T.C. İSTANBUL KÜLTÜR ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

KERKÜKLÜ SEYYİD ŞÜKRÎ DÎVÂNI
(NOTLANDIRILMIŞ METİN - İNCELEME)

DOKTORA TEZİ

Yağız Yalçınkaya
(1310063004)

Anabilim Dalı: Türk Dili ve Edebiyatı
Programı: Türk Dili ve Edebiyatı

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Ömür Ceylan

HAZİRAN 2019

T.C. İSTANBUL KÜLTÜR ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

KERKÜKLÜ SEYYİD ŞÜKRÎ DÎVÂNI
(NOTLANDIRILMIŞ METİN - İNCELEME)

DOKTORA TEZİ

Yağız Yalçınkaya
(1310063004)

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih: 14.05.2019
Tezin Savunulduğu Tarih: 11.06.2019

Tez Danışmanı:	Prof. Dr. Ömür Ceylan
Diğer Jüri Üyeleri:	Prof. Dr. Vahit Türk
	Prof. Dr. Üzeyir Aslan
	Doç. Dr. Ozan Yılmaz
	Dr. Öğr. Üyesi İbrahim Kolunsağ

HAZİRAN 2019

ÖNSÖZ

Türklerin Türkistan'dan Anadolu'ya doğru yaptıkları yolculuk esnasında Fars ve Arap kültürüyle tanışması, bu kültürlerin dil ve edebiyatlarıyla gerçekleşen etkileşimler, uzun yıllar, geniş bir coğrafyada varlığını koruyacak olan bir şiir geleneğinin ortaya çıkmasına vesile olmuştur. 11 ve 14. yüzyıllar arasında şekillenip 19. yüzyıla kadar yaşamayı başaran klasik Türk şiiri, modern ve pozitivist çağa ayak uyduramayıp dönemini kapatmıştır.

19. yüzyıl, klasik Türk şiirinin son ürünlerinin verildiği, son şairlerinin yaşadığı yüzyıl olmuştur. Bu yüzyılda, başta Encümen-i Şuara olmak üzere divan şiirini kurtarmak, ayakta tutmak için yapılan girişimler, onun ömrünü sadece biraz daha uzatmakla kalmıştır. Çalışmamıza konu olan şair Seyyid Şükrî de bu yüzyılda yaşamıştır. Divan şiirinin bu nicelik olarak zengin; ancak nitelik olarak kem döneminde Şükrî, 716 manzume ihtiva eden 192 varak hacminde bir divan meydana getirmiştir.

Kerküklü olan şairin divanı İstanbul'da, Yapı Kredi Sermet Çifter Araştırma Kütüphanesi Türkçe Yazmaları Koleksiyonu'nda 713 numara ile kayıtlı yazmada mahfuzdur. Bu yazma, divanın günümüze ulaşan ve tespit edebildiğimiz tek nüshasıdır. Çalışmamız, müellif hattı bu nüshadaki divanı çeviri yazı ile neşredip şairin hayatı ve edebî kişiliği üzerine tespit ve bilgiler sunmak üzerine olmuştur. Bu doğrultuda çalışmamız, şairin yaşadığı dönem ve coğrafyanın edebî durumunun işlendiği bir giriş bölümünden sonra sırasıyla şairin hayatının, edebî kişiliğinin ele alındığı ve divan metninin verildiği üç ana bölüm ve bir sonuç bölümü olarak kurgulanmıştır.

Giriş bölümünde Seyyid Şükrî'nin yaşadığı dönem olan 19. yüzyıl ve coğrafya olan Kuzey Irak'ın edebî durumu ele alınmıştır. Bu yüzyılda divan şiirinin geldiği nokta ve şairin yaşadığı coğrafyanın bu noktanın neresinde durduğu anlaşılmak istenmiştir. Böylelikle Şükrî'nin hem 19. yüzyıl hem de kendi coğrafya edebiyatı içindeki yerini daha iyi anlayabilmek umulmuştur.

Birinci bölüm, şairin hayatı ve eseri üzerinedir. Bahsedileceği üzere şaire sadece Molla Sabir adındaki Kerküklü bir araştırmacının Şuarâ-yı Kerkük isimli çalışmasında rastlanmıştır. Bunun dışında araştırılan hiçbir kaynakta Kerküklü Seyyid Şükrî'ye ulaşılamamıştır. Molla Sabir'in verdiği kısıtlı bilgi dışında, Dîvân'daki verilerden yola çıkarak şairin hayatının bize aydınlık olan kısımları geniş çerçeveyle sunulmaya çalışılmıştır. Daha sonra şairin tek eseri olan Dîvân ve bu divanı günümüze ulaştıran nüsha tanıtılmıştır. Nüshanın tavsifi ile birlikte eserin şekil, tür, imla hususiyetleri; vezin, kafiye ve redif incelemeleri bu bölümde yer almaktadır.

İkinci bölüm şairin edebî kişiliği üzerinedir. Bu bölümde ilk önce şairin şiir ve şairlik ile ilgili görüşleri verilmiş daha sonra şairin dili ele alınmıştır. Şairin dili ile ilgili hususlar ile birlikte üslubu da ses ve söz tekrarlarını ve edebî sanatları kapsayacak şekilde ele alınmıştır. Son olarak şairin etkilendiği şairler, bu şairlerin şiirlerinden karşılaştırmalı örneklerle birlikte, şairin edebî kişiliğini tespit edebilmek üzere işlenmiştir.

Üçüncü bölüm, divan metninin açıklayıcı notlar eşliğinde çeviri yazı ile neşredildiği kısımdır. Metin kurulurken izlenen yol ve notlandırma hakkındaki açıklamalardan sonra divanın notlandırılmış metni sunulmuştur. Metnin içeriğine dair açıklama ve bilgilendirmeler notlandırma kısmında madde başları ile verilmiştir. Çalışmaya dair elde edilen sonuçların sıralandığı kısımdan sonra, "Notlar Listesi" başlığı ile bu madde başları yerleri belirtilerek alfabetik şekilde sıralanmış, böylece çalışma tamama ermiştir.

Çalışmamda tez danışmanlığımı yürüten, yol göstericiliği ve ilham vericiliği ile bizleri aydınlatan hocam Prof. Dr. Ömür Ceylan'a yürekten minnet ve şükranlarımı arz ederim.

Tez izleme komitesinde yer alan, bu çalışmada ve henüz başında olduğum akademik yaşamımda izleri olan hocam Prof. Dr. Vahit Türk'e; yine tez izleme komitesinde yer alan, çalışmam boyunca ve özellikle metindeki Farsça kısımların çevirisinde yardımlarını gördüğüm hocam Doç. Dr. Ozan Yılmaz'a sonsuz teşekkürü borç bilirim.

Son olarak aynı çatı altında teşrikimesai yapıyor olmaktan kıvanç duyduğum, başta Dr. Öğr. Üyesi Kayhan Şahan olmak üzere tüm hocalarıma ve hususen Dr. Öğr. Üyesi İbrahim Kolunsağ'a; çalışmam boyunca maddi-manevi desteklerini esirgemeyen araştırma görevlisi arkadaşlarıma ve gölgelerini üzerimden eksik etmeyen aileme teşekkür ederim.

Yağız Yalçınkaya
Mayıs 2019
Karagümrük

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ ..... **İ**
İÇİNDEKİLER ..... **İV**
KISALTMALAR ..... **Vİ**
ÖZET ..... **Vİİ**
ABSTRACT ..... **Vİİİ**
GİRİŞ **1**
Seyyid Şükrî'nin Yaşadığı Dönem ve Coğrafyanın Edebî Durumu **1**
1. HAYATI VE ESERİ **7**
1.1. Hayatı **7**
1.2. Eseri **33**
1.2.1. Nazım Şekilleri ve Türleri 37
1.2.1.2. Kasideler 37
1.2.1.2. Musammatlar 40
1.2.1.2.1. Murabbalar 40
1.2.1.2.2. Muhammesler 40
1.2.1.2.3. Tahmisler 41
1.2.1.2.4. Müseddes 42
1.2.1.2.5. Müsebba 42
1.2.1.3. Nazm ve Kıtalar 42
1.2.1.4. Müfred ve Matlalar 43
1.2.1.5. Gazeller 43
1.2.1.6. Mesneviler 46
1.2.2. İmla 48
1.2.2.1. Ünlüler 48
1.2.2.2. Ünsüzler 50
1.2.2.3. Harekeler 50
1.2.2.4. Ulamalar 51
1.2.2.5. İkili Yazımlar 52
1.2.3. Vezin 52
1.2.4. Kafiye 58
1.2.5. Redif 62
2. EDEBÎ KİŞİLİĞİ **64**
2.1. Şiir ve Şairlik ile İlgili Görüşleri **64**
2.2. Dil Özellikleri **66**
2.3. Üslup Özellikleri **74**
2.3.1. Ses ve Söz Tekrarları 82
2.3.2.Edebî Sanatlar 85
2.4. Etkilendiği Şairler **93**
3. METİN **110**

3.1. Metin Kurulurken İzlenen Yol 110

3.2. Notlandırma Hakkında 112

3.3. Notlandırılmış Metin 113

SONUÇ 693
NOTLAR LİSTESİ 696
KAYNAKÇA 703
EK: KERKÜKLÜ SEYYİD ŞÜKRÎ DÎVÂNI'NDAN ÖRNEKLER 715

KISALTMALAR

akt.	:	aktaran
bkz.	:	bakınız
C.	:	Cilt
çev.	:	çeviren
DİB	:	Diyanet İşleri Başkanlığı
h.	:	hicrî
haz.	:	hazırlayan
km	:	kilometre
m.	:	miladî
m.ö.	:	milattan önce
s.	:	sayfa
S.	:	Sayı
TDVİA	:	Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
ty	:	tarih yok
vb.	:	ve benzeri
vd.	:	ve devamı
v.	:	vefatı

ÖZET

"Kerküklü Seyyid Şükrî Dîvânı (Notlandırılmış Metin-İnceleme)" başlıklı tez çalışmamız 19. yüzyılda Kerkük'te yaşamış olan Seyyid Şükrî ve divanı üzerinedir. Çalışma giriş kısmı, üç ana bölüm ve sonuç bölümünden oluşmaktadır. Giriş kısmında şairin yaşadığı dönem ve coğrafyanın edebî durumu ele alınmıştır. Birinci bölümde şairin hayatı ve eseri işlenmiştir. Şairin hayatı hakkında kaynaklardaki kısıtlı bilgiler ile birlikte eserinden ulaşılan veriler ortaya konmuştur. Daha sonra eseri tanıtılarak eserin şekil, tür, vezin, kafiye incelemeleri yapılmıştır. Şairin edebî kişiliğinin ele alındığı ikinci bölümde dil ve üslup özellikleri üzerine durulmuştur. Üçüncü bölümde divan metni notlandırılarak çeviri yazı ile aktarılmıştır. Sonuç kısmı ve notlandırma listesi ile birlikte çalışma tamamlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Seyyid Şükrî, Divan, 19. Yüzyıl, Kerkük

ABSTRACT

This thesis titled “Diwan of Seyyid Sukrî from Kirkuk (Annotated Text-Analysis)” is about Seyyid Şükrî and his diwan, who lived in Kirkuk in the 19th century. The study entry consists of three main sections and a conclusion section. In the introduction part, the literary state of the poet's period and geography were discussed. In the first chapter, the life of the poet and his work have been handled. The data about the poet's life, along with the limited information in his sources, were revealed. Later, his work was introduced and verse, genre, rhythm and rhyme studies of the work were done. In the second chapter, which focuses on the poet's literary personality, the language and style features are emphasized. In the third chapter, diwan text was graded and transcribed in translation. The study have been completed with the result section and the grading list.

Key words: Seyyid Şükrî, Diwan, 19th Century, Kirkuk.

GİRİŞ

Seyyid Şükrî'nin Yaşadığı Dönem ve Coğrafyanın Edebî Durumu

Türklerin İslamiyeti kabulü hem Türk hem de dünya tarihi için önemli dönüm noktalarından biri olmuştur. Böylelikle dünya, tarih sahnesine çıkacak yeni bir güç ile tanışacakken Türkler de etkileri günümüze kadar devam eden bir medeniyet kuracaklardır. Bilindiği gibi İslam dininin kabulünden sonra Türkler, Acem ve Arap kültürleriyle hızlı bir etkileşim içine girmişlerdir. Sosyal hayattan devlet idaresine kadar hemen her alanda kendini gösteren bu etkileşim elbette edebiyata ve şiire de yansımıştır. Köklü ve güçlü bir sözlü geleneğe sahip olan Türk şiirinin, mana ve söyleyiş bakımından kudretli Arap ve Acem şiiri ile tanışması, divan şiiri veya klasik Türk şiiri denilen edebiyat geleneğini ortaya çıkarmıştır. Özellikle 14. yüzyılda şekillenen bu şiir, varlığını 19. yüzyıla kadar devam ettirmeyi başarmıştır.

Yaklaşık altı yüzyıllık bir zaman çizelgesine sahip olan klasik Türk şiiri, coğrafya olarak da geniş bir yüz ölçümüne sahiptir. Osmanlı ile özdeşleşen bu ekol, üç kıtaya hat çeken Osmanlı sınırlarından çok daha geniş bir coğrafyada var olmuştur. Türkistan ve Hindistan'dan Balkanlar'a; Kırım'dan Hicaz'a, Türk kültürünün ulaştığı tüm coğrafyalarda klasik Türk şiiri yaşamış, yaşatılmıştır.

Hayatı kısmında belirtileceği üzere çalışmamıza konu olan Seyyid Şükrî'nin h. 1201 / m. 1786-87[1] yılında dünyaya geldiğini biliyoruz. *Dîvân*'ın 150a sayfasındaki ketebe kaydında ise şair eserini h. Cemaziyelevvel 1250 / m. Eylül 1834 tarihinde tamamladığını söyler. Ayrıca *Dîvân*'a h. 1258 / m. 1842-43 tarihine kadar şiirler eklenmeye devam edilmiştir. Görülüyor ki 18. yüzyılın sonlarında dünyaya gelen şair, divanını teşkil eden şiirlerini 19. yüzyılın ilk yarısında kaleme almıştır.

[1] Takvim çevirileri, http://www.ttk.gov.tr/genel/tarih-cevirme-kilavuzu/ adresinde yer alan, Türk Tarih Kurumu'nun Tarih Çevirme Kılavuzundan yararlanılarak yapılmıştır.

Yine ketebe kaydında bulunan *Dîvân*'ın Kerkük'te tamamlandığı bilgisi göz önüne alınarak eserin 19. yüzyılın ilk yarısına ve Kuzey Irak coğrafyasına ait olduğu söylenebilir.

19. yüzyıl, divan şiirinin Batılı şiir anlayışı karşısında yenik düşüp artık sadece bir geleneğe dönüştüğü asır olmuştur. 1839 tarihinde ilan edilen Tanzimat Fermanı, birçok sahada olduğu gibi edebiyatımızda da bir milat olmuş ve bu dönemden sonraki edebiyatımız, edebiyat tarihçileri tarafından "yeni edebiyat" olarak anılmaya başlanmıştır. Ancak yüzyılın başlarında klasik şiir, eski güçlü temsilcileri ile olmasa da varlığını sürdürmektedir. Son yüzyıllarda ortaya çıkan mahallileşme akımı bu yüzyılın başında etkisini sürdürmeye devam ederken dinî-tasavvufî şiir her dönemde olduğu gibi revaçtadır. Yüzyılın ikinci yarısında Hersekli Ârif Hikmet, Leskofçalı Gâlib ve Yenişehirli Avnî'nin başını çektiği şairler tarafından kurulan Encümen-i Şuara, klasik şiirimiz adına son çabalamalar olmuştur (Ünver 1998, 131-136).

Seyyid Şükrî, klasik Türk şiirinin veda çağında yaşamış bir şairdir. Şair, I. Abdülhamit saltanatının (1774-1789) son yıllarında dünyaya gelmiş (1786-87); III. Selim saltanatında (1789-1807) çocukluk ve gençlik yıllarını geçirmiştir. Divanını teşkil eden şiirlerini II. Mahmud devrinde (1808-1839) üretmiş, divanını bu padişah zamanına tedvin etmiştir. *Hayatı* kısmında bahsedileceği üzere şairin 70 yaşına kadar yaşayıp şiir yazmaya devam ettiği bilinmektedir. Yani şair, Abdülmecid Han döneminin (1839-1861) sonlarında hâlâ hayattadır ve şiirle iştigal etmektedir. Elimizde kesin bir bilgi olmadığı için şairin Sultan Abdülaziz dönemine (1861-1876) yetişip yetişemediğini ise söyleyemiyoruz.

Rönesans ve coğrafi keşifler ile başlayan süreç, 18. yüzyılın sonundan itibaren Avrupa'yı ve Avrupa'nın etkisiyle dünyayı saran Sanayi Devrimi ile birlikte dünyayı çok hızlı bir değişim evresine sokmuştu. Artık dünya, Batı uygarlığının öncülüğünde "modern" bir çağa hazırlanıyor ve bu doğrultuda dönüşüyordu. Modernleşme Osmanlı topraklarında başladığında ise zamanla hayatın her alanı eski ve yeni olarak ikiye ayrılmış olacaktı. Eski Türk edebiyatı olarak da adlandırdığımız divan edebiyatı, Osmanlıda yaşanan değişim ve dönüşüm ile birlikte devrini kapatacaktı.

Osmanlı Devleti 18. yüzyıldan itibaren, dünyada yaşanan gelişme ve yeniliklere ayak uydurmak adına hamleler yapmaya başlamıştı. Ancak özellikle medrese ve askeriye bu hamlelerin önünü tıkayan iki önemli güç durumundaydı. Bu sebeple ilk yenileşme adımları askeriye alanında atılmıştı. Ne var ki Yeniçerilerin önünü kapamak için Nizam-ı Cedid hamlesinde bulunan III. Selim, bunun bedelini tahtı ve canı ile ödemek zorunda kalmış, nihayetinde Yeniçeri Ocağı II. Mahmud döneminde ortadan kaldırılmıştı (1826). 1839'da ilan edilen Tanzimat Fermanı ile birlikte ise Osmanlı Devleti'nin yenileşme hareketleri yokuş aşağı bir ivme kazanmıştı (Ünver 1998, 131).

18 ve 19. yüzyıllarda, bir yanda değişen dünya ile boğuşan Osmanlı Devleti, bir yandan da Rusya ve Balkan milletleri ile, ağır yaralar alacağı çetin mücadeleler içine girmiş durumdaydı. 19. yüzyıl boyunca süren bütün bu çırpınışlar devleti I. Dünya Savaşı'na sürüklemiş, bu savaş ise altı yüzyıllık devletin son bulmasına sebep olmuştu.

Klasik Türk şiiri de bu yüzyılda Osmanlı Devleti ile aynı kaderi paylaşıyordu. 18. yüzyıl, son büyük temsilcilerin yetiştiği dönem olmuştu. Bu yüzyıla kadar özgünlük düsturu ile yaşayan şiir geleneği, bu yüzyılla birlikte güç bir yaşam mücadelesi içerisine girmişti (Ceylan 2010, 121). Divan şiiri, Şeyh Galip ile birlikte son büyük sıçrayışını yapmış, II. Mahmud'la birlikte başlayan yenileşme sürecinde ise çözülüşün şiddetle hissedildiği bir döneme erişmişti (Horata 2002, 579-582).

19. yüzyılın ilk yarısında klasik Türk şiiri geçen yüzyıla göre büyük bir değişim görmemiştir. Tanpınar'a göre Nedim'den sonra hissedilmeye başlayan zevk bozuklukları bu dönemde kendini iyiden iyiye hissettirmeye başlamıştır. Bununla birlikte mazmun, mana ve hayal üretiminde görülen kısırlık, mahallileşme akımında başarıya ulaşamayan şairlerin şiiri bayağılaştırması gibi hususlar bu yüzyılın ilk yarısının edebî özellikleri arasında sayılabilir (Tanpınar 1988, 77). Yüzyılın ikinci yarısında ise klasik şiir adına adeta son bir hamle olarak gösterilebilecek Encümen-i Şuara kurulmuştur. Hersekli Ârif Hikmet, Leskofçalı Gâlib ve Yenişehirli Avnî'nin başını çektiği şairlerin 1861 yılında bir araya gelmesiyle oluşan cemiyet, 17. yüzyıl şairlerini örnek alarak 19. yüzyıl divan şiirini canlandırmayı amaçlamıştır.

Topluluktaki şairler kadim kültürü ve edebî zevki iyi bilen, güçlü nâzımlardır. Kasidede Nef'î'yi, gazelde Nâ'ilî-i Kadîm ve Fehîm-i Kadîm'i örnek alan Encümen-i Şuara mensupları, örnek aldıkları şairler kadar başarılı olamamışlar ve mamur etmeye çalıştıkları klasik şiirin son temsilcileri olarak edebiyat tarihlerine geçmişlerdir (Ünver 1998, 133). Bu yüzyılda geçmiş dönemlere göre büyük şairler yetişmediğinden dolayı genellikle eskinin devamı ve tekrarı eserler verilmiştir. Bu da divan şiirinin gitgide gözden düşmesine neden olmuştur. Ancak bu eserlerin, en azından bir kısmının, şekil olarak olmasa bile içerik bakımından değişerek kısmen yenileştiği söylenebilir (Erdoğan 2001, 91).

19. yüzyıl divan şairleri iki önemli mahalde yetişmişlerdir. Bu mahaller tarikat ve devlet dairesi çevreleridir. Bu dönemde bir tekkeye intisap etmek adeta moda haline gelmiştir. Bu sebeple bir tarikat mensubu olmamış şaire rastlamak neredeyse imkansızdır. Dönem şairlerinin çoğunun katiplik ile meslek hayatlarına atılmaları ise, devlet dairelerinin kalemlerini dönem edebiyatı için diğer bir önemli mahal haline getirmiştir (Ünver 1998, 132).

Yüzyılın öne çıkan şairlerini ise şu şekilde sıralayabiliriz: Enderunlu Vasıf (v. 1824), Keçecizâde İzzet Molla (v. 1829), Dâniş (v. 1830), Pertev Paşa (v. 1837), Aynî (v. 1837), Leylâ Hanım (v. 1848), Şeyhülislâm Ârif Hikmet (v. 1859), Şeref Hanım (v. 1861), Leskofçalı Gâlib (v. 1867), Osman Nevres (v. 1876), Yenişehirli Avnî (v. 1883), Kâzım Paşa (v. 1889), Hersekli Ârif Hikmet (v. 1903) (Ünver 1998, 132).

Seyyid Şükrî siyasi, askeri, kültürel, edebî vb. sahalarda Osmanlı Devleti'nin sona yaklaştığı böyle bir dönemde yaşamış ve şiir yazmıştır. Ancak o, uzun seyahatleri bir kenara bırakıldığında, ömrünü bütün bu gelişmelerin merkezinden uzakta, Kerkük'te sürmüş, Payitaht'a göre taşra sayılabilecek Kuzey Irak coğrafyasına ait bir şahsiyet olmuştur.

18 ve 19. yüzyılda Osmanlı Devleti'nde yaşanan gelişmeler suya atılan bir taş ve çıkardığı halkalar olarak düşünülürse, Payitaht doğal olarak bu halkaların merkezindedir. Taşra olarak niteleyebileceğimiz, küçük ve İstanbul'a uzak yerleşim birimleri ise bu halkaların ancak sonuncusunu teşkil etmektedir. Bu sebeple şairin

yaşadığı Kerkük ve çevresi, memleketin yaşadığı değişim ve dönüşümden daha geç etkilenmiş ve klasik edebiyat bu çevrede daha uzun yaşamıştır denilebilir. Ahmet Bican Ercilasun, *Irak Türkleri ve Edebiyatları* başlıklı makalesinde, son dönemde azalmakla birlikte, divan şiirinin Irak Türkleri arasında yakın bir zamana kadar yoğun bir şekilde yaşadığını belirtir (Ercilasun 1989, 4).

Türklerin Irak'taki katî mevcudiyeti Selçuklu hükümdarı Tuğrul Bey'in 1055 yılında, Oğuz boylarından müteşekkil ordusu beraberinde bölgeye girmesi ile başlamıştır. Musul ve Erbil Atabeylikleri ve Kerkük'teki Kıpçak Beyliği dönemlerinde Türklerin bölgeye yerleşip çoğalmaları hızlanmıştır (12. yüzyıl). 14. yüzyılda Bağdat'a kadar olan bölgelerde Türkleşme hareketleri görülür. Bu yüzyılda Türkçe, bölgede rağbet gören bir dil haline gelmiştir. 15. yüzyılda Osmanlı-Türk kültürünün etkisine giren Irak, 16. yüzyılda büyük şairler çıkaracak kadar (Fuzûlî, Rûhî) Türklüğün ve Türkçenin yurdu olmuş durumdadır. 17. yüzyılın ilk yarısına kadar Safevîler ve Osmanlılar arasında gidip gelen bölge, Sultan IV. Murad tarafından tamamen geri alınmış, Anadolu'dan getirilen Türk boyları ile beslenmiştir. Böylelikle, 1918 yılında başlayan kraliyet dönemine kadar aralıksız şekilde Türk kültürünün sahasında kalmıştır (Saatçi 1997, 154).

Irak coğrafyası, dil ve edebiyat bakımından Azerbaycan ve Anadolu sahalarının kesiştiği bir bölge olarak görünür. Bölgede yetişmiş Nesîmî, Fuzûlî gibi önemli şairler, bugün dahi hem Azerbaycan hem de Türkiye'de klasik edebiyatın zirveleri olarak anılır. 14. yüzyılda Nesîmî'yi yetiştiren Irak, 16. yüzyılda Türk şiirine damga vurmuş büyük şair Fuzûlî'ye ev sahipliği yaparak şiir atlasımızda müstesna bir konuma sahip olmuştur.

Irak bölgesi ve halkı, bahsedildiği üzere devlet merkezinden oldukça uzak konumdadır. Ancak yüzyıllar boyunca Osmanlı-Türk kültürü ile yoğrulmuş, Payitaht'ta gerçekleşen siyasi, kültürel, edebî vb. gelişmelerin yansımaları er ya da geç bölgeye ulaşmıştır. Edebiyatın da merkezi durumunda olan İstanbul'da üretilen edebî eserler, Irak Türkleri arasında yoğun bir merak ve ilgi ile takip edilmiştir. Bölgenin kültür ve edebiyat çevresi, İstanbul ve Anadolu sahasından beslenmiştir (Saedgul 2015, 2).

Kerem ile Aslı, Arzu ile Kamber gibi halk hikayelerinin varyantlarıyla; çoğu Anadolu'da da kullanılan atasözü, bilmece ve ninnileriyle ve bölgeye özgü hoyrat adı verilen halk şiiri türü ile çok zengin bir halk edebiyatına sahip olan (Ercilasun 1989, 4) Irak Kerkük edebiyatının yazılı edebiyatını tarihsel olarak iki kısımda zikretmek mümkündür. Krallık döneminin başladığı 1918'e kadar olan kısım ortak devir; bu tarihten sonrası ise çağdaş edebiyat olarak anılır. Seyyid Şükrî'nin de dahil olduğu ortak devir, başlangıçtan 20. yüzyılın ilk çeyreğine kadar olan dönemi içine alır. 14-16. yüzyıllar arasında gelişen Irak Türk edebiyatının, Azerbaycan yahut eski Anadolu Türkçesi kapsamında olduğu kabul edilir. 14. yüzyılda, Irak Türk edebiyatının bilinen ilk temsilcisi Nesîmî yetişmiştir. 16. yüzyılda ise Fuzûlî, hem Irak Türk edebiyatının en güçlü temsilcisi hem de Türk edebiyatının bir zirvesi olarak kendini göstermiştir. Şükrî'nin de yetiştiği 19. yüzyıl ise Irak Türk edebiyatının en güçlü edebî kuşağının yetiştiği dönem olarak tarihe geçmiştir. Servet-i Fünûn akımı ile ortaya çıkan yeni şiir anlayışı ise 20. yüzyılın başından itibaren bölge edebiyatında kendini hissettirmeye başlamıştır. II. Meşrutiyet ile birlikte Bağdat, Musul, Basra ve Kerkük gibi merkezlerde gazete ve dergiler yayımlanmış, özellikle Kerkük'te çıkan Havadis gazetesi ve Maarif dergisi edebiyat dünyasına yeni bir hareketlilik kazandırmıştır. (Saatçi 1997, 159).

Nesîmî (v. 1417?) ve Fuzûlî (v. 1556) ile birlikte ortak devir olarak adlandırılan dönemde, Irak coğrafyasında yetişen belli başlı şairler şöyle sıralanabilir: Ahdî (v. 1598), Rûhî (v. 1605), Nevres-i Kadîm (v. 1762), Nevrûzî (v. 1795), Garîbî (v. 1817), Bedrî (v. 1821), Esad Nâib (v. 1833), Hâlis (v. 1858), Hakî (v. 1859), Urfî (v. 1891), Faiz (1897), Sâfî (v. 1897), Tabiboğlu (v. 1906), Şeyh Rıza (v. 1909), Kabil (v. 1909), Hicrî Dede (1952) (Ercilasun 1989, 4; Saatçi 1997, 159; Saedgul 2015, 13).

1. HAYATI VE ESERİ

1.1. Hayatı

Tezkireler, biyografik çalışmalar ve benzeri eserlerde[1] yapılan araştırmalar sonucunda Kerküklü Şükrî'ye sadece Molla Sâbir'in[2] *Kerkük Şuarâsı*[3] adlı çalışmasında rastlanmıştır. Sâbir bu eserinde Şükrî ile ilgili sadece bir paragraf tutan ancak son derece kıymeti haiz bilgiler ile birlikte şairin elimizdeki divanında

[1] Taranan eserler
Ata Terzibaşı, *Kerkük Şairleri*, C. 1-4, Ötüken Yayınları, İstanbul, 2013.
Mehmed Süreyya, *Sicill-i Osmanî*, Nuri Akbayar (haz.), Seyit Ali Kahraman (akt.), C. I-VI, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 1996.
Suphi Saatçi, *Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi 6.Cilt (Azerbaycan-Irak Kerkük Türk Edebiyatı)*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1997.
Kardaşlık Dergisi, S. 1-10, Bağdat, 1965-66.
Mehmet Akkuş (haz.), Hatibi, *Tezkire-i Şuara-yı Bağdad* (XIX. Yüzyıl Bağdat ve Civarındaki Türk Şairleri), Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul, 2008.
Haluk İpekten vd., *Tezkirelere Göre Divan Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1988.
Ali Fikri Yavuz, İsmail Özen (haz.), Bursalı Mehmed Tahir, *Osmanlı Müellifleri*, Meral Yayınevi, İstanbul, (tarih yok).
Müjgan Cumbur vd. (haz.), İbnü'l-Emin Mahmud Kemal İnal, *Son Asır Türk Şairleri*, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara, 2013
Cemal Kurnaz, Mustafa Tatcı (haz.), Mehmet Nail Tuman, *Tuhfe-i Nâilî*, Bizim Büro Yayınları, Ankara 2001.
Filiz Kılıç (haz.), *Tezkire-i Şu'arâ-yı Şefkât-i Bağdâdî*, 2017, erişim tarihi 26.09.2018, http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/55753,sefkat-tezkiresi-pdf.pdf?0.
Rıza Oğraş (haz.), *Esat Mehmet Efendi ve Bağçe-i Safa-enduz'u*, 2018, erişim tarihi 26.09.2018, http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/59393,esad-mehmed-efendi-bagce-i-safa-enduzpdf.pdf?0.
Ömer Çiftçi (haz.), *Fatin Tezkiresi*, 2017, erişim tarihi 26.09.2018, http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/55976,fatin-tezkiresi-pdf.pdf?0.
Fatma Sabiha Kutlar Oğuz vd. (haz.), Mehmed Tevfik, *Kafile-i Şuara*, 2017, erişim tarihi 26.09.2018, http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/56163,mehmed-tevfik-kafile-i-su39arapdf.pdf?0.
Mehmet Arslan (haz.), Mehmet Siraceddin, *Mecma-ı Şuara ve Tezkire-i Üdeba*, 2018 erişim tarihi 26.09.2018, http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/58597,mecma-i-suara-ve-tezkire-i-udeba-pdf.pdf?0.
Mehmet Nuri Çınarcı, *Arif Hikmet Bey'in Tezkiretü'ş Şu'arası ve Transkripsiyonlu Metni*, Gaziantep Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2007.
Ruhsar Zübeyiroğlu, *Mecmü'atü't-teracim Mehmed Tevfik Efendi*, İstanbul Üniversitesi, Doktora Tezi, 1988.

[2] Kerkük'ün bilgin kişiliklerinden Molla Sâbir (d. 1895 / v. 9 Haziran 1961), edebiyat, folklor, kültür sahalarında Irak Türk varlığına, yayınladığı kitaplar, muhafaza ettiği yazmalar ve yaptığı derlemelerle önemli hizmetlerde bulunmuş bir münevverdir. Tespit edebildiğimiz eserleri: *Kerkük Şuarası*; *Kerkük Müntehap Horyatları C.I-III*; *Kerkük Şairlerinden Faiz ve Safi Efendiler Arasındaki Müşaare* ve bu kitabın giriş kısmında tamamladığını ve yakın zamanda yayınlamayı umduğunu haber verdiği *Lâle-zâr-ı Kerbelâ* ve *On İki İmam* (Molla Sâbir 1953, 2; Tokatlı 1994, 39; Akkoyunlu 1992, 5).

[3] Molla Sabir'in bu eseri 1965-66 yıllarında, Irak Türklerinin dil, edebiyat ve kültür malzemelerinin en zengin koleksiyonunu meydana getiren, Bağdat merkezli Kardaşlık Dergisi'nin 1-6 ve 10. sayılarında altı parça halinde tefrika edilmiştir. Ayrıca 1965 yılında Bağdat'ta müstakil olarak tab edilmiştir. 1963 yılında yayınladığı Kerkük Şairleri adlı eserinde Ata Terzibaşı, bu eserden haberi olduğunu ancak esere ulaşamadığı için kaynak olarak faydalanamadığını belirtmiştir (Saatçi 1982, 196; Öbek 2005, 117; Erdoğan 2007, 15).

bulunmayan bir gazelini[1] örnek olarak vermiştir. Bu eser dışında, incelenen kaynaklarda Şükrî'ye dair herhangi bir bilgiye ulaşılamamıştır. Şairin şiirlerinde verdiği bilgiler ve Molla Sâbir'in aktardıkları Şükrî'nın yaşamı hakkında elimizdeki yegâne kaynaktır.

Yazmanın 150a sayfasında şairin künyesi "*es-Seyyid el-Ḥāc Şükrī bin Seyyid Zemīl Baḳḳāl bin Seyyid Yūsuf*" şeklinde verilir. Bu künyenin hemen sol yanına yazılmış olan ketebe kaydı ise şöyledir: "*ve li-kātibihi es-Seyyid el-Ḥāc 'Abdī bin es-Seyyid Zemīl fī beled-i Kerkük 'afa[allāhu] anh.*" Görülüyor ki müellifin adı Şükrî; müstensihin adı Abdî olarak belirtilmiş. Seyitliği, hacılığı ve özellikle baba adı aynı olan iki künye, bir kardeşin yazdığı divanın diğer kardeş tarafından istinsah edildiği fikrini akla getirmektedir. Diğer yandan künyelerden birinin şairin asıl ismini, diğerinin mahlasını ihtiva ediyor olma ihtimali de vardır. 160a sayfasında yer alan ve *Dîvân*'ın 672. manzumesinin sonunda verilmiş olan şu kayıt, bu belirsizliği bertaraf eder niteliktedir: "*ve li-kātibihi Seyyid el-Ḥāc 'Abdī el-Kādirī Şükrī sene 27 Ramażān 1250.*" Abdî ve Şükrî isimlerinin aynı künye içinde belirtildiği bu kayıttan anlaşılıyor ki şairin asıl ismi Abdî, mahlası ise Şükrî'dir. Şair, müellif olarak mahlasını, müstensih olarak asıl ismini vermiştir.

Tespit edebildiğimiz kadarıyla şairden bahseden tek araştırmacı olan Molla Sâbir, şairi "Seyyid Şükrî" olarak anmış, başka bir isimden söz etmemiştir. Sadece Şükrî'nin Kâdirî tarikatına mensubiyeti dolayısıyla aldığı "Baba el-Kâdirî" lakabından bahsetmiş; hatta bu lakap başlık kısmında, şairin ismi yanında parantez içinde verilmiştir. Elimizdeki yazmada şair defaatle Kâdirî olduğunu belirtse de söz konusu lakabı hiç kullanmamıştır. Şair bu lakabı, divanını tedvin ettikten sonra, ahir ömründe almış olmalıdır.

Şükrî'nin, mahlasını şiirlerinde farklı formlarda tasarruf ettiği görülür. Seyit olan şair çoğu şiirinde mahlasının önünde bu unvanını kullanmıştır:

efendim yandı şevḳından bu **seyyid şükrī** raḥm eyle
dirīġ etme yazıḳdır her zamān böyle biter 'āşıḳ (229/11)

[1] Divan metninin sonuna 717. manzume olarak eklenmiştir.

meger ol bārī ḫudā luṭf ede **seyyid şükrī**
yoḳsa bu ʿālemi bir başḳa dilekde görürem (291/7)

Bazen vezin gereği "seyyid"den bir "y" harfi düşmüş; bazen de "seyyid" kelimesine 1. tekil iyelik eki getirmiştir:

ḫaberdār ol **seyid şükrī** unutma kendiñi aḥmaḳ
ʿaceb dīvāne oldum dil-ber[i] bīgāne beñzetdim (316/5)

seyyidim şükrī ḳamu bizden tevellüd eyledi
herkesi ṭūl-i emel bir nevʿ-ile ḥayrān eder (114/14)

bu fānī dehri terk et **seyyidim şükrī** vefasızdır
niceler sen gibi gelmiş gider vaṣl-ı merām olmaz (171/5)

Hac ibadetinden sonra bazı şiirlerinde "Hacı" lakabını da mahlasına eklemiştir:

bu **seyyid ḥācı şükrī** naʿt söyler tevfīḳ olduḳça
ẕünūbu ḥadden aşmış raḥmet-i ġufrāna māʾildir (143/5)

ḥācı seyyid şükriyā pindār olduñ ʿāleme
ya niçün bu nefs-i emmāre seni ḳılmış zebūn (397/13)

ilāhī **ḥācı şükrī**dir tażarruʿ-la niyāz eyler
raḥīm ismiñle ʿafv eyle ḫaṭā vü cürmünü yā ḥaḳ (228/7)

Yukarıda zikrettiğimiz künyelerde Şükrî'nin babasının ismi "Zemîl" olarak geçer. Ancak Molla Sâbir, Şükrî'nin Seyyid Abdullah'ın oğlu olduğunu söylüyor. Molla Sâbir'in aktardığı bilgiler şu şekildedir:

"*Seyyid Şükrî (Baba el-Kâdirî): Kerküklü Seyyid Abdullah'ın oğludur. Dakuk'da defîn-i hâk-i ıtırnâk olan alemdâr-ı Fahrü'l-Mürselîn Câbir-i Ensârî hazretlerinin türbedârı olarak defaatle İstanbul'a gitmiş ve 1265 hicrî tarihinde Sultan Abdülmecid Han hazretlerinden istihsâl etdiği irâde-i seniyye üzerine müşârün ileyhin merkadini inşa ve tamir ettirmişti. Bu tamir hakkında yazdığı manzum tarih merkadin kapısında yazılıdır. Tarikat-ı Aliye-i Kâdiriye'ye intisap ile "Baba el-Kâdirî" lakabını kabul etmiştir. Çok muktedir bir şair olduğu kadar çok bedbaht olan müşârün ileyhin pek hazin ve müessir olan şiirlerinden…*" (Molla Sâbir 1966, 33-34)

Burada babasının ismi Seyyid Abdullah olarak verilmiştir. Yazmada geçen Zemîl ismi onun mahlası yahut ikinci ismi olabilir.[1]

Şairin babası "Kerküklü" olarak anılmıştır. Buradan anlaşılmaktadır ki şair, aileden Kerküklüdür. Şairin Kerkük'te bir sülalesinin bulunduğunu söylemesi bu iddiayı kuvvetlendirmekle birlikte seyit bir aileye mensup olması da Şükrî'nin Kerkük'ün köklü ailelerinden olma ihtimalini beraberinde getirmektedir:

şükriyā her ḳarne bir ālūde-i miḥnet gerek
rind-i vaḳtem kerkük içre dūd-mānım var benim (279/5)

Kerküklü seyit bir aileye mensup oluşu, kendini Kerküklü olarak anması[2] ve benzeri veriler, şairin Kerkük doğumlu olma ihtimalini kuvvetlendirmekle birlikte bu hususta kesin bir bilgiye ulaşılamamıştır. Ancak doğum tarihi ile ilgili *Dîvân*'da bir takım veriler mevcuttur. Şair iki ayrı beyitte 1201 hicri senesinde dünyaya geldiğini açıkça belirtmiştir. Bu beyitlere dayanarak şairin h. 1201 / m. 1786-87 yılında doğduğunu söyleyebiliyoruz:

gelirken tārīḫim biñ iki yüz birde bi-ḥamdillāh
neden şükrī bu sinn içre vefādār olduġum bilmez (167/5)

[1] Şairin babasının ismi bu kaynakta farklı geçiyor olabilir; ancak seyitliği, Kâdirîliği, İstanbul seyahatleri, yaşadığı dönem gibi veçheler ve özellikle müellifin örnek olarak eserinde yer verdiği, elimizdeki yazmada bulunmayan manzumenin Şükrî'nin üslubuyla birebir örtüşmesi; hatta manzumede şair için kalıplaşmış diyebileceğimiz ifadelerin yer alması Molla Sâbir ile aynı Şükrî'den bahsettiğimizi kanıtlar niteliktedir.

[2] 172a'da Seyyid Ali Mandelâvî'nin bir gazeline yapılmış tahmis "*Seyyid Şükrî-i Kerkükî*" künyesiyle kaydedilmiştir.

ben gelince bu fenā mülke biñ iki yüz birde
elime ṣundu felek ʿaṣḳ-ile bir pāre ḳalem (310/5)

Muhtelif beyitlerinde ise şair, o şiiri yazarken erdiği yaşı belirtmiştir. Böylelikle söz konusu manzumelerin yazılmış oldukları tarihler hakkında fikir sahibi olabiliyoruz:

erişdi sinn-ile ʿömrüm yine elli bire heyhāt
yekünde ben gibi ber-dār-ı manṣūr olmasın yā rab (34/3)

erürken altmışa sinniñ dökülüp bir bir ol senniñ
tedārik ḳıl çaġır senniñ ḳalırsın zār [u] üftāde (474/6)[1]

erişdiñ sinn-ile elli tevāriḫi bulup ʿömrüñ
ne mum etdiñ ne bāl etdiñ ḫacālet nār yetmez mi (563/6)

yine elli iki ʿömrümde ʿaṣḳ-ile şehīr oldum
yine vīrāne göñlüm ḥasret-ile tārmār oldu (565/3)

Molla Sâbir'in örnek olarak verdiği şiirde ise şair, yaşının yetmişe erdiğini söyler. Buradan anlaşılmaktadır ki 1201 doğumlu olduğunu söyleyen şair h. 1271 / m. 1854/55 tarihlerinde hâlâ hayattadır:

egerçi yetmişe erdiyse ʿömrüm ḳırḳı ġurbetde
ebed göz açmadım āh-ı firāḳ-ı derd-i ʿilletden (717/2)

Yukarıda zikrettiğimiz künye sayesinde şairin baba ve dede adlarını bilmekteyiz. Ancak Şükrî, eserinde ailesinden pek az bahseder. Şairin erkek kardeş ve erkek evlat sahibi olduğunu bazı beyitlerinden anlayabiliyoruz:

[1] Bu beyit, derkenara kaydedilen bir gazeldendir. Şair divanını 1250 tarihinde noktalamasına rağmen yazmanın derkenarlarına şiirler kaydetmeye devam etmiş, bu şiirlerin bazılarının tarihlerini belirtmiştir. Söz konusu gazelde herhangi bir tarih kaydı bulunmasa da gazelin, 1250 yılından sonra; yani şairin 50 yaşını aşıp 60 yaşına yol adığı bir zamanda kaydedildiği söylenebilir.

dü birāder ʿazm edip seyrāne vardıḳ rūz-ı ʿīd
reh düşüp gördüm oturmuş bir nigār ḫaṭṭ-ı cedīd (78/1)

bugün ʿazm eyledik iki birāder kūy-ı cānāna
ziyāret eylemek oldu ḫasāret ʿādet-i ḫāne (501/1)

Bu iki matlada, iki kardeş yaptıkları seyahatlerden bahseden şair, iki gazeli de bir sevgili uğruna yapılan yolculuğu anlatmak için yazmıştır. 501 numaralı gazelin altıncı beytinde ise bu sevgilinin bir mürşid-i kâmil olduğu anlaşılıyor:

degildir kaʿbe iḥrām-best olan gelsin bu dergāha
ziyāret-gāh-ı pīrāndır bu cāy-ı rind-i pervāne (501/6)

Eğer Şükrî'nin burada kastettiği kendi şeyhi ise kardeşinin de kendisiyle aynı tarikattan olduğu söylenebilir.

Dedesi, babası ve erkek kardeşi dışında ailesine dair şiirlerinden anlaşılan, şairin evlendiği ve çocuk sahibi olduğudur. Şair, sıla özlemi ile yazdığı *Dîvân*'ın 148 numaralı manzumesine aşağıdaki beyit ile başlar:

pīrliḳ vaḳtinde dutdu yaḳamı sūz-ı ciger
firḳat-i evlād-ile buldu tenim zīr [ü] zeber (148/1)

Şair, aşağıda bahsedeceğimiz seyahatlerinden ötürü olmalıdır ki bu beytinde evlat hasretinden dem vurmuştur. Molla Sâbir'in misal olarak verdiği gazelde de bunu açıkça dile getirmiştir:

sekiz kez şehr-i istanbula vardım ṭūl-ı ʿömrümde
ʿıyāl eṭfālimiz kerkükde yandı āh u ḫasretden (717/3)

Aynı şiirin bir sonraki beytinde ise şairin, evlatlarının vefasızlığından yakınmakta olduğunu görüyoruz:

vücūdum maḥv ḳıldım bī-vefā evlād uġrunca
ḥam oldu ḳāmetim dişler döküldü bār-ı miḥnetden (717/4)

Bu veriler doğrultusunda Şükrî, ailesinden uzun süre ayrı kalmak zorunda olup onlara karşı derin hasret duyan; ancak evlatlarından vefa göremeyen bir baba olarak karşımıza çıkıyor. Sâbir, şair hakkında "çok bedbaht" derken belki de şairin bu yönünden bahsetmektedir.

Şükrî seyit bir aileden gelmektedir. Şair, künyesinde kendisini seyit olarak ilan etmiş; Molla Sâbir de eserinin şairden bahsettiği bölümüne "Seyyid Şükrî" başlığını atarak şairin babasını "Seyyid Abdullah" şeklinde tanıtmıştır. Yine 150a sayfasındaki kayıtlarda babası "seyyid" olarak nitelenmektedir. Şükrî, şiirlerinde sık sık Hz. Peygamber soyundan geldiğini açıkça dile getirmiştir:

kerīmdir şükriyā mevlā saña tesḫīr eder yāriñ
ki zīrā **nesl-i ṭāhir**sin denilmiş ismiñe **evlād** (74/5)

nuṭḳum ḥarekātı heme dem ḳālu belīdir
ceddim daḫi **evlād-ı resūl-i ezelī**dir (125/1)

nedir bunca tefekkür şükriyā ḳaṭʿ-ı ümīd etme
tevekkül ḳıl ḥaḳa **naḳd-i resūl evlād-ı ḥayder**sin (393/9)

seyyidim şükrī bi-ḥamdillāh **ʿalī evlādı**yam
anıñ içün bin yezīdān hep yamān eyler beni (554/7)

Seyit olan Abdî Şükrî aynı zamanda bir tarikat ehlidir. *Dîvân*'ın muhtelif yerlerinde tasavvuf yolunda yürüdüğünden bahsetmiş; Nakşibendî, Kâdirî, Rufâî ve Mevlevî yollarının yaygın olduğu bir coğrafyada (Marufoğlu 1998, 58) yaşayan şair, Kâdirî tarikatına mensup olduğunu açıkça belirtmiştir:

seyyidim şükrî tevaḳḳuʿ eyle bāb-ı ḥaḳḳa kim
ḫoş ṭarîḳü'l-ḳādirîyem evliyāyı sevmişem (276/9)

benem bir mest-i bî-pervā bıraḳdım nām [u] neng ancaḳ
ṭarîḳ-i ḳādirîde derd-keş bir merd-i ḳānūnam (343/5)

Şükrî, Kâdirîlik nisbesini alarak yukarıda da andığımız 672. manzumenin sonuna ve 687. manzumenin başlığına kaydettiği künyelerine eklemiştir:

"ve li-kātibihi seyyid el-ḥāc ʿabdî el-ḳādirî şükrî"
"güfte-i seyyid şükriyyü'l-ḳādirî"

Fuzûlî'den bir gazeli tahmis ettiği *Dîvân*'ın 6. manzumesi 5. bendinde ise şair, Fuzûlî'nin beytinde geçen "*tarik-i aşk içinde*" (Akyüz vd. 2000, 222) ifadesini kendi tarikince değiştirmiştir:

beni rüsvā edip her kimi ḳıldım rāzıma mahrem
dedim ġamdan ḫalāṣ eyler baña her bār edip biñ ġam
kimi ṣādıḳ bilip ṣandım emînim uymadı ol hem
tecerrüd seyrine ṣāyemden özge bulmadım hem-dem
ṭarîḳ-i ḳādirîde çoḳlar ile durdum oturdum (6/V)

Şükrî, *Dîvânı*'nın "11 Safer 1253" tarihi ile kaydettiği 487. manzumesinde Kâdirîlik tarikatında 31 yıldır hizmet ettiğini söylüyor. 670. manzumenin ihvanına seslendiği 79 ilâ 83. beyitlerinde ise 30 yıldır aralarında olduğundan bahsediyor. Bu manzume de "3 Şevval 1250" olarak tarihlenmiştir:

ṭarîḳ-i şeyḫ ʿabdü'l-ḳādire otuz bir ıl ḫıẕmet
edelden şükriyā maẕmūn-ı ʿālem olmuşam ġāye (487/5)

şükriyā sulṭān abdü'l-ḳādiri
yoluna terk eyledim cān [u] seri

ey denīler ḥubb-ı loḳma dostları
otuz ıldır arañızda serveri

cān [u] dil hep uġruñuzda ṣarf edip
ebb [ü] ümm [ü] aḳrabāyı ṭarf edip

size dil verdim rıżā-yı ḥaḳ-içün
eyledim ḫıẓmet size ol ḥaḳ-içün

olmadı bu otuz ıl içre taʿab
size benden bir ḫısāret bā-ġażab (670/79-83)

Bu misallerden anlaşılacağı üzere 1201 doğumlu olan şair 19-20 yaşlarında, henüz genç bir delikanlıyken Kâdirîlik yoluna müntesip olmuş, uzun yıllar bu yola hizmet etmiştir. Yetmişli yaşlarında hayatta olduğunu tespit ettiğimiz şair, neredeyse hayatının tamamını bir Kâdirî dervişi olarak yaşamış ve muhtemelen tariki içinde muteber bir zat haline geldiği için "Baba el-Kâdirî" lakabını almıştır.

Şair, hayatta olduğu yıllar civarında Kerkük'te yaşamış olan üç Kâdirî şeyhini şiirlerinde anmıştır: Şeyh Mahmud, Şeyh Ahmed ve Şeyh Abdurrahman Hâlis-i Kerkükî.[1] Bu zatlar sırasıyla dede, baba ve torun; aynı zamanda halef ve seleflerdir. Zengene aşireti reislerinden Yusuf Ağa'nın oğlu olan Şeyh Mahmud, 1781 yılında Irak'a gelen Ahmed-i Lahorî'ye intisap ile Kâdirî tarikatına girmiş ve nesli, Kerkük'ün en şöhretli Kâdirî tekkesini kurmuştur (Çelik 2008, 160-164).

Şeyh Mahmud'un vefat tarihi h. 1215'tir. 19-20 yaşlarında tarikata intisap eden Şükrî, görülüyor ki Şeyh Mahmud'un oğlu Şeyh Ahmed zamanında Kâdirîliğe bağlanmıştır. Şeyh Ahmed, Şükrî'nin ilk şeyhidir denilebilir. Şükrî ilk şeyhini şiirlerinde sıkça zikretmiştir. *Dîvân*'ın 567. manzumesi "Şeyh Ahmed Kâdirî" redifli olup, Şükrî'den mürşidine bir medhiyedir. Bu şiirin 5. beytinde Şeyh Ahmed'in, Abdülkadir-i Geylânî postunda oturduğu; 7. beytinde Şükrî'nin Şeyh Ahmed bendesi olduğu söylenir:

[1] Bu isimler hakkında ayrıntılı bilgi *Notlandırılmış Metin* kısmında verilmiştir.

post-nişīn-i şeyḫ ʿabdu'l-ḳādir ol merd-i ḫudā
pīşvā vü reh-nümā eş-şeyḫ aḥmed ḳādirī

ṣad hezārān ṭālibinden kemteri şükrī benem
şāfiʿ-i rūz-ı cezā eş-şeyḫ aḥmed ḳādirī (567/5, 7)

248. manzumenin 12 ilâ 15. beyitlerinde Şeyh Ahmed'in 1248 hicrî senesinde rıhlet edip[1] postuna Abdurrahman Hâlis'in oturduğu belirtilir:

şeyḫ aḥmed gibi bir terk-i vücūd-ı ẕāt-ı şerīf
n'ola söylersem eger ḳuṭb[u] olup ezmānıñ

maḥv edip cism-i żaʿīfi reh-i ḥaḳda billāh
ḳalmadı ẕerrece et tende ḥaḳīḳat cānıñ

ḳıldı rıḥlet yine biñ iki yüz ḳırḳınıñ
sekizinde yine bir māh-ı rebīʿü'ṣ-ṣānıñ

ḥamdü lillāh ki var post-nişīn-i kāmil
mürşid-i ʿilm-i şerīf nām-ile abdu'r-raḥmānıñ (248/12-15)

Bu tarihten sonra Şükrî, Kâdirîlik'te pîr-i sânî olup Hâlisiye şubesini tesis edecek olan Abdurrahman Hâlis-i Kerkükî'ye bağlanmıştır.

Bir derviş olarak ömür süren Şükrî'nin, tekke kültürü ile yetiştiğini şiirlerinde görebiliyoruz. Tasavvufî ıstılahlara referanslar, mutasavvıflar ile ilgili anektotlar, sufiyane hâl ve tavırlar şairin eserlerinde en çok işlenen konu ve temalardandır. Şairin eğitim durumu ile ilgili ise elimizde kesin bir bilgi bulunmamaktadır. Ancak şiirlerinde görülen ayet ve hadis iktibasları; ilmihal konularındaki yetkinlik; Fuzûlî'den Nâbî'ye, Fıtnat Hanım'dan Bağdatlı Rûhî'ye, edebî şahsiyetlere ve şiire

[1] Ayrıca 368 ve 450. manzumeler, Şükrî'nin, Şeyh Ahmed'in irtihal haberini Diyarbakır'da iken bir Nakşibendî büyüğünden öğrendiğini anlatan vefat tarihi manzumeleridir (bkz. 368 ve 450).

olan hakimiyet; Hâfız ve Kutbeddin'e tahmisler yazacak kadar olgun bir Farsça ve yer yer kullanılan Arapça tabirler şairin -sınırlı da olsa- bir medrese tahsili görmüş olabileceğini akıllara getirmektedir.

Şükrî hac ibadetini yerine getirip "hacı" unvanını almıştır. Aşağıdaki "Rabiyülahir 1231" tarihi zikredilen ve "14 Cemaziyelahir 1231" tarih kaydı bulunan iki beyitte görüyoruz ki şair, 1231 hicri senesinin başlarında hacca gitmeye niyet ediyor:

şükrî târîḫ et rebî'ü'ş-şânî oldu 'azmimiz
biñ'ki yüz otuz birinde ḥacc içün ḳıldım du'ā (23/5)

şükrîyem seyyāḥ-ı devrān 'azm-i beytullāh edip
biñ'ki yüz otuz birinde oldu ḥac etmek ḳarîn (387/11)

Şükrî bu niyetine ermiş, hicri 1231 yılında hacca gitmiştir. Şiirlerinden anlaşıldığı kadarıyla hac yolcuğuna Mısır'dan başlamış, Siverek üzerinden Hicaz'a varmış, dönüşte Şam'a uğramıştır:

şükriyā ḥaḳḳa hezārān şükr [ü] ḥamd [ü] hem sipās
biñ'ki yüz otuz birinde eyledim ḥacc-ı ecir (118/7)

düşdü otuz birde rāhım şükrî mıṣr-ı ḳāhire
eyledim 'azm-i ḥicāz ü yeṯribe bā-çeşm [ü] ser

çünki eyyām-ı ziyāret oldu ḥacca ḫāṣṣ u 'ām
düzdüler 'ālem tedārik ḥaḳ vere fetḥ [ü] ẓafer (120/3-4)

şükriyā târîḫ otuz birde ziyāret eyledim
siverek şehrinde ben ḥacca giderken nā-tüvān (377/11)

biñ iki yüz otuz bir târîḫinde eyledim ḥaccı
mıṣırdan gitdim ammā gelmegim şāma amān oldu

ziyāret eyledim şām-ı şerīfiñ cümle merdānıñ
ḫuṣūṣā ol benī yaḥyāda çoḳ vecd-i nihān oldu (695/VI)

Şükrî, başka bir beytinde Ramazan ayında Kahire'de olduğundan bahsediyor. Bu manzumede Mısır'a niçin gittiğine dair bir işaret bulunmamaktadır. Başka bir zamanda yaptığı Mısır ziyaretinden bahsetme ihtimali olsa da şairin hac yolculuğu için üç ay öncesinden Kahire'ye gitmiş olması daha mantıklı gelmektedir. Söz konusu beyitte şair, meşhur Ezher Külliyesi'nde itikafa girdiğini söyler:

ramażān cāmiʿ-i eẓherd'oturdum çille-i merdān
çıḳardım iʿtikāf etdim bihamdillāhi ol mevlā (18/3)

3. ve 4. beyitleri örnek olarak verilen 120 numaralı manzume, Şükrî'nin Kavalalı Ali Paşa'ya yazdığı bir kasidedir. Şiirde, Paşa nezaretinde gerçekleşen bir hac yolcuğunun hazırlık aşamaları anlatılmıştır (bkz. 120). Kasidenin son beyitlerinde görüldüğü üzere Şükrî bu hac kafilesi ile Hicaz'a varmış, hac ibadetini yerine getirmiştir:

kaʿbe-i ʿulyā deyü rāyet çekildi ṣubḥ-dem
eyledik ḳaṭʿ-ı merāḥil on iki gün sāḳ-ı baḥr

nāḳa-i maḥmil yürür biñ nāz-ile ṭāliʿ-fürūz
kūs-ı sulṭān bāyezīdī çalınır şām [u] seḥer

ḥaḳ teʿālā ḳışmet etdi ḥamdü lillāh kaʿbeyi
vaḳfeye durdum ʿaref ṭaġında şād [ü] kām-ı fer

ʿavdet etdim şol medīne şehrine allāh[a] ḥamd
yüzümü sürdüm ḳudūm-i ḥażret-i ḫayrü'l-beşer

ḥaḳ naṣīb etsin cemīʿ-i din ḳarındaşa tamām
bize tekrārın be-ḥaḳḳ-ı çār-yār [ü] çār-er (120/27-31)

Hacı Seyyid Şükrî'nin mesleği hakkında elimizdeki tek bilgi Molla Sâbir'in eserindedir. Burada, şairin Dakuk'ta bulunan, sahabeden Cabir el-Ensârî'nin türbesinde türbedarlık yaptığı ve bu vazifesi gereği bir çok kez İstanbul'a gitmek durumunda kaldığı belirtilmişti. Şükrî aşağıda bahsedileceği üzere *Dîvânı*'nın muhtelif yerlerinde İstanbul seyahatlerine değinmiştir. Molla Sâbir'in verdiği bu bilgi metinle örtüşmektedir. Ancak türbedarlık veya Dakuk ile ilgili bir veri *Dîvân*'da bulunmamaktadır. Şairin bu vazifesine *Dîvânı*'nı tamamladıktan sonra başlamış olması muhtemeldir.

Şükrî türbedarlıktan veya başka bir meslekten bahsetmemiştir; ancak iki beytinde rızkının "Rum ilinde"; başka bir beytinde rızkının yeryüzüne dağılmış halde olduğunu söylemiştir. Söz konusu seyahatler, bu ifadelerinin sebebi olabilir:

bıraḳdı rūm iline rızḳımı ol rāzıḳ-ı ʿālem
vezīr ü mīr-i mīrān meclisinden bir ḥesābım yoḫ (67/3)

bıraḳdı naḫnü ḳasemnāda rızḳım rūm ilinde ḥaḳ
vezīr ü [mīr-i] mīrān mesnedinde çeşm-i ḫᵛābım yoḳ (227/3)

baña rūz-ı ezelden böyledir ḥikmet nedir çāre
ṭaġılmış dāne-i rızḳım ki her bir ḥabbe bir yerde (477/2)

Şükrî'nin rızık peşinde yaptığı seyahatler, şiirlerinde sıklıkla karşılaşılan gurbet temasını, yaşanmışlığın akisleri olarak besler ve güçlendirir. Vazife icabı defalarca bulunduğu İstanbul; hac yolculuğu vesilesiyle bulunduğu Kahire, Siverek, Mekke ve Medine dışında şair, yaşadığı Kuzey Irak ve Suriye coğrafyasında yer alan Bağdat, Musul, Halep, Tartus, Tel Afer, Humus şehirlerini; seyahat haritasını genişleten Mardin, Urfa, Diyarbakır, Amasya, Tokat, Eğin, Doğu Beyazıt, Tanta ziyaretlerini şiirlerine konu etmiştir. Şair bir beytinde, belki de abartarak, ne kadar çok seyahat eden biri olduğunu şöyle dile getirmiştir:

seyāḥat eyledim dünyā yüzünde her aḳālimde
beş altı yüz vilāyet seyr ḳıldım kendi ḥālimde 478/1

Molla Sâbir'in kısa biyografisinde, şairin türbedarlığı dolayısıyla defalarca İstanbul'a gittiği belirtilmiştir. Biyografisini takiben verilen gazelde ise şair ömrü boyunca sekiz defa İstanbul'a gittiğini söylemektedir[1]. Şairin bu şiiri yazdığı yetmişli yaşlarına kadar sekiz kere İstanbul'a gittiği anlaşılıyor. Eserinde 1248 hicri senesi itibarıyla İstanbul'a 3 kere gittiğini söyleyen şair, demek ki İstanbul seyahatlerinin çoğunu elli yaşından sonra yapmıştır:

şehr-i islāmbola vardım bir fetāret vaḳtde
biñ'ki yüz ḳırḳ sekkizinde münʿakis dünyā fiten

şükriyā üç defʿa vardım belde-i kübrāya ben
böyle ʿāciz olmadım bezdim bu defʿa cāna ben (364/2, 7)

Şair bir İstanbul ziyaretinde, Üsküdar'da bulunan Selimiye Külliyesi'ne uğramış ve bu yapının güzelliğini anlatmak için bir gazel yazmıştır. 275 numaralı bu manzumenin matla beyti şöyledir:

üsküdārda bir binā gördüm hemān oldum ʿadīm
cāmiʿ-i aḳṣā-ṣıfat ḳılmış binā sulṭān selīm (275/1)

Bir Ermenî güzeline yazdığı gazelinde ise söz konusu güzele İstanbul, Beyoğlu'nda rastladığını söyler:

bī-ḫaber düşdüm begoġlu yerde is[tān]bulda ben
zār [u] nālān eyledim efġān [u] feryād ermenī (512/3)

Şükrî ayrıca İstanbul için mesnevi tarzında bir medhiye yazmıştır. Bu küçük mesnevide şair İstanbul'un Beyoğlu, Tophane, Divan Yolu, Dolmabahçe, Üsküdar, Beykoz, Bâb-ı Âlî, Kız Kulesi, Ayasofya gibi semt ve mekanlarından; çalgı-çengi, kayık gezisi gibi eğlencelerinden bahsetmiştir (bkz. 707).

[1] Bu beyit yukarıda verilmişti.

Molla Sâbir, şairin h. 1265 senesinde Sultan Abdülmecid ile görüştüğünü bildirmiştir. *Dîvân*'ın 81. manzumesinden anlaşılıyor ki bu görüşme ilk değildir. Şair, 1257 hicri senesinde yapmış olduğu bir İstanbul seyhatini anlattığı gazelinde Sultan Abdülmecid'i ziyaret ettiğini söylemiştir:

yine taḳdīr-i ḥaḳla ʿazm-i istanbul müyesser şod
bu ṭabʿ-ı ʿāşıḳānım seyr-i maḥbūbla muʿaṭṭar şod

biñ iki yüz yine elli yedi tārīḫine maḥsūb
ki ẓıllullāh-ı ʿālem görmege çeşmim münevver şod

kim oldur necl-i pāk-i ḥażret-i sulṭān maḥmūd ḫan
ziyāret ḳılmaġa ʿābdu'l-mecīd sulṭān-ı kişver şod (81/1-3)

Şükrî, memleketi olan Kuzey Irak ve çevresine de oldukça hakim görünmektedir. Bağdat, Basra, Musul, Şam, Halep, Tartus, Tel Afer, Humus ve Tanta bu coğrafyada bulunduğu şehirler arasındadır. Bunlar arasında en çok andığı, eyaletin merkezi ve coğrafya insanı için "başkent" konumunda olan Bağdat'tır. Şair Bağdat'ı bir çok vesile ile yad etmiş; çok sevdiği bu şehir için bir kaside yazmıştır (bkz. 656). Şükrî, Fuzûlî'den mülhem Bağdat'tan "burc-ı evliya" olarak bahsetmiştir:

nūr-ile baġdād-ı burc-ı evliyā mişbāḥ olup
mūsī-i kāẓım imām [u] reh-nümādır sevdigim (288/6)

bu burc-ı evliyā baġdād ile her kim eder raḫne
anı elbette ser-gerdān eder ḥaḳḳıñ ġażabyānı (656/19)

Şair, bir İstanbul seyahati dönüşü Musul'a erişmiş, burada memleket havasını alarak ferahlamıştır:

mūṣul-ı ḥadbāya geldim ḥamdü lillāh ṣaġ esen
tīz ḫalāṣ oldum bu ġurbetden esip bād-ı vaṭan (364/1)

Bir naat olan *Dîvân*'ın 309. manzumesinin makta beytinde şair, bu naatı bir cuma günü Tel Afer kalesinde yazdığını söyler:

rūz-i cumʿa söylediñ naʿt-i şerīf[i] şükriyā
ḳalʿa-i tel ʿafride ḳaldıñ muḥāṣır bī-ḳadem (309/9)

Şükrî, sahabeden ünlü İslam komutanı Halid b. Velid'in makamını ziyaret vesilesiyle Humus; önemli mutasavvıflardan olan Ahmed el-Bedevî'nin türbesini ziyaret vesilesi ile Tanta'da bulunmuştur:

merḥabā ehlen saña yā ḥāmī-i şehr-i ḥumūs
seyf-i raḥmān ḫālid ol ibni velīd ṣāḥib-nüfūs (192/1)

ṭanta şehrine erişdim iki menzil mışra rāh
anda dutmuşdur maḳām ol seyyid aḥmed bed(e)vī şāh (457/1)

Rızkı Rum iline, yani Anadolu'ya dağılan Şükrî, Anadolu'da da birçok şehirde bulunmuştur. Mardin, Urfa, Siverek, Diyarbakır, Amasya, Tokat, Eğin, Doğu Beyazıt şiirlerinde andığı şehirlerdir.

Mardin'de bulunan Şükrî, şehrin güzelliğinden ve güzellerinden oldukça etkilenmiş olmalıdır ki bu hususta bir gazel yazmıştır. Söz konusu gazele şair Mardin'in meşhur binalarını da övmüştür:

gezmede yer ḳalmadı gezdim ḥicāz [u] mısr [u] şām
görmedim mardinde illā ḳudret-i bīnāları (514/5)

Şükrî'nin seyahatlerinden birinde yolu Urfa'ya düşmüştür. Şükrî Urfa'yı, halk arasındaki anlaşmazlıklar bakımından Kerkük ile; güzellik bakımından ise Şam ile kıyaslamıştır:

urfayā geldim kerem ḳılmış ḫudā ẕevḳ [ü] ṣafā
līk kerkük gibi her dem ceng ederler yek-diger

ḥüsn [ü] ān baḫş eylemiş bār[ī] teʿālā şek degil
şāma vermiş nışfını hem urfada rubʿu ḳadar (123/3-4)

Şairin, şeyhi Ahmed-i Kerkükî'nin vefat haberini Diyarbakır ziyareti esnasında aldığından yukarıda bahsedilmişti. Aşağıdaki beyitte geçen "devlet kuşunun yuvası" ifadesi, bu ziyaretin bir İstanbul seyahati dönüşü gerçekleştiğine işaret etmektedir:

diyār-ı bekre geldim āşiyān-ı murġ-ı devletden
ḫalāṣ oldum diyār-ı hicr-ile ṭuġyān-ı firḳatden (386/1)

Yine bir İstanbul seyahati sırasında şairin yolu Amasya'ya düşmüş, şair Kurban Bayramı'nı bu şehirde geçirmiştir. Şükrî Amasya'yı "cennet-misal" vasfıyla övse de bayramı gurbette idrak etmenin hüznünü yaşamaktadır:

ciger ḳanıyla yazdım bir ġazel bu ḥücre-i ġamda
amāsiyyede uḍḥiyye gününde ʿıyd-ı ẕü'l-mīʿād (77/3)

eyledim çün ʿazm-i islāmbol ben-i şūrīde-ḥāl
muntaẓīr-i rāhım oldu cümleten ehl [ü] ʿıyāl

rūz-ı ʿıyd oldu amāsiyye gibi şehr-i laṭīf
başıma zindān olup ol belde-i cennet-miṯāl (256/1,4)

Şükrî, Behlül Paşa'ya yazdığı medhiyesinde Doğubeyazıt ziyaretinden bahseder; uğradığı bir başka şehir olan Eğin'in aşılması güç yollarından şikayetçi olur:

çü taḳdīr-i ḫudā düşdü yolum bir şehr-i zībāya
aña ism-i mekāndır bāyezīd bir ḳalʿadır ġāye (473/1)

egin nāmında bir şehre yolum düşdü benim nā-gāh
ḫarāb olasıya bir yolu vardır estaʿiẕ billāh (458/1)

Bir Berat Kandili gecesi Tokat şehrinde bulunan şair, burada muhammes tarzında bir naat inşa etmiştir. Bu manzumenin son bendi şöyledir:

şükriyā bir naʿt inşā eylediñ yevmü'l-berāt
şehr-i şaʿbānü'l-muʿaẓẓam nıṣf olup rūz-ı necāt
biñʿki yüz elli tevārīḫ diñleyip ehl-i toḳat
gece gündüz durma yalvar olma ġāfil de ṣalāt
ṣad hezārān biñ ṣalāvāt yā resūle'l-mürselīn (666/V)

Şair Semerkand ve Buhara'yı da gezdiğini söylemiştir. Ancak Fuzûlî'ye yapılan bir tahmisin ilk bendinde yer alan bu bahis, sevgiliyi övmek için yapılan şairane bir mübalağadır:

miṣālin görmedim gezdim semerḳand [u] buḫārāyı
meşām-ı ʿıṭr-ı zülfüñ ḳıldı iḥyā nice mevtāyı
seniñ teşrīfiñ etdi şol kelīm-i ṭūr-ı sīnāyı
bıraḳdı ḫāke ḥüsnüñ āftāb-ı ʿālem-ārāyı
götürdü yer yüzünden muʿciz-i laʿliñ mesīḥāyı (682/I)

Yapmış olduğu seyahatler, Şükrî'yi ailesinden ve vatanından yıllarca ayrı bırakarak şairin yaşamını belirleyici ana unsurlardan olmuştur. Bu unsur şiirlerinde de tüm ağırlığı ile kendini göstermektedir. Yoğun bir gurbetlik hissi ve vatan hasreti, şairin eserlerinde üslup ve tema olarak karşılık bulmuş; aynı zamanda gezip gördüğü şehirler ve bu şehirlerde karşılaştıkları, yaşadıkları şiirlerine konu olarak bir zenginlik katmıştır. Şükrî, aşağıdaki beytinde, bitmek bilmeyen seyahatlerin ve gurbetliğin kendisinde nasıl bir iz bıraktığını, samimi bir serzeniş ile ilan etmektedir:

cānımdan uṣandım yürümekden biñek üzre
bir yılca evimde yatamadım döşek üzre (465/1)

Uzun seyahatleri Şükrî'yi vatanından, Kerkük'ten ayrı bıraksa da şair Kerküklüdür. Dakuk'ta Cabir el-Ensârî türbesinin türbedarlığını yaptığı ve Kerkük'teki Kâdirî tekkesine bağlı olduğu göz önüne alındığında, şairin yerleşik olarak hayatını sürdürdüğü şehir Kerkük'tür denilebilir. Şükrî, Kerkük'ün bir sakini olduğunu kendisi de söyler:

şükriyā ḥamd-i ḫudā **sākin-i kerküküz** biz
in-şā'allāh yine medfene ḥaldir kerkük (240/11)

bi-ḥamdillāh şükrî **sākin-i kerkük** olupsun sen
bu ḫāk-i kerbelādır ilticā ḳıl bunda sükkānı (656/75)

11. beyti örnek olarak verilen 240 numaralı manzume "Kerkük" redifli bir gazeldir. Bununla birlikte Şükrî, "Kerkük" redifli bir gazel daha kaleme almıştır (bkz. 252).

Şükrî Kerkük'te doğup hayatını burada geçirmiş gözükse de Kerkük ile ilgili görüşleri değişkenlik göstermektedir. Yukarıda bahsedilen "Kerkük" redifli gazellerde şair, memleketini övse de bazen Kerkük'ten, Kerkük'ün insanından şikâyet etmektedir:

şükriyā seyyāḥ-ı devrān olmuşam mıṣr [u] ḥicāz
görmedim kerkük gibi insānı ṭuġyān pür-keder (123/5)

bu vīrān şehr-i kerkük mesken oldu bizlere derdā
firārım mümkin olmaz kim şikeste-pāy bir mūram (295/3)

ʿırāḳ-ı pür-nifāḳa geldigim dem olmuşam ʿāciz
vīrān olasıya kerkükide gör ḳaldıḳ āvāre (449/6)

biz ḳalıp kerkükide zār [u] sefīl
ḳavm-i fāsıḳ içre olduḳ biz ẕelīl (670/53)

İstanbul için yazdığı medhiyesinde ise Şükrî, muhtemelen İstanbul gibi bir metropolden ve onun nimetlerinden uzak kalmanın ve taşranın mahrumiyetine mahkum olmanın kendisini soktuğu ruh hali ile şu dizeleri söylemiştir:

yine kerküke götürdü mevlā
görmedi ʿömr-i girān-māye ṣafā

mā-ḥaṣal rāḥat[ı] yoḳ kerkükde
ḳalmışız mūr gibi dellükde (707/88, 95)

Kerküklü olup burada yaşayan şair, döneminde vuku bulan birtakım toplumsal olaylara şahit olmuş, şiirlerinde bu olaylardan bahsetmiştir. H. 1246 yılında Kerkük'te etkili olan veba salgını (Gündüz 2002, 291) bu olaylardan biridir. Şükrî, *Dîvânı*'nda birçok defa Kerkük'ü vuran bu felaketten bahsetmiş, vebanın tesirini anlatmış ve sebep olduğu sıkıntılardan kurtulmak için dualarda bulunmuştur:

hem yine ḳırḳ altı tārīḫinde bir şiddet **vebā**
ḳıldı irsāl şükrī mevlā ḳaṭʿ olup emṣālimiz (172/12)

bu cānibden süleymān [u] revāndiz mūṣul-ı ḥadbā
dutup çeynedi bu ḫalḳı **vebā** ṣuġrā vü kübrādan (363/6)

ilāhī defʿ ḳıl bizden **vebā**yı muṣṭafā ḥaḳḳı
ebū bekr [ü] ʿömer ʿoṣmān ʿaliyyü'l-mürteżā ḥaḳḳı

be-ḥaḳḳ-ı āl-i beyt-i ḫānedān ʿafv et bizi yā rab
vebā vü ṭaʿn-ı **ṭāʿūn**dan ḥasan ḫulḳ-ı rıżā ḥaḳḳı (574/1-2)

18. yüzyıl sonları ve 19. yüzyıl ortalarına kadar Kuzey Irak'ta bulunan göçebe Arap, Kürt ve Acem aşiretleri gasp ve hırsızlık yoluyla sakin olan halka büyük zararlar vermişlerdir. Halkın bu mevzularda devlet kurumlarına yapmış oldukları şikâyetler ve devletin tespit ettiği zararlar tutanaklar hâlinde günümüze ulaşmıştır. Göçebelerin saldırıları yerleşik halkta, hayvan ve ekin zayiatları sonucunda kıtlığa

kadar giden hasarlar bırakmış, birçok mezraa ve köy boşaltılmak zorunda kalmıştır (Marufoğlu 1998, 150-155). Bu vakaların ayrıntısından bahsedilmese de yol açtığı sıkıntılar ve insanların düştükleri zor durumlar Şükrî'nin şiirlerinde birçok kez anılmıştır:

biñ'ki yüz ḳırḳ altı tārīhinde kerkük içre tā
fitne-i kürrād [ü] cerrād hem vebā şān eyliyor (102/4)

ey dirīġā yine ḥaḳ verdi bizi bir bāda
'amelimizden ilişdiḳ 'arab [u] kürrāda

himmet-i pīr-i muġān ger ola şükrī bir gün
çalalım tīġ biraz bu 'acem ü kürrāda (426/1,7)

ilāhī ḳahr ḳıl ḳahhār olan ismiñle 'urbānı
ikinci bā'iṣ-i fitne olan kürrād-ı belbāsı (513/2)

vere ḥaḳ ḳāf gibi günde iki biñ belvā
iki üç ṭā'ifedir kürd [ü] 'arab cerrāde

küşte-i kürd-i köpek fā'idedir islāma
bā'iṣ-i fitne fesād kürd [ü] 'arab ḫar-zāde (426/3,5)

Şükrî'nin yaşadığı zaman diliminde bölge insanı için sıkıntılı durumlardan birisi de isyanlardı. 1830 yılında, Sultan II. Mahmud'un Hakkari ve çevresinde yapmak istediği idari değişiklikler sebebiyle Revandiz merkezli, üç yıl devam edecek olan bir Yezidi ayaklanması başlamıştı. 1836 yılında Mir Muhammed önderliğinde tekrar ayaklanan Yezidiler, Reşit Paşa komutasındaki Osmanlı ordusunun ağustos ayında Revandiz kalesini kuşatmasıyla teslim olmak zorunda kalmışlardır (Abca 2006, 63-70). Şükrî, *Dîvânı*'nda Ali Rıza Paşa'nın Revandiz üzerine yaptığı bir seferden bahseder. Şairin h. 1252 / m. 1836-37 yılında gerçekleştiğini söylediği bu sefer, Paşa'nın Bağdat üzerinden kuşatmaya destek vermiş olabileceğini akıllara getirmektedir:

biñ iki yüz yine elli iki tārihi bu iḳlīm
revāndiz üzre ʿazm etdi rıżā-maḫlaṣ ʿalī paşa (26/2)

ḫuṣūṣā bir seferde kim revāndūz üzre ʿazm etdi
mübārek ḫoş ḳudūmundan müşerref-yāb olup dünyā (680/16)

Şükrî'nin hac vesilesi ile Kavalalı Mehmed Ali Paşa'ya yazmış olduğu bir medhiyede, 19. yüzyılın ilk yarısında Vahabi ayaklanmaları ile kapatılan Hicaz yolunun Paşa tarafından, Vahabileri mağlubiyete uğratmak suretiyle açılması vakasından bahsedilmiştir:

ey serīr-i ṣalṭanatda ḥāmī-i şehr-i mışır
sāḥil-i baḥr-i şecāʿat ṣācī-i tāc [u] ḳasır

ibni mesʿūd ol vehābī ʿırḳını kesdiñ tamām
rāh-ı beytullāh[ı] açdıñ etdiñ aʿdāyı ḳahır (118/1, 6)

Şükrî Türk, Kürt, Arap, Acem ve azınlık olarak da Hristiyan ve Yahudilerin bir arada yaşadığı Irak coğrafyasında yaşamını sürdürmüştür. Türkler bölgeye ilk kez 7. yüzyılda gelmişlerdir. 11. yüzyılda başlayan Selçuklu, 16. yüzyılda başlayan Osmanlı hakimiyetleri bölgenin Türkleşmesinde önemli aşamalar olmuştur. Erbil ve Kerkük, bölgede Türk nüfusunun yoğun olduğu şehirler konumundadır (Marufoğlu 1998, 54-56). Nüfus ve inanç bakımından kozmopolit bir coğrafyaya ait olan Şükrî, seyit bir aileye mensup; soyu Zengene aşiretine dayanan Kürt kökenli bir mürşide müntesiptir. Irk, soy, boy veya aşiret bakımından şair ile ilgili herhangi bir kayda sahip değilsek de Türkçe söz dizimindeki zayıflığı, şiirlerine Kerkük Türkmen ağzını çok az yansıtmış olması yukarıdaki olgularla yanyana gelince, şairin Kürt yahut Arap kökenli olabileceği akıllara gelmektedir. Ancak Kürt isyanlarından duyduğu rahatsızlıkları açıkça ve samimiyetle dile getirmesi, aşağıda da bahsedileceği üzere Osmanlı hanedanına bağlılığını şiirlerinde ikrar etmesi ile devletine sadık olduğunu göstermektedir.

Abdî Şükrî'nin yaşadığı bölge, aynı zamanda farklı mezhepten insanların bir arada bulunduğu bir coğrafyadır. Caferî Türkmen boyları, Şiî Araplar, Hanefî Türkler ve Şafiî Kürtler bu coğrafyanın paydaşlarıdır. Caferî Türkmenler yoğun olarak Kerkük çevresi ve Bağdat yolu üzerine iskan olmuş durumdadır (Marufoğlu 1998, 58-59). Kerküklü şairin *Dîvânı*'na bakıldığında, Hz. Ali ve on iki imam sevgisi eserde göze çarpan ilk temalardandır. Şair Hz. Ali'yi şiirlerinde defalarca anmış, ona müstakil medhiyeler kaleme almıştır. On iki imamın isimlerini tek tek andığı, her birinin vasıflarından bahsedip onlara tazimde bulunduğu on dört adet medhiye yazmıştır. Bu açıdan şair, Caferî-Şiî anlayışına yakın bir profil çizmektedir. Ancak yine şiirlerinden anlaşılmaktadır ki şairde, Hz. Ali ve Ehl-i Beyt sevgisi kadar Hz. Ebu Bekir, Hz. Ömer ve Hz. Osman muhabbeti de mevcuttur. Şair çoğu zaman dört halifeyi bir arada anmıştır. Hatta on iki imam medhiylerinden ikisinde, Hz. Ali ile başlayarak imamların isimlerini sıralamadan önce Hz. Ebu Bekir, Hz. Ömer ve Hz. Osman'ın isimlerini zikretmiştir. Silsilesi Hz. Ali'ye uzanan Kâdirîlik yoluna bağlı olması, Şükrî'nin Hz. Ali'ye daha fazla meyletmesine sebep olmuş olabilir. Fakat şair, tasavvuf temelli Anadolu İslam geleneğinde olduğu gibi halifeleri Ehl-i Beyt'ten ayırmayan bir anlayışı benimsemiş görünmektedir.

Yine de Şükrî, Caferîlik yakıştırmasından kurtulamamış gibidir. Aşağıdaki beyitlerde şairin kendisine yönelik yapılan suçlamalardan ve atılan iftiralardan bahsettiğini görüyoruz:

tażarruʿ eyledim yā rab be-ḥaḳḳ-ı sūre-i raḥmān
bize bühtān eden kimse ola şermende-i dīvān

baña töhmet ḳılan kimse iki dünyā ẕelīl olsun
uyuz [u] müflis [ü] medyūn ola ser-māyesi ḫüsrān

tevekkül birle ṣabr eyle elā yā seyyidim şükrī
budur bu fānīde ʿādet olur ʿāriflere bühtān (383/ 1, 4-5)

rāfiżīye ṣad hezārān bār-ı laʿnet rūz [u] şeb
kāfir-i bī-dīn [ü] meẕheb caʿferī-nām etdiler (121/6)

İftira mesabesindeki suçlamalara sabretmesini kendine öğütleyen şair, belki de yüzleşmek zorunda kaldığı ithamların şiddeti arttığı için, sonuna "*töhmet vaktinde denildi*" kaydını düşeceği mesnevi tarzında bir şiir kaleme almıştır (bkz. 670). 92 beyitlik mesnevinin başında peygamberler ve evliyaların çektikleri sıkıntıdan bahseden şair, kendisinin de bir belaya uğradığını söylemiştir:

biz ḳalıp kerkükide zār [u] sefīl
ḳavm-i fāsıḳ içre olduḳ biz ẕelīl

maʿlūm oldu kim biziz ṣāḥib-şeref
cemʿ olup ʿālem başıma her ṭaraf

eylemek ḳaṣdında beni sengsār
bir ġulu ḳıldı ḳamu ehl-i vaḳar (670/ 53-55)

Yine bir ihtamdan bahsedilen *Dîvân*'ın 121. manzumesinde, bunun bir mezhep meselesi olduğuna dair işaretler vardır. Aşağıdaki beyitler, şaire Caferîliğin nispet edildiğini ve şairin bu durumdan duyduğu rahatsızlığı dile getirmektedir. Bu ithamların, şairin canına mal olabilecek sonuçlar doğurabileceği görülmektedir:

sebb-i şeyḫayn eyleyen kāfirlere teşbīh edip
seyyide ẓulm eyleyip gör kim ne bed-nām etdiler

seyyid-i evlād-ı ḥayder cānına ḳaṣd eyleyip
cemʿ olup nā-ḥaḳ diyenler ḳatle iḳdām etdiler

rāfiżîye ṣad hezārān bār-ı laʿnet rūz [u] şeb
kāfir-i bī-dīn [ü] meẕheb caʿferī-nām etdiler (121/ 3-4, 6)

Yukarıda bahsedilen mesnevide şair, üç gün boyunca Kerkük ehli ile bu ithamlar yüzünden mücadele ettiğini ve sonunda sıkıntısından kurtulduğunu

anlatmıştır. Aşağıda örnek verilen beyitler de, ithamların bir mezhep meselesi olabileceğine işaret etmektedir:

eyledim kerkük-ile üç gün tamām
ceng [ü] ġavġā yalıñız ben ḫāṣṣ [ü] ʿām

himmet-i pīrān muẓaffer bā-fütūḥ
ḳurtulup ol mevcden mānend-i nūḥ

ehl-i īmānam bi-ḥamdillāh ben
ḳılmışam ikrār şol allāh ben

hem muḥammed[d]ir resūl-i kirdgār
ḥaḳ emīrü'l-mü'minīndir çār-yār

şol ebū bekr [ü] ʿömer ʿoṯmān ʿalī
bunlar ol pīrim emīrimdir belī

bu çehārı farḳ eden azġun durur
dīn içinde cān çeker yorġun durur

āl [ü] aṣḥāb-ı resūle ṣıdḳ-ile
cān [ü] baş dā'im fedādır ʿaşḳ-ile (670/ 69-70, 73-77)

92 beyitlik mesnevinin sonlarında yer alan 73 ilâ 77. beyitlerde şair Ehl-i Beyt'e ve dört halifeye olan imanını, vurgulayarak ikrar eder. Halifeleri birbirinden ayıranları "azgın" olarak niteler. Bunlarla birlikte, yukarıda 121. manzumeden verilen örnekler de göz önüne alındığında, şaire müstakil bir mesnevi yazdıran bu itham meselesinin bir mezhep sorunu olduğunu söylemek mümkün görünmektedir.

Şairin Caferî olmadığı bu şekilde anlaşılmış olsa da; hangi mezhebe mensup olduğuna dair *Dîvân*'da açık bir ifade bulunmamaktadır. Sünnî bir tarikata müntesip

olan şair, bir beytinde İmam Şafi'nin ictihad sahibi olduğundan bahsetmiş ve onu sitayişle anmıştır. Ancak bu da şairin Şafiî olduğunu söylemek için yeterli değildir:

tā ḳıyāmet rūḥu şād olsun imām-ı şāfiʿī
muṣṭafā şerʿini açdı tā bilindi her umūr (122/21)

Yukarıda bahsedildiği üzere göçebe Arap ve Kürt aşiretlerinin halka ve devlete zararlar verdiği, muvazzaf paşaların İstanbul'a karşı ayaklandığı bir coğrafya ve zamanda yaşayan şair, şiirlerinden anlaşıldığı kadarıyla Osmanlı Devleti'ni destekleyen bir tutum içerisinde olmuştur. Şair, devlete sadık, padişaha bağlı bir Osmanlı vatandaşıdır:

ilāhī āl-i ʿoṯmānı hemīşe müstedām eyle
ki anlar dīn-i aḳvā-yı muḥammedde muḳarrer şod

de seyyid ḥācı şükrī āl-i ʿoṯmāna duʿā eyle
bi-ḥamdillāh ne umdum şol nesilden kām müyesser şod (81/4-5)

Şükrî, Bağdat valisi Davud Paşa'ya yazdığı kasideye, Osmanlı hanedanına dua ederek ve sitayişte bulunarak başlamıştır:

ḫaṭādan ḥıfẓ ḳıl dā'im ḫudāyā āl-i ʿoṯmānı
çün etdiñ bunları dā'im cihān ḫalḳı nigeh-bānı

bu bir nesl-i muṭahhardır nizām-ı ʿālem olmuşlar
cihān-gīr ibn-i erṭuġrul [u] bin ʿoṯmān [u] ḫaḳanī

iṭā'at eyleyip şerʿ-i şerīfe inḳıyād üzre
muḳavvīdir ḥaḳīḳat şerʿ-i aḥmed üzre īmānı (650/1-3)

Bununla beraber şair, eleştiriden de geri durmamıştır. Baş gösteren adaletsizliği dile getiren şairin, 1243 hicri senesinde Sultan II. Mahmud tarafından

gerçekleştirilen ve başlarda halk arasında karşılık bulamadığı bilinen (Uzunçarşılı 1954, 223-226) fes ıslahatına çok sıcak bakmadığı görülür:

ʿadāletle binā urdu anıñçün ber-ḳarār oldu
velākin şimdilik baʿżı unutdu ʿadl [ü] mīzānı (650/4)

refʿ olup başdan ʿimāmet iʿtibar olmuş fese
görseler ʿālim meşāyıḫ hep ederler sū-i ẓan (364/5)

Şükrî'nin hayatı ile ilgili kaynaklarda yeterli bilgi; eserinde de bütüncül bir tablo olmasa da şairin doğum yılı, mesleği, yaşadığı ve seyahat ederek bulunduğu şehirler gibi önemli ayrıntılara ulaşılmıştır. Özellikle şairin yaşamında şahit olduğu bireysel ve toplumsal hadiseleri şiirlerine yansıtması, hayatına dair önemli malzemeler sunmuştur.

1.2. Eseri

Kerküklü Seyyid Şükrî'nin tespit edebildiğimiz tek eseri *Dîvânı*'dır. *Dîvân*, Yapı Kredi Sermet Çifter Araştırma Kütüphanesi Türkçe Yazmaları Koleksiyonu'nda 713 numara ile kayıtlıdır ve bu yazma, *Dîvân*'ın günümüze ulaşan tek nüshasıdır.

Yazmanın 150a sayfasında verilen ketebe kaydında, nüshanın müellif hattı olduğu ve 1250 hicrî senesinde tamamlandığı[1] anlaşılmaktadır.

Nüsha 192 varaktır. Şirazesi dağılmış, kapakları ebru kağıt kaplı, kahverengi meşin ciltlidir. Aharlı ince beyaz kağıda iki sütun halinde nestalik hat ile yazılmış olup sayfalardaki satır sayıları muhteliftir. 17, 18 veya 19 satırlı, çerçevesiz sayfaların bir çoğunda derkenarlar da şiir kaydetmek için kullanılmıştır. Ölçüleri 240x148-183x115 şeklindedir. Çeşitli sayfalarında rutubet, mürekkep lekeleri, yanık izleri ve ufak yırtık ve delikler bulunmaktadır.

[1] "ve li-kātibihi es-Seyyid el-Ḥāc ʿAbdī bin es-Seyyid Zemīl fī beled-i Kerkük ʿafa[allāhu] anh 4 cemāziye'l-evvel 1250"

Yazmanın ikinci yarısında sayfa eksiklikleri vardır. 171a ve 174b arasındaki rengi ve boyutu farklı yapraklar ise yazmaya sonradan eklenmiş bir parça olmalıdır. Ekten önceki son sayfada tamamlanmış bir tahmis bulunurken; ekten sonraki ilk sayfa olan 175a, bir tahmisin son bendi ile başlar. Bununla birlikte 159a ile 159b; 166b ile 167a ve 190b ile 191a sayfaları arasında hacmi tespit edilemeyen eksiklikler mevcuttur.

Yazma, 1b sayfasında Baş Ayan Ahmed Ağa'ya yazılmış bir kaside ile açılır. Bu manzumeden sonra 5b sayfasına kadar Şükrî'ye ait dört tahmis, bir kaside, iki muamma ve bir gazel; Fıtnat Hanım'a ait dört gazel ve bir müseddes sayfa düzeni gözetmeksizin kaydedilmiştir.

5b sayfasında "*dîvân bismillāh bismillāhirraḥmānirrahîm hāẕā dîvānu es-seyyid el-ḥac şükrî rabbî yessir bi't-temāmihi sene 1250*" serlevhası ve takiben *elif* kafiyesi ile bir tevhid yazılmış; çift sütunlu sayfa düzeni ile gazeller kaydedilmeye başlanmıştır. Şükrî, *Dîvânı*'nı bir tevhid ile açmak istemiştir:

seyid şükrî rumūz-ı remz-ile tevhîd icrā ḳıl
ser-i dîvāna ḳayd olsun bu nuṭḳ-ı cān-fezā peydā (11/7)

Bu gazelin ardından "*velehu elif ġazel 18 'aded*" başlığı ile *elif* kafiyeli gazellere başlanmıştır. 9a sayfasına kadar devam eden gazellerden sonra bu sayfada "*velehu ḳāfiyetü'l-bā 9 'aded*" başlığı ile *be* kafiyeli gazellere geçilmiştir.[1] Bu iki kafiyeden sonra başka hiçbir kafiye için başlık atılmamıştır. Buradan 114a sayfasına kadar 564 adet gazel kafiye sırasına göre sıralanmıştır. Ayrıca iki tane kaside yine kafiye sırasına uyacak şekilde bu kısımda yer almaktadır. 114a'dan 150a'ya kadar bir adet gazel ile birlikte muhammes, tahmis, kaside, mesnevi, müfred ve benzeri nazım şekilleri düzensiz bir şekilde sıralanmış ve 150a sayfasının sonunda "temmet" denilerek, ketebe kayıtları verilmiştir. Burada istinsah tarihi de ay ve günü ile birlikte belirtilmiştir: H. 4 Cemaziyelevvel 1250; m. 8 Eylül 1834.

[1] Derkenarlara sonradan kaydedilen şiirlerle birlikte, başlıklarda verilen adetler hükümsüz duruma düşmüştür.

Şairin istinsah ettiği bu nüshanın, 1250'den sonra uzun yıllar şairin elinde kaldığı anlaşılmaktadır. Yazmanın 150a sayfasında eserini 1250 hicrî senesinde sonlandırdığını belirten şair, bu seneden sonra yazdığı şiirleri yazmaya kaydetmeye devam etmiştir. Gazel tarzında yazdığı şiirleri kafiye sırasına göre 114a sayfasına kadar olan kısmın derkenarlarına geçirmiştir. Gazel dışındaki nazım şekillerini ise ketebe kayıtlarını verdiği 150a sayfasının ardına, yine çoğu zaman sayfa düzeni gözetmeden yazmayı sürdürmüştür.

Şair yazdığı bazı şiirlerin sonlarına tarih kaydı düşürmüştür. Bu tarihler bazen sadece yıl bazen de gün-ay-yıl şeklinde görülmektedir. Tarihlerin çoğu ise 1250 tarihinden sonra yazılıp divan metnine sonradan, derkenarlara eklenmiş şiirlerde bulunmaktadır. 1231, 1250, 1252 1253, 1254, 1257, 1258 seneleri, bahsedilen tarihlerdir.[1]

2a sayfasında bulunan bir tahmisin 1252 tarihiyle kaydedilmesi ve yine bu sayfada yer alan, 1251 doğumlu Şehzade Nizameddin'in doğum tarihi için yazılmış manzume, yazmanın ilk dört yaprağının da sonradan doldurulduğu fikrini akıllara getirmektedir.

Serlevha ve ketebe kayıtları arasında 648 adet manzume bulunmaktadır. Bunların 97 adedi derkenara yazılmıştır. Yazmanın ilk dört ve son elli yaprağında ise 68 manzume mevcuttur. Eksik sayfaları hesap dışı tutarak şairin, ketebe kaydından sonra yazmaya 165 adet manzume kaydettiği söylenebilir. 567 gazel, 14 kaside, 8 mesnevi, 15 nazm, 9 kıta, 17 muhammes, 65 tahmis, 17 müfred ve matla, 2 murabba, 1 müseddes ve 1 müsebba olmak üzere toplam 716 manzumeden müteşekkil eser, 6270 beyit hacmindedir.

Şükrî, divanını kaydettiği bu yazmayı yer yer bir mecmua olarak da kullanmış görünmektedir. Yazmanın muhtelif sayfalarına sevdiği ve örnek aldığı şairlerin şiirlerini kaydetmiş, Osmanlı padişahlarına ve paşalarına yönelik kronoloji

[1] 1255 ve 1256 tarihlerine rastlanmamıştır. Yazmanın eksik sayfalarında bu tarihlerle kayıtlı şiirler olması muhtemeldir.

çalışmalarını, ebced hesabını anlattığı ve bir nikâh duasından bahsettiği kısa mensur Arapça metinleri buraya yazmıştır.[1]

Yukarıda bahsedildiği gibi 3a ilâ 4a sayfaları arasında Fıtnat Hanım'a ait dört gazel ve bir müseddes bulunmaktadır. 169b sayfasında, Pertev Paşa tarafından Şehzade Nizameddin'in doğumuna yazılmış bir tarih manzumesi kayıtlıdır (bkz. *Şehzade Nizameddin*). *Dîvân*'ın 3 numaralı manzumesi bu gazelin ilk iki beytine yapılmış bir tahmistir. 178a ilâ 179a sayfaları arasında ve 185a'da ise Ali Rıza Paşa'ya ait 8 adet manzume bulunur. 179a ve 179b sayfalarında Abdurrahman Hâlis Kerkükî'ye ait 1 adet gazel ve Zekî Besîm isimli bir şairin bu şiire yazmış olduğu nazire yer alır. Şükrî aynı zamanda, Rıza'ya ait 8 gazelin altısını ve Hâlis'in gazelini tahmis etmiştir. Şair, 172a'da Ali Mandelâvî'ye ait bir gazeli tahmis etmiş; aynı sayfada hemen bu manzumenin yanında söz konusu gazelin tam metnini vermiştir.[2] Bunlar dışında Şükrî, 181b'ye Nâbî'nin, 182a'ya Kabûlî'nin birer adet gazelini kaydetmiştir. Söz konusu şairlerden divan sahibi oldukları bilinen Fıtnat Hanım ve Nâbî'nin divan neşirleri incelendiğinde yazmaya kaydedilen manzumelerin metinlerde mevcut olduğu; Hâlis'e ait gazelin ise Hüseyin Vassâf'ın *Sefîne-i Evliyâ* isimli eserinin mezkur şair ile ilgili bölümünde, "gazellerinden numune" olarak verildiği görülmüştür (Fıtnat Hanım 1286, 5, 10-11, 18, 23, 25-26; Bilkan 1993, 557-558; Hüseyin Vassâf 2011, 141).

Şükrî, 163a sayfasına "*fihrist-i pādişāh-ı āl-i ʿoṡmānī raḥimehumullāhi ʿaleyhim ecmaʿīn sene 1251*" başlığı ile, ilk önce bir buçuk sayfa civarında mensur tarihi bir metin vererek Osman Gazi'den Abdülmecid Han'a kadar Osmanlı padişahlarını kronolojik olarak sıralamıştır. Mensur kısımda Osman Gazi'nin babası Ertuğrul Bey'in obası ile birlikte Söğüt'e gelişi ve Selçuklu sultanı Sultan Alaeddin ile olan münasebeti kısaca anlatılmıştır. Daha sonra padişahlar tek tek, künyeleri, cülus tarihleri, saltanat süreleri ve defin yerleri belirtilmiş halde sıralanmışlardır.

[1] Divan metninin dışında kalan bu bahisler, akışı bozmamak adına "*Notlandırılmış Metin*" kısmına alınmamıştır. Ancak ilgili varaklarda dipnot ile işaret edilmiştir.

[2] Şükrî'nin yazmaya kaydettiği şiirlerin çoğunu tahmis ettiği görülüyor. Şair yazmada tahmisi bulunmayan gazelleri daha sonraki yıllarda tahmis etmiş olabilir veya bu tahmisler yazmanın eksik sayfalarında kalmış olabilir.

164b ve 165a sayfarında "*fātiḥ-i baġdād sulṭān murād ġāzī gününden baġdāda gelen vuzerā-yı ʿiẓām efendilerimiz beyān olunur*"; 167a ve 167b sayfalarında "*fātiḥ-i baġdād sulṭān murād ʿaleyhi'r-raḥme ve'r-rıḍvān gününden şehrizora gelen paşalar beyanındadır sene 1148*" başlıkları ile mezkur şehirlerde vazife yapmış Osmanlı paşaları, valiliğe getirildikleri tarih ve valilik yaptıkları süre belirtilerek kronolojik olarak sıralanmışlardır.

Şair ayrıca yazmaya iki adet Arapça mensur metin kaydetmiştir. Bunlardan biri "*ebced maʿnāsındadır*" başlıklı metindir. Bu metin 176b ve 192a sayfalarında olmak üzere iki kere kaydedilmiştir. Diğer Arapça metin ise yazmanın son sayfası olan 192a'da "*'aḳd-i nikāhda bunu oḳuya*" başlığı ile kaydedilmiş olan bir nikâh duasıdır.

1.2.1. Nazım Şekilleri ve Türleri

1.2.1.2. Kasideler

Elimizdeki eserinde, Şükrî'nin 14 adet kaside kaleme aldığı görülmektedir. *Dîvân*'ın ilk şiiri, 1b sayfasındaki kasidedir, yazma bu kaside ile başlar. Diğer kasideler, şairin gayrı-mürettep divanının muhtelif yerlerinde yer almaktadır. Şair kasidelerinde yaşadığı coğrafyadaki devlet adamlarını övmüş, başından geçen olayları anlatmış, hikemi üslup ile öğütler vermiştir.

Eserin ilk şiiri konumundaki kaside, Baş Ayan Ahmed Ağa için yazılmıştır. Şair aynı kişi için bir kaside daha kaleme almıştır (649). 649 numaralı manzumede Davud Paşa, ilk manzumede ise Ali Rıza Paşa ayrıca zikredilmiştir. Şiirlerden anlaşıldığı kadarıyla Ahmed Ağa, Davud Paşa tarafından vazifelendirilmiş; bu vazifesine Ali Rıza Paşa zamanında devam etmiştir. Böylelikle 649 numaralı manzumenin yazmanın başındaki kasideden daha önce yazıldığı söylenebilir.

649 numaralı manzume bir bahariyedir. Şükrî, baharın gelişini anlattığı kısa bir teşbipten sonra medhiyesine başlamıştır. Kasidede Ahmed Ağa'nın Davud Paşa tarafından baş ayanlığa getirilişinden bahsedilip Ahmed Ağa tavsif edilmiştir. 23

beyitlik manzumenin bazı beyitlerinde Davud Paşa da övülmüştür. Ahmed Ağa'ya yazılan diğer kaside 16 beyit hacmindedir. Burada da Ali Rıza Paşa zikredilmiş, Ahmed Ağa ile birlikte o da övülmüştür.

Şükrî, 1830-1842 yılları arasında Bağdat valiliği yapmış olan Ali Rıza Paşa'ya 4 adet kaside yazmıştır. *Dîvân*'daki sırasına göre bunlardan ilki 4 numaralı manzumedir. Teşbip kısmında Kurban Bayramı'nın erdiği anlatılan bu kaside bir ıydiyedir. 18 beyti yazmada kayıtlı olan manzume, tamamlanmamış görünmektedir. Ali Rıza Paşa'ya yazılan diğer kaside *Dîvân*'ın 657 numaralı manzumesidir. Ali Rıza Paşa'nın, sıkıntıları gidermek üzere Sultan II. Mahmud tarafından bölgeye gönderilmesini anlatan kasidede şair, Sultan'ı ve Paşa'yı övmüştür. Şairin Paşa'ya yazdığı üçüncü şiir de yarım kalmıştır. 679 numaralı manzumenin 34. beytinden sonraki kısmı eksik sayfalarla birlikte kaybolmuştur. Bu kaside "der medḥ-i ḳā'im-i maḳām beg" başlığı ile kaydedilmiş olup Kethüda Süleyman Bey'in Ali Rıza Paşa valiliği esnasında kaymakamlık mevkisine getirilmesi üzerine yazılmıştır.[1] 680 numaralı manzume ise Ali Rıza Paşa'nın Revandiz üzerine yaptığı seferi anlatan bir kasidedir.

Şair, Ali Rıza Paşa'nın selefi Bağdat valisi Davud Paşa'ya iki adet kaside yazmıştır. Bunlar 650 ve 655 numaralı manzumelerdir. 40 beyitlik 650 numaralı manzumeye şair Osmanlı övgüsü ile başlamış; kalan beyitlerde Paşa'yı övmüştür. 655. manzume sakiname türünde bir teşbip ile başlar. Davud Paşa'yı övmeye geçtikten sonra, Paşa'nın kendisine 100 kilogram buğday ihsan ettiğini ancak memurlar tarafından bu ihsanın sekteye uğratıldığı anlatılmıştır. Şair bu hali bir kaside ile anlatacağını ve kasidenin meclislerde okunmasıyla bu memurların zulmünü herkesin duyacağını söylemiştir:

yemīn etdim ḳaṣīde eylerem bu vaṣf-ı ḥāli kim
nice ẓulm eylediler ʿāleme bu üç müselmānī

[1] Başlıkta Kethüda Süleyman Bey'in övgüsünden söz edilse de içeriğe bakıldığında şiirin bir Ali Rıza Paşa medhiyesi olduğu anlaşılmaktadır.

hezārān merḥabā olsun ne inṣāf ehlidir ḳassām
iki dünyāda meʾyūs eyleye bār-i ḫudā anı

oḳunsun her mecālisde ḳaṣīde medḥ ola ḳassām
(ne) mürüvvetlü kişidir kerküküñ sādat [u] aʿyānı (655/19-21)

Şair bu kasidedeki gibi *Dîvân*'ın 651 ve 688 numaralı manzumelerinde de, günlük hayatında karşılaştığı olayları anlatan iki kaside yazmıştır. 87 beyit hacmindeki 651. manzumede Kadı Hasan ve Kara Hüseyin adındaki iki zatın Kerkük'ü birbirine katan kavgaları anlatılmıştır. 688. manzumede ise, Molla Muhammed isimli bir zatın Köse Naib tarafından haksızca katledilmesi ve bunun üzerine Köse Naib'in Ahmed Ağa tarafından yakalatılarak, kıssasa kıssas mesabesince hayatına son verilmesi anlatılmıştır. Şükri olayın zamanını, saatine kadar manzumenin sonuna kaydetmiştir: "*sene 1 cemāẕiye'l-āḫir 1253 şeb-i cumʿa sāʿat 7 ḳātil vefātı rūz-ı cumʿā sāʿat 11.*"

Dîvân'ın 415 numaralı, "eşkden ey dīde ṣaçma dilde nār-ı yāre ṣu / kim bu āteş defʿine ḳılmaḳ ne mümkin çāre ṣu" matlalı manzumesi, Fuzûlî'nin *Su Kasidesi* isimli meşhur manzumesine yapılmış bir naziredir. Tıpkı Fuzûlî'nin kasidesi gibi bu kaside de bir naattır.

Dîvân'ın bir başka nazire kasidesi ise Şeyhoğlu isimli şaire yapılmış bir Bağdat medhiyesidir. Şair, 656 numralı bu manzumenin bir nazire olduğunu kendisi de bildirir:

bu dem yegdir ḳaṣīde söyleyem vaṣf-ile baġdādı
naẓīre olsun ol şeyḫoġluna maʿẕūr dut anı (656/6)

75 beyitlik kasidede şair Bağdat'ın vasıflarından bahsetmiş, şehir ile alakalı bazı din büyüklerini ve meşahiri anmıştır. Kaside aynı zamanda Bağdat coğrafyası bakımından zengin içeriğe sahip olup bunlarla alakalı ayrıntı *Dîvân*'ın ilgili kısmında notlandırılarak verilmiştir.

Şairin gazellerinde ağırlıklı olarak görülen hikemi üslubu iki adet kasidesine de yansımıştır. 577 ve 668 numaralı iki manzume, Şükrî'nin hikemi üslup ile yazdığı iki kasidedir. 577. manzume sakiname türünde bir teşbip ile başlar. Daha sonra dünyanın kötülüklerinden ve ona aldanılmaması gerektiğinden bahsedilen nasihatname türünde bu kaside 26 beyittir. 29 beyit hacmindeki 668 numaralı manzume ise bahariye türünde bir teşbibe sahiptir. Dünyanın gelip geçiciliğinden bahseden bu kasidenin sonuna "*temmet sene 17 ramażān 1250*" tarihi kaydedilmiştir.

1.2.1.2. Musammatlar

1.2.1.2.1. Murabbalar

Dîvân'da iki adet murabba vardır. *Dîvân*'ın 695 numaralı manzumesi olan murabba 7 bend hacmindedir. 5. bendin son iki dizesi eksiktir. Bu murabbayı şair, Şeyh Abdurrahman Hâlis Kerkükî nezaretindeki hac kafilesinin Kerkük'e dönmesi üzerine yazmıştır. Diğer murabba ise *Dîvân*'ın 603 numaralı manzumesidir. Şairin "*tercîʿ murabbaʿ*" başlığı ile kaydettiği manzume 6 bend hacmindedir. Murabba felekeğin dönekliğinden bahseden, âşıkane üslupla yazılmış bir manzumedir.

1.2.1.2.2. Muhammesler

Dîvân'da, biri Farsça olmak üzere 17 muhammes bulunmaktadır. Bunlardan 7 adedi 580 ve 586 numaralı manzumeler arasında ardarda sıralanmıştır. Diğerleri ise 602, 605, 622, 647, 648, 661, 662, 665, 666 ve 684 numaralı manzumelerdir.

Muhammeslerin altısı 12 İmam (581, 584, 585, 586), Abdülkadir-i Geylanî (580) ve Baş Ayan Ahmed Ağa (648) için yazılmış medhiyelerdir. Ahmed Ağa için yazılan medhiyede şair, Ağa'nın kendisine yaptığı ihsandan bahseder. 12 İmam için yazılmış medhiyelerin ikisi (581, 584) "lā fetā illā ʿalī lā seyfe illā ẕü'l-fiḳār" dizesinin tekrar edildiği mütekerrir musammatlardır. 580 ve 582 numaralı manzumeler de mütekerrir özelliği göstermekle birlikte tekrar eden dizelerde bazı kelimeler değişlik gösterir. 661. manzume bir tevhid, 582. manzume bir münacat, 666. manzume bir naattır. 583 ve 602. manzumeler sufiyane; 605. manzume âşıkane üslupla kaleme alınmıştır. Yukarıda belirtilen mütekerrir muhammesler dışında kalan

bütün muhammesler müzdeviç olmakla birlikte 647. manzumenin son iki bendi kendi arasında kafiyeli şekilde yazılmıştır. 622. manzume iki bend hacmindedir. Bu muhammesin dikkat çeken özelliği, ilk bendinin 1. ve 3. dizeleri ile 235. numarada yer alan gazelin matla beytinin, üç kelime hariç birebir aynı olmasıdır. Şair kendi gazelinden ilham alarak bir muhammes denemesine girişmiş ancak manzumeyi ikinci bendde bırakmış görünmektedir. Diğer 16 muhammesten yedisi 5 bend, beşi 7 bend ve birer tanesi de 6, 11, 12 ve 14 bendden ibarettir.

1.2.1.2.3. Tahmisler

Kerküklü Seyyid *Şükrî Dîvânı*'nda, gazelden sonra en çok kullanılan nazım şekli tahmistir. Şükrî 65 adet tahmis yazmıştır.[1] 3 adedi Farsça olan bu tahmislerden 37'si Fuzûlî'nin gazellerine yapılmıştır. Fuzûlî'den sonra Şükrî'nin en çok tahmis ettiği şair 6 gazeli ile, Rıza mahlaslı Ali Rıza Paşa'dır. Daha sonra sırasıyla 4 adetle Bedrî; 3'er adetle Esad ve Nâbî; 1'er adetle Kutbeddin, Hâfız, Hâdimî, Pertev Paşa, Kavsî, Zekî, Bağdatlı Rûhî, Seyyid Ali Mandelâvî, Hâlis-i Kerkükî ve Fıtnat Hanım gelir. 646 numaralı manzumenin tahmis edilen makta beytinde mahlas tespit edilememiştir; ancak bendlerin ilk üç ve son iki dizeleri arasındaki üslup ve kelime tercihi farklılıkları bu manzumenin bir muhammesten çok tahmis olduğu fikrini akılara getirmektedir:

ʿömrüm içre baña bir kez ḥāṣıl olmadı merām
bezm-i ʿaşḳ içre çalışdım ḫurd [u] ḫ[ᵛ]āb oldu ḥarām
eyledim kendime ol maḥfe-i ḫūn-ḫᵛārı imām
o sebebden özüne nergis edip ḫ[ᵛ]āb[ı] ḥarām
işidip çeşmiñ elinden nice efġān ederem

ḳamu ʿālem o perī-çehre nigārıñ zārı
ben daḫi ḳātil-i ʿuşşāḳ gözünüñ bīmārı
şükriyā terk edemem kūy-ı leb-i gülnārı

[1] 2, 3, 5, 6, 10, 587, 588, 589, 590, 591, 592, 593, 594, 596, 597, 598, 599, 600, 601, 604, 641, 643, 644, 645, 646 659, 660, 663, 664, 671, 672, 673, 674, 675, 676, 678, 681, 682, 683, 685, 686, 689, 691, 692, 693, 694, 696, 697, 698, 699, 700, 701, 702, 703, 704, 705, 706, 709, 710, 711, 712, 713, 714, 715, 716.

yār kūyuñ gözedip cennete girmez nārî
der ki niçün özümü dāḫil-i zindān ederem (646/IV-V)

Fuzûlî gazellerine yapılan tahmislerden olan 691, 713 ve 714 numaralı manzumeler yazmadaki sayfa eksikliklerinden dolayı *Dîvân*'da tamamlanmamış olarak yer alır. 691. manzume 175a sayfasındadır ve manzumedenin sadece makta beytinin yer aldığı son bendi mevcuttur. 190b sayfasında yer alan 713. manzume dördüncü bendden itibaren eksiktir. 191a sayfasında ise 3 dizesi ve bir bendi mevcut olan 714. manzume yer alır.

Biri hariç, tahmislerin hepsi gazellere yazılmıştır. 10 numaralı manzume olan 2 bendlik Farsça manzume, rubaiye yapılmış bir tahmistir. Bunun dışında *Dîvân*'da yer alan iki adet Farsça tahmis ise Hâfız ve Kutbeddin'e ait gazelleredir.

1.2.1.2.4. Müseddes

Dîvân'ın 595. manzumesi 8 bendlik bir müseddestir. "*el-müseddes der-medḥ-i çehār-yār-i güzīn rıḍvānallāhu teʿālā aleyhim ecmaʿīn*" başlığı ile kaydedilmiştir. Başlıkta da görüldüğü üzere bir Dört Halife medhiyesi olan manzumenin her bendinde halifelerin isimleri ve vasıfları zikredilmiştir.

1.2.1.2.5. Müsebba

Dîvân'ın tek müsebba tarzındaki şiiri 669 numaralı manzumedir. 7 bend hacmindeki müsabbanın ikinci bendi 8 mısradır. Manzume mütekerrir özelliği göstermektedir; ancak tekrar edilen mısralarda ufak da olsa kelime varyantları vardır. Müsebba, dünyanın geçiciliği temalı, hikemi üslupla yazılmış bir manzumedir.

1.2.1.3. Nazm ve Kıtalar

Dîvân'da 15 nazm, 9 kıta bulunmaktadır. 9 kıtanın hepsi x-a-x-a kafiye örgüsüne sahiptir. Kıtalar hikemi üslup ile yazılmıştır ve öğüt verici tutuma sahiptir. Şair, kıtalarında sosyal konulara da değinmiş; kıtalarından sadece birini âşıkane üslup ile yazmıştır.

Şair nazmlarında âşıkane üsluba ağırlık vermekle beraber, bu nazım şekliye lugaz denemelerinde bulunmuştur. 15 nazm örneğinin yedisi lugaz türündedir.[1] Bu türde görülen "ol nedir", "bir acayip nesne gördüm" gibi kalıplaşmış ifadeleri (Dilçin 1999, 84) şair de kullanmış ve geleneği sürdürmüştür.

1.2.1.4. Müfred ve Matlalar

Divan'da 17 adet tek beyitten ibaret manzume bulunur. Bunlardan 14 adeti musarra olması hasebiyle matladır. Diğer üçü ise müfreddir. 690 numaralı manzume musarra bir beyitten müteşekkildir; ancak "*müfred*" başlığı ile *Dîvân*'a kaydedilmiştir.

Müfred ve matlalarda şairin âşıkane tavrı gözükür. Ancak *Dîvân*'da, nazm tarzında lugazlar ile birlikte matla ve müfred tarzında da lugazlar bulunur. Divan şiirinde lugazlar genellikle matla şeklinde yer alırlar (Gökalp 2011, 388). *Şükrî Dîvânı*'ındaki müfredlerden bir adedi (613); matlalardan 3 adedi (609, 610, 614) lugazdır. 7 ve 8 numarada kayıtlı olanlar dışında, nazm, müfred ve matla şeklindeki lugazlar *Dîvân*'ın 606 ve 614 numaralı manzumeleri arasında sıralanmıştır.

1.2.1.5. Gazeller

Şükrî Dîvânı'nda 567 adet gazel bulunmaktadır. Bu gazellerin ikisi hariç tümü 5b sayfasındaki serlevha ile 150a sayfasındaki ketebe kayıtları arasına alfabe sırası gözetilerek kaydedilmiştir.[2] 4 adeti Farsça olan[3] 567 gazelin beyit sırasına göre dağılımı şu şekildedir:

[1] 7, 8, 606, 607, 608, 611, 612.
[2] Yalnızca 34a sayfasında derkenar kaydedilmiş olan 186 numaralı manzume "he" kafiyeli olup bu duruma istisna oluşturmaktadır.
[3] 53, 71, 284, 347.

Beyit Sayısı	Gazel Adedi		Beyit Sayısı	Gazel Adedi
3	1		14	2
4	1		15	8
5	266		16	3
6	3		17	4
7	193		18	1
8	4		19	3
9	46		21	1
11	19		23	1
12	3		32	1
13	7			

Şair, gazellerinin neredeyse yarısını 5 beyit hacminde yazmıştır. Daha sonra sırası ile 7 ve 9 beyitlik gazeller gelir. Bunlar da divan şiiri gazel sahasında en çok tercih edilen sayılardır (Dilçin 2000, 109). Şairin burada geleneği sürdürdüğü söylenebilir. Şükrî, 15 beyitten 32 beyite kadar, hacimli gazeller kaleme almıştır. Şairin 15 ve fazlası beyit ile yazdığı gazel sayısı 22'dir. 33b sayfasında derkenara kayıtlı 3 beyitlik gazel (182), muhtemelen yarım kalmıştır.

Alfabenin her bir harfiyle kafiyelenmiş gazeller yazmanın, şairler arasında bir hüner gösterisi olduğu bilinir (Akün 2015, 75). Şükrî de bu mahareti göstermiş ve alfabenin 28 harfiyle gazel yazmıştır. Gazellerin harflere göre dağılımı şöyledir:

Elif (ا) 24, Be (ب) 11, Te (ت) 13, Se (ث) 3, Cim (ج) 2, Ha (ح) 1, Hı (خ) 4, Dal (د) 15, Zel (ذ) 1, Rı (ر) 83, Ze (ز) 24, Sin (س) 5, Şın (ش) 15, Sad (ص) 2, Dad (ض) 3, Tı (ط) 1, Zı (ظ) 3, Ayn (ع) 2, Gayn (غ) 2, Fe (ف) 2, Kaf (ق) 13, Kef (ك) 16, Lam (ل) 17, Mim (م) 75, Nun (ن) 66, Vav (و) 10, He (ه) 80, Ye (ى) 74.

En fazla kafiye, daha kolay kafiye imkanı sunan, sırasıyla "rı", "he", "mim", "ye" ve "nun" harflerinde görülmektedir.

Şükrî, klasik Türk edebiyatı geleneğine bağlı kalarak âşıkane gazeller söylemiştir. Bunun yanında dinî-tasavvufî gazelleri de bulunmaktadır. 17. asırdan

itibaren kendini gösteren hikemi üslup da şairin gazellerinde ağırlığını hissettirmektedir. Şairin bahariye, ıydıye gibi klasik üslupla yazdığı gazellerinin yanında; münacat, tevhid, naat, medhiye, mersiye, miraciye, muharremiye türlerinde dinî-tasavvufî gazelleri görülür.

Dîvân'da dört gazel (182, 293, 310, 642) mahlassızdır. 182 numaralı manzume olan 3 beyitlik gazel muhtemelen yarım bırakılmıştır. 642 numaralı manzume 132a sayfasında derkenara kaydedilmiş 5 beyitlik bir nâ-tamam gazeldir. "*düvâzdeh imâm güfte-i şükrî*" başlığını taşıyan bu manzume bir 12 İmam medhiyesidir. 5. beyitte, 4. İmam Zeynelabidin'e gelindiğinde yarım bırakıldığı anlaşılmaktadır. 310. manzume 9 beyitten müteşekkildir. 293 numaralı manzume ise bir muvaşşah gazeldir. Şükrî bu gazelde şeyhi Hâlis'in ismini tevşih etmiştir. Divan şairlerinin, padişahları, zamanın büyüklerini, dostlarını anmak için harflerle yapılan bu tarz oyunlara başvurdukları görülür (Yekbaş 2012, 2653). Şükrî de bu gazelinde mürşidini bir muvaşşah ile anmıştır.

Şükrî'nin gazellerinde muvaşşahın dışında da harf özelliklerine dayalı anlatımlara rastlanır. Bunlardan biri lisan-ı pepegî ile yazılmış kekeme gazellerdir. Bir konuşma kusuru sayılabilecek kekemelik, aruz vezni ve kafiye potasından geçerek, şairlere şiirlerindeki ahenk unsurlarını zenginleştirme imkanı sunar (Kayaokay 2015, 167). Şükrî de *Dîvânı*'ndaki 163 ve 264 numaralı gazellerini bu şekilde söylemiştir.

Harf özelliklerine dayalı anlatımlar kullanılan gazellere verilecek bir örnek de elifnamelerdir. Alfabedeki harfler sıralanarak ve her mısra başında o harf ile başlayan kelimeler kullanarak oluşturulan bu tür, halk edebiyatında olduğu kadar klasik edebiyatta da ilgi görmüştür (Taşkesenlioğlu 2017, 160). Şükrî bu türde iki gazel yazmıştır. 258 ve 289 numaralı manzumeler birer elifname örneğidir. 258. manzumede harfler "elif" harfinden başlayıp "ye" harfinde son bulurken; 289. manzumede "ye" harfiden "elif" harfine doğru alfabe tersinden sıralanır.

Şükrî'nin gazellerinde harfleri vererek kelimeyi ortaya çıkarmaya yönelik (Kaya 2013, 76) kelime oyunlarına da rastlanır:

ʿayn şın ḳāf beni eyledi rüsvā-yı ʿavām
terk-i aḥbāb [u] aḳārib ederem kāne heves (193/6) -ʿaşḳ-

şükriyā ḫāmūş evlādır ne lāzım keşf-i rāz
ḳaf [u] **lām**ıñdan uşandırma ṣaf-ı ʿirfāneyi (472/7) -ḳul-

sīn [ü] **lām** [u] **mīm**dir şükrī seni ḥayrān eden
besdir ey ẓālim felek şükrīyi nālān eyleme (498/5) -selām-

Şairin müracaa tarzında yazdığı gazellleri de bulunmaktadır. 152 ve 196 numaralı manzumeler müracaa tarzında yazılmış iki gazeldir. 7 beyitten müteşekkil 411 numaralı manzume ise 4. beyitinden itibaren müracaaya dönmektedir. Manzumenin ilk üç beytinde bu özellik görünmezken 4. beyit ile beraber şair müracaa usulünü kullanmaya başlar. Müracaa usulü Şükrî'nin gazellerinde bazen sadece beyit çerçevesinde görülmektedir. 153. manzumenin 6. beyti, 331. manzumenin 5. beyti ve 485. manzumenin 4 ve 7. beyitleri bu usulle yazılmıştır.

1.2.1.6. Mesneviler

Dîvân'da 8 adet mesnevi tarzında manzume bulunmaktadır. Bunlar *Dîvân*'ın 652, 653, 654, 658, 670, 677, 707 ve 708 numralı manzumeleridir. Divan metinleri içinde yer alan mesneviler, müstakil mesnevi eserlerine göre arka planda kalmıştır. Ancak şairler, anlatmak istediklerini daha kolay nazmetmeye fırsat veren bu nazım şeklini nasihat, şikayet, medhiye, yergi, münacat gibi konuları ve başlarından geçen olayları anlatmak için kullanmışlardır (Gökalp 2011, 220-221). Şükrî'nin mesnevileri de bu konularla paralellik göstermektedir.

652 numaralı manzume, şairin "*ḥikāyāt-ı mekr-i nisvān*" başlığını attığı 87 beyitlik bir mesnevidir. Mesnevide Şükrî, Bağdat'ta karşılaştığı bir kocakarının türlü laf oyunları ve maddi vaatlerle kendini kandırıp çirkin kızını nikâhına vermesini anlatmaktadır. Manzumenin sonlarında kocakarı ve kızının dünyayı ve dünyanın hilelerini temsil ettiğini söyleyen şair, manzumenin aşağıda verilen son beytinde, bu

mesnevinin bir latifename olduğunu ve mesneviyi 1247 hicri senesinde kaleme aldığını belirtir:

bu laṭīfe-nāmeyi şükrī dedi
biñ'ki yüz ḳırḳ yeddide şükr ey[le]di (652/87)

53 beyit hacmindeki 653 numaralı manzume, Bayezid-i Bistâmî'ye ait bir menkıbenin anlatıldığı bir mesnevidir.

654 numaralı manzume, "*ḥikāyet-i zen dellāl-i ḫod-furūş*" başlıklı, 104 beyitlik bir mesnevidir. Mesnevide Yıldırım Bayezid Han'ın bir haremi yüzünden düştüğü zor durumdan kurtulması menkıbevi bir şekilde anlatılmıştır.

Şükrî, ketebe kayıtlarından hemen önce, divanının yazılış tarihini vermek için 12 beyitlik, mesnevi tarzında bir manzume kaleme almıştır. Bu manzume, *Dîvân*'ın 658. manzumesidir. Şair bu manzumede, Hz. Adem'den başlayarak sırasıyla Nuh Tufanı'nı, Hz. İbrahim'i, Hz. Musa'yı, Mescid-i Aksa'nın inşasını, İskender'i ve Hz. İsa'yı anmış ve her biri arasında geçen zamanı belirtmiştir. En sonunda hicretin üzerinden 1250 yıl geçtiğini söyleyerek *Dîvân*'ın tarihini vermiştir.

Şükrî Dîvânı'nın bir diğer mesnevisi, *Dîvân*'ın 670 numaralı manzumesidir. 92 beyitlik mesnevinin sonuna şair "*töhmet vaḳtinde denildi*" kaydını düşmüş ve "*sene 3 şevvāl 1250*" tarihini vermiştir. Kayıttan da anlaşılacağı gibi şair burada, maruz kaldığı ithamları anlatmıştır. *Hayatı* kısmında bu konuya değinilmiştir (bkz. *Hayatı*).

677 numaralı manzume münacat türünde yazılmış 22 beyitlik bir mesnevidir. Manzumede şair Allah'ın esmasını zikredip affedilmesi için niyazda bulunmaktadır.

Hayatı kısmında şairin ömrü boyunca birçok defa İstanbul'a gittiği belirtilmişti. Dünyanın dört bir yanından sayısız edebiyatçı ve sanatçıyı etkilemiş ve kendisinden bahsettirmiş bu şehir için Şükrî de beyitler, mısralar yazmış, muhtelif şiirlerinde İstanbul'u övmüştür. *Dîvân*'ın 707 numaralı manzumesi, şairin İstanbul

için yazmış olduğu mesnevi tarzında müstakil bir medhiyedir. Şükrî bu medhiyesine "*der-medḥ-i istanbul ʿammerehullāhu teʿālā*" başlığını atmış ve 98 beyit boyunca İstanbul'u vasfetmiştir.

708 numaralı manzume ise, mesnevi tarzında 21 beyitlik bir hac ve Kabe güzellemesidir.

1.2.2. İmla

Miladi 18. yüzyılın sonlarında doğmuş olan Şükrî, elimizdeki tek eseri olan *Dîvânı*'nı 19. yüzyılın ilk yarısında tamamlamış ve kendi eliyle istinsah etmiştir. Günümüze ulaşan bu tek nüshayı şair, nestalik hat ile yazmıştır.

1.2.2.1.Ünlüler

Arap alfabesi ile yazılan Türkçe metinlerde malumdur ki Arapça ve Farsça alıntı kelimelerdeki "ا", "و" ve "ى" harfler ile gösterilen uzun ve ince ünlüler dışında ünlülerin yazımı istikrarlı olmamıştır. Türkçe kelimelerdeki ünlüler "ا", "و" "ه" ve "ى" harfleri ile gösterildiği gibi harekeler yardımı ile de belirtilmiştir. Bazen ise hiç yazılmamıştır. Bu kararsızlık, *Şükrî Dîvânı*'nda da yoğun bir şekilde kendini hissettirmektedir.

/a/ sesi: Kelime başlarında çoğunlukla medli elif " آ " ile gösterildiği görülse de sadece elif " ا " ile gösterildiği örnekler mevcuttur: ala (آله), atsalar (آتسه لر), aldanmagil (آلدانمكل), alır (آلور), ağlaram (آغلرم), ayım (آيم); anın (انك), ana (اكا), ancak (انجق), adlu (ادلو) gibi.

İç hecelerde ise kelime başında olduğu gibi metin geneline yayılan bir tutum görünmemektedir. " ا " harfi ile gösterilen örnekler olduğu gibi -aynı kelimelerde dahi- hareke ile veya hiçbir gösterge kullanmadan yazılan misaller mevcuttur. İki /a/ sesi içeren kelime köklerinde birinin yazılıp diğerinin yazılmadığı da görülür: sakınıp (صاقنوب), bağladı (باغلادي), taş (داش), yandırdı (ياندردي), otağ (اوتاغ), utan (اوتان), sarardı (صراردي), sarmaşmış (صارماشمش), basardım (باصردم), yalvarıram (يلواورم), yaratdı (يراتدي), yatar (ياتر - ياتر), bakış (بقيش), bakışlu (باقشلو), biraz () gibi.

Metinde I. tekil şahıs eki olan Am, çoğu yerde “م ” harfi ile gösterilir. Ancak “ام ” şeklinde de yazıldığı olmuştur: irfâneyem (عرفانه ام), yek-dâneyem (یکدانه ام).

/e/ sesi: 18. yüzyıldan itibaren oturan dudak uyumu metinlerdeki klişe imlaları değiştirmemiş, kelime başında ve genellikle ilk hecelerde bulunan /i/ sesleri /e/ sesine dönüşse de metinlerde bu sesler “ ای ” ve “ ی ” şeklinde gösterilmeye devam etmiştir. *Şükrî Dîvânı*’nda da bu imla klişesine “ویر ” ver-, “سیو” sev-, “ایت” et-, “ایر” er- gibi kökler ve bu köklerden türemiş kelimelerde rastlamak mümkündür.

/i/ ve /ı/ sesleri: Yazmanın 47a sayfasına ardarda kaydedilmiş iki gazelde yer alan “ister” kelimelerinde, kelime başı /i/ harfinin iki şekilde karşılandığı görülür: ister (ایستر); isterem (استرم). Bu ikili tutum eserin genelinde görülmektedir. Kelime içlerinde bazen “ ي ” harfi ile gösterilmiş bazen ise gösterilmeden geçilmiştir. Nadiren de olsa hareke ile gösterildiği olmuştur: eşiğinde (اشیکنده), bakdıkça (باقدقچه), ikinci (ایکنجی), kılur (قیلور), çıkar (چقار), birez () gibi.

/u/ /ü/ /o/ ve /ö/ sesleri: Kelime başında “ او ” ile gösterilmiştir. Bazı kelimelerde ise “ ا ” olarak görülür. Kelime içinde ise yine kararlı bir tutum sergilenmez. Bazen “ و ” harfiyle gösterilmiş bazen de gösterilmeden geçilmiştir: unudulmuş (انودلمش - اونودلمش), okuram (اوقورم) boş (بوش), uğrunuzda (اوغرکزده) gibi.

Ünlüler ile ilgili dikkat çeken bir durum da şudur: Metinde mâlâyanî (مالایعنی) kelimesi -ikinci hecede vezin uyumu sağlamak için- sürekli (ماله یعنی) şeklinde yazılmıştır. Bunun yanında, bir iki istisna dışında vâlî kelimesi (واله) şeklinde gösterilmiştir. Bu yazımlardaki ه - i ilişkisi, vadi kelimesinde de bir kereye mahsus olmak üzere görülmektedir: (واده).

1.2.2.2.Ünsüzler

Türkçe kelimelerde d, t, n, ñ seslerinin yazımında tutarsızlıklar; alıntı kelimelerde s, ṣ, s̱, k, ḳ, z, ẓ, ż, ẕ, h, ḥ, ḫ seslerinin yazımında imla kusurları göze çarpmaktadır.

Tut-, dur- fiilleri hem bu şekilleri ile hem de dut- ve tur- şeklinde yazılmıştır:

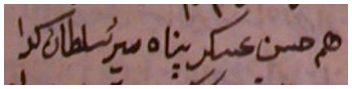
Günümüzde hâlâ bazı ağızlarda yaşayan ñ sesi, “ ك ” ile olduğu gibi “ نك ” şeklinde de gösterilmiştir: teşrifiñiz (تشريفكز), deñiz (دكيز), taña (طكا), tañrı (تنكرى), deñlü (دكلو - دنكلو) gibi.

Metinde ñ sesinin, özellikle tamlayan ve II. tekil iyelik ve şahıs eki konumunda kulanılırken imla hatası ile “ ن ” harfiyle yazıldığı görülürken birkaç yerde III. tekil iyelik ekinin üzerine gelen Ø belirtme hali ile oluşan In sesi, “ ك ” ile gösterilmiştir. Hatta aynı tamlamada iki ekin birden yanlış yazıldığı da görülür: bedleriñ (بدلرين), aşkıñ (عشقين), unutduñ (اونوتدن); mazlum inkisarın (مظلوم انكساريك), zamânıñ pâdişâhın (زمانك پاديشاهك); kimseleriñ yüzün (كمسه لرين يوزك) gibi.

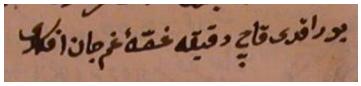
Şairin, s, ṣ, s̱, k, ḳ, z, ẓ, ż, ẕ, h, ḥ, ḫ seslerini içeren Farsça ve Arapça kökenli alıntı kelimelerin yazımında yaptığı imla hataları göze çarpar: misāfir (مصافر), tesbīḥ (تصبيح), ḥırş (حرس), nāṣir (ناثر), külḫānıyam (قلخانيم), beyāż (بياز), żamīr (ظمير), ġażab (غظب), ẓıllullāh (ضل الله), ẓan (زن), şāẕ (شاز), maḫbūs (مهبوس), ḫāfıẓ (خافيظ), muḫammes (محمس) gibi.

1.2.2.3.Harekeler

Metin boyunca hareke kullanımı seyrektir. Arapça ayet ve hadis iktibasları harekeli yazılmıştır. Bunun dışında metinde harekelerin birkaç işlevde daha kullanıldığı görülür. Metnin geneline yayılıp bir imla hususiyeti özelliği göstermese de bazı mısralarda yer alan “vü, ü” bağlaçlarının ötre ile gösterildiğine şahit olunur. Bu bağlaçların hemze ile gösterildiği örnek az da olsa mevcuttur:

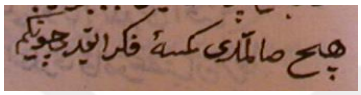

hem ḥasan ʿasker penāh-ı mīr ü sulṭān ü gedā

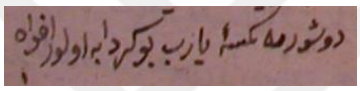

bıraḳdı ḳaç daḳīḳa ġuṣṣa vü ġam cān-ı efkārī

Belirtme hal ekinin hemze ile gösterilmesi birçok metinde karşılaşılan bir durumdur. *Şükrî Dîvânı*'nda da bunun örnekleri bulunmaktadır:

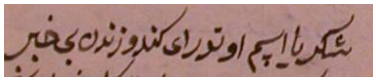
hīç ṣallamadı kimseyi fikr etmedi çünkim

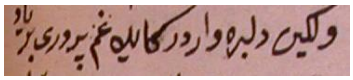
düşürme kimseyi yā rab bu gird-āba olur efvāh

1.2.2.4.Ulamalar

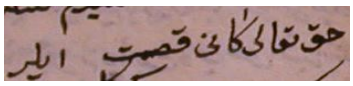
Metinde ünlüden ünlüye yapılan ulamalar ile sıkça karşılaşılır. Ancak bunların imlaya yansıması birkaç örnekle sınırlı kalmıştır:

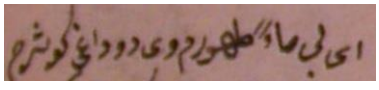
şükriyā epsem otur ey kend'özüñden bī-ḫaber

velākin dil-bere vardır k'ede ġam-perveri bir yād

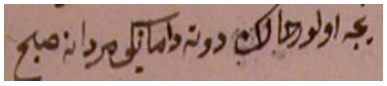

ḥaḳ teʿālā k'anı ḳışmet eyler

ey lebi *mā'en ṭahūr*um v'ey dudaġı kevṯerim

Vezin gereği ulama yapılan; ancak imlaya yansımayan bir örnek:

nic’olur ḥāliñ duta dāmānıñı merdāne ṣubḥ

1.2.2.5.İkili Yazımlar

İmla bakımından kusurlu bir metin olan *Şükrî Dîvânı*’nda bazı kelimeler için iki farklı yazımın tercih edildiği görülür: sevgili X sevgilü (سوکلی X سیوکلو), bulursun X bularsın (بولورسن X بولارسن), hammâm X hamâm (حمّام X حمام)[1] gibi.

1.2.3. Vezin

Şükrî Dîvânı’nda, vezinsiz yazılan 1 (677) ve vezni tespit edilemeyen 3 şiir (113, 128, 311) dışında tüm şiirler aruz vezni ile yazılmıştır. Şükrî’nin kullandığı vezinler ve adetleri şöyledir:

fâilâtün fâilâtün fâilâtün fâilün (278)
-.-- / -.-- / -.-- / -.-

mefâîlün mefâîlün mefâîlün mefâîlün (249)
.--- / .--- / .--- / .---

feilâtün (fâilâtün) feilâtün feilâtün feilün (fa’lün) (90)
..-- (-.--)/ ..-- / ..-- / ..-(--)

mefûlü mefâîlü mefâîlü feûlün (35)
--. / .--. / .--. / .--

mefâîlün mefâîlün feûlün (18)
.--- / .--- / .--

fâilâtün fâilâtün fâilün (17)
-.-- / -.-- / -.-

[1] Bu son ikili yazım örneği aynı beyitte gerçekleşmiş, ikinci kelime vezin gereği şeddesiz yazılmıştır.

mefûlü mefâîlün mefûlü mefâîlün (7)

--. / .--- / --. / .---

feilâtün (fâilâtün) feilâtün feilün (fa'lün) (5)

..-- (-.--)/ ..-- / ..-(--)

müstef'ilün müstef'ilün müstef'ilün müstef'ilün (3)

--.- / --.- / --.- / --.-

mefûlü fâilâtün mefûlü fâilâtün (3)

--. / -.-- / --. / -.--

müfte'ilün fâilün müfte'ilün fâilün (3)

-..- / -.- / -..- / -.-

mefûlü mefâilün feûlün (2)

--. / .-.- / .--

müfte'ilün müfte'ilün fâilün (1)

-..- / -..- / -.-

mefâilün feilâtün mefâilün feilün (1)

.-.- / ..-- / .-.- / ..-(--)

mef'ūlü mefāilün mefāīlün fā' (1)

--. / .--- / .--- / -

Seyyid Şükrî şiirlerinde 15 farklı aruz vezni kullanmıştır. Şairin iki manzumesinde belirli beyitlerden sonra vezni değiştirdiği görülür. Bunlardan biri olan 657 numaralı manzumenin 6. beyitinden itibaren şair, manzumeye başlamış olduğu "..-- (-.--)/ ..-- / ..-- / ..-(--)" veznini bırakıp "-.-- / -.-- / -.-- / -.- " vezni ile devam ederken bir mesnevi olan 707 numaralı manzumenin 66. beytine kadar "-.-- / -.-- / -.-" veznini kullanıp bu beyitten sonra "..-- (-.--)/ ..-- / ..-(--)" vezni ile devam

etmeyi tercih etmiştir. İki beyitten müteşekkil 640 numaralı manzumeyi ise şair üç farklı vezin kullanarak kurmuştur.

Dîvân'da en çok kullanılan 6 vezin, Türkçede %1'in üzerinde temsil edilen vezinler arasındadır (İsen 1991, 121-122). Kalan 9 veznin *Dîvân*'daki kullanım oranı, Türkçedeki oran ile uyumlu bir şekilde %1'in altında kalmıştır.

Şükrî'nin aruz vezni ile ilişkisi zayıf görünmektedir. Şairin aruza hakimiyeti oldukça kısıtlıdır. *Dîvân*'da aruz kusuru olmayan dize neredeyse yok gibidir. Bu da haliyle şiirlerinde akıcılığın aksamasına, ahengin bozulmasına yol açmaktadır. Özellikle çok fazla görünen "e" seslerindeki imaleler, yapılmayan ulamalar, aynı kelimeler üzerinde uygulanan zihaf ve imaleler şairin aruz konusundaki sıkıntılarını özetler misallerdir. Şiirlerinin neredeyse üçte ikisinde yaygın olarak kullanılan "-.-- / -.-- / -.-- / -.-" ve ".--- / .--- / .--- / .---" vezinlerini tercih etmiş olması; tahmis ve nazire ettiği şiirlerin de ağırlıkla bu vezinlerle yazılması bu görüşü destekler niteliktedir.

Vasl (Ulama)

Vezinde iki açık hece ihtiyacı olduğunda, sonu ünsüzle biten bir kelimeyi bir sonraki ünlü ile başlayan kelimeye bağlamaktır (Dilçin 2000, 12):

vuṣlat-ı cānāna ṭālib olmak ebleh kārıdır (164/3)

Şair, dizelerini vezne uydurabilmek adına ünlüden ünlüye ulama yoluna da gitmiştir. Aşağıdaki iki örnekte -imlaya yansımamakla beraber- bu uygulama görülmektedir:

mülevven rengin'aldanma ekābir ṭuʿme-i nānsın (385/4)

nic'olur ḥāliñ duta dāmānıñı merdāne ṣubḥ (63/7)

İlk misalde ünlü düşmesinden sonra kısa heceyi elde etmek için bir ulama daha yapılmaktadır. Ancak ikinci misalde ünlü düşmesinden sonra veznin bozulmaması adına ulama yapılması gerekirken uygulanmamıştır.

Aşağıdaki örnekte ise vezin gereği "în" hecesinde önce zihaf uygulanmış; daha sonra ulama yapılarak ihtiyaç duyulan kısa hece elde edilmiştir:

nefrīn olsun ol kimesne kim ḳıla bidʿat işi (579/2)

İmale

Çekme manasına gelen imale, vezinde kapalı hece gereken yerlerde açık heceyi bir uzatarak okumaktır. Türkçe açık heceleri vezne uydurmak için kullanılırken Arapça ve Farsça kısa hecelerde tercih edilmez. Sadece Farsça tamlamalardaki izafet kesrelerinde kullanılır (Dilçin 2000, 13).

Sükrî'nin vezin konusunda sıkıntılarından birisi de "e" sesi ile biten açık hecelerde sıkça kullandığı imalelerdir. Bu kusur *Dîvân* boyunca karşımıza çıkmaktadır:

ilāhī mıṣr-ı ḳahriyye içinde ḳalmışam yek-tā (18/1)

ḥāliñe eyle taḳayyüd uşta gör çalındı ṣūr (150/5)

ey faḳīh-i medrese ṭaʿn eyleme ḥālim görüp (280/6)

ʿırāḳ iḳlīmine düşdü bugünde ʿillet-i maʿhūd (353/5)

çekmeyince ḫār elinde ġonce-i gül firḳati (455/4)

kim gelirse ḳabrim üzre fātiḥa ḳılsın edā (547/4)

nice kim bülbül ol altun ḳafesde bulsa biñ ġonce (656/70)

Med

Sonu bir uzun ünlü ve bir ünsüz ile yahut son iki harfi uzun olan heceleri imaleden bir daha uzun olacak şekilde okuyarak iki kapalı hece arasına gelmesi gereken kısa heceyi sağlamaktır. İmale bir kusur sayılırken med şiirin iç ahengini sağlayan bir ses sanatıdır (Dilçin 2000, 14). Şükrî'nin bu minvalde dizeleri karşımıza çıkar:

ʿaşḳ ṭuġyān yār ẓālim devr fānī ʿömr az (185/1)

ḫalḳ ġāfil dost cāhil ʿömr zāʾil derd çoḳ (185/3)

ʿömr nāḳış yār ġāfil dehr fānī baḫt dūn (523/2)

Söyleyiş bakımından muvazi olan bu dizeler baştan sona kapalı heceler ile yazılmıştır. "-.-- / -.-- / -.-- / -.-" kalıbındaki dizelerde kısa heceler, tefile başlarındaki hecelerde med uygulanarak sağlanmış, bu uygulama dizelere ahenk kazandırmıştır.

Aşağıdaki beyitte ise şair, Hz. Osman'ı medh ederken, onun ismini ve unvanlarını daha vurgulu, kuvvetli bir şekilde zikredebilmek adına med sanatını kullanmıştır:

ṣāliṣen ʿoṣmān ẕi'n-nūreyn kātib vaḥy olub
cāmiʿü'l-ḳurʾān ẕi'n-nūreyn ol ṣāḥib-ḥużūr (122/17)

Şükrî, Fuzûlî'nin bir gazeline yaptığı tahmisin aşağıda misal verilen ikinci bendinde, eklediği üç dizenin uyaklarını Fuzûlî'ye uyarak med ile kurmuştur. Şiirde ahengi sağlayan unsurlardan biri olan kafiyeye med de eklenince bendin akıcılığı ve musiki niteliği artmıştır:

ey ḳılan menʿ ehl-i ʿaşḳı şol leb-i gülnārdan
zāhidā ḳurtulmadıñ bu nefs-i bed-ker-dārdan

ḥaḳ baṣīret vermemiş farḳ ede nūru nārdan
cennet içün menʿ eden ʿāşıḳları dīdārdan
bilmemiş kim cenneti ʿāşıḳların dīdār olur (713/2)

Med aynı zamanda "var", "yok", "çok", "az" gibi tek heceli Türkçe kelimelerle de yapılabilir (Dilçin 200, 15). Şükrî'de de bu uygulamanın misallerine ratlanmaktadır:

her ne cevriñ var ḳıl kim ʿāşıḳıñ ġam-ḫᵛār olur (713/I)

var bir cānım dirīġ etmem yoluñda nezrdir (341/4)

ʿamel bir dāne-i ḫaşḫāş olursa var çoḳ bārıñ (237/10)

biraz ḫavf eyle ḥaḳdan ehl-i derde az nāz eyle (5/I)

ben tehī-dest zād nāḳış rāh-ı menzil çok rāz (185/1)

Zihaf

Veznin gerektirdiği yerde, Arapça ve Farsça kelimelerdeki uzun heceleri kısa okumaktır (Dilçin 2000, 15). Şükrî'nin özellikle mahlasındaki uzun "i" sesinde zihaf uyguladığı görülür:

şükrī tārīḫ et rebīʿü'ş-şānī oldu ʿazmimiz (23/5)

el açmış şükrī yā rabbī münācāta ḳabūl eyle (449/7)

eyleye ʿuḳbā şefāʿat şükrī ḳalmış bī-nevā (581/XI)

Şükrî'nin şiirlerinde zihaf genellikle, tıpkı mahlasında olduğu gibi "î" seslerinde görülmektedir:

hezārān mūsī̲ [vü] hārūn anıñ faẕlıyla aʿẓamdır (85/10)

budur bu fānī̲de ʿādet olur ʿāriflere bühtān (383/5)

muḥammed mehdī̲dir ṣāḥib-livāī̲ (570/13)

Vezin konusunda özensiz olan Şükrî, bunlarla birlikte "â" seslerinde de zihaf uygulamaktan çekinmemiştir. Bazı örnekler şöyledir:

dünyā̲ zindāndır buyurmuş mü'mine faḫr-i cihān (378/2)

o server zehrā̲-çün atdı fenāyı (570/8)

ne revā murġ-ı cā̲nān eyleye m[ī]zbāna heves (193/2)

1.2.4. Kafiye

Mana bakımından farklı, ses bakımından uyumlu, en az iki dize sonunda yer alan iki kelime arasındaki ses benzerliği olan kafiye, asli unsuru olan revi harfinden önce ve sonra gelen 4 ses esas alınarak tasnif edilir (Dilçin 2000, 59-60).

Revi harfinden önce gelen â (elif), û (vav), î (ye) sesleri ile yapılan kafiye-i müreddefe (Aydın 2004, 25) *Şükrî Dîvânı*'nda en sık rastlanan kafiye çeşididir. 567 gazelin 364'ü bu kafiye türü ile kafiyelenmiştir. Aşağıda bu tür kafiyeye bazı örnekler verilmiştir:

ne sebebden baña yüz vermedi cān*ān* ne sebeb
baña bu ʿişve [vü] nāz cilve ḫırām*ān* ne sebeb (39/1)

elā ey nefs-i emmāre uyan bī̲-devlet [ü] maġr*ūr*
bilirsin külli şey'in hālikun emrine ol maḳr*ūr* (97/1)

dilā māh-ı muḥarremdir semāvāt [ü] zem*īn* aġlar

bu mātemde ḳamu ehl-i muḥabbet ḫurde-b*īn* aġlar (109/1)

Sadece revi harfi ile yapılan kafiye "mücerred kafiye" olarak adlandırılır (Aydın 2004, 25). Bu tür, kendi içinde revi harfinin harekeli yahut sakin olmasına göre ikiye ayrılır. *Dîvân*'da bu tür kafiye ile kafiyelenmiş 186 gazel vardır. Harekeli (mutlak) ve sakin (mukayed) olmak üzere iki örnek aşağıdaki gibidir:

ey şehenşāh-ı ʿarab cümleden aʿlā nes*ebi*
eyleyen nūr-ile tenvīr ḳamu türk [ü] ʿar*abı* (566/1) mutlak

ḫᵛār bakma buña bir şehr-i güz*el*dir kerkük
menbaʿ-i ʿilm [ü] edeb ʿadne bed*el*dir kerkük (240/1) mukayyed

Reviden önce gelen harekesiz bir harf ile yapılan kafiyelere "mukayyed kafiye" denir (Dilçin 2000, 63). *Dîvân*'da 5 gazel bu kafiyeye sahiptir:

eylerem gönlümü bir sīm-beden dil-bere b*end*
ʿaşḳına düşdü göñül oldu ser-i zülfü kem*end* (80/1)

Revi harfi ile arasında bir harekeli harf olan "elif" harfi "te'sis" terimiyle ifade edilir. Te'sis harfine sahip kelimelerle yapılan kafiyeler "müesses kafiye" ismiyle anılır (Dilçin 2000, 61). *Dîvân*'da 7 gazel bu şekilde kafiyelenmiştir:

ilāhī cūd-ı luṭf-ile ola maḳṣūdumuz ḥ*āsıl*
olam ol yār-i ġam-ḫᵛāra muḳaddem olmadan v*āṣıl* (253/1)

Görülüyor ki 5 mukayyed, 7 müesses ve 2 kafiyesiz[1] gazel dışında gazellerin hepsi müreddef ve mücerred kafiye ile kafiyelenmiştir. Müreddef kafiye ise burada başı çekmektedir. Gazellerin yarısından fazlası bu türde kafiyelenmiştir.

[1] bkz. 29, 365.

Kafiye seslerinde ise, klasik şiir geleneğine uyumlu olarak, en fazla 133 gazel ile "ân" sesinin kullanıldığı görülür. Daha sonra sırasıyla "âr" (96), "â" (76) ve "ar/er" (32) sesleri gelir. 567 gazelin 337'si bu seslerle kafiyelenmiştir.

Şükrî Dîvânı'nda, vezinde olduğu gibi kafiyede de kusurlar görülür. Şükrî, kafiye elde etmek için kelimeleri bozmaktan çekinmemiştir. Özellikle kelime sonlarındaki "h" seslerini, sesin düşmeye meylinden de istifade ederek, kafiyeyi sağlamak adına kullanmamıştır. Aşağıda, matla beyitleriyle birlikte verilen örneklerin ilkinde "padişah"; ikincisinde ise "penâh" kelimelerindeki "h" sesinin düşürüldüğünü görüyoruz:

şehā ḳaṭʿ-ı naẓar görme revā sū-i gedā̈lardan
dirīġ etme efendim cām-ı vaslıñ bī-nevā̈lardan

gören sāʿatde şükrī dil-ber[i] ʿarż eyle aḥvāliñ
ümidin ḳaṭʿ eder mi hīç gedālar pādişā̈lardan (345/1, 9)

ilāhī setr ḳıl cümle ʿuyūbum muṣṭafā̈ ḥaḳḳı
ebū bekr [ü] ʿömer ʿoşmān ʿaliyye'l-mürteżā̈ ḥaḳḳı

taḳıyyü bā-naḳī server muḥammed hem ʿalī nāmān
bağışla cürmümü ʿafv et ḥasan ʿasker penā̈ ḥaḳḳı (520/1, 6)

Aşağıdaki örnekte ise "û" sesi ile kafiyelenen gazelin altıncı beytinde şair "terakkî" kelimesini kafiyeye uydurmak için "terakkû" şeklinde kullanmıştır:

ḥayf kim dehr içre bir dildār-ı ḫoş-ḫū ḳalmamış
gülbün-i ʿālemde bir gül verd [ü] şeb-bū ḳalmamış

bu ḳadar ḥālin şoran bir bī-nevā rencīdeniñ
gün-be-gün dünyā tenezzülde teraḳḳū ḳalmamış (198/1, 6)

Dîvân'ın 585. manzumesi olan muhammesin 4. bendinin son dizesinde Dört Halife'nin isimleri zikredilmektedir. Şair burada kafiyeyi ilk bende izdivac edebilmek adına Hz. Ali'nin ismini "'alā" olarak yazmıştır; aynı durum 276. manzumede de söz konusudur:

ben muḥibb-i ḫānedānam muṣṭafāyı sevmişem
maẓhar-ı nūr-ı velāyet murteżāyı sevmişem
ḫāzin-i genc-i müsemmā müctebāyı sevmişem
ol şehīd-i hem saʿīd-i kerbelāyı sevmişem
ol ḥasan-ile ḥüseyni pür-ṣafāyı sevmişem

hem yine medḥ-i imām oldu bulup diller ṣafā
münkire tīr-i ḳażādır medḥ-i şāh-ı innemā
her kim eyler bunlara bir ẕerrece kīn [ü] cefā
iki dünyāda anı meʾyūs ede bārī ḫudā
ol ebū bekr [ü] ʿömer ʿoṯmān ʿalāyı sevmişem (585/I, IV)

cān [u] dilden ẕāt-ı bī-çūn kibriyāyı sevmişem
menbaʿ-i nūr-ı nübüvvet muṣṭafāyı sevmişem

çār-yārān-ı nebīye cān [u] baş olsun fedā
ol ebū bekr [ü] ʿömer ʿoṯmān ʿalāyı sevmişem (276/1-2)

Beş beyitlik bir gazel olan 86. manzumede şair, matla beytinin dize sonlarında "gider" ve "eder" kelimeleri, kafiye ve redif oluşturmuştur. Ancak ikinci beyitten itibaren şair, makta beytine kadar "eder" kelimesini kullanarak gazeli matla beytinin ikinci dizesi ile kafiyeli ve redifli olacak şekilde kurmuştur:

bu cihānıñ ẕevḳ-i dādın bir gedā almış *gider*
ḥākim-i dehr-i denī bir bī-vefā sevdā *eder*

ʿārif aldanmaz bu dünyā naḳşına gel ʿārif ol
evvelā aldar seni ṣoñra döner rüsv*ā eder*

şükriyā terk etmek evlādır bu dünyā leẕẕetin
yoḳsa bu emmāre-i nefsiñ çoḳ iş bī-c*ā eder* (85/1-2, 5)

Buna benzer bir uygulama 153. manzumede de görülür. Şair bu gazele "kılan yâr" redifi ile başlar. Ancak hüsn-i matladan itibaren rediften vaz geçerek gazeli "âr" kafiyesine döndürür:

şeb-i deycūrumuz rūşen *ḳılan yār*
dil-i vīrānımız ḫandān *ḳılan yār*

dil-i ʿāşıḳları büryān ḳıldıñ
baña bir çāre ey derdime tīm*ār*

benem şükrī seniñ ʿaşḳıñla sūzān
ezel günden sañā ben verdim iḳr*ār* (153/1-2, 7)

1.2.5. Redif

Kafiye kelimesinin revi harfinden sonra gelen harf, ek, takı ve kelimelere, sözlük anlamı "arkadan gelen" olan redif adı verilir (Dilçin 2000, 68).

Şükrî, 567 gazelinin 398'ini redif ile söylemiştir. Toplam 717 manzumenin ise 482'sinde redif kullanılmıştır. Görüldüğü üzere *Dîvân*'ın büyük çoğunluğu (%67) redif ile söylenmiş manzumelerden oluşmuştur. Bu redif zenginliği içinde, redifin ek, sözcük, ek ve sözcük, kelime grubu, ek ve kelime grubu gibi türlerine rahatlıkla rastanmaktadır.

Ek halindeki redif:

bugün ġāyet perīşānam ruḫ-ı dildār ġā'ib*dir*
anıñçün ʿāşıḳ-ı şūrīdeye hicrān ġālib*dir* (156/1)

Kelime halindeki redif:

kūy-ı cānān var-iken firdevsde dil ḫürrem *degil*
vaṣl-ile ḫoşnūd olan ʿāşıḳ hele pür-ġam *degil* (269/1)

Ek ve kelimeden müteşekkil redif:

hezārān tövbe olsun yā ilāhī çoḳ günāh*ım var*
ġarīḳ-i baḥr-i ʿişyānam be-ġāyet rū-siyāh*ım var* (134/1)

Kelime grubu halindeki redif:

sirişk-i ġam-ile dīdem *dolar döner boşalır*
piyāle-i ʿaşḳ meclisde *dolar döner boşalır* (145/1)

Ek ve kelime grubundan müteşekkil redif:

bī-vefā dünyā*[ya] dil verdim ʿabeş etdim ʿabeş*
bir gözü şehlā*ya dil verdim ʿabeş etdim ʿabeş* (62/1)

İkilemeden müteşekkil redif:

ḳılma hicrān ḥavāle baña *çifter çifter*
dil [ü] cānım ḳurbān ola saña *çifter çifter* (158/1)

2. EDEBÎ KİŞİLİĞİ

2.1.Şiir ve Şairlik ile İlgili Görüşleri

Sevgilinin nakış gibi yüzü, tabiatın büyüleyici ahengi, Tanrı'nın insana ve evrene mütemadiyen tecellisi; kısacası güzellik, bir divan şairinin şiir söylemesi için gerekli saik olmuştur. Şükrî de şair olabilmek için hoş edalı, güzel bir sevgiliye sahip olunmasını şart koşmaktadır:

şāʿir olmaz ḫoş-edā bir şūḫ-ı zībā görmese
bülbül olmaz naġme-pīrā verd-i ḥamrā görmese (424/1)

Divan şairleri, şiir kabiliyetlerinin doğuştan geldiğine inanır ve kendilerini maderzat şairler olarak tanıtırlar. Şükrî, dünyaya geldiğinde feleğin kendisine bir kalem sunduğunu söyleyerek tıpkı diğer divan şairleri gibi yeteneğinin doğuştan geldiğini belirtir:

ben gelince bu fenā mülke biñ iki yüz birde
elime ṣundu felek ʿaşḳ-ile bir pāre ḳalem (310/5)

Şairlerin şiirleri ve şair tabiatları ile övünmesi Seyyid Şükrî'de de karşılaşılan bir durumdur. Şükrî, tatlı sözlü ve şiirde üstat olduğunu söyler:

şükriyā şīrīn-süḫan üstād-ı eşʿārım velī
göñlüm açılmaz gözüm bir şūḫ-ı zībā görmese (424/7)

Şükrî, nazik, ince yaratılışlı bir söz ehli olduğu için hamd eder, güzel söz söyleyenler zümresinde kendine denk olmadığını ileri sürer:

ṣad hezārān ḥamdü lillāh olmuşam ehl-i zebān

gör ne nāzik luṭf-i cevher ṭabʿ-ı naḫḫāf olmuşam (280/2)

benem kim yoḳ durur aḳrān baña şimdi feṣāḥatde (702/VII)

Aşağıdaki dizesine göre Şükrî, eğer ansızın coşarsa, bir anda bin gazel söyleyebilecek yetenekte bir şairdir:

cūşa gelsem biñ ġazel bir demde İcād eylerem (584/X)

Şükrî'nin şairliği, aşağıdaki beyitlerinde belirttiğine göre, devrinde beğenilmiş, övgüye değer bulunmuştur. Şair, şiiri ile şöhrete kavuşmuş, yaşadığı bölge olan Irak'ta tanınan ve takdir edilen bir şair olarak anılmış ve ünlü şair Hüsrev ile kıyaslanmıştır:

hezārān şükr lillāh dehride şiʿr-ile meşhūram
velākin māhveşler dest-i tesḫīrinde ʿuṣfūram (295/1)

ʿaşḳ içinde şükriyā meşhūr-i ʿālemsin vü lİk
şiʿrine ṣad āferīn ḳıldı şuʿarā-yı ʿırāḳ (231/7)

ḥüsrev-i rūm diyer baña ḳamu şāʿir-i ḳuds
ger ede gūş-ı kemāl bu kelimāt-ı ḥasenim (277/5)

Şükrî, gelen övgülere ve kendisini ön plana çıkarmasına rağmen mütevazılıktan geri durmaz. Aşağıdaki dizesinde kendisini güzel sesli bir kuşa benzetse de gazel söyleme kabiliyetinin kendisinden çok uzak olduğunu belirterek tevazu gösterir:

seyid şükrī perİşāndır hemİşe dİde-giryāndır
ki bir ṭayr-ı ḫoş-elhāndır ġazel-ḫᵛān ḳanda ben ḳanda (489/7)

2.2.Dil Özellikleri

Şiir için söz ile neşet eden bir sanat dalı; şairler için de söz işçileri yahut söz ustaları denilebilir. Sözün vücuda geldiği kurum ise dildir. Bu sebeple şairlerin dile oldukça hakim olması beklenir.

Şükrî'nin Kürt yahut Arap kökenli olma ihtimali üzerine durulmuştu. Bu ihtimali ortaya çıkaran etkenlerden biri, şairin birçok beyitinde görülen cümle bozuklukları ve Kerkük Türkmen ağız özellikleri ile çok az karşılaşılmasıydı. Bu ihtimal üzerinden gidildiğinde, Türkçe şair için ikinci dil konumundadır denilebilir.

Türkçe sözdizimi ile ilgili sıkıntılar, ikili kullanımlar, eklerde düşme gibi hususlar; bazen kelime bazen dize hacminde yer verilen Farsça ve Arapça ibareler; az da olsa yerel ağız örnekleri Şükrî'nin dili bahsinde öne çıkan özellikleridir.

Metinde sözdizimini etkileyen önemli unsurlardan biri kullanılmayan / düşen eklerdir. Vezin, kafiye uygulamaları veya sentaks bilgisinin zayıflığından kaynaklanan ek düşmeleri metnin diline tesir etmiş durumdadır. Aşağıdaki örneklerde şart kipinin kullanılmadığı görülmektedir:

her ne eyler ḥükm anıñdır ʿālim-i ʿallām eder (138/5)

Bir diğer dizede "mAk için", "mAk üzere", "A" ya da "mAyA" gibi sebep zarf-fiilleri kullanılmadan cümleye sebep-sonuç anlamı yüklendiği görülüyor:

bāġ arardıñ defʿ-i ġam kıl uşta cānān uşta sen (365/4)

Metinde hal eklerinin de kullanılmadığı cümleler mevcuttur. Bu örneklerden bazıları aşağıda verilmiştir. Sırasıyla birinci ve ikinci dizelerde belirtme; üçüncü, dördüncü ve beşinci dizelerde yönelme; son iki dizede ise ayrılma halleri, mana olarak dizede bulunsa da ek olarak kullanılmamıştır:

ben görünce ḳanımı nūş eyledi ṣahbā gibi (530/1)

unutdu ḫalḳ-ı ʿālem ḥaḳḳa meyl etmek yolu ḥayfā (564/3)

nigāhım berḳ-i raḫşān tek göründü mehveş-i mümtāz (501/4)

şükrīyem kerkükiden ʿazm eyledim kūyuñ deyü (73/7)

düşdü otuz birde rāhım şükrī mıṣr-ı ḳāhire (120/3)

küfr olur mu yād-ı gül firḳat beter *hel min mezīd* (78/5)

yeter cemʿ etme menhiyyāt utan ḫaḳ rūz-ı ʿuḳbāda (237/10)

Söz konusu ek düşmeleri, ikinci tekil iyelik eki ile birlikte kullanılan "dIk" sıfat-fiil ekinde, neredeyse bir üslup özelliği olacak derecede sık görülür:

ey zülf yeter rūy-i dil-ārāya niḳāb ol (407/3)

gel ey ṣarrāf-ı bī-hūde yeter ṣarf eyle ol genci (563/5)

yeter şükrī naṣīḥat ḳıl kimesne diñlemez pendiñ (437/7)

yeter şükrī perīşān ol behey bī-ʿār [ü] bī-nāmūs (28/5)

yeter şükrī fedā ḳıl cānıñı ol çeşm-i cellāda (499/5)

ey dil yeter et saʿy-ı ʿabeṣ kār-ı ziyānlar (673/VI)

Aşağıdaki dizede ise cümlenin yükleminin kullanılmadığı görülüyor. "Nalanını görüp şermende oldum" ifadesi yüklemsiz veriliyor:

şükriyā ben bī-nevā şermende nālānıñ görüp (36/5)

Metnin ekler ile ilgili dil hususiyetlerinden biri de “IsAr”, “durur”, “mAdIn”, UbAn”, gibi 19. yüzyılda kullanımı seyrekleşen yahut arkaik haline gelen (Ercilasun 2004, 463) eklerin kullanılmaya devam etmesidir. Bu ekler metinde yer alsa da tutarlı bir şekilde kullanılmamış, bazı örnekler dışında dönüşmüş halleri tercih edilmiştir. Gelecek zaman eki olan “-IsAr” 17. yüyıldan itibaren yerini “-AcAk” ekine bırakır (Ercilasun 2004, 463). *Şükrî Dîvânı*’nda iki ekin de kullanıldığı görülüyor:

ḥikmet-i bārī hem anı **yaḳısar**
mum gibi yanıp o dil-ber **baḳısar** (654/36)

ne şübhe **ḳalısar** āvāre dildārım olan yerde (495/3)

olısar ferdā ḫıcālet yā resūle’l-mürselīn (666/1)

şehādet ʿilm-i feyżinden **giriser** ḫuld-ı meʾvāya (479/1)

gidecekdir bu sene mülk-i īrān bir bāda (475/7)

Aşağıdaki dizelerde ise “-IsAr” ekinin cümleye geniş zaman manası kazandırdığı görülmektedir:

cāmiʿ-i aḳṣāları pākīze-cā
ʿaḳl-ı küll cāmiʿde **ḳalısar** ṭaña (707/57)

gelmeyiser daḫi bir de beñzer aña meh-cebīn
görmemiş devr-i felek ḥüsnüne teşbih ü miṣāl (261/4)

“-mAdIn” zarf-fiil eki 17. yüzyıldan itibaren yerini “-mAdAn” ekine bırakır (Ercilasun 2004, 463). Metin genelinde “-mAdAn” tercihi görülmesine rağmen “-mAdIn” kullanılan iki örnek mevcuttur:

egerçi rūz rūşendir velī ardınca şeb tārīk

erir bir ṭarfetü'l-ʿayn **olmadın** tārīk-i şeb şeksiz (168/6)

olmadın ādemlerin üçden biri ey bī-edeb
dem ursun bir bütün köfte yudun mama gibi (571/11)

"-UbAn" zarf-fiili Osmanlı Türkçesi'nde seyrek hale gelse de (Ercilasun 2004, 463) Şükrî tarafından birçok kez kullanılmıştır:

lerzān **oluban** sersem ḳaçdı ḳamu şeydā (651/53)

dutuban vālideyn ḳadrin saḳın nehy eyleme emrin (398/2)

gece gündüz **görüben** ḥayrāne gelmişlerdeniz (602/V)

bir ṣanem ʿaşḳıyla ser-gerdān **düşüben** ġurbete (327/3)

Bildirme eki olarak kullanılan "durur", 17. yüzyıldan itibaren neredeyse kaybolmuştur (Ercilasun 2004, 463). Şükrî'nin bu eki sıklıkla kullandığı görülmektedir:

sevdigim bir gözleri cādū güzel cānān **durur** (155/2)

ne görür külḫānlar içre ol kişi
ne **durur** külḫan ne **durur** cünbişi (707/31)

Şükrî'nin bazı ek tercihlerinde ise yerel ağız özellikleri belirleyici olmuştur. Metinde ikinci çoğul kişi ekinin Irak Türkmen Türkçesi'nde kullanılan "-sIz" şekli ile (Bayatlı 1996, 390) yer aldığını görüyoruz:

ey baña nā-ḥaḳ diyenler intiḳām etsin ilāh
ḥaşr dīvānında şermende **olasız** rū-siyāh

cümleñizden ḥaḳḳımı alsın ḫudāvendgīrim

görmeyesiz dünyā vü uḫrāda bir rūz-ı refāh (490/1-2)

sorarsız ḥālimi erbāb-ı işḳādan niḳāl etmen (702/II)

Irak Türkmen Türkçesi'nde ünlü ile biten kelimelere "-nI", "-nU" belirtme hal eki gelmektedir (Bayatlı 1996, 370). Şükrî metin genelinde bu eke başvurmamıştır; ancak şairin kafiye ihtiyacı duyduğu zaman eki kullanmaktan kaçınmadığı görülür:

sengsār etsin ḳamu ʿālem seni
bende söyler mi bu dürlü herzeni (653/16)

ebū yūsuf ḥasan beg ḥażret-i dāvūd paşanı

ʿalemdār ol ʿalī ismi seyid ʿabdullāh aġanı (655/3, 17)

Kerkük ağzının ikinci çoğul iyelik eki olan "-vUz" (Bayatlı 1996, 369) *Dîvân*'da sadece bir kere kullanıldığı görülür:

faḳır derdi beni cāndan üzüpdür
ʿaṭāvuzdan ṭaleb ḳıldım ġınāyı (570/6)

Öğrenilen geçmiş zaman eki olarak "-mIş", "-mUş" metin genelinde tercih edilse de; Türkmen ağzında kullanılan "-Ip", "-Up" eki (Bayatlı 1996, 392) bazı beyitlerde tercih edilmiştir:

taḥḳīḳ edibem bir durur allāh gümānsız (125/2)

ḫandān olubem şevḳ-ile sen mehveşe ḳurbān

ḥayrān olubem ʿarʿar-ı şimşādıña cānā (396/1, 4)

neylem ḳalıbem zār [u] ẕelīl yāriden ötrü (413/5)

şükrīyi ḫāk-ile yek-sān kılıpsın güzelim (181/5)

Türkmen ağzının birinci tekil kişi zamiri "men"dir (Bayatlı 1996, 387). Bugün hâlâ bölge halkı bu zamiri kullanmaktadır. Ancak Şükrî "ben" halini kullanmayı tercih etmiştir. Şairin, ben kelimesini "enaniyet" anlamında kullanacağı zaman "men" şeklini tercih ettiği görülür:

şükriyā terk eyle bu ʿunvān [ü] **menlik** kibr [ü] kīn (106/7)

ḳanı **menlik** eden ḳullar nic'oldu söylegil anlar
benim rüstem diyen cānlar bināsı yoḳ bu dünyānıñ (251/4)

anıñ cāyın müzaḫref ʿucb u kibr ü **men** diyen dutdu (564/2)

Men kelimesi zamir olarak sadece aşağıdaki örnekte, kafiye gereği kullanılmıştır:

āh [u] zārımdan uṣandı ʿārifān-ı encümen
hicr-ile ġurbet-keş oldum ḳalmadı mışr u yemen
vāmıḳ [u] ferhād [u] ḳaysam olmuşam seyyāh **men**
kūh-ı ferhādam ṣadāsın verdi feryādım demen
naḳş-ı şīrīndir verir āv[ā]z olup feryād-res (704/3)

Türkmen ağızlarının müşterek özelliklerinden bir tanesi ünsüz ikizleşmesidir (Hürmüzlü 2008, 26-33). *Şükrî Dîvânı*'nda da bu özellik ile karşılaşılır:

ḳalmışız mūr gibi **dellükde** (707/95)

diḳḳat etdi **yeddi** kāfir hep ḳral (654/95)

biñ'ki yüz ḳırḳ **sekkizinde** rıḥleti (670/47)

rüste-ḫīz olmaḳ yaḳındır **eyyü** güftār eylegil (255/2)

Kelime başlarındaki "y" ünsüzünün düşmesi, *Şükrî Dîvânı*'nda görülen başka bir ağız özelliğidir:

geldi ḳarşudan bugün bir gözleri şehlā **igit**
mest-i lā-yaʿḳil edip geçdi beni raʿnā **igit** (46/1)

bir böyle **igit** bir daḫi gelmez bu cihāna (651/72)

bir zamān ḳaldım taḥayyülde **itirdim** kend'özüm (275/4)

itirdim nāḳa-i leylāyı ol seyyārdan ayru (420/2)

ger yüz **ıl** devr ede devrān gelemez dünyāya (435/2)

vaḳt-i ṭūfān tā ibrāhim ḫalīl
biñ daḫi yetmiş ṭoḳuza erdi **ıl** (658/3)

ruḫu lāle ḳadi bālā gören yüzün ḳalır vāle
raḳībini **ılan** çala bize bed-ḫᵛāh olur ser-ḫoş (206/3)

Seyyid Şükrî'nin Farsça 4 gazeli, 1 muhammesi ve Hâfız ve Kutbeddin'den birer gazele yaptığı tahmisleri vardır. Ayrıca ebced hesabı ve nikâh duası içerikli iki ufak Arapça mensur metin kaydetmiştir. Ayet ve hadis iktibasları da metni Arapça açısından zenginleştirmektedir. Şairin Farsça ve Arapça ile olan ilişkisi Türkçesi'ne de yansımıştır. Şair, şiirlerinde Farsça ve Arapça ibarelere yer vermiş; Farsça yapılı Türkçe-Farsça, Türkçe-Arapça terkipler kurmuş; Türkçe kelimelere Farsça ve Arapça ekler getirmiştir.

Dîvân'da Farsça, manzume ve dize hacminde kendini gösterir. Bunun yanında dize içlerinde de Farsça ibare ve yapılar görülmektedir:

çıḳdı lafżıñ orta yerden nā-geh istincā gibi
ʿārifān reydend tū peydā şodī ġayṭā gibi (464/1)

gerçi dūram vaṣl-ı cānāndır ḥaḳīḳat dūr nist (14/2)

şāfiʿ ol çīzī ne-dārem yā resūlallāh meded (73/3)

seyyidim şükrī heme dem ḫod zebānet ḫoş kün (302/7)

maḳāmeş sırr-ı mā evḥā vü nāmeş būd ebü'l-ḳāsım (354/4)

seyyidim şükrī yeter ḫāmūş bāş ey bī-ḫaber (166/7)

nūş edip semm-i helāhil rāżı şod emr-i ḫudā (581/5)

bulmadım ġayr ez-melāmet mübtelā-yı ʿaşḳdan (711/VI)

Türkçe ve Farsça kelimelerin bir araya gelmesi ile oluşan bazı Farsça yapılı tamlamalar ise şöyledir:

ne bir naḳş-ı emel gördüm ne buldum hem-dem-i ṭoġru (414/2)

cānımı yaġma ḳılar şol yaġı-ı ḫūn-ḫᵛār tek (250/4)

ben-i bīmāra luṭf eyle viṣāliñ yandı cān dil-ber (89/1)

Aşağıdaki dizede ise Farsça benzerlik ifade eden "-âsâ" son ekinin Türkçe bir kelimeye getirildiği görülüyor:

hep oldu perākende ḫazān yapraġı-āsā (651/65)

Arapça da tamlama unsurları ile Şükrî'nin Türkçesine sirayet etmiş durumdadır. Türkçe ve Arapça kökenli kelimelerle yapılan Farsça yapılı tamlamalara aşağıdaki dizeler örnek olarak gösterilebilir:

yaġı-yı dünyā [vü] uḫrāsın leb-i mey-gūnlara (221/7)

eriş ey derdemendān gel temāşā-yı ser-i ırmaḳ (233/3)

hezārān şükr lillāh göçdü bundan ordu-yı menḥūs (679/13)

getir azıġ-ı tevekkül ey oġul (708/15)

ḳulaġıñ bir baña dut uyma bu dehr-i zaġala (494/1)

2.3.Üslup Özellikleri

Bir 19. yüzyıl şairi olan Şükrî, bu zamana kadar klasik Türk şiirinde ortaya çıkmış hemen her tarzdan etkilenmiş görünmektedir. Ancak bunların içinde klasik, hikemi ve tasavvufî üslup Şükrî'nin benimsediği tarzlardır denilebilir.

Şükrî, divan şiirinin 14. yüzyılda klasikleşmeye başlayan üslubunun 19. yüzyıldaki takipçisidir diyebiliriz. Klasik üslup ile yazılmış şiirlerde sıklıkla görülen lirizm ve duygu yoğunluğu; aşk, şarap, sevgili, rintlik, tabiat gibi temalar (Demirel 2009, 285) ve klişe haline gelmiş mazmunlar ile Şükrî'nin şiirlerinde sıklıkla karşılaşılır:

murġ-ı cān evṭānıdır perçem bıraḳma lāneyi
raḥm ḳıl ʿuşşāḳıña yaḳma dil-i dīvāneyi (472/1)

hezārān ʿişve nāz etdi ol āfet çeşm-i cellādı
nice ʿāşıḳları bīmār ḳıldı nergis-i şehlā (21/2)

gözüñ aç ʿāşıḳ-ı şūrīde ki cānān geliyor
gör ne şīrīn ḥarekāt-ile ḫırāmān geliyor (126/1)

Aşağıdaki beyitlerde şairin, klasik şiirin güzellik unsurlarını müracaa yöntemiyle, benzeyen ve benzetilen unsurlarını vurgulayarak sıraladığı görülüyor:

dedim aġzıñ dedi ḥoḳḳa dedim dişiñ dedi incü
dedim laʿliñ dedi lü'lü' dedim lebler dedi āteş

dedim müjgān dedi ḫūn-rīz dedim ḳaşıñ dedi ḳudret
dedim gözler dedi cellād dedim merdüm dedi tīr-keş (196/3-4)

Şu beyitte ise klasik şiirin iki önemli tipi olan "rind" ve "zahid" kavramları görülüyor. Şükrî'nin, her klasik şair gibi "rind" tipinin yanında olduğu anlaşılıyor:

rind [ü] ḳallāşam baña vaʿẓ etme ey zāhid yürü
añlamam pend [ü] naṣīḥat senden ey monlā bugün (408/3)

Hikemi tarz yahut Nâbî ekolü olarak adlandırılan, tefekkür ve öğüt vermeye dayalı üslup, Seyyid Vehbî gibi kuvvetli şairlerle devam ederek 18. ve 19. yüzyıl şairlerinin şiirlerinde kendini hissettirmiş ve sanat anlayışlarının şekillenmesinde etkili olmuştur (Yorulmaz 1996, 11-12). Dünyanın geçiciliği, sosyal bozukluklar, nasihat, didaktik ifadeler gibi vecheleriyle hikemi üslup, Şükrî'nin şiirlerinde yoğun bir şekilde kendini hissettirir. Aşağıdaki ilk dört beyiti örnek verilen şiirde şair, "gör" redifini tercih ederek, beyitlerde yer verdiği fikirlere ve öğütlere dikkat çekmek ister:

ger terāzū oynadırsan ḥaḳḳı ara yerde gör
baḳ nice biñ sen gibi yatar ḳarañu yerde gör

fiʿl-i mīzān kār-ı şeyṭān nefs-i emmāre ḳatı
nās ḥaḳḳın senden ister fikr ḳıl söz nerde gör

yevme lā yenfaʿ buyurdu ḥaḳ kelāmında tamām
fānīdir key bil bu *fānı* sen de fānī ḫurde gör

mālüküm evlādüküm çünkim buyurmuş fitnedir
ḥaẕẕ-ı nefs içün çalışma nā-ḥaḳ etme birde gör (147/1-4)

Hikemi şairlerde karşımıza sıkça çıkan "dünyanın hal ve gidişatından şikayet" temasıyla Şükrî'de de karşılaşılır:

ḳalmamış mihr [ü] muḥabbet şeyḫ [ü] şāb-ı dehride
ḥürmet-i faḳr [u] fenā yoḳdur sözü dīndār yoḫ (66/3)

bu dünyā rengine aldanma ey dil naḳş-ı fānīdir
yeter ey nefs-i şom dünyāya ṣaldı şūr emmārıñ (237/8)

Şair, dostlarına yakınlarına seslenir ve onlara cahil ile sohbetten, kibirden uzak durmalarını; mütevazı olmalarını öğütler:

gūş dut diñle birāder bir naṣīhat cān-ile
ʿömrüñ olduḳça ḳonuşma cāhil [ü] nā-dān-ile (476/1)

eyle tevāzuʿ kendiñe pīşe
kibr ʿucb ʿunvān terk et ey nedīm (311/9)

Şükrî, Kâdirî tarikatına mensup, tasavvuf ehli bir şahsiyettir. *Hayatı* kısmında şairin yirmili yaşlarda derviş olup neredeyse tüm hayatını tasavvuf ehli olarak geçirdiğinden bahsedilmişti. Divan şiirini muhteva ve kaynak olarak beslemiş olan tasavvuf, Şükrî'nin şiirlerinde bir hayat tarzı olarak ortaya çıkar. Tasavvufî fikirleri, mertebeleri ve mefhumları ifade eden ıstılahat, Şükrî'nin şiirlerinde bir üslup olarak kendini göstermektedir:

bir der isterken bu şehre şimdi bulduḳ **çār der**
olmuşuz ʿāşıḳ **ḳalender** rind-i ʿārif ḫavl be-ser
ḳılmañuz deccāl-i süfyāndan dilā ẕerre ḫaẕer
biz müselmān-zādeyiz **ḳālū belā**dan ey peder
şol **elestü**den berü īmāna gelmişlerdeniz (602/III)

mürşid-i kāmil öñünde cān [u] ser terk eyleyip
lā'ubālī-meşrebiz **pīr-i muġān** mestānıyız (165/4)

çün **fenā fillāh** olup terk eyledim **būd [u] ne-būd**
ki **ḫarābat ehli**yem ki sākin-i şeb-ḫāne[y]em (270/4)

ʿāḳıbet fikrinde ser-gerdān gezer bī-hūde ʿaḳl
mest olam şāyed bu **ḳabż [u] bast**[ı] cānımdan gider (106/2)

māsivādan kesil ey dil ṭaleb-i **ʿirfān** ol
sālik-i **rāh-ı ṭarīḳat**de tamām insān ol
nefs-i emmāreyi terk eyle gözüm **rindān** ol (664/II)

Şair yer yer kalender, tok gözlü, kimseye muhtaç olmayan Hak âşığı bir derviş üslubunda seyreder; bazen de tasavvuf yolunda pişmiş, olgunlaşmış bir eda ile irşat eder bir üslup takınır:

ey göñül besdir fenā bī-hūde cevlān eylegil
terk-i terk ol ʿālem-i vaḥdetde iskān eylegil

ʿārif ol eyle tevāżuʿ kendiñe kār-ı ʿamel
bir zamān ġaddār-ı nefse hetk-i noḳṣān eylegil (254/1-2)

dilersen ger cihānda baḥr-i ʿaşḳa şimdi ġarḳ olmaḳ
melāmet ḫırḳasın çek başa gözle ʿayn-ı farḳ olmaḳ
çekil nīk [ü] bedinden ʿālemiñ yegdir ki delḳ olmaḳ (674/III)

Kısıtlı kelime haznesi ve anlam dünyası Şükrî de bir üslup problemi olarak ortaya çıkar. Şair, tekrar tekrar kullandığı ifadeler ve benzetmelerle üslupta yavanlığa düşer. Yinelenen ifadeler kelime gruplarında görülmekle birlikte sevgili, âşık, ağyar gibi klasik şiir öğelerine dair yapılan tasvir ve tavsiflerde de kendini gösterir:

rind-i ḳallāşız **felek manṣūbesinden terk-i terk** (165/8)

mest [ü] bī-pervā **felek manṣūbesinden terk-i terk** (270/3)

ne bed günde ṭulūʿ etdi felekden kevkeb-i baḫtım (186/2)

ne bed günde ṭulūʿ etdi şafaḳdan talʿat-ı ḫurşīd (389/5)

ne bed günde ṭulūʿ etdi dirīġā kevkeb-i baḫtım (496/5)

şol kelb raḳībe edesin ülfet [ü] mihri (79/4)

şol **kelb raḳīb**-ile hemīşe naẓarıñ var (139/3)

baña her telḫ kelām **kelb raḳībe** ülfet (349/3)

bıraḳ bu mālāyaʿnī sözleri tevḥīd-i ḥaḳ söyle (49/8)

bıraḳ bu mālāyaʿnī ʿālemi ḥubbü'l-vaṭan gözle (175/4)

bıraḳ bu mālāyaʿnī sözleri ẕikr eyle her dem ḥay (588/VI)

İfade tekrarları ile aynı manzume içinde bile karşılaşılır. Bir tahmis olan 671 numaralı manzumenin üst üste iki bendinde yinelenen tabirler buna bir örnektir:

ġamzesi tīġ[ı] ile ḳatl eyledi biñ şeh-levend (671/III)

ġamzesi tīġı ile biñ pehlivān meẕbūḥ eder (671/IV)

Şair kısıtlı kelime dünyası ile kafiye kurmakta da sıkıntılar yaşamıştır. Gazellerinde görülen bazı kafiyelerde kelime tekrarına düşerken tahmislerinde de tahmis ettiği beyitte yer alan kelime ile kafiye kurarak bendlerde aksamalara neden olmuştur. Şair aşağıdaki örnekte "īḥ" mürdef kafiyesi ve "imden" redifi ile kurduğu gazelinin 3. ve 4. beyitlerinde kelime tekrarına düşer:

be-ġāyet ḥadden ötmüşdür günāhım baḥr-i bī-lenger
velākin bir beşāret var baña cedd-i **ṣaḥīḥimden**

biḥār-ı raḥmet-i ḥaḳḳa göre ḳul ẕenb[i] bir ḳatre
ümīdim kesmezem lā taḳnaṭü naṣṣ-ı **ṣaḥīḥimden** (380/3-4)

Dîvân'ın 67. manzumesi olan gazelde matla beytinde geçen "ḫᵛābım yoḫ" kelime grubu 4. beyitte yineleniyor:

fiġān kim yandı cānım ġurbet içre ḫurd [u] **ḫ[ᵛ]ābım yoḫ**
gece gündüz yanar cānım firāḳa nuṭḳ [u] tābım yoḫ

egerçi yūsuf-ı güm-geşte mıṣra pādişāh oldu
yine derdi ki kenʿān iḳliminden ötrü **ḫ[ᵛ]ābım yoḫ** (67/1, 4)

Fuzûlî'ye yapılan bir tahmisten alınan aşağıdaki örnekte, "âm" kafiyeli dizelerde Şükrî'nin Fuzûlî ile kelime ve ifade tekrarına düştüğü görülüyor:

ʿömrüm içre baña bir kez ḥāṣıl olmadı merām
bezm-i ʿaşḳ içre çalışdım ḫurd [u] **ḫ[ᵛ]āb oldu ḥarām**
eyledim kendime ol maḥfe-i ḫūn-ḫᵛārı imām
o sebebden özüne nergis edip ḫ[ᵛ]āb[ı] ḥarām
işidip çeşmiñ elinden nice efġān ederem (644/IV)

Aynı duruma bir örnek, yine Fuzûlî'ye yapılan bir tahmis olan *Dîvân*'ın 663. manzumesinde görülmektedir:

ʿibādet eyle kārıñ tā görülsün nūr-ı ḥaḳ **maṭlaʿ**
ḳanāʿat gözle künc-i ʿuzlet içre cān bula ṣaʿṣaʿ
kesil fānīden ey dil bulasın bir kenz-i pür-aḳnaʿ
taʿalluḳ ẓulmetin tecrīd ḫūrşīdine ḳıl **maṭlaʿ**
eger ʿālemde bir gün görmek istersen mesīḥā tek (663/II)

Bunların yanında *Dîvân*'da dize tekrarları da görülmektedir. Şükrî aynı dizeleri kelimesi kelimesine farklı manzumelerinde tekrar etmiştir:

ʿabūsen ḳamṭarīran **çehre-i edbāra biñ laʿnet**
vüżū[ʾ]dan dökmemiş ṣu rūy-ı bī-envāra biñ laʿnet (52/1)

ʿabūsen ḳamṭarīran **çehre-i edbāra biñ laʿnet**
egerçi ṣūretā ʿālim velī bāṭında şeyṭānī (688/11)

mest [ü] bī-pervā felek manṣūbesinden terk-i terk
lāʾubālī-meşrebem öz başıma ferdāne[y]em (270/3)

mest [ü] bī-pervā felek manṣūbesinden terk-i terk
rind ben üftāde ben mecnūn ben bī-çāre ben (381/3)

mest [ü] bī-pervā felek manṣūbesinden terk-i terk
girmişem meydān-ı ʿaşḳa olmuşam rüsvā bugün (408/2)

ʿömr fānī devr **ẓālim yār ṭuġyān dil żaʿīf**
ben daḫi zār [u] ḥazīn gülzārdan ayrılmışam (332/4)

ʿömr fānī çarḫ **ẓālim yār ṭuġyān dil żaʿīf**
üzmedi bunlar elini ḫāne-vīrān şükrīden (362/5)

ey perīveş ḫaṭṭ [u] ḫāliñ zerd [ü] zār eyler beni
firḳat [u] ḥasret nedāmet bī-ḳarār eyler beni (363/1)

nāz [u] ʿişve ey ṣanem āşüfte zār eyler beni
firḳat [u] ḥasret nedāmet bī-ḳarār eyler beni (524/1)

Ayrıca şair 235. manzumenin matla beytini 622. manzume olan muhammesinin ilk bendinde neredeyse tekrar etmiştir:

giremem meclis-i rindāna rebāb olmayıcaḳ
söz [ü] sāz eyleyemem bezm-i şarāb olmayıcaḳ (235/1)

giremem meclis-i ḫūbāna **rebāb olmayıcaḳ**
yaḳamam ḫāne-i dil yāre ḳırāb olmayıcaḳ
söz [ü] sāz eyleyemem naḳl-i kebāb **olmayıcaḳ**
ḥālimi arż edemem bezm-i şarāb olmayıcaḳ
cürmüm iḳrār edemem mest [ü] ḫarāb olmayıcaḳ (622/I)

Bu yinelemelerin, gazel tarzlarındaki 186-496 ve 448-482 numaralı manzumelerde beyit hacminde olduğu görülüyor:

zamāne döndü bir ġayr-i ḳarīn ey merd-i mey-ḫāne
yıḳıldı mescid [ü] miḥrāb [u] minber ḳaldı mey-ḫāne (186/1)

zamāne döndü bir ġayr-ı ḳarīn ey merd-i mey-ḫāne
yıḳıldı mescid [ü] miḥrāb [u] minber ḳaldı mey-ḫāne (496/1)

şol raḳīb-i bed-siyer seyrāna *varmış* yār-ile
ʿādet olmuşdur gezer her ġonce-fem bir ḫār-ile (448/1)

ol raḳīb-i bed-siyer seyrāna *çıḳmış* yār-ile
ʿādet olmuşdur gezer her ġonce-fem bir ḫār-ile (482/1)

2.3.1. Ses ve Söz Tekrarları

Seyyid Şükrî, şiirlerinde kusursuz ahengi yakalamayı amaçlayan, nazımlarını bu şekilde kuran bir şair görüntüsü vermemektedir. Yine de her divan şairi gibi o da ses ve söz tekrarlarının şiire kazandırdığı canlılık, akıcılık, musiki gibi hususlardan faydalanmak istemiştir.

Şiirde bir mısra içinde yahut peşpeşe sıralanan mısralarda aynı ünsüzlerin tekrar edilmesine aliterasyon adı verilir; aynı ünlülerin tekrarı asonans olarak adlandırılır (Kocakaplan 2005, 22-24). Şükrî, aşağıda örnek verilen beytinin ikinci dizesinde "ṭ" ve "r" ünsüzlerini tekrar ederek aliterasyon yapmıştır:

şükriyā ṣābr ede mi böyle nigāra ʿāṣıḳ
geldi meşşāṭa ṭarar ṭurra-i ṭarrārı güzel (257/5)

Şu beytin ikinci dizesinde ise şair, "ş", "r", "m", "ş" olmak üzere tam dört ünsüzü terar ederek şiirine akıcılık kazandırmak istemiştir:

tenimde reglerim yer yerlü cism-i zāra sarmaşmış
ṣararmış ṣarmaşıḳlardır ḳuru eşcāra ṣarmaşmış (195/1)

Aşağıdaki beyitte ise şairin "e" sesi tekrarı ile yaptığı bir asonans örneği görülür:

eger zindān eder cānān seniñ şükrī yeriñ ṣabr et
olur ʿafvıñ gele bir gün yeter zindāna yalvarma (436/5)

Diğer bir örnekte ise şairin "â" sesi ile yaptığı asonans, beyitteki üzüntü ve şikayet halini daha da etkileyici kılmak gibi bir vazife üstlenmiştir:

ey dirīġā ḥasretā derdā firāḳā vahşetā
ʿizz [ü] nāz-ile anı ḳurbiyyet etdim ey peder (148/2)

Aşağıdaki beyitte ise "ân" hecesinin tekrarı dikkat çekmektedir. Beytin akıcılığı ve müzikal hususiyeti bu tekrarla sağlanmıştır:

yüzü ḫandān ruḫ-ı tābān aña ḥayrān ḳamu insān
gülistānda gül-i terlān dil-āzārımdan ayrıldım (333/4)

Burada aynı zamanda "ân" tekrarlarının -biri hariç- kelime sonlarlarında uygulanması, beyitte bir iç kafiye meydana getirmiştir. İç kafiye, ahengi yakalamak adına her klasik şairimiz gibi Şükrî'nin de başvurduğu bir yöntem olmuştur. Özellikle 379. manzumenin aşağıda verilen beyitleri, iç kafiyenin başarıyla tatbik edildiği mısralar olarak gösterilebilir:

çaġlayıp rūz-ı belāya merdüm-i çeşmim gibi
cānı şaḥrā eşki deryā dīde ceyḥūn olmasın

ʿaşḳ [u] ġurbet derd [ü] miḥnet hicr [ü] ḥasretle müdām
necm[i] düşkün ʿaḳl[ı] şaşḳun baḫt[ı] nīgūn olmasın

rūy zerd ü āh serd ü sīne pür-derd [ü] elem
zār [u] giryān baġr[ı] büryān yüregi ḫūn olmasın (379/2-4)

Şairin şiirlerinde, aliterasyon ve asonansın bir arada kullanıldığı örneklere de rastlanmaktadır. Aşağıdaki ilk beyitte "s", "v", "d" ünsüzleri ve "â" ve "i" ünlüleri ile; ikinci beyitte ise "m" ve "v" ünsüzleri ve "a" ve "e" ünlüleri ile aliterasyon ve asonans aynı anda uygulanmıştır:

sevād-ı māsivādan sūd-ı sevdādan degil ḫālī
niçün kim kākül [ü] perçem görüp cānın yaḳar ʿāşıḳ (229/3)

ḳılmam ṭamaʿ vezīre söyler velī verirseñ
günde hezār kese yüz biñ riyāl vāʿiẓ (217/5)

Divan şiirinde anlatımı ve ahengi kuvvetlendirmek amacıyla birli, ikili, üçlü, dörtlü ve beşli söz tekrarları yapılır (ayrıntı için bkz. Macit 1996, 27-56). Şükrî'nin şiirlerinde daha çok birli ve ikili tekrarlar ile yapılan uygulamalar görülür.

Aşağıda birli tekrara verilen örnekte şair tekrar ettiği sözü kafiye kelimesi olarak kullanır:

sen meger **üstād**-ı nāz [u] cilve vü efsūnsun
senden ögrendi ḳamu maḥbūb **üstād** ermenī (512/5)

Şu örnekte ise "terk" kelimesi aynı dizede beş defa tekrar edilerek bir ahenk sağlanmakla birlikte bu sayede mana da kuvvetlenmiştir:

terk-i dünyā **terk**-i ʿuḳbā **terk**-i cennet **terk**-i **terk**
refʿ olunsun naḳş-ı dilden cennet [ü] ġılmāne de (443/5)

Dünyanın geçiciliğini vurgulamaya çalıştığı aşağıdaki beyitte ise şair, zamanlarına damga vurmuş büyük isimlerin şimdi "nerede" olduklarını tekrar-be-tekrar sorarak beyitteki fikrin ifadesini güçlendirmeyi amaçlamıştır:

ḳanı ḳārūn [u] kisrā **kanı** yā iskender [ü] dārā
ḳanı yūsuf **ḳanı** mecnūn yeter dildāra meyl eyle (462/3)

Aşağıda matla beyitleri verilen, sırasıyla yedi ve beş beyitten müteşekkil iki gazelde şair, "ṭamaʿ" ve "yine" kelimelerini istisnasız her dizenin başında tekrar etmiştir:

ṭamaʿdır eyleyen insānı maġbūn dār-ı dünyāda
ṭamaʿsız ādemī āzādedir dünyā vü uḫrāda (461)

yine bir mehveş-i mümtāza dil ḥayrān [u] zār oldu
yine sevdā-zede cān ʿaşḳ içinde zerd [u] zār oldu (565)

Aşağıdaki beyitler ise *Dîvân*'daki, aynı ve birbirini takip eden mısralarda yapılmış ikili tekrarlara iki örnektir:

derdine dermān ḳıl derdiñe dermān ola
eyyü eden ḫoş bulur bedleriñ evi ḫarāb (43/2)

sensin ol rūḥ-ı muṭahhar kerem [ü] luṭf-ı ilāh
buldu senden keremi mürsel ü vehbî [ü] nebî (566/10)

Şiirde ahengi sağlamak ve anlamı pekiştirmek için yapılan ikilemelere (Macit 1996, 42), mısra sonları ve kafiye kelimeleri ikilemelerle kurulmuş gazellerin matla beyitlerini örnek olarak verebiliriz:

içdim şarāb-ı laʿliñi mestāneyem mestāneyem
oldum esîr-i kākülüñ dîvāneyem dîvāneyem (296)

dilerem ḥālimi ʿarż eyleyem cānāna cānāna
ḳarārım ḳalmamışdır olmuşam dîvāne dîvāne (438)

nigārım nāz-ile ʿazm eylemiş seyrāna seyrāna
nice ʿāşıḳlarıñ gönlün ḳılıp dîvāne dîvāne (491)

raḥm et yār baña bāri naẓardan naẓara
ki budur ʿādet-i inṣāf beşerden beşere (502)

2.3.2. Edebî Sanatlar

Sözün manası veya şekline dayalı uygulamalarla ortaya çıkan edebî sanatlar, yüzyıllar boyunca divan şairlerinin anlatmak istediklerini daha tesirli hale getirmelerine, şiir kabiliyetlerini daha çarpıcı bir biçimde teşhir etmelerine yardımcı

olmuştur. Şükrî de her divan şairi gibi edebî sanatları şiirlerinde kullanmıştır. Ancak *Şükrî Dîvânı*'nda cinas, iştikak, iade, kalb gibi ses ve söz odaklı sanatlarla daha sık karşılaşılmaktadır. Manaya dayalı sanatlarda ise her divan şairinde olduğu gibi teşbih ön plana çıkar.

Cinas

Söyleyişi bir, manası ayrı olan kelimelerin bir arada kullanılmasıdır. Söyleyiş itibariyle birbiriyle tamamen uyan cinaslara "tam cinas"; uymayanlara ise "tam olmayan cinas" denir (Tâhirü'l-Mevlevî 1994, 31). Şükrî'nin şiirlerinde iki cinas türünün de misallerine rastlamak mümkündür:

niçin **kim** bu fenā dünyāda hîç **kim** bulmadı rāḥat
kimiñ kim yüzüne güldü anı āḫir eder maḳhūr (116/6) - Tam

dirîġā vādî-i ġurbetde **kār**ım āh [ü] zār oldu
aḥibbālardan ayrılmaḳ baña ġāyetle **kār** eyler (92/3) - Tam

bāġa girdim keşf-i zār etdim şu **yanmış** bülbüle
ʿaşḳ meydānında rüstem tek da**yanmış** bülbüle (439/1) - Tam Olmayan

ṣabrım elden gitdi ammā **cān** geleydi kāş ki
cān daḫi gitsin ne ġam **cān**ān geleydi kāş ki (533/1) - Tam Olmayan

İştikak

Bir kökten türeyen kelimelerin aynı ibare içerisinde kullanılmasıdır (Tâhirü'l-Mevlevî 1994, 74). Ses ve söze dayalı olan iştikak, Şükrî'nin en çok kullandığı sanatlardan biridir:

ne **ʿālim ʿilm**ine **ʿāmil** ne **ʿābid**de **ʿibādet** var
hemān bir ism ḳalmışdır şehādet ferd-i yezdāna (437/5)

şükrī el açıp eyledi ṣıdḳ-ile duʿālar
luṭf eyle o **maẓlūmu ẓalem** eyleme yā rab (35/7)

maʿrifet kesb eylemekdir kārımız **ʿirfān**-ile
zāhidā ṣanma seniñ tek şurba vü nān bekleriz (180/3)

ilāhī bir **fütūḥāt** ver baña ḫayr-ile yā **fettāḥ**
ḫalāṣ et bend-i ġurbetden erem tā vaṣl-ı dildāra (449/2)

dār-ı **ġurbetde ġarīb** andığı demde vaṭanı
cān ciger ḥasret-ile iñleyü şeydā-yı vaṭan (406/4)

İâde

Kelime tekrarına dayalı bir sanattır. Bir önceki beytin son kelimesi ile bir sonraki beyte başlamak sanatıdır (Tâhirü'l-Mevlevî 1994, 56); Aşağıda örnek verilen *Dîvân*'ın 396 numaralı gazeli iâde sanatı ile yazılmış bir manzumedir. Burada şairin iâde sanatını her bir dizede uygulaması dikkat çeker:

ẕevḳ-ile benem şād bugün ey gül-i **ḫandān**
ḫandān olubem şevḳ-ile sen mehveşe **ḳurbān**

ḳurbān olayım ey güzelim ʿıyd-ı **viṣāle**
vaṣliñ beni ḫürrem ḳılar ey nev-gül-i **bāġān**

bāġān-ı cihān içre bulunmaz saña **mānend**
mānend ne mümkin ḳad-i mevzūnuña **ḫayrān**

ḫayrān olubem ʿarʿar-ı şimşādıña **cānā**
cānānsız olur mu güzelim dehride **ẕī-cān**

cānım saña ḳurbān edeli ḫayl[i] dem olmuş
olmuş degil aṣlā saña hem-tā heme ḫūbān

ḫūbān-ı cihān bende saña ben daḫi çāker
çāker saña ger lāzım ise ʿāṣıḳ-ı nālān

nālān [ü] żaʿīf heme dem şükrīyi ḳıldıñ
ḳıldıñ beni ey çeşm-i pür-efsūn dīde-giryān

Kalb

Başka bir harf eklememek şartıyla, bir kelimedeki harflerin yerlerini değiştirerek başka bir kelime meydana getirmektir (Tâhirü'l-Mevlevî 1994, 74, 83). Aşağıdaki örnekte Şükrî "ramażān" kelimesindeki harflerin yerlerini değiştirerek "marażān" kelimesini elde etmiş; bu sayede Ramazan ayının gelmesiyle takındığı rindâne tavrı daha kuvvetli biçimde beyte yansıtabilmiştir:

ramażāna marażān şehr dedi ḥākim-i vaḳt
nūruna perde çekip söyledi geldi hindū (416/8)

Aşağıdaki beyit ise kalb sanatının *Dîvân*'dan bir diğer örnek olarak verilebilir. Anka kuşu ve simgelediği kanaat kavramı, iki mefhumu ifade eden kelimeler arasında kalb sanatı yapılarak vurgulanmıştır:

cān [u] dilden bir semen bu dil-beriñ üftādesi
gözlerim şol murġ-ı ʿanḳā ḳāniʿ-i ḳāf olmuşam (280/5)

Tarsi'

Mısraları oluşturan kelimelerin sayı, ölçü ve uyak bakımından uygun olmasıdır. Bu şekilde yazılmış mısralar arasında bir simetri söz konusu olur (Kocakaplan 2005, 136). Şükrî'nin aşağıdaki beyti bu sanata bir örnektir:

geldi ol gün ki ola ʿaşḳ-ile sūzāne göñül
gitdi ol dem ki saḳīm erişe dermāna göñül (267/1)

Teşbih

Şairin içinde bulunduğu ruh hâlini ve heyecanını okuyucuya daha iyi tasvir edebilmesi adına aralarında çeşitli yönlerden benzerlik bulunan iki varlık arasında ilişki kurma sanatıdır (Kocakaplan 2005, 163). Klasik şairlerimizin en sık başvurduğu sanatlar arasındadır. Şükrî'nin şiirlerinde kendini daha çok güzellik unsurlarını ifade etmede gösterir. Çoğu divan şiirinde klişe haline gelen benzetmelere *Şükrî Dîvânı*'nda da rastlanır:

sīm-ten ebrū-hilāl kirpikleri tīr-i ḳażā
ʿazm-i seyrān eylemiş ʿāşıḳları etmiş ḳadīd (78/3)

böyle bir sīb-zeḳan kirpigi oḳ ḳaşı hilāl
lāle-ruḫ māh-liḳā gözleri cādū leb[i] ḳand (80/2)

Dîvân'ın 45. manzumesinden alınan aşağıdaki iki beyitte şair, mısraların başında sadece benzeyen ve benzetilen ile teşbih-i beliğ yapmış; mısra sonlarında benzetilen varlıklara "ne" sorusunu sorup verdiği cevaplarla benzetilenleri vasıflandırarak teşbihi zenginleştirmiştir:

ḳadiñ bir ser[v]-i bālādır ki andan zeyn olup cennet
lebiñ bir keʾs-i şerbetdir ne şerbet şerbet-i ḥikmet

mübārek ṭalʿatıñ güldür ne gül pākīz[e] vü bī-ḫār
gözüñ bir türk-i ẓālimdir ne ẓālim ẓālim-i fiṭnat (45/1-2)

Bir müracaa gazel olan 142. manzumeden verilen aşağıdaki örneklerde ise boy, ağız, diş, dudak, göz gibi güzellik unsurlarına yapılan ardıç, hokka, inci, ateş, cellat gibi benzetmeler şair ile sevgili arasında gerçekleşen bir sohbet vasıtası ile sıralanır. Divan şiirinde çokça karşılaştığımız bu benzetmeler sevgilinin ağzından

sunulurken şairin “dedim” diyerek sormuş olduğu güzellik unsurları bu benzetmelere getirilen bir tanım hüviyeti kazanır:

dedim ḳaddiñ dedi ʿarʿar dedim mūyuñ dedi ʿanber
dedim vaṣliñ dedi maḥşer dedim ben ben dedi ġam-keş

dedim aġzıñ dedi ḥoḳḳa dedim dişiñ dedi incü
dedim laʿliñ dedi lüʾlüʾ dedim lebler dedi āteş

dedim müjgān dedi ḫūn-rīz dedim ḳaşıñ dedi ḳudret
dedim gözler dedi cellād dedim merdüm dedi tīr-keş

dedim sīne dedi gülbün dedim gerden dedi billūr
dedim pistān dedi līmū dedim ḫāliñ dedi ser-keş (196/2-5)

Şükrî’nin yaptığı teşbihlerde dikkat çeken bir başka husus da benzetmeyi bir edat yerine cümlenin yüklemi ile yönlendirmesidir. Aşağıdaki ilk örnekte şair, sevgilinin gözünü nergise, dudağını Hz. İsa’nın sözüne benzetirken dizelerdeki “dediler” yüklemini vasıta kılar. İkinci örnekte ise sevgilinin yüzü parlak bir şimşeğe benzetilmiş, şair benzetmenin yönünü “sanasın” yüklemi ile tayin etmiştir:

gözüñe ehl-i naẓar nergis-i şehlā dediler
ehl-i maʿnā lebiñe nuṭḳ-ı mesīhā dediler (101/1)

meded yā rab bugün de mehveşim yüzden niḳāb açmış
ṣanasın berḳ-i lāmiʿdir ʿalāmetler ẕehāb açmış (194/1)

İstiâre

Teşbihin aslî benzetme öğelerinden sadece biri kullanılarak yapılan benzetmelerdir. Yalnızca benzetilen kullanılıyorsa açık istiâre; benzeyen kullanılıyorsa kapalı istiâre olarak adlandırılır (Kocakaplan 2005, 68-69, 74). Şükrî’nin şiirlerinde açık istiâre nevine daha sık rastlanır. Aşağıda *Dîvân*’dan iki

istiâre türüne birer örnek verilmiştir. Bir açık istiâre örneği barındıran ilk beyitte şair, sevgilisini hilale, kırmızı güle ve parlak aya benzetmiş, ancak bu benzetmeleri sadece benzetilen unsurları kullanarak yapmıştır. İkinci beyitte ise dünya, beyit sonunda verilen ev sahibi manasındaki "mîzbân" kelimesinin işareti ile gelip geçicilik yönünden misafirhaneye benzetilmiştir. Sadece benzeyen "dünya" kelimesinin kullanıldığı bu benzetme bir kapalı istiaredir:

ne ḫoş ḥüsn-i ḫudādā[d]-ı teʿālillāh ẕihī ṣāniʿ
meh-i nev bir **gül-i ḥamrā meh-i tābān**a mā'ildir (146/3)

ger bu **dünyā**ya uyarsan gider elden bāḳī
ne revā murġ-ı cānān eyleye **m[ī]zbāna** heves (193/2)

Hüsn-i Talil

Bir durumu, olguyu, tabiattaki bir olayı bilinen sebebinden başka, hayalî ve şairane bir biçimde oluşturmak ve açıklamak sanatıdır. Şairlere yeni anlamlar, yeni mazmunlar bulmakta büyük kolaylık sağlamayan bir sanattır. (Mermer 2011, 198). Aşağıdaki beyitte şair, güneşin doğması gibi alışılagelmiş bir olayı, saçlarına altından tarak takan güzeller ile açıklayarak hüsn-i talil yapmıştır:

meh-cebīnler zülfüne bir şāne-i zerrīn taḳar
her şafaḳdan kim bu ḥaşmetle çıḳar keyvāna ṣubḥ (63/4)

Şu beyitte ise, tırmanıcı yapıda olan yasemin çiçeğinin servi ağacının gövdesini sarması, ikisinin birbirini özlemle kucaklaması nedenine bağlanarak bir hüsn-i talil sanatı yapılmıştır:

çemende yāsemen servi der-āġūş edecek ṣandım
biri biriyle ḥasretle iki bī-çāre ṣarmaşmış (195/3)

Tezat

Divan şiirinde en çok kullanılan sanatlardan biri olan tezat, *Şükrî Dîvânı*'nında da sıkça karşımıza çıkar. Ancak aşağıdaki verilen 316. manzumenin ilk iki beyti tezat sanatı üzerine kurulmuştur denilebilir:

bugün **aġyār**[ı] gör sehv eyledim **cānāna** beñzetdim
günāh etdim laʿîn **şeyṭān**[ı] baḳ **raḥmāna** beñzetdim

edince diḳḳat-ile baḳdım ol bed-baḫt-ı nā-dāna
dedim estaġfirullāh **küfr**[ü] ben **îmāna** beñzetdim (316/1-2)

Nidâ

Çok kuvvetli duyguları ve heyecanları anlatmak için kullanılan sanattır (Kocakaplan 2055, 115). Şükrî de sufiyâne yahut rindâne heyecanlarını anlatırken nida sanatından faydalanmıştır. Bu hususta şairin, nidâ edatlarından "hey" ünlemini bir gazel ve bir muhammesinde redif olarak kullanması dikkat çekmektedir:

düşmüşem deryā-yı ʿaşḳa ey meded dildār hey
bir kerem senden diler bu derdmend [ü] zār hey (529/1)

ḳalmışam ġam-ḫᵛāresiz meʾyūs hey
zār [u] nālān pür-ġam [u] maḥbūs hey
giymişem bir ḫırḳa-i sālūs hey
büt-perestem ʿāşıḳam nāḳūs hey
rind hey ʿirfān hey cārūs hey (665/1)

İrsâl-i Mesel

Zeka gösterme ve muhatabı ikna etme amacıyla, anlatımda atasözü ve vecizelere yer verme sanatıdır (Kocakaplan 2005, 66). Şükrî'nin ömrünü geçirdiği Kuzay Irak bölgesi, yazılı edebiyatın yanında sözlü kültürün de son derece kuvvetli

olduğu bir sahadır (Ercilasun 1989, 3-4). Şairin şiirlerinde karşılaşılan atasözü ve deyimler bunun bir yansıması gibidir. *Şükrî Dîvânı*'nından birkaç irsal-i mesel örneği ise şöyledir:

ne-bākim ṭa'ne-i aġyārdan senden dil-āzāram
dikensiz gül bulunmaz bāġ-ı ḥüsne söylemiş üstād (68/5)

vefā umma göñül fānī cihānda
ki *āġu aġacında bādem olmaz* (173/5)

seng-endāz-ı ḫalāyıḳ oldu 'ūd-i meyvedār
ḥamdü lillāh ben daḫi nām [u] nişānım var benim (279/3)

2.4.Etkilendiği Şairler

Şükrî'yi en çok etkisi altında bırakmış olan şair Fuzûlî'dir denebilir. Türk edebiyatının büyük şairi Fuzûlî, çağından itibaren klasik şiirin yerini modern şiire bıraktığı zamana kadar sayısız divan şairini etkilemiş, birçok takipçi edinmiştir. Şükrî de acı, ızdırap, imkânsız aşk, tasavvuf gibi temaları ele alması bakımından Fuzûlî'nin oldukça etkisi altında kalmıştır.

Şükrî, 37 gazeline tahmis yazdığı Fuzûlî'nin birçok gazeline de nazireler yazmıştır: *Dîvân*'da tespit edilen nazireler şöyledir:

Fuzûlî

Saçma ey göz eşkten gonlümdeki odlara su
Kim bu denli tutuşan odlara kılmaz çâre su (K. 3) [1]

[1] "Kaynakça" kısmında künyesi verilen *Fuzûlî Divanı* adlı esere ait manzume ve beyit/bend numaraları kullanılmıştır.

Şükrî

eşkden ey dīde şaçma dilde nār-ı yāre şu
kim bu āteş def'ine ḳılmaḳ ne mümkin çāre şu (415)

Fuzûlî

Pây-bend oldum ser-i zülf-i perişânın görüp
Nutktan düştüm leb-i lâ'l-i dür-efşânın görüp (G. 37)

Şükrî

ġarḳ-ı ḫūn oldu bu gönlüm çeşm-i mestānıñ görüp
şem'veş yandım firāḳa ḥüsn-i tābānıñ görüp (36)

Fuzûlî

Nice yıllardır ser-i kûy-i melâmet bekleriz
Leşker-i sultân-i irfânız velâyet bekleriz (G. 123)

Şükrî

ehl-i 'aşḳız dehride bezm-i muḥabbet bekleriz
munṭaẓīr-ı vaṣl-ı yārız vaḳt-i fırṣat bekleriz (177)

Fuzûlî

Yakma cânım nâle-i bî-ihtiyarımdan sakın
Dökme kanım âb-i çeşm-i eşk-bârımdan sakın (G. 223)

Şükrî

ey felek söndürme şem‘im āh [u] zārımdan ṣaḳın
kūre-i nār-ı ḫalīlem ḳurb-ı cārımdan ṣaḳın (384)

Fuzûlî

Ey hoş ol günler ki men hem-raz idüm canan ile
Ni'met-i vaslın görüp nazm çekerdüm can ile (Fuzûlî 2000, 160)

Şükrî

kāş ki bir dem gideydim seyre ben cānān-ile
mest olup mey nūş edem şol derdime dermān-ile (440)

Fuzûlî

Ne görür ehl-i cefâ bende vefâdan gayrı
Ne bulur şem’ yakan kimse ziyâdan gayrı (G. 272)

Şükrî

ne bulursun güzelim bende vefādan ġayrı
ne oñar ‘āşıḳ-ı bīmāra cefādan ġayrı (545)

Fuzûlî

Ramazân oldu çekip şâhid-i mey perdeye rû
Mey için çeng tutup ta’ziye açtı gîsû (G. 239)

Şükrî

rāmażān erdi yine ʿālemi dutdu ḳayġu
sofiler raḳṣa girip rindler oldu ṣayru (416)

Fuzûlî

Eger çıksaydı derdin cismden derdim ki cândır bu
Ne hâcet derdini yeğdir demek cândan ayândır bu (G. 236)

Şükrî

işitdim yār raḥm eyler baña billāh yalandır bu
muḥaḳḳaḳ iftirādır baḫtıma maḥżā kemāndır bu (419)

Fuzûlî

Beni candan usandırdı cefâdan yâr usanmaz mı
Felekler yandı âhımdan murâdım şem'i yanmaz mı (G. 264)

Şükrî

ṣabā ferhād-ı zāram ġālibā dildār inanmaz mı
benim āşüfte vü ḫᵛār olduġum her bār ṣanmaz mı (534)

Fuzûlî

Hayret ey büt sûretin gördükde lâl eyler beni
Sûret-i hâlim gören sûret hayâl eyler beni (G. 294)

Şükrî

mehveşā şemʿ-i cemāliñ pāy-māl eyler beni
firḳat-i ʿarʿar miyānıñ ten-hilāl eyler beni (569)

Şükrî, üslup olarak da Fuzûlî'nin tesirinde kalmış; hatta bazı ifade ve imajları Fuzûlî'den ödünç almıştır:

Fuzûlî

Nâka Leylî mahmilin çekmiş beyâban seyrine
Eyle Mecnûn'ı bu hâletden haber-dâr ey ceres (G. 125/4)

Şükrî

bu nāz [ü] şİveler kim var bugün sende dil-ārāmım
bi-ʿayni[h] nāḳa-i leylā reh-i mecnūna girmişdir (144/3)

ḳara günler çeken ancaḳ benem mecnūndan ṣoñra
itirdim nāḳa-i leylāyı ol seyyārdan ayru (420/2)

Fuzûlî

Benim tek hiç kim zâr ü perişân olmasın yâ Rab
Esîr-i derd-i aşk u dâğ-ı hicrân olmasın yâ Rab (G. 30/1)

Şükrî

benim derdim gibi derde giriftār olmasın hİç kes
viṣāl-i yārdan āşüfte-i zār olmasın hİç kes (191/1)

Fuzûlî

Değildim ben sana mâ'il sen ettin aklımı zâ'il
Bana ta'n eyleyen gâfil seni görgeç utanmaz mı (G. 264/6)

Şükrî

çün oldum birine mā'il ol etdi ʿaḳlımı zā'il
niḳāb urdu yüze ḥā'il yine dutuşdu yāreler (154/4)

Fuzûlî

Şeb-i hicrân yanar cânım döker kan çeşm-i giryânım
Uyadır halkı efgânım **kara bahtım uyanmaz** mı (G. 264/4)

Şükrî

benem şükrī perīşān-ḥāl ḳara baḫtım uyanmaz hīç
ilāhī bari cānım al beni bu hicrden ḳurtar (151/5)

Fuzûlî

Cîfe-i dünya değil kerkes kimi matlûbumuz
Bir bölük **ankalarız Kâf-i kana'at bekleriz** (G. 123/3)

Şükrî

dehr içinde murġ-ı ʿanḳāyam ḳanāʿat beklerem
firḳat [u] miḥnet nedāmet hicr-i ʿādet beklerem (312/1)

Fuzûlî

yedi gündür ol ayı görmezem âhım şerâriyle
n'ola kılsam benâtü'n-na'ş tek yek-sân süreyyâyı (G. 279/6)

Şükrî

açıldı ṣadrdan tā ṣaf niʿāle eyledi pür-tāb
benātü'n-naʿş tek ḳıldı perīşān tā s̱üreyyānı (576/11)

Şükrî'nin Kerküklü olması Fuzûlî'ye olan yoğun ilgisini açıklar durumdadır. Fuzûlî'nin doğum yeri hususundaki söylemler muhtelif olsa da Bayat boyundan geldiğini ve Kerkük'te doğduğunu kabul eden araştırmacıların sayısı hiç de az değildir (Terzibaşı 2016, 56-57). İki şairin de hayatlarını Irak bölgesinde geçirmiş olması Şükrî'nin Fuzûlî'ye sağlam bir bağ ile bağlanmasına vesile olmuş görünmektedir. Irak bölgesinde yetişmiş çoğu şair için Fuzûlî'nin böyle bir tesiri olduğu bilinmektedir. Şükrî'nin yine bölge şairlerinden olan Fuzûlî'nin çağdaşı Rûhî'den beslendiği görülüyor. Şair, Rûhî'nin meşhur "*ṣanmā ey ḫᵛāce ki senden zer ü sīm isterler / yevme lā yenfaʿuda ḳalbi selīm isterler*" matlalı gazeline bir tahmis yazmıştır (bkz. 664). Aşağıdaki örnekte de Şükrî'nin Rûhî'nin Terkib-i Bend'inden bir ifade ödünç aldığı görülmekte:

Rûhî

Yâ Rab **bize bir er bulunup himmet eder mi**
Yoksa günümüz böyle felâketle geçer mi (İpekten vd. 1986, 121)

Şükrî

bize bir er bulunup himmet eder mi yoḳsa
gece gündüz yanarız hicr-ile pür-nār meded (75/7)

Şükrî'nin etkilenmiş olduğunu söyleyebileceğimiz diğer bir bölge şairi, tezkirelerde Bağdatlı bir hattat olarak tanıtılan Tebriz doğumlu 17. yüzyıl şairi Kavsî'dir (Çakır 2008, 8):

Kavsî

Ḫūb yetişdüñ yaḫşı alduñ göñlümi ey yār hey
Ey dolanım başuña ey nāzenin dildār hey (Çakır 2008, 957)

Şükrî

düşmüşem deryā-yı ʿaşḳa ey meded dildār hey
bir kerem senden diler bu derdmend [ü] zār hey (529)

Kavsî

Dāne-i leb-teşneyem ey ebr-i gevherbār hey
Āşiyānsız bülbülem ey sem'-i gül-ruḫsār hey
Yüz ġam ü derd ü belā pāmālıyam ġam-h'ār hey
Cāne yetdüm pīç ü tāb-ı ʿışkdan ey yār hey
Gitdüm elden ey dolanım başuña dildār hey (Çakır 2008, 1051)

Şükrî

ḳalmışam ġam-ḫᵛāresiz meʾyūs hey
zār [u] nālān pür-ġam [u] maḥbūs hey
giymişem bir ḫırḳa-i sālūs hey
büt-perestem ʿāşıḳam nāḳūs hey
rind hey ʿirfān hey cārūs hey (665)

Kavsî

Mende yoḳdur hİç cān olsaydı yüz cān kāş ki
Her birin bir reng ile alsaydı canān kāş ki (Çakır 2008, 1002)

Şükrî

ṣabrım elden gitdi ammā cān geleydi kāş ki
cān daḫi gitsin ne ġam cānān geleydi kāş ki (533)

Kavsî

Dide-i ümmİd kim dİdāruñ eyler ārzū
Tūtiyā-yı hatt-ı 'anberbāruñ eyler ārzū (Çakır 2008, 935)

Şükrî

cān-ı pür-ġam dil-berā dİdārıñ eyler ārzū
yandı firḳat çekmeden ruḫsārıñ eyler ārzū (412)

Şükrî, kendi muhitindeki çağdaşı şairlerle de etkileşim içinde olmuştur. Bunlardan en önemlisi, ismine bir gazel yazmış olduğu Bedrî'dir (bkz. *Bedrî*). Şair "bedrî" redifi ile yazdığı gazelinde şairi övmüş (543); h. 1237 tarihindeki vefatı üzerine de ona bir mersiye yazmıştır (479). Aşağıdaki örneklerde ise iki şair arasındaki etkileşimler görülmektedir:

Bedrî

Bahâr eyyâmı geldi dağ u sahrâ bâğ olup zîbâ
Havâlar dilküşâ oldu gelip vakt-i mey-i sahbâ (Terzibaşı 2013a, 48)

Şükrî

bahār eyyāmıdır olmuş çemenler cennetü'l-meʾvā
dutuşdu yeñi başdan āteş-i ʿaşḳa dil-i şeydā (22)

Bedrî

Figan kim halk içinde bir vefâdâr âşinâmız yok
Bu devrân-ı muhalifde cefâmız çok safâmız yok (Terzibaşı 2013a, 58)

Şükrî

fiġān kim yandı cānım ġurbet içre ḫurd [u] ḫ[v]ābım yoḫ
gece gündüz yanar cānım firāḳa nuṭḳ [u] tābım yoḫ (67)

Şair, h. 1248 yılında vefat etmiş olan Kerkük valisi Davud Paşa'nın naiplerinden Esad Naib'in (bkz. *Es'ad*) bir şiirini tahmis etmiş (671) ve bu gazele bir de nazire yazmıştır:

bir ḳadi ʿarʿar ḳaşı ebrū-kemānım var benim
bir leb-i şekker büt-i nāzik-miyānım var benim
bir gözü şehlā dişi incü dehānım var benim
gül gibi hem tāze hem ter bir civānım var benim
şevḳ-i ruḫsār-ile bülbülveş fiġānım var benim (671/I)

ġam yemem aşlā yarın ʿuḳbāda ḫanım var benim
aḥmed adlu bir şeh-i āḫir zamānım var benim (279)

18. yüzyılın ilk yarısında Irak'ta yaşamış olan Şeyhoğlu (bkz. *Şeyhoğlu*), Şükrî'nin nazire yazdığı bir başka bölge şairidir:

Şeyhoğlu

Benâm-ı Hâlık u Hayy u Kadîm u Ferd-i Yezdânı
Getir tevhîd ile her dem zebâna zikr-i Sübhan'ı (Terzibaşı 2013b, 86)

Şükrî

be-nām-ı ḳādirü ferdü ḥakīmü rabb-i sübḥānī
degil taḥmīd-ile dā'im lisānen ḥayy-ı raḥmānī (656)

Şükrî, Bağdat için Şeyhoğlu tarafından yazılmış bu kasideye nazire yaptığını şiirinde belirtmiştir:

bu dem yegdir ḳaṣīde söyleyem vaṣf-ile baġdādı
naẓīre olsun ol şeyḫoġluna maʿẕūr dut anı (656/6)

18. yüzyılın son çeyreğinde Kerkük'te doğmuş ve burada yaşamış Kâsimî, Şükrî ile edebî münasebeti olan bölge şairlerindendir. Kâsimî'nin hayatı ve şahsına dair Ata Terzibaşı tarafından verilen bilgilerde Şükrî ile arasında ilginç bir benzerlik görülmektir. İki şairin de doğum tarihleri birbirine çok yakındır. Bu yakınlık divanlarını tedvin ettikleri tarihte de görülmektedir. Belirtildiği üzere *Şükrî Dîvânı* 1250 hicri tarihlidir. Kâsimî ise divanını h. 1253 yılında hazırlamıştır. İki divan da şairler tarafından bizzat tedvin edilmiş; iki divana da h. 1258-60 yıllarına kadar manzumeler kaydedilmiştir. Kâsimî de Şükrî gibi seyittir ve bu unvanını mahlas olarak kullanmıştır. Daha çok dinî mahiyet taşıyan şiirlerinde Fuzûlî ve Nesîmî etkileri görülür. 194 varak hacmindeki divanında yaşadığı dönemin vakalarına sıkça rastlanır (Terzibaşı 2013a, 73-75).

Şairlerin aynı çağda yaşayıp divanlarını hemen hemen aynı yıl toplamalarından ötürü; hangi şairin kimden etkilendiği malum değildir. Ancak iki şair arasındaki edebî bir etkileşim olduğu görülmektedir:

Kâsimî

Leblerin şehd u şekerden kand-i helvâdan leziz
Kâmetin serv u sanavberden vü Tûbâ'dan leziz (Terzibaşı 2013a, 81)

Şükrî

dil-berā billāh laʿliñ şehd [ü] şekkerden leẕīẕ
ʿāşıḳa seyr-i cemāliñ ḳaṣr-ı ḳayṣerden leẕīẕ (83)

Kâsimî

Gel vefâ umma gönül bağlama her bir güzele
Arz-ı hal etme vefasızlara ağzın rezele (Terzibaşı 2013a, 81)

Şükrî

ḳulaġıñ bir baña dut uyma bu dehr-i zaġala
dile sen kim ola başıñ rāḥat āġzıñ rezele (494)

Şükrî'nin hikemi tarzda yazdığı şiirlerinde örnek aldığı şair, bu tarzın kurucusu sayılan Nâbî'dir. Şair, Nâbî'nin üç gazelini tahmis ile birlikte "kalmamış", "unudulmuş" redifli meşhur şiirlerini ve "Sakın terk-i edepten kûy-u mahbûb-ı Hudâ'dır bu" dizesiyle başlayan naatını tanzir etmiştir:

Nâbî

Sakın terk-i edepden kûy-ı mahbûb-ı Hudâ'dur bu
Nazargâh-ı ilâhîdür makâm-ı Mustafâ'dur bu (Bilkan 1993, 856)

Şükrî

zihî nūr-ı muṭahhar lemʿa-i nūr-ı ḫudādır bu
delîldir ehl-i ʿuṣṣāta resūl-i kibriyādır bu (421)

Nâbî

Bir devre geldük ki azîzân unutulmuş
Tutmış yirini hurd ü büzürgân unutulmuş (Bilkan 1993, 636)

Şükrî

derdā ki bugün ḳıymet-i ʿirfān unudulmuş
müfsid çoḳ olup şerʿ-ile erkān unudulmuş (205)

ʿālemde dirîġ nāmūs-ile ʿār unudulmuş
dînār aranır merdüm-i dîndār unudulmuş (201)

ḥayfā bu zamān ġayret-i islām unudulmuş
āyāt [u] ḥadîs̱ [ü] şerʿ-ile aḥkām unudulmuş (202)

Nâbî

Gül-sitân-ı dehre geldük reng yok bû kalmamış
Sâye-endâz-ı kerem bir nahl-i dil-cû kalmamış (Bilkan 1993, 642)

Şükrî

ḥayf kim dehr içre bir dildār-ı ḫoş-ḫū ḳalmamış
gülbün-i ʿālemde bir gül verd [ü] şeb-bū ḳalmamış (198)

ey göñül ʿibretle baḳ dünyāda rāḥat ḳalmamış
emniyet nerden umarsın ehl-i şefḳat ḳalmamış (197)

n’oldu ey ʿārif naẓar ḳıl ḳadr [u] ḳıymet ḳalmamış
bu zamānda ṣad dirīġā ehl-i ḥürmet ḳalmamış (203)

Şiirinde daha çok Anadolu şairlerinin esintisi görülen Şükrî’nin nazirelerinden bir tanesi Şeyh Gâlib’in “ateş” redifli gazelinedir:

Şeyh Gâlib

Gül âteş gülbün âteş gülşen âteş cûy-bâr-âteş
Semender-tıynetân-ı aşka besdir lâlezâr âteş (Okçu 1993, 665)

Şükrî

bugün seyrāne vardım gördüm anda bir nigār āteş
ḳılar ʿāşıḳları iḥrāḳ laʿl-i leb [ü] ʿiẕār āteş

bugün bāzār-ı ʿaşḳ içre olup şükrī yine rüsvā
leb āteş ġabġab āteş merdüm āteş çeşm [ü] ḫar āteş (204/1, 5)

18. yüzyıl şairi Râsih’i meşhur eden ve şöhretini Cumhuriyet döneminde bile sürdürmesini sağlayan “*Süzme çeşmin gelmesün müjgân müjgân üstine / Urma zahm-ı sîneme peykân peykân üstine*” matlalı gazeli, Şükrî’nin tanzir ettiği gazellerdendir. 15, 16 ve 17. yüzyıllarda da bu vezin ve kafiye ile bir çok gazel yazılmış, Edirneli Nazmî ilk şiirin Cem Sultan tarafından yazıldığını tespit etmiştir (Akkaya 2007, 2-3). Ancak Râsih’in yazdığı gazel hepsinin üstüne çıkarak şairini de omuzlayan bir manzume halini almıştır. Şiiriyle Anadolu sahası klasik üslubunu devam ettiren Şükrî, aşağıda matla beyti verilen gazelini, bu şiire bir nazire olarak yazmıştır denilebilir:

isterem ʿazm eyleyem seyrān seyrān üstüne
nice kim ʿuşşāḳ eder hicrān hicrān üstüne (487)

Semerkand'ta doğduğu bilinen ancak Diyarbakır'da yaşamış olan 18. yüzyıl şairi Âgâh'ın (Akpınar 2006, 8-9) bir gazeline yapılmış Şükrî'nin başka bir naziresi de şöyledir:

Âgâh

Ḫumār-ālūdeyüm terk-i mey ü ḫum ḳanda ben ḳanda
Bu rüsvāluḳla fikr-i ṭa'n-ı merdüm ḳanda ben ḳanda (Akpınar 2006, 508)

Şükrî

ayaġım baġlıdır yā rab bu zindān ḳanda ben ḳanda
şikeste-pāy bir mūram süleymān ḳanda ben ḳanda (489)

Şükrî, 17. yüzyılda İstanbul'da yaşamış olan Lâmekânî'nin (Tuğluk 2009, 83) "görürem" redifli şiirine iki nazire yazmıştır. Lâmekânî'nin hikemi yönü şaire tesir etmiş görünmektedir:

Lâmekânî

Bu ne ġavġādur 'aceb devr-i ḳamerde görürem
Cümle āfāḳı ṭolu fitne vü şerde görürem (Tuğluk 2009, 85)

Şükrî

yine çoḳ şūr [u] fesād devr-i felekde görürem
ḫayr ola ʿāḳıbeti ḫalḳ[ı] derekde görürem (291)

ey dirīġ fısḳ [u] fesād devr-i ḳamerde görürem
hīç vefā şemmesi yoḳ nevʿ-i beşerde görürem (292)

16. yüzyıl şairlerinden Edirneli Revânî, Şükrî'nin etkilendiği şairlerden biridir. II. Bayezid devrinde yaşamış olan şairin berceste haline gelen "*didi bir pîr*

baña içme güzellerle şarâb / her dolu başına bir bûs u kenâr olmayıcak" beyti (Avşar 2017, 3; 282) Şükrî'yi etkilemiş görünmektedir. Şükrî bu beyti, bir muhammes olan 622. manzumenin ikinci bendinde, bazı kelime varyantlarıyla tekrar etmiştir. 235 ve 236 numaralı manzumeler ise Şükrî'nin Revânî'den etkilenerek yazdığı iki adet gazeldir:

eyledi pīr-i muġān şefḳat-ile baña ḫitāb
geri gel terk edip olma behey cāne-ḫarāb
kendiñi nāra bıraḳma söz[ü] dut diñle cevāb
baña bir pīr dedi içme güzellerle şarāb
her ḳadeḥ başına bir būse kenār olmayıcaḳ (622/II)

giremem meclis-i rindāna rebāb olmayıcaḳ
söz [ü] sāz eyleyemem bezm-i şarāb olmayıcaḳ (235/1)

istememem bir güzeli ḳaşı hilāl olmayıcaḳ
dudaġı şehd [ü] şeker ġabġabı bal olmayıcaḳ (236/1)

Şükrî'nin 17. yüzyıl halk şairi olan Âşık Ömer'in de etkisinde kaldığı görülüyor. Şükrî, Âşık Ömer'in aşağıda ilk bendi verilen murabbasına muhammes tarzında bir nazire yazmıştır. Âşık Ömer de bu murabbasını Hatâyî'nin "*Biz ezelden tâ ebed meydâne gelmişlerdeniz / Şâh-ı Merdân aşkına merdâne gelmişlerdeniz*" matlalı gazeline nazire olarak yazmıştır (Ergun 1936, 69). Şâhidî, Hayâlî Bey gibi şairlerin de aynı vezin ve redifle şiirleri bulunsa da ifade ve mana benzerlikleri Şükrî'nin naziresini, Âşık Ömer'in manzumesini esas alarak yazmış olması daha muhtemel görünmektedir:

Âşık Ömer

Sanma kim biz âlem-i insâne gelmişlerdeniz
Bu temâşâgâhı biz seyrâne gelmişlerdeniz
Zühdünü arzeyleyüp zâhid bize ta'neyleme
Biz mahabbet şem'ine pervane gelmişlerdeniz (Ergun 1936, 69)

Şükrî

biz cihāna zāhidā seyrāna gelmişlerdeniz
āb [ü] āteş ḫāk [ü] bādız cāna gelmişlerdeniz
ḫıżrveş bu çeşme-i ḥayvāna gelmişlerdeniz
raḥm-ı māderden bu köhne kāna gelmişlerdeniz
yeddi ḳırḳdan ṣoñra bu vīrāna gelmişlerdeniz (602)

Şükrî Dîvânı'nın 296. manzumesi olan gazelin matla beytinin, 18. yüzyıla ait bir güfte mecmuasında iki ayrı besteci tarafından bestelendiği belirtilen aşağıda verilmiş güfte ile kelimesi kelimesine aynı oluğu tespit edilmiştir. Mecmuanın 3a ve 14b numaralı sayfalarında iki kere kaydedilmiş olan güftenin 3a sayfasındaki kaydında şairi verilmemişken 14b sayfasındaki kaydında "Şehrî" olarak belirtilmiştir (Başara vd. 2010, 141, 150). Şükrî'nin bu güfteyi bir mecliste duyup daha sonra üzerine kendi gazelini söylemiş olması muhtemeldir:

Güfte

İçdim şarab-ı la'lini mestaneyim mestaneyim
Oldum esir-i kakülün divaneyim divaneyim (Başara vd. 2010, 141)

Şükrî

içdim şarāb-ı laʿliñi mestāneyem mestāneyem
oldum esīr-i kākülüñ dīvāneyem dīvāneyem (296/1)

3. METİN

3.1. Metin Kurulurken İzlenen Yol

Metin oluşturulurken eserin tek nüshası olan Yapı Kredi Sermet Çifter Araştırma Kütüphanesi Türkçe Yazmaları Koleksiyonu'nda 713 numara ile kayıtlı müellif hattı yazma esas alınmıştır.

Şükrî Dîvânı, 19. yüzyıla ait bir metin olduğu için çeviri yazılı metin oluşturulurken günümüz imlasına ve diline yakın bir imla ve dil anlayışı benimsenmiştir. Klişe haline gelmiş eklerin yazımında dudak uyumu gözetilmiştir. Ek yazımlarında 19. yüzyıl imlasının genel özellikleri uygulanmıştır. Kafiye kelimelerinin getirdiği zorunluluklarda ise metne uyulmuştur.

Arapça ve Farsça ek ve tamlamaların yazımında İsmail Ünver'in "Çeviri Yazıda Yazım Birliği Üzerine Öneriler" başlıklı makalesine uyularak bir yazım birliği sağlanmak istenmiştir. "Allah" lafzı ile yapılmış tamlamalarda kesme işareti tercih edilmemiştir.

Metnin müellif hattı olmasından *Eseri* kısmında bahsedilmişti. İmla ve yazım konusunda bir hayli problemli olan metinde onlarca sözcük içiçe geçmiş harflerden, üstüste yazılmış kelimelerden, karalama ve silinmelerden dolayı okunamaz durumdadır. Bu kelimelerden hiç okunamayanlar (...) şeklinde gösterilmiştir. Okunuşundan emin olunmayan kelimelerin yanına ise (*) konulmuştur. Metne yapılan eklemeler köşeli parantez [ ] içinde gösterilmiş; metinden çıkması gereken unsurlar ise parantez içine ( ) alınmıştır. Yazmadaki tahribattan dolayı eksik kalmış yahut şair tarafından karalanmış/silinmiş kısımlar … ile belirtilmiştir.

Şairin aruz ile ilgili sıkıntılarına *Vezin* bahsinde değinilmişti. Metinde vezni bozuk dizeler, dize sonlarına (**) işareti konularak belirtilmiştir.

Şiirlerin sıralanmasında nüshaya sadık kalınmıştır. Numaralandırma yazmanın 1b sayfasındaki ilk şiirden başlayarak yapılmıştır. Derkenardaki şiirler kafiyesine göre sıralamaya dahil edilmiştir.

Mısra unsuru olan Farsça ve Arapça ifadeler çeviri yazı ile yazılmıştır. Mısra veya beyit boyutunda olanlar ise Arap harfleri ile gösterilmiş, çevirileri dipnotta verilmiştir. Farsça şiirlerin de tercümeleri dipnotta gösterilmiştir.

"İle" ve "için" edatları metinde genellikle ayrı yazılsa da birleşik yazıldığı örnekler az değildir. Bu durumlarda çeviri yazıda edatlar kelimelere tire (-) ile bağlanmıştır.

Ünlüden ünlüye ulama durumlarında klişe haline gelen kelimeler ve imlaya yansıyanlar "n'ola, n'ideyim, kend'özünden" örneklerinde olduğu gibi kesme işareti ile yazılmıştır. Diğerleri ise alt çizgi (_) ile gösterilmiştir.

Eseri kısmında şairin yazmayı yer yer bir mecmua gibi kullandığından bahsedilmişti. Divanda yer alan başka şairlere ait manzumeler ve mensur metinler divanın akışını bozmamak adına çıkarılmıştır. İlgili sayfalarda dipnotla varlıklarından söz edilmiştir.

Metinde ḥ-ḫ, n-ñ, ẓ-ż gibi harflerin yazımları sıkça birbiriyle karıştırılmıştır, Böyle durumlar neşre yansıtılmamıştır.

Dîvân'ın 196. manzumesinin Milli Kütüphane'de 06 Mil Yz Cönk 118 numarasıyla kayıtlı cönkün 45. sayfasında mevcut olduğu tespit edilmiştir. Buradaki farklılıklar dipnotlarla gösterilmiştir.

Molla Sâbir'in *Kerkük Şuarası* isimli eserinde örnek olarak verdiği Şükrî'ye ait gazel, metne son manzume olarak eklenmiştir.

3.2. Notlandırma Hakkında

Metinde yer alan türlü kavram, terim, özel isim ve yer adları, metnin daha iyi anlaşılmasına fayda sağlaması amacıyla sayfa altı dipnotlar halinde notlandırılmıştır. Metnin anlam çerçevesi içerisinde verilen bilgilere ek olarak, ayrıntılı bilgi için yararlanılan kaynaklar referans olarak sunulmuştur.

Metin boyunca dipnotlar halinde verilen notlar, metin sonunda madde başlıkları halinde alfabetik olarak sıralanmış, metin içindeki yerleri belirtilmiştir.

Metin içerisinde yer alan isimlerden üzerine bir bilgiye ulaşılamayanlar; umumiyetle bilindiği, duyulduğu düşünülen kavramlar hakkında notlandırma yapılmamıştır.

3.3. Notlandırılmış Metin

1b dīvān
bismillāh

1

-.-- / -.-- / -.-- / -.-

1 müjde ey dil zīb-i ṣadr-ı şehr-i dīvāndır gelen
ʿāḳil-i kāmil lebīb-i ṭabʿ-ı ẕī-şāndır gelen

2 müjde ey teşrīfiñiz gūş eyledikde gitdi ġam
ḫāṭıra şimden-gerü ẕevḳ-i firāvāndır gelen

3 pertev-endāz-ı ümem dehre fürūġ-i devletiñ
vāye-baḫş-ı mīr[-i] ʿālem şevḳ-i devrāndır gelen

4 iftiḫar-ı şehr-i kerkük muʿteber nezd-i vezīr
māye-i ʿizz ü şeref aḥmed beg[1] ol cāndır gelen

5 zīver-efzā-yı kemālāt-ı ʿuḳūl-i kāmilī
ẕāt-ı pāk-bāz-ı eben ʿan-cedd-i aḳrāndır gelen

6 feyż-i teşrīf-i ḳudūmüñ revnaḳ-efzā-yı cihān
ṣadr-ı dīvān-ḫāneye bir berḳ-i raḫşāndır gelen

7 maʿrifet-güster ḫarīd-i ehl-perver nükte-dān
ḳadr-dān-ı rütbe-i erbāb-ı ʿirfāndır gelen

[1] *Baş Ayan Ahmed Ağa*: Şükrî'nin şiirlerinden anlaşıldığı kadarıyla Davud Paşa'nın (bkz. *Davud Paşa*) Bağdat valiliği esnasında baş ayanlığa getirilmiş; (bkz. 649/5-9) Ali Rıza Paşa döneminde bu görevi sürdürmeye devam etmiştir (bkz. *Ali Rıza Paşa*). Babasının adı Süleymandır (bkz. 688/23). Bu manzume ile birlikte şair Ahmed Ağa'ya iki kaside söylemiştir. 648 numaralı muhammes tarzındaki manzumede Ağa'nın kendisine bir ceket hediye ettiğini söylemiş ve bu vesileyle ona bu medhiyeyi kaleme almıştır.

8 ḥātem[1]-i vaḳt ol vezīr-i ʿālī-şān ʿaşḳar ʿalī[2]
ḳalbine dā'im seḫā vü cūd-ı iḥsāndır gelen

9 ḥüsn-i tedbīrinde dem-beste aristo[3]-yı zamān
rā'y[ı] ḥayret-sāz-ı eflātūn[4]-ı yūnāndır gelen

10 āṣaf[5]-ı ʿālī-himem hem nām-ı pāki [aḥmediñ]
ṣāfī-meşreb terk-yāb-ı kibr ü ʿunvāndır gelen

11 oldu her tedbīri taḳdīre muvāfıḳ yümn-ile
her ne kāra başlasa tevfīḳ-i yezdāndır gelen

12 merḥabā ḫoş geldiñ ey mīr-i celīlü'l-kadr sen

---

[1] *Hâtem-i Tâyyî:* Arap Tayy kabilesinin lideridir. Cahiliye döneminde cömertliğiyle meşhur olmuş; Arap, İran ve Türk edebiyatlarında cömertliğin simgesi haline gelmesiyle birlikte şöhreti bu dönemi aşmıştır (bkz. Tülücü 1997, 472-473). Şiirde şair memduhunu cömertlik yönünden Hatem'e benzeterek onu yüceltmek istemiştir.

[2] *Ali Rıza Paşa:* 19. yüzyılın ilk yarısında çeşitli vazifelerde bulunmuş Osmanlı devlet adamı. Yazmanın 165a sayfasında Şükrî'nin verdiği bilgiye göre h. 1246 (m. 1830/31) yılında Bağdat'a vali olmuş, 12 sene bu görevde kalmışıtr. Aslen Trabzonludur. Laz Ahmed Paşa'nın akrabasıdır. Bağdat dışında Diyarbakır, Halep, Şam, Şehrizor ve Cidde valiliklerinde bulunmuştur. H. 1262 Ramazanında (m. Eylül 1846) vefat etmiş, Şam'da Hz. Bilal-i Habeşi'ye komşu olarak defnedilmiştir. Akıllı, tedbirli, şair tabiatlıdır. Bağdat'ı kölemen idaresinden kurtarmakla nam yapmıştır (bkz. Süreyya 1996, 301). Ali Rıza Paşa'nın Bağdat valiliği Şükrî'nin divanını kaleme aldığı döneme denk düşmektedir. Şair, Paşa için dört kaside yazmış (bkz. 4, 657, 679 ve 680), bu kasideler ile birlikte bazı gazellerinde ve Ahmed Ağa'ya yazdığı kasidelerde dahi Paşa'nın devlet adamlığı hünerlerinden, Bağdat'ı kölemenlerden kurtarmasından (bkz. *Dâvûd Paşa*), bölgede sağladığı selametten övgüyle bahsetmiştir. Aynı zamanda, şair olduğu Mehmed Süreyya tarafından da belirtilen Ali Rıza Paşa'nın altı gazelini tahmis etmiştir (bkz. 681, 697, 698, 699, 700, 701). Edebî sahada etkileşim halinde olan bu iki şahsiyetin gerçek hayatta da bir araya gelip görüşmüş olması kuvvetle muhtemeldir. Ayrıca Şükrî'nin manzumelerinden, Paşa'nın kaynaklarda rastlanılmayan "Aşkar" lakabı da ortaya çıkmaktadır (diğer örnekler için bkz. 5/7, 679/19).

[3] *Aristo:* Milattan önce 384-322 yılları arasında yaşamış Yunan filazof. Eflatun'un (bkz. *Eflatun*) en seçkin talebesi; daha sonra ona eleştiriler getirerek başarılı bir rakibi oldu. Eğitiminden sonra Makedonya kralı II. Filip'in oğlu İskender'in hocalığına tayin edildi. 8 yıl sürdürdüğü bu vazife ona, "cihan imparatoru yetiştiren üstat" lakabıyla büyük bir şöhret getirdi. Aristo, eski Yunan ilim ve felsefesini ulaşabileceği en yüksek noktaya çıkarmış, çağının bilinen bütün ilimlerini sistematize etmiştir. Başta mantık olmak üzere pek çok ilmin kurucusu sayılır. İslam dünyasında, 8. yüzyılda başlayıp 10. yüzyıla kadar devam eden tercüme faaliyetleri sayesinde tanınmış ve kendine pek çok takipçi kazanmıştır (bkz. Kaya 1991, 375-378). Klasik şiirde Aristo, âkil ve müdebbir olarak anılmış, bu yönleriyle memduh ile kıyaslanmıştır (bkz. Yekbaş 2010, 286-287).

[4] *Eflatun:* Milattan önce 427-347 yılları arasında yaşamış, asıl adı Platon olan Yunan filazof. Sokrat'ın (bkz. *Sukrat*) öğrencisi olmuş; 387 yıllarında "akademi" ismiyle düşünce tarihine geçen okulu kurmuştur. İdeal dünyayı hedefleyen, aşk ve çoşku ile ebedi saadeti arzulayan bakış açısı ile birlikte sosyal meseleleri dert edinen ıslahatçı bir şahsiyete sahipti (bkz. Olguner 1994, 469). Eflatun, divan şiirinde daha çok akıl ve zeka timasli olarak anılır (bkz. Onay 2007, 130). Burada da şair, Eflatun'u hayrete düşürecek bir bakış açısına sahip olduğunu söyleyerek memduhuna tazimde bulunmuştur.

[5] *Âsaf*: Süleyman Peygamber'in veziri. İslamî kaynaklarda adı Âsaf b. Berahya olarak geçer. Olağanüstü bilgiler ve gizemli ilimlerle donanmış biri olarak görülmüştür. Divan şiirinde vezir medhiyelerinde kullanılan sıfatlardandır. Bir veziri Âsaf ile birlikte anmak ona yapılan en büyük övgü hükmündedir (bkz. Tökel 2000, 325-329).

her ṭaraftan merḥabālar söyler insāndır gelen

13 gūş edip teşrīfiñiz āmāde istiḳbāliñe
rūy-māl eylerdim ammā cāna [dermāndır gelen]

14 ʿāleme feyż-i meserret şöyle geldi gūşuma
ḫoş selāmet geldi aḥmed beg baş aʿyāndır gelen

15 ḳılma ıṭnāb-ı süḫan şükrī duʿāya cehd ḳıl
dest açıp āmīne ṣaf ṣaf cinn ü insāndır gelen

16 şükriyā vaṣf etmede yoḳdur liyāḳat ġuṣṣadan
münteḫāb bir mıṣra[ʿ] ancaḳ vezne noḳṣāndır gelen

2

muḫammes-i şükrī ġazel-i fıṭnat[1]

--. / .--. / .--. / .--

I

bülbül yaḳılır ḥasret-ile gül açılınca
ʿuşşāḳ göyenir meclise cānāne gelince
gülzārı bezer gülşene dildār gelişince
güller ḳızarır şerm-ile ol ġonce gülünce
sünbül ḫam olur reşk-ile kākül bükülünce

II

2a her kimse göre ʿārıż-ı cānān düşe ʿaşḳa
pervāneyi gör bī-ser [ü] pā ġonce-i ʿaşḳa
gördüm yüzünü uġradım işkence-i ʿaşḳa
ʿanḳā daḫi olursa düşer pençe-i ʿaşḳa
ṣayd-ı dile şeh-bāz-ı nigāhıñ süzülünce

[1] *Fıtnat Hanım*: 18. yüzyıl klasik Türk şairi (v. 1780). İstanbul'da Şeyhülislam Esad Efendi'nin kızı olarak dünyaya gelmiştir. Kültürlü bir ailede yetişmiş, şiirleriyle devrinde şöhret bulmuştur. Küçük bir divanı vardır. Gazellerinde Râgıp ve Nâbî tesiriyle hikemi bir üslup dikkat çeker (bkz. Kocatürk 2016, 491). Şükrî'nin Baş Ayan Ahmed Bey'e yazdığı kasideden sonra yazmaya kaydettiği ilk şiir Fıtnat Hanım'ın gazeline yaptığı bu tahmis olmuştur. Yazmanın 3a ve 3b sayfalarına ise Fıtnat'tan dört gazel ve bir müseddes kaydedilmiştir.

III

gülşende n'ola bülbül-i şeydā ola şādān
kim ʿazm-i çemenzār ḳılar nāz-ile cānān
gör kim ne ḳıyāmet ḳoparır serv-i ḫırāmān
şol ġonce-i neşküfte olur gül gibi ḫandān
şeb-nem gibi eşk-i dil-i şeydā dökülünce

IV

üftādeligim bāʿiṯ[i] şol benc-i ḥüsünde
mevlā bilir ancaḳ ne var ol renc-i ḥüsünde
efʿî yatıyor zehr-ile ol genc-i ḥüsünde
her tār birer mār olur genc-i ḥüsünde
ruḫsārıña zülf-i siyehiñ şāne bulunca

V

şükrî aşılır dār-ı siyāset[1] görür elbet
her ʿārif olan dehride bir renc aña ḳışmet
merdāne gerek ʿaşḳa düşen rindler elbet
cān vermek ise ḳaṣdıñ eger ʿaşḳ-ile fiṭnat
ḫāk-ı der-i dildārdan ayrılma ölünce

1252

[1] *Dâr-ı Siyâset:* İdam sehpası. Arapça'da ev; Farsça'da idam sehpası, ağaç anlamları olan "Dâr" kelimesi Türkçede birçok terkibin içinde kullanılmıştır (bkz. Kurnaz 1993, 482). Bu beyitte şair "idam cezası" manasında olan siyaset kelimesiyle birlikte kullanıp sevgilisinin uğruna canını feda eden bir rind kimliğine bürünüyor.

3

taḫmīs-i şükrī
tārīḫ-i sulṭān niẓāme'd-dīn[1] bin sulṭān [maḥmūd]
güfte-i pertev ket-ḫudā-yı devlet-i ʿāliyye[2]

.---/.---/.---/.---

I

şehenşāh-ı cihāna luṭfı erdi ḥayy-i maʿbūduñ
yetirdi pādişāh-ı ʿālī-cāhıñ dehr maḳṣūdun
beşaret geldi sulṭān-ı zamāna erdi bih-būduñ
yine bir necl-i pāki ḥażret-i sulṭān maḥmūduñ
gelip dünyāya mihr-i ʿizz [ü] nāzı eyledi tezyīn

II

bi-ḥamdillāh vilādetle şeref-yāb eyledi şāhı
refāhet görmesin yā rab iki dünyāda bed-ḫᵛāhı
merām üzre yaşasın ʿömr-i efzūn hafta [vü] māhı
niẓām-i dīn [ü] devlet olduġuyçün maḳṣad-ı şāhī
bitirdi vaż-ı ismin ittiḥāẕ-ı fāl-i ḫayr-āyīn

2b

4

.---/.---/.---/.---

[1] *Şehzade Nizameddin:* Sultan II. Mahmud'un 15-16 aylık iken vefat eden oğlu. 15 Şaban 1251 (7 Aralık 1835) tarihinde doğup Zilhicce 1253 (Mart 1838) tarihinde vefat etmiştir. Fatih'te Valide Sultan Türbesi'nde medfundur (bkz. Süreyya 1996, 32). Şükrî, yazmanın 169b sayfasında, Şehzadenin doğumu ile alakalı beş satırlık şu mensur bir metni ve metnin ardına Pertev Paşa'nın Şehzade'nin doğumu için yazdığı bir tarih manzumesini kaydetmiştir: "'atebe-i ʿulyā-yı pādişāh-ı ʿālem-penāh olan sulṭān maḥmūd efendimiziñ evlādı sulṭān niẓāmeddīn adlu necl-i pākī dünyāya teşrīf buyurduḳda herkes kemāline göre tevārīḫ diyip nezd-i pādişāhda ḳarīn-pesend olan tevārīḫler elli bir senesi çıḳan ġazetelerden aḫẕ edip bu varaḳda ḳayd eyledim dünyā fānī olduġu ecelden ehl-i kemāl kelāmı maḥv olmasın deyü ketḫudā-yı devlet-i ʿālī ʿuṭūfetlü meḥmed saʿīd efendi söylemiş sene 1253 paşa oldu"

[2] *Pertev Paşa* tarafından Sultan II. Mahmud'un şehzadesi Nizameddin Efendi'nin doğumu üzerine kaleme alınan yedi beyitlik tarih manzumesi, Şükrî tarafından yukarıdaki mensur metni müteakip yazmaya kaydedilmiştir. Şükrî burada, bu manzumenin ilk iki beytini tahmis etmiş, devamını getirdiyse de bu yazmaya kaydetmemiştir. Hicaz asıllı olup Anadolu ve Kırım üzerinden İstanbul'a göç etmiş seyit bir ailenin çocuğu olan Kethüda Mehmed Said (v. h. 1253 / m. 1837), memuriyetinde çok hızlı yükselip h. 1246'da gelmiş olduğu sadaret kethüdalığından, Şükrî'nin de belirtmiş olduğu gibi 1253 hicrî senesinde paşalığa terfi etmiştir. Tahsil yıllarında bir akrabası tarafından verilen mahlasıyla tanınmış, Pertev Paşa olarak anılmıştır. II. Mahmud ile oldukça yakın olan Paşa, devrin nufüzlu şahsiyetlerinden olmuştur. Şiirler yazmış, bu şiirlerin bazıları bestekarlığı ile tanınan Sultan tarafından bestelenmiştir. Bir divan tertip etmiş ve bu divan İstanbul ve Bulak'a basılmıştır. Rakipleri ve kendisini çekemeyenler tarafından iftiralara uğrayan Paşa, bu iftiralar sonucu ilk önce görevinden azledilip daha sonra idam edilmiştir (bkz. Azarkan 2013, 7-12).

1 dilā söyle ki ʿıyd-ı uḍḥiye şādī̇-i ekberdir
ḫitām-ı cevr ü ḳahr u derd [ü] miḥnet bunda kemterdir

2 göründü māh-ı nev-ḥāle ufuḳdan şehr-i ẕi'l-ḥicce
bi-ḥamdillāh ki rūz-ı ʿıyd-ı behcet-zāy [ü] güsterdir

3 bugündür feyż-yāb-ı cemʿ-i ḥüccāc ʿar(e)fe ṭaġında[1]
ki lebbeykiñ[2] ṣadāsı āsumān-ı heft-kişverdir

4 bugünde ʿafv olur cürm-i ʿusāt elḥamdü lillāh kim
ki zī̇rā ḫāk-i yeṯrib[3] sākini sulṭān-ı enverdir

5 ẕihī̇ ʿıyd-ı feraḥ-pī̇rāye kim endī̇şe-i ẕevḳi
ḳulūb-ı ḥāṣṣ ü ʿāmma neşʾe-baḫş [u] ʿişret-āverdir

6 ḫalāyıḳ cümle ser-mest-i ḫumār [u] ẕevk-yāb olmuş
bugün kesb-i ṣafāda rind-ile zāhid ber-ā-berdir

7 niçün ẕevḳ [u] ṣafā-yāb olmasın ʿālem ki kerküke
ʿalī̇ paşa veliyyü'n-niʿmet ol maḥlaṣda ʿaşḳardır

8 mürüvvetlü diyānet ehl[i] bir merd-i dilī̇r el-ḥaḳ
ʿadāletde çıraġ-ı kemteri faġfūr[4] [ü] ḳayserdir[5]

9 ḫudāyā ḥıfẓ ḳıl bu ḫıṭṭayı cümle belālardan
be-ḥaḳḳ-ı āyet-i *innā fetaḥnā*[6] naṣṣ-ı ekberdir

10 ḫuṣūṣā vālī̇-i baġdād u baṣrā ol saʿī̇d-aḫter[7]
ʿalī̇ paşa şehenşāh-ı ʿadālet başda efserdir

---

[1] *Arafat:* Haccın temel şartlarından olan vakfenin yapıldığı yerin adı. Mekke'nin 21 km. doğusunda, Taif dağ yolu üzerindedir. Doğu, kuzey ve güneyindeki dağlar tarafından kuşatılmış, bitişik oldukları Arafat'tan sayılmıştır. En uç noktaları arasında doğudan batıya altı buçuk kilometre; kuzeyden güneye de on bir-on iki kilometre uzunlukta olan bu sahanın tamamı 13.68 kilometre karedir. Arafat dağı, Arafat sahasını kuşatan bu dağdır (bkz. Boks 1991, 291).

[2] *Lebbeyk:* "Emrine amadeyim" manasındaki söz. Dini kavram olarak haçtaki ihram ibadetinin iki şartından biridir. İhrama girerken bir defa telbiye söylemek farzdır ve erkeklerin ihramda bulunduğu süreçte yüksek sesle telbiye okumaları sünnettendir (bkz. Paçacı 2009, 564).

[3] *Yesrîb*: Medine'nin Hicret'ten önceki adı.

[4] *Fağfûr:* Eski Çin hükümdarlarına verilen ad. Divan şiirinde hükümdar kişiliği bakımından memduh ile kıyaslanarak memduhu tazim etmek için kullanılır (bkz. Tökel 2000, 166).

[5] *Kayser:* Eski Roma ve Bizans imparatorlarına takılan lakap. Anadolu'ya hakim olan Bizans imparatorları Kayser-i Rum sözü ile ifade edilir (bkz. Pala 2005, 263).

[6] "Şüphesiz biz sana apaçık bir fetih verdik." mealindeki Fetih Suresi ilk ayetinden kısmî iktibas.

[7] *Sa'd-ı Ahter:* Uğurlu yıldız manasındadır. Müşterî yıldızı "sa'd-ı ekber"; Zühal yıldızı "sa'd-ı asgar" olarak isimlendirilir (bkz. Onay 2007, 336).

11 rıżāmend-i umūrı cümle tefvīż eylemiş ḥaḳḳa
anıñçün vaż‘-ı ismi hem-rıżā esmā-yı ḥayder[1]dir

12 pür etdi şöyle dehri heybet-i tīġ-ı cihān-gīri
ki ḫavf-ı nīzesi ḳalb-i ‘adūya zaḫm-i şeş[-perdir][2]

13 yegāne ‘āḳil-i kāmil veliyyü’n-ni‘met-i ‘ālem
ki sec‘-i ḫāteminde bende-i sāḳī-i kevṯerdir[3]

14 o ṣāḥib-ḥilm ḫulḳ-ı *aḥsen-i taḳvīm*[4] ẕātında
zekī-sīret behī-ṣūret aṣīl-zād pāk-gevherdir

15 ilāhī ‘ömr-i devletle mu‘ammer eylegil anı
ki kerkük üzre bir ḳısṭāt-ı… …aḫżerdir

16 nereye ‘azm ederse rehberi ḫıżr-ı nebī[5] olsun
bi-ḥamdillāh hemīşe ceyş-i a‘dāya muẓafferdir

17 bi-ḥamdillāhi ve’l-minne bize luṭf eylemiş mevlā
re’īs-i kārımız cümle necībānī dil-āverdir

18 ḫuṣūṣā baş a‘yān aḥmed beg ol merd-i müdebbir kim
eben ‘an-cedd elḥaḳ hem necīb a‘yān-ı kişverdir

---

[1] *Haydar:* Aslan manasına gelen bu kelime Hz. Ali'nin lakaplarındandır. (Bkz. *Hz. Ali*) Şükrî, Ali Rıza Paşa'nın Hz. Ali ile adaş oluşuna dikkat çekiyor.

[2] *Şeş-per:* Sözlük manası altı kanattır. Terim olarak eski savaş aletlerinden altı dilimli topuza verilen addır. Giderken dönmesi ve havada hız kazanması için arkasına kanat takılan oklara da bu ad verilir (bkz. Pala 2005, 430).

[3] *Kevser:* Kur'ân-ı Kerîm'in aynı adlı 108. suresinde bahsedilen ve sureye adını veren ifade. Kesret kelimesinden türeyen "gayet çok" manasında bir kelimedir. "Kevser, Rabbimin Cennet'de bana verdiği nehirdir." mealindeki hadise dayanılarak Kevser, Cennet'teki bütün ırmakların kendisinden şubelere ayrıldığı bir nehir olarak tasavvur edilmiştir (bkz. Yazır 1979, 6173). İnanışa göre Cennet'te bu nehrin başında Hz. Ali duracak ve suyunu dağıtacaktır. Bu yüzden ona Sâkî-i Kevser lakabı verilmiştir.(bkz. Üzüm 2005, 198, 202).

[4] "Biz, gerçekten insanı en güzel bir biçimde yarattık." mealindeki Tîn Suresi 4. ayetten kısmî iktibas.

[5] *Hızır:* Hikmet ve rabbani bilgi verilmiş, Hz. Musa döneminde yaşamış, İslam alimleri arasında peygamber, veli yahut melek olduğu öne sürülen zat (bkz. Çelebi 1998, 406-407). Klasik Türk şiirinde daha çok ab-ı hayatı bulup ölümsüzlüğe ulaşması, zorda kalanların yardımına koşması, yeşil ile ilgisi yönleriyle telmih, istiare ve tevriyelere konu olmaktadır. Tasavvufi literatürde ise Ahmed Yesevi, Yunus Emre ve Mevlana'dan başlayarak sufi şairlerin hemen hepsi tarafından mürşid-i kamil ve bir ilahi rehber olarak yansıtılmıştır (bkz. Kurnaz 1998, 411-412). Bu mısrada şair Hızır'ın memduhuna yol gösterici olması için niyaz da bulunuyor.

4a[1]

5

ġazel-i fużūlī[2] taḫmīs-i şükrī

.---/.---/.---/.---

I

yeter ey nāzenīn ʿuşşāḳıña ʿunvān-ı nāz eyle
biraz ḫavf eyle ḥaḳdan ehl-i derde az nāz eyle
begim ḥaḳḳı severseñ bendeñe luṭf-ı cevāz eyle
ḥaẕer ḳıl ʿaşḳ odundan cevriñi ʿuşşāḳa az eyle
ḥas ü ḫāşāki yaḳma şuʿlesinden iḥtirāz eyle

II

benem bir lāʾubālī-meşreb [ü] ṣāfī-dil ey zāhid
egerçi olmuşam müstaġraḳ [u] cürmüm var ey zāhid
otur sen kendi ḥālince ḳarışma ʿaşḳa ey zāhid
ṣanemler secdesidir bende ṭāʿat tañrı-çün zāhid
kimi görseñ sen öz dīniñde teklīf-i namāz eyle

III

hele taḥḳīḳ yoḳdur ḥürmet-i ʿuşşāḳ ḳatıñda
görünmez ẕevk vecdiñde bulunmaz ʿafv ẕātıñda
dürüş merdāne terk et kibr [ü] ʿunvān nāz ẕatıñda
ḥaḳīḳat ḫaṭṭını yazmak dilerseñ levḥ-i ẕātıñda
ḫaṭ-ı gül-ruḫları manẓūr dut meşḳ-i mecāz eyle

IV

yeter ʿafv eyle ʿuşşāḳı bu olmaz ḥasbeten lillāh
[seni] bir kez görende cān ḳalmaz ḥasbeten lillāh

[1] 3a ve 3b sayfalarında Fıtnat Hanım'a ait 4 gazel ve 1 müseddes kayıtlıdır.

[2] *Fuzûlî*: Türk şiirinin büyük şairi (v. 1556). Irak coğrafyasında doğmuş ve tüm hayatını burada geçirmiştir. Asıl adı Mehmed'dir. Babası, Hille'de vazifeli olduğu söylenen Süleyman adlı bir müftüdür. Oğuzların Bayat boyundan olduğu bilinmektedir. Şair ve âlim kimliğinin yanında zarif, hoş sohbet, derviş-meşrep bir zattır. Hayatı boyunca layık olduğu huzur ve refahı bulamamış, vefatından sonra bulduğu şöhrete sağlığında erişememiştir. Fuzûlî zaman içerisinde Türkistan'dan Anadolu'ya kadar büyük bir coğrafyada çok sevilen, meşhur bir şair olmuştur. Ancak özellikle memleketi olan Irak coğrafyasında ayrı sevilmiştir. Bilhassa Kerkük'te kendisine karşı büyük bir ilgi ve hayranlık vardır. Öyle ki Fuzûlî'nin Kerküklü olabileceği bile söylenmiştir. Kerkük'te Fuzûlî'nin ailesine ait bir ev ve bir mescid bulunduğu rivayet edilmiştir (bkz. Banarlı 1983, 525-532). Şükrî'nin hem bir şair hem de bir Kerküklü olarak Fuzûlî'ye karşı derin bir muhabbet beslediği açıktır. Şair, kendisiyle hemşehri sayılabilecek Fuzûlî'nin 36 şiirine tahmis yazmış, bir çok şiirini de tanzir etmiştir. Üslup açısından da kendisinden fazlaca etkilenmiştir.

her ıl başında ʿaşḳ ehli yaşarmaz ḥasbeten lillāh
seniñ nāzıñ görende ʿaḳl ḳalmaz ḥasbeten lillāh
amān ver ṭālib-i dīdāra bir dem terk-i nāz eyle

V

dilerseñ ger selāmet mescid [ü] mihrāba ol ḳāʿid
…ʿuzlet-serā-yı rind olup öz başıña vāhid
bularsın neş'e-i ʿaşḳ-ı mecāzī ẕerrece lā-büd
ṣanemler seng-dillerdir işitmezler söz ey zāhid
yeter bī-hūde ben tek anlara ʿarż-ı niyāz eyle

6

4b ġazel-i fużūlī muḫammes-i şükrī

.---/.---/.---/.---

I

nigārā derd-i ʿaşḳıñ şimdi bir ehl-i dile ṣordum
baña gösterdi resm-i ʿaşḳıñı çoḳ ṣaʿb imiş gördüm
gece rü'yāda vaṣlıñ görüben mecnūnveş[1] turdum
ġamıñdan başa dün ḥasret eliyle ol ḳadar urdum
ki subḥ olunca mürde cismimi toprağa tapşurdum

II

vücūd-ı kem-ʿayārı neyleyem sensiz bugün ey meh
reh-i ʿaşḳıñda cān vermek ne ḳadr olsa gerek ey meh
ıraḳ dur ermesin āhım şerārı ḥüsnüñe ey meh
büküldü ḳadd[im] āhım yetdi ḫurşīde ṣaḳın ey meh
ki miḥnet oḳunu peykānladım ġam yayını ḳurdum

III

gör ol aġyār-ı bed-ker-dār kendin merdiyā(*) dutmuş
özün ʿāşıḳ ṣanur zuʿmunca bir ehl-i vefā dutmuş
ne lāyıḳ her zāġān bülbül ola gülbünde cā dutmuş
demeñ mecnūna ʿāşıḳ kim başında ḳuş yuva dutmuş
benem ʿāşıḳ ki seyl-i eşkimi başımdan aşurdum

[1] *Mecnûn*: Meşhur aşk hikâyesinin erkek karakteri (bkz. *Leylâ ve Mecnûn*).

IV

ẕihī muʿciz-nümā ʿīsī-nefes[1] şol bedr-i mirʾātın
kelām-ı dil-keşiñ iḥyā eder ʿuşşāḳ emvātın
nice kez tecrīb etdim rūḥ-ı ḳuds-enfāsdır[2] ẕātın
kelāmıñdan müretteb eyledim bürhān-ı iṣbātın
ne ṣāḥib-keşf kim dürc-i dehānıñ sırrını ṣordum

V

beni rüsvā edip her kimi ḳıldım rāzıma mahrem
dedim ġamdan ḫalāṣ eyler baña her bār edip biñ ġam
kimi ṣādıḳ bilip ṣandım emīnim uymadı ol hem
tecerrüd seyrine ṣāyemden özge bulmadım hem-dem
ṭarīḳ-i ḳādirīde çoḳlar ile durdum oturdum

VI

baña ṭaʿn eyler oldu istimāʿ etdiyse adım kim
getirmez oldular hep āşinālar şimdi yādım kim
meger ʿaḳrebde[3] düşdü kevkeb-i baḫt-ı murādım kim
hevā-yı ʿaşḳ ser-gerdānı oldu gird-bādım kim
ṣavurdum göklere toprağımı her yerde kim gördüm

VII

hele şükrī beni cānān özüne yār ṣanmazdı
fiġān [ü] zārımı bī-hūde ẓann eylerdi ḳanmazdı
derinde it gibi efġān ederdim hīç uyanmazdı
fużūlī ʿaşḳ mühlik derdim ol mehveş inanmazdı
bi-ḥamdillāh cān vermek ṭarīḳiyle inandırdım *sene 1250*

---

[1] *Hz. Îsâ*: Kendisine kutsal kitap İncil verilen peygamber. Kur'ân-ı Kerîm'de Îsâ, İbn Meryem ve Mesîh şeklinde zikredilir, kendisine İncil'in verildiği, Hz. Muhammed'i müjdelediği bildirilir (bkz. Harman 2000d, 465-672). Mucize olarak Meryem'den babasız olarak dünyaya gelmiştir. Bebekken konuşması, ölüleri nefesiyle diriltmesi diğer mucizelerindendir. Kur'ân-ı Kerîm'in muhtelif ayetlerinde Hz. İsa'nın hayatı ve mucizelerinden sıkça bahsedilmiştir. Edebiyatta doğumu, mesh etmesi, ölüleri diriltmesi, göğe çekilmesi, dünya hayatına değer vermemesi gibi bir çok yönüyle ele alınmıştır (bkz. Pala 2005, 235-236). Şair burada sevgilisini överken nefesiyle ölüleri diriltmesi yönüyle Hz. İsa'ya telmihte bulunmuştur.

[2] *Rûh-ı Kuds:* Cebrail. Mukaddes, temiz ve nezih ruh manasındadır (bkz. Karagöz 2009, 490). Allah katında çok itibarlı bir melek olarak tarif edilir (bkz. Karaman 2009, 76). Dizede, Hz. İsa'nın doğumunda üflenen ruha telmihte bulunularak bu yönüyle sevgili ile Cebrail arasında bağ kurulmuştur.

[3] *Akreb*: Kuzey yarımkürede görülebilen büyük bir burçtur (bkz. Devellioğlu 2005, 24). Ay, Akreb burcuna girdiğinde bilimle uğraşmak, çocuğunu okula vermek, güzel yazı yazmak, geometri ve yıldız bilimi öğrenmek, cinsel ilişkide bulunmak, büyük kişileri görmek olumlu sayılır; ancak sefere çıkmak, hamama gitmek iyi görülmeyen fiillerdir (And 2008, 343).

5a

7

şemʿ

-.-- / -.-- / -.-

1 bir ʿacāyib nesne gördüm şāmda ben
dersem anı bir güzel vechi ḥasen

2 bir ḥavużdur bir şecer başında ol
bir ılan ol ṣu içinde bā-kefen

3 bu muʿammāyı bilen desün baña
nice kim ben şāmīde ḳaldım ṭaña

8

el-cevāb-ı muʿammā

-.-- / -.-- / -.-

1 ʿārifā budur cevābı luʿbetiñ
şemʿdir bī-sūz olup bil niyyetiñ

2 tīz ḥalāṣ etdüm seni bu varṭadan
ḳoymadım ḥīre seni ey bü'l-ḥasen

9

şükrī

-.-- / -.-- / -.-- / -.-

1 ḥaḳ teʿālā herkese bir nevʿ emrin farż eder
müʾmine cennāt-ı aʿlā kāfire'(ā)teş marż eder

2 gāh eder biñ kūh [u] saḥrāyı ḳuṣūr-ı lā-naẓīr
gāh kisrālar ḳonaġın ṭaş [u] ṣaḥrā [a]rż eder

3 fāʿil-i muḫtārdır bār[ī] teʿālā ey oġul
herkesi bir ḳudret-ile dehride bir tarż eder

4 ʿāḳil iseñ çek eliñ her zīr [ü] bālādan yeter
emr ne-yise aña elbette seni hem-ḳarż eder

5 şükriyā bunca nedir bu güft [ü] gūy-ı bī-meze
dehr bir bāzārdır herkes meṭāʿın ʿarż eder

3 Cemāziyelevvel sene 1250

10

taḫmīs-i şükrī

--. / .--- / .--- / -

I[1]

یک شب زفلک گفتم نادانی
یک لحظه نرفتی زد رندانی
می کرد زتو شکوه همه عرفانی
درگوش مرا گفت فلک پنهانی
هر کار خدا کرد زمن میدانی

II[2]

در نحن قسمنا شده ام عشق یار پابست
محراب خم یار به ابروی او سرمست
آن دلبر رعنا که مرا کرد چمن مست
کرد بود عنان اختیارم ازدست
ما هم نکشم مدام سرگردانی

[1] Bir gece cahillikle feleğe dedim ki: bir an rintlikten dem vurmadım. İrfan sahipleri senden hep şikâyet ediyorlardı. Felek kulağıma gizlice fısıldadı ve dedi ki: Allah'tan gelen işleri benden mi biliyorsun.

[2] "*Nahnü kasemna*"da ayağımız aşka bağlandı. Sevgilinin eğri mihrabı olan kaşı ile kendimizden geçtik. Beni böylesine sarhoş eden o güzel dilberdir. İrademi ihtiyarımı elimden aldı. Biz de sonsuza değin baş dönmesi çekmeyelim.

5b dīvān bismillāh
bismillāhirraḥmānirrahīm
hāẕā dīvānu es-seyyid el-ḥac şükrī rabbī yessir bi't-temāmihi
sene 1250

11

.---/.---/.---/.---

1 ẕihī ḳādir irādetle ḳılıp arż [ü] semā peydā
ḳadīm-i ẕāt-ı yek-tādır edendir mīm [ü] ḥā peydā

2 ʿademden ḫālıḳ-ı eşyā ḳamu ẕerrāt-ı ʿālemdir
ṣufūf-ı enbiyādan bir sirāc-ı pür-żiyā[1] peydā

3 çü ẕātı kenz-i maḫfīdir[2] bilinmek istedi ẕātı
en evvel bir ḳalem düzdü yine bir levḥ-i bā peydā

4 buyurdu ḳudretiyle yaza bir nām-ı şerīf anda
ḳalem ceryān olup yazdı muḥammed-nām nümā [peydā]

5 ki *sübḥānelleẕī esrā*[3] anıñ şān-ı şerīfinde
hem andan ṣoñra emr etdi *ʿale'l-ʿarşistevā*[4] [peydā]

6 egerçi altı günde ḫalḳ olundu bunda ḥikmet var
teʾennī eyleye ʿālem degil ol mācerā-peydā

7 seyid şükrī rumūz-ı remz-ile tevhīd icrā ḳıl
ser-i dīvāna ḳayd olsun bu nuṭḳ-ı cān-fezā peydā

[1] "(Ey Peygamber! Biz seni) Allah'ın izniyle kendi yoluna çağıran bir davetçi ve aydınlatıcı bir kandil olarak gönderdik." mealindeki Ahzab Suresi 46. ayeti telmih.
[2] *Kenz-i Mahfî*: Gizli hazine. "Bilinmeyen bir hazine idim, bilinmeliği diledim, bir takım kimseleri yarattım, onlara kendimi bildirdim ve onlar da beni bildiler" mealindeki hadisten türemiş tasavvufi bir ıstılah (bkz. Yılmaz 1992, 91-92). Beyitte şairin yaratılışı bu kudsi hadis ile izah ettiği görülür.
[3] *Sübhânellezî esrâ*: Kur'ân-ı Kerîm'in 17. suresi olan İsrâ Suresi'nden, ilk iki kelimesi ile kısmî iktibas vardır. Mîrac yolculuğunda, Hz. Peygamber'in bir gece, Mescid-i Haram'dan Mescid-i Aksa'ya götürülmesi hadisesini anlatarak başlayan sure, beyitte Hz. Peygamber'in makamının yüceliğine atıfta bulunmak için anılmıştır.
[4] "Rahmân, Arş'a kurulmuştur." mealindeki Tâhâ Suresi 5. ayetten kısmî iktibas.

velehu elif ġazel 18 ʿaded

12

-.--/-.--/-.--/-.-

1 seyyidü'l-kevneyn sensin yā muḥammed muṣṭafā sene 1250
ẕāt-i pākiñ vaṣfın eyler cennet içre ḥūrhā

2 dest-gīr ol cümleye ey *raḥmeten li'l-ʿālemīn*[1]
naʿt-i pākiñden bulur revnaḳ bu nuṭḳ-ı bī-nevā

3 rū-siyāham senden özge yoḳdur ümmīdim benim
ber-ṭaraf bī-çāre ḳaldım yā resūl-i kibriyā

4 çünki düşdüm baḥr-i ʿaşḳa senden imdād isterem
yoḳsa bu dīvān-ı ʿaşḳ içre olur ḥālim fenā

5 şol ebū bekr[2] [ü] ʿömer[3] ʿoṯmān[4] ʿalīniñ[5] cānı-çün
hevl-i maḥşerden necātım ḳıl ḥaḳīrem rū-siyā

---

[1] "(Ey Allah'ın Resulü!) Seni ancak âlemlere rahmet olarak gönderdik." mealindeki Enbiyâ Suresi 107. ayetten kısmî iktibas.

[2] *Hz. Ebû Bekir*: İlk Müslümanlardan olup Hulefâ-yı Râşidîn'in birincisidir (v. h. 13 / m. 634). Hz. Peygamber'e olan sonsuz güveni ve itimadıyla birlikte Hz. Peygamber kendisine "Sıddîk" lakabını vermiştir. Cömertliği, mütevazılığı, hassasiyeti ve yumuşak huylu olması ile anılır (bkz. Fayda 1994, 101-108). Şükrî'nin şiirlerinde genellikle Hicret esnasında Hz. Peygamber'e yol ve mağara arkadaşı olması ile zikrolunur (bkz. 84/2, 122/15, 595/I-IV, 661/II, 666/IV, 668/20).

[3] *Hz. Ömer*: Hulefâ-yı Râşidîn'in ikincisidir (v. h. 23 / m. 644). Adaleti ile anılır. Adil yapısı yönetim tarzına da yansımış, bu sahada yaptığı icraatler ile tarihe geçmiştir. Sert, celalli bir yaradılışı vardır. Hz. Peygamber kendisi "Allah'ın emri konusunda en şiddetli kişi" olarak anmıştır (bkz. Fayda 2007, 44-51). Şükrî de onu şiirlerinde en çok adalet özelliği ile ele alır (bkz. 84/2, 90/14, 122/16, 661/III, 666/IV, 668/22).

[4] *Hz. Osmân*: Hulefâ-yı Râşidîn'in üçüncüsü (v. h. 35 / m. 656). Hz. Peygamber'in kızlarından ilkin Hz. Rukiye, onun vefatından sonra da Hz. Ümmü Gülsüm ile evlenmiş, Peygamber'e damat olmuştur (bkz. Yiğit 2007, 438-443). Literatürde bu özelliğinden dolayı "iki nuru olan" manasınadaki Zinnureyn lakabı ile sıkça anılır. Kur'ân-ı Kerîm'i Mushaf haline getirmesi de onun sıkça zikredilmesini sağlayan en önemli özelliklerindendir. Şükrî, Hz. Osman'ı şiirlerinde anarken bu iki özelliğini ön plana çıkarmıştır (bkz. 84/3, 90/15, 122/17, 595/II-III-IV, 666/IV).

[5] *Hz. Ali*: Hulefâ-yı Râşidîn'in dördüncüsüdür (v. h. 40 / m. 661). Hz. Peygamber'in amcası Ebu Talib'in oğludur. Kızı Hz. Fâtıma ile evlenerek aynı zamanda Peygamber'e damat olmuştur (bkz. Fığlalı 1989, 371-374). Hz. Peygamber'in soyu bu izdivaçtan devam eder. Allah'ın aslanı (Esedullah, Şir-i Hudâ), Haydar-ı Kerrâr, el-Gâlib, Şah-ı Merdân lakapları ile anılır. Hz. Peygamber onu ilim şehrinin kapısı olarak vasıflandırmıştır (bkz. Pala 2005, 18-19). Şükrî Divanı'nda, Haydar-ı Kerrâr, Şir-i Hudâ, Şah-ı Merdân lakaplarıyla; şecaatıyla ve Hz. Peygamber'in hakkındaki hadislerine telmihlerle sıkça anılmıştır. Şükrî'nin müntesip olduğu Kadirî tarikinin Hz. Ali silsilesinden gelmesiyle olsa gerek Hz. Ali, Hulefâ-yı Râşidîn içinden Divan'da ismi en çok anılan zat olmuştur (Örnekler için bkz. 20/2, 27/2, 75/9, 90/16, 122/18, 451/4 520/2, 595/I-II-III-V, 661/I, 666/IV). Ayrıca 536 ve 575 numaralı manzumeler "'alī" mahlaslı olup Hz. Ali medhiyeleridir.

6 senden olmazsa meded yā ḥāmī-i cümle ümem
ġayr-ı aṣḥāb-ı güzīn hep oluruz nārü'l-laẓā

7 gece gündüz firḳatiñden şükrī-i bī-çāreniñ
aġlamaḳdan dīde-i giryānı olmuş bī-żiyā

13[1]

-.-- / -.-- / -.-- / -.-

1 ʿayb ḳılman ger olur cān cism-i zārımdan cüdā
olduġum-çün şol ḳamer-ṭalʿat nigārımdan cüdā

2 olmasın bir kimse ben tek ḫāne-vīrān der-be-der
yalıñız benven ki düşdüm gül-ʿizārımdan cüdā

3 kimse bilmez kim ne dürlü cism-i sūzān olmuşam
kalmışam tenhā vü pür-ġam böyle yārimden cüdā

4 bülbül olmaz ġoncesiz pervāne şemʿinden[2] ırag
ben nice ṣabr eyleyem çeşm-i ḫumārımdan cüdā

5 olmasın yā rāb benim tek kimse ser-gerdān [u] zār
şükriyā ben olmuşam şol külli varımdan cüdā

6a

14

-.-- / -.-- / -.-- / -.-

1 iḳtidā ḳıldı göñül sulṭān-ı ʿaşḳa ibtidā
eyledi taḫḳīḳ ṭarīḳ-i ʿaşḳı minhāce'l-hüdā

2 gerçi dūram vaṣl-ı cānān der-ḥaḳīḳat dūr nist
ehl-i ʿaşḳa yārdan mümkin degil olmaḳ cüdā

[1] Der-kenâr.

[2] *Şem' u Pervâne*: Mum ve onun ışığında dönen pervane. Pervânenin mum ışığına olan bağımlılık derecesindeki düşkünlüğü, klasik şiirde âşığın maşuku ile arasındaki ilişkiye teşbih edilmiştir. Pervânenin mum ateşinde yanması, sevgilisine hararetli bir aşk duyan şairlere ilham kaynağı olmuştur (bkz. Armutlu 2010, 495-497). Burada şair, mum ile pervânenin ayrı düşünülemeyeceğinden dem vurarak sevgilisinden uzak kalmasının mümkün olamayacağını anlatıyor.

3 rişte-i cān şöyle inceltdi vücūdum tār tek
ḥam ḳadimden āh [u] feryādım çıḳar fevḳa'ş-semā

4 ḳıl şefāʿat rūz-ı maḥşer yā şefīʿa'l-müẕnibīn
yoḳ penāh-ı ehl-i ʿuṣṣāt hīç senden mā-ʿadā

5 şükriyā gerçi günāhkārız velī vardır ümīd
ede terkīb-i devāmız ḥākim-i rūz-i cezā

15

-.--/-.--/-.--/-.-

1 ḥamdü lillāh sehl olup bu varṭa-i kübrā bāña
ṭaʿne-i aġyār[ı] defʿ etdi serimden kibriyā

2 saʿy-ı bih-būdum degil bāṭıl ṭarīḳ-i ʿaşḳ-ile
görmüşüz bā-himmet-i pīrān sülūk-ı eşḳıyā

3 ḫayra saʿy eylerse bende ḥaḳ aña tevfīḳ eder
şerr eden elbette bulmaz ol nufūs-ı evliyā

4 böyle bir emr-i mühīmme olmuşam meʾmūr kim
nice ʿārifler bunuñ ʿaḳdin edemedi güşā

5 var ümīdim ḥaḳ teʿālā vere tevfīḳim benim
keşf ola remz-i rumūz-ı sırr-ı *mā-evḥā*[1] bāña

6 ḥaḳ ġanīdir bende-i faḳra hemīşe ʿavn eder
her ne isterse verir şol ḳādir-i dānā aña

7 seyyidim şükrī rıżā ile liḳāya ṭālib ol
ḥaḳ rıżāsı var-iken lāzım degil ḥavrā bāña

16[2]

.---/.---/.---/.---

[1] "(Bunun üzerine Allah,) kuluna vahyini bildirdi." mealindeki Necm Suresi 10. ayetten kısmî iktibas.
[2] Der-kenâr.

1 dilā dil-ber ḳıyāṣ etme zehirlü mārdır[1] dünyā
hezārān kişiden ḳalmış kenīzek karıdır dünyā

2 inanma naḳşına leyl [ü] nehāra olmagil maġrūr
hevā-yı nefs içün āmāde bir diyārdır dünyā

3 felekler[2] sen gibi āvāre ḳalmış devr ʿācizdir
gül-i nesrīn görünür maʿnīde bir ḫārdır dünyā

4 bıraḳ bu reng [ü] būy[ı] ʿūd-ı pür-ʿāṭır[3] degil billāh
hemān bir ṣūret-i pür-mihnet-i dīvārdır dünyā

5 amān ey seyyidim şükrī ṣaḳın aldanma dünyāya
ṭarīḳ-i ḥaḳ gözet terk eyle boş bāzārdır dünyā

17

-.--/-.--/-.--/-.-

1 dehr-i dūnda ḳısmet ey dil ġam küdüretdir saña
ṭālīʿ-i ʿāşıḳ budur meʾlūf firḳatdir saña

2 cān alan var ol raḳīb-i bed-fīʿāliñ cānın al
hem benim derdim gider hem ḫayr ḫıẕmetdir saña

6b

3 bir zamāndır şol siyeh perçemlü yāre māʾilim
raḥme gel cānā yeter bunca ḫasāretdir saña

---

[1] *Mâr*: Yılan. Bazı inanç ve geleneklerde zehirli, tehlikeli; sembolik olarak kurnaz ve aldatıcı bir canlı olarak tasavvur edilip şeytanla ilişkilendirilmiştir. İslam geleneğinde de bu izleri görmek mümkündür (bkz. Gürkan 2013, 527-529). Beyitte zehirli yılan benzetmesi ile dünya hayatının kötülüğü vurgulanmıştır.

[2] *Felek*: Gök, gökyüzü manasına gelir. Ortaçağ kozmonolojisinde yıldızları taşıdığına inanılan katmanlar bu isimle adlandırıldı. Astronomi terimi olarak yıldızların döndüğü yer anlamını taşır. Güneş ve ay ile birlikte yedi gezegen, her bir gezegenin üzerinde olduğu bu yörüngeler ile birlikte dünyanın merkezde olduğu bir sistem oluşturmuşlardır. Burçlar feleği ve yıldızsız atlas feleği ile tamama eren bu sistem, küre olarak ve dairesel bir hareket işleviyle tasavvur edilmiştir (bkz. Kutluer 1995, 303-306). Bu sözcük klasik şairlerimiz tarafından "çarh, asuman, sipihr, gerdun, feza ve sema" kelimeleri ile de karşılanmıştır. Dünyayı çevrelediği ve tavaf ettiği düşünülen dokuz kat göğün oluşturduğu felek şairler tarafından her türlü kötülüğün ve uğursuzluğun sebebi sayılmıştır. Yörünge hareketleri sonucu yıldızların birbirlerine ve burçlara olan mesafelerinin sürekli değişiyor oluşu, yıldızların insan şansındaki tesirine olan inanç düşüncesiyle birleşince; klasik şairler için şanssızlıklarından ve çekmiş oldukları acı ve kederlerden sorumlu tutacakları bir odak ortaya çıkarmıştır (bkz. Kurnaz 1995, 306-307).

[3] *ʿÛd*: Öd ağacı. Ateşte yakıldığı zaman güzel koku saçan küçük ve ince çubuklar halindedir. Yandığı halde kıvrımlaşır.Yanması, ateşle ilişkisi ve güzel kokusu itibari ile klasik şairler tarafından ele alınmıştır (bkz. Pala 2005, 464).

4 ey felek çarḫıñ bozulsun ʿaksine dönmek neden
dāʾimā ḥaḳḳıñ ḥużūrunda şikāyetdir saña

5 yandı cānım hicr elinden ey dil-ārāmım meded
nūş umarsam nīş olur bu ʿayn-ı ʿibretdir saña

6 ehl-i ʿirfān dehr içinde bilmişiz bī-çāredir
sen de bir inṣāfa gel ẓālim mürüvvetdir saña

7 şükriyā rindāne depren olma ṣūfī ḥayf kim
ʿārifi billāhsın[1] dünyā fetāretdir saña

18[2]

.---/.---/.---/.---

1 ilāhī mışr-ı ḳahriyye içinde ḳalmışam yek-tā
ġarīb [ü] ʿāciz [ü] bī-hem-dem [ü] bī-yār [ü] bī-hem-tā

2 uranlar lāf-ı ġam-ḫᵛārı görünce gurbeti bir kez
bıraḳdı ḳaçdılar yek-ser ḳalıp fersūde ben tenhā

3 ramażān cāmiʿ-i eẓherd'oturdum[3] çille-i merdān
çıḳardım iʿtikāf[4] etdim bihamdillāhi ol mevlā

4 telāmīz anda seksen biñ faḳīh-i medrese cümle
benem bir türk-i bī-vāye ne bir ʿārif ne bir dānā

5 bu mışr-ı ḳāhire bir kūşe-i hicr-i ġam olmuş kim
ḳalıp dem-beste [vü] ḥayrān ġamınla şükrī-i dānā

[1] *Ârifî Billâh*: "Allah hakkında zevkî ve vecdî bilgilere sahip olan" kişilerdir (bkz. Uludağ 2005, 44). Şair beyitte kendini arifi billah olarak nitelemiş; bu vasıfta birinin dünyevî hezeyanlar içinde olmaması gerektiğini kendi kendine öğütlemiştir.

[2] Der-kenâr

[3] el-*Ezher*: Miladi 972 yılında, Fatimîler tarafından Kahire'de cuma camii olarak inşa ettirilip İslam dünyasının halen yaşamakta olan en eski dini eğitim kurumu durumundaki cami ve etrafındaki külliyedir (bkz. Uzun 1995, 53-58). Bir din ve ilim merkezi olan külliyenin en önemli özelliklerinden bir tanesi Memlüklüler zamanında geliştirilmiş revak sistemidir. Bu sistem ile birlikte İslam dünyasının dört bir yanından gelen ilim talipleri kendi itikadınca burada konaklayabilmekteydi (bkz. Âşûr 1995, 59-63).

[4] *İtikâf*: İbadet etmek amacıyla muayyen kurallara uymak suretiyle inzivaya çekilmek manasındadır. Özellikle Ramazan aylarında itikafa girmek dinen sünnet hükmündedir. Hz. Peygamber'in hicretten sonra her yıl Ramazan ayının son on gününde itikafa girdiği bilinmektedir (bkz. Paçacı 2009, 304).

19

.---/.---/.---/.---

1 meded yā şeyḫ ʿabdülḳādir[1] ismiñ sırr-ı *mā-evḥā*
mübarek merḳadiñ baġdād şehrin eylemiş iḥyā

2 biñ iki yüz yine ḳırḳ altı tārīḫinde bir ṭāʿūn[2]
erişdi ʿāleme emr-i ḫudādan varṭa-i kübrā

3 ne hikmetler ẓuhūr etdi gelip dört dürlü belvālar
biri ḳaḥṭ [u] biri merg [ü] biri ṣu birisi ġavġā

4 alıp çār cānib-i şehri ser-ā-ser leşker-i ḫünkār
ʿalī paşa erişdi leşkeriyle ḳudret-i mevlā

[1] *Abdülkâdir-i Geylânî*: Hicrî 470'te (m. 1077) Hazar denizinin güneybatısında bulunan Gîlân eyaletine bağlı Neyf köyünde doğan Kâdirî tarikatının kurucusu mutasavvıf. Arapça'da Cîlân; Farsça'da Gîlân; Türkçede ise Geylân şeklinde telaffuz edilen nisbesi ile meşhurdur. Küçük yaşta babasını kaybedip annesi ve dedesi ile büyümüştür. Bu zamanlar en büyük gayesi Bağdat'a gidip ilim tahsil etmektir. On sekiz yaşında annesinden izin alıp bu gaye uğruna Bağdat'ın yolunu tutmuştur. Burada hadis, tefsir, kıraat, fıkıh ve nahiv gibi ilimlerde ders verecek dereceye geldi. Ebü'l-Hayr Muhammed b. Müslim ed-Debbas (v. h. 525 / m. 1131) vasıtasıyla tasavvufla tanıştıktan sonra inzivaya çekildi. Yirmi beş yıl süren bu inzivadan sonra Cüneyd-i Bağdadî silsilesine dahil olup şeyhlik hırkası giymiştir. Hicri 561, miladi 1165-66 yılında Bağdat'ta irtihal etmiştir. Şeriata ve dinin zahiri hükümlerine titizlikle bağlı kalma esasına dayanan bir tasavvufi anlayışa sahiptir. Karşılaştığı kimseleri hemen tesiri altına aldığı için Allah'ın doğanı manasındaki "Bazullah" ve avını kaçırmayan doğan manasındaki "el-Bazü'l-Eşheb" unvanlarıyla anılır (bkz. Uludağ 1988, 234-239). *Hayatı* kısmında belirtildiği üzere Şükrî, Kâdirî tarikatına mensup bir şairdir. Bu sebeple şiirlerinde kendisini -bahsedilen unvanları da zikrederek- sıkça anmış (bkz. 19/8, 670/35, 678/1, 688/28); iki manzumesini de ona medhiye olarak yazmıştır. (bkz. 30, 580)

[2] *Tâ'ûn*: Genel olarak salgın hastalıkları ifade etmek için kullanılan vebanın özel adı. Türkçede "yumurcak" olarak da anılır. 1850'li yıllara kadar Osmanlı topraklarında baş göstermiştir. Özellikle 18. yüzyılda onar senelik dönemlerde İstanbul, İzmir gibi şehirleri tüm şiddetiyle vurmuştur (bkz. Ceylan 2005, 20-21). Veba 1830 yılında Kerkük'te de etkili olmuştur (bkz. Gündüz 2002, 291). Şükrî, Kerkük'ün yüzleştiği bu felakete bizzat şahit olmuş ve şehrin nasıl bir şiddete maruz kaldığını manzumeleriyle anlatmıştır. Bu gazelde olduğu gibi şair bir çok şiirinde vebadan bahsetmiş, vebanın şehre etkilerini anlatmış ve ondan bir an evvel kurtulabilmek umuduyla dua ve niyazlarda bulunmuştur. 1246 hicri tarihinde (m. 1830) vebanın geldiğini nazmeden şair (bkz. 70/2, 102/4, 172/12, 353/15, 430/15, 442/7, 521/1) bu afetten yüz iki bin yedi yüz kişinin etkilendiğini haber verir (bkz. 521/5).

5 dutup dāvūd paşayı[1] oturdu mesnede kendi
derūn-ı şehr-i baġdādı ḫarāb etdi dil-i süflā

6 nice yüz biñ meh-i ḫurşīd-ṭalʿat ġarḳ-ı āb oldu
vebā vü ġarḳ-ı āb [u] ḳaḥṭ-ı nān-ile olup ifnā

7 nice ḳaṣr-ı ḳuṣūr içre oturan nāzenīn begler
kefensiz ṣuya atıldı dirīġā olmadı sütrā

8 derāvişler żarīḥ içre fiġān [ü] zār ḳıldılar
erişdi himmetiñ yā bāzü'l-eşheb[2] oldular iḥyā

9 ser-ā-ser şehr-i baġdādı ḫudā ġarḳ eyledi āba
yıḳıldı ḳaṣr [u] eyvānlar ḳıyāmet ḳopdu vāveylā

7a
10 kerāmet ḫāriḳü'l-ʿāde göründü ʿāleme ẓāhir
durup bāb-ı hümāyūnda ṣu içre girmedi aṣlā

11 gire bir ḳaṭre ol ṣudan żarīḥa görmedi kimse
bu besdir seyyidim şükrī kerāmet mürşid-i kübrā

20

-.--/-.--/-.--/-.-

1 şāfiʿ-i rūz-i ḳıyāmet yā muḥammed muṣṭafā
ẕātıña meddāḥ olupdur ʿarş [u] kürs [ü] mā-fīhā

2 dest-gīrim dehride şol ḫayder-i kerrārdır[3]
zübde-i evlād[4]-ı ādem şol ʿaliyyü'l-mürteżā

[1] *Dâvûd Paşa*: Bağdat valisi Süleyman Paşa'nın kölesi ve damadı. 1815 yılında vezirlikle Bağdat ve Basra valisi oldu. 1835 yılında azledildi (bkz. Süreyya 1996, 408). Şükrî beyitte Dâvûd Paşa'nın valiliğine, devletin emriyle Ali Rıza Paşa tarafından son verilmesini anlatıyor. (bkz. *Ali Rıza Paşa*) Şükrî, Dâvûd Paşa'nın 1815-1835 tarihleri arasındaki Bağdat valiliğine ve azledilişine şahit olmuştur. Divan'daki 649, 650 ve 655. manzumeler Davûd Paşa ve Baş Ayan Ahmed Ağa (bkz. *Baş Ayan Ahmed Ağa*) için yazılmış kasidelerdir. Bu kasidelerin birinde Şükrî, Paşa'nın kendisine 5 kîle (yaklaşık 125 kilogram) buğday ihsan ettiğinden bahseder; ancak Paşa'nın adamları bu ihsanı taksim ederken Şükrî'ye adaletsiz davranmışlar; Şükrî de bu olayı anlatmak için kasideyi kaleme almıştır (bkz. 655/10-19).

[2] *Bâzü'l-Eşheb*: Avını kaçırmayan ak doğan manasınadaki Abdülkâdir-i Geylânî'nin lakaplarındandır (bkz. *Abdülkâdir-i Geylâ*nî).

[3] bkz. *Hz. Ali*.

[4] *Hz. Hasan*: Hz. Peygamber'in torunu, Hz. Fâtıma ile Hz. Ali'nin büyük oğludur (v. h. 49/ m. 669). Babasının irtihalinden sonra İslam'ın beşinci halifesi oldu. Ancak daha sonra hilafeti Muaviye'ye

3 çilleler çekdi yezīd[1] içre ḥüseyn ibni ʿalī[2]
ḥayme-i ḥar-gāh ile āvāre ender-kerbelā[3]

4 şol imām zeyne'l-ʿabāniñ[4] bir ġulām-ı dīriyem
s̱āniyen bāḳır[5] imām-ı ins [ü] cinne pīşvā

5 caʿfer-i ṣādıḳ[6] imām mūsī-i kāẓım[7] şāh-ı dīn
başa tāc ü çeşmime ḥāk-i ḳudūmü tūtiyā[8]

---

devretti. Muaviye ile anlaşması Müslümanlar arasında kan dökülmesini önleyerek kısa süreli bir barış sağladı (bkz. Fığlalı 1997, 282-285).

[1] *Yezid b. Muaviye*: Kerbela faciasında Hz. Hüseyin ve ahalisinin ölüm emrini veren Emevî halifesi (ölüm: h. 64 / m. 683). 60. hicrî yılda babası Muaviye'nin ölümü ile 34 yaşında hilafete geçmiş; rivayete göre, sarhoş olarak avlandığı sırada düşüp boynu kırılarak ölmüştür (bkz. Köksal 2008, 40,252).

[2] *Hz. Hüseyin*: Hz. Peygamber'in torunu, Hz. Fâtıma ile Hz. Ali'nin küçük oğludur. Hicri 61, miladi 680 yılında 10 Muharrem günü Kerbela'da şehit edilmiştir. Abisi gibi ilk iki halife döneminde gelişen olaylar içinde fiilen yer almamıştır. Babasının vefatı üzerine abisinin sulh için Muaviye ile anlaşmasıyla birlikte Medine'ye gitti. Abisinin vefatından sonra Yezid'in hilafete gelişine kadar zühd ve takvaya dayalı bir hayat yaşadı. Muaviye'nin oğlunu hilafete getirmek istemesi pek çok Müslüman gibi Hz. Hüseyin'i de rahatsız etti. Yezid'e biat etmeyip Mekke'ye; oradan da Kufelilerin davetleri neticesinde bu şehre gitti. Yezid'in kendisini durdurmak için görevlendirdiği orduyla Kerbela civarında karşılaştı. Yanındaki yetmiş iki kişi ile birlikte burada susuz bırakılan Hz. Hüseyin, Yezid'in askerleri tarafından şehit edildi (bkz. Fığlalı 1998, 518-521). Bu elim olay İslam tarihinde kendine geniş bir literatürle yer bulmuş; monografi, biyografik edebiyat, musiki vb. alanlarda zengin bir kaynak oluşturmuştur (bkz. Üzüm 1998, 521-524).

[3] *Kerbelâ*: Bağdat'ın yaklaşık yüz kilometre güneybatısında yer alan şehir. İslam tarihinde Hz. Hüseyin ile birlikte ehl-i beyt fertlerinden 72 zatın h. 10 Muharrem 61 (m. 10 Ekim 680) tarihinde Yezid'in askerlerince burada şehit edilmesi ve kabirlerinin burada bulunmasıyla yer almıştır (bkz. Öz 2002, 271-272).

[4] *Zeynelâbidîn*: Hz. Hüseyin'in Kerbela faciasından sağ kurtulan oğlu (v. h. 94 / m. 712). 12 İmam'ın dördüncüsüdür. Medine'de vefat etmiştir (bkz. Kılavuz 2013, 365-366).
(Seyyid Şükrî, -bu manzumede olduğu gibi- isimlerini tek tek anıp vasıflarından bahsettiği 12 İmam için on dört medhiye yazmıştır. 19, 26, 252, 287, 301, 430, 452, 569, 573, 574, 580 ve 585 numaralı manzumelerde Şükrî, Hz. Peygamber'i zikrettikten sonra Hz. Ali'yi anarak 12 İmam methine başlamış; 261 ve 519 numaralı manzuelerde ise 12 İmam'a geçmeden Hz. Ebu Bekir, Hz. Ömer ve Hz. Osman'ı da zikretmiştir.)

[5] *Muhammed el-Bâkır*: 12 İmam'ın beşincisi. Baba tarafından Hz. Hüseyin, anne tarafından Hz. Hasan'ın torunudur. Bâkır lakabı, "geniş ilim sahibi" manasındaki Bâkırü'l-ilm'in kısaltmasından gelir. H. 114, m. 733 yılında Medine'de vefat etmiştir (bkz. Öz 2005a, 506-507).

[6] *Ca'fer es-Sâdık*: 12 İmam'ın altıncısı. Babası Muhammed el-Bâkır, annesi Hz. Ebu Bekir nesebinden Ümmü Ferve'dir. Fıkıhta müctehid derecesine ulaşmış bir âlim olarak değerlendirilir. H. 148, m. 765 yılında Medine'de vefat etmiştir (bkz. Öz 1993, 1-3).

[7] *Mûsâ el-Kâzım*: 12 İmam'ın yedincisi. Ca'fer es-Sâdık ve Humeyde binti Said'in oğludur. Harunürreşid'in hilafetine kadar Medine'de kalmış daha sonra çeşitli bahaneler ileri sürülerek Bağdat'a celbedilmiştir. Hayatının son dört yılını hapishanede geçirmiştir. H. 183, m. 799 yılında Bağdat'ta halifenin ölüm emri ile irtihal etmiştir (bkz. Öz 2006, 219-221).

[8] *Tûtiyâ*: Sürme. Göze sürülen ilaç. Siyah renkli toz halindedir. Sürüldüğünde güzellik verir ve görüşü kuvvetlendirir. Göze sürülüyor olması, menşeinin bir cevher olması, Isfahan'dan getirilmesi yönleri ile ele alınır. Sevgilinin ayağının tozu âşık için sürme hükmündedir (bkz. Pala 2005, 278).

6 menbaʿü'l-esrār-ı ḥikmet ol şeh-i rubʿ-ı sükūn[1]
maʿden-i faẕl-ı siyādet ol ḥasen-ḫulḳ-ı rıżā[2]

7 şol taḳiyyü[3] bā-naḳī[4] evlād-ı ḥayder muḥterem
ʿaskerī[5] nūr-ı mükerrem şol imām-ı muktedā

8 rū-nikāb etmiş ḳamu maḫlūḳdan ol ser-firāz
mehdiyü'l-hādī[6] kerem kānı sülāl-i *innemā*[7]

9 seyyidim şükrī yine bir medḥ-i āṣārıñ seniñ
ṭurma söyle gece gündüz vaṣf-ı āl-i muṣṭafā

21

.---/.---/.---/.---

1 beni yandırdı bir dil-ber yüzü gül ḳāmeti ṭūbā[8] sene 1250 muḥarrem
geçerken nāz-ile ser-ḫoş edip dil mülkünü yaġma

2 hezārān ʿişve nāz etdi ol āfet çeşm-i cellādı
nice ʿāşıḳları bīmār ḳıldı nergis-i şehlā

3 ḳadi ʿarʿar sözü şekker yanaġı mül zenaḫdān ter
ʿaraḳ-rīz-i leb-i ḥam[rā] vücūdum eyledi ifnā

---

[1] Der-kenâr.

[2] *Ali er-Rızâ*: 12 İmam'ın sekizincisi. Yedinci imam Musa el-Bâkır'ın oğludur. Sudanlı bir cariye olan annesinin ismi hakkında çeşitli rivayetler mevcuttur. H. 203, m. 819 yılında zehirlenerek vefat etmiştir (bkz. Kılavuz 1989b, 436-438).

[3] *Muhammed el-Cevâd*: 12 İmam'ın dokuzuncusu. Ali er-Rızâ'nın oğludur. "Cömert" manasındaki Cevâd'dan başka Takî lakabıyla da anılır. H. 220, m. 835 yılında Bağdat'ta vefat etmiştir (bkz. Öz 2005b, 514-5015).

[4] *Ali el-Hâdî*: 12 İmam'ın onuncusu. Babası Muhammed el-Cevad, annesi Semane veya Susen adında Mağribli bir cariyedir. En meşhur lakapları Hâdî ve Nakî'dir. H. 254, m. 868 yılından Samerra'da vefat etmiştir (bkz. Kılavuz 1989a, 394-395).

[5] *Hasan el-Askerî*: 12 İmam'ın on birincisi. Onuncu imam Ali el-Hâdî'nin oğludur. Askerisamerra'da ikamete mecbur edildiği ve hayatı boyunca buradan ayrılmasına izin verilmediği için Askerî nisbesiyle anılmıştır. H. 260, m. 874 yılında hastalanarak vefat etmiştir (bkz. Algar 1997, 289).

[6] *Mehdî el-Muntazar*: 12. imam. İmamiyye itikadınca benimsenen rivayetlerin çoğuna göre Hasan el-Askerî'nin halefi olarak Samerra'da dünyaya geldi. Annesi Bizans imparatorunun torunlarından olup adı Nercis'tir. İmamiyye alimleri, Mehdi el-Muntazar'ın gayba karıştıktan sonra ortaya çıkıp dünyayı ıslah edecek kişi olduğu konusunda kendilerince Kur'ân, Sünnet ve imamların beyanlarından birçok delil ileri sürmüşlerdir (bkz. Öz 2003, 376-377).

[7] "Ey Peygamber'in ev halkı! Allah sizden ancak günah kirini gidermek ve sizi tertemiz yapmak istiyor." mealindeki Ahzâb Suresi 33. ayetten kısmî iktibas. Hz. Muhammed'in ehl-i beytine hitap edildiği için ayet Hz. Ali ve nesebi ile anılıyor.

[8] *Tûbâ*: Kökü Peygamber makamı olan Vesîle cennetinde, dalları diğer bütün cennet tabakalarına ulaşacak şekilde tasvir edilen ağaç. Klasik şiirde özellikle sevgilinin boyunu tasvir ve onunla kıyas etmek için kullanılır (bkz. Uzun 2012, 317-319).

4 cesāret eyledim yekden ṣarıldım dāmen-i ʿiṣmet
dedim ey gözlerim nūru nedir bu nāz [ü] istiġnā

7b

5 buyurdu epsem ol şükrī bu cilve luṭf [u] iḥsāndır
saña ḫāṣṣ olmadı bunca fiġān [u] zār [u] vāveylā

22

.---/.---/.---/.---

1 bahār eyyāmıdır olmuş çemenler cennetü'l-meʾvā[1]
dutuşdu yeñi başdan āteş-i ʿaşḳa dil-i şeydā

2 giyip elvān-ı ḫilḳat *tünbitü'l-ʿarż*[2] çün leb-i dil-ber
yine raḥmetle iḥyā eyledi şol *yuḥyiye'l-mevtā*[3]

3 yanıp ḥaṣret oduyla ehl-i diller sūziş-i nāza
yürüşdü(*) seyre çıḳdı her ṭarafdan ʿarʿar-ı bālā

4 açıp bürkaʿ yüzünden lāle-ruḫlar serv-i raʿnālar
ḳalıp ḥayretde ser-gerdān [ü] nālān ʿāşıḳ-ı rüsvā

5 açıldı ġonçeler artırdı derdin ʿāşıḳ-ı zārıñ
çemenler merġzār oldu ḳızardı lāle-i ḥamrā

6 dil-i sūzān-ile pervāneler yüz urdu dīdāra
bu çeşm-i ḫūn-feşān olmuş durur ʿāriflere belvā

7 bahār eyyāmı şükrī seyre çıḳma cānıñ isterseñ
bilirsin ġonce-femler cilve eyler nāz-ile her cā

23[4]

-.--/-.--/-.--/-.-

[1] *Cennetü'l-Me'vâ*: Kur'ân-ı Kerîm Necm Suresi 14 ve 15. ayetlerde, *sidretü'l-müntehâ*'nın yanında olduğu bildirilen cennet. Şair beyitte baharın gelişini cennetü'l-me'vâ benzetmesiyle anlatmaya başlıyor.

[2] *Tünbitü'l-arz*: "Yerden biten şeyler" mealindeki Kur'ân tabiri. Bakara Suresi 61 ve Yasin Suresi 36. ayetlerde zikrolunur.

[3] "Allah'ın ölüleri diriltmeye gücü yetmez mi?" mealindeki Kıyâmet Suresi 40. ayetten kısmî iktibas (bkz. Yılmaz 1992, 70-71).

[4] Der-kenâr.

1 el-vedāʿ ey dostlar ḳıldım sefer ediñ duʿā
şehr-i kerkükden ḫalāṣ oldum bulup cāy-ı ṣafā

2 ʿazm-i beytullāh edip terk eyledim ḥubbü'l-vaṭan[1]
gerçi olmuşdur vaṭan cāy-ı menās emr-i ḫudā

3 ḳalmadı ẕerre taʿalluḳ ġayr-ı māder şefḳati
terk-i terk[2] oldum nedir bilmem eder tesbīḥ ʿanā

4 ʿāḳıbet devr-i felek bir naḳş īcād eyledi
olmuşam ḥasret-keş-i dīdār-ı dildār [u] anā

5 şükrī tārīḫ et rebīʿü'ş-şānī oldu ʿazmimiz
biñ'ki yüz otuz birinde ḥacc içün ḳıldım duʿā

24

-.-- / -.-- / -.-- / -.-

1 eyleme yā rabbenā sū'-i ḫiṣāl ḳısmet baña
ver hidāyet ḫoş-ṭarīḳ-i ḥaḳḳ içün nuṣret baña

2 bir ḥaḳīrem nefs-i emmāre[3] beni ḳılmış esīr
ḳıl necātım baḥr-i ġamdan şerʿ-ile mühlet baña

3 mest-i cām-ı ʿaşḳım ey zāhid beni menʿ eyleme
saña miḥrāb oldu lāyıḳ mey olup şerbet baña

4 dönmezem rāh-ı belādan ger kesilsem bend bend
böyle iḥsān eylemiş ol ḥażret-i ḳudret [baña]

[1] *Hubbü'l-Vatan*: "Vatan sevgisi imandandır" mealindeki hadisi telmih.
[2] *Terk-i Terk*: Bir tasavvuf yolcusunun bütün dünya nimetlerini, cennet arzusunu ve kendi varlığını terk ettikten sonra terki de terk etmesi, böyle bir kavramdan dahi beri olması manasındaki mefhumdur (bkz. Uludağ 2005, 353).
[3] *Nefs-i Emmâre*: Emredici nefs manasına gelir. Tasavvufi terim olarak ulvi değil, süfli şeylere meyli olan nefis mertebesini karşılar (bkz. Cebecioğlu 2009, 473).

5 kūh-kenveş naḳş-i şīrīn[1] oldu āyīnim benim
bu imiş taḳdīr-i ḥaḳ böyle olup ruḫṣat bana

6 tanımaz genc-i ṭılısm-ı aʿżamı her bir faḳīh
iletiñ bāzār-ı ʿaşḳa gör nedir ḳıymet bana

8a

7 düşmüşem deryā-yı ʿaşḳa şükriyā ḥāṣıl benem
terk ḳıldım cān [ü] ser ʿirfānadır niyyet bana

25

-.-- / -.-- / -.-- / -.-

1 ḳılmazam pervā eger ʿālem olur düşmen bana
girmişem meydān-ı ʿaşḳa kimse yoḳ eren bana

2 kimseden bāk eylemem illā ki vāhid tañrıdan
etmezem insāna ülfet ḳazsalar medfen bana

3 ey dil-ārāmım naẓar ḳıl bende-i nā-çīze ki
kimseden yoḳdur ümīdim ille ḳıl raḥmet bana

4 gülşene meyl eylemem her ḳande sen ḳılsañ maḳām
külḫan olsa āşiyānıñ ḫoş gelir külḫan bana

5 şükriyā devrān elinden dād [ü] feryād [ü] fiġān
böyle bir ġaddār gör n'etdi bugün devrān bana

26[2]

.--- / .--- / .--- / .---

1 ilāhī bu ne ḥikmetdir fetāretdir ḳamu dünyā
ḍalālet dutmuş āfāḳı kederde pīr ile bernā

---

[1] *Ferhâd u Şîrîn*: İran mesnevi edebiyatında önemli yer tutan bir aşk hikâyesi. Ferhâd, Ermeni hükümdarının kızı Şîrîn'e olan aşkını kanıtlamak için Bîsütun adı verilen dağı delmek zorundadır. Dağda açtığı mağarada Şîrîn'in resimlerini çizerek orada yaşamaya başlar. Ancak iki sevgilinin başka âşıkları da vardır. Ferhâd'a Şîrîn'in ablası Mehin Bânû; Şîrîn'e İran şahı Hürmüz'ün oğlu Hüsrev sevdalıdır. Hüsrev'in dadısı dağa gidip Ferhâd'a Şîrîn'in öldüğünü söyler. Bunun üzerine Ferhâd dayanamayıp canına kıyar. Şîrîn de bu haberi alınca Ferhâd'ın yanı başında belindeki hançerle hayatına son verir (bkz. Pala 2005, s. 152-153). "Dağı kazan, dağı delen" manasındaki *kûh-ken* Ferhâd'ın lakaplarındandır.

[2] Der-kenâr

2 biñ ikki yüz yine elli iki tārīḫi bu iḳlīm
revāndiz[1] üzre ʿazm etdi rıżā-maḫlaṣ ʿalī paşa

3 yolum düşdü o fetḥ içre benim yoḳ sancaġı gūyā
ḫudāvendā düşürme bir daḫi ben bende der-ān-cā

4 gece gündüz eser bir bād-ı ṣarṣar ḫāk alır yerden
ġazālī gözleri ḳaç gün içinde eyliyor aʿmā

5 ola baña naṣīḥat tevbe ḳılmam şükriyā belki
düşer ḳışmet velākin el-amān etmen buña pervā

27

-.-- / -.-- / -.-- / -.-

1 yā şefāʿat-ḫᵛāh-ı ümmet yā muḥammed muṣṭafā
raḥmeten li'l-ʿālemīnsin şāfiʿ-i rūz-i cezā

2 *laḥmüke laḥmī*[2] buyurduñ ḥayder-i kerrār kim
yaʿnī ol rūḥ-ı muṭahhar şol ʿaliyyü'l-murteżā

3 baḥr-i ġamda ḳalmışam feryād-res ol şāh-ı dīn
aʿnī sulṭān-i maʿārif ol ḥasen ḫulḳ-i rıżā

4 merḥamet kānı mürüvvet maʿdeni ibnü'r-resūl
şol ḥüseyn-i pür-ṣafā yaʿnī şehīd-i kerbelā

5 nūr-i ʿaynimdir ʿayān oldu cihānda gün gibi
şāh-ı kevneyn nesl-i ṭāhir nūr-i ḥaḳ zeyne'l-ʿabā

6 ol muḥammed bāḳır [ü] caʿfer imām-ı ins [ü] cān
mūsī-i kāẓım yine ṣoñra ʿalī mūsī rıżā

7 dü-cihānıñ ziyneti geldi muḥammed e't-taḳī
ʿaḳl-i kāmil hem kerem kānı imām [ü] pīşvā

[1] *Revandiz*: Şehrizor Sancağı'na bağlı, Musul'un 135 km kuzeydoğusuna Büyük Zap Suyuna dökülen bir çayın üzerinde bir kaza merkezi (bkz. Kılıç 2011, 91).
[2] *Lahmüke Lahmi*: "Etin etimdir." manasındaki, Hz. Ali muhiplerince Hz. Peygamber'e atfedilen cümle (bkz. Yılmaz 1992, 101).

8 baʿde ol şāh-ı nakīdir sırr-ı vaḥdet[1] maḥremi
hem ḥasan ʿasker penāh-ı mīr ü sulṭān ü gedā

9 mehdiyü'l-hādī zamānıñ pādişāh-ı mefḫarı
çoḳ yaḳındır gelmege dünyāya ol ṣāḥib-livā

8b

10 ḥamdü lillāh söyledi bu ṭūṭī-i[2] ṭabʿım yine
medḥ-i ehl-i beyt-i aḥmed ḫānedān-ı mürteżā

11 şükriyā tā var nefes naʿt-ı resūl [ü] çār-yār
söylegil saña şefāʿat edeler rūz-i cezā

28

.---/.---/.---/.---

1 beni yandırdı bir mehveş yanaġı lāle-i ḥamrā
leb[i] laʿl-i şeker-rīz ü dü çeşmi sāḥir-i mūsā[3]

2 ṣaf-ı müjgānları tīr-i ḳażā bir ẓālim-i ġaddār
geçirdi bağrıma bir bir o müjgān tīrini derdā

3 yüzü cennet ruḫ[u] ṣāfī miṣāl-i ḥūr ol dildār
ben-i bīmār[ı] incitdi bu nāz [ü] ʿişvesi illā

[1] *Vahdet*: Kelime anlamı birliktir. Gerçek manada bir, Hak'tır. Hak isim ve sıfatlarıyla tecelli edip çokluk olarak görünür. Bu çokluğun hakikatinin bir olduğu şuuruna erişmek vahdettir (bkz. Uludağ 2005, 212, 370).

[2] *Tûtî*. Papağan. Sesleri taklit etmeye olan düşkünlüğü ile bilinen kuş. Bu özelliği ile insanlar arasında en çok teveccüh gören kuşlardan olmuş, bu edebiyata da yanmıştır. Güzel konuşma ve söz söyleme, klasik edebiyatta papağan ile birlikte anılır. Şair, konuşurken şeker saçan sevgilisini yahut şiir söylemede mahir kendisini papağana benzetir (bkz. Ceylan 2015, 194-195).

[3] *Hz. Mûsâ*: İsrailoğulları'na gönderilmiş, kendisine Tevrat indirilen peygamber. Kur'ân'da ve hadislerde sıkça anılan; İsrâiloğulları'nı Firavun'dan kurtaran büyük bir peygamberdir. Firavun, gördüğü bir rüya üzerine İsrailoğulları'ndan doğan her erkek çocuğun ölüm emrini verdiyse de Hz. Musa bundan mucizevi bir şekilde kurtulmuş, üstelik Firvaun'un sarayında yetişmiştir. Bir Mısırlı'yı öldürdüğü için Mısır'dan ayrılmak zorunda kalmış, daha sonra İsrailoğulları'nı kurtarmak üzere ailesiyle geri yola çıkmıştır. Bu esnada Tûr Dağı'nda kendisine Peygamberlik verilmiştir. Kardeşi Harun ile birlikte Firavun'un karşısına çıkıp İsraloğulları'nın serbest bırakılmasını istemiştir. Firavun'a karşı peygamberlik mucizesi olarak "yed-i beyza" şeklinde anılan, koynundan çıkardığı beyaz eli ve yılana dönüşen asası kendisine verilmiştir. Kur'ân'da Musa-Hızır kıssası yer alır; bununla birlikte hadislerde de Hz. Musa anılmıştır. (Harman 2006, 207-213). Klasik edebiyatta Allah ile konuşması (Kelimullah lakabı buradan gelir), yılana dönüşen asası ve yed-i beyzası gibi özellikleriyle ele alınır (bkz. Pala 2005, 334-335).

4 dilim baġlandı ḫavfımdan görünce rūy-ı ṭannāzı
yıḳıldım ḫāk-i ẕilletle uruldu cānıma yara

5 yeter şükrī perīşān ol behey bī-ʿār [ü] bī-nāmūs
utan fiʿl-i ḳabīḥiñden nedir yā şükr-ile gūyā

29

-.-- / -.-- / -.-- / -.-

1 sevmişem *naḫnü ḳasemnā*dan[1] seni yā muṣṭafā
rūz-ı maḥşerde şefāʿat ḳıl baña yā muṣṭafā

2 aḥmed [ü] maḥmūd muḥammed nām-ı şīrīniñ seniñ
dest-gīr etdi seni bārī ḫudā yā muṣṭafā

3 ḳalmışam ʿişyān içinde rū-siyāh [ü] şermsār
ḥālime raḥm eyle ferdā yā muḥammed muṣṭafā

4 bir günehkāram ḳatı cürm [ü] ḳabāḥat bendedir
söyle ümmet ben ḥaḳīre yā muḥammed muṣṭafā

5 şükrī-i bī-çāreye luṭf-ı ʿamīmiñ ḳıl kerem
menbaʿ-ı fażl [u] ʿināyet yā muḥammed muṣṭāfā

30[2]

-.-- / -.-- / -.-- / -.-

1 ey şehenşāh-ı velāyet sāḥil-i baḥr-i seḫā
menbaʿü'l-esrār-ı ḥikmet ṣāḥib-i ʿizz [ü] ʿalā

2 ism-ile sulṭān ʿabdü'l-ḳādir-i geylān şāh
rehber-i cümle meşāyiḫ maẓhar-ı sırr-ı ḫudā

3 söylenir şarḳan ü ġarban nāmıñız her noḳtada
bāzü'l-eşheb ʿālimü'ş-şarḳ [u] reʾīsü'l-evliyā

[1] "Dünya hayatında onların geçimliklerini aralarında biz paylaştırdık. Birbirlerine iş gördürmeleri için, (çeşitli alanlarda) kimini kimine, derece derece üstün kıldık. Rabbinin rahmeti, onların biriktirdikleri (dünyalık) şeylerden daha hayırlıdır." mealindeki Zuhruf Suresi 32. ayetten kısmî iktibas.
[2] Der-kenâr.

4 ḫᵛān-ı elṭāfıñ eder her gün hezārān cū‘[u] sīr
fī-sebīlillāh yenir nān [ü] nemek ṣubḥ [u] mesā

5 şükriyā eyle münācāt bu ḥarīm-i şeyḫīde
belki ‘afv eyler seni luṭf [u] kerem birle ḫudā

31

.---/.---/.---/.---

1 lebiñden dil-berim luṭf et bu dil pür-nāra peymān hā
ki mest ola dil [ü] cānım efendim eyle iḥsān hā

2 eyā ḥūr-i melek-sīmā güzeller şāh[ı] rūḥ-efzā
beni gel eyleme rüsvā yazıḳdır kim gider cān hā

3 benim ‘aşḳım firāvāndır dü çeşmim ṭoptolu ḳandır
hemīşe kārım efġāndır ḳılagör baña dermān hā

9a

4 seniñ cevriñ be-ġāyetdir saña benden şikāyetdir
benim ‘ömrüm ḫasāretdir yerimdir beytü’l-aḥzān[1] hā

5 çü sensin server-i ḫūbān ḳılagör derdime dermān
yazıḳdır eyleme giryān beni ey şāh-ı ḫūbān hā

6 ḳılarsın cānımı yarım demezsin ḳanı ġam-ḫᵛārım
benim devletlü serdārım bu şükrī oldu ḳurbān hā

32

-.--/-.--/-.--/-.-

1 nāz-ile bir kez teraḥḥum ḳılmadıñ cānā baña
eylediñ zīr [ü] zeber ‘aḳlım kefen ber-cā baña

2 gerçi luṭf etdiñ gözüm yaşını sildiñ āh kim
olmadı ḫāṭır feraḥ-yāb dehride ḥayfā baña

[1] *Beytü’l-Hazen*: Hüzünler evi. “Beyt-i ahzan”, “beytü’l-hüzn”, külbe-i ahzan” şeklinde de kullanılır. Yakup Peygamber’in oğlu Hz. Yusuf’u kaybettikten sonra yıllarca ağlayıp hüzün ve ızdırap içinde yaşadığı ev bu isimle anılmıştır (bkz. Pala 2005, 70).

3 etmediñ bir kez beni ʿarʿar miyāna zer kemer
gece gündüz yandı cānım olmadı iʿṭā bañа

4 cānımı odlara ṣaldım sen vefāsız yār-içün
ḳılmadıñ luṭf [u] kerem ey yār-i müsteṣnā bañа

5 şükriyā elden gelen şükr-i ḫudādır çāre ne
cānib-i ḥaḳdan meger olsun kerem ferdā bañа

33

-.--/-.--/-.--/-.-

1 yā ilāhī merḥamet ḳıl efḍal-i īmān bañа
ʿaybımı setr eyle yā settār ḳıl iḥsān bañа

2 efḍal-i mürsel muḥammed ibni ʿabdullāh[1] ḥaḳı
şermsāram rū-siyāham ʿādetā ʿiṣyān bañа

3 ol suʾāl-i münkerīne[2] ver tekellüm bendeñe
ʿusrumu yüsre mübeddel nuṭḳ ola ḳurʾān bañа

4 şol ebū bekr [ü] ʿömer ʿoṣmān ʿalīniñ ḥürmeti
ḥavż-ı kevṣerden naṣībim ḳıl ere ḫandān bañа

5 şükriyā dāʾim münācāta diliñ der-kār ḳıl
söyle yā rab bes selāmet ola ḫoş īmān bañа

34[3]

.---/.---/.---/.---

1 benim tek hīç kimse zār u rencūr olmasın yā rab
gece gündüz ġam-ı hicr-ile mehcūr olmasın yā rab

[1] *Hz. Abdullah*: Hz. Peygamber'in babası. Kaynaklara göre Sasani Hükümdarı Nuşirevan'ın tahttaki 24. yılında doğmuştur. Kaybolan Zemzem kuyusunun yerini tekrar tespit eden Abdulmuttalib'in en küçük oğludur. Akranları arasında çok beğenilen yakışıklı bir genç olduğu rivayet edilir. Babasının telkini ile Vehb kızı Amine ile evlenmiştir. Evlendikten sonra çok yaşamamış; Hz. Peygamber doğmadan vefat etmiştir (bkz. Topaloğlu 1988, 75-76).

[2] *Münkerîn*: Kabir hayatında insanları sorgulayacak Münker ve Nekir isimli melekler (bkz. Karagöz 2009, 435).

[3] Der-kenâr.

2 ġam-ı hicr [ü] keder miḥnet nedāmet zādım olmuşdur
kimesne ben gibi ʿālemde mey-ḫôr olmasın yā rab

3 erişdi sinn-ile ʿömrüm yine elli bire heyhāt
yekünde ben gibi ber-dār-ı manṣūr[1] olmasın yā rab

4 ḳara baḫtım müsāʿid olmadı ʿömrümde bir defʿa
benem ġurbetde ben tek hîç kim dūr olmasın yā rab

5 ḥerîf-i sāde-dilsin şükriyā lākin taḥammül yoḳ
bu dürlü ḳayd-ı ġamla kimsene ḫor olmasın yā rab sene 1253

velehu ḳāfiyetü'l-bā 9 ʿaded

35

--. / .--. / .--. / .--

1 ḳahrıñla elif ḳaddimi ḫam eyleme yā rab
luṭf [u] keremiñ bendeñe kem eyleme yā rab

2 tevfîk ile ol yār baña hem-nişîn eyle
şād göñlümü sen mesken-i ġam eyleme yā rab

9b

3 bu ḫaste göñül yandı firāḳ-ı leb-i yāre
ḥasretle yanar dil gözü nem eyleme yā rab

4 ver meclis-i ʿirfān-ile bu göñlüme revnaḳ
her meclis-i nā-dān-ile dem eyleme yā rab

5 şol kelb raḳîbi bize hem-ṣoḥbet[i] ḳılma
yāre ġażab aġyāra kerem eyleme yā rab

6 ol faḫr-i cihān aḥmed-i muḫtāra bağışla
āḫirki nefesde dem[i] dem eyleme yā rab

[1] *Hallâc-ı Mansûr*: Tasavvufun gelişmesinde büyük katkıları olan ünlü mutasavvıf (v. h. 309/ m. 922). İran'ın Fars eyaletinde bulunan Beyza'nın kuzeydoğusundaki Tur'da dünyaya gelmiştir. Babasının mesleğinden ötürü Hallac diye anıldığı söylenir. Bir rivayete göre gönüllerindeki sırları pamuk gibi atıp altüst ettiğinden bu unvanı almıştır. Bütün varlıkların oluş sebebini "Nur-ı Muhammedi"ye bağladığı bir vahdet görüşü vardır. Bu düşüncesini ifade eden "ene'l-hak" lafzı onun idamına sebep olmuştur (bkz. Uludağ 1997, 377-381).

7 şükrī el açıp eyledi ṣıdḳ-ile duʿālar
luṭf eyle o maẓlūmu ẓalem eyleme yā rab

36

-.-- / -.-- / -.-- / -.-

1 ġarḳ-ı ḫūn oldu bu göñlüm çeşm-i mestāniñ görüp
şemʿveş yandım firāḳa ḥüsn-i tābāniñ görüp

2 bāda verdim ʿömrümü bir bī-vefā cānān-içün
āteşe ṣaldım ḳamu raḫtım dü siḥrāniñ görüp

3 serv-i raʿnādır gülistān içre gördüm ḳaddiñi
eşk-i gül-gūn dökdü çeşmim ol ḫırāmāniñ [görüp]

4 ġamze-i mesti beni ber-bād ḳıldı dil-beriñ
ḳalmadı cismimde cānım böyle cevlāniñ [görüp]

5 iltifāt etmez baña nāzende dil-ber neyleyem
şükriyā ben bī-nevā şermende nālāniñ görüp

37

-.-- / -.-- / -.-- / -.-

1 şemʿ tek yandım yaḳıldım sāḳiyā ṣungil şarāb
ẕevḳ eder ʿālem ġam [u] miḥnetle oldum ben türāb

2 dostlar raḥm eyleyip bir dem benim ḥālim ṣoruñ
ḳalmışam hicrān içinde dīde-giryān dil-kebāb

3 ḫār-ile hem-demdir ol gül anda vardır bir şeref
ehl-i ḥürmet olmasa başlara dökülmez gül-āb

4 ey nigārım ʿazm-i seyrān et hezarān nāz-ile
başıñ üzre ol beyāż-ı dīdemi edem ḳıbāb

5 yā ilāhī şükrī-i bī-çāre ḳalmış derdnāk
luṭf edip bu bendeniñ yüzüne eyle feṯḥ-i bāb

38[1]

velehu

-.-- / -.-- / -.-- / -.-

1 bī-ḫod oldum yeñi başdan bir melek-sīmā görüp
ḳaysveş topraġa düşdüm bir leb-i leylā[2] görüp

2 dutdum elde tīşeyi ferhād [ü] şīrīn ʿaşḳına
kūh-ken oldum dirīġā p[ī]r iken ṣaḥrā görüp

3 çoḳ seyāḥat eyledim gezdim özümden bī-ḫaber
şarḳ [u] ġarbı seyr ḳıldım günde biñ belvā görüp

4 ol ḳadar seyyāreveş gezdim cihānı der-be-der
bulmadım maḳṣad dirīġā ʿömrümü bī-cā görüp

5 şükriyā bir bī-vefā dildāra dil verdim dirīġ
derd çekdim cānı verdim kendimi süflā görüp

10a

39

..-- (-.--)/ ..-- / ..-- / ..-(--)

1 ne sebebden baña yüz vermedi cānān ne sebeb
baña bu ʿişve [vü] nāz cilve ḫırāmān ne sebeb

2 beni yandırdı begim böyle güzel şīveleriñ
bir teraḥḥum edemezsin baña ḳurbān ne sebeb

3 ey dil ol ẓālim [ü] ġaddāra ne yüzde[n] mihriñ
saña ol meyl edemez bunca perīşān ne sebeb

---

[1] Der-kenâr.

[2] *Leylâ ve Mecnûn*: İslam edebiyatlarında mesnevilerle işlenmiş bir Arap halk hikâyesidir. Bir çok Arap şairin şiirlerine konu olmakla birlikte bütünlük içinde ilk kez Nizâmî-i Gencevî tarafından yazılmıştır. Gencevî'den sonra Arap, İran, Urdu ve Türk edebiyatlarında defalarca kaleme alımıştır. Leyla kelimesinin karanlık, gece; Mecnun kelimesinin deli, aşk çılgını manaları ve hikâyedeki bir çok olay ve durum tenasüp, tevriye, telmih gibi sanatlar vasıtasıyla klasik Türk şairlerince kullanılmıştır (bkz. Pala 2005, 288-290).

4 beni ol dil-ber-i pür-nāz-ile ḳıldı pā-bend
ne sebeb raḥm edemezsin leb[i] mercān ne sebeb

5 şükriyā devr-i felek dā'ima bir dönmez ya
nāfile bunca cefā çekmege her yan ne sebeb

40

-.-- / -.-- / -.-- / -.-

1 dūd-ı āh-ı ʿāşıḳāndır oldu bu dünyā ḫarāb
eyledi teʾs̱īr-i āh-ı bī-nevā tā māh-tāb

2 merḥamet ḳıl ey ṣanem ʿaşḳıñla yanmış sīneme
luṭf edip ḳılsın yaḳılmış sīnem üzre bir ḥabāb

3 yandı cānım ʿaşḳdan bir kez teraḥḥum eylegil
hicr-ile tā ṣubḥ olunca yanaram hem-çün kebāb

4 bir ricāmız bāb-ı elṭāfıñda olsun müstecāb
ḳıl kerem burḳaʿ götür ol meh cemāliñden niḳāb

5 olmuşam ḥayrān [ü] ser-gerdān görelden ḥüsnüñü
revnaḳ-i şemʿ-i ruḫuñdan oldu ʿālem behr[e]-yāb

6 gelmemiş devr-i zamāna bir güzel beñzer saña
böyle bir şāh-ı cihānsın ḥüsnüñe çoḳdur nişāb

7 gel bu şükrī zārıña eyle kerem bir merḥabā
ḥaḳ teʿālā elbet eyler birine biñ kez ṣavāb

41[1]

-.-- / -.-- / -.-- / -.-

1 āftāb-ı ḥaşriden[2] her kim diler rāḥat ṭaleb
rāh-ı ḥaḳda ġuṣṣalar çekmekden olsun teşne-leb

[1] Der-kenâr. (5, 6 ve 7. mısralar 10b'de.)
[2] *Haşr*: Kelime manası "toplamak, bir araya getirmek"tir. Dinî bir terim olarak Allah'ın ölülere ruhlarını iade edip onları hesaba çekmek üzere toplaması demektir. Toplanılan yer mahşerdir (bkz. Karaman 2009, 210).

2 ṣā’imü’d-dehr ola dā’im hem ḳıyām ede leyāl
ola perhīzkār [ü] ḳāniʿ cehd-ile bula naṣab

3 ḥaḳ-şinās olmaḳ gerek merdāne rāh-ı ʿaşḳda
çekmeyip bu cīfe-i dünyā içün bunca taʿab

4 mālāyaʿnī sözleri terk et[1] diliñ naʿt eylegil
aḥmed-i muḫtār ʿaşḳıyla gece gündüz raġab

5 kes diliñ epsem otur ʿādet ḳıl aʿżā-yı ḫuşūʿ
bir naẓar ḳıl ʿibret-ile görünür uḫrā maʿab

6 gece gündüzdür şanursın lā degildir bu şafaḳ
mār-ı dü-reng oldu sancar nā-gehān yaḳar dü leb

7 seyyidim şükrī ʿamel kesb et fenādır rūzgār
sen gibi bir rind-i kāmil böyle ser-gerdān ʿaceb

42

-.--/-.--/-.-

1 olmuşam üftāde-i ber-māh-tāb
cilvelerinden ṣaçılır dürr-i nāb

2 etme begim ʿāşıḳa āzār kim
olmaya tā āḫirī işiñ ḫarāb

3 ʿāşıḳıña bunca sitem cevr ne
ḥayfdır oldu ḳara baḫtım serāb

10b

4 ben saña günde ederem cān fedā
gel güzelim rūyuña çekme niḳāb

5 kāşe ki ḳurbān olayım ben saña
belki ḥaşirde göremeyem ʿaẕāb

[1] Divan’da çokça geçen bu ifade “Kişinin mâlâyânî şeyleri terk etmesi, güzel Müslüman olduğunu gösterir.” mealindeki hadisi telmihtir (bkz. Komisyon 2014a, 365).

6 neyleyem ol mehveşi ḳılmaz ʿatā
lāzım[ı] sulṭānlara ḳılmaḳ ş̱evāb

7 şükriyā herkes özüne żārr olur
ḫayrına ḫayr ola şerre şer ʿitāb

43

-..-/-.-/-..-/-.-

1 ey ṣanemā cismimi eyledi ḫüsnüñ kebāb
görme revā ʿāşıḳa etmegi bunca ʿaz̤āb

2 derdine dermān ḳıl derdiñe dermān ola
eyyü eden ḫoş bulur bedleriñ evi ḫarāb

3 lehce-i güftārdan bir kerem iḥsān ḳıl
vācib-i şerʿ-i şerīf şehlere etmek ş̱evāb

4 gezmegil aġyār-ile ʿāşıḳa āzārdır
yoḫsa bu āhım seni eyleye ḫāne-ḫarāb

5 çoḳ da fiġān eyleme sen de seyid şükriyā
dil-ber ile edegör rūz-ı ḳıyāmet ḥesāb

44

.---/.---/.---/.---

1 göñül şehrini raḥm et ġamla vīrān etmegil yā rab
büküp ḳaddim firāḳ-ile ciger ḳan etmegil yā rab

2 beni çünki hidāyet birle ḳıldıñ aḥmede ümmet
yine luṭf et beni maḥşerde giryān etmegil yā rab

3 cemīʿ-i māl [ü] mülk-i dehriden bir nesne yoḳ bende
ḳamusu bir fülūsa żaʿf-ı īmān etmegil yā rab

4 kerem ḳıl terk-i terk olmaḳ naṣīb ola dil [ü] cāna
buña ḳaç gün ki mihmānım peşīmān etmegil yā rab

5 benem şükrī yüzü ḳara ʿamelsiz bende-i kemter
beni rūz-i ḳıyāmet şerm-i dīvān etmegil yā rab

45

.---/.---/.---/.---

1 ḳadiñ bir ser[v]-i bālādır ki andan zeyn olup cennet
lebiñ bir keʾs-i şerbetdir ne şerbet şerbet-i ḥikmet

2 mübārek ṭalʿatıñ güldür ne gül pākīz[e] vü bī-ḫār
gözüñ bir türk-i ẓālimdir[1] ne ẓālim ẓālim-i fıṭnat

11a

3 sözüñdür derdlere dermān yüzüñdür ravża-i rıḍvān
özüñsen raḥmet-i raḥmān teʿālallāh ẕihī ḳudret

4 siyeh perçemleriñ fitne ne fitne fitne-i āḫir
gelen nūr-ı şefaʿātle *tebārek*[2] şānıña elbet

5 çü sensin ʿālemiñ ḳadri sen olduñ ʿālemiñ bedri
ne ḥürmet ḥürmet-i ümmet ne ümmet ümmet-i sünnet

6 şefāʿat yā resūlallāh bize luṭf eyle ol āgāh
günehkāram ḳatı güm-rāh ne güm-rāh ġāyetü'l-ġāyet

7 ṣorarsañ şükrī-i zāram ḳamu maḫlūḳdan ḫᵛāram
igen nefse giriftāram kerem ḳıl de baña ümmet

46

-.--/-.--/-.--/-.-

1 geldi ḳarşudan bugün bir gözleri şehlā igit
mest-i lā-yaʿḳil edip geçdi beni raʿnā igit

2 öyle müsteṣnā güzel kim görmedim beñzer aña
geşt-ile gezdim ḥaleb şām [u] mıṣır başrā igit

[1] *Türk*: Sarhoşluk, zalimlik, cesurluk, kavgacılık gibi özelliklerle klasik Türk şairlerince kullanılmıştır. Özellikle sevgilinin veya memduhun gözünden söz ederken Türklerin usta avcılığı ve ok atıcılığı yönleriyle teşbih ve istiareler kurulmuştur (bkz. Pala 2005, 462). Bir naat olan gazelin bu beytinde Şükrî Hz. Peygamber'in gözünü methetmek adına "türk-i zalim" terkibiyle bir teşbih yapıyor.
[2] Kur'ân-ı Kerîm'in suresi 67. suresi olan Mülk Suresi.

3 çeşm-i cādūsun gören dem-beste-i ḥayrān olur
aṭlas-ı ḫārā giyinmiş böyle bī-pervā igit

4 şol igitler serveriniñ vaṣfını dersem eger
defter-i dīvāna ṣıġmaz şöyle bī-hem-tā igit

5 söylese vaṣṣāf olup şükrī degil biñden biri
görmedi ins [ü] melek miṣliñ dür-i yek-tā igit

47

.---/.---/.---/.---

1 dilā besdir vücūdum maḥv ḳıldıñ bunca efġān et
muḥabbet terkin eyle rāḥat içre bir dem iskān et

2 yeter bu ḥücre-i ġamda şeb [ü] rūz zār ü nālān ol
erişdi yūsuf-ı mıṣrī[1] beşīr-i māh-ı kenʿān[2] et

3 firāḳ-ı ḥasret-ile yandı cānım dil-berā besdir
tutuşdu ḫār [u] ḫāṣākim biraz da şerbet iḥsān et

4 degil meydān-ı ʿaşḳıñ yalıñız benven nerīmānı
diger bir ben gibi bī-çāreyi bul bend-i zindān et

5 mürüvvet nıṣf-ı dīndir[3] kim buyurmuş aḥmed-i muḫtār
ḥadīṯse inḳıyād eyle seyid şükrīni ḫandān et

---

[1] *Hz. Yusuf*: Hz. Yakub'un oğlu, İsrailoğulları'na gönderilen peygamber. Hz. Yusuf'un kıssası Kur'ân-ı Kerîm kıssaları içinde "ahsenü'l-kasâs" diye anılır. Babasının ayrıcalıklı sevgisi ve ilgisine mazhar olan Yusuf kardeşleri tarafından kıskanılır ve bir kuyuya atılarak, Yakub'a öldüğü haber verilir. Köle tacirleri tarafından bulunarak Mısır'da Aziz'e satılır. Kendisine âşık olan Aziz'in karısı Züleyha tarafından, aşkına karşılık vermeyince zindana atılır. Rüya yorumlama kabiliyeti zindandan çıkmasına vesile olur ve böylece Aziz'in dikkatini çeker. Manevi ve zihni üstünlüğü ile Aziz'in vezirliğine kadar yükselir (bkz. Harman 2013b, 1-5). Divan şiirinde en çok zikredilen peygamberlerdendir. Hz. Yusuf'un tarif edilemeyen güzelliği sevgiliyle kıyaslanmış; kuyuya atılması, Züleyha ile olan hikâyesi, zindana mahkum edilmesi, rüya tabir etmesi, köle iken sultan oluşu gibi bir çok hadise mısralara yansımıştır (bkz. Pala 2005, 483-484). Beyitte Mısır'dan memleketi Ken'ân'a dönüşüyle anılmış, "Mâh-ı Ken'ân" olarak tavsif edilmiştir.

[2] *Ken'ân*: Yakup Peygamber'in memleketidir. Bugünkü Filistin ve Suriye'nin bir bölümünü içine alır. Nuh Peygamber'in oğullarından yahut torunlarından olan Ken'ân adından gelir. Edebiyatta, bu iki peygamber dolayısıyla sıkça anılmıştır. "Pîr-i Ken'ân" tamlamasıyla Hz. Yakup; "Mâh-ı Ken'ân" tamlamasıyla Hz. Yusuf kasdedilir (bkz. Pala 2005, 266).

[3] *Nısf-ı Din*: "Kişi evlendiğinde dinin yarısını tamamlamıştır. Diğer yarısı için de Allah'tan korksun!" mealindeki hadisi telmih (bkz. Komisyon 2014b, 37).

48[1]

.---/.---/.---/.---

1 dirīġā ġurbet içre ḳalmadı cānımda hīç ṭāḳat
ġarīb-i der-be-der bī-hem-dem [ü] bī-yār [u] bī-rāḥat

2 ʿaceb miḥnetdeyem fikrimde yoḳdur meyl-i dünyā kim
ḥaleb şehrinde bir dil aġnayan yoḳ ḳalmışam şeh-māt[2]

3 tevekkül dāmenin dutdum ḳamudan yār mevlādır
nedir ālāyiş-i dünyā anuñçün eylemek ḥālāt

4 bu fikr-ile giderken tā nesīmī[3] merḳadin buldum
gidip dilden küdüretler ṣafā geldi baña heyhāt

5 erişdi bir yere dīvāneler āġāz ḳıl şükrī
terennüm eyle bülbül tek ḥalebde söyle ḳaç ebyāt
11b

49

.---/.---/.---/.---

1 nesīm-i kūy-ı cānān al emānet böyle bir kār et
esīr-i miḥnet-i ġam olduġum ol şūḫa iḫbār et

2 görüp ben ʿāşıḳ-ı zārın varıp aġyāra mihr eyle
melālet-keşligim allāh içün ol yāre işʿār et

3 benim ʿıyş-ı vişālim zehr eder biñ nāz [ü] ʿişveyle
eriş düş pāyine benden yaña yavunca ıẓhār et

---

[1] Der-kenâr.

[2] *Şah-Mât*: Stratejik hamlelerle rakibin şahını mat etmek; yani oyunu bitirmek anlamına gelen satranç terimidir. Şahı mat olan mağlup olmuştur (bkz. Aksoyak 2005, 7-16).

[3] *Seyyid Nesîmî*: 14. yüzyıl Türk edebiyatının büyük şairi (v. 1404). Adı İmameddin'dir. Fazlullah-ı Hurufi'ye tabi olup Hurufiliğe intisap etmiş ve hayatını, görüşlerini anlatmaya adamıştır. Hurufi bir şair olmasına rağmen şiirlerinde didaktik ve felsefi üslubun kuruluğuna düşmemiş, aksine lirik, heyecanlı, coşkun şiirler söylemiştir. Fikirlerinden ötürü Halep'te derisi yüzülerek idam edilmiştir (bkz. Banarlı 1983, 372-375). Gazelde Şükrî, Halep şehrinde yaşadığı bir bunalımlı ruh halinden bahsediyor. Bu haldeyken birden Nesîmî'nin kabri ile karşılaşıyor. Nesîmî, sadece şair olarak değil, manevi bir kişilik olarak da Şükrî'yi etkilemiş olacak ki onun kabri ile karşılaşmak şairin gönlündeki sıkıntıları giderip içini ferahlatmaya yetiyor. Şükrî'nin Nesîmî methi için yazmış olduğu 387 numaralı manzumede kendisine karşı duymuş olduğu derin saygıyı görmek mümkündür.

4 muḥaḳḳaḳ ṣıḥḥatim mümkin degil perverde-i derdem
beyān-ı ʿaşḳ sībdir eşk-i alım seyr-i gülnār [et]

5 ṭarīḳ-i ʿaşḳda tek ḳaldıġımçün söylerem her dem
yürü bād-ı ṣabā kūy-ı dil-ārāya ḫaberdār et

6 edip aġyāra şefḳat bizi cevriñle uṣandırma
emāndır cemʿ-i ḫāṭır olmuşam git ʿarżım ıẓhār et

7 ẕihī niʿmet ki feyż-i ʿaşḳdan müstevcib-i mihrem
viṣālin keʾsini aġyār-ı bed-ker-dāra semdār [et]

8 bıraḳ bu mālāyaʿnī sözleri tevḥīd-i ḫaḳ söyle
bilirsin ber-ḳarār olmaz cihān gel terk-i ġaddār et

9 yeter şükrī fiġān ile uṣandı ḫalḳ cānından
biraz inṣāfa gel bunca fiġān bes terk-i eṭvār et

50

.---/.---/.--

1 amān ey nergis-i bīmār raḥm et
ġamıñdan oldu baġrım nār raḥm et

2 çü-bülbül zār [u] feryād eylerem ben
lebiñden ey yüzü gülzār raḥm et

3 nigāhıñ cānıma ḳaṣd eylemişdir
amān ey gözleri ḫūn-ḫᵛār raḥm et

4 temennādır kerem ḳıl ġonce-femden
baña biñ nāz-ile güftār raḥm et

5 beni firḳat odu ḫāk eyleyipdir
vücūdum maḥv olur dildār raḥm et

6 ʿaceb ḫavf eylemezsin bārī ḫaḳdan
be-ʿaşḳ-ı ḫażret-i muḫtār raḥm et

7 bu şükrī yine bir ḫāliṣ ḳuluñdur
aña ey āteşīn-ruḫsār raḥm et

51[1]

.---/.---/.--

1 işit benden birāder bir naṣīḥat
dilerseñ cānıña dünyāda ṣıḥḥat

2 cihānda ḳaç şey[ʾ]e meyl etme zinhār
bulasın ḫoş ṣafā görme fażīḥat

3 nikāḥ etme cihānda ikki ḫatun
görür elbette insān pek rezālet

4 olur lā-büd ḫulüv taḥḳīḳ ādem
bulur gündüz gece dürlü nedāmet

5 umulmaz ḳāḍīlar ṭabʿında ıṣlāḥ
ki hindūda bulunmaz müşg elbet

6 olursa köpri ḥākim geçme zinhār
anıñ ṭabʿı olur ʿaḳreb-ṭabīʿat

7 tamaʿ zımnında varma meclise hīç
umulmaz kimsede hergiz seḫāvet

8 bulam derseñ vefā ḥākimde şükrī
ılandan hīç umulmaz istirāḥat
12a

52

.---/.---/.---/.---

1 *ʿabūsen ḳamṭarīrān*[2] çehre-i idbāra biñ laʿnet
vüżū[ʾ]dan dökmemiş ṣu rūy-ı bī-envāra biñ laʿnet

[1] Der-kenâr.
[2] *Abûsen Kamtarîran*: "Asık suratlı ve zor, belalı" manasındaki bir Kur'ân tabiri. "Çünkü biz, asık suratlı, çetin bir günden (o günün azabından dolayı) Rabbimizden korkarız." mealindeki İnsan Suresi 10. ayetten kısmî iktibas. Şair bu tabiri dizede bir sıfat olarak kullanmıştır.

2 ḫıyānet-pīşekāra her zamān mevlā ġażab ḳılsın
ṭuz etmek ḥaḳḳını fehm etmeyen bī-ʿāra biñ laʿnet

3 şarılır geceler it gibi zen-bāre temīzi yoḳ
yine gündüz dīnini şarf eden dīnāra biñ laʿnet

4 buyurmuş faḫr-i ʿālem ḥubb-i dünyā reʾsi ḫaṭīʾe kül[1]
ḫasārü'd-dehr-i uḫrā ol sikī murdāra biñ laʿnet

5 uyuzlar defterine kendi ismin ḳayd eden eclāf
yemez içmez libās-ı köhnelü eşrāra biñ laʿnet

6 gelir her meclise ḥālin beyān eyler ki muḥtācam
yalanı kendine resm eyleyen füccāra biñ laʿnet

7 hele şükrī bi-ḥamdillāh faḳīrem līk sulṭānam
nişāba mālik ol mānīʿ-zekvāt ġaddāra biñ laʿnet

53[2]

..-- (-.--)/ ..-- / ..-- / ..-(--)

نیست یک دیدهٔ مردم که او گریان تو نیست
گر کدام سینهٔ عرفان که سوزان تو نیست

ظاهر و باطن اگر صورهٔ رحمن توی
نیست اندر ثقلین یک کس قربان تو نیست

همهٔ مومن و ترسا روز و شب تو طلبند
در جهان کیست بگو بندهٔ فرمان تو نیست

هیچ کس نیست ولی عاشق صادق چو فقیر
هست بسیار ولی چون من بیجان تو نیست

[1] "Dünya sevgisi bütün hataların başıdır. Dünyayı terketmek de bütün ibadetlerin başıdır." mealindeki hadisi telmih (bkz. Özdemir 2016, 338).

[2] (1) Bir göz sana ağlamıyorsa ona göz denmez, hangi irfan sahibinin sinesi senin için yanmaz ki. (2) Zahiren ve bâtınen Rahman'ın suretisin. Sana kurban olmayanın bir itibarı yoktur. (3) Mümin kâfir gece gündüz seni arzular, dünyada senin fermanını duymayan mı vardır? (4) Bendeniz gibi sadık âşık çoktur lakin benim gibi senin için ölen yoktur. (5) Kör gözümden senin ayağının tozu düşerse; seni görmedikten sonra dünyayı görsem ne olur. (6) Senin için inlemeyen zavallı âşık görmedim, dünyada bu senin Allah vergisi güzelliğinin debdebesidir. (7) Sana dinini ve gönlünü veren sadece Şükrî değildir; doğudan batıya senin için harap olmayan kim vardır?

گرد خاکت اگر ازدیدهٔ کورم افتد
آه ازان رونق دنیا که نگهبان تو نیست

درجهان دبدبهٔ حسن خداداد تو است
عاشق زار ندیدم که او نالان تو نیست

نه همین سید شکری دین دل داد زتو
کیست تا شرق و غرب مردم ویران تونیست

12b

54

.---/.---/.---/.---

1 seḥer ṭur ḫᵛāb-ı ġafletden tażarruʿ birle ḳıl ḥācāt
ṣaḳın terk-i ʿibādetden geçirme ġafleten evḳāt

2 seni ḫalḳ eyledi mevlā ʿubūdiyyet-çün[1] ey ġāfil
cihād-ı nefs [i]çün geldiñ buraya maḳṣadün bi'z̲-z̲āt

3 açıḳdır bārgāh-ı kibriyā her demde ey ʿārif
unutma *yevmi lā-yenfaʿ*[2] ḳalırsın āḫirī şāh-māt

4 hemān saʿy eyle dünyāda dil-āzār etme bir mūru
alır ḥaḳḳın yarın ʿuḳbāda ister aḥsen-i ṭāʿāt

5 vużu[ʾ]-sāz ol otur seccāde üzre ʿādeten zühdī
degildir ṣūfī-i ehl-i riyā ol söylemem kel(i)māt

6 niçün kim bu cihān taḥḳīḳ olup bir mezraʿa[3] ey dil
gerek maḥṣūl ekip bunda bite bir ḥınṭa-i ṭāmāt

7 yarın elbette ʿuḳbāda ḳalır dermānde bī-behre
ne yüz-ilen ʿaceb şükrī gidersin ḥażrete heyhāt

[1] '*Ubûdiyyet*: Kötülüğü emreden nefisten halas olup Allah'a hakiki manada kulluğu ifade eden tasavvuf terimi (bkz. Sayın 2013, 87). Şair aynı zamanda "Ben cinleri ve insanları, ancak kulluk etsinler diye yarattım." mealindeki Zariyat Suresi 56. ayete telmihte bulunmuştur.
[2] "O gün ki ne mal fayda verir ne oğullar!" melindeki Şuarâ Suresi 88. ayetten kısmî iktibas.
[3] "Dünya ahiretin tarlasıdır." mealindeki hadisi telmih (bkz. Komisyon 2014a, 341).

55

-.--/-.--/-.--/-.-

1 bulmaḳ isterseñ ʿināyet (tañrıdan) ey dil (gel) etme seyyiʾāt
Mā-nehallāh[ı][1] unutgil ʿādet etgil ʿilmiyāt

2 gelmediñ *ḳālū belā*dan[2] bunda nān [ü] āb-içün
geldigiñ ḥubbüʾl-vaṭan ḳaydın unutma ġāfilāt

3 çün buyurdu faḫr-i ʿālem dünyeyi bir mezraʿa
dikegör bir bezr-i ṣāfī anda algil ḥāṣılāt

4 ḳılmagil ṭāvus[3] gibi ārāyiş-i zeyn-i ṣalāḥ
dehride ʿanḳā[4] gibi bir nāmver bul ṣāliḥāt

5 ḳonma bülbül tek olur olmaz ḫas [u] ḫār üstüne
bir güzel ḳıl münteḫab dünyāda olma cāhilāt

6 olma şūr-engīz her fevvāreveş *milḥün ücāc*[5]
ger olursañ şīr-i māder tek leẕīẕ bulduñ necāt

7 şükriyā terk etme dāʾim ḳıl tevāzuʿ āb tek
tā yüzüñ bedrā gibi ḥażretde olsun bedriyāt

56

.---/.---/.---/.---

[1] "Allah'ın yasakladıkları."
[2] "Hani Rabbin (ezelde) Ademoğullarının sulplerinden zürriyetlerini almış, onları kendilerine karşı şahit tutarak, 'Ben sizin Rabbiniz değil miyim?' demişti. Onlar da, 'Evet, şahit olduk (ki Rabbimizsin)' demişlerdi. Böyle yapmamız kıyamet günü, 'Biz bundan habersizdik' dememeniz içindir." mealindeki Aʿraf Suresi 172. ayetten kısmî iktibas. (bkz. *Bezm-i Elest*)
[3] *Tâvûs*: Sorgucu ve kanatlarındaki rengarenk tüyler ile kuşlar âleminin en güzellerinden biri olarak kabul edilen kuş. Yaratılışındaki güzellik nedeniyle Cennet Kuşu olarak da adlandırılmış; Türkler onu Tanrı Kuşu diye çağırmışlardır. Şairler tâvûs kuşunu şiirlerinde sıkça anmış, onu iffet, renk, gösteriş, güzellik, itibar, ihtişam ve böbürlenme simgesi olarak ele almışlardır (bkz. Ceylan 2015, 227-228).
[4] *ʿAnkâ*: Zümrüdüanka, Simurg isimleriyle de anılan efsanevî-mitolojik bir kuş. Kafdağı'nın tepesinde yapılmış köşk benzeri bir yuvada yaşadığına, uçtuğu zaman havanın karardığına ve çok parlak olduğuna inanılır. Birçok mit ve efsaneye değişik isimleriyle konu olmuştur. Tasavvufta *adem-i mutlak*ın sembolüdür. Cihanı saran şöhretine rağmen Kaf Dağı'nın zirvesinde tek başına yaşadığının düşünülmesi, onun kanaat sahibi olarak anılmasına vesile olur (bkz. Ceylan 2015, 31-38).
[5] "O, birinin suyu lezzetli ve tatlı, diğerininki tuzlu ve acı olan iki denizi salıverip aralarına da görünmez bir perde ve karışmalarını önleyici bir engel koyandır." mealindeki Furkan Suresi 53. ayetten kısmî iktibas.

1 göñül māh-ı muḥarremdir[1] cigerden zār [ü] efġān et
sipihr-i bī-vefā gör neyledi çarḫiyi vīrān et

13a

2 muḥibb-i ḫānedān ol ḳıl fedā bu günde cān naḳdin
vücūduñ şāh ḥüseyn-i kerbelā ʿaşḳına ḳurbān et

3 ʿadū-yı ḫānedānıñ cānına laʿnet gece gündüz
be-lām [ü] ʿayn [ü] nūn [ü] tā sezā-yı āl-i aryān et

4 düşerse fırṣatıñ fevt etme cān-ile ġazā eyle
bu ʿömr-i bī-şemerden geç fedā-yı şāh-ı merdān[2] et

5 otur bir künc-i ʿuzletde bugün terk-i ṣafā ḳılgil
ḳanāʿat vādisinde murġ-i ʿanḳā gibi iskān et

6 tevekkül dāmenin elden bıraḳma ṣabr ḳıl pīşe
ṭarīḳat ʿāleminde edhemāsā[3] terk-i dīvān et

7 ferāġat kūşesinde seyyidim şükrī riyāżetle[4]
ṣadāḳatle eriş tīz ehl-i beyte ṣıdḳ-ı īmān et

57

-.-- / -.-- / -.-- / -.-

1 ḥadd-i gül var mı ki ḳılsın lebleri dildār[a] baḫş
nisbet olmaz hīç bir vech-ile ġonce ḫāra baḫş

2 ḳaddi ʿarʿar zülf[ü] sünbül ḫaṭṭ[ı] reyḥān sīm-ten
ne ṭarīḳ ile gerek serv eyleye dildāra baḫş

[1] *Muharrem*: Kamerî ayların birincisi. Aşura yani onuncu günüyle anılır. Hz. Adem'in tövbesinin kabulü, Hz. Nuh'un gemisinin karaya kavuşması, Hz. Yunus'un balığın karnından çıkması gibi dinî-tarihî hüviyete sahip olaylar bu güne yakıştırılsa da hicretin 61. yılında aşure günü gerçekleşen Kerbela faciasından sonra Müslümanlar arasında daha ziyade bu vakayla özdeşleşmiştir (ayrıca bkz. *Kerbelâ* ve *Hz. Hüseyin*).

[2] *Şâh-ı Merdân*: Hz. Ali'ye şecaatinden ötürü verilmiş bir lakap (bkz. *Hz. Ali*).

[3] *İbrahim Edhem:* Zühd döneminin önemli mutasavvıflarındandır (v. h. 161 / m. 777). Belhlidir. Bir melikin oğludur. Ava çıktığı bir gün gaipten gelen bir sese kulak vererek bütün maddi imkanlarını bir kenara bırakmıştır. Mekke'de bulunmuş Şam'da irtihal etmiştir. (bkz. Kuşeyrî 2009, 95-97)

[4] *Riyâzet*: Nefsin ve karakterin kötü huylardan arındırılmasına yönelik gayret manasındaki tasavvufî ıstılah (bkz. Rasim 2013, 582).

3 laʿli şekker ruḫ müdevver saʿd-ı aḫter lāle-leb
böyle dil-ber şehd [ü] şekker eyleye gülnār[a] baḥş

4 bu leṭāfet bu nezāket bu ṭarāvet sende var
şāha düşmez ey efendim ḳıla ḫıẕmetkār[a] baḥş

5 şükriyā epsem otur ey kend'özüñden bī-ḫaber
ḳudretiñ yoḳ vaṣfına lāyıḳ degil eşʿār[a] baḫş

58

-.--/-.--/-.--/-.-

1 bir gözü şehlā lebi gülnāra dil verdim ʿabeş
ʿāşıḳa raḥm etmeyen ġaddāra dil verdim ʿabeş

2 bilmedim böyle sitemkār olduġun cānā seniñ
gül ḳıyāṣ etdim ne bildim ḫāra dil verdim ʿabeş

3 bilmişem cānā saña ḳalmaz bu ḥüsn [ü] ʿizz [ü] nāz
ben seniñ tek bir vefāsız yāre dil verdim ʿabeş

4 el sözü evler yaḳar meşhūr işitdim mihriñi
līk sen maʿdūm-ı iḥsānkāra dil verdim ʿabeş

5 şükrī-i bī-çāreye bir kez teraḥḥum ḳılmadıñ
ḥayf kim ey bī-vefā iḳrāra dil verdim ʿabeş

59[1]

.---/.---/.---/.---

1 dil-i bī-ʿārımız şimdi diler cānā[n]dan vuṣlat
velākin ʿāşıḳa taḳdīr olupdur dāʾimā firḳat

2 ḫuṣūṣā derd ü ḥasretden göz açmaz ʿārif-i billāh
hemīşe ẕār [ü] nālānam vücūdum maḥv edip ḥasret

3 vücūd-ı nā-tüvānım ṭaʿneden ġırbāle dönmüşdür
bihamdillāh meẕmūm olmuşam ʿālemde bī-ḥürmet

[1] Der-kenâr.

4 yazılmış şükriyā *naḫnü ḳasemnā*da baña rūzī
firāḳ ü ḥasret ü derd ü ġam ü hicr ü keder mihnet

60

--. / .--. / .--. / .--

13b

1 yaḳdım dil [ü] cānı leb-i gülnārıñı görgeç
düşdüm ḥareketden gül-i ruḫsārıñı görgeç

2 hicrāna düşüp dil ḳarañu zülfüñ ucundan
bīmār oluram nergis-i bīmārıñı görgeç

3 bilmem nic'olur ḥālim eyā gözleri cādū
baġrım delinir ḫançer-i ḫūn-ḫᵛārıñı görgeç

4 ḫūn oldu yeter cān [ü] göñül merḥamet eyle
inṣāfa gel ey ẓālim ben-i zārıñı görgeç

5 şükrī yeme ġam gerçi nigārıñ saña baḳmaz
ben yalvarıram nerde şu dildārıñı görgeç

61

-.-- / -.-- / -.-- / -.-

1 dil-beriñ ḥüsnü füzūn olduḳça çekmez iḫtiyāc
lākin ol nāzı ne bilsin ādemī-i ḫar-mizāc

2 kār eger düşvār olursa *yā ṣabūr* ẕikr eylegil
kim buyurdu yār-i ḥaḳ *eṣ-ṣabru miftāḥü'l-ferāc*[1]

3 ḳalmışam firḳat-zede bu fānī ʿālemde n'idem
biñ ḥekīm-i ḥāẕıḳ etmez derdime hergiz ʿilāc

4 böyle bir devrāna geldiḳ biñ'ki yüz ḳırḳ ṭokuzu
bu ʿırāḳıñ fitnesinden gündüz olmuş leyl-i ʿāc

[1] "Sabır, ferahlığın anahtarıdır." manasındaki söz. Hadis olup olmadığı tartışmalıdır ancak Şükrî hadis olduğunu kabul etmiş görünmektedir.

5 seyyidim şükrī ne bed eyyāma düşdük ḥayf ḥayf
ehl-i diller ḫırḳa[1] çekmiş başlarına lā-ʿilāc

62[2]

-.-- / -.-- / -.-- / -.-

1 bī-vefā dünyā[ya] dil verdim ʿabeş etdim ʿabeş
bir gözü şehlāya dil verdim ʿabeş etdim ʿabeş

2 bilmedim üftāde oldum zülf [ü] ḫaṭṭ [u] ḫāline
sen yüzü ḥamrāya dil verdim ʿabeş etdim ʿabeş

3 bī-vefālar defterinde ismiñi ḳayd eyledim
ḳays olup leylāya dil verdim ʿabeş etdim ʿabeş

4 hāleveş eṭrāfiñ almışdır raḳīb ġammāẕlar
lā-ḥaẕer sen aya dil verdim ʿabeş etdim ʿabeş

5 şükriyā maʿẕūrdur mehveş eger nāz eylese
līk ben her-cāya dil verdim ʿabeş etdim ʿabeş

63

-.-- / -.-- / -.-- / -.-

1 şāmdan ʿaşḳıñla ḳan yaş aġlaram tā yana ṣubḥ
leşker-i ġamla keş-ā-keşdir baña uyana ṣubḥ

2 kimse ben tek ḫāne-vīrān olmadı ʿaşḳ içre tā
āh [ü] feryād eylerem sūz-ile tā kim ḳana ṣubḥ

3 iki yaġmacı gelir leşker çekip cān ḳaṣdına
bilmişem müstaġraḳ olur dīde ḳana kāana [ṣubḥ]

4 meh-cebīnler zülfüne bir şāne-i zerrīn taḳar
her şafaḳdan kim bu ḥaşmetle çıḳar keyvāna[1] ṣubḥ

[1] *Hırka*: Dervişlerin genellikle zikir esnasında giydikleri, önü açık, geniş ve yakasız tarikat cihazı. Hırka giymek tarikata girmek demek olduğu için, şeyhin müridine hırka giydirmesi merasimle yapılırdı (bkz. Cebeci 2009, 270).
[2] Der-kenâr.

5 görmemiş tā devr-i ādemden berü bir dem ṣafā
ʿāşıḳ-ı mestāneler maḳṣūdunu iḥsāne [ṣubḥ]

6 ey beni derd-i firaḳ [u] hicr-ile muʿtād eden
ʿāḳıbet rūz-ı ḳıyāmet var[a] bir dīvāna ṣubḥ

14a

7 şükrī-i bī-çāredir feryād eden ey bī-vefā
nic'olur ḥāliñ duta dāmānıñı merdāne ṣubḥ

64

-.--/-.--/-.--/-.-

1 ḳalmışam firḳat-zede bir derdime dermān yoḳ
ḥālimi ʿarż etmege bir ḥükmüne merdān yoḳ (yoḳ)

2 bilmezem n'ola serencāmım gerek bu hicr-ile
yanmışam bir mehveşiñ ʿaşḳıyla hīç iḥsān [yoḳ]

3 bir ḳażāya ben giriftār olmuşam yā rab daḫi
bilmişem bir daḫi ben tek yüregi büryān yoḳ

4 neyleyem devrān elinden görmedim hergiz vefā
vādī-i ʿaşḳ içre ben tek ḫānesi vīrān yoḳ

5 böyle bir yār-i vefāsızdır cihān görmüş degil
aña beñzer bir daḫi ʿāşıḳlara īmān yoḳ

6 günde biñ kez öldürür iḥyā eder bu mücrimi
cilve vü nāz ü girişme vardır ol dermān yoḳ

7 luṭf edip ey bād ʿarż eyle benim ḥālim aña
söyle gördüm şükrīni efġān[ı] çoḳ imkān yoḳ

65

-.--/-.--/-.--/-.-

[1] *Keyvân*: Zühal de denen, yedinci kat gökte yer alan seyyare. Rengi siyahtır. Şems ve Kamer düşmanı; Zühre ve Utarid dostlarıdır (bkz. Onay 2007, 420).

1 gözlerim ḳan aġladan şol ẓālim-i ġaddāra baḫ
kāse ile zehr içiren ḳātil-i ḫūn-ḫᵛāra baḫ

2 seyr ile seyrāne çıḳmış şol efendi-zāde gör
her yaña baḳdıḳça yüz biñ ḳan eder bī-ʿāra baḫ

3 cilve-i mestānesinden eyledi dünyāyı mest
mest-i bī-pervā gezen ol nergis-i bīmāra baḫ

4 ol raḳīb-i bed-sirişte eyleyip mihr [ü] vefā
ʿāşıḳ-ı bī-çāreye ẓulm eyleyen dildāra baḫ

5 ʿömrüm içre bir teraḥḥum birle ḥālim şormadı
ʿişve ile nāz-ile seyr eyleyen ḫünkāra baḫ

6 el-ḥaẕer ḳılman heves ʿaşḳıñ ṭarīḳi ṣaʿbdır
hīç inanmazsañ benim cānımdaki odlara baḫ

7 şükriyā hīç kimse ʿaşḳa sen gibi yol bulmadı
herkesiñ miḳdārını gözle ruḫ-ı gülnāra baḫ

66[1]

-.--/-.--/-.--/-.-

1 bir zamān geldik cihāna ḥürmet-i ebrār yoḫ
ṣūret uġrusu be-ġāyet bir ulü'l-ebṣār[2] yoḫ

2 bir ḫazān vaḳtinde geldiḳ bu fenā dünyāya kim
mālāyaʿnī ḥarf efzūn ṣāhib-i iḳrār yoḫ

3 ḳalmamış mihr [ü] muḥabbet şeyḫ [ü] şāb-ı dehride
ḥürmet-i faḳr [u] fenā yoḳdur sözü dīndār yoḫ

4 ehl-i ʿilme nükteler ʿāriflere ṭaʿn-ı zebān
ʿāşıḳ-ı ṣādıḳlarız ḥüsn-i muḥabbetkār yoḫ

[1] Der-kenâr.
[2] *Ulü'l-Ebsâr*: "Basiret, anlayış sahipleri" manasındaki bir Kur'ân tabiri. Kur'ân-ı Kerîm'de Al-i İmran Suresi 13; Nur Suresi 44 ve Haşr Suresi 2. ayetlerde zikrolunur.

5 seyyide ruffāż[1] deyü düşnām ederler şükriyā
āl-i beyt-i muṣṭafāya ḥubb eden aḥrār yoḫ sene 17 cemāziye'l-āḫir 1257
14b

67

.---/.---/.---/.---

1 fiġān kim yandı cānım ġurbet içre ḫurd [u] ḫ[v]ābım yoḫ
gece gündüz yanar cānım firāḳa nuṭḳ [u] tābım yoḫ

2 egerçi terk-i terkem līk bir perverde-i derdem
ḥaḳīḳat ʿāleminde bir sülūka intiṣābım yoḫ

3 bıraḳdı rūm iline rızḳımı ol rāzıḳ-ı ʿālem
vezīr ü mīr-i mīrān[2] meclisinden bir ḥesābım yoḫ

4 egerçi yūsuf-ı güm-geşte mıṣra pādişāh oldu
yine derdi ki kenʿān iḳliminden ötrü ḫ[v]ābım yoḫ

5 biraz ṣabr ü taḥammül ḳıl bugün şükrī tevekkülle
ḫudā ḳādirdir ilter hem yine bir ıżṭırābım yoḫ

68

.---/.---/.---/.---

1 ġam-ı firḳat girībānım dutupdur eylerem feryād
neden yā āh [ü] zārım diñlemez ol gözleri cellād

2 ḳażā gününde yarın ḥaḳ taʿālallāh otur[d]uḳda
eger senden ṣorulsa etdiġiñ ey zümre-i şeh-zād

3 ʿaceb kāfir mi oldum ʿāşıḳ-ı bī-çāre oldum ben
ḫudādan ḫavf ḳıl terk-i cefā ḳıl kendiñe muʿtād

---

[1] *Râfizîlik*: "Terketmek, bırakmak, ayrılmak" manasındaki *rafz* kelimesinden türemiştir. Rafizîllik ilk olarak Zeyd b. Ali'nin Emevîler'e karşı başlattığı isyan esnasında Hz. Ebu Bekir ve Hz. Ömer'i meşru halife kabul ettiği gerekçesiyle kendisini terkeden ilk İmamîler'i ifade etmek için kullanılmıştır. Zaman içinde ilk üç halifenin hilafetini reddettikleri için bütün Şii gruplarını, daha sonra da Şii unsurları taşıyan bazı batınî grupları ifade etmeye başlamıştır (bkz. Kohlberg 2004, 117-121).

[2] *Mîr-i Mîrân*: Beylerbeyi. Osmanlı devlet teşkilatında valilik mertebesinde olan mülki rütblerden biri (bkz. Pakalın 1983, 545).

4 bilirsin bāḳī ḳalmaz ḥüsn [ü] nāz [ü] cilve vü ʿişve
yeter şāhım mürüvvetle beni gel eylegil āzād

5 ne-bākim ṭaʿne-i aġyārdan senden dil-āzāram
dikensiz gül bulunmaz bāġ-ı ḥüsne söylemiş üstād

6 dirīġā ṣad dirīġā yandı cānım ʿaşḳa maḥv oldu
ne sāz etdim ne söz etdim ne sūd etdim ne oldum şād

7 yeter ey seyyidim şükrī tevekkül-pīşe ḳıl ḥaḳḳa
umūruñ tefvīż eyle ḥażretine ḳır boyuñ münḳād

69[1]

-.--/-.--/-.--/-.-

1 girmişem deryāya yā rab baḥr-i iḥsāndan meded
şol muḥammed muṣṭafā kevneyne sulṭāndan meded

2 ol ebū bekr [ü] ʿömer ʿoşmān ʿalīniñ ḥaḳḳı-çün
hem ḥasan ḫulḳ-i ḥasen şol ehl-i bürhāndan meded

3 ol ḥüseyn ibni ʿalī şāh-ı şehīd-i kerbelā
ḥamza[2] vü ʿabbās[3]-ı ʿammeyn ṣāḥib-erkāndan meded

4 āl [ü] aṣḥāb-ı resūl-i kibriyānıñ ḥürmeti
ṭābiʿīnü'ṭ-ṭābiʿīn erbāb-ı ʿirfāndan meded

5 ḳıl ʿināyet yā ilāhī baḥr içinde ḳalmışız
eyle āsān zaḥmeti defʿ eyle insāndan meded

[1] Der-kenâr. (8, 9 ve 10. beyitler 15a'da.)

[2] *Hz. Hamza*: Hz. Peygamber'in amcası. Uhud Gazvesinde şehit olmuştur (h. 3 / m. 625). Hz. Muhammed ile süt kardeşidir ve aynı zamanda çocukluk ve gençlik yıllarında arkadaş ve dostturlar. Nübüvvetin 2. veya 6. yılında Müslümanlığı kabul etmiş, şehadetine kadar Peygamber'in yakını ve destekçisi olmuştur. Müslümanlar arasında kahramanlığın sembolü olan Hz. Hamza, Türk kültüründe güreşçilerin piri addedilmiş; menkıbevi hayatından *Hamzaname* gibi edebî bir tür teşekkül etmiştir (bkz. Algül 1997, 500-502).

[3] *Hz. Abbas*: Hz. Peygamber'in amcası (v. h. 32 / m. 653). Peygamber'in doğumundan iki veya üç yıl sonra dünyaya gelmiştir. Mekke'de birlikte büyümüşlerdir. Hz. Peygamber İslamiyet'i yaymaya başladığı günlerde hemen Müslüman olmuş ancak bunu bir süre gizli tutup müşrikler arasında kalarak Peygambere istihbarat sağlamıştır. 88 yahut 86 yaşında Medine'de irtihal etmiştir (bkz. DİA 1998, 16-17).

6 deprenir deryā gibi çarḫ-ı felekde raḳs eder
varṭa-i kübrāya düşdük baḥr-i ʿummāndan meded

7 olmuşam müstaġraḳ-ı deryā-yı ʿaşḳ-ı bī-kenār
tīz ḫalāṣ eyle ilāhī bizi hicrāndan meded

8 olmuşam bīmār cāndan üzmüşem peyvend ben
ġavṯ ʿabdü'l-ḳādir ol sulṭān-ı ʿirfāndan meded

9 ḳuṭb-ı lāhorī meded şeyḫ aḥmed ism-i pāk-bāz[1]
yā hū yā maḥmūd[2] aḥmed[3] pīr-i pīrāndan meded

10 şükrī-i bī-çāreyem ġurbetde baḥre dalmışam
biñ'ki yüz otuz birinde baḥr-i ʿummāndan meded sene 3 şābān 1231

70

-.--/-.--/-.--/-.-

1 āh biñ vāh [ü] fiġān ḳalmadı bir ehl-i ḫıred
ʿālemi ḳırdı bu ṭāʿūn az olup ʿārif-i merd

2 biñ'ki yüz ḳırḳ altısında geldi bir ṭāʿūn şedīd
ber-kemāl ehlin ararsañ bulamazsın cidd [ü] cehd

3 ḥayf ṣad ḥayfā dirīġā ḳalmadı aḳrānımız
böyle bir ḥikmet işāret eyledi dānā eḥad

[1] *Ahmed-i Lâhorî*: Hindistanlıdır. H. 1195 / m. 1781 yılında Irak'a gelerek Mahmud-ı Kerkükî ile tanışmış ve onun Kadirî tarikatına girmesine vesile olmuştur. Şeyh Mahmud'a icazet verdikten sonra tarikatını yaymak üzere yola çıkmış, Süleymaniye sancağına bağlı Surdaş kasabasında irtihal etmiştir. Şeyh Mahmud bunu duyunca Surdaş'a gidip mürşidine bir türbe inşa ettirmiştir (bkz. Çelik 2008, 160-161). *Sefine-i Evliya*'da devrinin kutbu olarak anılır (bkz. Vassaf 2011, 140). Şükrî beyitte, tarikatının silsilesinden olan zatları anarak niyaz ediyor.

[2] *Mahmud-ı Kerkükî*: Kadirî-Halisî tarikatının kurucusu Abdurrahman-ı Kerkükî'nin dedesidir. (bkz. *Abdurrahman Hâlis-i Kerkükî*) Zengene aşireti reislerinden Yusuf Ağa'nın oğlu olarak dünyaya gelmiştir. Bir süre Kerkük'e bağlı Taleban kasabasında bulunduğu için Talebanî lakabıyla anılmış ve nesli de bu nisbeyi ve soyadını kullanmıştır. Hastalanarak h. 1215 / m. 1800 yılında 85 yaşında irtihal etmiştir. Vasiyeti üzerine Kerkük'te Tekke mezarlığına defnedilmiştir (bkz. Çelik 2008, 160-161).

[3] *Ahmed-i Kerkükî*: Mahmud-ı Kerkükî'nin oğludur. H. 1194 / m. 1780 senesinde dünyaya gelmiş; h. 1224 / m. 1809 yılında babasından boşalan posta oturarak h. 1257 / m. 1841 yılında vefat etmiştir (bkz. Çelik 2008, 161). Ahmed-i Kerkükî, yirmili yaşlarının başında Kadiriye'ye intisap eden Şükrî'nin ilk şeyhidir. Şükrî, 248. manzumenin 14. beytinde şeyhinin h. 1248 yılının Rebiülahir ayında vefat ettiğini söylemiştir.

15a

4 ehl-i ʿiffet ḳarılar defn-i cenāze etmede
yek-cihet bel bağlamış bilmez nedir şerm-i neverd

5 şükriyā efʿālimizden bu vebāyı verdi ḥaḳ
yoḳsa böyle ṭaʿn-ı ṭāʿūn görmemiş kimse ebed

71[1]

.--- / .--- / .--- / .---

هنوز ازبیستون بانک نی فرهاد می آید
که هرکس شاد آنجا می رود ناشاد می آید

ملول از گلشنی آزادگی مرغ دل دارم
که خونم شوق موج جانب صیاد می آید

حزینم روز و شب فریاد کردن کار و پیشه م بود
نمی پرسی که این فریاد کدام قلاد می آید

بکوی گلشن جانان چه حاجت طبع زاهدرا
به پند واعظ خودبین به سمعش زاد می آید

برو باد صبا درکوی جانان یک بشارت گو
که قربانت شود شکری پی جلاد می آید

72

-.--/-.--/-.--/-.-

1 yā ilāhī ʿāṣiyem çoḳdur günāhım bī-ʿaded
ġarḳ-ı āb-ı cürm-i ẓulmem ʿafv-ı cürm et ḳılma red

2 şermsāram rū-siyāham dergehiñde yā raḥīm
dil aña ḫoşdur ki settārü'l-ʿuyūb sensin eḥad

[1] (1) Yine Bi-sutun dağından Ferhad'ın inleme sesi geliyor, oraya mutlu gidenler mutsuz dönüyor. (2) Kayıtsızlığın gül bahçesinde hüzünlü bir gönül kuşum var, kanım avcının şevkini kabartıyor. (3) Gece gündüz hüzünlüyüm, işim gücüm feryat etmektir. Bu feryadın kimden geldiğini sormuyorsun bile. (4) Zahidin yaradılışı sevgilinin gül bahçesine ne ihtiyaç duyar. Onun kulağı kendini beğenmiş vaizin nasihatinden nasipleniyor. (5) Ey tanyeli! Sevgilinin mahallesine gel, bir müjde ver. Şükrî celladının haberiyle sana kurban olur.

3 gerçi cürmüm yeddi ḳat yerden ü gökdendir füzūn
luṭf-ı iḥsānıñ buḥūrunda degil bir ḳaṭre ʿad

4 yā ilāhī biñ bir ismiñ ḥürmeti ʿafv et beni
oḳuram ismiñ hemīşe *ḳul huvallāhu eḥad*

5 *lem yelid*sin sen *ve lem yūled* oḳurlar hem seni
bilmişem yoḳ yerde gökde senden özge bir *ṣamed*

6 ḥadden artmışdır benim cürm [ü] günāhım yā ġafūr
şol muḥammed muṣṭafānıñ ḫāṭırıyçün ḳılma red

7 yā ilāhī sūre-i iḫlāṣa[1] ḳıldım *nestaʿīn*
bilmişem ḥaḳḳā ṣıfātıñ *ḳul huvallāhu eḥad*

73[2]

-.--/-.--/-.--/-.-

1 bī-nevāyam ḫāksāram yā resūlallāh meded
rū-siyāham ḫār [u] zāram yā resūlallāh meded

2 nefs-i emmāre elinde zār [ü] nālān ḳalmışam
bī-ʿamel bir şermsāram yā resūlallāh meded

3 çār-yār-i bā-ṣafānıñ hürmetiyçün yā ḥabīb
şāfiʿ ol çīzī ne-dārem yā resūlallāh meded

4 buḳʿa-i pākīze yüz sürdüm hezārān şükr kim
defʿ olup bu intiẓārım yā resūlallāh meded

5 kaʿbe[3]-i ʿulyāya ʿazm etdim vedāʿ [ü] el-firāḳ
pā-şikeste mūr-ı ḫᵛāram yā resūlallāh meded

[1] *İhlas Suresi*: Kur'ân-ı Kerîm'in 112. suresi. Şükrî gazelin 4, 5 ve 7. beyitlerinde surenin ayetlerinden kısmî iktibas yapmıştır. 4 ayetten müteşekkil surenin meali şöyledir: -De ki: "O, Allah'tır, bir tektir. Allah Samed'dir. (Her şey O'na muhtaçtır, o, hiçbir şeye muhtaç değildir.) Ondan çocuk olmamıştır. (Kimsenin babası değildir) Kendisi de doğmamıştır. (Kimsenin çocuğu değildir) Hiçbir şey O'na denk ve benzer değildir."-

[2] Der-kenâr. (4, 5, 6, 7. beyitler 15b'de)

[3] *Ka'be*: İslam inanışına göre yeryüzünde yapılan ilk mabed, Müslümanların kıblesi (bkz. Ünal 2001, 14-21). Divan şiirinde aşk, sevgi, güzellik, kavuşma gibi kavramları anlatırken özellikle tenasüp yoluyla kullanılmıştır. Sevgilinin yüzü, mahallesi Ka'be'ye benzetilmiştir (bkz. Pala 2005, 245).

6 bī-ser ü pā leng-zen geldim yayaḳ dergāhına
dest [ü] ḥāli bī-ʿayāram yā resūlallāh meded

7 şükrīyem kerkükiden ʿazm eyledim kūyuñ deyü
ḳıl ʿaṭā ümmīdvāram yā resūlallāh meded

15b

74

.---/.---/.---/.---

1 eger efġān edersem nüh revāḳı[1] eylerem ber-bād
vefāsız yārdan kim böyle cevr oldu baña muʿtād

2 şikāyet eylemek lāzım gelir ol ferd-i dānāya
felekden bir kimesne olmamış kim ola ol dil-şād

3 egerçi ʿāşıḳa derd-i firāḳ-ı vaṣl çekmek var
velākin dil-bere vardır k'ede ġam-perveri bir yād

4 ḫudāyā istiʿānem var ʿamel yoḳ gerçi kim bende
ne lāyıḳ ʿabdini rüsvā ede ol ḫālıḳ-ı cevvād

5 kerīmdir şükriyā mevlā saña tesḫīr eder yāriñ
ki zīrā nesl-i ṭāhirsin denilmiş ismiñe evlād

75

..-- (-.--)/..--/..--/..-(--)

1 dalmışam baḥr-i ġama hicr-ile ey yār meded
luṭf ḳıl ḥālime ey gözleri ḫammār meded

2 nā-murād etdi beni bu felek-i sifle-nüvāz
ṭāliʿim dönmedi hīç saʿda dil-efgār meded

3 ehl-i dil miḫnet-i hicr-ile sefīl ser-gerdān
nām-ı nā-dān-ı ser-efrāz ü dil-ink(i)sār meded

4 bir vefā eylemedi dehr-i denī ehl-i dile
ʿāşıḳān cevr [ü] cefā ile dil-āzār meded

[1] *Nüh Revak*: Dokuz kat göğü ifade etmek için kullanılır (bkz. *Felek*).

5 cīfe-i necs-ile nā-dānlar eder faḫr bize
ʿārif-i ṣādıḳ olan derd-ile bī-zār meded

6 aṣl-ı bed-ṭabʿ [ü] saḳīm necl-i şakī ẕevḳ eyler
ṣāḥib-i ʿizz [ü] şeref dehride aḫrār meded

7 bize bir er bulunup himmet eder mi yoḳsa
gece gündüz yanarız hicr-ile pür-nār meded

8 ehl-i ḥaḳ bulmadı fānīde ebed revnaḳ-ı dil
biz daḫi terk edelim dünyanı nā-çār meded

9 şükriyā umma vefā dehr-i denīden ancaḳ
līk ʿaşḳ-ile çaġır ḥayder-i kerrār meded

76

-.--/-.--/-.--/-.-

1 ḳalmışam hicrān içinde yā resūlallāh meded
tīz eriş feryādıma yā nūr-i ʿarşullāh meded

16a
2 dut elim rūz-ı ḳıyāmet ḳıl şefāʿat yā ḥabīb
bir günehkāram ḳatı bed-fiʿlem ehlullāh meded

3 şol ebū bekr [ü] ʿömer ʿoṷmān ʿalīniñ ḥürmeti
senden özgeye ümīdim yoḳdur eyvallāh meded

4 ger ʿināyet senden olmazsa ḳamu āvāreyiz
ḳıl ʿināyetle şefāʿat bize ʿindillāh meded

5 şükriyā ḳıl istiʿāne faḫr-i mevcūdāta kim
andan özge yoḳ durur yardımcı yā allāh meded

77

.---/.---/.---/.---

1 ḳaçan fikr eylesem yār [ü] eḥibbā eylerem feryād
bu kec-reftār elinden yaḳa yırtıp dād-ile bī-dād

2 dirīġā her yaña baḳsam görünmez çeşmime dünyā
esīr-i vādī-i ġurbet ben oldum olmuşam ber-bād

3 ciger ḳanıyla yazdım bir ġazel bu ḥücre-i ġamda
amāsiyyede uḍḥiyye gününde ʿıyd-ı zi'l-mīʿād

4 yanıp eṭrāf-ı ḳurbumda oturan bir gül-i nev-res
diyerler ismine ʿārif efendi gözleri cellād

5 çü gördü āteş-i derd-i derūnum ol şeh-i ḫūbān
gürīzān oldu mehveş gördü yandı bu dil-i ferhād

6 de ol bu hicr içinde ʿāşıḳ-ı şūrīde firḳatle
vaṭandan dūr [u] dil-ber gitdi fersūde ḳalıp ecsād

7 nedir şükrī fiġān [ü] zār felekler yandı āhıñdan
demezsin āh [ü] feryādıñ bu nüh ṭāḳı[1] eder ber-bād

78

-.-- / -.-- / -.-- / -.-

1 dü birāder ʿazm edip seyrāne vardıḳ rūz-ı ʿīd
reh düşüp gördüm oturmuş bir nigār ḫaṭṭ-ı cedīd

2 lāle-ruḫ bir nev-cüvān kim ḳadd-i ʿarʿar sīm-ber
nergis-i bīmār-ı şehlā sīb-ġabġab nev-resīd

3 sīm-ten ebrū-hilāl kirpikleri tīr-i ḳażā
ʿazm-i seyrān eylemiş ʿāşıḳları etmiş ḳadīd

4 reh-neverd oldu hezārān nāz-ile şīrīn-süḫan
aldı gitdi ʿaḳl [u] hūşum cān olup senden baʿīd

16b

5 şükriyā firḳat baña dūzaḫdan artuḳ ger desem
küfr olur mu yād-ı gül firḳat beter *hel min mezīd*[2]

[1] *Nüh Tâk:* Dokuz kat göğü ifade etmek için kullanılır (bkz. *Felek*).
[2] "O gün Cehenneme, 'doldun mu?' deriz. O da, 'daha var mı?' der." mealindeki Kaf Suresi 30. ayetten kısmî iktibas.

79

--. / .--. / .--. / .--

1 feryād güzel ʿişven elinden [saña] feryād
bir kez baña mihr eylemediñ nev-res-i şeh-zād

2 hīç ʿāşıḳı şād etmek umulmaz naẓarıñdan
hā miḥnet-i ġam ʿāşıḳa ḳılmaḳ size muʿtād

3 aġyār-ile her dem saña lāyıḳ mı ṣafālar
yoluñda cefā-keşler ola derd-ile hem-zād

4 şol kelb raḳībe edesin ülfet [ü] mihri
her dem beni zārī ḳılasın hicr-ile dil-dād

5 şükrī n'ideyim böyle imiş ʿādet-i ḥūbān
müşkil deme düşdüḳ meger allāh ede imdād

80

..-- (-.--)/ ..-- / ..-- / ..-(--)

1 eylerem göñlümü bir sīm-beden dil-bere bend
ʿaşḳına düşdü göñül oldu ser-i zülfü kemend

2 böyle bir sīb-zeḳan kirpigi oḳ ḳaşı hilāl
lāle-ruḫ māh-liḳā gözleri cādū leb[i] ḳand

3 ʿayn [ü] lām [ü] ye anıñ ism-i şerīfi zāhid
münkir olma yürü bul beñzer aña ḳadd-i bülend

4 gelemez daḫi cihāna bir anıñ gibi güzel
ger biñ ıl devr ede bu çarḫ-ı felek eyle pesend

5 şükriyā bir kez olur mu ben aña hem-dem olam
göreyim ol ruḫ-ı zībāyı olam aña levend

81[1]

.---/.---/.---/.---

1 yine taḳdīr-i ḥaḳla ʿazm-i istanbul müyesser şod
bu ṭabʿ-ı ʿāşıḳānım seyr-i maḥbūbla muʿaṭṭar şod

2 biñ ikki yüz yine elli yedi tārīḫine maḥsūb
ki ẓıllullāh-ı ʿālem[2] görmege çeşmim münevver şod

3 kim oldur necl-i pāk-i ḥażret-i sulṭān maḥmūd[3] ḫan
ziyāret ḳılmaġa ʿabdu'l-mecīd[4] sulṭān-ı kişver şod

4 ilāhī āl-i ʿoṣmānı hemīşe müstedām eyle
ki anlar dīn-i aḳvā-yı muḥammedde muḳarrer şod

5 de seyyid ḥācı şükrī āl-i ʿoṣmāna duʿā eyle
bi-ḥamdillāh ne umdum şol nesilden kām müyesser şod

sene 17 ẕi'l-ḳāde 1257

82

-.--/-.--/-.--/-.-

1 ey ki ismiñdir ezelden *ḳul hüvallāhu eḥad*
evvel [ü] āḫir ṣıfātıñ birdir *allāhu'ṣ-ṣamed*

2 *lem yelid*sin hem *ve lem yūled* oḳurlar şānıña
ism-i ẕātıñdır muḥaḳḳaḳ bāḳīsin *küf(ü)ven eḥad*

3 hep ʿināyet senden ister enbiyā [vü] evliyā
cümleye feryād-res sensin umūruñ lā yuʿad

[1] Der-kenâr.
[2] *Zıllullâh*: Allah'ın gölgesi manasındaki bu kelime, halife ve sultanları nitelemek için kullanılır. Bu deyiş, "Padişah yeryüzünde Allah'ın gölgesidir, her zülüm gören ona sığınır" mealindeki hadise dayanır (bkz. Pala 2005, 493).
[3] *Mahmud-ı Sânî*: 1808-1839 yılları arasında hüküm sürmüş 30. Osmanlı padişahı. (v. 1839) Yeniçeri ocağını kapatması ve yenilikçi kişiliği ile tarihe geçmiştir (bkz. Beydilli 2003, 352-353).
[4] *Abdülmecid Han*: 1839-1861 yılları arasında hüküm sürmüş 31. Osmanlı padişahı. (v. 1861) II. Mahmud ve Bezmialem Valide Sultan'ın oğludur. Tanzimat (1839) ve Islahat (1856) Fermanları onun zamanında ilan edilmiştir (bkz. Küçük 1998, 259-260).

4 ṭoġmadı bir kimse senden sen daḫi bir kimseden
cümle maḫlūḳuñ durur ister ḳamu senden meded

17a

5 rūz [u] şeb bülbül gibi şükrī dili tevḥīd eder
yā kerīmü yā raḥīm yā ferdü *allāhu'ṣ-ṣamed*

83

-.--/-.--/-.--/-.-

1 dil-berā billāh laʿliñ şehd [ü] şekkerden leẕīẕ
ʿāşıḳa seyr-i cemāliñ ḳaṣr-ı ḳayṣerden leẕīẕ

2 bir kelām-ı cān-fezā senden işitse ʿāşıḳıñ
bu dil-i dīvāneye ol lafẓ-ı kevŝerden leẕīẕ

3 revnaḳ-ı tābān cemāliñ reşk-i ḥūr laʿīn olup
her nigāh-ı merdümüñ biñ cām-ı aḥmerden leẕīẕ

4 ol ṣaf-ı müjgān-ı ḫūn-rīziñ ḥayāt-ı cāvidān
her görende tāzeler cān ʿömr-i bihterden leẕīẕ

5 şükriyā cümle leẕā'iẕ niʿmete el ṣunmuşam
hīç bulunmaz dü-cihānda vaṣl-ı dil-berden leẕīẕ

84

.---/.---/.---/.---

1 benim dünyā vü uḫrāda muʿīnim çār-yārāndır
ebū bekr [ü] ʿömer ʿoŝmān ʿalī ol şāh-ı merdāndır

2 ebū bekr oldu çün ġār içre faḫr-i ʿāleme hem-dem
ʿömer ʿadl-ile dīnde münteşir-i bang-ı eẕāndır

3 olup dāmād-ı peyġamber emīr ʿoŝmān-ı ẕi'n-nūreyn[1]
ḥayā [vü] ḥilm-ile meşhūr-ı ketb-i naṣṣ-ı ḳur'āndır

[1] *Zinnureyn*: Hz. Osman'ın "iki nuru olan" manasındaki lakabı. Hz. Peygamber'in iki kızıyla evlendiği için bu ismi almıştır (bkz. *Hz. Osmân*).

4 ʿaliyyü'l-mürteẕādır rābiʿan ol server-i ṣaf-der
bu dört ẕāt-ı şerīfe buġż eden merdūd-ı ṭūġyāndır

5 bu seyyid şükrī dā'im gece gündüz naʿt ü medḥ eyler
muḥibb-i çār-yār [ü] ehl-i beyt ü çār-erkāndır

85

.---/.---/.---/.---

1 ṣalāt(-ile selām) ol aḥmed-i muḫtāra benden faḫr-i ʿālemdir
resūl-i bāʿiṯ-i īcād-ı[1] ʿālem nūr-i aʿẓamdır

2 ḫudā çün kendi nūrundan vücūd-ı ṭāhirin düzdü
cemīʿ-i enbiyālardan o bir muḫtār-ı ekremdir

3 muḥammed aḥmed [ü] maḥmūd ebū ibrāhim[2] ü ḳāsım[3]
ebü'z-zehrā[4] şeref-baḫş-i cemīʿ-i cinn [ü] ādemdir

4 en evvel nūr-i ẕātından yaratdı ḫālıḳ-ı bī-çūn
egerçi ṣūretā āḫir velī maʿnīde aḳdemdir[5]

5 rubūbiyyet bilinmek-çün erişdi müncer-i ṣādıḳ
erişmez ʿaḳl-ı küll[6] aña nice bir ẕāt-ı mükremdir

17b

6 anıñ ḥadd [ü] ḥudūduna erişmez fikr-i insānī
ki *subḥānelleẕī esrā* anıñ şānında aḳlemdir

---

[1] bkz. *Levlâke Levlâk*.

[2] *İbrahim b. Resulullah*: Hz. Peygamber'in küçük yaşta vefat eden oğlu (v. h. 10 / m. 632). Annesi Hz. Mariye'dir (bkz. Çubukçu 2000, 273-274).

[3] *Kâsım b. Resulullah:* Hz. Peygamber'in oğlu. Nübüvvetten kısa bir süre önce Mekke'de Hz. Hatice'den dünyaya geldi. Ömrünün süresi hakkında görüşler muhteliftir. Yedi gün veya yedi ay yaşadağı rivayet edilir. Vefatının İhlas Suresinin nüzul sebebi olduğu söylenir (bkz. Çubukçu 2001, 538).

[4] *Hz. Fâtıma*: Hz. Peygamber'in büyük kızı, Hz. Ali'nin zevcesi, Hz. Hasan Ve Hz. Hüseyin'in anneleridir. Hz. Peygamber'in nesli onun Hz. Ali ile yapmış olduğu evlilikten devam etmektedir. "Beyaz, parlak ve aydınlık yüzlü kadın" anlamındaki Zehra ve "iffetli ve namuslu kadın" anlamındaki Betül lakaplarıyla anılır (bkz. Kandemir 1995, 219-223).

[5] "Âdem, ruh ile beden arasındayken ben peygamberdim." manasındaki hadisi telmih (bkz. Ay 2010, 82).

[6] *Akl-ı Küll*: Allah'ın kudretinden ilk ortaya çıkan akıl. Arş-ı azam, Cebrail ve Hz. Muhammed'in nuru (bkz. Cebeci 2009, 45).

7 anıñ feyż-i ḳudūmundan bulup ādem ṣafī[1] ʿafvı
anıñ nūr-ı şuʿāʿından necāt nūḥ[a][2] müsellemdir

8 bu bir mışbāḥ-ı ʿuẓmādır göründü ṣūretā insān
hezārān enbiyā ol ḥażretiñ feyżiyle mükremdir

9 egerçi nār-ı nemrūda[3] atıldı şol ḫalīlullāh[4]
aña *berden selām*[5] olmaḳ sebeb ol nūr-ı mübremdir

10 ʿaṣā-yı ḥażret-i mūsī egerçi nīli şaḳḳ etdi
hezārān mūsī [vü] hārūn[6] anıñ faẕlıyla aʿẓamdır

11 muḥammed faḫr-i ʿālemdir olupdur bāʿiṯ-i īcād
muḥaḳḳaḳ rāfiʿ-i ol ḥażret-i ʿīsī-i meryemdir[7]

12 ne mümkin naʿt-i pākin söyleye biñ şāʿir-i ḳudsī
feleklerde melekler hep anıñ vaṣfında epsemdir

13 mürekkeb olsa deryālar ḳalem eşcār yazan ʿālem
yazamaz biñde bir naʿtin velī her ḫalḳa mülzemdir

14 şefāʿat yā ebe'l-ḳāsım baña rūz-ı ḳıyāmetde
yüz urdu ḳapuña şükrī günehkār bende-i kemdir

---

[1] *Hz. Âdem*: Semavi kitaplara göre ilk insan ve ilk peygamber. İslami kaynaklarda insanlığın atası olması sebebiyle "Ebü'l-Beşer"; Âl-i İmrân Suresi 33. ayette Allah'ın seçkin kıldığı kişiler arasında sayılmış olduğundan "Safiyyullah" unvanlarıyla anılır (bkz. Bolay 1988, 358-63).

[2] *Hz. Nûh*: Büyük peygamberler arasında sayılan, kendisine inanmayan kavmi Tufan ile helak edilen peygamber (bkz. Harman 2007, 224-227). Kendisine iman eden çok az sayıdakiler dışında insanların hepsi tufanda helak olur. İnsanların soyu Hz. Nûh'un Sâm, Hâm ve Yâfes adındaki üç oğlundan devam eder (bkz. Pala 2005, 361).

[3] *Nemrûd*: Babil ülkesinin kurucusu ve Babil kulesinin banisidir. Hz. İbrahim'i ateşe attırması ile meşhurdur. Rivayete göre burnuna giren ufak bir böcek ölümüne sebebiyet vermiştir. Edebiyatta daha çok Hz. İbrahim ile olan ilişkisi üzerine alınır (bkz. Pala 2005, 356).

[4] *Hz. İbrahim*: Yahudilik, Hristiyanlık ve İslam'ın müştereken kabul ettiği büyük peygamber. Milletlerin babası olarak nitelendirilir (bkz. Harman 2000a, 266-277). Kur'ân'da ve diğer semavi kitaplarda hayatına dair bir çok kıssa geçer. Oğlu Hz. İsmail'i kurban olarak adaması; Nemrud'un kendisini ateşe atması en bilinenleridir. Edebiyatta İbrahim kıssaları hemen hemen bütün yönleriyle ele alınmış; hakkında Halilname isimli bir mesnevi yazılmıştır (bkz. Pala 2005, 224-226).

[5] "'Ey ateş! İbrahim'e karşı serin ve esenlik ol' dedik." mealindeki Enbiya Suresi 69. ayetten kismî iktibas.

[6] *Hz. Hârûn*: Hz. Mûsâ'nın kardeşi, onun yardımcısı olarak İsrâiloğulları'na gönderilen peygamber (bkz. Harman 1997a, 254-256).

[7] *Hz. Meryem*: Hz. Îsâ'nın annesi. İslâm'da üstün nitelikleri sebebiyle yüceltilen, iffet ve itaat simgesi bir şahsiyet olarak gösterilir (bkz. Harman 2004, 236-242).

86

-.-- / -.-- / -.-- / -.-

1 bu cihānıñ ẕevḳ-i dādın bir gedā almış gider
ḥākim-i dehr-i denī bir bī-vefā sevdā eder

2 ʿārif aldanmaz bu dünyā naḳşına gel ʿārif ol
evvelā aldar seni ṣoñra döner rüsvā eder

3 olma ẓālim alma maẓlūm inkisārın ʿādil ol
ḫod bilirseñ ʿāḳil [ü] ʿādil ḳuru ġavġā eder

4 fikre vargil ey dil-i dīvāne uḫrā ḥāl[i] ne
gör ḳıyāmet mācerāsın ḥaḳ nice ferdā eder

5 şükriyā terk etmek evlādır bu dünyā leẕẕetin
yoḳsa bu emmāre nefsiñ çoḳ iş[i] bī-cā eder

87[1]

-.-- / -.-- / -.-- / -.-

1 bende ṭāḳat ḳalmadı sende mürüvvetden eser
ey ṣanem tañrıyçün eyle bendeye raḥm-i naẓar

2 yandı cānım sūz-i hicrāndan efendim ḳıl kerem
pek yazıḳdır ʿāşıḳ-ı bī-çāreyi yaḳdı keder

3 sen ʿaceb bilmez misin herkes bulur etdigini
dikme bir bezri ki olur ḥāṣılı ẓulm [ü] ḫatar

4 böyle bir derde giriftār eylediñ cānā beni
tāb [ü] ṭāḳat ḳalmadı oldu vücūdum der-be-der

5 ḫāne-vīrān olmuşam şükrī ṣanemler ʿaşḳına
bilmezem yā rab baña encām-ı ḥālim n'olısar

[1] Der-kenâr.

88[1]

-.--/-.--/-.--/-.-

1 kes diliñ epsem otur [ey] kend'özüñden bī-ḥaber
ḳalmadı dünyāda bir ẕerre bilenler ḫayr [ü] şer

2 ʿālemi dutdu ḍalālet ehl-i zer devrānıdır
dīn żaʿīf oldu dirīġā aḥsen oldu sīm [ü] zer

3 ehl-i ḥaḳ ʿindinde dünyā cīfedir ṭālib kilāb
kim buyurmuşdur bunu taḥḳīḳ ol ḫayrü'l-beşer

4 ʿālim-i dānā dükendi ṭaʿn-ı ṭāʿūndan dirīġ
ḳaldı bir ḳaç fāżıl ammā dehr olup zīr [ü] zeber

18a

5 neylesin ʿārif müdārā etmek olmaz dīn içün
ehl-i bīʿat bidʿat etmez kār ola bundan beter

6 rāfıżī oldu cihānda ser-bülend derdā ne çār
var mı bir ḥāmī bugün de elde ol tīġ-i dü-ser[2]

7 seyyidim şükrī hezārān bār-i laʿnet söylegil
rāfıżī cānına olsun hem be-bār ü hem be-ḫar

89[3]

.---/.---/.---/.---

1 delindi hicrden baġrım mürüvvet ḳıl amān dil-ber
ben-i bīmāra luṭf eyle vişāliñ yandı cān dil-ber

2 firāḳıñdan perīşānam yüzüñ gördükde ḥayrānam
nedir bu ḫāne-vīrānam mürüvvet el-amān dil-ber

3 yüzüñ bir māh-ı tābāndır ciger ʿaşḳıñda pür-ḳandır
lebiñden gel beni ḳandır işit bir dem fiġān dil-ber

---

[1] 5, 6 ve 7. beyitler 18a sayfa altından devam ediyor.
[2] *Tîg-i Dü-Ser*: İki başlı kılıç manasına gelir. Hz. Ali'nin kılıcı olan Zülfikâr'ı ifade etmek için kullanılmıştır (bkz. *Zülfikâr*).
[3] Der-kenâr.

4 seni sevdim seḥer vaḳti vücūdum gözleriñ yaḳdı
gözümden ḳanlu yaş aḳdı biraz da ver amān dil-ber

5 benem şükrī perīşān-ḥāl şikeste-pā-yı bī-āmāl
zebānım ḫuşk çeşmim al amān [ya] el-amān dil-ber

90

-.--/-.--/-.--/-.-

1 yā resūlallāh daḫīlem sen ġanīsin ben faḳīr
ḳalmışam bu nefs-i emmāre elinde key esīr

2 ḥadden ötmüşdür günāhım ṭā'atim yoḳ ẕerrece
ḳıl şefā'at rū-siyāham 'usrumu eyle yesīr

3 yā şefī'a'l-müẕnibīn biz 'āṣī-i ṭuġyān içün
şāfi' ol rūz-ı ḳıyāmet yaḳmaya bizi naḳīr

4 şol ebū bekr [ü] 'ömer 'oṯmān 'alīniñ cānı-çün
rüste-ḫīz olduḳda luṭf edip bāña ol dest-gīr

5 on sekiz biñ 'ālemiñ īcādına sensin sebeb
*raḥmeten li'l-'ālemīn*sin hem beşīr ü hem neẕīr[1]

6 cümle mevcūdāta bā'iṯ oldu ẕātıñ yā ḥabīb
geldi *kerremnā*[2] egerçi ādeme senden ḳadīr

7 ḳadriñ a'lādır ḫudā 'indinde cümle ḫalḳdan
enbiyāyı senden ötrü ḥaḳ edip bedr-i münīr

8 olmasaydı ādeme senden şefā'at yā resūl
beytü'l-aḥzān kūh-i ġamda ol ḳalırdı ke'l-'asīr

[1] *Beşiran ve Nezira*: Bakara Suresi 119, Sebe Suresi 28, Fatır Suresi 24 ve Fussilet Suresi 4. ayetlerde zikrolunan "müjdeliyici ve uyarıcı" manasındaki bir Kur'ân tabiri. Beyitte, Hz. Peygamber'in vasıflarından bahseden bu tabire atıfta bulunulmuştur.

[2] "Andolsun, biz insanoğlunu şerefli kıldık. Onları karada ve denizde taşıdık. Kendilerini en güzel ve temiz şeylerden rızıklandırdık ve onları yarattıklarımızın bir çoğundan üstün kıldık." mealindeki İsrâ Suresi 70. ayetten kısmî iktibas.

9 seyf-i bāzū-yı nübüvvet senden olmazdı eger
ṭūr-ı sīnāda[1] ḳalırdı dest-i mūsī dil-peẕīr

10 feyż-i teşrīfiñ erişdi nūḥ buldu ter necāt
ġarḳ olurdu yoḳsa ol mevc içre şiddetle o pīr

11 luṭfuñ erdi şol ḫalīlullāh ḫoş buldu irem
nār-ı nemrūdu aña *berden selām* etdi ḳadīr

12 himmet etdiñ rütbe-i rifʿat bulup ʿīsī mesīḥ
senden erdi buldu nuṣret etdi deccāli[2] ḥaḳīr

13 erdi bū bekre cenābıñdan şeref ey nūr-ı ḥaḳ
buldu berḳ-i lāmiʿ ol nūr-ı saʿādet ġār-ı tīr

18b

14 hem imām-ı ṣānī ol kān-ı şecāʿatle ʿömer
himmet etdi ʿadl-ile eẕān [ü] ḳāmet münteşīr

15 ṣāliṣ ol kān-ı ḥayā ʿoṣmān-ı ẕi'n-nūreyn kim
cemʿ-i ḳurʾān eyledi oldu diyānetde emīr

16 rābiʿan oldu ḫalīfe şol ʿaliyyü'l-mürteẕā
nice yüz biñ ḳāfiriñ ʿırḳın kesip bā-gürz-i şīr

17 yā resūlallāh eyā bedre'd-dücā ḫayre'l-verā
gelmişem *ḳālū belā*dan ṣıdḳ-ile īmān bir

18 çār-yār-i bā-ṣafānıñ ḥürmeti olġıl şefīʿ
hevl-i maḥşerde ben-i bī-çāreye ey dest-gīr

19 gece gündüz naʿt söyler şükrī medḥ-i çār-yār
yüzü ḳara seyyid olmuş ḳapuña feryād-gīr

91

.---/.---/.---/.---

[1] *Tûr-ı Sînâ*: Sînâ çölünde yer alan, Hz. Mûsâ'nın Allah'ın davetiyle çıkıp Allah ile konuştuğu dağ (bkz. Pala 2005, 461).

[2] *Deccâl*: Kıyametin büyük alametlerinden biridir. Doğu tarafından çıkacağı, Mekke ve Medine dışındaki tüm şehirlere gireceği, pek çok kişiyi fitnesi ile kandıracağı, ancak gerçek inananların bu fitneden kurtulacağı belirtilir (bkz. Karaman 2009, 102).

1 bahār eyyāmı ṣaḥrāda görünen ṣanma raʿnādır
biḥār-ı raḥmet-i ḥaḳdan o zülf [ü] kaşı zībādır

2 görünür ṣūretā nergis velī bir çeşm-i dil-berdir
çıḳar ḫāk-i meẕelletden ki bir cādū-yı kübrādır

3 çiçekler her biri bir ġonce-fem gül ter yanaġıdır
dutarsın bir avuç toprak o bir maḥbūb-ı ʿuẕmādır

4 görürsün ḫāk-i ẕilletde yatar biñ dil-ber-i ṭannāz
ser-i sāle görünür nev-bahāra cilve-fermādır

5 ne ḥāṣıl ḥüsn-i nāz [ü] cilve eyler şūḫ-ı mehveşler
baḳarsın sīretā taḥḳīḳ bir fersūde yazmadır

6 inanma naḳş-ı dünyāya gel ey ʿārif naẓar-bāz ol
hezārān kişiden ḳalmış zen-i mefʿūl-ı bī-cādır

7 denilmiş ismine dūn yā ki yaʿnī ey muḳallīd dūn
ḫoşā ol ʿārife bu naḳş-ı dünyādan teberrādır

92[1]

.---/.---/.---/.---

1 dil-i pür-ḫūnumuz ġurbetde şimdi āh [ü] zār eyler
ne dürlü ḫūb gördüm-ise ʿaḳlım tārmār eyler

2 göñül murġu havālanmış feżā-yı dehre raḳṣ etmiş
ne bir şāḫ-ı gül üzre rāḥat-ile ber-ḳarār eyler

3 dirīġā vādī-i ġurbetde kārım āh [ü] zār oldu
aḥibbālardan ayrılmaḳ baña ġāyetle kār eyler

4 ḳanāʿat eylemezdim günde yüz kez vaṣl-ı dildāra
dirīġā şimdi bir mektūba göñlüm intiẓār [eyler]

5 geceler ṣubḥa dek encüm sayar bir çeşm-i bīmāram
kimesne diñlemez bunca fiġānım şükrī zār eyler

[1] Der-kenâr.

93

..-- (-.--)/ ..-- / ..-- / ..-(--)

1 cānına laʿnet-i ḥaḳ buḫl edeniñ şam [ü] seḥer
buḫl eden dāʾim olur ḫᵛār [u] ẕelīl ehl-i keder

2 gerçi ṣūretde görürsün anı ādem lākin
sīretine naẓar etseñ görünür nekbet-i ḫar

3 ḥātemiñ ṣūreti ẓāhirde kerīhü'l-manẓar
buldu bir şöhreyi biñ nāmī-i pākīze-siyer

19a

4 faḫr-i ʿālem buyurur buḫl ile ṣīt etmeyin
görünür cebhe-i nā-pāk-i kerīhinde eṣer

5 seni āzürde ederse eger ol bed-ṭıynet
dök anıñ çehre-i nā-ṭāhirine tükrük-i ter

6 ḫar-ı lā-yefhemidir ṣūrete baḳma insān
kendine eyleme ülfet ki baḫīl ehl-i ṣaḳar

7 eyleme luṭf-ile şükrī göricek aña selām
pek yazıḳdır bu güher lafẓ ola nā-pāke maḳar

94

.--- / .--- / .--- / .---

1 dilā herkes ṣafā içre bu ʿıyda bir fedā eyler
ben-i bī-kes ġam-ile ġam benimle merḥabā eyler

2 görüp mecnūn-ile ferhād bıraḳdı vādī-i ʿaşḳı
ben oldum anlara vāriṣ bu dünyā gör baña neyler

3 ne bed günde beni ṭoġdu bu māder ḳalmışam yek-tā
ne bir hem-dem vefā eyler ne dünyā bir ʿaṭā eyler

4 dil-i sūzān ile yandım yaḳıldım bulmadım leẕẕet
baña bu sifle çarḫ-ı bī-vefā yüz biñ cefā eyler

5 yeter şükrī nedir bunca fiġān [u] zār [u] feryādıñ
elinde kimseniñ bir nesne yoḳ bārī ḫudā eyler

95

-.-- / -.-- / -.-- / -.-

1 cevr ḳılma ʿāşıḳa cānā yeter bir dānedir
ver zekāt-i ḥüsn zīrā bir zamān mihmānedir

2 iʿtibār olmaz fenādır ʿāḳıbet bu ḥüsnüñüz
bu ne cilve bu ne nāz [ü] bu ne ḫoş ʿunvānedir

3 ḫor baḳma ʿāşıḳ-ı bī-çāre āhından şaḳın
ḫoş bilirsin ʿāḳıbet bir damla ḳan biñ ḳanadır

4 şöyle bī-kes bir delü dīvāne olmuş görseñe
ṭābutuñ bir yan dutan bülbül diger pervānedir

5 terk-i ẓulm et ey efendim ʿāşıḳ-ı bī-çāreye
gece gündüz firḳatiñden cān [ü] dil büryānedir

6 iʿtibār etme bu dünyā pīre-zendir cāy-ı ġam
her gelen beş gün güler bu yer misāfir-ḫānedir

7 şükriyā besdir fiġān [ü] zār-ile yandı felek
hep umūruñ ḥaḳḳa tefvīż et tevekkül-ḫānedir

96[1]

.--- / .--- / .--- / .---

1 beni bārī teʿālā günde bir nevʿ imtiḥān eyler
ġam [u] miḥnetle dil mülkün hedef tīre nişān eyler

2 meger devrāna geldim derd [ü] ġam ḳalmışdı āvāre
ki zīrā her ḳarīnde bir ḥerīf-i ḥaml fiġān eyler

3 dirīġā ehl-i dil maḥv oldu ʿālemden ḳalıp nā-dān
kime ḥāliñ beyān etseñ döner senden gümān eyler

[1] Der-kenâr.

4 eger terk-i cihān eyler aña biñ ṭa‘n eder ‘ālem
eger meşġūl-i dünyā olsa mevlā imtiḥān eyler

5 melāmet[1] çekmede şükrī bulunmaz şimdi aḳrānıñ
hezārān ḥamdü lillāh el beni dā’im yamān eyler

19b

97

.---/.---/.---/.---

1 elā ey nefs-i emmāre uyan bī-devlet [ü] maġrūr
bilirsin *külli şey’in hālikun*[2] emrine ol maḳrūr

2 vefāsız ḳoca zen dünyā seni aldar şaḳın andan
kimesne bulmadı kām andan aşlā olmadı mesrūr

3 ḳanı ādem ḳanı ḥavvā[3] ḳanı yā şīt-ile[4] idrīs[5]
ḳanı taḫt-ı nübüvvetle süleymān[6] yā ḳanı faġfūr

4 nic’oldu ḥikmet-i loḳmān[7] ‘ilācın bulmadı derdin
bulup ‘illet büṭūnundan devāsın bulmadı rencūr

---

[1] *Melâmet*: Kınamak manasına gelen “levm” kökünden türeyen kelime âşıkların aşk yolunda kınanmaktan, hor görülmekten çekinmeyeceğini anlatmak için şairlerce kullanılır. Aynı zamanda tasavvufi bir ekolü de ifade eder. Horasan erenlerinden Hamdun Kassar’ın (v. h. 271 / m. 884) fikri önderliğinde gelişen Melamîlikte kınayanın kınamasından korkmamak; hayrı gizleyip şerri açığa vurmak ve nefsi kötülemek esastır (bkz. Kara 2010, 200).

[2] “Sen Allah ile beraber başka bir ilaha ibadet etme. Ondan başka hiçbir ilah yoktur. Onun zatından başka her şey yok olacaktır. Hüküm yalnızca O'nundur ve kesinlikle O'na döndürüleceksiniz.” mealindeki Kasas Suresi 88. ayetten kısmî iktibas.

[3] *Hz. Havvâ*: İlk kadın, Hz. Adem'in zevcesi ve insan neslinin annesi. Hz. Âdem’in kaburgasından yaratılması, Cennet’ten kovulmaları gibi kıssalar ile birlikte anılır (bkz. Harman 1997b, 542-545).

[4] *Şît Peygamber*: Hz. Âdem’in Hâbil’in ölümünden sonra doğan oğludur. İslâmî kaynaklarda Şît’in peygamber olduğu, Hz. Âdem’e indirilen sayfaları topladığı ve kendisine de sayfalar indirildiği rivayet edilir. Hz. Peygamber’in soy kütüğünde ona da yer verilir (bkz. Gündüz 2010, 214-215).

[5] *İdrîs Peygamber*: Kur’ân-ı Kerîm'de adı geçen peygamberlerden biri. Ağlayarak secde etme, doğruya ulaştırılma, seçkin kılınma; şanının ve mekanının üstün ve yüce olması; sabredici olma gibi vasıflarla tavsif edilmiştir. Terzi olduğu, her iğne saplayışında "sübhanallah" dediği, akşam olduğunda yeryüzünde ameli ondan daha üstün hiç kimsenin bulunmadığı rivayet edilir (bkz. Harman 2000b, 478-480).

[6] *Süleymân Peygamber*: İsrailoğulları peygamberlerinden, Davud Peygamber’in oğlu. Hükümdar bir peygamberdir. Olağanüstü bir güç ve saltanat ile birlikte hayvanların dilini bilme, rüzgarı idare etme, cinlere hükmetme kudretine sahip olmuştur. Kur’ân’da sık sık bahsedilir. Divan şiirinde saltanatından, cinlere ve devlere hükmetmesinden, güç ve kuvvet sembolü olan tahtından, karınca ve Belkıs ile olan kıssalarından bahsedilmiştir (bkz. Tökel 2000, 293-306).

[7] *Lokmân*: Adına sure olan (bkz. *Lokman Suresi*) ve bu surenin 12. ayetinde kendisine hikmet verildiği bildirilen bilgin şahsiyet. Divan şiirinde hikmetin sembolü olarak anılır. Tıp alanındaki usta kişiliği veçhiyle şiirlerde bedenî hastalıklara deva bulabileceği ancak aşk derdine dermanının olmadığı söylenmiştir (bkz. Tökel 2000, 425-427).

5 eger mūsā eger ʿisā hezārān muʿcizāt-ile
bu mevte bulmadı çāre elinde oldular maḫmūr

6 nice cemşīd[1] [ü] kisrāyı nice cem cāmını ḳırmış
nice iskender[2] eyvānı yıḳılır ḫāk olup billūr

7 hezārān ḫāneler yıḳmış bu fānī sifle-perver kim
yudar birgün seni şükrī ḫalāṣıñ yoḳ eyā menfūr

98

.---/.---/.---/.---

1 gönül kim nūr-ı ḥaḳla bir münevver ṣubḥ-ı ṣādıḳdır[3]
anı küfr-i ḫafī birle necīs etmek ne lāyıḳdır

2 mücerred ehl-i ʿirfān ol unut bu naḳş-ı dünyāyı
ki zīrā bī-vefā bir nev-ʿarūs-ı nā-muvāfıḳdır

3 ne mümkin ey dil-i dīvāne dehre iʿtibār etmek
bilirsin ber-ḳarār olmaz bu fānī çarḫ fāsıḳdır

4 mücerreb ḳılmışam bu çarḫ-ı sifle ṣubḥ-ı ūlāda
şafaḳda bir dem içre nıṣf kāẕib nıṣf ṣādıḳdır

5 tefekkür eyle bu dünyāyı bī-ʿār [u] vefāsızdır
hemīşe ehl-i diller bunda ʿāciz zār [u] nāṭıḳdır

6 nice ṭaʿn eylemez ʿārif sipihr-i bī-vefā ḥālin
vefāsız bī-ḥayā ehl-i keder fāsıḳ münāfıḳdır

---

[1] *Cemşîd*: İran mitoloisinde yer alan Pişdâdiyan hanedanının dördüncü ve en büyük hükümdarı olan Cem. "Büyük padişah" manasına gelen isminin sonuna; mücevherlerle süsülü tahtı ve tacından dolayı "ışık" manasındaki "şîd" kelimesi eklenmiştir. Divan şiirinde şarap ve kadeh ile anılır. Meclis ve eğlence simgesidir (bkz. Zavotçu 2013,154-155).

[2] *İskender*: Kültür tarihinde yer alan iki İskender, İskender-i Zülkarneyn ve İskender-i Yunanî'nin hayatları ve karkaterleri bir çok kez birbiriyle karıştırılmış, hatta içiçe geçip tek bir şahsiyet olarak telakki edilmiştir. Edebiyatta İskendernameler başta olmak üzere adı sıkça zikredilen İskender, daha çok Zülkarneyn yerine anılmıştır. Hızır Nebi ile olan yakınlığı, birlikte Zulumât'ta ab-ı hayatı aramaları, seferleri, cihangirliği yönleriyle ele alınırdı (bkz. Pala 2005, 236-237).

[3] *Subh-ı Sâdık*: Gece karanlığının koybolmaya başladığı gün ışınlarının görünmesiyle ufuktaki aydınlığın enlemesine, uzunlamasına yayıldığı vakittir. (bkz. Paçacı 2009, 157).

7 ʿaceb bunda vefā bulam mı dersin şükriyā heyhāt
hezārān sen gibi bī-devleti görmüş yaraşıḳdır

99[1]

-.-- / -.-- / -.-- / -.-

1 ehl-i ḥaḳ bu ʿālem-i fānīde dāʾim ḫor olur
ehl-i dünyā dīdesinde şīr ise ʿuṣfūr[2] olur

2 ehl-i ʿirfān olma zinhār lāʾubālī-meşreb ol
ehl-i dil ancaḳ ḥaḳıñ dergāhına maġfūr olur

3 ehl-i ʿaşḳ olsañ eger bir merd mi [var] mevlā-perest
ehl-i zer ʿindinde bir kemter-ʿayār-ı mūr olur

4 ehl-i merdüm-zādeler maḥv oldu ḥürmet ḳalmadı
aṣl-ı bed-nākıs niceler mesnede mesrūr olur

5 şükriyā epsem otur mey-ḫāneci almaz ġazel
ḳarna baḳ her ḳarn olalda anda bir manṣūr olur sene şevvāl 1251

100

-.-- / -.-- / -.-- / -.-

1 ḥaḳ teʿālallāh buyurdu şānıña ḫayrü'l-beşer
çeşmiñe taʿẓīm-ile nuṭḳ etdi *mā zāġa'l-baṣar*[3]

2 yeryüzünde ism-i teşrīfiñ muḥammed dediler
ḳābe ḳavseyn[4] ol maḳāmıñ yā resūl-i baḥr [ü] ber

3 yeddi ḳat gökde saña aḥmed buyurdu ẕü'l-kerem
cennet içre hem ebü'l-ḳāsım yüzüñ şems [ü] ḳamer

---

[1] Der-kenâr.

[2] *'Usfûr*: Serçe. Kalın gagalı ve kahverengi tonlarında olan, yerleşim yerlerine yakın çevrelerde yaşayan kuş. Divan şiirinde ufaklığından dolayı genellikle acizliği, muhtaçlığı ve önemsizliği yönleriye anılır (bkz. Ceylan 2015, 217-218).

[3] "Göz (gördüğünden) şaşmadı ve (onu) aşmadı." melindeki Necm Suresi 17. ayetten kısmî iktibas.

[4] "(Peygambere olan mesafesi) iki yay aralığı kadar, yahut daha az oldu." melindeki Necm Suresi 9. ayetten kısmî iktibas. Hz. Peygamber'in Miraç gecesi Allah'a ne kadar yaklaştığını ifade etmek için bu ayete sıkça başvurulmuştur (bkz. Uludağ 2005, 200).

20a

4 on sekiz biñ ʿālemiñ muḫtārısın yā muṣṭafā
ḥüsnünüñ müştāḳıdır gökde melek yerde beşer

5 yā muḥammed muṣṭafā senden şefāʿat isteriz
ʿadl-i mīzān naṣb olanda tartılır ḫayr-ile şer

6 rū-siyāham şermsāram sūʾ-i aʿmālim keşīr
istiʿāne eylerem ẕātıña yā faḫr-i muḍar[1]

7 hacı seyyid şükrī ḳalmış baḫr-i ẓulmetde esīr
yā resūlallāh şefāʿat dāʾimā senden diler

101

..-- (-.--)/ ..-- / ..-- / ..-(--)

1 gözüñe ehl-i naẓar nergis-i şehlā dediler
ehl-i maʿnā lebiñe nuṭḳ-ı mesīhā[2] dediler

2 *ḳābe ḳavseyn* dediler menziliñi ehl-i ḫıred
zülfüñe ehl-i maʿārif şeb-i yeldā dediler

3 özüñe rütbe-i miʿrāc[3] dedi ehl-i kemāl
ġabġabıñ neşʾesine nūr-ı tecellā dediler

4 ehl-i tevḥīd oḳudu āyet-i ḥüsnüñ şerḥin
sūre-i sebʿ-i meşān[4] *vaḥy* ile *yūḥā*[5] dediler

5 ʿārifān verdi ḫaber çāh-ı zenaḫdānıñdan
ḥabs olunmuş nice biñ yūsuf-ı raʿnā dediler

---

[1] *Mudar*: Araplar'ın dört ana kolundan biri. Kabilenin ceddi Mudar, Nizar b. Mead b. Adnan'ın oğludur. Hz. Peygamber'in mensubu olduğu Kureyş kabilesi, Mudar'ın Hındif kolundan gelir (bkz. Küçükaşçı 2005, 358-359).

[2] bkz. *Hz. Îsâ*.

[3] *Miraç*: Hz. Peygamber'in Allah ile görüşmesi olayı (bkz. Uludağ 2005, 250). Gazelin 2 ve 4. beyitlerinde bu vakadan bahseden Kur'ân ayetlerinden iktibaslar vardır.

[4] *Seb'a'l-Mesânî*: İki rekatta iki kere okunduğu ve yedi ayetten müteşekkil olduğu için Fatiha Suresi bu şekilde adlandırılırdı (bkz. Rasim 2013, 603).

[5] "(Size okuduğu) Kur'an ancak kendisine bildirilen bir vahiydir." mealindeki Necm Suresi 4. ayetten kısmî iktibas.

6 oldu ʿuşşāḳa lebiñ āb-ı ḥayāt-ı ezelī[1]
nuṭḳuñu derd-keşān mürdeye iḥyā dediler

7 göricek ḳāmetini ḳopdu ḳıyāmet şükrī
bārekellāh ẕihī ḫoş ḳad-i bālā dediler

102

-.-- / -.-- / -.-- / -.-

1 sūz-ı ʿaşḳıñ ey ṣanem cān içre cevlān eyliyor
böyle nāz [ü] ʿişveler etdikçe biñ ḳan eyliyor

2 kāşkī dünyāya gelmiş olmayaydım anadan
bī-vefā devrān beni her şūḫa ḳurbān eyliyor

3 bir vaḳit geldim cihāna nām-ı nā-dān ser-firāz
ehl-i ʿirfānı felek her laḥẓa giryān eyliyor

4 biñʿki yüz ḳırḳ altı tārīḫinde kerkük içre tā
fitne-i kürrād [ü] cerrād hem vebā şān eyliyor

5 şükriyā terk-i vaṭan ġāyet ṣaʿabdır neyleyem
yoḳsa nūr-ı faḫr-i ʿālem uşta lemʿān eyliyor

103[2]

-.-- / -.-- / -.-- / -.-

1 ʿāciz olma ey göñül dünyā degildir ber-ḳarār
saña rūşendir eger nev-rūz-ile[3] faṣl-ı bahār

2 serd [ü] germine inanma ʿārif añlar sırrını
gerçi rūzuñ rūşen oldu tīz geliser leyl-i tār

---

[1] *Âb-ı Hayat*: Bengisu. "Karanlıklar" manasına gelen Zulumât'ta bulunan, kaynağı bilinmeyen, içeni ölümsüzlüğe kavuşturan sudur. Buyu suyu ilk önce Hızır ve İlyas Peyamberler bulup içmişlerdir. Onlarla birlikte arayışa çıkan İskender buna muvafık olamamıştır. Âb-ı bekâ, âb-ı câvidânî, âb-ı hayvân, âb-ı Hızır isimleriyle de anılır (bkz. Onay 2007, 1-2).

[2] Der-kenâr. (4, 5, 6 ve 7. beyitler 20b; 8, 9, 10 ve 11. beyitler 21a; 13. beyit 21b'de.)

[3] *Nevrûz*: İran kaynaklı bahar bayramı. Yeni manasındaki "nev"; gün manasındaki "rûz" kelimelerinin birleşmesiyle oluşmuştur. Gece ve gündüzün eşit olduğu bugün baharın başlangıcı kabul edilir. Orta Asya'dan Mısır ve Balkanlara kadar uzanan geniş bir coğrafyada kutlanmaktadır (bkz. Zavotçu 2013, 561-562).

3 ṣanma bu ṭūl-ı emeldir[1] elde olsa maḳṣadıñ
görünen maḳṣad degildir oldu zehr-ālūd-ı mār

4 ger saña beş gün güler yüz gösterir etme heves
birine yetmiş gün eyler renc [ü] miḥnet rūzgār

5 görmediñ ādem ṣafī ḥavvā ile cennetde şād
n'eyledi kūh-ı serendibde[2] nic'oldu zār zār

6 gerçi nūḥa yüz dutup evlād [ü] ebnā ile ol
eyledi ol pīr[i] āḫir zevraḳ içre tārmār

7 ger ḫalīlullāh[ı] gördüñ hācer-ile[3] şādumān
görmediñ ol nār-ı nemrūda atıldı bī-ḳarār

8 istimāʿ etdiñ ḥaḳīḳat şol kelīm mūsīyi kim
oldu hem-dem ol ṣafūrā[4] aña ḳaç leyl [ü] nehār

9 ʿāḳıbet ol pīr bī-tāb oldu ḳaçdı mıṣrdan
görmedi ẕevḳ [ü] neşāṭ oldu vücudu bī-ḳarār

10 görmediñ ʿisāya n'etdi çarḫ-ı gerdūn bī-vefā
āḫirī ḥavvāriyūn destinde oldu ser-be-dār

11 neyledi ḳavm-i ḳureyş[5] sā'ir ʿaşā'ir ḥażrete
kendi ḳavmi içre çekdi biñ eziyyet rencdār

12 sen daḫi hīç iʿtibār etme bu dehr-i pür-fiten
ʿāḳıbet bir gün seni eyler hevāda kem-ʿayār

---

[1] *Tûl-ı Emel*: Hiç ölmeyecekmişçesine dünya için mücadele etme manasındaki ıstılah. Tasavvufta insanın ileriyi, bir adım bile ötesini düşünmesi hoş karşılanmaz (bkz. Uludağ 2005, 361).

[2] *Serendib Dağı*: Bugün Sri Lanka'nın güney kesiminde kalan ve Âdem Tepesi olarak adlandırılan, Hz. Âdem'in Cennet'ten çıktıktan sonra yeryüzünde ilk ayak bastığı yer olarak anılan dağ (bkz. Avcı 2009, 424-425).

[3] *Hacer*: Hz. İbrahim'in zevcesi ve Hz. İsmail'in annesi (bkz. Kuzgun 1996, 431-433).

[4] *Safûrâ:* Hz. Musa'nın eşi, Hz. Şuayb'ın kızı. Hz. Musa, Mısır'da yanlışlıkla bir İbrânî'yi öldürünce oradan çıkmış ve Medyen'e gelmiştir. Burada Hz. Şuayb ile tanışmış ve onun kızı Safûrâ ile evlenmiştir (bkz. Harman 2006, 211).

[5] *Kureyş*: Hz. Peygamber'in mensup olduğu Arap kabilesi. Adnânîler'in Mudar kolundan adını Kureyş lakabıyla anılan Fihr b. Mâlik'ten alır. Asıl adının Kureyş, lakabının Fihr olduğu da rivayet edilen bu zat Hz. Peygamber'in on birinci kuşaktan dedesidir (bkz. Avcı 2002, 442-444).

13 şükriyā ʿārif bilir bir pīre-zendir dehr-i dūn
nice yüz biñ kişiden ḳalmış bu köhne yādigār

20b

104

.---/.---/.---/.---

1 dilā ḥayrān [ü] zār ol ʿārife giryān lāzımdır
fenā mülkünde mü'min mü'mine zindān lāzımdır

2 buyurmuş faḫr-i ʿālem *sicn-i mü'min*[1] bu fenā dünyā
ḥadīṯ-i seyyidü'l-kevneyndir īmān lāzımdır

3 ṣaḳın aldanma dünyāya vefāsız pīre-zendir bu
ṣafāsı ʿayn-ı zehr-ālūd cihandır yan lāzımdır

4 kesāda vardı bāzār-ı cünūn-ı ʿaşḳ ṣad ḥayfā
ḳalıpdır bir bölük nā-dān aña ʿunvān lāzımdır

5 yeter şükrī bu ʿālemde nedir bu nükte-dān olmaḳ
çocuḳlar vaḳtidir ʿirfān degil şeyṭān lāzımdır

105

.---/.---/.---/.---

1 dilā şükr eyle mevlāya seni islām ḳılmışdır
eliñde ḥüccet-i ḳāṭıʿ göñül inʿām ḳılmışdır

2 şerīʿatde mükemmel ḥamse-i evḳāt-ile sācid
edā-yı farża-i cumʿa cemāʿat tām ḳılmışdır

3 eliñde nesne yoḳdur ġayrı bu dīn-i muḥammedden
şefāʿat-ḫᵛāh-ı ümmet ol resūl ikrām ḳılmışdır

4 vücūduñ nūr-ı şerʿ-ile münevver eylemiş mevlā
bu bir feyż-i ḫavāṣdır kim saña ilhām ḳılmışdır

[1] *Sicn-i Mü'min*: Müminin zindanı. "Dünya müminin zindanı, kâfirin cennetidir." mealindeki hadisi telmih (bkz. Komisyon 2014a, 343).

5 eger *naḥnü ḳasemnā*da demezdik ḥarf-i āmennā
n'olurdu ḥāl [ü] aḥvāliñ ne ḫoş ifhām ḳılmışdır

6 hezārāndır hezārān biñ selām ol menbaʿ-ı faẕla
gelip bārī teʿālādan bize iḳdām ḳılmışdır

7 ebū bekr [ü] ʿömer ʿoşmān ʿaliyyü'l-mürteżā şükrī
bizim ser-ḫaylimizdir anları īmām ḳılmışdır

106

-.-- / -.-- / -.-- / -.-

1 sāḳiyā bir mey baña şun eyle cānım bī-ḫaber
ḫūşmend olmaḳ ḫaṭādır bu zamān-ı pür-ḫaṭar

2 ʿāḳıbet fikrinde ser-gerdān gezer bī-hūde ʿaḳl
mest olam şāyed bu ḳabż [u] bast[ı][1] cānımdan gider

3 bir ayaġ-ile beni benden alagör ḳıl kerem
bir mürüvvet üzre gel bir meyle defʿ eyle keder

4 mā vü menlikden ḫalāşım hīç müyesser olmadı
pek ḥicāb olmuş baña ʿunvān [ü] kibr ü ṭabʿ-ı ḫar

5 dār-ı dünyā bir misāfir-ḫānedir aldanmaġıl
āḫiret lāzım eger var-ise tabʿıñda hüner

21a

6 görmedim bir dem açılsın bu dutulmuş göñlümü
ehl-i ʿirfān dehride dā'im ẕelīl [ü] ḫor beter

7 şükriyā terk eyle bu ʿunvān [u] menlik kibr [ü] kīn
yoḳsa bu nefs-i ḫabīṣ biñ ḫāneler vīrān eder

107

-.-- / -.-- / -.-- / -.-

[1] *Kabz u Bast*: Tutuk ve zihnin kısır olaması (kabz) ve gönlün şen, zihnin açık olması (bast) hallerini ifade eden tasavvufī ıstılahlar (bkz. Uludağ 2005, 67).

1 dil-berā beş ḳayd-ile etdiñ beni ḥayrān [ü] zār
nāz [ü] ʿişve kibr [ü] istiġnā libās-ı pür-vaḳār

2 naḫl-i ḳaddiñ ḫoş fevākihler dutar beş reng-ile
çeşm-i bādām sīb-i ġabġab bih [ü] şeftālū enār

3 görünür ḳo[y]nuñda pistān-ı turunç ʿāşıḳ-küşüñ
iki yandan iki kāfir ʿaḳlım eyler tārmār

4 bir daḫi beş nesnedir kim ḫānemi vīrān eden
çeşm [ü] ḫāl [ü] zülf [ü] merdüm nāvek-i müjgān-ı yār

5 istedim beş nesne andan vermedi ẓālim baña
ẕevḳ-ile ḳuçmak emişmek siyr-ile būs-ı kenār

6 derd-i hicrān-ile tā ṣubḥa degin zār ü fiġān
bir teraḥḥum etmedi yandım yaḳıldım zār zār

7 şükriyā odlara düşdüñ terk-i dildār etmediñ
görelim n'olur baña bu ṣabr-ile encām-ı kār

108

-.--/-.--/-.--/-.-

1 bir ḳarīn ister ki bir ṣāḥib-dil olsun āşkār
bū saʿīd[1] gibi ḫorāsān[2] şehrin etsin tābdār

2 vaḳt çoḳ lāzım cihāna bir veliyyullāh gele
nice kim veysü'l-ḳaran[3] oldu yemende berḳvār

[1] *Ebû Saîd Bahadır Han*: 1317 - 1335 yılları arasında İlhanlı tahtında oturan, 1335 yılında vefat eden hükümdar (bkz. Yuvalı 1994, 218).

[2] *Horasan*: İsmi "güneşin doğduğu yer" manasına gelen, bugünkü İran'ın kuzeydoğusunda kalan şehir.Yüzyıllarca farklı medeniyetlerin ilim, sanat, edebiyat ve siyaset merkezi olmuştur (bkz. Çetin 1998, 234-241).

[3] *Üveys el-Karanî*: Tâbiîn neslinden Yemenli zâhid. Anadolu halk kültüründe Veysel Karanî diye anılır. Yemen'deki Murâd kabilesinin Karan aşiretine mensuptur. Bazı kaynaklarda Hz. Peygamber'in, vefatından kısa bir süre önce hırkasını çıkarıp Hz. Ömer'e ve Hz. Ali'ye verdiği, bunu Üveys el-Karanî'ye vermelerini söylediği, onların da Kûfe'de kendisine götürdükleri anlatılmıştır. Üveys el-Karanî tasavvuf ehli tarafından örnek bir şahsiyet kabul edilmiş, Hz. Peygamber'i zâhiren görmemekle birlikte mânen kendisinden feyiz aldığı inancından dolayı ilerleyen zamanlarda herhangi bir şeyhi görmeden rüya gibi mânevî bir yolla onlardan eğitim alan kişilere Üveysî denmiştir (bkz. Tosun 2013, 74-75).

3 bir mübārek māh olur mu onda bir merd vaẕʿ ola
mest-i bī-pervā ola manṣūrveş gözleye dār

4 bir gün ister kim şafaḳdan bir şerīf ede ṭulūʿ
nūr-ı ekmel ʿıtret-i ṭāhir reşīd[1]-i nāmdār

5 ola mı bir sāʿat-i ferḫunde-dem bir ehl-i ḥaḳ
pādişāh olsun cihāna yeñiden etsin ḳarār

6 çoḳ ʿömür ister zamāne bir daḫi maʿmūr ola
ṣāḥib-i tāc-ı *le-ʿamrük*[2] gele öñce ẕü'l-fiḳār[3]

7 müşkil olur bir de bir ʿārif bite kerkükide
şükrī-i rüsvā gibi bulsun cihānda iştihār

21b

109

.---/.---/.---/.---

1 dilā māh-ı muḥarremdir semāvāt [ü] zemīn aġlar
bu mātemde ḳamu ehl-i muḥabbet ḫurde-bīn aġlar

2 bugünde mātem-i şāh-ı şehīd evlād-ı peyġamber
ḥüseyn-i kerbelā ol şāh içün insān [ü] cin aġlar

3 yezīd-i bī-vefānıñ fiʿl-i nā-hemvārını gör kim
anıñ etdigi ẓulme *raḥmeten li'l-ʿālemīn* aġlar

4 bugün terk et ṣafā vü ẕevḳ[i] her-dem zār [ü] giryān ol
ḳulaḳ dut yerde insān gökde cümle kerrūbīn aġlar

[1] *Mevlây Reşîd*: 1631-1672 yılları arasında yaşamış Alevî (Filâlî) sultanı. Tâze'de bulunduğu sırada bir hükümdar gibi davranan ve Müslümanlara zulmeden çok zengin bir Yahudi'yi öldürmüş, onun büyük servetini taraftarlarına dağıtmıştır. Sonradan bir efsaneye dönüşen ve Fas'ta her yıl düzenlenen halk bayramıyla ismi yüzyıllarca anılmıştır (bkz. Ceran 2004, 460-461).

[2] "'Ömrüne andolsun ki onlar (şehvetten) gözleri dönmüş halde sarhoşlukları içinde bocalayıp duruyorlar (Bu durumda asla seni dinlemezler)' dediler." mealindeki Hicr suresi 72. ayetten kısmî iktibas.

[3] *Zülfikâr*: Bedir gazvesi ganimetleri vesilesiyle ele geçirildikten sonra Hz. Peygamber tarafından Hz. Ali'ye hediye edilen ucu çatal, yivli ve iki ucu keskin kılıç (bkz. Öz 2013, 553-554).

5 hezārān laʿnet ol şimr-i laʿīne[1] vird-i tesbīḥ et
gör anıñ etdigine şol yezīd-i ehl-i kīn aġlar

6 yezīde yoġ-idi laʿnet fetevā-yı evāʾilde
görünce ol ser-i pür-nūr[u] ol dem şol laʿīn aġlar

7 hezārān laʿnet etdi şoñra her kim müctehid oldu
bu mātemde ḳamu iftā vü ḳāḍī ʿālimīn [aġlar]

8 yürekde bir ḥarāret dut dikil dög ṭaş-ile kendiñ
şerīʿat böyledir rūz-ı muḥarrem ehl-i dīn aġlar

9 yeter ḳan aġla seyyid şükrī mevlā intiḳām eyler
degil sen yalıñız ẕerrāt-ı ʿālem pür-ḥazīn aġlar

110[2]

.---/.---/.--

1 bugün şāh-ı şehīdān mübtelādır
bugünde kerbelā mātem-serādır

2 bugündür ḳatl-i evlād-ı peġamber
bugünde maʿreke der-kerbelādır

3 bugünde nevḥa eyler cinn [ü] insān
bugün seyr-i ṣafā-yı bī-vefādır

4 bugün şol ḳurretü'l-ʿayn-ı muḥammed
dirīġā ehl-i küfre mübtelādır

5 bugün rūz-ı muḥarremdir dirīġā
şehīd oldu ḥüseyn çoḳ mācerādır

6 bugündür kerbelā deştinde mātem
bugün mātem-serā-yı kerbelādır

[1] *Şimr*: Şemir b. Zülcevşen. Kerbelâ vakasında susuz kalmış ve zor durumdaki Hz. Hüseyin'in durumundan istifade ederek saldırmak gerektiğini ileri sürüp; çıkan savaşta Hz. Hüseyin'e karşı hücum emrini vermiştir (bkz. Fığlalı 1998, 518-21).
[2] Der-kenâr.

7 bugün şükrī fiġān [ü] zār edersin
ʿaceb cānıñ bugün derde dü-tādır

111

..-- (-.--)/ ..-- / ..-- / ..-(--)

1 ḳan döker ḥasret-ile çeşm ki cānāna düşer
Yāḫu'dāra aşılır yā teni zindāna düşer

2 ol perī-çehreye[1] dil vermege ʿāşıḳ döze mi
mey [ü] maḥbūb seven bend-ile zindāna düşer

3 raḥm ḳıl ʿāşıḳa ey lāle-ruḫ [u] serv-i çemen
ḫoş ʿayāndır ẓaleme ʿāteş-i sūzāna düşer

4 ḥüsnüñe olma ġurūr ey ṣanem-i lāle-ʿiẕār
ʿāḳıbet bir gün olur ḥüsni de noḳṣāna düşer

5 ne revā mehveşe kim böyle mürüvvetsiz ola
pādişāh olsa kişi şānına iḥsāne düşer

6 gel efendim yeter inṣāf [u] diyānet bu degil
inkisār-ı fuḳarā dergeh-i sübḥāna düşer

22a

7 şükriyā bunca şikāyet neden ol dil-bere kim
raḥm[ı] çoḳ nāz eder ol ʿāşıḳa efġāne düşer

112

.--- / .--- / .--- / .---

1 göñül od yaḳdı ġurbetden viṣāl-i yāre meyl eyler
çoġaldı bed-revīşler şimdi ġurbet nāra meyl eyler

2 gel ey rind-i ḳalender terk ḳıl seyyāḥ-ı sākin dur
ki zīrā ḫufre-i ḫınzīr derler ḫāra meyl eyler

[1] *Perî*: Güzel ve alımlı olduğu düşünülen dişi cin. Klasik edebiyatta sevgilinin yüz güzelliğini anlatmak amacıyla teşbih unsuru olur; bazen de istiare yoluyla güzel yüzlü sevgili yerine kullanılır (bkz. Zavotçu 2013, 586).

3 hezārān nā-sezā dervīş gezer keşkūl[1] destinde
maʿāẕallāh dervīşān bu dürlü kāra meyl eyler

4 çıḳar başdan hevā-yı nefsiñi terk eyle seyyāḥı
gidersin ġurbete elgin göñül murdāra meyl eyler

5 ḫuşūşā seyyidim şükrī dükendi ehl-i dīn dervīş
meşāyiḫ post-nişīn gördüm o hem dīnāra meyl eyler

113[2]

(Vezin bulunamamıştır.)

1 dirīġ ḥüseyn-i kerbelāya bugün cefā olur
ferdā deşt-i kerbelāda gör ne belā olur

2 bugün vedāʿ eder ehl-i beytine ḥüseyn
ferdā dirīġ ser-i mübārek bedenden cüdā [olur]

3 bugün vaṣiyyet eder reʾīs-i şehīdān-ı kerbelā
ferdā yetīm-i ser-gerdān zeyne'l-ʿabā olur

4 bugün fiġān zār nevḥa eder şehribānū-yı żaʿīf[3]
ferdā ümmü gülṣüm[4] kerbelāda mübtelā olur

5 bugün yezīd-i bī-vefānıñ gürūh-ı nekbeti
şād [ü] ḫandān olup ammā ṣabā[ḥ] ʿamā olur

6 bugün ḳāsım-ı nev-dāmād[5] nikāḥ olur dirīġ
ferdā maẓlūma elinde ser-i mübārek bī-nevā olur

---

[1] *Keşkûl*: Hint cevizi veya abanozdan malül, dervişler ve dilenciler tarafından sadaka toplamak için kullanılan çanak. Bazı tarikatlarda nefis terbiyesi adına kullanımına izin verilirdi (bkz. Uludağ 2005, 214).

[2] Der-kenâr.

[3] *Şehribânû*: Hz. Hüseyin'in eşi, Zeynelâbidîn'in annesi. Son Sâsânî hükümdarı III. Yezdicerd'in kızıdır. Hz. Ömer devrindeki fetihler sırasında Medine'ye getirilmiştir (bkz. Kılavuz 2013, 365-366).

[4] *Ümmü Gülsûm*: Hz. Peygamber'in torunu, Hz. Fâtıma ile Hz. Ali'nin kızı. Hz. Ömer ile evlendi ve bu evlilikten Zeyd ve Rukiyye adlarında iki çocuğu oldu. Hz. Ömer'in halkla kurduğu ilişkilerde ve hayır işlerinde onun yanında yer aldı. Kerbelâ faciasından sonra Kûfeliler'e hitaben yaptığı konuşma daha sonra dilden dile dolaşmıştır (bkz. Martı 2012, 323-324).

[5] *Kâsım b. Hasan*: Hz. Hasan'ın Kerbelâ'da şehit düşen oğlu. Hz. Hüseyin'in kızı Fâtıma ile evlendiği rivayet edilir (bkz. Demir 2010, 199-200).

7 bugün egerçi alḳış diyor ehl-i beyt-i fāṭıma
ferdā firdevs-i aʿlāda gör ne ṣafā olur

8 bugün ne ḳılarsa şimr-i ẕi'l-cevşen eylesin
ferdā dīvān-ı ḥaḳda gör ne mācerā olur

9 bugün seyyid şükrī derd-ile merṯiyye söyler
ferdā ḥaşrde aña gör ne ʿaṭā olur

114

-.--/-.--/-.--/-.-

1 vādī-i ḥayretde ḳalmış ḫalḳ-ı ʿālem ser-te-ser
cümleyi dutmuş ġam [u] miḥnet elem renc [ü] keder

2 kimsede yoḳdur neṣāṭa vaṣl bī-ġam bulmuş ol
ḥādiṯāt-ı dehriden bulmuş ḳamu ʿālem eṯer

3 böyle bir menḥūse günde dehr-i dūna gelmişem
her kimi görseñ selāmet yaḳasından çekdi ser

4 ḥikmet-i bārī nedir bilsem fesād oldu cihān
ẕerrece yoḳdur hele ins [ü] melekde ẕevḳ [ü] fer

5 diḳḳat etseñ zīr ü bālāda bulunmaz bir ḥerīf
terk-i terk olsun ola ʿindinde yek-sān ḫāk [ü] zer

6 ẓulm-i ẓālimden biter zīvān demişler tarlada
geçdi ḥadden ehl-i ẓulmüñ ẓulmeti görmez żarar

7 el-amān hicrān elinden ḫānemiz oldu ḫarāb
incimez bir kimsene miskīnlere igne ḳadar

8 nefs-i emmāre murādın vermede saʿy-ı tamām
yoḳdur aṣlā bir mümeyyiz dehride ṣāhib-hüner

9 ʿālemi verdi fenāya ẓulm [u] fısḳ [u] hamr-nūş
hem meşāyiḫ zümresinde ḳalmadı ehl-i naẓar

10 mübtediʿ dervīşler dutdu cihānı ḥayf ḥayf
ḳalmadı perhīzkār içre ʿaceb bir muʿteber

11 ṣad dirīġ bir günde geldiḳ dehre kim faṣl-ı ḫazān
gülsitān içre bulunmaz bir dıraḫt-ı bārver

22b

12 her kime ḫāliñ deseñ söyler saña ẕıddıñ tamām
bir muʿālic yoḳ ki derdiñ em ḳıla eyler beter

13 dutdu dünyāyı ṭamʿa ḳaṭʿ oldu ʿālemden vefā
yoḳ durur nefʿiñ cihānda līk çoḳ her ḥāl-i żar

14 seyyidim şükrī ḳamu bizden tevellüd eyledi
herkesi ṭūl-i emel bir nevʿ-ile ḥayrān eder

115

-.--/-.--/-.--/-.-

1 bu sipihr-i nīl-gūn beş gün kimi dil-şād eder
ṣoñra yüz biñ curʿa aġu içirir ber-bād eder

2 her kimi ḥırṣ [u] ṭamʿa ṣaldı bu baḥr-i miḥnete
ʿāḳıbet bir gün bināsın daġıdıp ferhād eder

3 el-ḥaẕer aldanma dünyā nev-ʿarūs-sūret degil
pīre-zendir biñ seniñ tek aḥmaḳı dāmād eder

4 dem olur rūbāh olur vaḥş u ṭuyūra pādişāh
gāh biñ ṭuġyān şīriñ boynuna ḳullād eder

5 gāh biñ nā-merd[i] eyler ser-firāz-ı mertebe
gāh ṣadrında oturmuş begleri ḫar-zād eder

6 her zamān bir nevʿ-ile biñ ehl-i dil dem-best olur
Geh olur bir nā-sezāyı ber-ser-i süccād eder

7 ṭaʿn ḳılma şükriyā lāf-ı güẕāf besdir hele
gör seniñ tek bī-ḫaber gelmiş özün üstād eder

116

.---/.---/.---/.---

1 dilā aldanma bu fānī cihāna olmagil maġrūr
kime ḳıldı vefā söyle ḳanı dār[ā]-yile faġfūr

2 ṣaḳın hīç iʿtibār etme melik gāżīleriñ[1] ḳanı
kimesne bulmadı kāmın cihānda olmadı mesrūr

3 hezārān sen gibi aḥmaḳları mest-i ḫumār eyler
ḳoyup laḥd içre anı hem yemişdir laḥmini biñ mūr

4 eger ʿāḳilseñ ey cān-ı peder ʿuzlet gözet dāʾim
diliñ kes epsem ol elden ayaḳdan gözleriñ ḳıl kūr

5 żiyā-yı şems-ile şol māh-tāba iʿtibār etme
ḳarañu ḳabr içinde nicʾolur ḥāliñ şeb-i deycūr

6 niçin kim bu fenā dünyāda hīç kim bulmadı rāḥat
kimiñ kim yüzüne güldü anı āḫir eder maḳhūr

7 gözüñ aç ʿārif ol şükrī eḥibbā vü eḳābirden
nice oldu peder māder yedi āḫir ḳamusın gör

117[2]

..-- (-.--)/..--/..--/..-(--)

1 müjde ey ʿāşıḳ-ı şūrīde ki cānān geliyor
beytüʾl-aḥzāna bugün yūsuf-ı kenʿān geliyor

2 hicr [ü] ġamdan ṣaḳınıp āh [ü] fiġān etme daḫi
pāyidār ol ġam [u] endūhdan iḥsān [geliyor]

3 ṣabr ḳıl ger seni devrān eder ise giryān
açılır dīde-i baḫtıñ nūr-ı bürhān [geliyor]

[1] *Melik Gazi*: Emîr Gazi olarak da bilinen, Gümüştegin'in vefatı ile başa geçen Danişmend Beyliğinin üçüncü hükümdarı. (v. 1134) I. Kılıçarslan'ın ölümü ardından Şahinşah'ı Selçuklu sultanı ilan edecek kadar büyük bir siyasi güce ulaşmıştır (bkz. Demir 2008, 147-148).
[2] Der-kenâr.

4 bilmedi kimsene menzilgeh-i cānān nerede
līk andan bize zengūle-i kār-bān geliyor

5 şükriyā ṣabr ede gör miḥnet-i hicr [ü] kedere
ḫoş beşāret size ʿuşşāḳ ki cānān geliyor

23a

118

-.--/-.--/-.--/-.-

1 ey serīr-i ṣalṭanatda ḥāmī-i şehr-i mışır[1]
sāḥil-i baḥr-i şecāʿat ṣācī-i tāc [u] ḳasır

2 ber-ḳarār olsun hemīşe mesned-i taḫt [ü] külāh
bāġī-i bed-ḫᵛāhıñız bārī ḫudā ḳılsın ḳahır

3 ḳanda kim azm eyleseñ ola muʿīniñ müsteʿān
rehberiñ ḫıżr-ı nebī ilyās-ile[2] tā bul naṣır

4 muʿcizāt-ı faḫr-i ʿālem hem emīrān-ı çehār
dest-gīriñ olalar yā ḥāmī-i berr ü baḥir

5 ḥaḳ ʿināyet eyledi miftāḥ[ı] olduñ kaʿbeniñ
rāhı mesdūd olmuş idi sen sebeb oldu ḳadir

6 ibni mesʿūd[3] ol vehābī[4] ʿırḳını kesdiñ tamām
rāh-ı beytullāh[ı] açdıñ etdiñ aʿdāyı ḳahır

[1] *Kavalalı Mehmed Ali Paşa*: Şiirde "Mısır'ın hamisi" olarak nitelenen şahıs Kavalalı Mehmed Ali Paşadır. Mısır valisi ve kendi adıyla anılan hânedanın kurucusudur. (v. 1849) Mısır'ın Fransızlar tarafından işgaline karşı gösterdiği başarılarla valiliğe kadar yükselmiş; ancak daha sonra Osmanlı Devleti ile anlaşmazlıklar yaşamış ve ayaklanmıştır (bkz. Kutluoğlu 2002, 62-650).

[2] *İlyâs Peygamber*: Kur'ân-ı Kerîm'de adı geçen peygamberlerden biri. Mümin kullardan olduğu, Ba'l inancıyla mücadele ettiği ve daha sonra gelenler arasında hayırla yad edildiği belirtilir. Bir rivayete göre dört peygamber halen sağdır. Bunlardan İlyâs ve Hızır yerde, İdrîs ve İsâ göktedir. İlyâs karada, Hızır ise denizde dara düşenlerin yardımına yetişmekle yükümlüdür (bkz. Harman 2000c, 160-162).

[3] *İbni Mes'ûd*: Beyitte bahsedilen İbni Mes'ûd'un, h. 1174 yılında Osmanlı Devleti'nin Vehhâbîlere karşı önlem almasını istediği Mekke emiri Şerif Mes'ûd olması ihtimal dahilindedir (bkz. Güner 2013, 10-11).

[4] *Vehhâbîlik*: Hicrî 3. asrın sonlarında ortaya çıkan Karmatî fikirlerin hicri 12. asrın sonlarında İbn Abdülvehhab (ölüm h. 1206 / m. 1792) tarafından sistematik hale getirilmesiyle oluşmuş siyasî hizip. Ölümünden sonra Suud b. Abdülaziz tarafından öncülük edilen hareket çöl Arapları arasında yayılmıştır (bkz. Sabri Paşa 1992, 17-34). Beyitte Vehhâbîlerin kapattığı hac yolunun Kavalalı Mehmed Ali Paşa tarafından temizlenmesinden bahsediliyor (bkz. *Kavalalı Mehmed Ali Paşa*).

7 şükriyā ḥaḳḳa hezārān şükr [ü] ḥamd [ü] hem sipās
biñ'ki yüz otuz birinde eyledim ḥacc-ı ecir

119[1]

.---/.---/.---/.---

1 görünen ḳubbe-i faḫr-ı dü-[ʿā]lem muṣṭafādır bu
medīne eşmesinden berḳ urur nūrü'l-hüdādır bu

2 medīne nūr-ı lāmiʿle görünür ḥamdü lillāh kim
mekān-ı faḫr-ı ʿālem hem resūl-i müctebādır bu

3 nebiyy-i muḥterem faḫr-i dü ʿālem aḥmed [ü] maḥmūd
gürūh-ı enbiyāya pīşvā vü reh-nümādır bu

4 muṭāʿ-ı ʿālem olmuş ẕāt-ı ẕī-şān-ı muḥammed kim
muṭīʿ-i şerʿ-i ġarrā ol resūl-i kibriyādır bu

5 eḥādīṯ-i şerīfine iṭāʿat üzre ol cāndan
ki naṣṣ-ı ḳātıʿ-ı ḳurʿān kelām-ı ol ḫudādır bu

6 zihī nūr-i mukerrem iftiḫār-ı cinn [ü] insān kim
resūl-i şarḳ [u] ġarb u ḳurb u buʿda pür-żiyādır bu

7 ilāhī şükrīyi ümmet muḥammed ḥüsn ü ḫātem ḳıl
ki dergāh-ı resūlullāha geldi bir gedādır bu

120

-.--/-.--/-.--/-.-

1 ḥamdü lilāh kim şafaḳ tek doġdu bir ehl-i hüner
mışr içinde ol vezīr-i maʿdelet ehl-i naẓar

2 feṯḥ edip ol maġribistānı siyāf [ü] rumḥ-ile
rāh-ı kaʿbeyi vehābīden edip ṭāhir never

3 düşdü otuz birde rāhım şükrī mışr-ı ḳāhire
eyledim ʿazm-i ḥicāz ü yeṯribe bā-çeşm [ü] ser

[1] Der-kenâr.

4 çünki eyyām-ı ziyāret oldu ḥacca ḫāṣṣ u ʿām
düzdüler ʿālem tedārik ḥaḳ vere feṯḥ [ü] ẓafer

5 görelim maḥmil emīni[1] kim olur derken hemān
ḳıldı rişvān beg tedārik giydi ḫilʿat pür-hüner

6 yaʿnī sulṭān-ı mıṣır nām[ı] muḥammed bin ʿalī
ol vezīr ü evliyāʾullāh şāh-ı baḥr ü ber

7 cümleden muḫtār ḳıldı mīr rişvān serveri
ismidir yaʿnī ḥüseyn beg çoḳ dilīr [ü] nāmver

8 mīr-i ḥac ḳıldı o ʿālī-himmeti meḥmed ʿalī
giydi ḫilʿat rāyet açdı düzdü esbāb-ı ḳaṭar

9 rāyet-i iḳbālini dāʾim küşād etsin ḫudā
ʿömr-i devletle muʿammer ol emīr-i muʿteber

10 böyle bir ehl-i tevāżuʿ görmedi çeşm-i cihān
fī-sebīllilāh herkes-ile germ-ülfet eder

23b

11 illa var ʿindinde bir ṣāḥib-tüḳā kāmil-ʿayār
urfalı pākīze-meşreb ehl-i dil hem ḫīre-ser

12 nāmıdır anıñ muḥammed yardım olsun ḥaḳ aña
yoḳ durur ʿindinde aṣlā kibr [ü] ʿunvān [ü] faḫ[a]r

13 ʿavn-i ḥaḳ olsun muʿīni nāṣır-ı dāʾim aña
ṣāḥib-i ḥilm ü edeb bir menbaʿ-i luṭf-ı naẓar

14 mā-ḥaṣal kim ol ulü'l-emrinde meşreb ne olur
ṭābiʿ[i] daḫi aña beñzer budur ṭoġru ḫaber

15 yoḳ durur çünki vezīrin meşrebinde ʿucb [u] kibr
olmaz eṭbāʿıñ daḫi nefsinde ʿunvān [ü] kiber

[1] *Mahmil Emini*: Hac mevsiminde, develer üzerine yerleştirilen bir mahmil vasıtasıyla, dağıtılmak üzere Harameyn'e gönderilen, surre adıyla anılan eşya ve hediye kervanının sorumlusu (bkz. Buzpınar 2009, 567-569). Şükrî bu manzumede Mehmed Ali Paşa'nın Hicaz'ı Vehhâbîler'den temizlemesinin ardından, h. 1231'de Mısır'dan başlayarak yaptığı Hac yolcuğunu anlatıyor, bu vesileyle Paşa'ya bir kaside yazıyor. Beyitte ise Rişvân Aşireti lideri Hüseyin Bey (bkz. 120/7) isimli zatın mahmil sorumlusu olarak vazifelendirilmesinden bahsediyor.

16 rūz-ı şenbe berḳ urup ṭoġdu şafaḳdan āftāb
ġarbiden ṭoġdu yine pür-nūr maḥmil berḳ urar

17 şehr-i şevvāliñ igirmi üç gününde mīr-i ḥac
çekdi maḥmil nāḳasın ṭaşraya ey cān-ı peder

18 çıḳdı maḥmil mıṣr şehrinden yüzünde ḫoş nikāb
sancaġ-ı faḫr-i cihān öñce yine cevlān eder

19 biñ'ki yüz on beş ʿalemler açılıp ḳarşu aña
çār-sū bāzār içinden ṭabl [u] çeng[1] sāzendeler

20 biñ ayak bir barmak üzre ḥaşr [u] neşre ḳıl ḳıyāṣ
yüz biñ ādem raḳs urur āġāz eder ḫᵛānendeler

21 elde nāzik ḫūblar dutmuş rebāb[2] [ü] çeng [ü] ney[3]
raḳṣ-ile çeşmin süzer ḫᵛānendeler sāzendeler

22 ḥaşr tek herkes hemān ḥālinde nevḥa-sāz olup
kimseniñ başında aṣlā ḳalmadı ʿaḳl [u] ḫaber

23 gün ṭoġandan yürüdü maḥmil hezār iʿzāz-ile
ʿaṣr vaḳtinde erişdi ḳubbeye añla ḫaber

24 şehr-i mıṣrı ḳıl ḳıyāṣ gör ne ʿaẓīmet şehridir
ṭoġdu gün ʿaṣra er(iş)ince öte başından çıḳar

25 öyle cūş [u] dehşet aldı ḥaşrden gördüm nişān
gözüme taḥḳīḳ göründü rūz-ı maḥşerden eṣer

26 ḳubbe-i aʿẓam denir bil anda mīr ḥac andı tīz
himmet-i sulṭān-ı berr [ü] baḥr-ı lā-ḫavf [ü] ḥaẕer

24a

27 kaʿbe-i ʿulyā deyü rāyet çekildi ṣubḥ-dem
eyledik ḳaṭʿ-ı merāḥil on iki gün sāḳ-ı baḥr

[1] *Çeng*: Eski Türk, Arap ve İran ve musikilerinde başlıca sazlardandır. Harpın ilkeli sayılabilecek telli bir çalgıdır. Özellikle klasik Türk ve İran şairleri tarafından sıkça anılmıştır (bkz. Öztuna 2000, 66).
[2] *Rebâb*: Kemençe ve kemanın atalarından sayılan, mızrabla da çalınan telli ve yaylı çalgı. Yaygın olarak "lirik saz" manasında da kullanılmıştır (bkz. Öztuna 2000, 381).
[3] *Ney*: Batı'da Türk sazı olarak tanınmış nefesli çalgı. Sarı ve budaklı bir çeşit kamıştan yapılır. Türk musikisinde özellikle Mevlevîlerle özdeşleşmiştir (bkz. Öztuna 2000, 298).

28 nāḳa-i maḥmil yürür biñ nāz-ile ṭāliʿ-fürūz
kūs[1]-ı sulṭān bāyezīdī çalınır şām [u] seḥer

29 ḥaḳ teʿālā ḳışmet etdi ḥamdü lillāh kaʿbeyi
vaḳfeye durdum ʿaref ṭaġında şād [ü] kām-ı fer

30 ʿavdet etdim şol medīne şehrine allāh[a] ḥamd
yüzümü sürdüm ḳudūm-i ḥażret-i ḫayrü'l-beşer

31 ḥaḳ naṣīb etsin cemīʿ-i din ḳarındaşa tamām
bize tekrārın be-ḥaḳḳ-ı çār yār [ü] çār er

32 şükriyā ḳarşu durup ʿarż eyle ḥāliñ ḥażrete
gelmişem aʿtābıña eyle şefāʿat rūz'ḥaşer

121[2]

-.-- / -.-- / -.-- / -.-

1 kerkük içre āl-i beyte gör ne ikrām etdiler
rāfiż-i bī-dīnīye teşbīhle bir nām etdiler

2 rāfiżīdir rūz-ı maḥşer rū-siyāh [u] bed-liḳā
ehl-i beyt-i muṣṭafāya nisbet-i ḫām etdiler

3 sebb-i şeyḫayn eyleyen kāfirlere teşbīh edip
seyyide ẓulm eyleyip gör kim ne bed-nām etdiler

4 seyyid-i evlād-ı ḥayder cānına ḳaṣd eyleyip
cemʿ olup nā-ḥaḳ diyenler ḳatle iḳdām etdiler

5 intiḳām almaz tīz elden ḥaḳ ne ṣabr edem henüz
yandı cānım yā ilāhī bana evhām etdiler

6 rāfiżīye ṣad hezārān bār-ı laʿnet rūz [u] şeb
kāfir-i bī-dīn [ü] meẕheb caʿferī-nām[1] etdiler

[1] *Kûs*: Kös. Türk musikisinde bir vurma aleti. Askeri musikide, Mehteran-ı Hakani'de kullanılmıştır. "Kûs-ı Hakani" diye de anılmıştır. Yarım yumurtaya benzer iki parçadan oluşur, iki elde tutulan eşit büyüklükteki iki tokmakla, usül vurularak icra edilir (bkz. Öztuna 2000, 209).
[2] Der-kenâr.

7 seyyidim şükrī taḥammül cedd-i pākiñ fiʿlidir
görmediñ ḳatline anıñ nice iḳdām etdiler

122

-.--/-.--/-.--/-.-

1 es-selām yā seyyide'l-kevneyn yā bedre'l-büdūr
es-selām her dü-cihānıñ serveri faḫr-i ṣudūr

2 es-selām yā faḫr-i ʿālem enbiyālar seyyidi
senden oldu kün fekān[2] ḫalḳ etdi ḫallāḳ-ı şekūr

3 nūr-i ḳaddiñ serv añılmışdır yümūn-ı(*) kā'ināt
pertev-i naʿleyniñ oldu leyle-i ẓulmāta nūr

4 gün cemāliñ cennete ʿarż eylediñ miʿrac-ile
görmege şād oldular cennet daḫi ġılmān [u] ḥūr

5 ḫalḳ olunmuş her ne varsa cümle ẕerrāt-ı cihān
merḥabā ehlen dediler yek-cihet vaḥş [u] ṭuyūr

6 kendi nūrundan yaratdı ḥaḳ seni yā muṣṭafā
eṣ-ṣalātü ve's-selām yā bedr-i miftāḥü'ṣ-ṣudūr

7 dest-gīr ol yā resūlallāh baña yevmü'l-ḳıyām
ola iḥyā cümle-i emvāt ḳaçan çalındı ṣūr[3]

8 kim piyāde kim süvār olmuş ḫalāyıḳ gideler
varuban maḥşer yerine cemʿ ola ehl-i ḳubūr

9 ben piyāde yoḳ süvār olmaḳ benimçün yā nebī
ol zamānda dest-gīr ol bendeñe sen ḳılma ḫūr

---

[1] *Ca'ferîlik*: İmamiyye olarak da bilinen, fıkıh ve akaitte Ca'fer es-Sadık'ın imametinde birleşen Şia mezhebi (bkz. Albayrak 2012, 559).

[2] *Kün*: Allah'ın yaratma gücünü ve süratini anlatan dinî-tasavvufî terim. "Kevn" kökünden türemiş olup kelam, tasavvuf ve edebiyatta Allah'ın yoktan mutlak manada yaratmasını ifade etmek için kullanılır. Mutasavvıflar, ilahi fiillerin tecellilerine dair edebî metinlerde bu terimle birlikte "kün feyekün, kün fekan" gibi ibareleri de kullanmışlardır (bkz. Pala 2002, 552-553).

[3] *Sûr*: Kıyamet'in kopuşunu belirtmek ve kıyamet koptuktan sonra bütün insanların dirilip mahşer yerinde toplanmalarını sağlamak üzere İsrafil tarafından üflenecek olan boru (bkz. Karaman 2009, 523).

10 ol vaḳit kim kellem içre ḳaynaya maġz-ı serim
sāye-i zīr-i şefā‘atden beni sen ḳılma dūr

24b

11 vāy ol gün defter-i ā‘mālimiz ola ḥesāb
ibtidā ben ḳıldıġım ‘işyān [ü] fısḳ [u] hem ḳuṣūr

12 vāh yüz biñ āh ṣırāṭu’l-müstaḳīm[i][1] geçmege
kimi zaḥmetle kimi bād-ı ṣabā gibi ‘ubūr

13 yā muḥammed çaġırıp bī-çāre ümmet ol zamān
tīz eriş imdād ḳıl bize deyü ehl-i fuṭūr

14 şol ebū bekr [ü] ‘ömer ‘oṯmān ‘aliyyü’l-mürteżā
emriñ-ile erişeler dest-gīr olup sürūr

15 evvelā şol yār-ı ġāriñ ḥażret-i maḥbūb-ı ḥaḳ
kim mübārek ayaġına verdi zaḥmet mār-ı zūr

16 ṯāniyen fārūḳ ‘adālet mesnedinde cā-nişīn
şol ‘ömer kim dād [ü] ‘adlinden cihāna doldu nūr

17 ṯālişen ‘oṯmān żi’n-nūreyn kātib vaḥy olup
cāmi‘ü’l-ḳur’ān żi’n-nūreyn ol ṣāḥib-ḥużūr

18 rābi‘an şīr-i ḫudā kim ol ‘aliyyü’l-mürteżā
ḳāli‘-i ḫayber[2] (...) ol er-i ṣāḥib-ġayūr

19 ḳurretü’l-‘ayn ol ḥasan hem ol şehīd-i kerbelā
gūşvār-ı ‘arş-ı a‘żam ol iki nūr-ı ṭahūr

[1] *Sırât*: Yol manasındaki bu kelime dinî terim olarak Cehennem üzerinde bulunan köprüyü ifade eder. İnananların Cennet’e buradan geçerek ulaşacakları belirtilir (bkz. Karaman 2009, 518).

[2] *Hayber Kalesi*: Hudeybiye zaferinden sonra Hicret’in 7. yılında kuşatılan ve uzun süren muhasara sonrasında Hz. Ali’nin Peygamber tarafından kumandaya geçirilmesiyle fethedilen kale (bkz. Köksal 2008, 478-482).

20 şāh-ı iḳlīm-i şecāʿat ġāzī-i bedr[1] [ü] ḥuneyn[2]
ḳātil-i küffār [ü] müşrik ḥamza şol fānūs-ı nūr

21 tā ḳıyāmet rūḥu şād olsun imām-ı şāfiʿī[3]
muṣṭafā şerʿini açdı tā bilindi her umūr

22 ḳoyma bunlar ḥürmetine dūzaḫa yā rab beni
durmuşam dergāha ḳarşu yā raḥīmü yā ġafūr

23 kaʿbe-i maḳṣūda gelmiş şükrī eyler ilticā
merḳad-i faḫr-i dü ʿālemde ḳılar pā-būs-ı zūr

123

-.--/-.--/-.--/-.-

1 ey dirīġā bir ʿaceb seyyāḥ oldum der-be-der
şehrden şehre vilāyetden ıraḳ [u] ḫavl be-ser

2 urfayā geldim kerem ḳılmış ḫudā ẕevḳ [ü] ṣafā
līk kerkük gibi her dem ceng ederler yek-diger

3 ḥüsn [ü] ān baḫş eylemiş bār[ī] teʿālā şek degil
şāma vermiş nıṣfını hem urfada rubʿu ḳadar

4 rubʿunu şehr-i ḥalebde ḥüsn [ü] nāz [ü] ʿişveniñ
ḫatm olupdur līk şamda ḥüsn [ü] ḫoş sāz-endeler

5 şükriyā seyyāḥ-ı devrān olmuşam mıṣr [u] ḥicāz
görmedim kerkük gibi insānı ṭuġyān pür-keder

---

[1] *Bedir Gazvesi*: Hicret'in 2. yılında gerçekleşen Hz. Peygamber ile Mekkeli müşrikler arasındaki ilk savaş. Eski Arap savaş töresine göre savaşı başlatmak üzere Kureyşliler'den meydana çıkan askerin karşısına Müslümanlardan Hz. Hamza çıktı ve hasmını öldürdü. Bunun üzerine Kureyşlilerden üç asker daha meydana çıktı. İslam ordusundan Ubeyde b. Haris, Hamza ve Ali onları karşıladı. Hamza ile Ali hasımlarını öldürürken Ubeyde ağır yaralanıp şehit düştü (bkz. Fayda 1992, 325-327).

[2] *Huneyn Gazvesi*: Hz. Peygamber ile Hevazinliler arasında Hicret'in 7. yılında, Mekke ile Tâif arasında bu iki büyük şehri birbirine bağlayan yol üzerindeki Huneyn vadisinde yapılan savaş. (bkz. Hamidullah 1998, 376-377; Hizmetli 1991, 175). Beyitte Hz. Hamza Bedir ve Huneyn gazisi olarak anılıyor ancak Hz. Hamza'nın Huneyn Gazvesi'nden 4 sene önce Uhud Gazvesi'nde şehit olduğunu belirtmek gerekir (bkz. *Hz. Hamza*).

[3] *İmam-ı Şâfiî*: Şafii mezhebinin imamı, büyük müctehid. (v. h. 204 / m. 820). Gazze'de doğmuş Mekke ve Medine'de ilim tahsil etmiştir. Taklidi değil ictihadı esas kabul ettiği için Kur'an ve Sünnet birikimi dışında hiçbir veriyi sorgulamadan almayı kabul etmemiştir. Fıkıh usulü alanında günümüze ulaşan ilk kitap olan *er-Risale*'nin müellifidir. Mısır'da rıhlet etmiştir (bkz. Aybakan 2010, 223-233).

124[1]

.---/.---/.---/.---

1 dirīġā hicr-i ġamdan dīde-i pür-ḫūnumuz nemdir
bu dehr-i sifle-perver gerdişinden tūşumuz ġamdır

2 hemīşe miḥnet-ile hicre hem-dem olduġum şāhid
ki ben merdūd-ı ʿālem olmuşam bir feyż-i aḳdemdir

3 tefekkür eyle ādemden bu āna dehr-i bāzārı
hemīşe ehl-i ḥaḳḳa sicn durur echāl mükerremdir

4 görürler ehl-i ḫamrı muʿteber biñ ehl-i sādātdan
olur merdūd-ı ʿālem ehl-i ḥaḳ ibrāhim edhemdir

5 bu ḥāle şākirem şükrī ki ʿālem içre merdūdam
ki eşcār üzre eşmār olsa seng-endāz-ı ʿālemdir

25a

125

--./.--./.--./.--

1 nuṭḳum ḫarekātı heme dem ḳālū belīdir
ceddim daḫi evlād-ı resūl-i ezelīdir

2 taḥḳīḳ edibem bir durur allāh gümānsız
īmān-ı düyüm bende ḳıyāmetle celīdir

3 īmān-ı süyüm ber-ḥaḳ-ı mürselle nebīler
ʿadd olmaya çoḳ cümlesine söyle belīdir

4 īmān-ı çehārüm budur ey ʿārifi billāh
bū bekr [ü] ʿömer yār ü ʿoşmān [ü] ʿalīdir

5 terk eyleme rindāne sözü seyyid[i] şükrī
ben sırr-ı ʿalīyem şecerim bīd-i velīdir

[1] Der-kenâr. (5. beyit 25a'da.)

126

..-- (-.--)/ ..-- / ..-- / ..-(--)

1 gözüñ aç ʿāşıḳ-ı şūrīde ki cānān geliyor
gör ne şīrīn ḥarekāt-ile ḫırāmān geliyor

2 şallanır nāz [ü] nezāketle ḳırar ʿālemi hep
şanasın mışra bugün yūsuf-ı kenʿān geliyor

3 var imiş anda daḫi hem ḥaẕer-i ṭaʿn-ı raḳīb
şu perī anıñ-içün yanıma pinhān geliyor

4 müjde-i rūḥ verir mürde-i ʿaşḳa revişi
ʿīsī-i ḳudsī bugün mürdelere cān geliyor

5 sen hele ḳahr-i felekden yeme ġam ey şükrī
ḫāneñe şimdi seniñ lemʿa-i tābān geliyor

127

.--- / .--- / .--- / .---

1 göñül fāriġ oturma ger felek beş gün seni aldar
ʿibādetden ayaḳ çekme tevāżuʿ eyle ḥaḳ söyler

2 buyurmuş ḥaḳ kelāmında getirdi vaḥyi cebrāʾil
ḳılın taḳvā[1] geçin kibr [ü] riyādan dīn-ḫarāb eyler

3 ʿabeş bunca bu esbāb-ı fenā saʿy eyle taḳvāya
seni maġrūr eder billāh döner ġayr-ı ḫayāl eyler

4 ḳafesde murġ-ı rūḥuñ nefs elinde key ẕelīl etme
yazıḳdır böyle gülşensiz ḳala bī-çāre bülbüller

5 iḥāṭa eyleseñ cümle memālik ḫükmünü ey dil
yine bir gün olur kim ġayra döner seni terk eyler

[1] *Takvâ*: İman edip emir ve yasaklara uyarak Allah'a karşı gelmekten çekinmek; dünya ve ahirette insana zarar verebilecek inanış, söz ve davranışlardan sakınmak manasındaki dinî ıstılah (bkz. Karagöz 2009, 306-307).

6 hezārān sen gibi bī-çāre bunda bāġiyān olmuş
bu köhne gülsitāndan derememiş[siñ] biraz güller

7 yine pend [ü] naṣīḥat söyler olduñ şükriyā ḫalḳa
velākin cümleden evvel seni nefsiñ ẕelīl eyler

128[1]

(Vezin bulunamamıştır.)

1 ṣabr eyle ben dökeyim saña ey nāzenīn püser
ḥammāmda ıssı ṣu başına aġzıña ḳand şeker

2 sen yaturken ben edeyim saña her şeb ey güzel
el açıp duʿā-yı ḫayrlar her gece [vü her] seḥer

3 ṣabr eyle incime ben saña ṣoḳam çıḳaram n'ola
barmagıña yāḳut [ü] laʿl taşlu ḫātem-i zer

4 eger iẕn verirseñ bir de ṣoḳup tīz çekem
düşmānlarıñ yüregine ẕü'l-fiḳār-ı dü-ser

5 ammā uşaksın n'ideyim verirsin herkese
aġyāra her gün selām [u] merḥamet naẕar

6 ṣabr ederseñ gör ben nice uydurayım saña
bir tāc ki giymemiş ola dārāb[2] [ü] iskender

7 ammā n'olur güzelim günde bir kerre baña veresin
ey rūḥ-ı revānım luṭf-ile bir selām [ü] naẕar

8 umulmaz mı ʿaceb neden sende bir kerem bize
raḥm edip vefā muḥabbet luṭf [ü] miher

9 şükrī saña ıssıcaḳ ṣoḳardı şimdi…
ḳorḳaram ṭabʿıñız çekmez şūrī…

---

[1] Der-kenâr.

[2] *Dârâb*: Şehnâme'nin ünlü kahramanlarından İran şahı. İskender ile olan savaşında yenik düşüp can vermiştir. Divan şiirinde memduhun üstünlüğünü ifade etmek yahut aşk ülkesinin hükümdarı olan âşığın kendini kıyaslaması dolayısıyla ele alınmıştır (bkz. Tökel 2000, 150-156).

25b

129

-.--/-.--/-.--/-.-

1 ʿaşḳa münkir olsa zāhid ʿayb yoḳ bī-ʿārdır
leẕẕet-i ʿaşḳı ne bilsin ol ki bī-miḳdārdır

2 hevl-i maḥşerden bizi ḳorḳutma ey zāhid yeter
iftirāḳ-ı vaṣl-ı dil-ber andan artuḳ nārdır

3 gel berü mey-ḫāne-i ʿuşşāḳa nūş et bir ḳadeḥ
tā saña maʿlūm ola gör kim ne ḫoş bāzārdır

4 ṭaʿn olunmaz ehl-i dünyā faḳrdan ḫavf eylese
zīrā dīninden muḥabbetlü aña dīnārdır

5 mekr-i dünyādan emīn olmaḳ dilerseñ ey faḳīh
ḳīl [u] ḳāli terk ḳıl baş aġrısı bir kārdır

6 *yevme lā-yenfaʿ*dan ey zāhid beni ḳorḳutma kim
beytü'l-aḥzān ʿāşıḳa biñ defʿa andan tārdır

7 rūz-ı firḳat ehl-i ʿaşḳa belki dūzaḫdan beter
künc-i ʿuzlet zāhid-i ḫod-bīnlere düşvārdır

8 seng-endāz olma ṣūfī rind-i bī-pervālara
ravża-i rıḍvān saña anlara vaṣl-i yārdır

9 şükriyā ṣabr eylemek lāzım cefā-yı dil-bere
cevr-i mehveş ʿāşıḳa ʿunvān degil iḳrārdır

130

.---/.---/.---/.---

1 ʿaraḳ-rīz-i leb-i dil-ber benim çeşm-i nemimdendir
dūçār-ı derd-i hicrān olduġum baḫt-ı kemimdendir

2 bu firḳat beynimizde böyle vāḳiʿ olduġu cānā
yā ol bed-ḫū raḳībiñ ṭaʿnesinden yā femimdendir

3 ḳażā-yı tīr çıḳıp ḳavs-i ḳaderden ḳıl ḥaẕer ey dil
doḳunur ḳorḳaram cānāna müjgān-ı hemimdendir

4 görünen burc-ı çārümde degil māh-ı şeb-i tārīk[1]
düşüp baḥr-i ġam içre ol benim ʿaks-i ḫamımdandır

5 ser-i kūyuñda feryād etdigi itler degil şāhım
viṣāliñ ārzū etdikçe efġānım ġamımdandır

6 baña ger iltifātıñ olmaya dildār sen saġ ol
degil buġż [u] keder senden benim ṭabʿ-ı lemimdendir

7 gelip mevce biḥār-ı merḥamet şükrī ḫayırdār ol
erişdi vaʿde-i vuṣlat bu hem luṭf-ı ʿamimdendir

131[2]

-.-- / -.-- / -.-- / -.-

1 ḳudretullāh çermik[3] içre bir puvar ıssı çıḳar
ḥācı bektāş-ı velī[4] remzin diyor mīr ü kibār

2 iki çeşme bir aradan çūş urup ḳaynar ʿayān
görüben ḥayrān ḳalır insān be-ṣunʿ-ı kirdgār

3 bir ḥarāret anda vardır ādemi eyler kebāb
ʿayn-ı zemzem[5] gibi bir pāk̄ize ṣu eyler niṣār

4 bir ʿacāyib ḳubbe yapmış üstüne seyfullāh beg
ḥākim-i çermik velī ġāyetle bir ṣāḥib-vaḳar

[1] bkz. *Seb'a-i Seyyâre*.
[2] Der-kenâr. (8, 9, 10, 11. beyitler 26a'da.)
[3] *Çermik*: Kaplıcaları ile günümüzde hâlâ meşhur olan Diyarbakır'ın bir ilçesi. Çermik aynı zamanda sözlük manası kaplıca olan bir kelimedir (bkz. Komisyon 1998, 463).
[4] *Hacı Bektâş-ı Velî*: Horasanlıdır (v. h. 669 / m. 1271). Anadolu'ya göç ederek bugünkü Hacıbektaş'a yerleşmiştir. Adap ve erkanı Bektaşiye tarikatının ortaya çıkmasına vesile olmuştur. Anadolu ve Rumeli'de çok yaygın olan bu tarikat, Yeniçerilik ile de yakın bağ kurmuştur (bkz. Kara 2010, 221).
[5] *Zemzem*: Kabe'nin doğusunda Allah'ın Hacer ile oğlu İsmail'e ihsan ettiği suyun adıdır. Yeryüzündeki suların en faziletlisi olduğuna inanılır (bkz. Karagöz 2009, 617-618). Beyitte, şairin bahsettiği ılıcanın güzelliğini vurgulamak için teşbih unsuru olarak kullanılmıştır.

5 iki ḥavż etmiş anı ʿaşren fi ʿaşren çār-sū
birine ünṣā girer birine hem erler a yār

6 dāḫil[i] olduḳda dersin cennete girdim yaḳīn
ḥūr [u] ġılmān tek gezer eṭrāfına tellākkār

7 bir ṣafā kesb eyler insān tīz bulur ṣıḥḥat beden
ḳānūn olmuşdur niyār-bāre-i vāḥid-i niṣār

8 tende olsa bir sızı defʿ eyler anı ey ʿazīz
girdigiñ dem rāḥat eyler cism [ü] cān ḳalmaz buḫār

9 nāẓır-ı dellāk eder ḫıẕmet saña dört pāreye
līf [ü] ṣābūn kendiden bir taḫta üzre ber-ḳarār

10 ḳahve-i aḥmer elinde ġonce-femler nāz-ile
nargile destinde dutmuş nev-resīde māhvār

11 kendi kendinden ḥarāret ẓāhir eyler āb-ı ṣāf
şükriyā eyle seyāḥat gör hezārān ṣunʿ [u] żār

132

.---/.---/.---/.---

1 neden bilsem felek her dem baña cevr [ü] cefā eyler
olur olmaz denīye günde biñ türlü ʿaṭā eyler

26a

2 bu dönmekden nedir maḳṣad bu ẓālim çarḫ-ı ġaddāre
hemīşe ehl-i diller bunda ḫᵛor [u] pür-cefā eyler

3 ḫudāyā vermegil nuṣret ʿadū-yı silk-i ʿirfāndır
sipihr-i bī-vefā dāʾim mesākīne eẕā eyler

4 ne ḥikmetdir bileydim ʿāşıḳa maʿşūḳadan miḥnet
görürseñ nerde ʿāşıḳ var hemīşe kīn aña eyler

5 sen ey şükrī bu dünyāyı özüñe bilmegil ṣādıḳ
seniñ terkiñ urur ṣoñra döner ġayre vefā eyler

133

-.--/-.--/-.--/-.-

1 derd-i dil taḳrīr edersem bir ulu dīvān olur
her gece ḥālim beyān etsem ciger büryān olur

2 görmedim bir dem ḳamu ʿömrümde kim şādān olam
her zamān bir nevʿ-ile cān [u] ciger sūzān olur

3 gāh ġurbet gāh firḳat gāh ḥasret gāh nedem
çeşm-i pür-ḥūnum hemīşe lāle-i nuʿmān olur

4 ʿaşḳ t[ū]mārında ḳayd olsaydı n'ola nāmımız
yoḳsa kim ol nefy [ü] iṯbāt içre yā ʿiṣyān olur

5 gerçi ṭūl-i ʿömrde maḳṣūdumuz hīç bitmedi
bir gün olur kelle-i bī-devletim çevgān[1] olur

6 ʿadm olur cism-i żaʿīfim gerd olur ḫākisterim
nāmımız levḥ-i fenāda ḫāme-i nisyān olur

7 miḥnet-i ġamdan açılmış görmedim hīç baḫtımı
şükriyā taḳdīrimizdir merd-i ḥaḳ nālān olur

134

.---/.---/.---/.---

1 hezārān tövbe olsun yā ilāhī çoḳ günāhım var
ġarīḳ-i baḥr-i ʿiṣyānam be-ġāyet rū-siyāhım var

2 ḫudāyā ʿafv ḳıl cürmüm muḥammed muṣṭafā ḥaḳḳı
ne ġam ol bāb-ı aʿlāda anıñ tek ʿözr-ḫᵛāhım var

3 ebū bekr [ü] ʿömer ʿoṯmān ʿaliyyü'l-mürteżā ḥaḳḳı
yüzüm ḳara siyāset ehliyem fiʿl-i menāhım var

[1] *Gûy u Çevgân*: At üzerinde meydana çıkarak, eldeki çevgân denilen sopa ve gûy denilen top ile oynanan oyun. Edebiyatta gûy genellikle âşığın başı; çevgan ise sevgilinin saçı ve kakülüdür (bkz. Pala 2005, 171).

4 ne ḳıldımsa bağışla ol resūle şermsār etme
seniñ raḥmet deñizinde iten bir ḳatre fāhım var

5 beni ʿafv eyle yā rabbī vefātım eyleme medyūn
be-ḥaḳḳ-ı aḥmed-i muḫtār gibi bir pādişāhım var

6 egerçi ġarḳ-ı ʿişyānam velī medyūn efzūndur
ne ṭāʿūnden ġamım vardır ne ḫod cānımla āhım var

26b

7 ilāhī şükrīyi ʿafv et ḳapuñda şermsār etme
be-ḥaḳḳ-ı aḥmed [ü] maḥmūd muḥammed gibi şāhım var

135

-.-- / -.-- / -.-- / -.-

1 es-selām ey faḫr-i ʿālem hem beşīr [ü] hem nezīr
es-selām ey nūr-i vaḥdet maṭlaʿ-ı māh-ı münīr

2 es-selām ey nūr-i lāmiʿ ḥaḳ resūl-i şarḳ [ü] ġarb
es-selām ey aḥmed-i muḫtār delīl [ü] dest-gīr

3 es-selām ey āyet-i *levlāk*[1] şānıña seniñ
es-selām ey raḥmet-i raḥmān penāh-ı her faḳīr

4 es-selām ey ḥaḳ ḥabīb[i] *raḥmeten li'l-ʿālemīn*
es-selām ey şāfiʿ-i ümmet nebīlerden kebīr

5 es-selām ey dü-cihānıñ bāʿiṣ[i] faḫr-i cihān
es-selām ey kāʾinātıñ mefḫar[ı] bedr-i münīr

6 es-selām ey cedd-i pākiñdir ḫalīlullāh seniñ
es-selām ey bāʿiṣ-i īcād-ı aṣġār [u] kebīr

7 bu seyid şükrī hemīşe naʿt söyler yā resūl
ḳıl şefāʿat rūz-ı maḥşer bunda ḳalmışdır esīr

[1] *Levlâke Levlâk*: "Sen olmasaydın felekleri yaratmazdım." mealindeki hadisten kısmî iktibas. Hz. Peygamber övgüsü için yazılmış çoğu metinde bu hadisten bahsedilir (bkz. Yılmaz 1992, 113).

136

.---/.---/.---/.---

1 şu dil-ber kim mehāsā hevdec-i hālāye girmişdir
ṣanasın yūsuf-ı güm-geştedir deryāya girmişdir

2 ḳamer gördükde ruḫsārın ḫacāletden olur zā'il
bi-ʿayni[h] fitne-i āḫir-i zamān dünyāya girmişdir

3 şuʿāʿ-ı ʿārıż-ı cānān[ı] görse ḳays-ı ser-gerdān
ḳıyāṣ eyler ki leylī ḫayme-i sevdāya girmişdir

4 zenaḫdānında sīb [ü] dāne-i ḫāl-i çep-endāzı
firengī-zādedir gūyā ḳızıl elmaya[1] girmişdir

5 ḳılıp cemʿiyyet-i ʿuşşāḳını mālīde ḥüsn-ile
yed-i beyżā-yı mūsī[2] mübṭel-i saḥrāya girmişdir

6 raḳīb-i bed-siyer gördüm gezer dil-berle saḥrāda
gör ol bed-devlet [ü] ḫar ṣūret-i ʿīsāya girmişdir

7 olup ġavvās baḥr-i ʿaşḳ içinde şükrī-i şeydā
görür çün ʿārifi billāh olan iḫfāya girmişdir

137[3]

.---/.---/.---/.---

1 nigārā şefḳatiñden ʿāṣıḳıñ dil-dāde gelmişdir
esīr-i derdmendiñ ḳapuña feryāda gelmişdir

2 neden bī-raḥmsın cānā dil-i ʿuşşāḳ[ı] yandırsın
görürsün rūz [u] şeb efġān-ile ḳıllāde [gelmişdir]

3 muḳīm-i beytü'l-aḥzānam efendim ḫurd [u] ḫ[v]ābım yoḳ
ḳafesde murġveş bir (...) ṣayyāda [gelmişdir]

---

[1] *Kızıl Elma*: Osmanlılar tarafından Roma'ya verilen addır. Roma, Hristiyan dünyaynın lideri konumunda olup orada bulunan St. Pierre kilisesinin kubbesi kızıl bakırdan idi. Bu nedenle kızıl elma sözü, fethedilecek en uç nokta manasıyla kullanılmaya başlanmıştır (bkz. Pala 2005, 275).
[2] *Yed-i Beyza*: Beyaz el. Hz. Musa'nın Firavun'a karşı gösterdiği mucize (bkz. *Hz. Musa*).
[3] Der-kenâr.

4 icāzet verme ey meh-rū ḫadeng-i ġamzeye yoḳsa
binā-yı ʿömr-i fānī keşt[ī]veş ber-bāda [gelmişdir]

5 yeter raḥm eyle bir inṣāfa gel ḥālime sulṭānım
biraz da luṭf ḳıl dil-berlere muʿtāde [gelmişdir]

6 girişme birle yaḳdıñ cism-i zārım ḳalmadı ṭāḳat
efendim ḫūn-ı dil hep üstüḫānım dāda gelmişdir

7 saña dil vereli şükrī esīr-i dār-i ġurbetdir
vücūd-ı nā-tüvānı ḫam bulup üftāde gelmişdir

27a

138

-.-- / -.-- / -.-- / -.-

1 çarḫ-ı ẓālim her kime bir dem ferāḥ ikrām eder
ʿāḳıbet beş gün döner biñ nevʿ-ile iġmām eder

2 iʿtibār eyler mi ādem bu fenā dünyāya kim
ehl-i ḥaḳ zār ü ẕelīl nā-dānlara inʿām eder

3 gāh ki eyler hezārān şīr[i] naḫcīr-i rūbāh
geh geri ḥükm-i süleymān ḫātemin iḥkām eder

4 gāh olur yüz merd-i dil nā-dāna efgende dirīġ
gāh sulṭānları zār eyler zeni ḥükkām eder

5 şükriyā ṭaʿn etme dehriñ nesne yoḳdur elde kim
her ne eyler ḥükm anıñdır ʿālim-i ʿallām eder

139

--. / .--. / .--. / .--

1 ey dehr benimle bileyim ne kederiñ var
ber-ʿaks dönersin baña her-çend hüneriñ var

2 bilmem saña n'etdim beni bu miḫnet-i ġamla
dūçār ḳılarsın beni gör der-be-deriñ var

3 aġyār[ı] baña güldürüben şād ḳılarsın
şol kelb raḳīb-ile hemīşe naẓarıñ var

4 fiʿliñ heme dem ehl-i ḥaḳa miḥnet-i firḳat
yüz bencileyin ḥasret-keş ḫavl be-seriñ var(**)

5 şükrī ne bu feryād [ü] fiġān bunca sitemle
elbette erer feyż saña pīrleriñ var

140[1]

.---/.---/.--

1 dilā şād ol sañā nefrīn ederler
meşeldir nefret-i ḥaḳ-bīn ederler

2 bu ʿālem ḥāletin bilmez degilsin
mecāzāne söze taḥsīn ederler

3 ṣıḳılma ṭaş atılmaz ʿūd-ı bīde
pür-eşmer eşceri dūr-bīn ederler

4 budur ʿirfāna ʿālem ẓannı dāʾim
anı ḳatl eyleyip taḥzīn ederler

5 bulunmaz ʿārife dünyāda rāḥat
hemīşe ehl-i ḥaḳḳa kīn ederler

6 erişmez aña noḳṣān olsa kāmil
egerçi biñ kezin ġamgīn ederler

7 seyid şükrī ne ġam ʿirfāna bilmem
niyāhet ger seni tekfīn ederler

141

-.--/-.--/-.--/-.-

[1] Der-kenâr. (5, 6, 7. beyitler 27b'de.)

1 ey göñül aldanma dünyā ejdahādır heft-ser
naḳşına dil verme zīrā jengdir elbet gider

2 sālhā ẓannetme bil ki gece gündüz ʿārif ol
añla kim bir mār-ı dü-reng olduġun cān-ı peder

3 maṭlaʿ[ı] gün ġarbını sāʿat-be-sāʿat ṣayma kim
ḫūn-ı iskender durur gökde görünür şāmler

4 bir avuç ṭopraḳ dutasın biñ felāṭūn ḳanıdır
ẕerre-i nā-çīzeye baḳsañ hezārān laʿl-i ter

5 ḫāl [ü] ḫaṭṭ [u] zülf [ü] ḳaş [ü] nergis-i mestānedir
ḫāk-i ẕilletde ber-ā-ber oluban etmiş beter

6 ḳanḳı lāle açılır bir çeşm-i cād[ū] zülflüdür
bir senevber ḳaddidir her serv-i raʿnā kim çıḳar

27b

7 nerde bir nergis açılsa bir ḫumārıñ çeşmidir
her çemenzārıñ yeşermesi civāndandır eşer

8 murġzār ḳatında gör sen kim olur biñ murġ zār
bir yanaġı lāle-i ḥamrā lebindendir ḫaber

9 her benefşe kim yer altından doġar bil şeksizin
bir perīniñ zülf [ü] ḳaşından verir ol müjdeler

10 ġonceler her ṣubḥ-dem eyler dimāġı ʿıṭr-fām
bir lebi mül ṣaçı sünbül gerdenindendir meger

11 ḳıl naẓar ʿibretle sen ol yuḥyīyü'l-mevtāya kim
ḫāk-i ẕilletde yatar yüz biñ nigār-ı cilveger

12 ṣayd eder dām-ı belāya olma ḳaydına esīr
pes güẕāf olmadı kim bunuñ dediler ismi yer

13 kim atınca ḳavs-i ḳudretden eger tīr-i ḳażā
olmaz illā sīne-i billūr [ü] gerdenler siper

14 hīç ḳurtulmaz elinden keyd-i şāh efrāsiyāb[1]
ḳahramānlar[2] ḳan ḳuşanır heybetinden cān çeker

15 şükriyā ḫāmūş evlādır yeter pend eyleme
kendi tedbīriñ gör erdi vaʿde-i *eyne'l-mefer*

142

..-- (-.--)/ ..-- / ..-- / ..-(--)

1 bir mübeşşir erüben verdi beşāret iḫbār
mürledi dedi bu gün bir seg[-i] erbāb-ı şerār

2 eyledi acı ḳuṣaḳ şimdi cihād-ı kübrā
ḍarb edip çaldı yere mürledi ol bed-ker-dār

3 ḳamu maḫlūḳ-ı cihān oldu şerinden iḫlāṣ
mevtiden kimse sevinmez velī var nefʿ-ile żār

4 ol şaḳīniñ ʿamelinden heme ʿālem pür-şūr
hedemü'l-arżdır ol ʿāleme külli aḫsār

5 ḳalmadı kimse ki andan aña ermedi żarar
böyle bir sifle şaḳī ẓālim [ü] nā-dān ġaddār

6 ḫīle-endāz [u] müdessis ḳamu efʿāli ḳabīḥ
bī-ḥayā fāʿil [ü] mefʿūl [ü] şeḳāvet-eẓhār

7 bī-vefā fāsıḳ [u] bed-ṭıynet [ü] bī-behre-i dīn
daḫi keẕẕāb [u] eşer-tabʿ [u] şeyāṭīn-eṭvār

8 bulmayıp leẕẕet-i dīn zānī [vü] lūṭī şeb [ü] rūz
kende düzd ḳātil [ü] cāhil heme lafẓı bī-ʿār

9 aṣla gögsünde bulunmaz eṣer-i raḥm [ü] vefā
böyle bir kibr [ü] şaḳī aḥmaḳ [u] ebter aḥmār

[1] *Efrâsiyâb*: Şehnâme'nin büyük bir bölümünde İran hükümdarları ile yaptığı savaşlardan bahsedilen efsanevi Turan hakanı. Kahramanlık, yiğitlik, cesaret, güç ve kuvvet sembolüdür. Divân-ı Lugatı't-Türk'te bu zatın Alper Tunga olduğu söylenir (bkz. Tökel 2000, 156-159).

[2] *Kahraman*: İran mitolojisinde Pişdadiyan sülalesinden Tahmurs'un oğlu olarak anılan şahsiyet. Küçük yaşta devler tarafından kaçırılıp yetiştirilmiştir. On dört yaşında dev olmadığını fark edip onlarla savaşır. Sonunda bir gergedanın sırtına binerek insanların arasına geri döner. Klasik şiirde bir kahramanlık ve yiğitlik sembolüdür (bkz. Tökel 2000, 208).

28a

10 fiʿl[i] bed şerʿe muġāyır ḳamu efʿal[i] şenīʿ
dām-ı teẕvīr-ile bulmuş bu cihānda eşhār

11 günde biñ ʿaḳla biner seyyibe avrat gibi ol
yed-i deryūze gibi ḫalḳa açıp dest-i ne-dār

12 hele bir böyle şaḳī oldu cehennem köpegi
oldu āzāde bu ʿālem gidip ol ehl-i ḫasār

13 ḳalmadı bikre ḳız oġlan ḳamu īḳāʿ etdi
degil ol merd idi kim herkes-ile eyleye kār

14 nerde bir miskīn-i bī-çāre düşerdi eline
ẓulm edip anı ḳılardı ḳamu fiʿlinde nizār

15 ḳalmadı ḫāne-ḫarāb olmadı bir ṣāhib-i nān
dağıdıp bī-kes [ü] miskīnler olup cümle firār

16 seyyidim şükrī ḫudā ẕerreyi fevt etmez bil
rūz-ı ʿuḳbā görünür herkes olur ḥāl ıẓhār

143

.---/.---/.---/.---

1 fiġān māh-ı muḥarremdir zemīn [ü] āsumān aġlar
bu mātem bir muṣībetdir anıñçün ins [ü] cān aġlar

2 resūl-i kibriyānıñ ḳurretü'l-ʿayn[ı] dirīġā kim
ḳalıp küffār içinde çeşm-i pür-ḫūn baġr[ı] ḳan aġlar

3 bu ḫāk-i kerbelāda çoḳ muṣībet gördü serverler
ḳamudan varta-i kübrā budur kim cümle cān aġlar

4 işitdi ümmü gülsüm āşkārā nevḥa-i cinnī
cihān aġlar zamān aġlar baḥirde māhiyān aġlar

5 dirīġā ḥasretā derdā fiġānā āh [ü] vāveylā
felekde hep melā'ik arẓ[da] vaḥş [u] ṭayr ḳan aġlar

6 yanıpdır cān [ü] dil derd ehl[i] bunda zār [ü] ser-gerdān
dil aġlar dīde aġlar cism aġlar dīde-bān aġlar

7 muḥibb-i ḫānedān ol seyyidim şükrī ciger ḳan et
bu mātemde melā'iklerle hem kerrūbiyān aġlar

144[1]

.---/.---/.---/.---

1 nigārā gözleriñ taḫsīr içün efsūna girmişdir
ḳarañu gecelerdir ġālibā şeb-ḫūna girmişdir

2 bugün ġāyet efendim nāz eder ḫāl-i çemenzārıñ
müretteb tīr-i müjgānlar görünür ḫūna girmişdir

3 bu nāz [ü] şīveler kim var bugün sende dil-ārāmım
bi-ʿayni[h] nāka-i leylā reh-i mecnūna girmişdir

4 gelir īmāna her kim kāfir-i ʿaşḳ olsa taḫḳīḳen
göre peyġamber-i āḫir zamān meknūna girmişdir

5 bugün ġavvās-ı baḥr-i ʿaşḳ olup şükrī yürü zāhid
ḍalāletdir ṭarīḳiñ terk ḳıl curcuna girmişdir

145

.-.- / ..-- / .-.- / ..-(--)

1 sirişk-i ġam ile dīdem dolar döner boşalır
piyāle-i ʿaşḳ meclisde dolar döner boşalır(**)

2 dolup boşalmadadır gerdiş-i çarḫ-ı felek
baḳ āsyāba kim dolar döner boşalır

3 alış verişdedir kār-gāh-ı ehl-i ḫıred
dolāb-ı mā'-yı mütelṭam dolar döner boşalır

4 igende ḥüsnüñe maġrūr olma sulṭānım
felekde māh-ı mütemmem dolar döner boşalır

[1] Der-kenâr.

28b

5 ḳoyma derūn-ı dilde şükriyā bir söz [ü] sāz kim(**)
ʿömrüñ āḫir olunca tende dimāġım dolar döner boşalır(**)

146

.---/.---/.---/.---

1 göñül bir nev-civān şīrīn-süḫan cānāna māʾildir
ḳamer-çehre leb-i laʿl [ü] ruḫ-ı mercāna māʾildir

2 dü çeşmi fitne-i devrān semen-ber bir kemān-ebrū
sanevber yāsemen bir gözleri fettāna māʾildir

3 ne ḫoş ḥüsn-i ḫudādā[d]-ı teʿālallāh ẕihī ṣāniʿ
meh-i nev bir gül-i ḥamrā meh-i tābāna māʾildir

4 çü gelmiş ḥaḳḳına *levlāk* anıñ bürhān-ı ḳātıʿla
gürūh-ı enbiyā da server-i ḫūbāna māʾildir

5 bu seyyid ḥācı şükrī naʿt söyler tevfīḳ olduḳça
ẕünūbu ḥadden aşmış raḥmet-i ġufrāna māʾildir

147

-.--/-.--/-.--/-.-

1 ger terāzū oynadırsañ ḥaḳḳı ara yerde gör
baḳ nice biñ sen gibi yatar ḳarañu yerde gör

2 fiʿl-i mīzān kār-ı şeyṭān nefs-i emmāre ḳatı
nās ḥaḳḳın senden ister fikr ḳıl söz nerde gör

3 *yevme lā-yenfaʿ* buyurdu ḥaḳ kelāmında tamām
fānīdir key bil bu *fānī*[1] sen de fānī ḫurde gör

4 *mālüküm evlādüküm*[2] çünkim buyurmuş fitnedir
ḥaẓẓ-ı nefs içün çalışma nā-ḥaḳ etme birde gör

[1] "Yeryüzünde bulunanların hepsi fanidir." mealindeki Rahmân Suresi 26. ayete telmih.
[2] "Bilin ki mallarınız ve çoluk çocuğunuz birer deneme aracıdır. Allah katında ise büyük bir mükafat vardır." mealindeki Enfâl Suresi 28. ayetten kısmî iktibas.

5 bī-vefādır māl [u] mülk esbāb bu bī-cā zaġal
nice yüz biñ kişiden ḳalmış bu ḳarı ferde gör

6 ḳanı yā ābā [vü] ecdādıñ nic'oldu sām [u] ḥām[1]
de ḳanı efrāsiyāb iskender anı yerde gör

7 şükriyā pendi bize söylersin ammā neyleyem
ḫar gibi nefsiñ seni aldar bu kibr[i] serde gör

148[2]

-.-- / -.-- / -.-- / -.-

1 pīrliḳ vaḳtinde dutdu yaḳamı sūz-ı ciger
firḳat-i evlād-ile buldu tenim zīr [ü] zeber

2 ey dirīġā ḥasretā derdā firāḳā vahşetā
ʿizz [ü] nāz-ile anı ḳurbiyyet etdim ey peder

3 dāne yaḳdım dām-ı teẕvīr eyledim biñ cān-ile
ʿömr-i nāḳış murġ-ı rūḥu açmadı hīç bāl [ü] per

4 ṣadāḳat birle ʿazm etdim nice bāb-ı muʿallāya
tażarruʿ eyledim nice ziyāretle olup çāker(**)

5 seyyidim şükrī fenā dünyāya yoḳdur iʿtibār
dünyāya gelen beḳā ḳalmaz hemān durmaz gider

149

..-- (-.--)/ ..-- / ..-- / ..-(--)

1 dil-berā şerbet-i laʿliñ āb-ı ḥayvāna deger
her temāşā-yı ruḫuñ biñ ṣaf-ı ḫūbāna deger

2 ṣormuşam āṣaf-ı ṣānīye dudaġın ḳandın
dedi her emmesi biñ taḫt-ı süleymāna deger

[1] *Sâm u Hâm*: Hz. Nûh'un üç oğlundan ikisinin adları. Hâmî ve Sâmî ırkları bu iki zata dayanır (bkz. *Hz. Nûh*).
[2] Der-kenâr.

3 şaḳladım şām [u] seḥer cānımı ger bunca ʿazīz
bilirem lāzım olur fidye-i ḳurbāna deger

4 zāhidā söyleme terk eyle ruḫ-ı zībāyı
mehveşiñ bir baḳışı biñ ḥūr [u] ġılmāna deger

29a

5 şükriyā bunca edebsiz neden olduñ bilmem
cīfe-i dünyā nice bāḳīde rıḍvāna deger

150

-.--/-.--/-.--/-.-

1 neş'e-i ʿaşḳıñ beni ḳılmış cihānda böyle ḫūr
cemʿ olupdur başıma mecnūn gibi biñ mār [u] mūr

2 yaḳdı feryādım şerārı bī-sütūnda[1] bir eri
cānı yandırdı ki ol şīrīn olunca gözde dūr

3 dil saña verdim ki olma mest-i lā-yaʿḳil ne kim
böyle pā-bend olayım yandı derūnum çün ḳanur

4 görmedim işitmedim sen tek mürüvvetsiz güzel
vaṣl uman ʿāşıḳlara muʿtād edersin hicr-i şūr

5 şükrīyi odlara ṣaldıñ ḫavf-ı ʿuḳbā yoḳ mudur
ḥāliñe eyle taḳayyüd uşta gör çalındı ṣūr

151

.---/.---/.---/.---

1 giyip elvān cübbe cemʿ-i ḫāṭırla geçer dil-ber
nūk-ı müjgānına bir bir geçirdi ʿāşıḳı yek-ser

2 dil-i pür-ḫūn-ile bir kez aña baḳdım ne sehv etdim
ḳarārım ḳalmadı ṣabrım dükendi geçdi çün ṣarṣar

[1] *Bî-Sütûn*: Ferhâd ile Şîrîn hikâyesinde, Ferhâd'ın Şîrîn'e kavuşmak için delmek zorunda olduğu dağ (bkz. *Ferhâd u Şîrîn*).

3 degil ben yalıñız yandım ḳamu maḫlūḳu zār etdi
velākin benden özge olmadı bir kimse āḫir şer

4 dedim ey gözlerim nuru ben-i bī̇māra raḥm eyle
işitmez göñlüdür ferhād yonmuş sengden mermer

5 benem şükrī̇ perī̇şān-ḥāl ḳara baḫtım uyanmaz hī̇ç
ilāhī̇ bari cānım al beni bu hicrden ḳurtar

152[1]

.---/.---/.--

1 dedim cānā ruḫun nūr-ı ḳamerdir
dedi nisbet degildir muḫtaṣardır

2 dedim ey ʿömrümüñ ḥāṣılı eglen
dedi ʿömr-ise ġāyet der-güẕerdir

3 dedim zülfüñ niçün olmuş perī̇şān
dedi ʿāṣıḳ gözündendir ḥaẕerdir

4 dedim laʿl-i lebiñ sükker midir yā
dedi pālūze vü ḳand u şekerdir

5 dedim çeşmiñ beni benden alıpdır
dedi ġāyet ḥaẕer ḳıl pür-ḫatardır

6 dedim ḳaddiñ ʿaceb serv[i] midir ne
dedi artuḳ gözüñ bī̇-nūr [u] ferdir

7 dedim vaṣlıñ kime olur müyesser
dedi ol kim özünden bī̇-ḫaberdir

8 dedim ḳaṣdım saña cān vermek ey yār
dedi ʿaṣḳ içre cān çoḳ muʿteberdir

9 dedim şükrī̇ seniñ ṣādıḳ ḳuluñdur
dedi ṣādıḳ degil egri naẕardır

[1] Der-kenâr.

153

.---/.---/.--

1 şeb-i deycūrumuz rūşen ḳılan yār
dil-i vīrānımız ḫandān ḳılan yār

2 dil-i ʿāşıḳları büryān ḳıldıñ
baña bir çāre ey derdime tīmār

3 ʿilācım şerbeti laʿl-i lebiñdir
müfīd etmez ḥekīmiñ etdigi çār

4 bugün içinde yoḳdur saña mānend
müşerref eylemişsin dār-ı deyyār

5 yaman gözden seni ḥıfẓ eylesin ḥaḳ
teʿālallāh ne tābāndır bu ruḫsār

29b

6 dedim yā hū selām verseñ n'olurdu
dedi luṭf eylemek maʿşūḳa düşvār

7 benem şükrī seniñ ʿaşḳıñla sūzān
ezel[1] günden sañā ben verdim iḳrār

154

.---/.---/.---/.---

1 ne ḫoş sāʿatdir ol dem cemʿ olup seyre dil-ārālar
nifāḳ ile yaḳıp ʿuşşāḳı maḥbūb-ı nigāreler

2 ḳılarlar nāz-ile seyrān ederler ʿālemi bī-cān
nice ṣabra olur imkān süzer nergis ḫumāreler

3 bize biñ cilve etdiler varıp nāz-ile gitdiler
görün kim bize n'etdiler efendi-zāde mirżālar

[1] *Bezm-i Elest (Bezm-i Ezel)*: "Elest toplantısı" manasındaki tabir. A'raf Suresi 172. ayette Allah ruhlara "Elestü bi-Rabbiküm" -Ben sizin Rabbiniz değil miyim- diye sormuş; ruhlar da "Belâ" -Evet!- diyerek bu nidaya mukabele etmişlerdir. Bu toplantı ruhlar bedene girmeden önce yapılmış, Allah ile ruhlar arasında bir ahit söz konusu olmuştur (bkz. Cebeci 2009, 101).

4 çün oldum birine mā'il ol etdi ʿaḳlımı zā'il
niḳāb urdu yüze ḥā'il yine dutuşdu yāreler

5 düşüp dil teşvīşe şükrī meger imdād ede tañrı
müdāvim eyleyem ẕikri döne şāyed dil-ārālar

155

-.--/-.--/-.--/-.-

1 dil-ber[ā] billāh laʿliñ çeşme-i ḥayvān durur
māhveşler içre ismiñ ḫūblara sulṭān durur

2 düşmüşem hicrān [u] derde ḫāne-vīrān olmuşam
sevdigim bir gözleri cādū güzel cānān durur

3 nergis-i mestānesinde böyle ḥayrān olduġum
ḥaḳ bilir ḥıfẓım ḫumār-ı nergis-i mestān durur

4 söylerem tā cān çıkınca her nefes yā dost dost
līk her gün başıma bir nev-ẕuhūr ṭūfān durur

5 girmişem meydān-ı ʿaşḳa şükriyā merdānevār
görünen meydān-ı ʿaşḳ içre serim çevgān durur

156[1]

şükrī

.---/.---/.---/.---

1 bugün ġāyet perīşānam ruḫ-ı dildār ġā'ibdir
anıñçün ʿāşıḳ-ı şūrīdeye hicrān ġālibdir

2 mürüvvet yoḳ mu sende böyle ġaddār olma sulṭānım
hemīşe devlet ıssı mehveşe iḥsān vācibdir

3 nedir bu ḥüsne maġrūr olmaḳ ey serdār-ı ḫūbānım
bu tedbīriñ boş ey dil-ber gözet taḳdīr ne ṣā'ibdir

[1] Der-kenâr.

4 nigārım iʿtibār etme bu ḥüsn-i ḳadd-i raʿnāya
olup taḳdīre gerden-dāde ḥaḳdan emr-i ġālibdir

5 nedir bu mālāyaʿnī bī-meze sözler seyid şükrī
güzeller şānına dünyāda nāz [u] ʿişve rāġıbdır

157

--. / .--. / .--. / .--

1 yā rab bu güzel lebleri mercāne kimiñdir
bu māh-liḳā gözleri mestāne kimiñdir

2 bu ḥüsn-i ḫudā-dādıña ḳurbān olayım ben
ey ḫūy-ı ḥasen eldeki peymāne kimindir

3 ey ḥüsn-i melek ġamzeleri ḳātil-i ʿāşıḳ
yüzüñde mülemmaʿ görünen ḳāne kimiñdir

4 ḫᵛāb içre yatar kūh-ı beyābānide tenhā
bu nergis-i maḥmūr-ı ḫumārāne kimiñdir

5 bu māh-liḳā zülf-i siyeh perçem-i raʿnā
bu gīsū-yı ʿanber[1] ruḫ-ı tābāne kimiñdir

30a

6 bu zülf-i kemend cān alıcı āhu baḳışlar
bu māh-liḳā [ü] ġabġab-ı ḫandāne kimiñdir

7 feryād [u] fiġān içre vücūdum telef oldu
ey şükrīyi derde ṣalan efġāne kimiñdir

158

..-- (-.--)/ ..-- / ..-- / ..-(--)

1 ḳılma hicrān ḥavāle baña çifter çifter
dil [ü] cānım ḳurbān ola saña çifter çifter

[1] *Amber*: Okyanusların çeşitli kesimlerinden toplanan güzel kokulu bir madde. Divan şiirinde maşukun nefesi, yüzündeki benleri, saçları, kaşları gibi güzellik unsurları ambere benzetilerek bu kelime vasıtasıyla yapılmış teşbih ve istiarelere yer verilmştir (bkz. Erdem 1991, 7-8).

2 ben-i dil-ḫasteyi besdir bu ḳadar incitme
atma müjgān [u] ḫadeng baña çifter çifter

3 kimseye ḳılma naẓar ġayr[ı] sen ol dīdelerim
her ikisi ola aʿmā hele çifter çifter

4 etme maḥrūm beni kākül-i nāziklerden
ata gör derd [ü] belāyı baña çifter çifter

5 şükriyā ṣabr ede gör baḳ hele encām n'olur
durma söyle ġazel ü şiʿr ile çifter çifter

159

.---/.---/.---/.---

1 benim ḥāl-i perīşānım görüp insān [u] cān aġlar
görenler dīde-i giryānımı ol daḫi ḳan aġlar

2 ḳıyāmet mācerāsın bunda gördüm ey melek-sīmā
dudaġım deprenir elgin tenimde üstüḫ^{v}ān aġlar

3 ḳanı maḥv oldu sulṭānım vücūdum nā-tüvān oldu
seniñ nāz [u] ġamıñ altında yüz biñ ḳahramān aġlar

4 meger inṣāf yoḳ mu sende ey maġrūr-ı ḫaṭṭ [u] ḫāl
bu gird-āb-ı belāda rüstem-i destān[1] ḳan aġlar

5 nice pā-beste oldum şükrī gördüñ ol çep-endāza
olur bir gün der-iseñ yaʿnī şükrī el-amān aġlar

160

.---/.---/.---/.---

[1] *Rüstem*: Şehnâme kahramanlarından Sam'ın torunu, Zâl'ın oğlu. Doğumundan savaşlarına, hükümdarlığından cesaretine hayatının hemen her safhasıyla olağanüstü bir karakter olarak Şehnâme'de en çok bahsedilen isimlerden olmuştur. Edebiyatta memduh ile kıyaslanarak, maceralarına atıflarda bulunarak adı sıkça zikredilmiştir (bkz. Tökel 2000, 247-258).

1 bugün seyrāna çıḳdım anda gördüm bir perī-peyker
perī-peyker melek-manẓar ferişte-ḫū saʿīd-aḫter

2 lebi aḫmer sözü şekker ḫırāmān ḳadd-i sīmīn-ber
gül-i ter laʿl-leb-i enver vezīr-i ḥüsn-i şevket-fer

3 dişi incü lebi līmū görücek söylerem yā hū
lebiñden ḳıl kerem bir ṣu yoluñda terk ḳıldım ser

4 açıp ġonce cevāb etdi dil [ü] cānım kebāb etdi
bu ḫalḳı mest-i ḫᵛāb etdi yıḳıldı ḫalḳ o dem yek-ser

5 dönüp şükrī dedi cānā erişdi hicr pāyāna
mürüvvet ḳıl müselmāna çü geldim ḳapuña çāker

161[1]

.---/.---/.---/.---

1 dirīġā bir perī-peyker beni dīvāne ḳılmışdır
miṣāl-i nūḥ eşk-i çeşmimi ṭūfāne ḳılmışdır

2 viṣāli ārzūsu eylemişdir baġrımı pür-ḫūn
nihāl-i ʿarʿarı ḳaddim ḫam-ı pīrāne ḳılmışdır

3 dü şehlā gözleri yaġma ḳılıpdır ʿaḳl [u] huşum kim
ḫam-ı ebrūları gör ḫānemi vīrāne ḳılmışdır

4 dü zülfeyn-i girih-gīri miṣāl-i ejder-i heft-ser
o çāh-ı ġabġab[ı] ben bī-kesi ṣanʿāne[2] [ḳılmışdır]

5 tekellüm eylese ʿīsā-nefes iḥyā eder mevtā
senān-ı incüveş(i) ṣaf ṣaf beni giryāne ḳılmışdır

[1] Der-kenâr. (6 ve 7. beyitler 30b'de.)

[2] *Şeyh San'an*: Yemenli ve asıl adınının Abdürrezzâk olduğu rivayet edilir. Hayatı hakkında tutarsız çeşitli menkıbeler vardır. Attar'ın *Mantıkü't-Tayr*'ında hikâyesine en geniş şekilde yer verilir. Buna göre Mekke'de dört yüz dervişi ile yaşayan bir tarikat piridir. Bir gece Rum diyarına gittiğini ve orada bir puta secde ettiğini görür. Uyandığında korku ve panik ile dervişlerini toplayıp Rum ülkesine doğru yola çıkar. Uzun süren seyahatler sonrasında bir gün güzelliği dillere destan bir Hristiyan kızıyla karşılaşırlar ve Şeyh ona âşık olur. Kara sevdaya yakalanan şeyh artık kızdan başka hiçbir şey görmez, dervişlerini terk eder. Müritler ümitsizlik içinde Mekke'ye dönerler. Kız daha sonra gördüğü bir rüya üzerine Şeyh'in yanına gider, orada Müslüman olup canını teslim eder. Edebiyatta aşkı uğruna her türlü fedakarlığı yaparak kendini feda edebilecek bir şahsiyet olarak anılır (bkz. Tökel 2000, 411-414).

6 ḳad ü ḳāmet ḳıyāmetden ẓuhūr eyler ḳıyāmetler
mücevher sīnesi dil mülkün[ü] vīrāne ḳılmışdır

7 ḳılıpdır şükriyā bir nāzenīn sen ʿāşıḳı ḥayrān
ne çāre böyle ḥikmet ẓāhir ol yezdāne ḳılmışdır

30b

162

.---/.---/.---/.---

1 ḫudāyā ʿāşıḳ-ı zāram baña dildārımı göster
belā-keş hicr-ile beytü'l-ḥazende yārimi göster

2 kerem kānı mürüvvet maʿdeni maḥbūblar şāhı
efendim serverim yārim degil aġyārımı göster

3 nigārım nāzenīnim meh-cebīnim dīnim īmānım
ḳamer-çehre perī-rūyum bütün iḳrārımı göster

4 dükendi ḫurd [u] ḫ[v]ābım ḥücre-i ġamda n'olur ḥālim
devāsız derdime ol lebleri gülnārımı göster

5 edersin ʿāşıḳa nāz ey büt-i ʿayyār-ı müsteṣnā
kerem ḳıl ılda bir bāri gül ol gülzārımı göster

163

..--/..--/..--/..-(--)

1 bi bi bir dil-bere verdim ca ca cānım ben-i zār
ḥü ḥü ḥüsnüñ görüp oldum ze ze zerd [ü] bīdār

2 la la laʿlin gören ādem di di dīvāne olur
ʿa ʿa ʿaḳıl mı ḳalır gö gö görende a yār

3 di di dil-berlere server ma ma maḥbūb-ı cihān
se se ser-māye-i ʿömrüm şi şi şīrīn-güftār

4 ti ti tīr-i müjesi [ca] ca ca cānım süzmüş
ḳu ḳu ḳurbānıñ olam e e ey çeşm-i ḫumār

5 şü şü şükrī ne ḫaberdir bu bu bu ġavġā ne
bi bi bī-çāre bu şükrī keke oldu bī-zār

164

-.-- / -.-- / -.-- / -.-

1 ben umardım dil-berimden baña iḥsān gösterir
bilmedim dermān umarsam baña hicrān gösterir

2 her zamān gördükde anı raḥm umardım līk yoḳ
seyr-i bāġ-ı vaṣl umarken beytü'l-aḥzān gösterir

3 vuṣlat-ı cānāna ṭālib olmak ebleh kārıdır
eylemez ḫandān seni her laḥẓa bir ān gösterir

4 ḳanı ol mehveş ki ʿāşıḳ derdini bilsin tamām
bī-vefālar pek çoġaldı nāz [ü] ʿunvān gösterir

5 şükriyā nā-çār-ı kāram şükr ḳıldım neyleyem
ger felekden nūş umarsam nīş-i bürrān gösterir

165

-.-- / -.-- / -.-- / -.-

1 dehride biz sāḳī-i gül-çehreniñ mihmānıyız
dām-ı ʿaşḳa pā-yı bendiz māh-rū ḫayrānıyız

2 erşedü'n-nāsız bugün terk etmişiz būd [u] ne-būd
sālik-i rāh-ı ṭarīḳat hicr [u] ġam giryānıyız

31a

3 ṭaʿne-i deccāliden yoḳ bākımız zāhid yeter
seng-endāz olma kim biz murġ-ı ʿanḳā cānıyız

4 mürşid-i kāmil öñünde cān [u] ser terk eyleyip
lā'ubālī-meşrebiz pīr-i muġān[1] mestānıyız

5 ger faḳīh-i medrese almaz bizi kör gözüne
dīde-i ḫuffāşa[1] maḫfī kūh-ı kāf murġānıyız

[1] *Pîr-i Mugân*: Aşk şarabını sunan hakiki ve kamil mürşit (bkz. Uludağ 2005, 286).

6 mest [ü] bī-pervā hemīşe ṭālib-i veche-i ḥüsn
cālib-i fikr-i cemīliz ehl-i dil aḳrānıyız

7 cīfe-i dünyāya meyl etmez dil-i şīrānemiz
ḳātil-i küffār-ı nefs-i şom [u] şerr arslanıyız

8 rind-i ḳallāşız felek manṣūbesinden terk-i terk
mesned-i ṣadr-nişīniz derd [ü] ġam sulṭānıyız

9 şükriyā her çehre-i edbāra ḳonmaz murġ-ı dil
sīb-i ġabġab laʿl-i şekker lāle-rūḫ ḳurbānıyız

166

-.-- / -.-- / -.-- / -.-

1 zāhidā ṣanma seniñ tek medrese der-bānıyız
biz ḫarābāt ehliyiz pīr-i muġān mihmānıyız

2 māh-rūlardır bizim ḫalvet-nişīn-i perimiz
cān [u] ser terk etmişiz mülk-i ʿadem sulṭānıyız

3 salṭanat vermez bize māl [u] menāl-i dehr-i dūn
terk [ü] tecrīdiz ḫarābāt ehliniñ aḳrānıyız

4 bilmişiz bu çarḫ-ı fānī kimseye ḳılmaz vefā
biz de anı terk edip andan ziyāde fānīyiz

5 sālik-i rāh-ı ṭarīḳat erşedü'n-nāsız bu gün
mest-i lā-yaʿḳil gezip bir sīm-ten ḳurbānıyız

6 olmuşuz müstaġraḳ-ı nūr-i ilāhī zāhidā
ṣanma sen tek mescid [ü] miḥrāb [u] minber cānıyız

7 seyyidim şükrī yeter ḫāmūş bāş ey bī-ḫaber
biñ'ki yüz ḳırḳ ṭoḳuzunda cümlemiz ṭuġyāniyiz

---

[1] *Huffâş*: Yarasa. Şebgîr ve Şeb-pere isimleri ile de anılan, güneşten ve ışıktan rahatsız oldukları için gündüzleri karanlık yerlerde geçirip geceleri dışarı çıkan memeli kuş. Divan şiirinde genellikle ışıktan rahatsız olması ve görüş yeteneğini ışıkta kaybetmesi özelliği ile ele alınır (bkz. Ceylan 2015, 243-244).

167[1]

.---/.---/.---/.---

1 dirīġā ol perī-peyker giriftār olduġum bilmez
ḫayāl-i vaṣl içün şeb-tā-seḥer zār olduġum bilmez

2 ne ḥāṣıl āh-ı sūzumdan ki teʾşīr eylemez yāre
ne çāre neyleyem mecnūn-ı kūhsār olduġum bilmez

3 benem bir dürr-i yek-[tā] kim cihānda yoḳ ḥerīfim hīç
zamāne ḫūbları ʿaşḳ içre ber-dār olduġum bilmez

4 ne bed gün de ṭulūʿ etdi felekde kevkeb [ü] necmim
müneccimler ẓuhūr-ı aḫterim var olduġum bilmez

5 gelirken tārīḫim biñ iki yüz birde bi-ḥamdillāh
neden şükrī bu sinn içre vefādār olduġum bilmez

168

.---/.---/.---/.---

1 baña her çend kim işkence eyler dehr-i şūr-engīz
göñül şād olmadan ġayrı bulunmaz derd-i ġam hergiz

2 taḥammül iḫtiyār eyler dil-i ʿāşıḳ gerek n'etsin
buyurmuş faḫr-i ʿālem *sicn-i mü'min* dehr-i şom-āmīz

3 ṣabırdan ġayrı yoḳ çāre cihānıñ şerr [ü] sūzundan
düşerse ḫūn-biniñ ʿāşıḳ bulunmaz baḥr-i ʿaşḳ-engīz

4 egerçi *sicn-i mü'min*dir velākin rütbe-i ʿāşıḳ
ne lāzım ẕevḳ ey ʿāşıḳ ḳuşan meydāna gir berḫīz

31b

5 bu fānī çarḫ-ı kec-reftāra ʿārif iʿtibār etmez
niçün kim ehl-i ʿirfān ḳanına dil-teşnedir ḫūn-rīz

6 egerçi rūz rūşendir velī ardınca şeb tārīk
erir bir ṭarfetü'l-ʿayn olmadın tārīk-i şeb şeksiz

[1] Der-kenâr.

7 bihamdillāh biz de ehl-i ʿaşḳa dāḫiliz şükrī
egerçi dehride bu ḳadr bize bir ẕerrece taʿzīz

169

-.--/-.--/-.--/-.-

1 bitmedi devr-i felekden ẕerrece kāmım henüz
bir ümīdim var-idi ʿadm oldu āsāmım henüz

2 gün bugün ʿömrüm azaldı gitdi elden cism [ü] cān
bilmedim derdā fiġāne kār-ı encāmım henüz

3 sāḳiyā bir cām ṣun şol faḫr-i ʿālem ʿaşḳına
ehl-i diller ṭaʿnesinden ḳurtula nāmım henüz

4 şuʿle-i rūyuñ çü düşdü külbe-i aḥzānıma
ol zamāndan gün ṭavāf eyler durur dāmım henüz

5 ey baña ṭaʿn-ile terk et ʿaşḳ-ı dil-ber söyleyen
diḳḳat et destimde var mı ẕerre ārāmım henüz

6 bir ḫaṭā ḳıldım dedim zülfeyniñe müşg-i ḫoten[1]
ol zamāndan ey efendim ġayrı bed-nāmım henüz

7 her zamān dest-i şikestim ḳılsa taḥrīr-i ġamın
şükriyā ġāyetle bī-ʿāram zebān-ḫāmım henüz

170

.---/.---/.---/.---

1 şehā tebdīl olur ḥüsn-i cemāliñde ziyā ḳalmaz
zamānında kerem ḳıl ʿāşıḳa ṣoñra bahā ḳalmaz

[1] *Hoten*: Çin'in kuzeyi ile Türkistan topraklarına verilen ad. Bugünkü sınırları Moğolistan ve Mançurya ile Sibirya topraklarının bir bölümünde kalmaktadır. Hıtâ veya Hatâ adları ile de anılır. Misk ahularının bu bölgede çok oluşu ve miskin dünyaya buradan dağıtılması dolayısıyla umumen misk/müşg ile birlikte kullanılmıştır (bkz. Pala 2005, 197).

2 dutup tenhāca bir üftāde ʿāşıḳ eyle iḥsānlar
saña rūz-ı ḳıyāmet ehl-i ʿirfān müddeʿā ḳalmaz

3 bizi bunda bıraḳdıñ eylediñ aġyār bezmin şen
ḫoş imdi bī-vefā bu nāz [ü] cilve hem saña ḳalmaz

4 daġıtma ey ṣabā luṭf et ġubār-ı pā-yı dildārı
budur derdim ʿalīlem çeşm-i ṭāra tūtiyā ḳalmaz

5 bilirsin kimseye ḳalmaz güzellik bāḳī ey ġaddār
yazıḳ kim bī-vefāsın ey güzel ʿindiñde cā ḳalmaz

6 efendim raḥme gel bu ʿāşıḳ-ı bī-çāra luṭf eyle
yazıḳdır bil ki ol bī-çārede bir cān tā ḳalmaz

7 ṣaḳın şükrī güzellerden vefā resmin ṭaleb ḳılma
ki zīrā ḫūblar bezminde faḳra merḥabā ḳalmaz

171[1]

.---/.---/.---/.---

1 göñül aldanma dehr-i dūna hergiz ber-devām olmaz
vefāsız köhne zendir lezzetine ihtimām olmaz

2 ṣoḳulma lezzetine rūz [u] şebde çarḫ-ı ser-gerdān
geçer her nevʿ-ilen dutsañ ne gündüz var ki şām olmaz

3 eger biñ yıl yaşarsañ ʿāḳıbet bir gün ecel cāmın
ṣunar sāḳī-i devrān destiñe kārıñ tamām olmaz

4 ḳanı dārāb [u] iskender nic'oldu şāh-ı aʿẓamlar
ne cān var kim ṣāfāyı terk edip yerde ʿidām olmaz

5 bu fānī dehri terk et seyyidim şükrī vefasızdır
niceler sen gibi gelmiş gider vaṣl-ı merām olmaz

32a

172

-.--/-.--/-.--/-.-

[1] Der-kenâr.

1 ey dirīġā gör bize n’etdi bu bed efʿālimiz
gün-be-gün oldu dīger-gün dehride aḥvālimiz

2 her muṣībet kim gelir ḥaḳdan ḳuluñ efʿālidir
hep muġāyir şerʿidir el-ḥaḳ ḳamu aḳvālimiz

3 ẓulm-i ẓālim buġż-ı fāsıḳ fitne-i zen hem rübā
her ḳabīḥ efʿāl-ile ḥadden tecāvüz ḥālimiz

4 biñ’ki yüz otuzda verdi bir fetāret ḥaḳ bize
eyledik bā-yek-diger ġavġā-yı ḳatl-i ḳālimiz

5 ḫamr-i nūşān eyledi vīrāne cümle ḫāneyi
doldu ʿuṣṣāt-ı ʿamelle defter-i āʿmālimiz

6 durdular şer üzre yek-dil pīr ü ʿālim şeyḫ [ü] şāb
on yedi ay oldu daʿvā-çün bed-āmed fālımız

7 müẕnib olduḳ ḥaḳ teʿālā verdi cerrādı bize
hep fenā-ender-fenāya vardı her aġlālimiz

8 oldu bir ḳaḥṭ-ı ġılal nāmūs [u] ʿār oldu telef
cūʿ elinden hep helāk oldu zen [ü] eṭfālimiz

9 hem yine ḫallāḳ-ı ʿālem merḥamet ḳıldı tamām
defʿ edip şol ʿilleti ḥaḳ maḥv edip emlālimiz

10 ṣoñra azdıḳ yine bir ʿillet bize verdi ḫudā
bir vebā derler ḳuṣaḳ dutdu zen [ü] ercālimiz

11 ḳırdı maḫlūḳu tamāmet on iki biñden ziyād
ḳalmadı ẕerre bu ʿālemde beşāşet bālimiz

12 hem yine ḳırḳ altı tārīḫinde bir şiddet vebā
ḳıldı irsāl şükrī mevlā ḳaṭʿ olup emṣālimiz

173

.---/.---/.--

1 nedendir göñlüm aṣla ḫürrem olmaz
yanar derd-ile bir dem bī-ġam olmaz

2 ḳamu ʿömrümde bir kez görmedim em
ki āh [u] nevḥadan nuṭḳum kem olmaz

3 ḳamunuñ yāresiniñ çāresi var
benim bu zaḫmıma hīç merhem olmaz

4 meger mü'min ola cennetde dil-şād
bu zindān içre ḳayġusuz dem olmaz

32b

5 vefā umma göñül fānī cihānda
ki āġū aġacında[1] bādem olmaz

6 ne bal zenbūrsuz ne gül tikensiz
ne gün gördük ki sonu aḫşam olmaz

7 cefā çek kim ṣafāya eresin tā
ne oruç ayı var kim bayrām olmaz

8 ne yaz ola ki öñünde ḳış yoḳ
ne düġün var ki āḫir mātem olmaz

9 meṣeldir kim ber-ā-ber kimse var mı
ḳamu aḥmed resūl-i ekrem olmaz

10 ḳamu ism-i süleymān mülk dutmaz
cihānda her yüzükler ḫātem olmaz

11 mesīḥ olur mu her dürlü misāfir
ḳamu ʿisā anası meryem olmaz

12 meger ḫūb ola yeri ṣuyu arı
zīrā her ḳuyu ṣuyu zemzem olmaz

13 anıñ faẓlıyla ḳıṭmīr[2] oldu maḳbūl
velī ʿadl-ile kimse belʿam[1] olmaz

[1] *Ağu Ağacı*: Zakkum. Cehennemde yetişen bir ağaç olduğuna inanılır (bkz. Devellioğlu 2005, 1166).
[2] *Kıtmîr*: Kehf Suresi 9/25. ayetlerde kıssaları anlatılan, halk arasında "yedi uyurlar" olarak bilinen Ashab-ı Kehf'in köpeklerinin adı (bkz. Ersöz 1991, 465-467).

14 nice iş var ki ṣunarsam el ermez
nice söz var ki anı dersem olmaz

15 seyid şükrī nice kim demesem der
yine söyler zebānım epsem olmaz

174

-.--/-.--/-.--/-.-

1 biñ'ki yüz ellide görgil fāsıḳ [u] feccārımız
ḥaḳ ġażab ḳıldı yine kerküke gör bed-kārımız

2 ince-zāde bir vezīre tevcīh oldu şehr-i zūr[2]
geldi defʿ-i fısḳ ḳıldı ḳalmadı efkārımız

3 hem yine tīz gitdi elden buldu kerkük raḫneler
ṭaşradan geldi firārūn ṣaʿba döndü dārımız

4 oldu gün günden beter aḥvāl-i ehl-i ʿırż olan
nic'olur yā rab bu ṭuġyān ḳavm içinde kārımız

5 şükriyā fiʿl-i ḳabīḥ-ile olursa ḫalḳ eger
ḥaḳ verir dürlü belā elḥaḳ fenā aḥvālimiz

175[3]

.---/.---/.---/.---

1 dirīġā dehr-i dūne hīç cihetle iʿtibār olmaz
hezārān kişiden gerü filān ʿavretde ʿār olmaz

---

[1] *Bel'am-ı Baûr*: İlkin büyük bir âbid ve zâhit iken daha sonra sapıtıp helak olduğu rivayet edilen efsanevî şahsiyet. Duası kabul olunan bir zat olduğu için kavmi ondan Hz. Musa'ya beddua etmesini ister. Önce kabul etmemiş olsa da kavminin ısrarları ve teklif ettikleri fazlaca para karşılığında bunu kabul eder. Ancak beddua tersine döner ve kendi kavmi helak olur. Edebiyatta, ibadet ve zühdün kurtuluşa eren yolda mutlak bir dayanak olmadığını anlatabilmek için kullanılmıştır (bkz. Tökel 2000, 335).

[2] *Şehrizor*: 18. yüzyılda 18 sancaklı bir eyalet iken 19. yüzyılda sancak olarak idare edilen, Kuzey Irak coğrafyasında bir bölgenin adı (bkz. Kılıç, 2011, 93-94).

[3] Der-kenâr. (4 ve 5. beyitler 33a'da)

2 dikersin būsitān-ı dehride bir nev-nihāl ammā
taʿaṣṣub çekme zinhār ʿūd [u] tefne meyvedār olmaz

3 zamāne ḫūblarına meyl ḳılma rind-i mey-ḫāne
tehī dost olduġuñ taʿyib ederler saña yār olmaz

velehu

4 bıraḳ bu mālāyaʿnī ʿālemi ḥubbü'l-vaṭan gözle
dutan dārü'l-ḳarārıñ ḥubbunu hīç şermsār olmaz

5 yeter şükrī bıraḳ bu fānī dehri geç selāmetden
bu dünyā bir misāfir-ḫānedir hīç ber-ḳarār olmaz

33a

176

-.-- / -.-- / -.-- / -.-

1 biz de devrān-ı felekden zaḫm-ı nāsūrlardanız
ṣubḥ [u] şām [u] şām [u] ṣubḥ olmuş dil ararlardanız

2 cānıma ḳavs-i ḳażādan tīr-i yārān çoḳ gelir
sīnemiz ġırbāl olup dil-ẕār-ı rencūrlardanız

3 hīç bilmem neyledim bu çarḫ-ı kec-reftāra ben
ʿaksine dāʾim döner saʿdine menfūrlardanız

4 baḫt-ı nā-saʿdim uyanmaz ḫᵛāb-ı ġafletden benim
bes ki maʿlūm oldu elbet biz de maḳhūrlardanız

5 ḳayd-ı nāmım ben hele ser-defter-i uşşāḳıda
andan ötrü ġālibā pā-beste meşhūrlardanız

6 māh-rūlar meyl ḳılmaz ben dil-i āşüfteye
derd-i miḥnet-keş hele aġyār-ı meh-rūlardanız

7 nām-ı nā-dān ser-firāz aʿlālar olmuş zerd [ü] zār
bilmezem şükrī biz ol cemʿ içre mezbūrlardanız

177

-.--/-.--/-.--/-.-

1 ehl-i ʿaşḳız dehride bezm-i muḥabbet bekleriz
munṭaẓīr-ı vaṣl-ı yārız vaḳt-i fırṣat bekleriz

2 ʿaşḳımız şanma mecāzīdir bizim ey zāhidā
ʿārifiz deryā-yı ʿaşḳ içinde ḥayret bekleriz

3 geçmişiz nāmūsdan ʿanḳā gibi der-kūh-i ḳāf[1]
tūşesiz hem nūşesiz rezm-i fütūḥat bekleriz

4 zaḫm-ı ḫūn-efşānımızdan yoḳ durur feryādımız
dehr-i pür-āşūbdan meydān-ı fırṣat bekleriz

5 şemʿveş ger yaḳsa başdan başa bizi şevḳ-i yār
vāmıḳ[2] [u] ferhād-i vaḳtiz biz de ġayret bekleriz

6 terk edip biz cife-i dünyāyı hem merdāneveş
murġ-i ʿanḳāyız ki ḳāf içre ḳanāʿat bekleriz

7 şükriyā vardır bizim ümmīdimiz bir günde kim
bil ẓuhūr-ı ḥażret-i şāh-ı velāyet bekleriz

178

-.--/-.--/-.--/-.-

1 baʿżı defʿa yāre baḳmaḳdan baḳar aġyāra göz
nergis-i bīmār ararken eyleşir murdāra göz

2 böyle ser-gerdān ne lāzım çeşm-i bī-ʿārım benim
ser-ḫoş olma ʿārif olmaz böyle bed-ker-dāra göz

3 biz de bir şemʿ-i dil-efrūz gördük ol pervāneler
çehre-i edbāra baḳmaḳdan çekilsin tāra göz

[1] bkz. *Anka*.

[2] *Vâmık*: Türk ve İran edebiyatlarında mesnevilere konu olan *Vâmık u Azrâ* hikâyesinin erkek kahramanı. Çin padişahının oğlu Vâmık ile Gazne hükümdarı Azrâ'nın aşkını ve Vâmık'ın Azrâ'ya kovuşmak yolunda girdiği maceraları anlatan bu hikâye, ilk yazıldığı dönemden itibaren çok sevilmiş, İranlı ve Türk şairler bu hikâyeyi tekrar takrar kaleme almışlardır (bkz. Pala 2005, 471-472).

4 göz görür gönlüm diler maḥbūb-ı raʿnālar n'idem
tevbe ḳılmaz ʿārsızdır meyl eder dīdāra göz

5 ʿārifā ne feyż-i mevlādır bilirsin zāhidā
sen gibi ʿāşıḳ degildir kūçe-i bāzāra göz

33b

6 ḳanda olsa rızḳ-ı ġaybī ḥaḳ verir ʿāşıḳlara
andan ötrü meyl ḳılmaz olur olmaz ḫāra göz

7 şükrī dil bir ṭurfe kuşdur meyl ḳılmaz cifeye
murġ-ı ʿanḳādır gezer ḳāf içre ol āvāre göz

179

--. / .--. / .--. / .--

1 her leylī bu dil-ḫasteyi mecnūn ede bilmez
her şūḫ beni ḥüsnüne meftūn ede bilmez

2 her dil-ber-i raʿnā [ü] leb[i] laʿl ü dişi dür
her ḫāl-i çep-endāz dīde-ceyḥūn[1] ede bilmez

3 her māh-liḳā gözleri cādū leb-i līmū
her būy-ı çenār baġrımızı ḫūn ede bilmez

4 her ḳaşı kemān kirpigi oḳ serv-i dil-ārā
her lebleri mül bizi dīger-gūn ede bilmez

5 her mehveş olur mu ʿacabā yāriñe niyyet
her ʿāşıḳ[ı] şükrī gibi dil-ḥūn ede bilmez

180

-.-- / -.-- / -.-- / -.-

1 uşta biz bīmār-ı ʿaşḳız derde dermān bekleriz
ʿaşḳ meydānında ferdiz vaḳt-i meydān bekleriz

[1] *Ceyhûn*: Amuderya. Orta Asya' nın en büyük iki nehrinden biridir (bkz. Esin 1991, 98-99). Divân edebiyatında, âşığın nehirler gibi akan gözyaşlarını temsil etmek suretiyle kullanılır (bkz. Pala 2005, 101).

2 vermeniz dünyāya meyli oluruz ḫalvet-nişīn
ʿāşıḳız maʿşūḳ içün cān ʿıyda ḳurbān bekleriz

3 maʿrifet kesb eylemekdir kārımız ʿirfān-ile
zāhidā ṣanma seniñ tek şurba vü nān bekleriz

4 bir şikeste-pā-yı mūruz gece gündüz saʿyimiz
şekveye fırṣat bulup bāb-ı süleymān bekleriz

5 budur ol şīrīn ġazel şükrī demiş ʿirfān-ile
cān-ı şīrīn bir güzel ʿaşḳına ḳurbān bekleriz

181

..-- (-.--)/ ..-- / ..-- / ..-(--)

1 ḳılamam terk-i ser-i serviñi ey yār-ı ʿazīz
dutamam ʿaşḳ ṭarīḳin verirem cān-ı ʿazīz

2 ḳoymuşam kevn [ü] mekān varını ey māhveşim
baña tā bir kerem et dil-ber-i ṭannāz-ı ʿazīz

3 beni maḥrūm-ı viṣāl eylediñ ey rūḥ-ı revān
rūz-ı maḥşer dutaram dāmeniñ ey yār-ı ʿazīz

4 siz gibi ehl-i vefā dil-bere lāyıḳ mı cefā
ede gör bār-ı vefā ʿāşıḳa ey yār-ı ʿazīz

5 şükrīyi ḫāk-ile yek-sān kılıpsın güzelim
bāri terk eyle biraz cevriñi ey yār-ı ʿazīz

182[1]

.--- / .--- / .--- / .---

1 kemend-i zülf-i yāre bend olup cānım rehā olmaz
dirīġā bī-vefā dil-berden aṣlā merḥabā olmaz

[1] Der-kenâr.

2 mükedderdir göñül seng-i sitemden ṭa‘ne bir yandan
ne dürlü sa‘y edersem ‘aşḳdan dilde şafā olmaz

3 n’olurdu ṭoġmasaydı māder-i vaḳtim beni yā rab
ne bir ṭoġru yola vardım ne maḳṣad cāna cā olmaz

34a

183

-.-- / -.-- / -.-- / -.-

1 yeñi başdan bir leb-i gülnāra düşdü göñlümüz
ḳaddi ‘ar‘ar gözleri ḫammāra düşdü göñlümüz

2 olmuşam müstaġraḳ-ı nāz [ü] nezāket ey dirīġ
böyle bir bī-raḥm-ı dil-ġaddāra düşdü göñlümüz

3 cān ḫalāṣ etmek ne mümkin ol zenaḫdān çāhına
düşdü neylem çāre bilmem nāra düşdü göñlümüz

4 gezmişem mışr [u] ḥicāz [u] şām [u] rūm ilin tamām
görmedim miṯlin bu dürlü yāre düşdü göñlümüz

5 şükriyā bir mehveşe dil ver ki olsun sūdmend
böyledir taḳdīr bu bī-‘āra düşdü göñlümüz

184

-.-- / -.-- / -.-- / -.-

1 lu‘b [u] lehve meyl ḳılmaz bu dil-i ‘irfānemiz
bezm-i ‘aşḳ içre dolupdur şāġar [u] peymānemiz

2 terk edelden ‘aşḳ vādīsin dil-i mecnūn kim
bezm [ü] dīvān-ı selāṭīn bizde baḳ fermānemiz

3 vāmıḳ-ı dehrem daḫi artuḳ benim rüsvālıġım
bī-ser ü pāyım velākin vaṣf olur efsānemiz

4 gördük ol ġaddāre kim kelb-i raḳīb-ile geçip
etmedi pervā yāḫūd bir merḥabā cānānemiz

5 şükriyā derd-ile ḫū tutdum ruḫ-ı tābān-içün
görelim encām-ı kārım ne n’olur müzdānemiz

185

-.-- / -.-- / -.-- / -.-

1 ʿaşḳ ṭuġyān yār ẓālim devr fānī ʿömr az
ben tehī-dest zād nāḳış rāh-ı menzil çoḳ rāz

2 çeşm pür-ḫūn ʿaḳl mecnūn sīne ḫūn…
dil dīger-gūn derd efzūn serv-i bālā hem dīrāz

3 ḫalḳ ġāfil dost cāhil ʿömr zāʾīl derd çoḳ
āh olur mu bir ḫalāṣım miḥnetinden ser-firāz

4 ben dil-āfet ol göz-āfet ben gedā ol şāh-zād
yār bī-bāk ben şikeste-ḥāl ġāyet dil-güdāz

5 şükrī rüsvā yār ʿunvān ehl-i ʿālem ṭaʿne-cū
ḳorḳaram bu ḳavm-i bed-ṭıynetden edem keşf-i rāz

186[1]

.--- / .--- / .--- / .---

1 zamāne döndü bir ġayr-i ḳarīn ey merd-i mey-ḫāne
yıḳıldı mescid [ü] miḥrāb [u] minber ḳaldı mey-ḫāne

2 ne bed günde ṭulūʿ etdi felekden kevkeb-i baḫtım
bahār gülşenine meyl eyledim ḫār oldu ezmāne

3 zamāne ḥāline diḳḳat ḳıl ey merd-i müdeḳḳiḳ kim
ṣatıldı dīn [ü] erkān-ı şerīʿat iki fincāna

4 cihānda ḳalmadı leẕẕet dirīġā dīn żaʿīf oldu
ʿiyālin terk [edip] herkes tutuşdu cümle oġlana

5 sükūt ol şükriyā besdir zamāne ḥāline baḳma
gözet öz ḥāle tek vāz gel bu ʿālem uydu şeyṭāna

[1] Der-kenâr.

34b

187

-.-- / -.-- / -.-- / -.-

1 bir nigār-ı nāzenīnim var beni şād eylemez
ṣādıḳü'l-ʿahdem anıñla ol beni yād eylemez

2 düşeli ʿaşḳına ol yāriñ dil-āzār olmuşam
mehveşim bilmem nedendir kaʿbe bünyād eylemez

3 görmesem bir göz yumup açınca ol cānāneyi
biñ ḥekīm-i ḥāẕıḳ ol vīrān[ı] ābād eylemez

4 neyleyem ey dostlar ben kime feryād eyleyem
pādişāh-ı ḥüsn oldur beni āzād eylemez

5 ʿāşıḳam lākin fiġānam yār ʿāciz eylemiş
bilmişem ṣādıḳ güzel cevrine feryād eylemez

6 ey gözüm nūr[u] yeter ʿuşşāḳıña cevr etme kim
bu işi sen eylediñ biñ ḫūnī cellād eylemez

7 sözüñü fikr eylemez söylerseñ eyle şükriyā
ʿāḳil olan ḫūb sen tek aḥmaḳı yād eylemez

188

-.-- / -.-- / -.-- / -.-

1 olmasın yā rab cihānda kimse ben tek yārsız
böyle kim ben ḳalmışam ġam-ḫāᵛrsız dildārsız

2 bir belāya ben giriftār olmuşam kims'olmasın
baġlaram zünnār[1] āḫir ʿārsızdan ʿārsız

3 ḳoy dolanam başıña ey ġamzesi cellād kim
dehride üstād olur mu çarḫsız pergārsız

[1] *Zünnâr*: On iki düğümlü papaz kuşağı. Siyahlığı ve uzunluğundan ötürü şairler tarafından sevgilinin saçını temsilen kullanılır (bkz. Onay 2007, 422).

4 olmadı bir gün teraḥḥum birle silseñ gözlerim
gör olur bu çeşm-i ḫūn-bārım ḳalır envārsız

5 ey efendim bī-nevā ḳaldım meded ḳurtar beni
raḥm ḳıl şükrī ḳalıpdır derdi artuḳ çārsız

189

..-- (-.--)/ ..-- / ..-- / ..-(--)

1 güş-ı murġ-ı dile gökden gelir āvār[e] ḫurūs
vaḳtidir fitneleriñ diñledir ol naʿra-i kūs

2 kendiñi eyleme maġrūr nedensin fikr et
ḳanı keyhüsrev[1] ü dārāb [u] ḳanı keykāvus[2]

3 köhne ʿālemde niye böyle olursun dil-şād
ḳafes-i tende temīz et bu ḫalelden nāmūs

4 yoḳ ecelden hele ḳurtulmaġa bir cāy-ı menāş
cām-ı pür-zehrin içer bu feleğiñ cālinūs[3]

35a

5 bulmadı derdine çāre nice loḳmān ḥekīm
kim olupdur bu ʿacūze nice dāmāde ʿarūs

6 dutmuşam ʿālemi yek-ser deme serverlik-ile
semʿe ermez ebeden ġayrı ṣadā-yı nāḳūs

7 pīre-zendir yüzüñe güldügüne aldanma
ḫāk-i ẕilletde yatar niçe emīr ü cāsūs

8 bülbül-i ḳudsī iken cāna ḳafes oldu bu ten
anı āzād ede gör olma bihiştden meʾyūs

---

[1] *Keyhüsrev*: Efrâsiyâb'ın kızı Firengis ile Keykâvus'un oğlu Siyavuş'un çocuğudur. 60 yıl padişahlık yapmıştır. Divan şiirinde memduhun üstünlüğünü anlatmak için anılır, maceralarına atıflarda bulunulur, bazen de dünyanın geçiciliğini ifade eden beyitlerde kullanılır. (bkz. Tökel 2000, 209-221).

[2] *Keykâvus*: Şehnâme'de anılan onikinci İran padişahı. Keykubad'ın oğlu Siyavuş'un babası. Keykubad'tan sonra tahta geçmiş, gurur ve kibre kapılarak etrafındaki insanları hayal kırıklığına uğratmıştır (bkz. Tökel 2000, 221-226).

[3] *Câlînûs*: İslam tıbbını etkileyen ünlü Grek tabip ve filozofu. (ölüm: m. 200?) Tıbbı sürekli gözlem ve tecrübeyle geliştirilip temellendirilen bir teori olarak görmüş ve damarlarda hava değil kanın dalaştığını ilk kez ortaya koymuştur (bkz. Kutluer 1993, 32-34).

9 seyyidim şükrī yeter bu heves-i her-cāī
gezmede ḳalmadı yer mıṣr [u] ḥicāz [u] ṭarṭūs[1]

190

-.-- / -.-- / -.-- / -.-

1 kendi ḳadrin bilmeyince kişi bilmez ḳadr-i nās
ḳadr-i gül bülbül bilir ḳadr-i güher cevher-şinās

2 ehl-i bidʿat her ne miḳdār rütbe bulsa ḫor olur
eyle bīʿat merkeziñde ḳıl tevāzuʿ iltimās

3 her ki ʿirfān meclisinde hizmet etmiş rind olur
görmeyen meclis gezer her merzübūm[u] bī-esās

4 böyle bir bed günde geldiḳ farḳ olunmaz nīk [ü] bed
herkes eyler kendini zuʿmunca bir aʿlā ḳıyās

5 līk olmaz ḫalḳ içinde ḫaṣlet ehl[i] ḫod-pesend
tā tevaḳḳuʿ ḳılmaz ol kes olamaz aʿlā-yı nās

6 ādem oldur meclis-ārālıḳ rüsūmun feḫm ede
ġayr-ı meclis ṣoḫbetin ḳılsa degil ādem ḳıyās

7 şükriyā çekmek gerek bu derdi yā yegdir ṣıġır
her ne kim ḥaḳdan gelir ḥamd ü ṣenā şükr ü sipās

191

.--- / .--- / .--- / .---

1 benim derdim gibi derde giriftār olmasın hīç kes
viṣāl-i yārdan āşüfte-i zār olmasın hīç kes

2 dirīġā dehr-i fānī ḳılmadı bir dem beni ḫandān
hemīşe ben gibi bī-devlet [ü] ḫār olmasın hīç kes

3 dil-āzār olduġum bir mehveş-i mümtāz şevḳından
anıñ destinde ben tek dostlar zār olmasın hīç kes

[1] *Tartus*: 19. yüzyılda Suriye vilayeti Trablusşam sancağına bağlı bir nahiye (bkz. Kılıç 2011, 136).

4 diyār-ı ʿaşḳ içinde ḳalmışam zār [ü] ẕelīl ammā
benim tek bir müselmān hem giriftār olmasın hīç kes

5 bugün şükrī düşüpdür baḥr-i ʿāşḳa ġarḳ-ı āb oldu
benim ḥālimden özge yerde dūçār olmasın hīç kes

192[1]

-.-- / -.-- / -.-- / -.-

1 merḥabā ehlen saña yā ḥāmī-i şehr-i ḥumūs[2]
seyf-i raḥmān ḫālid ol ibni velīd[3] ṣāḥib-nüfūs

2 ḥaḳ naṣīb etdi maḳām-ı ṭāhiriñ bu bendeye
şuʿle-i nūr-ı maḳābirden bulup çeşm-i şümūs

3 eylemiş evṭān ḥumūsda hem bile ḳırḳ bir ṣaḥāb
bāba ʿömrī kim anı etmişdi ol ḥażret cāsūs

4 ʿamr bin maʿdīkerib[4] hem bū hureyre[5] ḥażreti
bunda dutmuşlar vaṭan nūr-ile dolmuştur ḥumūs

5 şükriyā bārī teʿālā çoḳ naẓar ḳılmış saña
bu ziyāretler naṣīb olmuş saña besdir nüfūs

35b

193

..-- (-.--)/ ..-- / ..-- / ..-(--)

1 ey göñül eyleme şol ʿārıż-ı cānāna heves
ṣaḳınıp ey dil-i şeydā ne bu dīvāne heves

[1] Der-kenâr.
[2] *Humus*: Suriye Vilayeti'nin Hama Sancağı'na bağlı, Şam'ın 150 km kuzeyinde bulunan bir kaza merkezi (bkz. Kılıç 2011, 115).
[3] *Hâlid b. Velîd*: Hz. Peygamber'in "Seyfullah" unvanı verdiği meşhur kumandan sahabi (bkz. Fayda 1997, 289-292).
[4] *Amr b. Ma'dîkerib*: Hicret'in 10. senesinde Müslüman olan şair ve cengaver sahabi. Hz. Ömer devri Irak fethindeki kahramanlıklarıyla "Arap Cengaveri" unvanını almıştır (bkz. Sezikli 1991, 88).
[5] *Ebû Hüreyre*: Çok hadis rivayet etmesiyle tanınan sahabi. Künyesiyle ilgili en yaygın rivayet, koyun otlatırken bulduğu kedi yavrularını elbisesinin eteğine koyup onlarla oynadığı için kendisine "Ebu Hüreyre" dendiğidir (bkz. Kandemir 1994, 160-167).

2 ger bu dünyāya uyarsañ gider elden bāḳī
ne revā murġ-ı cānān eyleye m[ī]zbāna heves

3 ḫod bilirsin bī-vefā kimseye ḳılmaz ülfet
göç ḳıl ṭoġru yürü ravża-i rıḍvāna heves

4 ehl-i dil cīfe-i mürdāra olur mu meyyāl
ʿāşıḳ-ı ṣādıḳ-ı ḥaḳ eylemez ol ḳāna heves

5 gece gündüz duruşup ʿaşḳ ṭarīḳin duta gör
ne mesācid rāh[ı] dut ne reh-i ḫızlāna heves

6 ʿayn şın ḳāf beni eyledi rüsvā-yı ʿavām
terk-i aḥbāb [u] aḳārib ederem kāne heves

7 şükriyā yandı felek āh [u] fiġānımla benim
n'ideyim böyle imiş ḥikmet-i sübḥāne heves

194

.---/.---/.---/.---

1 meded yā rab bugün de mehveşim yüzden niḳāb açmış
ṣanasın berḳ-i lāmiʿdir ʿalāmetler ẕehāb açmış

2 yine ʿāşıḳları bir bāda verdi ʿişveler yā hū
ruḫundan zülf [ü] perçemler döküp pür-pīç [ü] tāb [açmış]

3 ḳılar āheste āheste ḫırāmān seyre ol cānān
göründü burc-ı çārımda ki zerrīn āftāb açmış[1]

4 leb-i mey-gūn yaġmalar göñül zülfün eder şeb-ḫūn
gör iḳlīm-i firengistānı hem efrāsiyāb açmış

5 gel ey cellād-ı ḫūn-efşān yeter ḳatl eyle ʿuşşāḳı
biraz fikr eyle mevlādan ne ḥikmet feṭḥ-i bāb açmış

6 degildir luṭf umar senden bu kemter ʿāşıḳ-ı zārıñ
nice biñ ḫavl be-ser iḥsāna dest-i bā-ʿitāb açmış

[1] bkz. *Seb'a-i Seyyâre*.

7 ṣanursın ḥaşrda senden ṣorulmaz bunca miḥnetler
ki nāz [ü] cilve ḫūn-ı ʿāşıḳāndan et kebāb açmış

8 n'olur ger sāyebān-ı himmetiñ ben bī-ser ü pāyi
ala bir sāye-i luṭfa hezārān biñ ṭınāb açmış

9 biraz ṭur şükriyā ḳatlan bu nāz ü cilve-i yāre
degilsin yalıñız cümle ciger-ḫūn dil ṣavāb açmış

36a

195

.---/.---/.---/.---

1 tenimde reglerim yer yerlü cism-i zāra sarmaşmış
ṣararmış ṣarmaşıḳlardır ḳuru eşcāra ṣarmaşmış

2 dehānımla zebānım yandı āh-ı āteş-i dilden
derūnum şemʿ-ile ol tāra beñzer nāra ṣarmaşmış

3 çemende yāsemen servi der-āġūş edecek ṣandım
biri biriyle ḥasretle iki bī-çāre ṣarmaşmış

4 riyā'-ile ridā-ile özünü zeyn eden zāhid
ḳapuñda sükkeriñ tek dāmen-i aġyāra ṣarmaşmış

5 meger ḳan eylemiş şehr içre ol ḫūn-ḫᵛār gördüm ben
firār eylerdi bir esb-i sebük-reftāra ṣarmaşmış

6 kemend-i āhım atdım tā ki ṣaff-ı cünd-i ʿālāya
ḳażāyı gör ki varmış gerden-i dildāra ṣarmaşmış

7 siyāsetgāh-ı ʿaşḳıñda ṣarılmış zülfüñe göñlüm
ḫalāṣ-ı cānı içün şükrī efʿī māra ṣarmaşmış

196[1]

.---/.---/.---/.---

[1] Bu gazelin aynı zamanda, Milli Kütüphane'de 06 Mil Yz Cönk 118 numarasıyla kayıtlı cönkün 45. sayfasında mevcut olduğu tespit edilmiştir. Cönkteki gazel 5 beyitten ibarettir. Farklılıklar aşağıdaki dipnotlarda belirtilmiştir.

1 dedim yārā[1] dedi söyle dedim ismiñ dedi mehveş
dedim aṣlıñ dedi ḥūrī dedim rūyuñ dedi bī-ġaş

2 dedim ḳaddiñ dedi ʿarʿar dedim mūyuñ dedi ʿanber
dedim vaṣliñ dedi maḥşer dedim ben[2] ben dedi ġam-keş

3[3] dedim aġzıñ dedi ḥoḳḳa[4] dedim dişiñ dedi incü[5]
dedim laʿliñ dedi lüʾlüʾ dedim lebler dedi āteş[6]

4[7] dedim müjgān dedi ḫūn-rīz[8] dedim ḳaşıñ dedi ḳudret
dedim gözler dedi cellād dedim merdüm dedi tīr-keş[9]

5[10] dedim sīne dedi gülbün dedim gerden dedi billūr
dedim pistān dedi līmū dedim ḫāliñ dedi ser-keş

6[11] dedim göñlüm dedi mermer dedim rengiñ dedi aḥmer
dedim ṭabʿıñ dedi dil-ber dedim meyliñ dedi dil-keş

7[12] dedim kārıñ dedi cilve[13] dedim ʿāşıḳ dedi şükrī
dedim bes o dedi ḥadsiz[14] dedim kimler dedi her keş

36b

-.-- / -.-- / -.-- / -.-

1 ey göñül ʿibretle baḳ dünyāda rāḥat ḳalmamış
emniyet nerden umarsın ehl-i şefḳat ḳalmamış

[1] cānā
[2] yā
[3] Cönkte 4. beyit.
[4] sükker
[5] dedim būsuñ dedi ister
[6] dedim ḳuçmaḳ dedi pister dedim nev-res dedi ser-keş
[7] Cönkte 3. beyit.
[8] dedim gözler dedi ḳātil
[9] dedim müjgān dedi ḫun-rīz dedim kākül dedi dil-keş
[10] Cönkte bulunmuyor.
[11] Cönkte bulunmuyor.
[12] Cönkte 5. beyit.
[13] dedim ṭabʿın dedi dilber
[14] dedim kārıñ dedi cilve

2 ḫᵛāb-ı ġafletden uyan bir kez naẓar ḳıl şarḳ [u] ġarb
ehl-i taḳvāya tevāżuᶜ ʿilme raġbet ḳalmamış

3 āşinālar pek ıraḳlandı vü nūr oldu ẓulem
bir tedārik elde yoḳdur sende ġayret ḳalmamış

4 āşkār oldu bu dünyā içre biñ dürlü fesād
ḥayfā kim dīn-i muḥammed içre ḥürmet ḳalmamış

5 ḫalḳ içinde ḫamre dāʾir hem zinā ẓulm ü ribā
ġāyetü'l-ġāye çoġaldı dīne ʿizzet ḳalmamış

6 anıñ-içün ḥaḳ teʿālā ḳullara eyler ġażab
biñ'ki yüz oṭuz sekizde ʿarż bereket [ḳalmamış]

7 böyle bir ḳaḥṭ [u] ġalā oldu ʿırāḳ iḳlīmine
nice biñ mesṭūre ʿavretlerde ʿiffet ḳalmamış

8 ḥamdü lillāh kim bu iḳlīmde degildim ben ḥaḳīr
yoḳsa derdim küfre batıp kim diyānet ḳalmamış

9 şükriyā evlāsı epsemdir ne lāzım keşf-i rāz
şimdi mi bildiñ ʿaceb bī-çāre ʿişmet ḳalmamış

198

-.--/-.--/-.--/-.-

1 ḥayf kim dehr içre bir dildār-ı ḫoş-ḫū ḳalmamış
gülbün-i ʿālemde bir gül verd [ü] şeb-bū ḳalmamış

2 bī-vefālar dutdu dünyāyı dirīġā bed-ḫuluḳ
ḫalḳ içinde merdüm-i pākīze nīgū ḳalmamış

3 dīn żaʿīf oldu be-ġāyet gül yerinde esdi ḫār
dili bir ḳalb[i] hezār insān-ı ḥaḳ-gū ḳalmamış

4 bağladı şehr-i saʿādet bābıñ erbāb-ı ʿuḳūl
aldı dünyāyı tecāhül kāmil ercü ḳalmamış

5 yoḳ mümeyyiz ṣad dirīġā farḳ ede ḫayr [u] şeri
isteseñ burc-ı[1] felekden rāḥat-ı nū ḳalmamış

6 bu ḳadar ḥālin ṣoran bir bī-nevā rencīdeniñ
gün-be-gün dünyā tenezzülde teraḳḳū ḳalmamış

7 şükriyā besdir diliñ kes bunca ḳılma keşf-i rāz
bir peġamber ḫalḳı ıṣlāḥ etmez eyyü ḳalmamış

199[2]

-.-- / -.-- / -.-- / -.-

1 ʿaks-i rūyuñ ey ṣanem ʿuṣṣāḳı rüsvā eylemiş
niçe ben tek ʿāṣıḳı ḥayrān u şeydā eylemiş

2 ey perī-peyker yeter bunca sitem ʿāṣıḳlara
bī-dil-i bī-çāre kānī ʿaḳlı yaġma eylemiş

3 firḳatiñle yandı cānım ey melek-sīmā yeter
dīde-i baḫtım uyanmaz ḫᵛāb-ı bī-cā eylemiş

4 senden ayru gör nice ḥālim perīşān oldu gel
ġonce-i laʿliñ beni ḳumrī-i gūyā eylemiş

5 şükriyā rüsvālıġım dutdu cihānı ser-te-ser
herkesi ʿaşḳ-ı ezel bir nevʿ-i rüsvā eylemiş
37a

200

-.-- / -.-- / -.-- / -.-

1 ḥaḳ saña yār olsa dünyā ḫalḳı aġyār olsa boş
vermese mevlā ḳuluna luṭf[u] ḫünkār olsa boş

2 dutsa fitne ʿālemi taḳdīr-i ḥaḳ olmazsa ger
hīç keder görmez benī ādem cihān nār olsa boş

[1] *Burc*: Güneşin yıl içinde takip ettiği yörüngede konumlandığı düşünülen belli sembollerle temsil edilmiş on iki takım yıldızdan her biri (bkz. Demirci 1992, 421-424).
[2] Der-kenâr.

3 atsalar ger çāh-ı kenʿān ḳaʿrına yūsuf gibi
ṣabr ḳıl ḥāfıẓ ḫudādır ḍarb-ı ġaddār olsa boş

4 nār-ı nemrūda düşerse cān uṣanma ey göñül
ol tevekkülde ḫalīlāsā yerin nār olsa boş

5 mā-ḥaṣal ehl-i tevekkül olmasa ʿālemde er
biñ belāya uġrar ammā ehl-i iḳrār olsa boş

6 ʿaşḳ süveydāsında[1] sūd etmek gerekdir ʿāşıḳa
yoḳsa sevdā-yı mecāz-ile dil-efkār olsa boş

7 şükriyā derdiñ muḥaṣṣal bulmadım dermānını
ʿāşıḳa ker-dār lāzım cümle güftār olsa boş

201

--. / .--. / .--. / .--

1 ʿālem dirīġ nāmūs-ile ʿār unudulmuş
dīnār aranır merdüm-i dīndār unudulmuş

2 islāmide bir ism ḳalıp ancaḳ efendim
şerʿ-i şeref-i aḥmed-i muḫtār unudulmuş

3 dünyāyı dutup cehl-i mürekkeb nām-ı nā-dān
taʿlīm-i ʿulūm eyleyen ebrār unudulmuş

4 ḥürmetsiz olup āyet-i ḳurʾān dirīġā
ẓulm-ile ribā rüşvet[i] çoḳ nār unudulmuş

5 ḥayfā bu zamān içre ki geldiḳ bu cihāna
yoḳ ḫavf-ı ḫudā ḫalḳ-ile iḳrār unudulmuş

6 hep ẓāhir olupdur ne ki var dürlü ʿalāmet
mehdī gelecek dehride ker-dār unudulmuş

[1] *Süveydâ*: Kalbin ortasında bulunan kara benek. Sevda olarak da anılır. Kalbin ortasında gönül, gönlün içinde de süveydanın olduğu; ilahi aşkın buraya tecelli ettiği rivayet olunur (bkz. Pala 2005, 416).

7 şükrī hele bir ʿibret-ile ṭoġru naẓar ḳıl
aḥkām-ı şerīʿatda ne kim var unudulmuş

202

--. / .--. / .--. / .--

1 ḥayfā bu zamān ġayret-i islām unudulmuş
āyāt [u] ḥadīṯ [ü] şerʿ-ile aḥkām unudulmuş

37b

2 āḫir ola ḥaḳḳ oldu muʿayyen degil inkār
deccāl erişip tañrıdan evhām unudulmuş

3 biñde biri yoḳ ḫavf ede ḫallāḳ-ı cihāndan
bir loḳma ḥelāl yemege iḳdām unudulmuş

4 her kime ki varsañ ḳılasın ṭayyib-i ḫāṭır
senden gücenir ḫalḳ-ile ikrām unudulmuş

5 bir böyle sefīh vaḳtide geldik bu fenāya
emlāk-ı cihānda olan enʿām unudulmuş

6 dutdu yeryüzün aḥmaḳ [u] nā-dān dirīġā
ʿāriflere bir nevʿ-ile ārām unudulmuş

7 taḳdīr budur şükrī bize geldi muṣādif
dünyāyı sever herkes [ü] encām unudulmuş

203

-.-- / -.-- / -.-- / -.-

1 n'oldu ey ʿārif naẓar ḳıl ḳadr [u] ḳıymet ḳalmamış
bu zamānda ṣad dirīġā ehl-i ḥürmet ḳalmamış

2 ʿāşıḳ-ı bī-çāreler yüz ıl yanarsa āteşe
daş atan çoḳdur velākin aña şefḳat ḳalmamış

3 ḳatʿ olup ẕevḳ-i muḥabbet biñde bir yoḳdur eṯer
ʿārifi billāh yandı ʿaşḳa raḥmet ḳalmamış

4 mevc urur şimdi tekebbürle ġurūr ʿaceb ʿinād
dīn żaʿīf olmuş be-ġāyet ʿilme raġbet ḳalmamış

5 şükrī-i bī-çāreyi yaḳmış muḥabbet āteşi
ḥayf bu rüsvā-yı ʿaşḳa ẕerre ʿizzet ḳalmamış

204

.---/.---/.---/.---

1 bugün seyrāna vardım gördüm anda bir nigār āteş
ḳılar ʿāşıḳları iḥrāḳ laʿl-i leb [ü] ʿiẕār āteş

2 çü gördüm ʿaḳl olup zāʾil yaḳıldım bī-ser [ü] sāmān
gelip reyḥān gibi nev ḫaṭṭı olmuş gül-ʿizār āteş

3 eger görseydi bu şīrīn lebi ferhād-ı ser-gerdān
elinde kūh-ı saḥrā tīz olurdu lālezār āteş

4 gel ey mehveş dedim raḥm et ben-i üftāde-i ʿāşḳa
beni yaḳdı ruḫ [u] zülf-i kemend [ü] ter ʿizār āteş

5 bugün bāzār-ı ʿaşḳ içre olup şükrī yine rüsvā
leb āteş ġabġab āteş merdüm āteş çeşm [ü] ḫar āteş
38a

205

--./.--./.--./.--

1 derdā ki bugün ḳıymet-i ʿirfān unudulmuş
müfsid çoḳ olup şerʿ-ile erkān unudulmuş

2 ʿibret gözün aç ḥālini gör köhne cihānda
cibrīl[1]-ile şol nāzil-i ḳurʾān unudulmuş

3 iḫvān-ı vefā-ḫʿār-ı ḥazīn dehr-i denīde
ḥayfā bu zamān leẕẕet-i īmān unudulmuş

4 ḳatʿ oldu dirīġ ḳalmadı bir ehl-i muḥabbet
dutdu yerini aḥmaḳ [u] ʿirfān unudulmuş

[1] Cebrâil. (bkz. *Rûh-ı Kuds*)

5 niʿmet iyesi ʿadm oluban eyledi ʿuzlet
bed-aṣl ḥarām-zāde çoḳ erkān unudulmuş

6 cevlān eder erbāb-ı şeḳāvet denī süflā
ṣad ḥayf ki her ṣāḥib-i iḥsān unudulmuş

7 şükrī hele ʿirfān hemīşe dil-i nālān
ḥayfā aña kim dehride insān unudulmuş

206

.---/.---/.---/.---

1 bugün gördüm dil-ārāmın gezerdi der-be-der ser-ḫoş
giyip elvān cübbe nāz eder çeşmin süzer ser-ḫoş

2 teʿālillāh ne ḫoş mevzūn yaratmış serv-i bālāsın
miyānınca ṣalıp perçem gören efgān eder ser-ḫoş

3 ruḫu lāle ḳadi bālā gören yüzün ḳalır vāle
raḳībini ılan çala bize bed-ḫᵛāh olur ser-ḫoş

4 bizimle böyle ḫū lāzım degil serv [ü] semen raḥm et
geçerseñ reh-güẕeriñde olam ben ḫavl be-ser ser-ḫoş

5 egerçi āşıḳıñ çoḳdur velākin ben igen ṣādıḳ
mürüvvet üzre gel cānā baña bir ḳıl naẓar ser-ḫoş

6 benim rūḥum fedā olmuş saña *naḫnü ḳasemnā*da
ne lāyıḳ böyle bī-pervā geçersin ḫışm-ger ser-ḫoş

7 bu şükrī reh-güẕeriñde düşüp mālīde raḥm eyle
neden geldi bize bilmem bu dürlü ʿişveler ser-ḫoş

207[1]

.---/.---/.---/.---

[1] Der-kenâr.

1 felekde āh [u] zārımdan melekler nevḥa-sāz olmuş
anıñçün nāmımız şimdi cihānda ḫalḳa şāz olmuş

2 görünür ḥālet-i vecdim bu ʿālemde igen nā-sāz
bahār eyyāmı fevḳ-i āsumānda ḳavs-i rāz olmuş

3 şanurlar görünen ḳavs-i ḳuzaḥdır burc-ı ḫāverde
benim āhım şerārı bir kemer tek çarḫa bāz [olmuş]

4 siyāh-ı ṭāliʿimdir fām-ı ʿaḳreb ḫalḳa nīş-ālūd
anıñçün bu fenāda ismimiz her dilde fāz [olmuş]

5 şecer ger meyvedār olmaz atılmaz seng aña hergiz
gör ol bī-bār-ı ʿūd [u] bīde kim rifʿatla az olmuş

6 ne-bākim ṭaʿne-i deccāliyūndan rind-i bī-bākem
benim nuṭḳum bugün ʿālemde gör ʿisā-mecāz olmuş

7 ezelden şükriyā ḳışmet baña bir ʿaşḳ māyemdir
egerçi şimdilik ʿuşşāḳ bi-ḥaḳḳın iḥtirāz olmuş

38b

208

.---/.---/.---/.---

1 ilāhī ʿafv ḳıl cürmüm be-ḥaḳḳ-ı sūre-i iḫlāṣ
delīl-i rāhım eyle şerʿ-i enver olmuşam iḫlāṣ

2 be-ḥaḳḳ-ı aḥmed-i muḫtār be-ḥaḳḳ-ı çār [u] heşt ebrār
be-ḥaḳḳ-ı zümre-i aḫyār be-ḥaḳḳ-ı nūr-ı ḫāṣṣü'l-ḫāṣ

3 be-ḥaḳḳ-ı *aḥsen-i taḳvīm* ki *kerremnā* buyurmuşsun
o baḥr-i raḥmete eyle ben-i bī-çāreni ġavvāṣ

4 be-ḥaḳḳ-ı incīl [ü] tevrāt zebūr [u] sūre-i *ber'āt* [1]
be-ḥaḳḳ-ı *nūn*[2] [u] *ve'ṣ-ṣāffāt*[3] be-ḥaḳḳ-ı ḳāṭıʿ-ı naṣṣāṣ

[1] *Tevbe Suresi*: Kur'ân-ı Kerîm'in 9. suresi.
[2] *Kalem Suresi*: Kur'ân-ı Kerîm'in 68. suresi.
[3] *Saffât Suresi*: Kur'ân-ı Kerîm'in 37. suresi.

5 benem şükrī yüzü ḳara baġışla beni ebrāra
seyāḥatle gezen yāra ki yāʿni ḫıżr ve'l-ilyāṣ

209

--. / .--- / --. / .---

1 şol dil-ber-i raʿnādan kimdir olan istiḫlāṣ
ol yār-i sitemkāra ben baġlamışam iḫlāṣ

2 oldum yüzüne meftūn aḫir oluram mecnūn
ey ġamzeleri mey-gūn hicriñ bana meydir ḫāṣ

3 bu ġabġab-ı pür-leẕẕet bu cilve-i bā-şevket
her gün ḳan eder elbet ʿaşḳıña benem ġavvāṣ

4 bu ṭabʿ-ı nezāketle kim sendedir āfetle
bizi yetirir ḳatle böyle mi olur iḫṣāṣ

5 ey şükrī-i bī-devlet dutmuş yaḳañı ẕillet
ger böyle gide ḥasret çeşm-i ġam olur raṣṣāṣ

210[1]

..-- (-.--)/ ..-- / ..-- / ..-(--)

1 ey ol ʿāşıḳa kim bilmeye sevdā ne imiş
ne olur rind [ü] ne aġnar ġam-ı dünyā ne imiş

2 bir güzel ʿaşḳına düşdüm unudup bildigimi
aġnadım şimdi ġam-ı hicr-ile ġavġā ne imiş

3 ṣūfîler raḳsa girip mescide cemʿ oldu yekün
girme meclislerine bilme ki rüsvā ne imiş

4 mehveşim ḫāl-i çep-endāz-ile ḍarb etdi bana
bildim imdi cigeri pāre-i şeydā ne imiş

5 şükriyā terk ede gör ʿaşḳ-ı mecāz[ı] ancaḳ
reh-i ḥaḳḳa erişip bil ki riyā hem ne imiş

[1] Der-kenâr.

211

-.-- / -.-- / -.-- / -.-

1 dār-ı dünyāda be-ġāyet ṣaʿb-ı miḥnetdir ʿaraż[1]
ʿāṣıḳ-ı bī-çāreye bu baḫt-ı nikbetdir ʿaraż

2 ey raḳīb-i rū-siyeh gel tañrı ḥaḳḳı ḳılma bes
bīnimizde yār-ile terk eyle ẓulmetdir ʿaraż

3 ben gibi bī-çāreye bunca nedendir ġayẓ [ü] kīn
intiḳām eyler seniñle tañrı bidʿatdir ʿaraż

4 ḥaḳ teʿālā raḥmet etse bir ḳula vermez bunu
nīk ḥaṣlet feyż-i mevlādır ki firḳatdir ʿaraż

39a

5 ehl-i ʿirfān meẕhebinde küfr-i iḫfādır celī
terk ḳıl zāhid ki bir dām-ı küdūretdir ʿaraż

6 şükriyā ger var-ise bu bed-ṭabīʿat terk ḳıl
zīrā sen tek seyyid [ü] sādāta ẕilletdir ʿaraż

212

..-- (-.--)/ ..-- / ..-- / ..-(--)

1 laʿl [ü] mercān olamaz ol leb-i cānāna ʿivaż
seng-i mermer ola mı baḥride mercāna ʿivaż

2 kem degil ter-i müjeñ eşki fırat nehrinden
āb-ı deryā olamaz bu nem-i müjgāna ʿivaż

3 iḫtiyār eylemişem kūy-ı ṣanem sāyesini
ʿadn-i firdevs edemez külbe-i aḥzāna ʿivaż

4 beni ʿaşḳ āteşi yandırmış iken şükr-i ḫudā
yārimiñ luṭfu gelip eyledi merdāna ʿivaż

[1] *Araz*: Kendi kendine kâim olamayan eşya, mal mülk (bkz. Rasim 2013, 781).

5 ne münāsib saña şükrī bu mecāzāne kelām
hīç gedā ḥad olur eylemeye sulṭāna ʿivaż

213

..-- (-.--)/ ..-- / ..-- / ..-(--)

1 ederem tā nefesim var ḳabīle[-dār] ġaraż
çünki ol yāri baña ḳıldı o murdār ġaraż

2 bilirem etdigini baña raḳībiñ heyhat
ʿömrü kūtāh ola hem mürleye idbār ġaraż

3 yāri bizden ayırıp ġayr-ile eyler aḥbāb
gördü bed-ṭıynet [ü] bu firḳat[i] ebrār ġaraż

4 göreyim kelb-i raḳībi ola derd-ile ḥazīn
bīḫ-i ʿömrünü ḫudā ḳaṭʿ ola ġaddār ġaraż

5 ḳılma şükrī heves-i ʿaşḳ severseñ cānın
ḫod bilirsin ḳılar ebrār-ile murdār ġaraż

214

-.-- / -.-- / -.-- / -.-

1 gelmeseydi kāş ki şol lebleri mercāna ḫaṭ
ʿāşıḳa tīr-i ḳażādır ġabġab-ı cānāne ḫaṭ

2 ol zamān kim pīr-i gerdūn elçi gönderdi aña
mūrçe-i bī-ʿār tek geldi ruḫ-ı ṣıbyāna ḫaṭ

3 kāküle ruḫṣat verir ehl-i maʿārif her zamān
şermsār olsun velākin gerden-i ḫūbāne ḫaṭ

39b

4 dalmışam baḥr-i ġam-ı ʿaşḳ içre ey pīr-i muġān
şol reh-i cānāna şāyed vāfır ol bīġāne ḫaṭ

5 bir belādır şükriyā ben görmeseydim kāş ki
ol leb-i laʿl-i şeker-ḫā yāre geldi fāne ḫaṭ

215

-.-- / -.-- / -.-- / -.-

1 yār eger ṣormazsa ʿāşıḳ ḥālini andan ne ḥaẕ
ḫādimi pür-derde dermān ketm-i sulṭāndan ne ḥaẕ

2 āh bir maḥbūb elinde zār [u] giryān olmuşam
ḫāneyi maʿmūr ḳılmaz düzd-i mihmāndan ne ḥaẕ

3 ger ʿazīz ṣaḳlarsa ʿāşıḳ cānını baḫl eylese
cān fedā-yı yār olmaz böyle bed-cāndan ne ḥaẕ

4 ṣādıḳ olmaz bir ḥerīf-i bī-vefā ʿuşşāḳ-ilen
ḫāk-i bed-aṣl [u] hünersiz bī-dil insāndan ne ḥaẕ

5 pehlivān oldur ṭarīḳ-i ḥaḳda cān versin tamām
yoḳsa biñ lāf [u] güẕāf eyler delümāndan ne ḥaẕ

6 māl ḥıfẓ etmek ne lāyıḳ ṣarf ḳıl rāh-ı ḥaḳa
devlet-i dünyā-yı bī-cā ṣarf-ı iḥsāndan ne ḥaẕ

7 şükriyā bed günde geldim dehre bilmem neyleyim
zād kem miḥnet füzūn ʿömr-i ṣāfiyāndan ne ḥaẕ

216

-.-- / -.-- / -.-- / -.-

1 ṣabr olur mu böyle sūzişle ḳılar güftār lafẓ
vaṣf-ı mehveş ẕikr edende tīz eder inkār lafẓ

2 medḥ-i gül bülbül dilinde söyler ammā çın degil
hīç sezā olmaz bu vaṣf-ile gül-i bī-ḫār lafẓ

3 ḥaḳ bize ḳılmış müyesser bī-meze bir söz ki ben
ehl-i dil içre biraz lāf eylerem bī-ʿār lafẓ

4 ol zamāndan ṭāliʿim mesʿūd olur dutdum ümīd
raḥm edip geldi bu beytü'l-ḥüznide tekrār lafẓ

5 şükriyā efġān-ı zārım tīre ḳılmış ʿālemi
her zamān kim cāna bir neş'e ḳılar ıẕhār lafẓ

217

--. / -.-- / --. / -.--

1 etmiş cihānı fitne ol nefs-i zāl vāʿiẓ
gūyā ki fażl ıẕhār eyler kemāl vāʿiẓ

40a

2 maḥşer günün unutmuş nefsine ṭābiʿ olmuş
kürsīde ṣadra geçmiş ol bī-kemāl vāʿiẓ

3 cennetde mīr-i eşcār engūr ḳıldı mevlā
der şerbetini içmen kör ola lāl vāʿiẓ

4 fikrinde yoḳdur ölmek ziynetlü zen ḳucar ol
ḫalḳa işit ne söyler alman ḫelāl vāʿiẓ

5 ḳılmam ṭamaʿ vezīre söyler velī verirseñ
günde hezār kese yüz biñ riyāl vāʿiẓ

6 mey-ḫānede güzeldir bir cām biñ riyādan
mescid içinde ḳılsa biñ defʿa āl vāʿiẓ

7 billāhi görmedim hīç vāʿiẓde bir biżāʿat
dā'im işi riyādır olsa bilāl[1] vāʿiẓ

218

-.-- / -.-- / -.-- / -.-

1 gitdi cānān ḳılmadı derdime dermān el-vedāʿ
ḳaldı efsürde dil [ü] cān gitdi cānān el-vedāʿ

2 bir zamāndır ḳalmışam bī-çāre bilmem neyleyim
çāre-sāzım güldü gitdi ḳıldım efġān el-vedāʿ

[1] *Bilâl-i Habeşî*: Habeşli bir köle iken Müslüman olup uzun sure müşriklerin işkencelerine dayanan sahabi (v. m. 641). Sesinin güzelliğinden ötürü Peygamber tarafından müezzinlik ile vazifelendirilmiştir (bkz. Güfta 2004, 383).

3 ḳalmışam zār [u] ẕelīl [ü] ḫavl be-ser ey zāhidā
senden oldu benden ayrıldı o sulṭān el-vedāʿ

4 bir keremdir görmedim ġayr-ez-ḫudā dünyāda ben
böyle bir bed günde yüz dildār [u] cānān el-vedāʿ

5 ṣubḥ-dem geldi baña dildār dedi şükriyā
ṣaġ esen ḳaldıñ ben etdim şimdi senden el-vedāʿ

219

-.-- / -.-- / -.-- / -.-

1 bāb-ı mürüvvet baña ṣundu ṣarāb-ı inḳıṭāʿ
bār[i] bir kez de bize luṭf eyleyeydi ictimāʿ

2 baḫt eger yārim olaydı dehre olmazdım esīr
bunca kim efgān [u] zār etdim ol etmez istimāʿ

3 mācerā çoḳdur velākin tek sükūn andan lüṭuf
yoḳsa biñ ḥüccet irādın ḳaṭʿ ḳılmaz bir nizāʿ

4 çünki mehveş cāhil olsa neyleye aña delīl
ʿaḳl-ı kāmil cāhiliñ sözünü hīç etmez simāʿ

5 şükriyā herkes olur bir gün ecel destinde ḫam
līk beg olmaḳ ġamından baña artuḳ el-vedāʿ

40b

220

-.-- / -.-- / -.-- / -.-

1 fırṣatı fevt eylemez ʿāḳil meger nā-dā[d]lıġ
fevt ḳıla bir kişi fırṣat[ı] olur nā-şādlıġ

2 elgin ol fırṣat düşerse ḫayr[ı] hīç fevt eyleme
şerre yaḳlaşma ṣaḳın cān-ı peder ḳıl şādlıġ

3 diñle ʿarifler sözünü olma ḫod-bīn ey oġul
evvelā efgende ol tā edegör üstādlıġ

4 keẕb [ü] bühtāndan ḥaẕer ḳıl kibre meyl etme ṣaḳın
eyleme hem ḫalḳa bir birden gidip ġammāzlıġ

5 seyyidim şükrī bu ʿālemde bulunmaz böyle er
kendiñe mālik degilsin bes yeter irşādlıġ

221

-.-- / -.-- / -.-- / -.-

1 ḫoş bahār eyyāmı faṣl-ı gül ʿadendir seyr-i bāġ
mehveş-i mümtāz-ile gülşende ṣardırsın otaġ

2 geşt-i ṣaḥrā āb-ı rūşen ḥüsn-i ḫoş āvāz-ı ḫoş
defʿ-i ġam eyler göñülden ʿıṭr-fām eyler dimāġ

3 rind-i bī-pervā felek endīşesinden lā-ḥaẕer
vāh ne ḫoşdur yār-ile dilde ṣafā elde ayaġ

4 rūḥumu hem yeñi başdan tāze eylerdim eger
dil-ber-ile añla n'idem bī-ġam [u] cāndan ferāġ

5 dil-ber elden cām [u] mey ṣunsaydı bir kez ʿömride
ʿāşıḳ-ı bī-çāra dermān andan artuḳ var mı yaġ

6 ger biñ ıl ʿömr-i füzūn-ile olursun zāhidā
leẕẕet-i dünyā vü uḫrā farḳ sende yoḳ ayaġ

7 yaġı-yı dünyā [vü] uḫrāsın leb-i mey-gūnlara
maʿrifetsiz cānversin ʿaḳl-ı külden çoḳ ıraġ

8 ey faḳīh-i medrese maʿẕūr ḳılmışlar seni
ḥaḳ teʿālā herkese bir dām ḳurmuş bir duzaġ

9 şükriyā mest-i ḫumār-ı nergis-i fettānsın
zāhid-i hod-bīn dutar mı bu kelāma hīç ḳulaġ

222

-.-- / -.-- / -.-- / -.-

1 bir zamāndır gözlerim maḥrūm-ı dīdār ḥayf ḥayf
yār luṭf etmez baña bir çeşm-i bīmār ḥayf ḥayf

2 dalmışam baḥr-i ġam içre olmuşam zār [u] ẕelīl
böyle bir ġaddāra ben oldum giriftār ḥayf ḥayf

41a

3 ḫuşk olupdur dūd-ı āhımdan ḳamu sīr-āblar
ġayrı bitmez mūy-ı ser tek naḫl-i gülzār ḥayf ḥayf

4 her özün bilmez benim ṭaʿn eyler oldu ḥālime
ḳılmadı yardım baña bir kimse ġam-ḫᵛār ḥayf ḥayf

5 şükriyā bir ẕerre ümmīdim ṣanemden var-idi
ol daḫi kesdi benimle oldu aġyār ḥayf ḥayf

223

-.-- / -.-- / -.-- / -.-

1 ḳalmadı devr [ü] zamānda bā-edeb sāḥib-şeref
oldu ġāyet ḫalḳ-ı ʿālem dīn içinde bir ṭaraf

2 vaḳt erişdi mehdī-i ṣāḥib-livā erdi yaḳīn
aldı dünyāyı dirīġā fiʿl-i bed nā-dān ḫalef

3 istirāḥat ḳalmadı ʿirfān içün yā rab meded
her kimi görseñ gelir bir cām [u] mey dutmuş be-kef

4 tekyeyi almış biraz nā-dān [u] cāhil bir heves
neş'e bulmazsın içinde ġayrı bir āvāz-ı def[1]

5 ḳalmadı bir ṣınf içinde bir müdebbir ehl-i dil
gözlerim ḳan yaş döker ḫāṭırda olduḳça selef

6 bāde-i ʿaşḳ-ı ilāhī nūş edip ʿazm etdiler
ey dirīġā ʿömrümüz oldu bu āḫirde telef

7 şimdi bizler şükriyā ḫāmūş yegdir dehride
bu zamānda farḳ olunmaz dürr [ü] yāḳutdan ḫazef

[1] *Def*: Türk musikisinde bir usul vurma aleti. Kasnak biçiminde ele alınacak kadar küçük olan bir davul biçimi (bkz. Öztuna 2000, 78).

224

-.-- / -.-- / -.-- / -.-

1 ṣad dirīġā bir muġāyir-ḫāne olmuş ortalıḳ
müfsid [ü] fāsıḳ münāfıḳ kāne olmuş ortalıḳ

2 ḳatʿ olup ẕevḳ-i muḥabbet şimdi mevc eyler gurūr
bī-ḥayā zenler gezer mey-ḫāne olmuş ortalıḳ

3 ehl-i ʿāḳil zār [ü] giryān cāhil ebter ser-bülend
ʿārifān bī-dil perīşān vāne olmuş ortalıḳ

4 böyle bir bed-vaḳt geldiḳ bu cihāna ṣad dirīġ
cāhile ḥürmetle ülfet şāne olmuş ortalıḳ

5 ḳalmadı şükrī dirīġā dehride ṣāḥib-naẓar
gün bugün miḥnet ḳılın ṣıbyāne olmuş ortalıḳ

225[1]

..-- (-.--)/ ..-- / ..-- / ..-(--)

1 tütünüñ ḳardaşı enfiyyedir[2] andan ḳoḳaraḳ
dediler adına enfiyye ki nefʿiyye taraḳ

2 bunuñ eczāsı tütündür daḫi līmon ḳabuġu
araḳı sirke ḳaṭarlar ede terkīb ovaraḳ

3 el-ḥaḳ ol ālet[i] çoḳdur çubuġu ḳav çaḳmaḳ
bunuñ ālāt[ı] ḳarıncaḳ iki burḳ-ı aḳraḳ

4 ne şekil yerde olursa olur āsān ḫarcı
saña benden öġüd olsun ḳutucuḳ ḳaldıracaḳ

5 eliñi ḳoynuña yolla çıḳarıp bir ḳutucuḳ
ovarak açmaġa başla etme kimse donaraḳ(*)

[1] Der-kenâr. (4, 5, 6 ve 7. beyitler 41 b'de.)
[2] *Enfiyye*: Tütün çürütülerek içine bazı esanslar katılmak suretiyle yapılan, toz halinde bulunup burna çekilen keyif verici madde (bkz. Pala 2005, 139).

6 iki dırnaḳ arasında iletip buruña yoḳ
ṭoldurup geñiziñi seyli yüzüñden aḳaraḳ

7 şükriyā nef‘ini gördüm terḳ ḳıldım ḳamusun
nargile içdim ü çekdim içi ḳor ḳor ḳılaraḳ

226

--. / .--. / .--. / .--[1]

1 yā rab n’ideyim ki hīç ker-dārım yoḳ
şermende günehkāram [u] ġam-ḫ[v]ārım yoḳ

41b

2 gezdirdi beni ḫāce vü dellāl [ü] bezirgān
bilmem ne meṭā‘am ki ḫarīdārım yoḳ

3 bir bende-i nā-çīzeyem ey ḳādir-i dānā
bir ‘abd-i ḥaḳīrem ki der ü dārım yoḳ

4 yā rab beni ‘afv et kerem et luṭf-ı ‘amīmiñ
ister dil [ü] cān ‘aḳl-ile bir yārim yoḳ

5 bu nefs-i şerīr destine ġāyetleża‘īfım
ḳurtar beni āzād ḳıl inkārım yoḳ

6 yā rab dem-i uḫrāda baña merhamet eyle
dergāha gelince eli boş varım yoḳ

7 şükrī ‘acabā ḥubb-i çehār yoḳ mu göñülde
feryād ḳıl ol ḥubba bir aḫsārım yoḳ

227

.--- / .--- / .--- / .---

1 fiġān kim yandı cānım ġurbet içre ḫurd [u] ḫ[v]ābım yoḳ
gece gündüz firāḳ [u] ḥasret-ile ṣabr [u] ṭābım yoḳ

[1] Manzumenin ikinci mısraları rubai vezinleri ile yazılmıştır.

2 egerçi niʿmet [ü] rızḳım firāvāndır bugün elgin
bu miḥnetde benim hīç ḥaẕẕ eyler nān [u] ābım yoḳ

3 bıraḳdı *naḥnü ḳasemnā*da rızḳım rūm iline ḥaḳ
vezīr ü [mīr-i] mīrān mesnedinde çeşm-i ḫᵛābım yoḳ

4 egerçi yūsuf-ı güm-geşte mıṣra pādişāh oldu
yine feryād edip derdi ki kenʿānda serābım yoḳ

5 hele ṣabr u taḥammül ḳıl seyid şükrī bu ġurbetden
ḫudā-yı ḳādir eyler feth-i bāb ebvāb yābım yoḳ

228

.---/.---/.---/.---

1 göñül ġaflet yuḳusuna ilāhī oldu müstaġraḳ
meger sen kendi luṭfuñla ḳılasın göñlümü revnaḳ

2 beni bu nefs-i emmāre yudar ḫar tek bu fānīde
ḫudāyā luṭf edip ḳurtar beni bu nefsden muṭlaḳ

3 olupdur ḳāṣih-i ḳalbim dün [ü] gün ẕikrden ḫāli
ḳamu efʿālimiz ġāyet muġāyir şerʿdir el-ḥaḳ

4 ḳatıñda rū-siyāham ben ʿināyet ḳıl baña yā rab
ḥabībiñ ḥürmetiyçün kim elinde māh olup dü-şaḳ[1]

42a

5 çü ġaflet erişe nā-gāh ecel cāmın duta destim
nic'olur ḥāl [ü] aḥvālim gelende vaʿde-i esbaḳ

6 bıraḳmış vādī-i küfre beni ṭūl-ı emel yā rab
hidāyet isterem senden şefāʿat şāh-ı ġarb [u] şarḳ

7 ilāhī ḥācı şükrīdir tażarruʿ-la niyāz eyler
raḥīm ismiñle ʿafv eyle ḫaṭā vü cürmünü yā ḥaḳ

[1] *Dü-Şak*: Hz. Peygamber'in parmak işareti ile ayı ortadan ikiye bölme mucizesini telmih. "İnşikâk-ı Kamer" olarak adlandırılır. Bu mucizeden, Kamer Suresi'nin ilk ayetinde bahsedilir (bkz. Bulut 2001, 218).

.---/.---/.---/.---

1 benim tek gelmemişdir dehr-i dūna bī-ḫaber ʿāşıḳ
bulunmaz ehl-i ʿuşşāḳ içre bir ḫūnīn-ciger ʿāşıḳ

2 egerçi keşf-i rū ḳılmasa da ʿuşşāḳa mehveşler
müdevver çehreler buʾ-yile elbette yanar ʿāşıḳ

3 sevād-ı māsivādan[1] sūd-ı sevdādan degil ḫālī
niçün kim kākül [ü] perçem görüp cānın yaḳar ʿāşıḳ

4 yeter ʿuşşāḳa cevr etme ḥaẕer ḳıl nāleden cānā
geçer fūlād zırhdan tīr-i nāle ger atar ʿāşıḳ

5 peder mānīʿ olursa keşf-i rū etme deyü yāre
anıñ ʿömrün tebāh eyler eger bir āh eder ʿāşıḳ

6 kerem ḳıl tīr-i müjgān atma ʿuşşāḳa efendim tā
dönüp baḳmaḳ bizi sersem ḳılar elden gider ʿāşıḳ

7 neden geldi bu gizlü ülfetiñ aġyār-ı bed-ḫūya
demezsin bī-vefā bir gün seni elbet bular ʿāşıḳ

8 ḫudādan ḫavf ḳıl ʿuşşāḳıñı yandırma sulṭānım
mürüvvet eyle ey ẓālim ʿaceb yerden biter ʿāşıḳ

9 hele bu hüsn ayını saña ḳılmış kerem mevlā
egerçi yerde bitmezse saña gökden iner ʿāşıḳ

10 biraz inṣāfa gel sen de dil-i bī-çāreyi yaḳma
ḥaẕer ḳıl nāle-i dil-sūz ederse pek żarar ʿāşıḳ

11 efendim yandı şevḳından bu seyyid şükrī raḥm eyle
dirīġ etme yazıḳdır her zamān böyle biter ʿāşıḳ

[1] *Mâsivâ*: Arapça istisna edatı olan "siva" ve "mâ" bağlacının birleşmesiyle oluşan "Allah'tan başka herşey" manasındaki tasavvuf ıstılahı. Kalpte Allah'tan başka neyin sevgisi var ise o mâsivâdır (bkz. Cebeci 2009, 414).

230

..-- (-.--)/ ..-- / ..-- / ..-(--)

1 bir şehir var bu eṭrāfda denir köysancaḳ[1]
her giden ġamgīn olur böyle şehirdir alçaḳ

42b

2 kimseniñ düşmeye yolu bu vīrāna yā rab
ṣuyu necs āb-ı ḥamāmıñ aña derler el-ḥaḳ

3 fikr ḳılmaz benī ʿādem göreyim bir daḫi kim
nā-geh ol cānibe gitdiyse eger bir aḥmaḳ

4 ḥaḳ teʿālā kerem etse oña kim gitmeye hīç
zīrā gözden götürür ṣuyu muʿayyen revnaḳ

5 şükriyā düşmüş ise rāh bu yana ṣabr et
tīz çıḳarsın velī bir daḫi yemīn et muṭlaḳ

231

-.-- / -.-- / -.-- / -.-

1 bir zamāndır bir lebi gülnāra ḳıldım iştiyāḳ
firḳat [u] hicr-ile oldum tārmār [u] iḫtirāḳ

2 oldu ḫāk içre vücūdum sīm ibriḳ tek żaʿīf
muntaẓır-ı ḥüsn-i yārim yā rab olsun intifāḳ

3 bir gece gelseñ n'olur bu külbe-i aḥzānıma
bir naẓar ḳılsañ baña gör neylemiş baña firāḳ

4 ḥaḳ teʿālādan budur dāʾim münācātım benim
yā rab artır ḥüsn-i yāri düşmüş olsun iki şāḳ

5 ḳoyma elden dāmen-i dildār fırṣatdır göñül
maḳṣadın bulmaz kişi tā ḳılmaya tekmīl yaraḳ

[1] *Köysancak*: Şehrizor Sancağı'nda, Musul vilayetine bağlı bir kaza. Erbil ovasında bir nahiye ile 252 köyden oluşan bir kalenin eteğindedir (bkz. Kılıç 2011, 91).

6 sen benim māhım efendim şeb-çerāġımsın yaḳīn
ol raḳīb-i bed-perest ister ola dāʾim nifāḳ

7 ʿaşḳ içinde şükriyā meşhūr-i ʿālemsin vü līk
şiʿrine ṣad āferīn ḳıldı şuʿarā-yı ʿırāḳ

232

-.--/-.--/-.--/-.-

1 dil-berā yandım ezelden olmuşam bīmār-ı ʿaşḳ
olmasın yā rab benim tek hīç kimse ḫ̬ʷār-ı ʿaşḳ

2 ʿaşḳdır bülbül gibi rüsvā eden ben bī-kesi
ʿaşḳdır bir ġonce içün eyleyen dil-zār-ı ʿaşḳ

3 bir devāsız derde uġratmış beni dūr-ı felek
her zamān bir şūḫ̬a yalvardır beni bī-ʿār-ı ʿaşḳ

4 olmuşam pervāne-i ṣādıḳ saña ey şemʿ-rū
yanmışam başdan ayaġa ey leb-i gülnār-ı ʿaşḳ

5 şükrī-i bī-çāreye raḥm eylemezseñ ey ṣanem
bes durur ey bī-vefā bī-raḥm ey ġaddār-ı ʿaşḳ
43a

233

.---/.---/.---/.---

1 yine geldi bahār eyyāmı açdı ġonceler yapraḳ
mücevher zeyn [ü] zīnetle çıḳıp seyrāna leb işrāḳ

2 gel ey bī-çāre ʿāşıḳ ṣabr ḳıl bu ʿişve [vü] nāza
döküldü berg-i ʿanberveş yere yüzden semen tiryāḳ

3 bugün cemʿiyyet-i maḥbūb olupdur devr eder bāde
eriş ey derdemendān gel temāşā-yı ser-i ırmaḳ

4 erüben geldi hep derd ehl[i] oldu bir temāşā kim
ṣanasın rūz-ı ḥaşr oldu erişdi vaʿde-i mīṣāḳ

5 ben-i bī-tāb [u] bī-ṭāḳat neverd-i leng-i mūrumla
ne gördüm eñlenir bir kūşede bir nāzenīn messāḳ

6 yerinden durdu luṭf-ile gelip şordu benim ḥālim
dedi ey derd-keş niçün gezersin yalıñız hem ṭaḳ

7 dedim ey gözlerim nūr[u] n'idem bilmem ki kem-baḫtam
göze almaz beni maḥbūb olupdur tāḳatim hem ṭaḳ

8 dedi gel ikimiz bunda şafā vü ẕevḳ edelim kim
verir bī-keslere rızḳın görünmez yerden ol ḫallāḳ

9 bi-ḥamdillāhi ve'l-minne baña şükrī erip ḳışmet
giyāh-i ḫuşk tek ḳāf üzre şu aña verir rezzāḳ

234

-.-- / -.-- / -.-- / -.-

1 ehl-i ʿirfān meclisinde seyr ḳıl sevdā-yı ʿāşḳ
olmayan āşüfte bilmez kim nedir ġavġā-yı ʿāşḳ

2 leẕẕetin ʿaşḳıñ ne bilsin her faḳīh-i medrese
olmasa ṣāḥil eger müstaġraḳ-ı deryā-yı ʿāşḳ

3 ḳays-ı ser-gerdān gerek dünyāda merd-i ḫurde-dān
gör nice bī-çār-ı ʿaşḳ olmuş dilā leylā-yı ʿāşḳ

4 ey ṣanem ʿaşḳıñ yolunda ḳāmetiñ tek doġruyam
dönmezem bu sözden aṣlā olmuşam rüsvā-yı ʿāşḳ

5 gel berü ey muḥtesib terk et beni allāh içün
içmişem tā mest olunca ben bugün ṣahbā-yı ʿāşḳ

6 ey güzel raḥm et baña ol faḫr-i ʿālem ḫürmeti
olmuşam bī-ṭab [u] ṭāḳat ḳalmışam yek-tā-yı ʿāşḳ

7 olmuşam rüsvā-yı ʿālem şükriyā bir yār içün
neyleyem bilmem ne çāre olmuşam şeydā-yı ʿāşḳ

235

..-- (-.--)/ ..-- / ..-- / ..-(--)

1 giremem meclis-i rindāna rebāb olmayıcaḳ
söz [ü] sāz eyleyemem bezm-i şarāb olmayıcaḳ

43b

2 edemem yaḳamı çāk tā görüne gözüme yār
mest-i medhūş olamam dosta ḳurāb olmayıcaḳ

3 eylemiş baña peyām pīr-i muġān şefḳat-ile
ṣaḳın ey ʿāşıḳ-ı şūrīde şarāb olmayıcaḳ

4 kendiñi nāra bıraḳma ḥaẕer et mehlekeden
olma āvāre-i mehveş tā ki ḫʷāb olmayıcaḳ

5 şükrī bir şeyḫ dedi içme şarāb-ı ʿaşḳı
bāde destiñe veren bir dür-i nāb olmayıcaḳ

236

..-- (-.--)/ ..-- / ..-- / ..-(--)

1 istemem bir güzeli ḳaşı hilāl olmayıcaḳ
dudaġı şehd [ü] şeker ġabġabı bal olmayıcaḳ

2 ḳaddi ʿarʿar lebi şekker göz [ü] ḳaş ḳavs-i ḳader
sīnesi cennet-i firdevs ḫaṭ [ü] ḫāl olmayıcaḳ

3 ḫūr-zāde lebi bāde sim-i sāḳ serv-i çemen
güzel-i bī-bedel ü ruḫları al olmayıcaḳ

4 meh-cebīn zühre-i çīn ser-i gülistān-ı irem
per-i ṭāvūs gibi naḳş-ı ḫayāl olmayıcaḳ

5 şükriyā ol ṣanemiñ meclisine ḳılma heves
terk-i terk bī-ser ü pā rūy-ı bilāl olmayıcaḳ

237

.--- / .--- / .--- / .---

1 dilā zār [u] perīşān ol ki gitdi yār-i ġam-ḫʷārıñ
niçün ḳan aġlamazsın terk edersin yār-i dildārıñ

2 gidip derdiñ ʿilācı şol ḥekīm-i ḥāẕıḳıñ ey dil
ḳalıp fersūde nāsūr-ı yār-ile cism-i bīmārıñ

3 o yār feryād-ile eflāk-ı çārımda mesīḥāyı
bozulsun ʿaksine dönmekliginden çarḫ-ı ġaddārıñ

4 bizi öksüz bıraḳdı pīrimiz üstādımız derdā
vefāsız ḳoca dünyānıñ gör imdi ṭavr-ı eṭvārıñ

5 hemān dünyāda bir mürşid mükemmel derd-keş [ü] ʿārif
o server ḳādirī aḥmed meşāyıḫ ḳuṭb-ı efḫārıñ

6 o hem terk eyledi fānī cihānı gitdi ʿuḳbāya
bıraḳdı zār [u] ser-gerdān ḳamu erbāb-ı pindārıñ

7 dirīġā şeyḫ maḥmūd-zāde şeyḫ aḥmed gibi mürşid
ki *mūt ḳabl en temūt*[1] olmuş bıraḳdı ṭālib-i zārıñ

44a

8 bu dünyā rengine aldanma ey dil naḳş-ı fānīdir
yeter ey nefs-i şom dünyāya şaldı şūr emmārıñ

9 utan fiʿl-i ḳabīḥiñden ḥaḳında geldi *kerremnā*
sözüñ mü var ḫudāvende duta maḥşerde ḳahhārıñ

10 yeter cemʿ etme menhiyyāt utan ḥaḳ rūz-ı ʿuḳbāda
ʿamel bir dāne-i ḫaşḫāş olursa var çoḳ bārıñ

11 gece gündüz ḳıyās etme bu bir mār-ı dü-reng oldu
bilirsin *külli şeyʿin hālikun* yā var mı inkārıñ

12 bu pendi ḫalḳa söylersin velākin sūd yoḳ şükrī
en evvel kendiñi ṣāf et ẕelīl et nefs-i ġaddārıñ

[1] *Mûtû kable en-temûtû*: "Ölmeden önce ölünüz" mealindeki hadisten iktibas. Mutasavvıfların "fenafillah" ıstılahını açılarken sıkça başvurdukları bir hadistir (bkz. Yılmaz 1992, 128).

238

-.-- / -.-- / -.-- / -.-

1 ey dirīġā baġrımı ḳan etdi devrān-ı felek
her zamān ber-ʿaks devr eyler bu gerdān-ı felek

2 hīç kim kām almadı bu pīre-zen mekkāreden
günde bir şevher bulur inkāḥ olur mān-ı felek

3 ber-murād olmaz bu fānīyle kimesne ey peder
naḳşına aldanma kim olmuş durur bān-ı felek

4 āb-ı dāmen kim verir elbet alır ʿömr-i ʿazīz
şanma rāḥatdır ki ḳaç gün etdi mihmān-ı felek

5 seyyidim şükrī nedir feryād edersin ney gibi
nen var-idi kim eliñden aldı sulṭān-ı felek

239

.--- / .--- / .--- / .---

1 göñül ko iḫtiyārıñ eldedir fikr eyle encāmıñ
ṣaḳın maġrūr olursun rūz [u] şebdir tīre eyyāmıñ

2 özüñden key ḫaberdār ol eliñde var iken fırṣat
emīn olma fenā dünyāda kimse almadı kāmıñ

3 enāniyyet tekebbürden ferāġat ḳıl tevāżuʿ sür
kimesne bulmadı bulmaz merāmın sen de bil nāmıñ

4 ʿeben ecdādıñı ḫāṭır-nişān et ey dil-i şeydā
saña ḳalmaz bu dünyā başa dek fikr eyle āʿmāmıñ

5 melik māżīleri gördüñ nic'oldu cām-ı cem ḳanı
yatur ḫāk-ile müstaġraḳ yemiş dīdān endāmıñ

44b

6 eliñden geldigince saʿy-ı ḫayr et el-ḥaẕer şerden
rıżā-yı ḥaḳ gözet zīrā buyurdu naṣṣ *ḳassām*ñ

7 unutma şükriyā *naḥnu ḳasemnā*da nedir taḳsīm
ṭamaʿ kes fānī dünyādan ne ekl [ü] şurb-ı ikrāmıñ

240

..-- (-.--)/ ..-- / ..-- / ..-(--)

1 ḫʷār bakma buña bir şehr-i güzeldir kerkük
menbaʿ-i ʿilm [ü] edeb ʿadne bedeldir kerkük

2 çār eṭrāfı vilāyet velī bu cümleye şāh
fuḳarāya heme dem nān-ı sebīldir kerkük

3 kim ki bu genc-i ṭılısma gider etse naẓarı
yıḳılıp baḫt-i nigūn oldu meşeldir kerkük

4 ol kesiñ baḫtı yanar baḫtına ṭaş etse bunuñ
kim ki ḥüsn-i naẓar eyler aña müldür kerkük

5 evvelā burc-ı nebiyy buña denir cān-ı peder
bu ḳadar ẕāt-ı şerīf bunda fażıldır kerkük

6 ez-ḳadīm ibni ʿüzeyr mürsel[i][1] bünyād etmiş
adına sebze bahār oldu delīldir kerkük

7 ḳalʿa ḳavs sūse[2] denir nāmına ḳorḳup daḫi
ne güzel ism-ile gör burc-ı ḥameldir[3] kerkük

8 dediler adına beşinci ʿırāḳ yaʿnī reşīd
şehr-i zūr daḫi yine yeddi temeldir kerkük

9 mā-ḥaṣal buḫtı-naṣırdan[4] bu ʿimāret ḳalmış
oldu yeddinci buña nām-ı cezīldir kerkük

---

[1] *Üzeyir*: Tevbe Suresi 30. ayette adı geçen, peygamber olup olmadığı tartışmalı kişi (bkz. Adam 2012, 401-402). Kerkük'te kendisine atfedilen bir türbe bulunmaktadır (bkz. Gündüz 2002, 292).

[2] *Sûse*: Tunus'un Akdeniz sahilinde tarihî bir şehir (bkz. el-Cedidî 2009, 571).

[3] *Hamel*: Koç Burcu. İçinde on iki dışında beş yıldızdan oluşur. Nevruzun başlangıcı güneşin Hamel burcuna girdiği zamandır. Edebiyatta bahar, güneş-hamel-nevruz üçlüsü ile birlikte anılır (bkz. And 2008, 336).

[4] *Buhtunnasr*: Milattan önce 605-562 yılları arasında hüküm süren, Yahuda Devleti'ni ortadan kaldırarak Kudüs'ü ve Süleyman Mabedi'ni yıkan Babil kralı. Savaşlar dışında ülkesinin imaretine de önem vermiştir. Babil asma bahçelerini de o yaptırmıştır (bkz. Harman 1992, 380-381).

10 yaʿnī her kim bunā bir kec naẓar etdi elbet
yıḳılıp yandı hemān baḫt-ı güzeldir kerkük

11 şükriyā ḥamd-i ḫudā sākin-i kerküküz biz
in-şāʾallāh yine medfene ḥaldir kerkük

241

-.--/-.--/-.--/-.-

1 ey felek saʿy-ı ʿabeş merhūke devrān eylediñ
ḥaḳ yolunda merd olanlar baġrını ḳan eylediñ

2 āl-i mervān-ı[1] ḥumārıñ baḫt-i iḳbālin küşād
ḫānedān-ı muṣṭafāyı ḳan [u] ġalṭān eylediñ

45a
3 minber ü miḥrābını ḳıldıñ resūlüñ ser-nigūn
bu ne işdir kim binā-yı şerʿi vīrān eylediñ

4 ṭāʾir-i rūḥ-ı muṭahhar oldular bī-bāl [u] per
ṭāvus-ı murġ-ı yezīdi fiʿl-i şeyṭān eylediñ

5 ol yezīd-i bī-ḥayā bī-dīn [ü] bī-iḳrār sefīh
ser-firāz etdiñ dil-i pür-kīni ḫandān eylediñ

6 rūz-ı maḥşer ne sözüñ vardır resūl-i ekreme
būse-gāhın tīġ-i ḫūn-rīz-ile bürrān eylediñ

7 seyyidim şükrī yeter ḳan aġla yoḳsa nüh felek
lerzeler şaldıñ cihānı āh [u] efġān eylediñ

242

.---/.---/.--

1 dirīġā baġrımı ḳan etdi köşküñ
vücūdum ḫāke yek-sān etdi köşküñ

[1] *Mervân*: Emevi halifesi ve Mervânî kolunun kurucusu (v. h. 65 / m. 685). Emevi iktidarı, ailenin Süfyanî kolundan Mervan'ın adını taşıyan Mervanî koluna I. Yezid'in oğlu II. Muaviye'nin vefatından sonra geçmiştir. (bkz. Aycan 2004, 225-227).

2 bıraḳdı bir maraż cān-ı ʿazīze
binā-yı ʿömrü vīrān etdi köşküñ

3 pederden bizlere olmuşdur īdāʿ
anuñçün ḫalḳı ḥayrān etdi köşküñ

4 biñ iki yüz otuz yedide tārīḫ
cihānda rūy-ı pinhān etdi köşküñ

5 seyid şükrī nedir bu medḥ [ü] ẕemmiñ
bu ıl gördüñ bizi ḳan etdi köşküñ

243

--. / .--- / --. / .---

1 yandırdı beni cānā bu çehre-i gülnārıñ
luṭf eyle bu bīmāra bir kez leb-i güftārıñ

2 raḥm eyle ben-i zāra ṣalma dilimi nāra
derdim yete tīmāra ʿadem oldu bu bīmārıñ

3 ey ʿişveleri raʿnā ve'y cilveleri ṣahbā
eyle baña bir ḥayfā düşmez ele bu yāriñ

4 baḳ ḥālime cānānım bir ʿāşıḳ-ı nālānım
biñ kez saña ḳurbānım luṭf et baña dīdārıñ

5 şükrī bu ne efġāndır bes nüh felegi yandır
ol lebleri mercāndır tā ḥaşr seniñ yāriñ

45b

244

-.-- / -.-- / -.-- / -.-

1 ey güzeller serveri ḳaddiñ ne bālādır seniñ
dil-rübālar içre laʿliñ dürr-i yek-tādır seniñ

2 ey şeh-i āḫir zamān ve'y fitne-i devr-i felek
cümle aʿlādan efendim ẕātıñ aʿlādır seniñ

3 gelmemiş devr-i zamāna bir de ẕātıñ gibi nūr
ḫāzin-i genc-i risālet ismiñ esmādır seniñ

4 ādem olmazdı eger sen gelmeseydiñ yā ḥabīb
bāʿiṣ-i īcād-ı ʿālem feyż-i mevlādır seniñ

5 rūz-ı maḥşerde şefāʿat-ḫᵛāhsın sen cümleye
himmet eyle bizlere ḳapuñ muʿallādır seniñ

6 eylegil luṭf [u] mürüvvet söyle ümmet bendeñe
yā muḥammed muṣṭafā bu şükrī şeydādır seniñ

7 naʿt söyler gece gündüz bī-nevā şükrī hemīn
müflis-i bī-māyedir dergehde rüsvādır seniñ

245

-.-- / -.-- / -.-- / -.-

1 gözlerim nūru seniñ luṭfuñ firāvān olsa yeg
her zamān bī-çāre ʿāṣıḳ saña ḳurbān olsa yeg

2 böyle kim ben olmuşam üftāde-i ḥayrān saña
böyle ʿömrüñ ḥāṣılı bir bād-ı ḥarmān olsa yeg

3 bārī raḥm eyle baña şādān ḳıl bu göñlümü
dil veren ʿāşıḳ hemīşe şād [u] ḫandān olsa yeg

4 eylemezseñ bendeñe bir luṭf [u] iḥsān [u] kerem
ger der-iseñ cān-ı şīrīn ṣaḥn-ı hicrān olsa yeg

5 bir zamāndır şükriyā meftūn-ı dīdār olmuşam
neyleyem bilmem n'idem dil-ber pür-iḥsān olsa yeg

246

.--- / .--- / .--- / .---

1 beni ebleh ṣanan ʿāḳil şeh-i ḫūbānı görseydiñ
olurduñ der-be-der āvāre ol cānānı görseydiñ

2 baña ṭaʿn eylemezdiñ ey faḳīh-i medrese hergiz
bu ḥüsn-ile sen ol gül-reng leb-i mercānı görseydiñ

3 benim ḫānem ḫarāb olmuş görünce serv-i bālāsın
ne ḥaşmetlü geçerdi şol gözü fettānı görseydiñ

46a

4 ne-bākim ṭaʿne-i aġyārdan üftāde-i ʿaşḳam
baña ṭaʿn eyleyen şol kākül-i zülfānı görseydiñ

5 nedir şükrī fiġān-ile uşandı yer ü gök ḫalḳı
eger bir kez ḳamu ʿömrüñde ol cānānı görseydiñ

247

-.-- / -.-- / -.-- / -.-

1 n'oldu ey serv-i revānım hīç beni yād etmediñ
bu żaʿīf ecsāmımı bu ġamdan āzād etmediñ

2 bir naẓar ḳıldıñ baña güyā dediñ şād eyledim
ʿaşḳa şaldıñ līk bilmem n'oldu irşād etmediñ

3 ey felek bir derd verdiñ bulmadım dermānını
ʿömr azaldı geçdi devrān göñlümü şād etmediñ

4 şol raḳīb-i rū-siyāha mihr edersin dā'imā
olmadı bir gün ben-i miskīni dil-şād etmediñ

5 böyle ġaddār olma senden ṣorulur elbet bu rāz
n'oldu cānā rūz-ı ḫaşri ber-güzīn yād etmediñ

6 ḫod bilirseñ fānīdir bu ḥüsne olmaz iʿtibār
ver zekāt-ı ḥüsn[ü] fikr-i rūz-ı miʿād etmediñ

7 şükriyā terk etmediñ nev-res civānlar ʿaşḳını
saña n'oldu ey vefāsız mergi hīç yād etmediñ

248

..-- (-.--)/ ..-- / ..-- / ..-(--)

1 eşiginde ḳulu ol ʿaşḳ-ile bu sulṭānıñ
şeyḫ maḥmūd gibi bir merd-i reh-i mevlānıñ

2 ṭogru gel ister-iseñ bulmaġa rāh-ı ḥaḳḳı
yüzüñe keşf ola sırrı ḳamu dünyānıñ

3 reh-nümā oldu ṭarīḳ ehline bu pīr-i muġān
olagör bābına der-bān bu kerīmü'ş-şānıñ

4 şeyḫ maḥmūd gibi bir erşed-i nās bunda yatur
żabt [u] rabṭ-ile olupdur ʿāmiri devrānıñ

5 zengene[1] ʿıtrıyetdir sākin-i kerkük bugün
būs eder türbe-i pākin vuzerālar anıñ

6 bu durur rāh-ber-i mürşid-i kāmil gel gel
dergehinde ḳılalım raḳṣ biraz mollānıñ

7 sīnemiz def edüben nālemizi nāye girift
ḳıla lūb ṣūfīleri terd dürüp dāmānıñ

46b

8 ḫāzin-i keşf-i kerāmet görünür dā'im ol
erişip remz-i rumūzu ucuna dünyānıñ

9 şarḳ [u] ġarban geliyor zāviye-i ʿulyāya
söylenir ismi lisānında ḳaṣiyy-i dānıñ

10 ṣofra-i nān-ı ḫalīl[i] hele meşhūr-ı cihān
sīr eder işkemini günde hezār cūʿānıñ

11 ḥamdü lillāh dıraḫşān bu çerāġ-ı himmet
şeyḫ aḥmed gibi bir zürriyeti vardır anıñ

12 şeyḫ aḥmed gibi bir terk-i vücūd-ı ẕāt-ı şerīf
n'ola söylersem eger ḳuṭb[u] olup ezmānıñ

13 maḥv edip cism-i żaʿīfi reh-i ḥaḳda billāh
ḳalmadı ẕerrece et tende ḥaḳīḳat cānıñ

[1] *Zengene*: Şeyh Mahmud-ı Kerkükî'nin mensubu olduğu aşiret (bkz. *Mahmud-ı Kerkükî*).

14 ḳıldı rıḥlet yine biñ iki yüz ḳırḳınıñ
sekizinde yine bir māh-ı rebīʿü’s-sānıñ

15 ḥamdü lillāh ki var post-nişīn-i kāmil
mürşid-i ʿilm-i şerīf nām-ile abdu’r-raḥmānıñ[1] (**)

16 umaram bārī teʿālā ver[e] çoḳ ʿömr aña
açıla feth [ü] fütūḥ şeyḫ ola ʿirfānıñ

17 on iki ʿilmi tamām etdi igirmi senede
posta geçdi yine ḳırk sinn-ile bü’l-aḳrānıñ

18 pederin cāyını rūşenger edip ʿilm-ile ol
pāyidār ola ilāhī bula levm enʿāmıñ

19 şükr lillāhi teʿālā degil ol şöhre-i ʿām
ʿilm-ile ḥilm-ile geçdi peder-i nūrānıñ

20 her kemāliyle münevver görünür ʿālemde
aḥsen-i ḫalḳı eder çāker aña aḳrānı

21 şükr lillāh degil ḫālī şeyḫ aḥmed postu
on bir evlādı yerinde otur[ur] ol cānıñ

47a

-.-- / -.-- / -.-- / -.-

[1] *Abdurrahman Hâlis-i Kerkükî*: Gazelde bahsedildiği üzere Şeyh Mahmud’un torunu, Şeyh Ahmed’in oğludur. (bkz. *Mahmud-ı Kerkükî* ve *Ahmed-i Kerkükî*) H. 1212 / m. 1797 yılında Kerkük’te dünyaya gelmiştir. Kadirîlik’te Halisiye şubesini tesis etmiştir. Aynı zamanda kabiliyetli bir şair olup Türkçe, Kürtçe ve Farsça şiirlerden oluşan bir divanı vardır. Şöhreti ve nüfuzu Kerkük sınırları aşarak, imparatorluk topraklarına yayılmıştır. Sultan Abdülmecid’in haremi Sultâne Hatun, gördüğü rüyaların tesiriyle kendisine intisap etmiştir. Divanından başka iki eseri daha vardır. Biri *Kitabü’l-Meârif fî Şerh-i Mesnevî-i Şerif* isimli Mesnevi-i Şerif’in ilk 18 beytini şerh ettiği bir manzum eser; diğeri ise Şeyh Abdülkadir-i Geylânî’nin menkıbelerini içeren *Behcetü’l-Esrâr Tercümesi*’dir. H. 1275 / m. 1859 yılında rıhlet edip Kerkük’teki hankahının haziresine defnedilmiştir (bkz. bkz. Vassaf 2011, 139-141; Çelik 2008, 160-167). Şeyh Halis, Şükrî’nin Şeyh Ahmed’ten sonraki şeyhidir. Şair burada ve 670. manzumenin 49. beyitinde Şeyh Ahmed’ten boşalan koltuğa Şeyh Halis’in oturduğundan bahsediyor. 695. manzumede 1252 hicrî senesinde Şeyh’in riayetinde yapılan hac ibadetini anlatan Şükrî aynı zamanda Şeyhinin bir gazelini de tahmis etmiştir (bkz. 686). Bu gazeli 179b sayfasına “güfte-i eş-şeyḫ ʿabdurraḥmān ḫāliş efendi” başlığı ile kaydetmiştir. 687. manzume ise Halisiye dergahının kapısı için yazılan “güfte-i seyyid şükriyyü’l-ḳādirī tārīḫ-i bāb-ı tekye-i şeyḫ maḥmūdü’l-ḳādirī ḳudduse sırrahu” başlıklı gazeldir.

1 düşmeden dil söylemekden yāre yalvarmaḳ gerek
yāre yalvarmaḳ gerek dildāra yalvarmaḳ gerek

2 ʿāşıḳ-ı bī-çāreniñ yoḳdur ʿilācı neylesin
vaḳt olur bu nevʿ-ilen aġyāra yalvarmaḳ gerek

3 ister iseñ kām-ı dil bulmaḳ eger ʿārif hemīn
dem-be-dem ol sāḳī-i ġaddāra yalvarmaḳ gerek

4 şemʿveş ger tār-ı perdiñ yanmaya ey ḫavl be-ser
başına dolanaraḳ meh-pāra yalvarmaḳ gerek

5 gāh āheste gehī efġān-ı bī-sāmān-ile
şükriyā her reng-ile şol yāre yalvarmaḳ gerek

250

-.-- / -.-- / -.-- / -.-

1 isterem cānā dolanam başına pergār tek
yoḳ durur elde ʿinānım olmuşam bī-ʿār tek

2 raḥm edip bir kez benim efġānıma güş urmadı
kāş olaydıñ sen daḫi üftāde ben bī-çār tek

3 olmuşam yaʿḳūbveş[1] beytü'l-ḥazende bī-baṣar
dīde-i pür-ḫūnuma müjgān görünür ḫār tek

4 ey gözüm nūr[u] bu nāz [u] cilve gör neyler baña
cānımı yaġma ḳılar şol yaġı-ı ḫūn-ḫᵛār tek

5 şükriyā bu ol ġazeldir bir muvaḥḥid söylemiş
her nefes ḫāṣāke ḳatdıñ baḫr[i] lengerdār tek

[1] *Ya'kûb Peygamber*: Kur'ân'da adı geçen peygamberlerden olup İbrahim Peygamber'in torunu ve İshak peygamberin oğludur. Yusuf'un kuyuya atılmasından sonra onun hasretiyle Beytü'l-Ahzen denilen kulübesinde (bkz. *Beytü'l-Hazen*) yıllarca ağlamış ve kör olmuştur. Yıllar sonra Yusuf, kardeşi Bünyamin ile ona gömleğini göndermiş ve gözleri açılmıştır. Yusuf'a kavuşunca ömrünün sonuna kadar rahat bir yaşam sürmüştür. Edebiyatta, gözlerinin görmez olması, yıllarca ağlaması, külbe-i ahzânı, gözlerinin açılması gibi telmih konuları ile ele alınır (bkz. Pala 2005, 478).

251

.--- / .--- / .--- / .---

1 gönül aldanma bu dehre vefāsı yoḳ bu dünyānıñ
ḥayāsız köhne ḳarıdır cefāsı çoḳ bu dünyānıñ

2 ḳalıpdır biñ kişiden gör olupdur her işiden kör
görendir hem işiden gör beḳāsı yoḳ bu dünyānıñ

3 buña aldanma ey cānım deme var mülk [ü] evṭānım
işit her gece efġānım ḥaṭası çoḳ bu dünyānıñ

4 ḳanı menlik eden ḳullar nic'oldu söylegil anlar
benim rüstem diyen cānlar bināsı yoḳ bu dünyānıñ

47b

5 süleymān ḳanı iskender nic'oldu ʿāleme server
ḳanı dünyāda peyġāmber ḥayāsı yoḳ bu dünyānıñ

6 ḳanı ʿanter[1] ḳanı rüstem ḳanı cemşid-ile ol cem
girip ḫāk içre oldu ḫam bināsı yoḳ bu dünyānıñ

7 yapışma şükrī̈-i pür-ġam bu dünyā şuġlüne muḥkem
feraḥ bulmaz göñül bir dem ṣafāsı yoḳ bu dünyānıñ

252

..-- (-.--)/ ..-- / ..-- / ..-(--)

1 menbaʾ-i zümre-i erbāb-ı süḫandır kerkük
ʿandelībān-ı diliñ rūḥuna tendir kerkük

2 bundadır rāyiḥa-i nāf-ı maʿārif bunda
söylesem ṣanma ḫaṭā bil ki ḫotendir kerkük

3 teng ṣūretdir eger cām gibi māniʿ[i] yoḳ
büt-perestāne bugün deyr-i kühendir kerkük

[1] *Antere bin Şeddâd*: Cahiliye dönemi Arap toplumunda hem şairliği, hem de cesur. atılgan, güzel huylu, hoşsohbet, zulme boyun eğmeyen savaşçı yapısı ile tanınmıştır. Efsanevi kahramanlıkları daha sonra, genel olarak "Antere kıssası" adı ile anılan bir destanın meydana gelmesine sebep olmuştur (bkz. Muhtar 1991, 237).

4 bunda neş’et eder ey sāḳī ʿaḳīḳ-i[1] ʿummān
ḳahve [vü] bāde-i gül-reng-i yemendir kerkük

5 şūrezār-ı leb-i deryāsı yaḳındır baġdād
ḫūblar menşe’i pür-şūr-ı fitendir kerkük

6 ṣuver-i sāde-ruḫān-ile- leb-ā-leb memlū
bir büt-i tāze-res-i ġonce-dehendir kerkük

7 ḫüccet-i ḥikmet-ile āb [u] hevāsı şāhid
ki leṭāfetde ʿaceb bāġ-ı ʿadendir kerkük

8 şükriyā bunca medāyiḥ dedi ammā daḫi var
yāsemenzār gibi sīm-bedendir kerkük

253

.---/.---/.---/.---

1 ilāhī cūd-ı luṭf-ile ola maḳṣūdumuz ḥāsıl
olam ol yār-i ġam-ḫᵛāra muḳaddem olmadan vāṣıl

2 muḥammed muṣṭafā ḥaḳḳı ricāmız tīz ḳabul eyle
ol[a] bu varṭa-i kübrā dil [ü] cān ḳalbden zā’il

3 ʿaliyyü’l-mürteżā ol şāh ḥüseyn-i kerbelā ḥaḳḳı
ḥasan ḫulḳ-ı rıżā içün yetirgil maḳṣadım ʿācil

4 ʿalī zeyne’l-ʿabā-ile muḥammed bāḳır [u] caʿfer
ʿalī mūṣā rıżā ḥaḳḳı olam dergāhıña ḳābil

5 imām-ı heştümīn kāẓım taḳıyy [ü] bā-naḳī ḥaḳḳı
ḥasan ʿasker penāhım ḳıl ṣırāṭı tīz geçem mā’il

6 be-ḥaḳḳ-ı çār-deh-i maʿṣūm[2] beni ḳurtar bu firḳatten
be-ḥaḳḳ-ı mehdiyü’l-hādī muḥammed server ol kāmil

[1] *Akîk*: Yemen’den çıkarılan değerli kırmızı taş. Rengini Süheyl yıldızının etkisiyle aldığına inanılırdı (bkz. Onay 2007, 28).
[2] *Çâr-deh Ma’sûm*: On dört Masum. Hz. Peygamber, Hz. Fâtıma ve 12 İmam’ı kapsayan, İsnâaşeriyye Şiîleri’nin hata ve günahtan münezzeh olduğuna inandıkları on dört kişiyi ifade eden bir tabir (bkz. Algar 1993, 227-228).

48a

7 bu seyyid ḥācı şükrī hem yine ḫatm-i imām etdi
bu ẕāt-ı pāk-ṭıynetler medīḥinde olup fāżıl

254

-.-- / -.-- / -.-- / -.-

1 ey göñül besdir fenā bī-hūde cevlān eylegil
terk-i terk ol ʿālem-i vaḥdetde iskān eylegil

2 ʿārif ol eyle tevāżuʿ kendiñe kār-ı ʿamel
bir zamān ġaddār-ı nefse hetk-i noḳṣān eylegil

3 saʿy edip buldu hidāyet cümle aḳrānıñ seniñ
sen daḫi inṣāfa gel bes bunca ʿiṣyān eylegil

4 mūy-ı jūlīde aġardı ḥırs-ı nefs-ile yeter
ey mürüvvetsiz biraz hem ḫavf-ı sübḥān eylegil

5 bang-i rıḥlet semʿiñe ergirdi hātif-i ġaden
kendiñe raḥm eyle besdir bunca ṭuġyān eylegil

6 varṭa-i kübrāyı gösterdi ḫudāvend-i kerīm
böyle tehdīde erişdiñ şerm-i yezdān eylegil

7 seyyidim şükrī ṭarīḳ-i ḥaḳ gözet inṣāfa gel
vaḳt erişdi ʿömr azaldı saʿy-ı īmān eylegil

255

-.-- / -.-- / -.-- / -.-

1 ey dil-i dīvāne ḥaḳḳa ṭoġru iḳrār eylegil
ṭāʾib-i müstaġfir ol şeyṭana inkār eylegil

2 mālāyaʿnī sözleri terk eyle ey şermende kim
rüste-ḫīz olmaḳ yaḳındır eyyü güftār eylegil

3 bī-vefādır pīre-zen dünyā inanma naḳşına
ʿāḳıbet ġaflet göçersin yaḫşi eṭvār eylegil

4 cehd edip ḫayra dürüş cümle ʿabeṣdir genc [ü] māl
kāse-i engūr[ı] ṣındır meyl-i ebrār eylegil

5 senden aḳdem buldu herkes feyż-i ḥaḳla rāh-ı dīn
sen daḫi merdāne depren ʿazm-i gülzār eylegil

48b

6 terk-i terk ol rind [ü] bī-pervā ḳalender-meşreb ol
kūşe-i ʿuzlet ḳanāʿat bul dil-āzār eylegil

7 gezme bī-hūde ʿabeṣdir ey göñül būd [u] ne-būd
terk eden erdi murāda ẕikr-i aḫyār eylegil

8 olma ḥırṣ-ı nefs-ile kīn [ü] keder üftādesi
kendiñi bir sāʿat aḳdem ḫoş sebük-bār eylegil

9 şükriyā terk-i cihān etmek ne mümkin bend-ile
līk cüzʾī bir göñül ḥaḳdan ḫaberdār eylegil

256

-.-- / -.-- / -.-- / -.-

1 eyledim çün ʿazm-i islāmbol ben-i şūrīde-ḥāl
muntaẓīr-i rāhım oldu cümleten ehl [ü] ʿıyāl

2 gece gündüz baḥr-i ġamda ġarḳ olup göz yaşına
bir nefes ġurbetde benden gitmedi fikr-i melāl

3 fikr-i evṭān bir ṭarafdan bir ṭaraf ʿālem fesād
eyledim cism-i ʿazīzim rūm elinde çün helāl

4 rūz-ı ʿıyd oldu amāsiyye gibi şehr-i laṭīf
başıma zindān olup ol belde-i cennet-miṣāl

5 çün gelip herkes saʿīd-i ʿıyd eder aḥbāb-ile
olmadı bir āşinā tā eyleye ḥālim suʾāl

6 ġam dutar yaḳam ben el-ān eylerem ġamla biliş
ʿıyş [u] ʿişretde ḳamu ʿālem baña ġamdır nevāl

7 şükriyā ger pādişāh ġurbetde olsa bir kişi
ḥasret [ü] firḳat nedāmet miḥnet eyler pāy-māl

257

..-- (-.--)/ ..-- / ..-- / ..-(--)

1 sevmişem bir ṣanemi şīvesi reftārı güzel
cilve [vü] nāz-ı şīrīn ṭalʿat-ı ruḫsārı güzel

2 hele nāz eyleyerek cümle ḳarārım aldı
piste-i nāzik-ile bīçe-i şīr-ḫᵛārı güzel

3 ḳadd-i mevzūnu senev-ber leb[i] laʿl dişi dür
ġabġab-ı sīb-i zenaḫdān-ile gülnārı güzel

49a

4 kirpigi tīr-i ḳażā ḳaşları hem ḳavs-i ḳader
lebleri ḳand [u] şeker nāz-ile reftārı güzel

5 şükriyā ṣābr ede mi böyle nigāra ʿāşıḳ
geldi meşşāṭa ṭarar ṭurra-i ṭarrārı güzel

258

-.-- / -.-- / -.-- / -.-

1 elif allāh der ki birdir bī-şerīk [ü] lā-miṣāl
be berīdir cümle aʿżādan münezzeh lā-yezāl

2 te teʿālallāh yaratdı on sekiz biñ ʿālemi
ṣe ṣenā [vü] ḥamd o[n]adır ḳādirü hem ẕü'l-celāl

3 cim cihetden ʿār bir ẕāt-ı muḳaddesdir ḥakīm
ḥa ḥimāyet andan ister ins [ü] cin ṭayr [u] ġazāl

4 ḫı ḫalāyıḳdan mükerrem eyledi insān[ı] ḥaḳ
dal delīl-i ḥaḳ bize geldi muḥammed yā ricāl

5 ẕel ẕikir etdi kitābullāhda aṣḥāb [u] āl
rı refāḳat çār-yār [u] çār-rükn[1] [ü] çār-rāh

6 ze zühūḳ oldu ḳalıp *lā*da biraz ehl-i şimāl
sin saʿādet bulmadı oldu şaḳī ehl-i ḍalāl

7 şın şehādet eyledi ehl-i yemīn buldu necāt
ṣad ṣıdıḳ-ile muḥammede inandı bī-mecāl

8 ḍat żiyā buldu muḥammed nūr[u] pertev gösterip
ṭı ṭarīḳat ehline maḥṣūṣ olupdur ṣevḳ-i ḥāl

9 ẓı ẓafer bulmaz ricālullāha şeyṭān-ı laʿīn
ʿayn ʿināyet eyledi ehl-i yaḳīne ẕü'l-celāl

10 ġayn ġanīdir ḥaḳ teʿālā her ne isterseñ verir
fe fenā fillāh[2] ol yāhūd gözet rāh-ı ḍalāl

11 ḳāf ḳurʾān içre nāzildir ḳamu erkān-ı dīn
kef kelāmullāhı iḳrār eyle olgil ehl-i ḥāl

12 lām luṭuf-ı ḥaḳ olursa merdüm[ü] nācī bulur
mim muḥammed şerʿini muḥkem dutar ṣāḥib-viṣāl

13 nūn nūrullāh[a] müstaġraḳ olam derseñ eger
vāv vāfī ol ʿaḳīde baġla ʿahde ittiṣāl

14 he hidāyet tañrıdan eyler temennā ehl-i dil
lām elif *lā*da ḳaldı estaʿiẕ ehl-i ḍalāl

15 ye yavuz işden hezārān tevbe yā rabbe'l-ʿibād
ʿafv ḳıl cürmüm ilāhī ẕenb [ü] noḳṣānım cibāl

49b

16 şol ebū bekr [ü] ʿömer ʿoṯmān ālīniñ ḥürmeti
ehl-i beyt-i muṣṭafāya hem bağışla yā celāl

17 ben [ne] ḥaddim var seyid şükrī yā meddāḥ[ı] olam
anlarıñ meddāḥı olmuşdur ḫudā-yı ẕü'l-celāl

[1] *Çâr Rükn*: Namaz, zekat, oruç ve hac ibadetlerini ifade eden terim.
[2] *Fenâ Fillâh*: Kulun zat ve sıfatının, Allah'ın zat ve sıfatında fani olması demektir. Dünyevî herşeyden soyunarak Allah'a yönelmeyi ifade eder (bkz. Cebeci 2009, 2010).

259

-.-- / -.-- / -.-- / -.-

1 bir civān-ı nāzenīn gördüm bugün çeşm-i ġazāl
lebleri mül saçı sünbül leb-şeker ḳaşlar hilāl

2 başa ṣarmışdır siyeh pūşī yaḳar ʿāşıḳları
dökülüp gülnār yanaġ üzre saçaḳ eyler ḳitāl

3 ḥoḳḳa-i laʿl-i lebiñ gördükde oldum derdnāk
şerbet-i laʿliñi emse mecnūn olur lāübāl

4 görse yūsuf ger züleyḫā rūy-ı ṭannāzın anıñ
ʿālemi ḥayretde ḳoymuş ol nigār-ı bī-miṯāl

5 şükriyā baña vefā ḳılmaz bu ʿunvān bes neden
bizleri gördükde eyler nāz [u] ʿişve bu ne ḥāl

260

-.-- / -.-- / -.-- / -.-

1 ey benim rūḥ-ı revānım nāz-ile seyrāna gel
raḥm-i ʿuşşāḳ et efendim luṭf-ile iḥsāna gel

2 ḳalmışam beytü'l-ḫazende bu mürüvvet mi begim
aç kemend-i zülfüñü ʿafv et beni īmāna gel

3 ben seniñ ḥayrānıñam ey pādişāh-ı ḥüsn kim
derdime tīmār ḳıl ḳurbān saña rindāne gel

4 bend-i zindānam yeter ʿadm oldu cānım hicr-ile
ḥālime raḥm eyle sulṭānım biraz zindāna gel

5 şükrī-i bī-çāreyi yaḳdıñ firāḳ-ı hicr-ile
ḥayfdır cānā yeter ʿuşşāḳ-ile külḫāna gel

261

-.-- / -.-- / -.-- / -.-

1 görmüşem bir dil-rübā ḥālim olupdur özge ḥāl
gözleri āhū lebi līmū ḳadi ʿarʿar-miṣāl

2 nev-res-ile nev-civān şīrīn-süḫan ebrū-kemān
tāze gül lebler ḳızıl elma yanaḳ egrice ḫāl

50a

3 şanasın ser-tā-ḳadem giymişdi cennetden ḥarīr
bir münevver çehrelü yoḳdur anıñ tek meh-cemāl

4 gelmeyiser daḫi bir de beñzer aña meh-cebīn
görmemiş devr-i felek ḥüsnüne teşbīh ü miṣāl

5 şükriyā besdir aña meddāḥ olup keşf etme zār
ḫalḳ ẓālimdir cihānda belki eyler bed-maḳāl

262

-.-- / -.-- / -.-- / -.-

1 ey kerīm-i kirdgār [u] ey laṭīfü ẕe'l-celāl
ʿālim-i dānā baṣīr [ü] hem ḫabīr-i pür-kemāl

2 miskīn [ü] bī-çāre ḳaldım baḥr-i ġamda yā raḥīm
hicr-i dil-ber bir ṭarafdan bir yañadan dehr-i ḍāl

3 faḫr-i ʿālem muṣṭafānıñ ḥürmeti yā ze'l-kerem
mevtimi āsān ḳıl ḫoş münkerīne hem suʾāl

4 şol ebū bekr [ü] ʿömer ʿoṣmān ālīniñ cānı-çün
ol ḥasan şāhım ḥüseyn ʿaşḳına ver aḥsen faʿāl

5 hem-çü zeyne'l-ʿābidīn olsam cihānda ser-firāz
sen naṣīb etme ḥabībiñ ḥürmeti sū-i ḫıṣāl

6 şol muḥammed bāḳır [u] caʿfer imām-ı ins [ü] cān
mūsī-i kāẓım ḥaḳıyçün ver bana rızḳ-ı ḥelāl

7 mehdiyü'l-hādī muḥammed ibni ʿabdullāh ḥaḳı
eylegil ṭoġru hidāyet yā kerīm-i bī-zevāl

8 hem muḥammed şāh taḳīyyü hem ʿaliyyü bā-naḳī
ʿaskerī olsun penāhım rūz-ı maḥşer pür-kemāl

9 kerbelā deştinde heftād [u] dü tenler[1] ḥaḳḳı-çün
ḥüsn-i ḫātem ḳıl müyesser yā laṭīf-i lā-yezāl

10 fāṭıma binti'r-resūl ḫayrü'n-nisānıñ ḥürmeti
hem yine ġā'ibde cevlān eyleyen ḳırḳ bir ricāl

11 şükrī-i bī-çāre dutmuş yüzünü dergāhıña
rūz-ı maḥşerde aña gösterme rūy-ı infiʿāl

50b

263

-.-- / -.-- / -.-- / -.-

1 bī-vefādır çarḫ-ı ẓālim mekrine aldanmagil
köhne bir ḳarı cihāndır nev-ʿarūse ṣanmagil

2 şerbet-i laʿlini şekker ṣanma zehr-i mārdır
nūşdār umma ḫaẕer ḳıl zülf-i sünbül bilmegil

3 ger saña beş gün verirse nān-ı zehr-ālūdedir
ṣoñra nīş-i neşter-ile cān alır inanmagil

4 ṣad hezārān kişiden ḳalmış degildir bikre ḳız
sen ki bir bī-çāresin mihrine gerden ṣalmagil

5 şükriyā ġāyet ḥamāḳat sende gördüm bilmezem
bu ne sözdür kim der-iseñ dehr[i] yāriñ ṣanmagil

264

..-- (-.--)/ ..-- / ..-- / ..-(--)

[1] *Heftâd u dü ten*: 72 can. Kerbela faciasında şehit olan 72 kişiyi ifade etmek için kullanılan tabir. (bkz. *Kerbelâ*)

1 bi bi bir dil-ber[i] görmüş di di dīvāne göñül
gö gö gördükde dutuşdu nār-ı sūzāne göñül

2 va va vaż[ʿ] edebilirsem ke kemān-ebrūların
ya ya yandı dil [ü] cānım ḫu ḫu ḫum-ḫāne göñül

3 zü zü zülfeyn-i kemendi be be bend etdi beni
sa sa sāfī kerem eyle bü bü büryāne göñül

4 ḳa ḳa ḳaş ḳavs-i ḳaderdir gö gö gözler cellād
ḫa ḫa ḫāk etdi vücūdum di di dīvāne göñül

5 me me mest etdi dedikçe şü şü şükrī şükrī
hi hi hīç etme fiġān ḳo ḳo ḳoy yāne göñül

265

-.-- / -.-- / -.-- / -.-

1 ey gözüm nūr[u] beni gel bunca ġamgīn etmegil
dīde-i pür-ḫūnumu hicr-ile nemgīn etmegil

2 kirpigiñ tīr-i ḳażādır kimsene bulmaz necāt
ʿafv ḳıl cürmüm beni her laḥẓa taḥzīn etmegil

3 bir zamāndır ṣabr ḳıldı cān [u] dil firḳat-zede
bār[i] bir kez raḥm ḳıl miḥnetle teskīn etmegil

4 cān dirīġ etmem efendim bir kez olmuşdur fedā
gel kerem ḳıl ismiñi ʿālemde ḫūnīn etmegil

5 yanmışam ʿaşḳıñda söyler şükrī-i pür-ġam yeter
şād edip ḳurtar faḳīri bunca ġamgīn etmegil

51a

266

--. / .-.- / .--

1 dünyāya ümīd dutma ey dil
uḫrāyı hele unutma ey dil

2 cehd et eresin ṭılısm-ı isme
kimyāyı[1] ṣaḳala ṣatma ey dil

3 kes sözü uzatma ʿaşḳ ögren
iḳrārıñı küfre ḳatma ey dil

4 ger ʿāḳil-iseñ eriş liḳāya
bu ʿömr[ü] fenāya ṭaratma ey dil

5 ebrāra eriş hevāyı terk et
dīndār olagör uzatma ey dil

6 *ḳālū*dan eger gelirseñ esʿad
kibr-ile hevā gözetme ey dil

7 şükrī ne fenā gün oldu gördüñ
īmān[ı] yabana atma ey dil

267

..-- (-.--)/ ..-- / ..-- / ..-(--)

1 geldi ol gün ki ola ʿaşḳ-ile sūzāne göñül
gitdi ol dem ki saḳīm erişe dermāna göñül

2 maḥrem oldu yine bir āfet-i dünyā-ile gör
nice ṭāḳat getire āteş-i hicrāna göñül

3 eyledi dehr yine ʿıyşımı zehr-āb n'idem
beni kim eyletir ol ḥażret-i loḳmāna göñül

4 baḳmazam zāhid[ā] sen tek heme ḫūbāna ne kim
nice biñ cān gerek firḳate ḳatlana göñül

5 eksik etmem dil [ü] cāndan ġamını ol ṣanemiñ
tā nefes var tenimde aña ḳurbāne göñül

[1] *Kimya*: Madeni cevherlerin özelliklerini değiştirmenin yolunu gösteren ilim ve madenleri birbirine dönüştürmede kullanılan iksir anlamlarında kullanılan terim (bkz. Çeçen 2012, 760).

6 bir feraḥ bād bilirdi kūy-ı dildār-ı şemīm
tāzelendi dil [ü] cān eyledi şükrāne göñül

7 şükriyā eylemezem kendimi bu sözde ġamīn
ḳo desinler heme ḫalḳ şükrī-i dīvāne göñül

268[1]

-.-- / -.-- / -.-- / -.-

1 aldı ʿaḳlım yeñi başdan bir perī-peyker güzel
ḳāmeti ṭūbā-yı cennet lebleri kevṯer güzel

2 zāhidā sen kūşe-i miḥrāba sākin ol ki ben
rind-i ḳallāşam diler cānım leb-i aḥmer güzel

3 terk-i terkem bilmezem hergiz nedir resm-i edeb
lāʾubālī-meşrebem göñlüm hemīn ister güzel

4 ben ḫarābāt ehliyem ʿindimde birdir nīk [ü] bed
yoḳdur özge maḳṣadım dil dāʾimā söyler güzel

5 şükriyā dünyā vü uḫrāda muʿāf-ı muṭlaḳ ol
çünki böyle ṭaʿniye ṣabrıñ dutarsın er güzel

51b

269

-.-- / -.-- / -.-- / -.-

1 kūy-ı cānān var-iken firdevsde dil ḫürrem degil
vaṣl-ile ḫoşnūd olan ʿāşıḳ hele pür-ġam degil

2 ḥayf-kim cānā saña derler vefāsız lā degil
sen gibi ẕāt-ı şerīfe ṭaʿn eden ādem degil

3 ʿucb [u] kibr ü kīneden mümtāz bir pākīze dil
ṭabʿ-ı nā-ḫoşdur ol ādem ẓann-ı sū maḥrem degil

4 günde biñ kez cevr edersin cānıma ʿayn-ı şifā
ʿişve [vü] nāz cilvedir ḥāşā baña mübrem degil

[1] Der-kenâr.

5 ʿaşḳ sırrın her özün bilmezlere fāş eyleme
ehl[i] ancaḳ fehm eder baña neler maḥrem degil

6 cām-ı laʿliñ ver baña aġyār bilmez leẕẕetin
bāde-i merg-āb olur zāhidlere merhem degil

7 şükriyā hicrāne ṣabr etmek gerek yaʿḳūbveş
erişir pirāhen-i yūsuf[1] şifādır sem degil

270

-.--/-.--/-.--/-.-

1 fāriġem kevn [ü] mekāndan rind bir dīvāne[y]em
vāriṣ-i ferhād [u] mecnūn vāmıḳ [u] ṣanʿāne[y]em

2 mālāyaʿnī dāʾimā söyler zebān [u] kec-revem
ʿāşıḳ-ı şūrīde-ḥālem rind-i dil ʿirfāne[y]em

3 mest [ü] bī-pervā felek manṣūbesinden terk-i terk
lāʾubālī-meşrebem öz başıma ferdāne[y]em

4 çün fenā fillāh olup terk eyledim būd [u] ne-būd
geh ḫarābat ehliyem geh sākin-i şeb-ḫāne[y]em

5 ʿillet [ü] ṣıḥḥat baña birdir memāt-ile ḥayāt
*mūtu ḳable en temūt*uñ sırrına yek-dāne[y]em

6 ʿindimizde küfr [ü] īmān oldu yek-reng nīk [ü] bed
gāh müʾmin gāh tersā gāh ṣūfiyāne[y]em

7 ḥācı seyyid şükriyā lāf eyleme şānıñ gözet
ḥaḳḳa yalvar söyle yā rab ṭālib-i ġufrāne[y]em
52a

271

.---/.---/.---/.---

[1] *Pirâhen-i Yusuf*: Hz. Yakub'un ağlamaktan kör olan gözlerinin açılmasını sağlayan Hz. Yusuf'un gömleği (bkz. *Hz. Yusuf* ve *Ya'kûb Peygamber*).

1 diyār-ı ġurbete düşdüm vaṭandan ḫayli ben dūram
meşām-ı zülf-i yār al ey ṣabā tīz gel ki rencūram

2 ṣabā allāh içün var gör seg-i leylāyı ṣor benden
bu ḳays-ı der-be-derden ver ḫaber āvāre maḫmūram

3 ne ḫurd [u] ḫ[v]āb görmüşdür dil-i bīmār ne dīdār
vaṭandan ḫayli dūr oldum şikeste-pāy bir mūram[1]

4 raḳīb-i bed-sirişti ḥaḳ teʿālā ḳahr ede bir gün
beni rüsvā-yı ʿālem ḳıldı ol bed-nām-ı meşhūram

5 fiġān [u] zārı şükrīniñ felek ṭāḳını yandırdı
ne çāre dostlar bilmem baña tedbīr ki maʿzūram

272

-.-- / -.-- / -.-- / -.-

1 ey perī-peyker melek-sīmā seniñ ḫayrānıñam
gece gündüz ẕikr-i vaṣlıñ eylerek sūzānıñam

2 vādī-i ġurbetde bunca ḥasretiñden aġlaram
laʿl-i nābiñ ārzūsundan ciger-büryānıñam

3 ey dirīġā firḳatiñle ḳan döker çeşm-i terim
ey nigār-ı nāzenīnim ben seniñ ḳurbānıñam

4 yazılırsa defter-i āʿmālime gönder deyü
oluram maġbūn ḥesāba nanca kim giryānıñam

5 ḫaḳ teʿālā eyleye ḳışmet leb-i gülnārıñı
teşne-i dīdārıñam müştāḳ leb-mercānıñam

6 ey dil-ārāmım teġāfül yaḳdı cānım raḥm ḳıl
ḫod bilirsin ṣādıḳam ʿaşḳıñda ser-gerdānıñam

7 şükrīyi ergir ilāhī sīle-i raḥme yine
ḥükm [ü] taḳdīriñe gerden-dāde bir fermānıñam

[1] Yazmada bu beytin ilkin ikinci ardından ilk dizesi yazılmış; dize başlarına düşülen “âhir” ve “mukaddem” notlarıyla beyit tashih edilmiştir.

273[1]

--. / .--- / --. / .---

1 ben ʿāşıḳ-ı cānānam hey hey cebeli ḳum ḳum
laʿl-i lebe ḥayrānam hey hey cebeli ḳum ḳum

2 isterseñ eger cāyım bulmaḳ yüz bedir ayım
ben sākin-i vīrānam hey hey cebeli ḳum ḳum

3 esrār-ı ḫudā gel gör vīrānelere yüz sür
peyġūle-i hicrānam hey hey cebeli ḳum ḳum

4 ger ʿāşıḳ-ı sūzāna hicrān gecesi tārīk
ben şemʿ-i şebistānam hey hey cebeli ḳum ḳum

5 ger ḳaysveş ey ʿārif leylāya göñül verdiñ
ben nāḳa-i servānam hey hey cebeli ḳum ḳum

6 ben mest-i elest oldum dildārıma yol buldum
ben maḫv-ı dil [ü] cānam hey hey cebeli ḳum ḳum

7 *ḳālū*da ben āmennā geldim bu fenā güne
iḳrārıma bürhānam hey hey cebeli ḳum ḳum

8 firdevs-ile dūzaḫdan fikr eylemezem aşla
ben zümre-i rindānam hey hey cebeli ḳum ḳum

9 manṣūr-ile ber-dāram ʿirfān-ile huşyāram
ben bende-i sübḥānam hey hey cebeli ḳum ḳum

10 ger evvel [ü] ger āḫir ger ẓāhir [ü] ger bāṭın
ben āyet-i raḥmānam[2] hey hey cebeli ḳum ḳum

[1] Der-kenâr. (9, 10, 11, 12, 13, 14 ve 15. beyitler 52b'de.)
[2] *Rahmân Suresi*: Kur'ân-ı Kerîm'in 55. suresi.

11 ger ṭūra çıḳıp mūsī̇ *rabbī̇ erinī̇*[1] söyler
dī̇dār-ile mestānam hey hey cebeli ḳum ḳum

12 ey zāhid-i bī̇-behre ṭaʿn eyleme ʿirfāne
ben mest-i mey-i ḳanam hey hey cebeli ḳum ḳum

13 ger mescid [ü] mey-ḫāne gezdim beni menʿ etme
ḥaḳ yoluna ḳurbānam hey hey cebeli ḳum ḳum

14 ben çille rāʾyım(*) yā hū ṭaʿn eyleme rindāna
kelbir [ü] çamurdanam hey hey cebeli ḳum ḳum

15 evlād-ı ḥuseynem ben münkir degilem zāhid
ben şükrī̇-i nālānam hey hey cebeli ḳum ḳum

274

..-- (-.--)/ ..-- / ..-- / ..-(--)

1 bunca derde nice ṣabr eyleyem eyyūb[2] muyam
kör olup dī̇delerim ḥüzn-ile yaʿḳūb muyam

52b

2 nice ṣābir olayım bunca ġam-ı firḳate kim
ʿacabā derd-i ġama böylece maġlūb muyam

3 bu fenā dehr baña zehr-ile zindān olmuş
bilmezem miḥnet-i ġam çekmege maṭlūb muyam

4 ṣabr-ı eyyūb-ile bir ʿömr-i ḫıżır lāzım kim
ḳahrını bu felek[iñ] yemeye menṣūb muyam

5 yandı çün cāne vü dil dehr ġamın çekmekden
şükriyā bes neden ötrü dil-i maḥcūb muyam

[1] "Mûsa, belirlediğimiz yere (Tûr'a) gelip Rabbi de ona konuşunca, 'Rabbim! Bana (kendini) göster, sana bakayım' dedi. Allah da, 'Beni (dünyada) katiyen göremezsin. Fakat (şu) dağa bak, eğer o yerinde durursa sen de beni görebilirsin.' dedi. Rabbi dağa tecelli edince onu darmadağın ediverdi. Mûsâ da baygın düştü. Ayılınca, 'Seni eksikliklerden uzak tutarım Allah'ım! Sana tövbe ettim. Ben inananların ilkiyim' dedi." mealindeki A'râf Suresi 143. ayetten kısmî iktibas.

[2] *Eyyûb Peygamber*: Kur'ân'da zikredilen peygamberlerden olup edebiyatta sabır ve tahammül timsali olarak ele alınmıştır (bkz. Albayrak 1995, 17).

275

-.-- / -.-- / -.-- / -.-

1 üsküdārda bir binā[1] gördüm hemān oldum ʿadīm
cāmiʿ-i aḳṣā[2]-ṣıfat ḳılmış binā sulṭān selīm[3]

2 ʿaḳla ṣıġmaz vaṣfa gelmez zīb-i zīynet bī-miṣāl
böyle bir mümtāz cāmiʿdir şerāfetlü ʿaẕīm

3 ḳubbe-i tāḳi erip fevḳü's-semā berrāḳ nūr
ḫoş ṣalātında bulur cānlar ṣafā ḳılıp selīm

4 bir tefekkür ḳıldım ammā medḥ mümkin olmadı
bir zamān ḳaldım taḥayyülde itirdim kend'özüm

5 her ne cehd etdim diyem vaṣfıñ anıñ şükrī ne ḥad
biñde bir aṣlā denilmez medḥ ṭurdum dil saḳīm

276

-.-- / -.-- / -.-- / -.-

1 cān [u] dilden ẕāt-ı bī-çūn kibriyāyı sevmişem
menbaʿ-i nūr-ı nübüvvet muṣṭafāyı sevmişem

2 çār-yārān-ı nebīye cān [u] baş olsun fedā
ol ebū bekr [ü] ʿömer ʿoṯmān ʿalāyı sevmişem

---

[1] Şükrî'nin Üsküdar'da gördüğünü ve Sultan Selim'in bina ettirdiğini söylediği bu yapı, 1801 yılında Sultan III. Selim tarafından tamamen şahsi serveti ile yaptırılan; mescid, darüttıba, hamam, doksan yedi dükkan, on mesken, meşruta, dört çeşme, kerestehane, mumhane, beş boyacı ile bir iplik ağartıcılar yeri, yedi sandalcılar hanı, pınar esnafı hanı ve francala fırınından müteşekkil *Selimiye Külliyesi*dir (bkz. Ramazanoğlu 2009, 434-436).

[2] *Mescid-i Aksa*: Müslümanların ilk kıblesi, en kutsal sayılan üç mescidden biri. Asıl adı Beytü'l-Makdis'tir. Mekke'ye olan uzaklığından dolayı Arapça uzak manasına gelen "aksa" kelimesi ile nitelenmiştir. Mescidin yerinin tesbiti ve planlanması Hz. Davud ile başlar; ancak mabedin Hz. Süleyman tarafından yapılacağının bildirilmesi üzerine Davud, oğlu Süleyman'a durumu anlatıp mabedi inşa etmesini emreder ve mabed yapımıyla ilgili bütün malzemeleri ve elemanları ona teslim eder ve Hz. Süleyman mabedi inşa eder. İsra Suresi'nde Hz. Peygamber'in miraca çıkmadan önce buraya getirildiği anlatılır. Hicret'in 16-17. ayında Ka'be'nin kıble ilan edilişine kadar burası Müslümanların kıblesi olmuştur (bkz. Bozkurt 2004, 268-271).

[3] *Sultan III. Selim*: 1789-1807 tarihleri arasında hüküm sürmüş 28. Osmanlı padişahı. (v. 1808) Devlet adamlığının yanında musikişinaslığı ile de bilinir (bkz. Beydilli 2009, 420).

3 şāh ḥasan mīrim ḥüseyn şāh-ı şehīd-i kerbelā
ʿıtret-i pāk ol ʿalī zeyne'l-ʿibāyı sevmişem

4 şol muḥammed bāḳır [u] caʿfer ʿalī mūsī rıżā
mūsī-i kāẓım imām-ı pür-ṣafāyı sevmişem

5 ol taḳiyyü bā-naḳī sulṭān-ı baḥr [u] ber reşīd
hem imām-ı ʿaskerī ol pīşvāyı sevmişem

53a

6 mehdī-i ṣāhib-zamān ol dürr-i deryā-yı vefā
server-i her dü serā ṣāḥib-livāyı sevmişem

7 āl-i evlād-ı resūle vermişem rūḥ-ı revān
çār-imām [u] çār-rükn [ü] çār-rā'yı sevmişem

8 ḥamdü lillāh rükn-i islām çār kitābet münzeli
çār meẕheb müctehid [ü] ehl-i rā[']yı sevmişem

9 seyyidim şükrī tevaḳḳuʿ eyle bāb-ı ḥaḳḳa kim
ḫoş ṭarīḳü'l-ḳādirīyem evliyāyı sevmişem

..-- (-.--)/ ..-- / ..-- / ..-(--)

1 eger efsūn-ı ecel baġlamaz-ise dehenim
cān verirken lebiñiñ ẕikr[i] olur her süḫanım

2 sen ḳamer-çehre içün ger ede devrān beni ḫāk
yüzümüñ aġlefine ḳıla şehādet kefenim

3 ḫār-ı kūyuñ bulunursa ayaġımda ölicek
ḥūrīler söz ü ġamz-ile çıḳarır dikenim

4 şol ḳadar ṭop [u] tüfeng urdu ḥavādiṯ baña kim
zaḫmdan ḳalʿalarıñ burcuna döndü bedenim

5 ḫüsrev-i[1] rūm diyer bañа ḳamu şāʿir-i ḳuds
ger ede güş kemāl bu kelimāt-ı ḥasenim

6 yārdan cevr [ü] cefā luṭf-i kerem ʿuşşāḳa
ġayrdan mihr ü vefādan bañа yeg cān-kenim

7 incimez cān [u] göñül kūy-ı ṣanem kelbinden
şükriyā ḫuld-ı berīnden bañа yegdir vaṭanım

278

.--- / .--- / .--- / .---

1 esīrem nefs-i emmāra ʿaceb bed-ḥāl [ü] bed-kāram
erişdi vaʿde-i rıḥlet hevā-yı kibr-ile yāram

2 varacaḳ yerde yüzüm yoḳ meger elṭāf-ı rabbānī
elimde nesne yoḳ bilmem daḫi ben kime yalvaram

3 ilāhī ʿafv ḳıl cürmüm muḥammed muṣṭafā ḥaḳḳı
esīrem ḳapuña geldim dediñ yā rabbī ġaffāram

4 ḳamu efʿālime vāḳıf ḫabīrü ferdü bīnāsın
ẕelīl ü müflis ü ʿāciz elim boş çoḳ günehkāram

5 hezārān biñ günāh etsem ümīdim kesmezem senden
kelāmıñda buyurmuşsun ki ben ġaffāru settāram

6 eger ʿuzlet-nişīn olsam eder bu nefs ʿunvānı
eger dünyāya meyl etsem elimde ẓulm [ü] ġaddāram

7 ne eksilir ḫazīneñden ġanī vehhābsın yā ḥaḳ
beni ʿafv eyle yā ġaffār dediñ ḳuluma ġaffāram

279[2]

-.-- / -.-- / -.-- / -.-

[1] *Hüsrev-i Dihlevî*: Hindistan'da yaşamış Türk asıllı şair, tarihçi ve mutasavvıf (v. h. 725 / m. 1325). Kendi tertip ettiği 3 divanı ve bir hamsesi bulunan büyük bir şairdir. Şeyhi Nizameddin ile birlikte yattıkları türbesi Delhi'nin önemli ziyaretgahlarındandır (bkz. Kurtuluş 1995, 135-137). Şükrî beyitte, kendisine "Hüsrev-i Rûm" denildiğini söyleyerek şairliğini övmüştür.
[2] Der-kenâr.

1 ġam yemem aṣlā yarın ʿuḳbāda ḫanım var benim
aḥmed adlu bir şeh-i āḫir zamānım var benim

2 ger baña ṭaʿne ederse zāhid-i ḫod-bīn n'ola
bārver ʿūdum ṣimār-ı ḳūt-ı cānım var benim

3 seng-endāz-ı ḫalāyıḳ oldu ʿūd-i meyvedār
ḥamdü lillāh ben daḫi nām [u] nişānım var benim

4 olmuşam biñ iki yüz elli biriñ mecnūnu kim
bu ḳarinde gece gündüz imtiḥānım var benim

5 şükriyā her ḳarne bir ālūde-i miḥnet gerek
rind-i vaḳtem kerkük içre dūd-mānım var benim

53b

280

-.-- / -.-- / -.-- / -.-

1 şükr lillāh ehl-i beyte ben de vaṣṣāf olmuşam
zāhidā ḫor baḳma göz aç gör ne ʿarrāf olmuşam

2 ṣad hezārān ḥamdü lillāh olmuşam ehl-i zebān
gör ne nāzik luṭf-i cevher ṭabʿ-ı naḫḫāf olmuşam

3 gerçi bir ednā ġulām-ı çār-yāram zāhidā
ṣanma sen tek ḫod-pesend [ü] kibre ṣarrāf olmuşam

4 rind-i ḳallāşam ḳalender-meşrebem bī-ḳadr kim
baḥr-i ʿaşḳ içre beni gör ġavṭa-aṣdāf olmuşam

5 cān [u] dilden bir semen-bū dil-beriñ üftādesi
gözlerim şol murġ-ı ʿanḳā ḳāniʿ-i ḳāf olmuşam

6 ey faḳīh-i medrese ṭaʿn eyleme ḥālim görüp
fażl ıẓhār etme kim çoḳ sāmiʿ-i lāf olmuşam

7 şükriyā hīç bir ṭarafdan ġam yemem niçün ki ben
bende-i şāh-ı puṣār olmaḳ yeter ʿāf olmuşam

281

-.-- / -.-- / -.-- / -.-

1 ʿāşıḳam ḥayrān [u] zāram mest [ü] maḫmūr olmuşam
lā'ubālī-meşrebem ʿālemde meşhūr olmuşam

2 girmişem meydān-ı ʿaşḳa rüstem-i destān gibi
vāmıḳ [u] ferhād [ü] mecnūn belki manṣūr olmuşam

3 herkese bir dürlü tevfīḳ oldu ḥaḳdan zāhidā
ben daḫi bir nevʿ-i mestem böyle menfūr olmuşam

4 līk ʿālī himmet etmişdir baña pīr-i muġān
ol naẓardan ḥamdü lillāh ḫalḳa meẕkūr olmuşam

5 şükriyā bā-himmet-i sulṭān ʿabdu'l-ḳādirī
ehl-i ʿirfān meclisinde ṣadrına mūr olmuşam

282

.--- / .--- / .--- / .---

1 nigārā vādī-i ġurbetde gör ḥāl-i perīşānım
anıñçün mü beni yaḳdıñ ʿaceb ey derd [ü] dermānım

2 gece gündüz fiġān [u] zār-ile pā-beste-i hicrem
feleklerde melā'ik diñliyor feryād [u] efġānım

3 düşelden ana raḥminden beni terk etmedi miḥnet
mücessem oldu firḳatle benim bu ġamlu ebdānım

4 saña yoḳ ẕerrece inṣāf hem ḫavf-ı ḫudā cānā
baña ṣabr [u] tevekkül ʿömr-i eyyūb var mı cānānım

54a

5 zekāt-ı ḥüsnüñü aġyār-ı bed-ker-dāra vermek ne
faḳīre farż olan vermek ġanīye var mı sulṭānım

6 yeter ey ẓulm[u] çoḳ hīç raḥm[ı] yoḳ ġaddār [u] bī-mür(üv)vet
beni ḳatl eyle ḳurtar var-ise destinde fermānım

7 baña şükrī muḳadder oldu böyle derdnāk olmaḳ
meger bir ġayr-ı ʿālemden ola irşād imkānım

283

..-- (-.--)/ ..-- / ..-- / ..-(--)

1 ġurbet [ü] firḳat-ile geçdi ḳamu rūz [u] şebim
hicr [ü] ḥasret ġam [u] miḥnet biri üm bir(i)si ebim

2 beni dünyāya getirdi eger ol ferd-i kerīm
feraḥım ġurbet [ü] firḳat hem[i] ġamdır ṭarabım

3 görmedim ʿömrüm içinde hele maḳṣūda yetem
gece gündüz ġam [u] miḥnet āh [u] efġān naṣabım

4 terk-i terk oldu eger vāmıḳ [u] ferhād-ile ḳays
birikip cümle bıraḳdı baña irş ol kerebim

5 rubʿ-ı meskūnu gezip ḳalmadı bir rūy-ı zemīn
beni devr etmege ḫalḳ eyledi rabbī çalabım

6 bu imiş ḥikmet-i bārī baña çün rūz-ı elest
azığım zehr [ü] elem āb-ı ḥüzündür şarabım

7 şükriyā ṣabr gerek var mı eliñde nesne
derd-keş eksik olur mu bu fenāda ey ebim

284[1]

.--- / .--- / .--

نگارا مرحمت کن زرد و زارم
شب و روز وصل تو کرد بی قرارم

کرم کن خاطر عاشق به جا آر
دگر ازتو مهرچیزی ندارم

[1] (1) Ey sevgili ağlayıp inleyişime merhamet eyle. Gece gündüz sana kavuşmanın verdiği heyecanla yerimde duramıyorum. (2) Cömertlik yapıp da âşıkın gönlünü et. Senin sevginden başka bir şeye sahip değilim. (3) Bütün dünya sana kavuşmanın müşterisidir. Fakat benden daha fazla aşık olan da yoktur. (4) Sen ahir zaman fitnesisin. Senden şefaat isterim ve umutluyum. (5) Ey gözümün nuru! Şükrî'nin halini bir sor. Senden başka kimse bana çare olmaz.

همه عالم به وصال تو خریدار
ولی افزونتر من عشق ندارم

تویی آن فتنهٔ آخر زمانی
شفاعت خواهم و امیدوارم

ز حال شکری پرس ای نور دیده
ز غیر از تو کسی نتواند چارم

285[1]

..-- (-.--)/ ..-- / ..-- / ..-(--)

1 ṭoġrusu dehride çoḳ dil-şādam[2]
lī̆k bir ġonce-femiñ ʿaşḳı ile ber-bādam

2 murġ-ı firdevs yerin idi revānım şimdi
ceddim ādem beni bu külḫana ṣaldı zādam

3 beni rūḥānī̆ ī̆cād eyledi ḫallāḳ-ı cihān
ʿāḳıbet ben ne içün böyle ẕelī̆l üftādam

4 gelmeseydim bu fenā dehre selāmet hergiz
geleli vāriṣ-i mecnūn [u] dil-i ferhādam

5 şükriyā bunca niçün derd-i dil ıẓhār etmek
rind olan söylemez aṣlā ʿāşıḳ-ı şehzādam

286

.--- / .--- / .--- / .---

1 dirī̆ġā ʿömr-i bī̆-ḥāṣıl ne mūm etdim ne bāl etdim
fenā dünyāda lākin bī̆-ʿaded sū-i vebāl etdim

54b

2 ʿamelde eylerem taḳṣī̆r olup müstaġraḳ-ı ʿişyān
gece gündüz geçip sehv-ile çoḳ çoḳ bed-fiʿāl etdim

[1] Der-kenâr.
[2] Mısra tamamlanmamış.

3 olup ʿömr-i ʿazizim żāyiʿ ey bārī ḫudā ʿafv et
çü geldim sūd içün nā-gāh sevdā-yı cemāl etdim

4 ilāhī sū-i āʿmālim ʿadedsizdir ḥesāb olmaz
gelip *ḳālū belā*dan ʿaḳl-ı küll bunda cehāl etdim

5 gezip mıṣr [u] ḥicāz [u] şām [u] istanbul [u] baġdādı
seyāḥatde kime kim uġradım andan ḥelāl etdim

6 ṭarīḳ-i ḳādirīde ḳırḳ bir ıl seyyāḥ-ı dehr oldum
ne bir ṣāliḥ ʿamel ḳıldım ne bir derk-i kemāl etdim

7 ḳalıp meʾyūs [ü] ser-gerdān ḳamu kendi ḳuṣūrumdan
ne ḥikmetdir ilāhī neyleyem cismim hilāl etdim

8 ümīdim ḳalmadı hīç senden özge kimseden yā rab
buyurduñ naṣṣ-ile *lā taḳnaṭū*[1] bunda ḫayāl etdim

9 yine şol faḫr-i ʿālemden şefāʿat var ümīdim bes
biraz vīrāne göñlüm bu ümīde iştiġāl etdim

10 biḥār-ı raḥmet-i ḥaḳḳa olursa ẕenb-i ḳul nisbet
degildir baḥrden ḳatre bu naṣṣa ittiṣāl etdim

11 ümīdiñ ḳatʿ ḳılma ḫācı seyyid şükrī sen ḥaḳdan
bu müjde çoḳ beşāretdir yüz urdum ḫāke ḳāl etdim

287[2]

.---/.---/.---/.---

1 hezārān şükr lillāhi melāmet içre meşhūram
nedāmet ḥasret [ü] firḳatle miḥnet baḥrine mūram

2 olup mazmūm-ı ʿālem olmuşam müstaġraḳ-i īmān
nedir nāmūs [u] ʿār feḥm eylemem vaḳtimde manṣūram

[1] "De ki: 'Ey kendilerinin aleyhine aşırı giden kullarım! Allah'ın rahmetinden ümidinizi kesmeyin. Şüphesiz Allah bütün günahları affeder. Çünkü O, çok bağışlayandır, çok merhamet edendir.'" mealindeki Zümer Suresi 53. ayetten kısmî iktibas.
[2] Der-kenâr.

3 demişler her ḳarinde bir dilîr-i nāmver lāzım
bugün de ben daḫi ferhād-ı vaḳtem femde meẕkūram

4 gece gündüz beni ʿālem meẕemmet eyliyor ḥamdā
merātib bundan aʿlā olamaz… …mehcūram

5 şükür kim şükriyā manṣūr-ı vaḳtem göz dutup dāra
baş egmem ḥaşmet-i kisrāya bir şān-ile faġfūram

288

-.-- / -.-- / -.-- / -.-

1 ben muhibb-i ḫānedānam muṣṭafādır sevdigim
menbaʿü'l-esrār-ı ḥikmet mürteẕādır sevdigim

2 ʿaşḳ-ile şeb-tā-seḥer bülbül gibi cūş eyleyip
ekber-i evlād olan aḥsen-liḳādır sevdigim

3 cān [u] dilden olmuşam ḳurbān der-i dergāhına
nūr-i çeşmim şol ḥüseyn-i kerbelādır sevdigim

4 reh-nümā-yı ehl-i ʿiṣmet nūr-i çeşm-i evliyā
buḳʿa-i medfūn ʿalî zeyne'l-ʿabādır sevdigim

5 şol muḥammed bāḳır [u] caʿfer imām-ı ins [ü] cān
ʿıtret-i pākîze-meşreb maḳtelādır sevdigim

6 nūr-ile baġdād-ı burc-ı evliyā miṣbāḥ olup
mūsî-i kāẓım imām [u] reh-nümādır sevdigim

7 hem vilāyet mesnedinden ṣadr-ı aʿlā meşhedi
yaʿnî ol kāmil ʿalî mūsî rıżādır sevdigim

55a

8 çeşm-i aʿdādan ḫafāda ṭāʿate meşġūl olup
şol taḳiyyü bā-naḳî her dü-serādır sevdigim

9 şol ḥasan ʿasker penāhım maʿden-i ḥilm [ü] edeb
reh-nümā vü pîşvā vü muḳtedādır sevdigim

10 ceyş-i aʿdāya ḳażā-yı ṣabrım ol merd-i dilîr
mehdiyü'l-hādî kim ol ṣāḥib-livādır sevdigim

11 seyyidim şükrî yine bir medḥ-i ẕāt-i pāk olup
nuṭḳa gelseñ tek muḳaddes ḳandḥādır sevdigim

289

-.-- / -.-- / -.-- / -.-

1 ye yüzüñ gördüm bi-ḥamdillāh irşād olmuşam
lām elif lā degildir ʿayn-ı üstād olmuşam

2 he hidāyet buldu dil gördü cemāl-i enveriñ
vāv vāsıl oldu ḥaḳḳa cān dil-şād olmuşam

3 nūn ne ḥikmetdir bilinmez kenz-i maḫfîdir lebiñ
mîm mümkin ola mı bilmek göñül yād olmuşam

4 lām leẕẕet bulmadı zāhid ser-i seccādeden
hem yine lāf [u] güẕāf eyler ki münḳād olmuşam

5 ḳāf ḳurbān eyledim ʿaşḳıñ yolunda cān ben
fe felek tesbîḥ edelden bend-i ḳıllād olmuşam

6 ġayn ġam dutmuş girîbānım ki şāyed devr olam
ʿayn ʿişretden ırağım ʿaşḳa muʿtād olmuşam

7 ẓı ẓuhūr etdi bi-ḥamdillāh ẕāt-ı aḳdesiñ
ṭı ṭabîʿatle şefāʿat isterem şād olmuşam

8 ḍat żiyā-yı nūruñ etdi idrîs [ü] ʿîsî ʿurūc
ṣād ṣıdḳ-ile ḳapuñda dād [u] ber-bād olmuşam

9 sin saʿādet buldu ḥaḳdan kim göñül verdi saña
şın şehādet eylerem bu ḳavle eşhād olmuşam[1]

10 ze züyūf oldu seni inkār eden kāfir denî
rı refîḳ olmam anıñla ḥaşre dek yād olmuşam

[1] Şair muhtemelen "sin" ve "şın" harflerini atlamış olmalı ki bu harfleri içeren beyti sonradan derkenara eklemiştir.

11 ẕel ẕihī ḳudret ḫudā ḳılmış seni faḫr-i cihān
dāl devlet buldu ʿālem ben de miʿdād olmuşam

12 ḫı ḫaber verdi mübeşşir geldi teşrīfiñ deyü
ḥa ḥayāt-ı cāvidān buldum dil-āzād olmuşam

55b

13 cim cemāliñden münevvver eylediñ kevneyn[i] sen
şe şenālar eylerem ben daḫi evlād olmuşam

14 te tebārek ṣad tebārek aḥsen-i ṣūretdesin
be beşāretler erişdi ḫalḳa āzād olmuşam

15 elif allāhdan ḫaberdār eylediñ ẕerrāt[ı] hep
yā muḥammed mübtelā-yı ceyş-i emcād olmuşam

16 seyyidim şükrī ʿaceb yā'dan gelirsin naʿt-ile
tā elif ḥarfi gelince gör ne irşād olmuşam

290

..-- (-.--)/ ..-- / ..-- / ..-(--)

1 ey cemāl-i leb-i cānān n'ola manẓūruñ olam
rū-siyeh kelb raḳīb fevt ola maḳdūruñ olam

2 ne revā gözleri āhū bizi tekdīr etmek
ḥaḳ saña verdi bu āyini ki meẕkūruñ olam

3 ʿāşıḳa bunca sitem ḥaḳḳā revāmı güzelim
dil-ber oldur ki hemān ʿāşıḳ-ı rencūruñ olam

4 raḥm yoḳ devlet ısı ehl-i kerem olmaz imiş
bir riʿāyet edegör resme ki maḫmūruñ olam

5 şükriyā ṣabr edegör tañrı baḳalım neyler
biz de nā-çār ıraḳdan dil-i nāsūruñ olam

291

..-- (-.--)/ ..-- / ..-- / ..-(--)

1 yine çoḳ şūr [u] fesād devr-i felekde görürem
ḫayr ola ʿāḳıbeti ḫalḳ[ı] derekde görürem

2 rubʿ meskūnda yoḳdur hele em[ī]n [ü] emān
şerr-içün ʿālemi her dürlü emekde görürem

3 dutdu dünyā yüzünü ṭabʿ-ı denī nā-merdān
ḳalmadı ʿahde vefā ins [ü] melekde görürem

4 ehl-i ḥürmet ḳanı yā ʿillet [ü] ḳılletde esīr
ẕevḳ-i ʿişretde ḳamu cins-i köpekde görürem

56a

5 ne fenā devride geldik bu fenā dünyāya
ḳalmadı ẕerre seḫā mīr-ile begde görürem

6 zihi bī-şerm [ü] ḥayā dutdu cihānı yek-ser
ʿār [u] nāmūs[u] ṣalıp zīr [ü] ṭapakda görürem

7 meger ol bārī ḫudā luṭf ede seyyid şükrī
yoḳsa bu ʿālemi bir başḳa dilekde görürem

292

..-- (-.--)/ ..-- / ..-- / ..-(--)

1 ey dirīġ fısḳ [u] fesād devr-i ḳamerde görürem
hīç vefā şemmesi yoḳ nevʿ-i beşerde görürem

2 püseriñ ẕerre ḳadar şefḳat[i] yoḳdur pedere
yine bir luṭf [u] kerem varsa pederde görürem

3 ehl-i ʿişmet zen-i dünyāda bulunmaz ferden
şūr [u] şer eyleyerek bint [ü] püserde görürem

4 cümleten cāhil [ü] nā-dān ḳamu devlet bulmuş
ẕillet [ü] ḳıllet[i] ben ehl-i başarda görürem

5 ehl-i ḥaḳ zār [u] ẕelīl dehride dā'im dil-tenük
ẕevḳ [u] ḫandān [u] ṣafā ehl-i şererde görürem

6 ʿārif [ü] rind [ü] velī zümre-i erbāb-ı vefā
ḫavl be-ser dīn-i mübīn böyle kederde görürem

7 şükriyā şimdi mi bu fikr ḳılarsın ʿacabā
ez-ezel tā-be-ebed ʿārif[i] şerde görürem

293[1]

.---/.---/.---/.---

1 şehā *naḥnu ḳasemnā*da saña ʿahd [u] ḳarār etdim[2]
yanıp ʿaşḳ āteşiyle ʿaḳl [u] hūşum tārmār etdim

2 ḫayāliñ gece gündüz fikr [ü] ẕikrim vird [ü] eẕkārım
ʿinān [u] iḫtiyārım hem reh-i ʿaşḳa niṯār etdim

3 beḳā buldum fenāyı terk edip vaṣlıñ ḫayāliyle
delīlim rind [ü] rüsvālıḳ özüm bī-iʿtibār etdim

4 egerçi rind-i şeydāyam velī āzāde-i dehrem
livā-yı ruʾyetinde ḥaşrimi rūz-ı tebār etdim

5 refīḳim oldu dilsiz cānever ben ketm-i rāz-ile
ḫayātım etdim andan dirīġ lākin firār etdim

6 murādım vaṣl-ı cānān olduġu-çün bī-vücūd oldum
arayu kūy-ı yāri vaṣl-içün terk-i diyār etdim

7 ne ḫaddim var saña lāyıḳ medāyıḥ ey kemān-ebrū
şehā ḥass-ı ḫudā-dādıñdan ayru āh [u] zār etdim

294

.---/.---/.---/.---

1 dilā bu dār-ı dünyāda özümü der-be-der gördüm
ẕelīl [ü] ʿāciz [ü] bī-vāye gördüm ḫavl be-ser gördüm

[1] Der-kenâr. (3, 4, 5, 6 ve 7. beyitler 56b'de.)
[2] Tevşîh: "Şeyh Abdurrahmân"

2 baña bir ẕerrece ẕevḳ [ü] ṣafā göstermedi gerdūn
hemīşe derd [ü] miḥnetle sefīl [ü] pür-keder gördüm

3 göz açdım līk bī-nūr dīde-i ḫuffāşa nisbetle
eger ṣaġır degildim līk kendim bī-ḫaber gördüm

4 dirīġā dār-ı dünyāda bir ehl-i dil-feraḥ görsem
der-idim bir ʿaceb ḳuş kim ḳafesde şād öter gördüm

56b

5 bulunmaz fānī dünyāda ḥaḳīḳat ehline ʿizzet
hemīşe ḫāṭır incikli mükedder derd-i ser gördüm

6 cefā vü cevr-ile dāʾim dil-āzār bunda ʿārifler
ṣafā vü ẕevḳ-ile şādān [u] ḫandān ṭabʿ-ı ḫar gördüm

7 seni şükrī bir ehl-i dil maẓanne eyledim ammā
velī bu cehl-ile şimdi seni nefsiñ yudar gördüm

295

.---/.---/.---/.---

1 hezārān şükr lillāh dehride şiʿr-ile meşhūram
velākin māhveşler dest-i tesḫīrinde ʿuṣfūram

2 ʿıraḳıñ evsetinde ḫalḳ olundu ṭıynetim ḥayfā
bi-ḥamdillāh fettān zümresinden ḫayli ben dūram

3 bu vīrān şehr-i kerkük mesken oldu bizlere derdā
firārım mümkin olmaz kim şikeste-pāy bir mūram

4 ʿıyāl eṭfāl-ile āvāre ḳaldıḳ fitne dārında
ne çāre neyleyem bī-çāre ḳaldım zār [u] rencūram

5 ne çāre şükriyā taḳdīr-i yezdān böyledir ṣabr et
ḫudā ḳādirdir eyler feṭḥ-i bāb āḫir aña sūram

296

--.-/--.-/--.-/--.-

1 içdim şarāb-ı laʿliñi mestāneyem mestāneyem
oldum esīr-i kākülüñ dīvāneyem dīvāneyem

2 ʿaşḳıñla ben cūş eylerem āfāḳı ḫāmūş eylerem
ʿuşşāḳı medhūş eylerem peymāneyem peymāneyem

3 her kim beni diñler eger durmaz bu ʿālemden gider
vīrāneler iskān eder ġam-ḫāneyem ġam-ḫāneyem

4 ey dil-ber-i ʿālī-cenāb āhımdan eyle ictināb
āḫir seni eyler kebāb hicrāneyem hicrāneyem

5 yoḳ ülfetim nā-dān-ile ẕevḳ eylerem ʿirfān-ile
şükrī hemān nā-dān-ile bīgāneyem bīgāneyem

297

-.-- / -.-- / -.-- / -.-

1 şanma ey cāhil beni sen tek esīr-i minberem
ehl-i ʿaşḳam merd-i meydān-ı velāyet ṣaf-derem

57a

2 ger yüz ıl seccāde üzre cālis olsañ cāhilen
ẓann ḳılma bulasın bir feyż-i ḥaḳ ben söylerem

3 gir riyā-ile hele miḥrāba minberde otur
ben esīr-i mest-i çeşm-i nāzenīn-i dil-berem

4 tā giriftār olmayınca bir leb-i gülnāra sen
belki feyż-i ḥaḳ nasīb olur saña ṭoġru direm

5 faḫr-i ʿunvān [u] tekebbürle ele girmez viṣāl
gel ḫarābāt ehline eyle tevāżuʿ lā-cerem

6 ḳīl [u] ḳāl etmek hevā-yı nefsdir benden işit
dut ṭarīḳ-i ʿaşḳ[ı] ey cāhil deme peyġamberem

7 şükriyā cān vermeyince bulmadım cānāneyi
ḥamdü lillāhu teʿālā ʿaşḳ içinde rehberem

.---/.---/.---/.---

1 çaġırdı bir münādī ben ḥaḳīr[i] bir seḥer gördüm
ne yatursun ṭur ey ġāfil özüñden bī-ḫaber gördüm

2 sipihr-i nīl-gün ḫum-ḫāne-i bāzāra küp ḳurmuş
nice sen tek esīriñ başını aña baṣar gördüm

3 çü geldim āsyāb-ı dehre tā un eyleyem kendim
ṭaşı altında gendümler fiġān [u] zār eder gördüm

4 vücūdum mıṣrını seyr eylediñ bāzār-ı ʿaşḳ içre
fenā dellāl elinde yūsuf-ı mıṣr[ı] ṣatar gördüm

5 süleymān taḫtına çıḳdım oturdum ḥükm edem dehre
uġurlar ḫātemim elden kediyi şīr-i ner gördüm

6 girip nā-çāre celd-i ḥażret-i eyyūbe ey zāhid
şaşırdım ʿaḳlımı bir kirm elinden çoḳ keder gördüm

7 atıldım nār-ı nemrūda ḫalīlāsā bu külḫanda
gülistān oldu āteş līk anda ben neler gördüm

8 çıḳıp aḳṣā-yı mūṣāya münācāt eyledim ḥaḳḳa
nice mūsāyı anda isteyü nār-ı şecer gördüm

9 ʿurūc etdim semā-yı çārüme ʿisā-ile ben de
hezārān ṣallalar yuddum özümü ḫavl be-ser gördüm

10 muḥammed nūruna maḫlūṭ olup miʿrāc rāhında
ḳureyş kāfirleri içre neler gördüm neler gördüm

57b

11 ẕelīl [ü] der-be-der ḳaldım bu kāḫ-ı dūd-mān içre
gülünden ayrı düşmüş bülbül-i şeydā öter gördüm

12 yine pā-beste oldum dām-ı ʿaşḳa bilmezem neylem
nice mecnūn [u] ferhād dāra çıḳmış cān yaḳar gördüm

13 ne lāf eylersin ey şükrī cihānda ādem olmazdan
nice biñ sen gibi bī-çāreyi nefsi yudar gördüm

299

..-- (-.--)/ ..-- / ..-- / ..-(--)

1 gece gündüz güzelim āh-ile feryād ederem
ağlamaḳdan dīdemi ḳan-ile gül-bād ederem

2 erişip ḥālime baḳ raḥm[e] gelir kāfir eger
görse bu sūziş-i tābım cān[ı] ber-bād ederem

3 bir zamāndır umaram şerbet-i vaṣlıñ ṣanemā
gāh bu ümmīd-ile dil mülkünü ābād ederem

4 çoḳ da ẓulm eyleme ḳorḳum degil öz cānım-içün
ẓulm-i bünyād düşer ben daḫi bir ad ederem

5 ben ki cān vermegi ʿādet edip oldum ʿāşıḳ
şükriyā ben daḫi dil vermegi muʿtād ederem

300

..-- (-.--)/ ..-- / ..-- / ..-(--)

1 her zamān kim görürem dil-ber[i] bī-cān oluram
ben anıñ dīde-i mestānına ḳurbān oluram

2 ṣanemā ḥüsn-i naẓar eyle bu bī-çārıña kim
ben seniñ serv-i ḫırāmānıña ḥayrān oluram

3 kāş ki bir dem olaydım heme ʿömrümde biliş
saña pervāne gibi şemʿ-i şebistān oluram

4 mehveşiñ raḥm[ı] baña bir kez olaydı beni hem
ʿıyd-ı vaṣla o zamān gör nice bī-cān oluram

5 bugün ol lafẓ-ile dil-ber bizi mesrūr etmiş
dedi teşrīf-ile şükrī saña mihmān oluram

301

-..- / -.- / -..- / -.-

1 şükr-i ḫudā vaṣlıña mehveş[e] mihmāne[y]em
bülbül-i bī-bāl [ü] per ʿāşıḳ-ı sūzāne[y]em

2 bir ṣanemiñ ʿaşḳına ʿömrümü ṣarf eyledim
kimse baña eremez ʿāşıḳ-ı yek-dāne[y]em

3 ḫālıḳ-ı perverd-gār eyledi luṭf-ı kerem
merd-i süḫan merd-i nām ʿārif [ü] ferzāne[y]em

58a

4 dehride bī-pā vü ser var-ise ancaḳ benem
līk dem-i rezmde naʿra-i mestāne[y]em

5 şükrī yeter bunca lāf eyleme ḫāliñ gözet
ʿāḳıbetü'l-emr çün ḫāk-ile yek-sāne[y]em

302

-.-- / -.-- / -.-- / -.-

1 aḥmed [ü] maḥmūd muḥammed muṣṭafādır sevdigim
şāh-ı merdān ol ʿaliyyü'l-mürteżādır sevdigim

2 ol ḥasan ḫulḳ-ı rıżādır nūr-ı çeşmim şübhesiz
zübde-i evlād ḥüseyn-i kerbelādır sevdigim

3 başımı ṭop eyledim zeyne'l-ʿabānıñ ʿaşḳına
şol muḥammed bāḳır ol sırr-ı ḫudādır sevdigim

4 caʿfer-i ṣādıḳ ʿalī mūsī rıżā sulṭān-ı dīn
mūsī-i kāẓım gibi bir pīşvādır sevdigim

5 hem taḳiyyü bā-naḳīniñ bir ġulām-ı kemteri
şol ḥasan ʿasker imām-ı muḳtedādır sevdigim

6 dönmegim yoḳdur ṭarīḳinden muḥammed mehdīniñ
menbaʿ-i ilm-i ledün[1] ṣāhib-livādır sevdigim

7 seyyidim şükrī heme dem ḫod zebānet ḫoş kün
medḥ-i evlād-ı ʿaliyyü'l-mürteżādır sevdigim

303

-.-- / -.-- / -.-- / -.-

1 düşmüşem sevdā-yı ʿaşḳa cism [ü] cānı neylerem
aṭlas [u] dībā ḥarīr [ü] raḫt-ı fānī neylerem

2 ben ki terk etdim göñülden ḥubb-i cāh-i ceştimi
devlet [ü] taḫt [u] külāh [u] nām nişānı neylerem

3 çün baña dār-ı cihānda bir kefendir setr-i ten
bunca cemʿ-i dirhem [ü] şekk [ü] gümānı neylerem

4 ṣıdḳ-ile verdim göñül āḫir zamān sulṭānına
bu yalancı dehride ibn-i fülānı neylerem

5 bilmişem cümle yalandır māl [u] mülküm var diyen
ʿāḳıbet terk olacak ḫāṭır-nişānı neylerem

6 līk sūd oldur şefāʿat ḳıla faḫr-i enbiyā
yoḳsa dünyā cīfesi bu āb [u] nānı neylerem

7 şükriyā billāh yalandır naḳş-ı dünyā şek degil
terk-i terk olmaḳ gerek yoḳsa zebānı neylerem

304[2]

-.-- / -.-- / -.-

1 sāḳiyā ṣungil baña bir cām-ı cem
ḳıl kerem defʿ eyle dilden derd [ü] ġam

[1] *İlm-i Ledün:* Tasavvuf ıstılahâtında Hakk'ın katından gelen, kişiye özgü mahrem ve gizemli bilgiye verilen addır (bkz. Uludağ 2005, 185).
[2] Der-kenâr.

2 fırṣatı fevt eyleyen ʿārif degil
ġam nice şimşād ḳadler etdi ḥam

3 her ṣabāḥ bir tef-ile çarḫ-ı felek
cāna urduḳça olur [bir] bang-ı kem

4 bir muḳalliddir ki yoḳdur miṯl-i dehr
aġyār etme aña kāvildir ʿadem

5 bu bahār eyyāmı sāḳī ṣun ḳadeḥ
şükrī-i bī-çāre oldu ke'l-ʿadem

58b

305

--. / .--. / .--. / .--

1 raḥm eylemedi geçdi bugün sevgilü yārim
ol ʿarʿar-ı ḳāmet yüz[ü] gül çeşm-i ḫumārım

2 şol lebleri mül ḳaşı kemān kirpigi cellād
bir cilve-ile ʿarş[a] erişdirdi fikārım

3 maḥbūb-ı cihān tāze civān gözleri cādū
şīrīn-süḫanım ġabġab[ı] gül ḳadd[i] çınarım

4 seyrāna çıḳar nāz-ile gör ẓālim [ü] ġaddār
hīç baḳmadı kim nice çıḳar āh-ile zārım

5 durdum ki gelir şāyed bir luṭf-i naẓarla
ḥālim ṣora ol gerden[i] billūr nigārım

6 biñ nāz-ile mālīde başıp baḳmadı aṣlā
yā ḥāl nedir bend mi āzād mı şikārım

7 şükrī ṣora āşıḳ ḥālini leẕẕet[i] yoḳ yār
teʾsīr budur nāz ede ol sīm-ʿiẕārım

306

--. / .--. / .--. / .--

(--)

1 derdā yine bir yār-i sitemkāra düşüpdür
gönlüm
mecnūn gibi bir leylā-yı ġaddāra düşüpdür
gönlüm

2 ferhād gibi kūh-ı beyābān gezer oldum
şīrīn gibi bir gözleri ḫumāra düşüpdür
gönlüm

3 yūsuf gibi zindān-ı ḳarañuda oturdum
zülḫā-yı ḥazīn ḥüsn ile bāzāra düşüpdür
gönlüm

4 biñ nāz baña eyledi bir luṭf görünmez
bir seng-gönül ẓālim-i ḫūn-ḫᵛāra düşüpdür
gönlüm

5 bilmem n'ideyim böyle sitemkār-ile şükrī
cānımdan uṣandım lebi gülnāra düşüpdür
gönlüm

307

-.-- / -.-- / -.-- / -.-

1 gönlümüñ eglencesi bir nev-civānım yoḳ benim
rāḥat-ı cān-ı żaʿīfim dilsitānım yoḳ benim

2 bir ḥerīf-i ʿaşḳ bulamam ben gibi cān terk ede
ḳalmışam zār [u] ḥazīn bir gülsitānım yoḳ benim

3 bī-vefādır dehr içinde her gece meyl eyleseñ
yalıñız ḳaldım ḫudāyā ʿahd-dānım yoḳ benim

4 rūz-ı hicrāndır bugün dil-ber biraz bīmārdır
andan ötrü elde bir ẕerre ʿinānım yoḳ benim

5 şükriyā yoḳdur güzellerde vefā taḥḳīḳ bil
rāḥat ol bī-ʿār besdir deme cānım yoḳ benim

308[1]

.---/.---/.---/.---

1 bi-ḥamdillāhi ve'l-minne cihānda merd [ü] meşhūram
beni meẕmūm eder ʿālem ḫudā ʿindinde maġfūram

2 egerçi sūretā ednā görürüz ʿālem[i] elgin
hezārān şükr lillāh ʿālem-i sīretde mebrūram

3 baña ʿayn-ı ʿibādetdir lisān-ı ḫalḳa vird oldum
hele ʿindimde maʿlūm oldugum vaḳtimde manṣūram

4 bulunur her ḳarinde bir velī ḥālince dehr içre
bu ḳarniñ ḥamdü lillāh ben daḫi ḥīn içre faġfūram

5 baña bed-ḫᵛāh olanlar buldular şükrī cezā ḥamdā
bi-ḥamdillāh ki ʿabdu'l-ḳādiriñ bābında bir mūram sene 1253

59a

309

-.--/-.--/-.--/-.-

1 ey ʿināyet ḥaḳ teʿālādan bize luṭf [u] kerem
ʿālemin īcādına bāʿiṯ resūl-i muḥterem

2 geldi *kerremnā* eger ḥaḳḳında ṣınf-ı ādemiñ
ḫāṣṣeten oldu vücūduñ āyete nāzil o dem

3 yā muḥammed çaġırır eflāk [ü] emcād [u] nücūm
buldu senden hem şerāfet ādem [ü] ʿisā kerem

4 yā resūlallāh baña eyle şefāʿat rūz-ı ḥaşr
ol zamān kim tartılır āʿmāl-i mīzān-i ümem

5 söyledi *levlāke levlāk* şānıñā rabbü'l-ʿibād
yā ḥabīb-i ḥaḳ teʿālā eyle ʿuḳbā manẓaram

6 rū-siyāham sūᵓ-i āʿmālim be-ġāyet çoḳ durur
dut elim ol gün ki ḥaşr olur ʿarab türk [ü] ʿacem

[1] Der-kenâr.

7 ḳıl şefāʿat bizlere ʿuḳbāda yā faḫr-i cihān
cümleten müʾmin ḳarındaşım bula feyż-i şiyem

8 yā muḥammed ol ebū bekr [ü] ʿömer ʿoṯmān ʿalī
cānı-çün bize şefīʿ ol olmaya yarın nedem

9 rūz-i cumʿa söylediñ naʿt-i şerīf[i] şükriyā
ḳalʿa-i tel ʿafride[1] ḳaldıñ muḥāṣır bī-ḳadem

310

..-- (-.--)/ ..-- / ..-- / ..-(--)

1 yaḳamız dutdu yine miḥnet [ü] ġam derd [ü] elem
böyledir rūz-ı ezelden bize taḳdīr [ü] raḳam

2 görmedim ʿömrüm içinde feraḥ [u] ẕevḳ [ü] nişān
heme-i rūz [u] şebim renc [ü] keder hicr [ü] sitem

3 ne fenā günde beni ṭoġdu ʿaceb māder-i vaḳt
ne fenā sāʿat idi anama yaḳlaşdı atam

4 gideli vāmıḳ [u] ferhād-ile ḳays [u] sal[a]mā[n]
ḳaldı meydān-ı vefā ḫāli ʿani's-seyf [ü] ḳalem

5 ben gelince bu fenā mülke biñ iki yüz birde
elime ṣundu felek ʿaşḳ-ile bir pāre ḳalem

6 yaz dedi ʿāşıḳ-ı şūrīde biraz ʿaşḳ sözün
ben daḫi aḥmaḳ [u] nā-dān el urup saʿy-ı raḳam

59b

7 yazmada ṭāḳat [u] ṭāḳ oldu bu kilk-i kem-fer
ʿaşḳa ṭāḳat duta mı cism-i żaʿīf-ṭabʿ-ı ʿadem

8 yine bir himmet edip pīr-i muġān bendesine
ḥamdü lillāh bulundu bize bir ehl-i himem

9 biz de nā-çār dutup elde ḳalem ṭabʿ-ı rekīk
sūz-ile bir nice ebyāt ṣararaḳ oldu raḳam

[1] *Tel Afer*: Musul'ın 60 km batısında kalan şehir.

(Vezin bulunamamıştır.)

1 bir pend diyem diñle ey kerīm
var-ise ẕātıñda ger ṭabʿ-ı selīm

2 buyurmuş ḳurʾānda ḫallāḳ-ı cihān
mennāʿin li'l-ḫayri muʿtedin eṣīm[1]

3 *mennāʿin li'l-ḫayr* olma ey oġul
olmaya ḥaḳḳında āyet-i kerīm

4 ḫayra ḳılavuz olgil ḫalḳ-içün
görmeyesin ʿuḳbā ʿaẕāb-ı elīm

5 ol kimesne ḫayra māniʿdir hemīn
ismi defterde yazıldı leʾīm

6 elden geldikçe ḫalḳa ḫayr etse
ḫayr ola encāmıñ hem ismiñ ḥalīm

7 el-ḥaẕer şerden key şaḳın peder
vermedi rıżā ḫallāḳu ḥakīm

8 bāṭın [u] ẓāhiriñ etgil temīz
kimseye ḫıyānet eyleme ġarīm

9 eyle tevāzuʿ kendiñe pīşe
kibr ʿucb ʿunvān terk et ey nedīm

10 ʿālimler meclisin dāʾimā gözet
ḳulaġ dut pende diñle ey kerīm

11 ṭarīḳat yolun şerʿ-ile dutgil
olma mübtediʿ ṣāliḥ ol selīm

12 dilerseñ maḳṣad iki dünyāda
ḫayra delīl ol kendiñ et ḳadīm

[1] "İyiliği hep engelleyen, saldırgan, günaha dadanmış" mealindeki Kalem Suresi 12. ayeti.

13 şükrī cümleden bir kemter ersin
mütenebbih etmez seni biñ ḥekīm

312[1]

-.-- / -.-- / -.-- / -.-

1 dehr içinde murġ-ı ʿanḳāyam ḳanāʿat beklerem
firḳat [u] miḥnet nedāmet hicr-i ʿādet beklerem

2 ʿömr içre görmedim bir dem feraḥ derdā ki ben
rind-i bī-pervā olup dünyāda ḥālet beklerem

3 ʿārif ü rind ü ḳalender-meşreb ü ṣāfī-dilim
gelmişem fānī cihāna bir emānet beklerem

4 ḥayretim var bilmezem lā vü naʿīm iḳrār-ı tam
mā vü menlikden müberrāyam melāmet beklerem

5 vāmıḳ [u] ferhād [u] mecnūn terk edelden ʿālemi
vārişim anlara ben ṣabr-ı seyāḥat beklerem

6 her ḳarinde bir mübāriz rezm-i ʿaşḳ içre gerek
ben daḫi manṣūr-ı vaḳtem dār-ı nevbet beklerem

7 şükriyā meydān[da] baş oynatmaḳ ister her zamān
hamdü lillāh merdiler rāhında ālet beklerem

60a

313

..-- (-.--)/ ..-- / ..-- / ..-(--)

1 ḳamu ʿālem bilir ol tāze-ʿizārı severem
serv-ḳad sözü şeker çeşm-i ḫumārı severem

2 leb[i] ḳand zülf[ü] kemend eyledi ʿāşıḳları bend
şeh-levend-ile pesend gör ne nigārı severem

[1] Der-kenâr.

3 sīm-ten serv-i çemen ḳıldı ben-i bī-kese fen
bih-ẕeḳan rūy[u] semen būy[u] çınārı severem

4 söz[ü] ḫūş etdi ḫurūş dīdeleri alıcı kuş
beg-revīş ḥalḳa be-ġūş derde tīmārı severem

5 ruḫ[u] āl ḫūy[u] güzel zülf[ü] çü-zincīr-i ecel
söyledi şükrī emel sevgili yāri severem

314

..-- (-.--)/ ..-- / ..-- / ..-(--)

1 dilerem ṣubḥ ḳılam yār-ile ḥammāma ḫirām
ne ki yār-ile müleẕẕeẕ oluyor ġasl-i ḥamām

2 dediler gitdi raḳīb-ile güzel ḥammāma
görelim ṣabr ḳıl ey ʿāşıḳ-ı şūrīde-i tām

3 ede mi ṣabr göñül böyle vefāsız yāre
yürüdüm sürʿat-ile tā edeyim yāre peyām

4 ḳanḳı şerʿ içre revādır dedim ey bī-inṣāf
bizi hicr-ile dil-efkār bu aġyāra selām

5 ne revā miḥnet [ü] ġam biz çekelim cānānım
sen edersin heme dem raġm [u] idbāre kelām

6 bāri ey yār-i cefākār beni ḳatl eyle
bilirem kim beni elbette edersin iġmām

7 ʿaşḳ meydānına girmiş şükrī eyler meşḳ tā
ṣabr eder dürlü cefā çekmegi etmiş iḳdām

315[1]

..-- (-.--)/ ..-- / ..-- / ..-(--)

1 ey ḫoş ol dem ki beḳā mülküñü seyrān edeyim
ṭūl-i dünyāyı ayaḳ birle perīşān edeyim

[1] Der-kenâr. (6, 7, 8 ve 9. beyitler 60b'de.)

2 bilmeseydim yeg-idi ʿāşıḳ [u] maʿşūḳa nedir
cān [u] ten derdine tecrīd-ile dermān edeyim

3 baḳmada daḫi baña cilve vü nāz-ı maḥbūb
yaḳuban ḥasret-ile dīdeyi ḫandān edeyim

4 başdı ġaflet tenimi ṣaldı fenā dünyāya
bāri kendim ḥarem-i kaʿbede cevlān edeyim

5 ʿāḳıbet eşk-i revān dīde-i baḫtım ḳapadıp
sehv-ile ʿömr mürūr eyledi efġān edeyim

6 sīnemi āteş-i ʿaşḳ-ile kebāb etdi felek
ne ḳadar menzilimi āteş-i sūzān edeyim

7 rūḥ-ı ser-geşte heves eyledi her maḥbūba
baña tedbīr nedir ben nice dermān edeyim

8 dil-i āşüfte giriftār-ı fenā oldu dirīġ
kendimi söyle daḫi ben nice ḫandān edeyim

9 şükriyā fırḳat-ile kaʿbe-i ʿulyāya heves
eyledim terk-i vaṭan ẕenbimi noḳṣān edeyim

316

.---/.---/.---/.---

1 bugün aġyār[ı] gör sehv eyledim cānāna beñzetdim
günāh etdim laʿīn şeyṭān[ı] baḳ raḥmāna beñzetdim

2 edince diḳḳat-ile baḳdım ol bed-baḫt-ı nā-dāna
dedim estaġfirullāh küfr[ü] ben īmāna beñzetdim

60b

3 ne lāzım böyle hicve iʿtinā etmek baña cānā
mıcırdan ḳatıdır göñlüñ seni ṭuġyāna beñzetdim

4 dönüp baḳdı baña bir cilve-ile eyledi pā-best
gör anıñ ḥaşmeti ben bī-nevā ʿunvāna beñzetdim

5 ḫaberdār ol seyid şükrī unutma kendiñi aḥmaḳ
ʿaceb dīvāne oldum dil-ber[i] bīgāne beñzetdim

317

--. / .--. / .--. / .--

1 bir gün ola mı şevḳ-ile dildār[ı] öpeydim
şekker yanaġın ġabġab-ı ġaddār[ı] öpeydim

2 nūş-ı leb-i yār eylese bir ʿāşıḳ[ı] tā ḥaşr
medhūş olur ol lebler[i] gülnār[ı] öpeydim

3 aġız-be-aġız sīneme ṣarsam sīm [ü] ṣāfın
bir ḳuvvet-i baḫt-ile o ḫūn-ḫᵛār[ı] öpeydim

4 hāle gibi ol mā[h]-liḳā dil-ber[i] ṣarsam
ol lebleri cādū meh-i envār[ı] öpeydim

5 şol ʿarʿar [u] şimşādı ber-ā-ber eder olsam
ol çeşm-i ḫumār nergis-i bīmār[ı] öpeydim

6 ṭaʿn etme yürü zāhid-i ḫod-bīn şuʿarāya
diḳḳat edib[en] añla ne der yār[i] öpeydim

7 ḳuvvetle başardım ṣanemi sīneme şükrī
baḫtım uyanıp gözleri mekkār[ı] öpeydim

318

--. / -.-- / --. / -.--

1 ey bī-vefā ġamıñla ḳalmadı iḫtiyārım
gerdūnu tīre ḳıldı benim bu āh [u] zārım

2 inṣāfa gel efendim ʿuşşāḳıña naẓar ḳıl
benem seniñ fikārıñ sen daḫi ol şikārım

3 bugün bu ʿıyd[a] ḳurbān bilmem kimi edersin
beni en evvel ey cān kes ḳalmamış ḳarārım

61a

4 niçün tegāfül etmek ʿuşşāḳ-ı bī-nevāya
eflāk[ı] yaḳdı āhım bir kez işit fikārım

5 şükrī nedir murādıñ bunca fiġān edersin
ġaddārlıḳ gözünden maʿlūmdur nigārım

319

-..-/-.-/-..-/-.-

1 ḥamd-i ḫudā eylerem derd-ile hem-ḫāneyem
dehride bī-fāʾide başıma sulṭāneyem

2 ʿāşıḳ-ı ṣādıḳ benem raḥmete lāyıḳ benem
derde ʿalāʾik benem hicr-ile yek-sāneyem

3 bāʿiş-i her devletim dil-bere çoḳ şevketim
ṭābiʿ-i her milletim ʿāşıḳ-ı dīvāneyem

4 revnaḳ-i meclis benem dehre mühendis benem
daḫi müdessis benem ʿilm-ile ferzāneyem

5 şükrī yeter lāf ḳıl çarḫ[ı] yaḳarsın gidi
kes dilini epsem ol deme dil-īrāneyem

320

..-- (-.--)/..--/..--/..-(--)

1 olmadı ḳısmet efendim saña mihmān olayım
her nefes dīde-i fettānıña ḥayrān olayım

2 n'olur ey yār vefā eyler-iseñ ʿuşşāḳa
ben hemān sīne-i pistānıña ḳurbān olayım

3 baña bir merḥamet eyle ṣanemā tañrı ḥaḳı
yoḳ der-iseñ saña maḥşer yaḳa dāmān olayım

4 naẓar et miskīn [ü] bīmārıña ey rūḥ-ı revān
hele ben çeşm-i süḫan-dānıña der-bān olayım

5 ne revādır şanemā böyle teġāfül ḳılasın
bendeñiz āh [u] fiġān içre perīşān olayım

6 hīç benim tek bulamazsın saña üftāde gözüm
yoḳsa aġyār gibi dest-be-dāmān olayım

7 şükriyā bunca fiġān eyleme bir ṣabr eyle
dil-beriñ şimdi dedi şükrīye mihmān olayım

321[1]

şükrī

-.-- / -.-- / -.-- / -.-

1 nev-resā billāh esīr-i çeşm-i pür-efsūnuñam
ʿāşıḳ-ı bīmārıñam raḥm ey[le]gil maḥzūnuñam

2 olmasa vaṣlıñ müyesser ey ḳamer-ṭalʿat nigār
şöyle bil terk-i vaṭan ḳılmış dil-i mecnūnuñam

3 ey lebi *mā'en ṭahūr*um[2] v'ey dudaġı kevṯerim
ey saçı *ḥablü'l-metīn*im[3] ben seniñ maġbūnuñam

4 ey dü-şehlā gözleriñ yaġmaladı ʿaḳlım benim
ey güzel pākīze-meşreb n'ola ger memnūnuñam

5 ey muḳavves ḳaşlarıñ tīr-i çependāz-ı ḳażā
v'ey mücedvel lebleriñ devrinde der gül-gūnuñam

6 v'ey bu müjgān-ı ḫadeng ḳoymadı cānımda tāb
dād bu ġabġablar elinden bende-i maḳrūnuñam

7 ʿāḳıbet bu şükrīyi ṣaldıñ beyābāna ġarīb
nice ḳıydıñ ben ḥaḳīre kūyuña medfūnuñam

---

[1] Der-kenâr.

[2] "O, rahmetinin önünde rüzgarları müjdeci olarak gönderendir. Ölü toprağı canlandıralım, yarattıklarımızdan bir çok hayvanları ve insanları sulayalım diye gökten tertemiz bir su indirdik." mealindeki Furkan Suresi 47 ve 48. ayetlerden kısmî iktibas. Beyitte sevgilinin dudağı ile ilişkilendirilmiştir.

[3] "Hep birlikte Allah'ın ipine (Kur'an'a) sımsıkı sarılın." mealindeki Ali İmran Suresi 103. ayetin ilk cümlesinden kısmî iktibas. Beyitte sevgilinin saçı ile ilişkilendirilmiştir.

61b

322

-.-- / -.-- / -.-- / -.-

1 ey müselmānlar n'idem cānān elinden neyleyem
bir vefāsız dil-ber-i ṭuġyān elinden neyleyem

2 günde biñ kez nāz ederse ḳatl eder biñ kez beni
eyleñiz tedbīrimi ḫūn-dān elinden neyleyem

3 ʿadm olup cismim dirīġā ḥasret [ü] hicrān-ile
ol vefāsız ẓulm[u] çoḳ devrān elinden neyleyem

4 durmaz aġlar rūz [u] şeb bu dīde-i pür-ḫūnumuz
ḳalmışam ol dīde-i giryān elinden neyleyem

5 şükriyā besdir fiġānıñ tīre ḳıldı ʿālemi
yanmışam maḥbūb-ı bī-peymān elinden neyleyem

323

-.-- / -.-- / -.-- / -.-

1 ol raḳīb-i rū-siyāhı ḫāke yek-sān isterem
gece gündüz āh [u] ḥasret kārın efġān isterem

2 böyle kim şaldı araya tefriḳa ol bī-vefā
ḫar gibi dāʾim damaġın ṭop[ṭo]lu ḳan isterem

3 ḳışmet-ı rūz-ı ḳıyāmetde şefāʿatden ḥarām
hevl-i maḥşerde ẕelīl [ü] zār [u] nālān isterem

4 eylemem insāna nisbet ol it-i bī-behreyi
kör ola ol dīde-i ḫuffāṣ[ı] el-ān isterem

5 şükrī ḳılmam bed-duʿā lākin ḥaḳıñ dergāhına
vara meʾyūs ol raḳībiñ cāyı nīrān isterem

324

-.-- / -.-- / -.-- / -.-

1 gördügümde ol nigār[ı] isterem ḳurbān olam
sīne-i bī-kīnesine ṣarılıp ḥayrān olam

2 isterem ol bī-vefā bir gün beni şād eyleye
līk bende bir kez ol cānāneye mihmān olam

3 ḳılma ey ẓālim baña bunca cefā inṣāfa gel
ben seniñ ol nergis-i bīmārına dermān olam

4 bir kezin gördüm cemāliñ cāna vīrān olmuşam
v'ey n'olur ol ḫāneyi teşrīfiñe der-bān olam

5 şükrīyi sen eylemişsin pāy-bend [ü] dil-figār
ol faḳīr[i] gel ḫalāṣ et şānıña ḳurbān olam

325[1]

şükrī

--. / -.-- / --. / -.--

1 ey sāḳī-i mecālis gel ṣun baña ayaġım
bir cām-ile muʿaṭṭār eyle kerem damaġım

2 ben mübtelā-yı ʿaş[ḳ]am yandım firāḳ içinde
kūh-ı belā reʾīsi mecnūn bilir süraġım

3 her şeb ṣabāḥ olunca bu beyt-i aḥzen içre
şuʿle-i āhım ancaḳ baña yeter çerāġım

4 böyle firāḳ içinde maḥv [oldu] bu vücudum
seng-i siyāset olmuş her laḥẓa gör yataġım

5 sūz-ile şükrī-i zār besdir baña merātib
manṣūr-ı vaḳtem imdi dār[a] çıḳar ayaġım

[1] Der-kenâr.

62a

326

.---/.---/.---/.---

1 bi-ḥamdillāh feraḥ-yāb oldum ol cānāneyi gördüm
bugün bir ʿıyd-ı aḍḥādır bana sulṭāneyi gördüm

2 temāşā eyledim kām-i dil andan behr-yāb oldum
bu dem ben ḫāne-vīrān derdime dermāneyi gördüm

3 hele ol dil-ber-ile seyr ederken ʿaşḳ [u] ʿişretle
nigāhım ḳarşuda kelb ol raḳīb düşmāneyi gördüm

4 neden yā rab bana rūz[ī] ḳılarsın firḳat [u] ḥasret
hemīşe derd-i hicr-ile heme ġam-ḫāneyi gördüm

5 benem ol ʿāşıḳ-ı nālān dediler ismimi şükrī
olur mu ḳışmet āḫir söyleyem dür-dāneyi gördüm

327

-.--/-.--/-.--/-.-

1 ben ezelden tā ebed bir dürr-i yek-tā gelmişem
ʿāşıḳ-ı dīdār-ı yāram ḫāne-yaġma gelmişem

2 bülbül-i bāġ-ı elestem söyleyip *ḳālū belā*
bu ḫiṭāba ṣıdḳ-ile āmentü-gūyā gelmişem

3 bir ṣanem ʿaşḳıyla ser-gerdān düşüben ġurbete
vaḥdet[i] terk eyleyip miḥnet-serāya gelmişem

4 düşmesin ben tek belā-yı derde yā rab kimsene
bī-nevā firḳat-zede āşüfte rüsvā gelmişem

5 şükriyā āh eylerek bir gözleri ḫammār-içün
derd-keş hicrān [u] ġamda rind-i şeydā gelmişem

328

..-- (-.--)/ ..-- / ..-- / ..-(--)

1 her leb-i laʿl-i güzel dil-bere efġān edemem
her ḳad-i ʿarʿara cān şehrini vīrān edemem

2 künd-i yārim baña bes ey felek-i sifle yeter
sen gibi günde birin ʿahdine peymān edemem

3 dedi cānān hele bir būse saña şarṭ olsun
ṣabr ḳıl ben de seni böylece nālān edemem

4 bir güzel eyledi pā-beste beni rūz-ı ezel
durmuşam ʿaşḳına ṣādıḳ ġayra peymān edemem

5 şükriyā terk-i vefā ʿahd-i şikeste ne revā
oluram firḳat-ile ʿahdime noḳṣān edemem

329[1]

şükrī

--.-/--.-/--.-/--.-

1 ʿaşḳıñla ey cānāne ben seyyāḥ-ı devrān olmuşam
ḥüsnüñden ayru sevgilim ser-mest [ü] ḥayrān olmuşam

2 ḥasret-keş-i dīdārıñam ol lebleriñ bīmārıñam
pā-beste-i ruḫsārıñam ʿaşḳ-ile sūzān olmuşam

3 ġurbet beni zār eylemiş mecnūn-ı kūhsār eylemiş
ser-mest-i ḫammār eylemiş sen şūḫa ḥayrān olmuşam

4 ey nev-res-i şīrīn-süḫan v'ey dil-ber-i nāzik-beden
bu ġabġab-ı çāh [u] ẕeḳan gördükde bī-cān olmuşam

5 şām içre bir mehveş güzel gördüm saña olmaz bedel
sensin baña ṭūl-i emel ḥüsnüñde nālān olmuşam

[1] Der-kenâr.

6 ey gözleri bīmārımız sensin vefālu yārimiz
odlara yaḳ aġyārımız pā-best-i zindān olmuşam

7 ben şükrī-i nālānıñam ʿaşḳ-ile ser-gerdānıñam
billāh seniñ ḳurbānıñam ḫāk-ile yek-sān olmuşam

62b

330

..-- (-.--)/ ..-- / ..-- / ..-(--)

1 kendimi vuṣlat içün devḥa-i āh eyleyemem
bitmeyen nesne içün rūy-ı siyāh eyleyemem

2 ger baña beş gün eder dehr-i denī derd [ü] cefā
oluram ḫürrem aña baḫt-ı tebāh eyleyemem

3 ederem tā nefesim var muḥabbet dosta
yār eger ülfet ḳılmaz būse-ḫᵛāh eyleyemem

4 ḳılıram āh [u] fiġān līk degil incine yār
şerm-ile yalvararam ʿayn-ı nigāh eyleyemem

5 şükriyā bunca nedir yāre temelluḳ bilmem
yār[i] görsem daḫi şerm-ile nikāh eyleyemem

331

.--- / .--- / .--- / .---

1 gözüm merdümleri cānā sirişk-ile kebāb etdim
ḳamu ʿāşıḳların efġān-ile dārın ḫarāb etdim

2 firār etdi benim ʿaşḳımda ṭāḳat dutmadı mecnūn
gözümde perde-i leylā içün beyt-i ḳıbāb etdim

3 görüp ferhād [u] vāmıḳ bende ṭuġyān ʿaşḳ emrāzın
ḳaçıp bir daġa gizlendi aña çendān [c]evāb etdim

4 velī efsāne bilmiş ʿaşḳ ḥālin ol gözü cādū
tereddüdle erişdim dil-bere dürlü ʿıṭāb etdim

5 dedim yāhū nedir bunca teġāfül nāz ʿuṣṣāḳa
dedi ṣandım mecāzīdir anıñçün nā-ṣavāb etdim

6 mürüvvet mi vefāsızlıḳ güzeller şānınā cānā
yeter inṣāfa gel nā-geh görürsün keşf-i dāb etdim

7 yeter şükrī fiġān [u] zār cihānda ḳalmadı ʿārif
olup yevmi'l-beter birden bugün terk-i şarāb etdim

332

-.--/-.--/-.--/-.-

1 bir zamāndır aġlaram dīdārdan ayrılmışam
ġonce-fem şīrīn-süḫan dildārdan ayrılmışam

2 baḳmazam her ṣūrete olursa leylā-yı zamān
kimse bilmez ben ne nāzik yārdan ayrılmışam

3 neylerem bilmem cihānıñ māl [u] mülk esbābını
serv-ḳad zülfeyn-kemend meh-pārdan ayrılmışam

4 ʿömr fānī devr ẓālim yār ṭuġyān dil żaʿīf
ben daḫi zār [u] ḥazīn gülzārdan ayrılmışam

5 ol şeker-leb bī-vefā dil-ber beni şād eylemez
ber-göñül adlu bugün ġam-ḫᵛārdan ayrılmışam

6 ṣaymazam bu günleri ḳayd eylemem gündür deyü
nanca kim ol āteşīn ruḫsārdan ayrılmışam

63a

7 şükriyā bilmem n'idem bu çarḫ-ı ser-gerdān-ile
yār[i] benden ayırır ben yārdan ayrılmışam

333

.---/.---/.---/.---

1 n'olur encām-ı ḥālim bilmezem yārimden ayrıldım
şeker-lehçe kemer-ince şu dildārımdan ayrıldım

2 dişi incü leb[i] lîmū şeker-güftār çeşm-āhū
ḳadi serv[i] gözü cādū pek envārımdan ayrıldım

3 kemān-ebrū güzel yüzlü dü çeşmi sāḥir-i hindū[1]
zenaḫdān ġabġab[ı] ayru bu gülzārımdan ayrıldım

4 yüzü ḫandān ruḫ-ı tābān aña ḥayrān ḳamu insān
gülistānda gül-i terlān dil-āzārımdan ayrıldım

5 ne dürlü eyleyem ṣabrı ʿinānım elde yoḳ şükrî
göñül her dem eder fikri güzel yārimden ayrıldım

334

-.-- / -.-- / -.-- / -.-

1 āh neylem bir gül-i raʿnāya pā-best olmuşam
gözleri cādū melek-sîmāya pā-best olmuşam

2 bağrımı ḳan eyledi nāz-ile ʿunvān dostlar
bir ṣanavber müşg-bū-yı zîbāya pā-best olmuşam

3 gözlerim ṭūş oldu nā-gāh ol ḫumār-ı çeşmine
cān [u] dil ġāret ḳılan yaġmaya pā-best olmuşam

4 raḥmsız bir ẓālim [ü] ġaddārdır yaḳdı beni
böyle bir cellād gözü şehlāya pā-best olmuşam

5 şükrîyi maʿzūr dut ey ʿārifān-ı ḫurde-dān
bir naẓar ḳıl gör ne ḫoş belvāya pā-best olmuşam

335

-.-- / -.-- / -.-- / -.-

1 neyleyim bilmem ne çāre yārdan ayrılmışam
bülbülāsā kārım āh dildārdan ayrılmışam

[1] *Hindû*: Hintli, Hintli köle. Edebiyatta saç ve özellikle yanak ile ilgili beyitlerde sıkça kullanılmıştır (bkz. Zavotçu 2013,341-343).

2 baḳmazam yüz biñde bir maḥcūbe-i dünyāya ben
böyle kim bir serv-i gül ruḫsārdan ayrılmışam

3 tā nefes vardır çıḳarmam başdan anıñ ḥubbunu
lā'ubālī-meşrebem ġam-ḫᵛārdan ayrılmışam

4 gözlerim maḥrūm olupdur ol gül-i ruḫsārına
yandı cānım ʿaşḳdan dildārdan ayrılmışam

5 şükriyā devrān elinden āh [u] efġān eylemem
ol şeker-leb yār-i şīrīn-kārdan ayrılmışam

336[1]

şükrī

.---/.---/.---/.---

1 dirīġā şehr-i kerkük içre bir dīvāne ben ḳaldım
erişdi herkes öz maḳṣūduna bī-ḫāne ben ḳaldım

2 biñ ik'yüz elli dört tārīḫinde ḫalḳ olup tebdīl
içen ʿaşḳıñ şarābından hemān mestāne ben ḳaldım

3 mecāzī ʿaşḳ-ile buldum ṣadāḳat ṭarf-ı ʿaşḳ içre
hezārān şükr lillāh dehride merdāne ben ḳaldım

4 bulur her vaḳtide bir ḫavl be-ser pīr-i muġān elbet
bugün manṣūrveş ber-dār olan rindāne ben ḳaldım

5 bugün şükrī perīşānam beni şetm eylemez ʿālem
nasībim güldü [mü] bilmem neden ḫandāne ben ḳaldım

63b

337

..-- (-.--)/..--/..--/..-(--)

1 gel benim ḥālimi gör ʿaşḳ-ile yandım güzelim
ola mı bir kere mey vaṣlıña ḳandım güzelim

[1] Der-kenâr.

2 sen beni ṣalma naẓardan bende-i kemteriñem
rūz [u] şeb vird [ü] zebānım saña andım güzelim

3 ḳomuşam cān [u] cihān yoluña dil-sūzānım
gel benim derdimi defʿ eyle ki yandım güzelim

4 rūz-ı maḥşerde n'olur ḥāl dutar-isem dāmān
çünki bu dehride ʿahdiñle dayandım güzelim

5 şükriyā ṣabr gerek ʿāşıḳa elden ne gelir
bunca efġān ederem cāndan uṣandım güzelim

338

-.-- / -.-- / -.-- / -.-

1 görmüşem bir meh cemālin ḫāke yek-sān olmuşam
dīde-giryān sīne-büryān ḫāne-vīrān olmuşam

2 ol zamān kim ʿāşıḳ oldum şol melek-sīmāya ben
mest [ü] lā-yaʿḳil perīşān dīde-giryān olmuşam

3 aġlaram tā ṣubḥ olunca bir gözü fettān içün
şöyle bir ġavġāya düşdüm dil-perīşān olmuşam

4 bī-mürüvvet dil-bere dil vermek āteşdir saḳın
meyl ḳılman el-ḥaẕer ben dīdesi ḳan olmuşam

5 derd çoḳ dermānı yoḳ bir bī-nevāyam şükriyā
nādimem beş gün bu kec-devrāna mihmān olmuşam

339

-.-- / -.-- / -.-- / -.-

1 ḳalmayıpdır ṭāḳatim ʿaşḳ içre bīmār olmuşam
dutmuşam bir gül budaġın ʿaşḳ-ile ḫār olmuşam

2 dil-ber[i] gördükde aṣla ʿaybsız vaṣl isterem
şol leb-i gülnārdan bir būse bī-ʿār olmuşam

3 her zamān ʿarż eylerem ḥālim işitmez ol ṣanem
ʿarż-ı ḥāl etmekde her gün yāre bī̇zār olmuşam

4 görmesin bu günleri tersā yahūdī̇ yā ilāh
böyle kim ben bī̇-nevā müstaġraḳ-ı nār olmuşam

5 şükriyā āh eylemekden dī̇deler ceyḥūn olup
mest [ü] mestāne ciger-büryān-ı kuhsār olmuşam

340[1]

--. / .--. / .--. / .--

1 ḥamdā ki bugün dil-ber-i tannāza ulaşdım
ṭāvus yürüyüş lebleri mümtāza ulaşdım

2 biñ ḥamd [ü] ṣenā mehveş-i bü'l-mehdimi buldum
böyle ṣanem-i gözleri şah-bāza ulaşdım

3 sī̇nnim erişip elli beşe böyle mecāzī̇
pī̇rāne-serem saʿy-ile tannāza ula[şdım]

4 gezdim ḳomadım rūm [u] hicāz mıṣr-ile şāmı
bir böyle ciger yandırıcı nāza [ulaşdım]

5 şükrī̇ yeter ol merkez-i maḳṣūd[u] bulursun
rūz [u] şeb aġlar dī̇deler āġāza [ulaşdım]

341

-.-- / -.-- / -.-- / -.-

1 ey şeh-i ḫūbān ezelden ben seniñ ḥayrānıñam
ʿāşıḳ-ı b[ī̇]-ṭābıñam her cilve ḳıl ḳurbānıñam

64a

2 eylemişsin pāy-bend ben ʿāşıḳ-ı ser-geşteyi
raḥm ḳıl cānā bana bir bende-i nālānıñam

3 vehm ḳıl ey yār-i şī̇rī̇n nāle-i dil-sūzdan
cānıma kār etdi derdiñ ḫavf ḳıl giryānıñam

[1] Der-kenâr.

4 var bir cānım dirīġ etmem yoluñda neẕrdir
emr ḳıl teslīm edem bir bende-i fermānıñam

5 ḥayfdır dut ḥürmetiñ bu şükrī-i dil-ḫasteniñ
ẓulm ḳılma ey felek beş gün seniñ mihmānıñam

342

..-- (-.--)/ ..-- / ..-- / ..-(--)

1 vaṣl içün her güzeliñ cilve [vü] nāzın çekemem
bir zamān rāhat umup kış-ile yazın çekemem

2 cilve [vü] nāzına aldanma cihān ḫūblarınıñ
oluram vaḥdet-ile bār-ı mecāzın çekemem

3 istemem minnet-ile ger ede devrān baña mihr
ʿömr-i bī-ḥāsıl [u] ġam-bār-ı ṣıġārın çekemem

4 ʿāşıḳ-ı zār-ı nizāram n'iderem māl [u] menāl
bir ʿabā āl verir ol aṭlas-ı ḥāzın çeke[mem]

5 etmezem lā niʿam-ı bāde içün sāḳīye kim
nūş-i nīş oldu ben ol bāde niyāzın çekemem

6 kelb aġyāre nice minnet ederem ʿār yeter
yāre ʿarż eylerem aḥvālimi rāzın çekemem

7 şükriyā eyleme dünyā siteminden ḥaẕeri
herr olur ṣoḥbete baḳmam ġam-ı sāzın çekemem

343[1]

.--- / .--- / .--- / .---

1 ne ḫoş ṭāliʿlü merdem ḥamdü lillāh vaḳte mecnūnam
beni teşnīʿ oḳuna el nişān etdiyse memnūnam

[1] Der-kenâr. (5, 6 ve 7. beyitle 64b'de.)

2 hezārān şükr lillāh var imiş baḫtım erenlerde
siyāset dārına menṣūrveş pervāz[a] ḳānūnam

3 şemerlü dāra beñzer ehl-i ḥaḳ bu dār-ı dünyāda
atarlar ṭaʿne daşı bārver eşcāra maʿdūnam

4 ne-bākim ṭaʿne-i deccāliyūndan fāriġü'l-bālem
ne bir ẕerre per[ī]şānam ne bir āvāre maḥzūnam

5 benem bir mest-i bī-pervā bıraḳdım nām [u] neng ancaḳ
ṭarīḳ-i ḳādirīde derd-keş bir merd-i ḳānūnam

6 ne māniʿ dār-ı dünyāda egerçi raġbetim nāḳıs
nedir ehl-i fenā ʿindinde raġbet bunda mescūnam

7 ne lāzım seyyidim şükrī bugünde keşf-i rāz etme
gözet *ve'l-bāḳiyātu'ṣ-ṣāliḥāt*[1] ol naṣṣa maḳrūnam sene 10 şevvāl 1251

344

--. / .--. / .--. / .--

1 bezdim güzelim leẕẕet-i ṣahbāya ḳarışmam
bir ḫᵛāb-ı ḫayāl oldu bu dünyāya ḳarışmam

2 bir devride geldik bu zamān şūr [u] şer olmuş
pür-fitne fesād devride ġavġāya ḳarışmam

3 terk eylemek evlādır efendim bu cihānı
çoḳ kīn gezer leẕẕet[i] yoḳ cāya ḳarışmam

4 bir söz[ü] bütün merdüm-zāde ele girmez
ben daḫi bu bed vaḳtide ortaya ḳarışmam

5 ḫūbān-ı cihānda hele yoḳ ʿāşıḳ-ı ṣādıḳ
bıḫdım güzelim ʿaşḳ-ile şeydāya ḳarışmam

6 gezdim heme yer ḳalmadı türk [ü] ʿacem [ü] rūm
bir ṣāde göñül bulmadım her lā'ya ḳarışmam

[1] "Mallar ve evlatlar, dünya hayatının süsüdür. Baki kalacak salih ameller ise, Rabbinin katında, sevap olarak da ümit olarak da daha hayırlıdır." mealindeki Kehf Suresi 43. ayetten kısmî iktibas.

64b

7 şükrī ne fenā yerde gün aḫşam [yine] oldu
ḥikmet bu imiş ḳudret-i mevlāya ḳarışmam

345

.---/.---/.---/.---

1 şehā ḳaṭʿ-ı naẓar görme revā sū-i gedālardan
dirīġ etme efendim cām-ı vaṣlıñ bī-nevālardan

2 ḥazīn-i ġurbetiz hicr [ü] diyār-i yārdan ayru
götürme sāye-i luṭf-i ʿamīmiñ āşinālardan

3 göñül zaḫm-ı melāmet çekmede maḥv oldu sulṭānım
bizi ḳurtar rıżā-yı ḥaḳḳ-içün dürlü ezālardan

4 bu miḥnet-ḫānede dil-ḫasteyem şefḳat yüzün göster
dem olmaz görmeye ḳalbim gider ehl-i cefālardan

5 yine oldu göñül şehr[i] sipāh-ı ġuṣṣā pā-māli
eriş feryād-res cāna ḫalāṣ et müddeʿālardan

6 diyerler miḥnet [ü] ġamla geçer ʿāşıḳlar aḥvāli
işitdim bundan esb[ā]ḳ bu kelāmı reh-nümālardan

7 eger biñ kez görürsem ḳahr-ı destiñden cefā cānā
kenār-ı deftere ḳayd olmaya aṣlā belālardan

8 gidermem levḥ-i dilden naḳş-ı ḫaṭṭ [u] zülf-i ṭuġrasın
ne mümkin terk-i ülfet olalım mı bī-vefālardan

9 gören sāʿatde şükrī dil-ber[i] ʿarż eyle aḥvāliñ
ümidin ḳaṭʿ eder mi hīç gedālar pādişālardan

346

--./.--./.--./.--

1 her kim beni ṭaʿn eyler-ise nevʿ-i beşerden
ḥaḳ ḥıfẓ ede anıñ cesedin dürlü ḫaṭardan

2 ẕemm eyleyüben her sözümüz ḫalḳa der-ise
maḥşerde ḫudā ḳurtara her dürlü kederden

3 sögmekde ne var dögse ḥelāl eylerem anı
incitse eger ḫātırımı daḫi beterden

4 her kim ki bizim ʿaybımızı filce görürse
yā rab pür et aġzın sen anın şehd [ü] şekerden

5 kīn-ile bize kibr edene bārī ḫudāyā
ʿuḳbāda şefāʿat bula sulṭān-ı beşerden

6 maḥbūb sever söyler-ise ḫāṭırımız ḫoş
kimdir çıḳara göz göre ol nūr-ı başardan

65a

7 inkār[ı] ḳo gel *aḥsen-i taḳvīm*e naẓar ḳıl
dil āyinesi ṣāf ola tā ḥüsn-i naẓardan

8 eşyāda bizim gördügümüz nūr-i ḫudādır
ger pīr ü civān ola vü ger ġonce püserden

9 her yerde ḥaḳı birlemeyen egri naẓardır
ḳurtarmadı öz gerdenini tīġ-i dü-serden

10 ẕemm eyle hemān bizi eyā zāhid-i ḫod-bīn
dil-şād oluruz güş edicek böyle ḫaberden

11 kāfir der-iseñ biz degiliz mülhid [a] zāhid
tevḥīde eren kendini ḳurtardı bulardan

12 vaḥdet deñizi coşdu alıp şükrīyi mevce
tevḥīd ḳomaz geçdi bugün cān-ile serden

347[1]

-.-- / -.-- / -.-- / -.-

تظرع کن دلا هر شب به ذات حضرت بیچون
که دفع غم کند شاید به لطفش بر دل مخزون

چو ستار العیوب مومن و ترسا و قادر اوست
امید عفو دارد هرکس از او کن دلت مقرون

تولا فرض عین است فعل بدرا تو فراموش کن
که غفار الزنوب با لطف خود عفوت کند راجون

ز ترک عجب نفسانی خودت بر گر ایا مغرور
به غایب ناله کن شبها تنفر ازدل قارون

بیا ای سیدم شکری طریق قادری دست آر
سلوک سعی خیر اندیش کن چشم ات بکن جیحون

348

.--- / .--- / .--- / .---

1 ilāhī merḥamet ḳıl bu dil-i giryāna luṭfuñdan
günāhım ʿafv ḳıl ḫandān gidem rıḍvāna luṭfuñdan

2 seniñ dergāhıña ümmīdvāram yoḳ ʿamel bende
diger bir bāba yoḳ ümmīd velī ġufrāna luṭfuñdan

3 bugün içre ḳamu ʿālem biḥār-ı raḥmetiñ ister
n'olur ben mücrimi ʿafv eyleseñ ṭuġyāna luṭfuñdan

4 muḥammed muṣṭafā ḥaḳḳı beni ʿafv eyle yā mevlā
ebū bekr [ü] ʿömer ʿoṣmān ʿalī arṣlana luṭfuñdan

[1] (1) Ey gönül! Her gece hikmetinden sual olunmayan Allah'a yalvar. Belki lütfuyla hüzünlü gönlündeki gamı giderir. (2) Müminin de münkirin de ayıplarını örten kudretli Tanrı O'dur. Herkes O'ndan af umar, gönlünü O'na yaklaştırır. (3) O'na yüz döndürmek farz-ı ayndır. Sen yaptığın kötülükleri unut. Günahları af edici Allah, kendi lütfuyla seni de affeder. (4) Ey gururlu kimse! Nefsini, kibri bırakıp kendini ıslah et. Karun'a dönmüş kalbinden nefret edip geceleri gizlice ağlayıp inle. (5) Ey Seyyid Şükrim, gel! Allah'ın yoluna (Kâdirîlik yoluna) yönel. İyi düşünceli olanlar zümresine dahil ol. (Öyle bir ağla ki) gözlerin Ceyhun ırmağına dönsün.

5 ḫudāyā şükrī-i bī-çāre olmuş ẕenbe müstaġraḳ
yüzü ḳara eli boş ʿafv umar dīvāne luṭfuñdan
65b

349

..-- (-.--)/ ..-- / ..-- / ..-(--)

1 ey beni zülf-ile perçemine ḥayrān ḳılan
giyinip ḥāme-i faḫr[ı] beni bī-cān ḳılan

2 ġayrı ne mihr edüben bizleri bī-pā ser eden
ʿāşıḳı maġbūn edip özgeye iḥsān [ḳılan]

3 baña her telḫ kelām kelb raḳībe ülfet
nice bī-çāreleri hicr-ile giryān ḳılan

4 nāz-ile cilve-ile ʿāşıḳ-ı bīmārları
derd-ile ḥasret-ile hicr-ile sūzān ḳılan

5 raḥm edip cevr [ü] cefā miḥnet [ü] ġamdan ḳurtar
yeter inṣāf gerek şükrīyi nālān ḳılan

350

--. / .--. / .--. / .--

1 ey ġabġab-ı şīrīn leb-i gülnāriña ḳurbān
ey ġonce-i ḫandān gül-i gülzāriña ḳurbān

2 bir kere n'olur ʿāşıḳıña merḥamet etseñ
v'ey rūḥ-ı revānım ḫaṭ-ı dīdāriña ḳurbān

3 ben bilmedim üftāde gerek ʿāşıḳ-ı bīmār
bend et beni şol nergis-i bīmāriña ḳurbān

4 gel ṣalma beni tek naẓarıñdan kerem eyle
ol ġonce-i ḫūn-rīz-i sitemkāriña ḳurbān

5 geh geh bizi fikr et ġam [u] hemden hele ḳurtar
ṣay şükrīyi evvel leb-i envāriña ḳurbān

351

..-- (-.--)/ ..-- / ..-- / ..-(--)

1 dilerem bār-ı ḫudādan güzelim var olasın
lī̇k bir şūḫ sevip ʿāşḳa giriftār olasın

2 yaʿnī̇ kendiñ gibi bir mehveş-i ġaddār sevip
elem-i ʿaşḳ-ile şī̇fte-i zār olasın

3 ḫam-ı ebrū-yı gī̇ra-gī̇rine bir ḫūn-ḫᵛarıñ
düşesin sen de benim gibi dil-efkār olasın

4 nāvek-i ġamzesine uġrayasın bir yāriñ
ʿāşıḳ-ı ġam-zede vü ḫaste vü bī̇mār olasın

5 mübtelā eyleye mevlā seni de bir güzele
gündüz efġān ederek gece de bī̇dār olasın

66a

6 āşıḳıñ tā bilesin kim ne görürmüş senden
böyle olunca meger ḥāle ḫaberdār olasın

7 olmasın ʿāḳıbeti ḫayr saña böyle diyen
ḫūbluġuñ şarṭı budur ḫalḳa vefādār olasın

8 curʿa-i şevḳ-i lebin nūş edesin bir ṣanemiñ
mest-i lā-yaʿḳil olup ḥālete huşyār olasın

9 güzeliñ resmi budur ehl-i vefā ʿuşşāḳa
ṣanemā sende gerek ʿāşıḳa ġam-ḫᵛār olasın

10 şemʿ [u] pervāne gül ü bülbüle teşḫī̇s ederek
ne revā ʿāşıḳıña bunca cefākār olasın

11 sen güzelsin ṣanemā şānıña şāyeste budur
ġamze dek şükrī̇-i dil-dādeye dildār olasın

352[1]

..-- (-.--)/ ..-- / ..-- / ..-(--)

[1] Der-kenâr.

1 leşker-i dīn-i mübīn ḳıldı ẓuhūr devletden
bizi ḳurtardı ḫudā daġdaġa-i fitnetden

2 geldi ser-ḫoş ʿalī pā-yı niẓām ʿasker-ile
in-şāʾallāhu teʿālā çıḳarız ẕilletden

3 şehrizor vālisi şol… …paşa
merd-i meydān-ı vefā ṣādıḳ-ı dil ġurbetden

4 baḫtımızdan o daḫi başladı ẓulme birden
kendi āʿmālimize pay alırız ḥikmetden

5 şükriyā ḳalmadı rāḥat bu fenā dünyāda
ḳurtara ʿālemi ṣıḳlet elem u ḳudretden sene 1251

353

.---/.---/.---/.---

1 kesildi ʿıtret-i ādem dirīġā dār-ı dünyādan
dükendi nesl-i *kerremnā* meded ṭāʿūn-ı belvādan

2 olup ḳırḳ altıda ḳırġın ʿırāḳ iḳlīmine ḥayfā
ḳırıldı ʿālim [ü] kāmil münevver nūr-ı mevlādan

3 dükendi ʿilm [ü] faẓl ehl[i] cihānda dīn żaʿīf oldu
imāmet merkezinde cehl dutdu nesl-i ednādan

4 muḥaḳḳaḳ görmedi gerdūn bu dürlü varṭa-i kübrā
hübūt-ı ādem [ü] idrīs [ü] ibrāhim [ü] mūsādan

5 ʿırāḳ iḳlīmine düşdü bugünde ʿillet-i maʿhūd
dutupdur ser-te-ser ṭāʿūn geçip baġdād [u] başrādan

6 bu cānibden süleymān [u] revāndiz mūṣul-ı ḥadbā[1]
dutup çeynedi bu ḫalḳı vebā ṣuġrā vü kübrādan

7 ḫuṣūṣā belde-i kerkük ṣunup bīḫ-i benī ādem
kimesne ḳalmadı derdā ṭarīḳat ehl-i maʿnādan

[1] *Hadbâ*: Musul'un eski bir adı (bkz. es-Sakkâr 2006, 361-363).

8 dirīġā ḳaldı cāmiʿler imām [u] ḫuṭbeden ḫālī
ḳamu fevt oldu raḥmetle şehādet buldu mevlādan

9 geçerseñ kūçeden yol yoḳ cenāze dutmuş eṭrāfı
birikmiş bir bire mevtā ẕükūr [u] beççe ünṣādan

10 dirīġā āh [u] vāveylā dükendi ḳalmadı ʿārif
meşāyiḫler derāvişler ḳırıldı ehl-i etḳādan

66b

11 benim kendi ḳuṣūrumdan nasibim olmadı derdā
şehādet buldu iḫvānlar ʿināyet baḥr-i ʿuẕmādan

12 dirīġā ḥasretā derdā fiġānā bu ḫacāletle
n'ideyim neyleyem bilmem nedāmet geldi fiʿlādan

13 ḳamu bu varṭalar kim var ḳuṣūrumdan benim yā rab
benem bir bī-ʿamel ẓālim bu nefs-i şom [u] aʿdādan

14 eger baḫtım saʿīd olsa giderdim ben de bunlarla
hidāyet buldular iḫvān bu feyż [ü] faż̧l [u] eşhādan

15 dedi hātif buna tārīḫ şükrī ġayb-ı ilhāmī
biñ iki yüz yine ḳırḳ altıda hicretle *evḥā*dan

354

.---/.---/.---/.---

1 olayım dem-be-dem ol aḥmed-i muḫtāra ben ḳurbān
şefāʿat-ḫᵛāh-ı ʿālem nūr-ı ḥaḳ envāra ben ḳurbān

2 iẕā kān *yevme lā yenfeʿ* benūn [u] māl [u] mülk [ü] cāh
dutan dest-i ḳamu ʿişyān olan esrāra ben ḳurbān

3 resūl-i şarḳ [u] ġarb ol aḥmed [ü] maḥmūd muḥammed kim
emīr-i mekke vü yeṣrib şeh [ü] ḫünkāra ben ḳurbān

4 maḳāmeş sırr-ı *mā evḥā* vü nāmeş būd ebü'l-ḳāsım
delīl [ü] rehber-i dīn server [ü] ser-kāra ben ḳurbān

5 nübüvvet baḥriniñ dürrü şefī‘-i mücrim [ü] ‘āṣī
refī‘-i ‘īsī-i meryem olan serdāra ben ḳurbān

6 ne ġam gerçi günehkārız şefā‘at-ḫᵛāhımız vardır
kerīmü rāḥimü raḥmān olan settāra ben ḳurbān

7 bu seyyid ḥācı şükrī na‘t söyler tevfiḳ olduḳça
ebū bekr [ü] ‘ömer ‘oşmān ‘alī kerrāra ben ḳurbān

355

.---/.---/.---/.---

1 dirīġā bir perī peykerden ayrı olmuşam sūzān
ḳaçan kim yād edersem vaṣlını çeşmim olur giryān

2 firāḳ[ı] nār-ı dūzaḫdan beter ol serv-i āẕādıñ
şarāb-ı la‘l-i nābı eylemişdir baġrımı büryān

3 dirīġā ġurbet içre yandı cānım hicr-ile ġamdan
eger kendim helāk etsem beni ṭa‘n eylemen yārān

67a

4 ne mümkin rāḥat olmaḳ dehr-i fānīde dil-i ‘uşşāḳ
hemīşe derd [ü] miḥnetle geçer ‘ömr-i dil-i ‘irfān

5 bu seyyid ḥācı şükrī ġurbet etmiş kendine rūzī
ilāhī ergirip evṭānına bā-ḥürmet-i pīrān

356

.---/.---/.---/.---

1 dilā besdir fiġān [u] zār kerāhet ḳılma ġurbetden
olan ġurbet içinde buldu rütbe feyż-i raḥmetden

2 ‘aceb hicret ḥadīṣin görmediñ yazmış kitābetde
olup irṣ-i nebī ġurbet bize kān-ı nübüvvetden

3 hele ṣabr eyle gör neyler bize taḳdīr-i rabbānī
olur elbette bir bāb-ı fütūḥāt rabb-i ‘izzetden

4 unutmaz bendeyi ḥāṣā ḫudāvend-i ʿazīmü’ş-şān
ṣaḳın ḳatʿ etme ümmīdiñ cenāb-ı bāb-ı raḥmetden

5 tevekkül eyle ẕātına teveccüh birle ṣabr eyle
yaḳındır şükriyā elbet himem pīr-i ṭarīḳatden

357

.--- / .--- / .--- / .---

1 vefā-ḫᵛāh olma ey dil bu fenāda yār [u] yoldaşdan
güler yüzde saña ḳarşu gerüden ḳorḳ ulu daşdan

2 kimesne ḳalmadı ṭoġru ḫudādan ġayrı ey ġāfil
daḫi kimden umarsın ṣıdḳ tecrīb eyle ḳardaşdan

3 neden bes söylenir fānī cihān-ı çarḫ-ı keç-reftār
hezārān dürlü luʿb eyler ayaḳ bellü degil başdan

4 gece gündüz degildir mār-ı dü-reng oldu rūz [u] şeb
ki zehr-ālūd-ı cāmın nūş eden göz doldurur yaşdan

5 nice ġāfil yatarsın ınḳılābından bu dünyānıñ
gelir bir gün ecel ġaflet ḳalırsın etmek [ü] aşdan

6 beḳā buldu ḳamu iḫvān ṭarīḳ-i ḥaḳ dutup gitdi
fenāda bī-ḫaber ḳaldıñ kesilgil bu ḳuru yaşdan

7 ne dersin şükriyā bilmem ḳulaġım ṣaġır olmuşdur
eṣer ḳılmaz baña pendiñ ki ḳalbim ḳatıdır ṭaşdan

358

..-- (-.--)/ ..-- / ..-- / ..-(--)

1 ġurbet ayırdı dirīġā beni cānānımdan
ṣaçılır ḫūn-ı ciger dīde-i giryānımdan

67b

2 her seḥer dest-i girībān oluram firḳat-ile
berk edip dest-i fenā çāk-ı giribānımdan

3 olmadım bir nefes aṣlā bu fenāda rāḥat
diḳḳat et zerd-i tenim ḥāl-i perīşānımdan

4 bu ne ḥikmet bilemem dehride dil-sūzānam
yandı eflāk-ı nücūm nāle-i sūzānımdan

5 ehl-i ʿirfāna buyurdu bu fenā sicn[i] resūl
ʿacebā ben ḳalıram ẕerrece iḫvānımdan

6 bizlere ʿayn-ı şifādır ġam [u] miḥnet zāhid
sen gibi ehl-i riyā añlayamaz cānımdan

7 āh [e]ger bilsem o cānān duya mı ḥālimizi
ḳaṭʿ-ı ümmīd edemezdim gözü fettānımdan

8 secde-i şükr ḳılardım ġam [u] firḳat gelicek
hele ḫoşnūd oluram böylece mihmānımdan

9 seyyidim şükrī taḫalluṣ saña vermiş ḳādir
durmayıp şükr ede gör tā çıḳa rūḥ cānımdan

359

.---/.---/.---/.---

1 dilā bu dehr-i fānīde ʿaceb nālān degilsin sen
bu ʿālem yandı miḥnetden niçün giryān degilsin sen

2 ḫalālet birle iḫvānıñ olurlar ḳātil [ü] maḳtūl
cihād-ı nefs ḳıl sen de ʿaceb ʿirfān degilsin sen

3 güleş dut nefs-ile tā ḥaḳ teʿālā vere bir nuṣret
yıḳarsın belki bu melʿūneyi inṣān degilsin sen

4 ki zīrā nefs[i] ḳatl etmek cihād-ı ekber[1] olmuşdur
dürüş merdāne ol ḳā'im eger edyān degilsin sen

5 zamāne ḥālini görgil ala gör ʿibret ey ġāfil
ḍalālet rāhına gitme göz aç ʿummān degilsin sen

[1] *Cihâd-ı Ekber*: Nefis ile mücadele etmeyi işaret eden "Küçük cihattan büyük cihada gidiyoruz. O, nefisle cihattır." melindeki hadisi telmih (bkz. Kaval 2015, 1-2).

6 olur ḫalḳ ḳātil [ü] maḳtūl ḳırar birbirini ṭuġyān
binā-yı ḥaḳḳı vīrān eyliyorlar dān degilsin sen

7 bilir mi şükriyā mey-ḫāneci hergiz ġazel ḳadrin
diliñ kes epsem ol şükrī denī ḫüsrān degilsin sen

360

-.--/-.--/-.--/-.-

1 lāle-reng olmuş yanaġıñ miṣl-i sīb-i ışfaḥān[1]
nice ṣabr etsin dil-i ʿuşşāḳ aña ey nev-civān

2 ʿişveler öldürdü ʿuşşāḳı dil-āzār eyleme
gel beni ʿafv et rıżā-yı ḥaḳḳ-içün vergil amān

68a

3 cümle endāmım hele eyyūbveş nāsūr olup
ʿafv ḳıl ḳurtar beni ġamdan buñaldım çün gümān

4 ben ne ḥaddim var olam sen mehveşiñ üftādesi
nice yüz biñ ʿāşıḳıñ vardır eyā rūḥ-ı revān

5 şükrīyi pā-beste etmiş bir güzeller serveri
gece gündüz firḳatiñden gözleridir ḫūn-feşān

361

--./.---/--./.---

1 ey dīdeleri āhū şīrīn-süḥanım cānān
v'ey bāġ-ı ḥayātımda ḫoş-būy-ı gül [ü] reyḥān

2 ey dil-ber-i meh-pāre raḥm eyle ben-i zāre
ḳurbān bana bir çāre oldu yüregim büryān

3 v'ey ṭurrası reyḥānım ey tāze gülistānım
ben bülbül-i nālānım bilmem nic'olur ḥayrān

[1] *Isfahan*: İran'da bir şehir. Edebiyatta özellikle meşhur sürmesi ile anılır. Tarihçiler bölgede yetişen elma ve armudun tat ve kokusunun güzelliğini; Hindistan ve Anadolu'ya buradan meyve götürüldüğünü bildirmektedirler (bkz. Onay 2007, 200; Özgüdenli 2000, 497-502).

4 ey şūḫ-ı dehān-beste kākülleri gül-deste
ben āşıḳ-ı dil-ḫaste oldum būyuña ḳurbān

5 ey dil-ber-i ḫūn-rīze bir kez kerem et bize
şükrī ḳul olup size raḥm eyle şeh-i ḫūbān

362

-.-- / -.-- / -.-- / -.-

1 ʿömrüm içre olmadım ḫandān bu sifle dehriden
olmadı andan naṣībim ġayr-ı hicr [ü] ḳahrıdan

2 ġurbet [ü] firḳat nedāmet ḥasret oldu zārımız
kime şekvā[ʾ] eyleyem var mı bir özge tañrıdan

3 ey felek çarḫıñ bozulsun dönme ʿaksine yeter
bir de kendiñ nūş ḳıl ben içdigim ol zehriden

4 nişe ehlullāh[a] raġbet sende yoḳdur ey denī
bulmadı bir ehl-i dil senden vefā vü mihriden

5 ʿömr fānī çarḫ ẓālim yār ṭuġyān dil żaʿīf
üzmedi bunlar elini ḫāne-vīrān şükrīden

363[1]

-.-- / -.-- / -.-- / -.-

1 ey perīveş ḫaṭṭ [u] ḫāliñ zerd [ü] zār eyler beni
firḳat [u] ḥasret nedāmet bī-ḳarār eyler beni

2 bende yoḳdur şol saʿādet kim saña meftūn olam
līk luṭf [u] şefḳatiñ ümmīdvār eyler beni

3 baḫt-ı kūtāh olduġum andan bilir ʿālem benim
her güzel gördükde hüsnü tārmār eyler beni

[1] Der-kenâr.

4 bunca kim etdiñ küşāde tīr-i ġamzeñ cānıma
dīde-i baḫtım açılmaz ḫār [u] zār eyler beni

5 luṭf ile bir kez viṣāle ermedim ey ġonce-fem
meyve-i bāġ-ı firāḳıñ ḫuşk [u] ḫār eyler beni

6 ey kemān-ebrū teraḥḥum üzre gel ʿafv et beni
cilve vü nāzıñ efendim der-kenār eyler beni

7 şükriyā terk etmezem ʿaşḳ-ı mecāz-ı dil-beri
tā ṭarīḳ-i müstaḳīme nāmdār eyler beni

364

-.-- / -.-- / -.-- / -.-

1 mūṣul-ı ḥadbāya geldim ḥamdü lillāh ṣaġ esen
tīz ḫalāṣ oldum bu ġurbetden esip bād-ı vaṭan

2 şehr-i islāmbola vardım bir fetāret vaḳtde
biñʿki yüz ḳırḳ sekkizinde münʿakis dünyā fiten

3 biñ ʿalāmetler belirmiş bidʿat olmuş āşikar
nāmı islāmbol iken şimdi olup dārü'l-miḥen

68b
4 dārü'l-islām söylenirdi maḳṣad efzā-yı ʿavām
līk şimdi oldu ʿālem çeşmine beytü'l-ḥazan

5 refʿ olup başdan ʿimāmet iʿtibar olmuş fese
görseler ʿālim meşāyıḫ hep ederler sū-i ẓan

6 cāmiʿe vardıḳda ḫünkār salṭanat yoḳ kendide
farż-ı ʿaynı terk ḳılmış tañrıyı vāḥid bilen

7 şükriyā üç defʿa vardım belde-i kübrāya ben
böyle ʿāciz olmadım bezdim bu defʿa cāna ben

365

-.-- / -.-- / -.-- / -.-

1 ey göñül dermān arardıñ uşta cānān uşta sen
ʿarz-ı ḥal etmek dilerdiñ uşta cānān uşta sen

2 nār-ı ʿaşḳa maḥv ḳıldı cān-ı şīrīn ḥüsrevā
ṣabr [u] ārāmıñ dükendi uşta cānān uşta sen

3 reh-nümā isterdiñ ey dil kaʿbe-i ulyā içün
nāka-i leylāyı buldun uşta cānān uşta sen

4 ḫayli müddetdir fiġān [u] zār ederdiñ bülbülā
bāġ arardıñ defʿ-i ġam ḳıl uşta cānān uşta sen

5 vāmıḳ [u] ferhād [u] mecnūn terk edelden ʿālemi
ʿaşḳ meydānı seniñdir uşta cānān uşta sen

6 el-vedāʿ ey murġ-ı cān besdir ḳafesden çık bugün
mahmel-i leylāya girdiñ uşta cānān uşta sen

7 cān nedir kim cān saña ḳurbān ola rūḥ-ı revān
ey dil-ārāmım dilerseñ uşta cānān uşta sen

8 terk-i terk olmaḳ maḳāmı ʿāşıḳān-ı maʿnevī
ger mecāzī ʿāşıḳ-iseñ uşta cānān uşta sen

9 şükriyā güftār-ile bitmez merām epsem yeter
ʿāşıḳ iseñ gel beriye uşta cānān uşta sen

366

-.-- / -.-- / -.-- / -.-

1 her muṣībet gelse ḥaḳdan olmagil *yestaʿcilūn*[1]
inne lillāh söyle *ve inne ileyhi rāciʿūn*[2]

2 ṣabr ḳıl taḳdīre gerden-dāde ol cān-ı peder
pend dutgil diñle ḥaḳdan āyet-i *yeẕẕekkerūn*[1]

[1] *Yesta'cilûn*: "Acele olarak" mealindeki Kur'ân tabiri. Rad Suresi 6; Hac Suresi 47; Şuara Suresi 204; Ankebut Suresi 53 ve 54; Saffat üSuresi 176 ve Zariyat Suresi 59. ayetlerde zikrolunmaktadır.
[2] "Onlar; başlarına bir musibet gelince, "Biz şüphesiz (her şeyimizle) Allah'a aidiz ve şüphesiz O'na döneceğiz" derler." mealindeki Bakara Suresi 156. ayetten kısmî iktibas.

3 tevbe ḳıl fiʿl-i ḳabīḥinden peşīmān ol hele
yazıla ismiñ seniñ defterde *ḳavmin yaʿḳilūn*[2]

4 rāh-ı ḥaḳḳa ḳıl taṣadduḳ ḳuvvetiñ yetdikce māl
ʿömr artar defʿ olur senden ḳażā-yı nāzilūn

69a

5 herkesiñ ḥālin bilir bārī teʿālā şübhesiz
āyete münkir degilseñ olma *ḳavmi'ẓ-ẓālimūn*[3]

6 olma ẓālim almaġıl māzlūmlardan inkisār
tā seni ḳahr etmeye şol ḳādirü ferd-i bī-çūn

7 şermsār ol fiʿl-i bed ḳılma yeter inşāfa gel
tā şefāʿat ede seyyid şükrī faḫrü'l-mürselūn

.---/.---/.---/.---

1 ilāhī isterem senden baña dört nesneʾ ḳıl iḥsān
biri niʿmet biri ʿizzet biri cennet biri īmān

2 umaram cennet içinde yine dört nesneyi yā rab
biri ḥūrā biri vildān biri dīdār biri ġılmān

3 dilerem senden ey bārī teʿālā yine dört nesne
biri ʿilm [ü] biri āʿmāl biri ḥilm [ü] biri emān

4 bu dört nesneyi ḳıl āsān baña luṭf [eyle] yā mennān
biri kurbeyn suʾālinden[4] ṣırʾāṭa yol biri mīzān

5 beni ḥaşr eylegil yarın bu dört kimse ile yā rab
biri ṣıddīḳ biri fārūḳ biri ḥayder biri ʿoṯmān

---

[1] *Yezzekkerûn*: "Düşünüp ibret alsınlar" mealindeki Kur'ân tabiri. En'am Suresi 126; A'raf 26 ve 130; Enfal Suresi 57; Tevbe Suresi 126; Nahl Suresi 13. ayetlerde geçmektedir.
[2] *Kavmin ya'kilûn*: "Düşünen bir topluluk" mealindeki Kur'ân tabiri. Bakara Suresi 164; Nahl Suresi 12 ve 67; Ankebut Suresi 35; Rûm Suresi 24 ve 28; Casiye Suresi 5. ayetlerde zikrolunur.
[3] *Kavmi'z-zâlimûn*: "Zalimler toplumu" mealindeki Kur'ân tabiri. Maide Suresi 20; En'am Suresi 47 ve 68; A'raf Suresi 47 ve 150; Yunus Suresi 85; Hud 44; Muminun Suresi 28, 41 ve 94; Kasas Suresi 21 ve 25. ayetlerde geçer.
[4] bkz. *Münkerîn*.

6 nüzūl olan kütābānıñ ḥaḳıyçün beni ʿafv eyle
biri tevrāt biri incīl biri zebūr biri furḳān

7 daḫi dünyāda yā rabbī beni dört nesneden ḫıfẓ et
biri faḳr ol biri ġamdan biri deyn [ü] biri zindān

8 ḫudāyā baña gösterme bu dört kimseleriñ yüzün
biri ḳāḍī biri müftī biri müfsid biri sulṭān

9 bu dört kimseleriñ sözün baña işit(dir)me yā mevlā
biri mülḥed biri fāsıḳ biri maġrūr biri ṭuġyān

10 bu dört aʿżāmı yā rabbī marażlardan emīn eyle
biri semʿim biri başım biri çeşmim biri ebdān

11 ḳabūl eyle duʿām yā rab bu dört peyġamberiñ ḥaḳḳı
biri ādem biri ʿīsā biri mūsī biri bürhān

12 ḳabūl et ulu dergāhda beni ḳurtar cehennemden
be-ḥaḳḳ-ı aḥmed-i maḥmūd muḥammed muṣṭafā sulṭān

13 ḫudāyā şükrīyi ʿafv et be-ḥaḳḳ-ı ism-i āʿẓām-çün
naṣīb et rūz-ı maḥşerde ḥaḳīre ḫalʿat-ı īmān

368

.---/.---/.---/.---

1 ḫalāyıḳdan kesildim tevbe istiġfāra döndüm ben
ḳanāʿat kūşesinde cā-nişīn ebrāra döndüm ben

2 bi-ḥamdillāh ki defter-ḫāne-i[1] ẓālimde yoḳ nāmım
ḳafesden ḳurtulan bir murġ-ı ḫoş-reftāra döndüm ben

69b

3 ḫalāṣ oldum hele dehr-i denīniñ mācerāsından
hevā-yı nefsden ḳurtulmuş ol ebrāra döndüm ben

[1] *Defter-hâne*: Osmanlılar'da arazi ve timar kayıtlarıyla ilgili defterlerin saklandığı devlet dairesinin adı (bkz. Afyoncu 1994, 100-104).

4 ʿadū-yı kīne-cūnuñ ṭaʿnesinden ber-necātım bes
cihān-ı bī-vefāyı terk edip ġaffāra döndüm ben

5 kesildim güft [ü] gūy-ı mālāyaʿnī söylemeklerden
maḳām-ı vaḥdete girdim güzel envāra döndüm ben

6 erişdi bānek-i rıḥlet semʿime ġayb-ı hātifden
siyāset seng-i ṭaʿn-endāz olan eşcāra döndüm [ben]

7 sefīd-i mūy-ı jūlīdemde gördüm sū-i āʿmālim
hidāyet menzilinde mālik-i dīnāra döndüm ben

8 şükür kim seyyidim şükrī ʿināyet erdi mevlādan
şehenşāh-ı maʿārif ḥāfıẓ-ı[1] güftāra döndüm ben

369

.---/.---/.---/.---

1 dilā bu fānī dehre bilmezem niçün ḫırāmānsın
ʿaceb ġırralanursın gūyiyā dehre süleymānsın

2 bilirsin leẕẕet-i dünyā nedir bī-fāʾide dört şey
müleẕẕeẕ bilmegil ḥāşā yalandır ṣoñra pişmānsın

3 ḥükümdür evvelā leẕẕet getirseñ bir faḳīr elbet
edersin kendiñe daʿvet eger tehdīd-i zindānsın

4 dögersin ẓulm-ile anı yaḳarsın cism-ile cānı
görünmez ẕerre ʿişyānı ʿadāletsiz olur ḫansın

5 eger ādl olsa ol ḥükmüñ alırsın meyl ile cürmüñ
ḥesāb eyler saña rabbiñ eger ẓulm olsa bed-cānsın

6 ikinci leẕẕet-i dünyā yemekdir dürlü rūḥ-efzā
ḥesāb eyler anı mevlā ḥelālinle ye iḫvānsın

[1] *Hâfız-ı Şirâzî*: İranlı şair. Asıl adı Şemseddin Muhammed'tir. Hâce Hâfız-ı Şirâzî namıyla anılır. Fars edebiyatının en büyük üç şairinden biri; gazel sahasının ise en büyüğü olarak anılır. Şiirleri aşk, şarap, sarhoşluk, ikiyüzlülük, şikayet konularını işleyen coşkun ve derin anlamlı eserlerdir (bkz. Zavotçu 2013, 304). Şükrî görüldüğü üzere, Fuzûlî, Bâkî, Nedîm gibi önemli klasik şairleri derinden etkilemiş olan Hâfız'ı yüceltir ve kendini ona benzetir.

7 nihāyet bir çürük loḳma yudarsın leẕẕete baḳma
on iki sāʿat ol dürtme(*) kefene gir iki cānsın

8 ḥelāline ḥesāb eyler ḥarāmıñ ḥāli ḫoş maʿlūm
ḫudā yarın ʿitāb eyler ulu dergāha ṭuġyānsın

9 üçüncü leẕẕetiñ ḳuçmak cimāʿdır kişi evlenmek
tekebbürle libās giymek ṣafāsında perīşānsın

10 bir iki üç daḳīḳa ger olursa leẕẕet ey ebter
vücūduñ żaʿf olur aḥḳar ne leẕẕet necs-i ebdānsın

11 olup dördüncü leżżātı yuḳu ol dīde ġaflātı
uyup bir iki sāʾati özüñden bī-ḫaber zānsın

70a

12 ḳamusu fānīdir fānī gider dilden bu sevdānı
nice cemşīd [ü] kisrānı gömersin ḳabre dih-ḳānsın

13 ne ʿilm [ü] ne ʿamel vardır yol üzre biñ ḫalel vardır
nice ṭūl-ı emel vardır ne ḥāṣıl ehl-i īmānsın

14 meger bārī ḫudā yarın şefīʿ ede bize yārin
unutma yār u dildārıñ ṭarīḳ-i ḥaḳ dut insānsın

15 bu pendiñ şükriyā bilmem neden geldi ḳulaḳ dutmam
seniñ ḥāliñ nedir bilmem ʿaceb bī-hūde ʿişyānsın

..-- (-.--)/ ..-- / ..-- / ..-(--)

1 n’olur ey rūḥ-ı revānım beni dil-şād edesin
ʿafv edip miḥnet [ü] ġamdan beni āzād edesin

2 şerbet-i laʿli verip defʿ edesin derdimizi
ne ki böyle ġam [u] ġam üstüne muʿtād edesin

3 göresin luṭf[u] revā bu dil-i maḥzūnumuza
merḥamet birle n’olur göñlümüz ābād edesin

4 veresin zeyn-ile ziynet ruḫ-ı gülnāra cilā
nāz-ile ʿişve-ile ʿāşıḳıñı şād edesin

5 def ʿ-i ülfet edip aġyār[ı] mürüvvetle bizi
ḫürrem [ü] şād keremlerle dil-āzād edesin

6 nice bir firḳat-ile āteş-i hicr-ile begim
dil-i pür-ġuṣṣamızı ḥüzn-ile ber-bād edesin

7 şükriyā seyr-i cemāl eyle ḳanāʿat gözle
olmasa el-ḥaẕer ol vaṣlına dil-dād edesin

371

--. / .--. / .--. / .--

1 ey mehveş-i tābān beni dīvāne ṣanursın
ṭuġyān-ı ġam-ı ʿaşḳımı efsāne ṣanursın

2 ben rūz [u] şebim böyle fiġān-ile geçirmek
göz yaşıma baḳ cānımı vīrāne ṣanursın

3 cellād-ṣıfat ḫūn döker ol dīde-i merdüm
ölse dirilir ʿāşıḳı nā-dāne ṣanursın

4 bir āfet-i dünyā olacaḳsın anı bildim
taḥḳīḳ beni sen kendiñe ḳurbāne ṣanursın

5 müstaġraḳ-ı nāz oldu bugün şükrī-i şeydā
bilmem ʿaceb ol miskīni ḫaṣmāne ṣanursın

70b

372

..-- (-.--)/ ..-- / ..-- / ..-(--)

1 ṣanemā nāz-ile ḳıldıñ beni mecnūn mecnūn
ḳorḳaram āḫir edersin beni medfūn medfūn

2 geceler ḳays tek etdim zār-ı leylā leylā
ḫīç bir kez demediñ kim dil[i] maḥzūn maḥzūn

3 söylerem derd-ile efġān-ile cānā cānā
bir kerem ḳıl baña gör ḥālimi maġbūn maġbūn

4 ʿaşḳ evbāşı ḳılar ḥükm-ile āvāz āvāz
çaġırır ʿaşḳ ḫarīdārına şaşḫūn şaşḫūn

5 ʿāşıḳān ister ola yārine ḳurbān ḳurbān
līk maḳṣad verici olmadı gerdūn gerdūn

6 beni üftāde ḳılan ḳāmet-i raʿnā raʿnā
ṣallanır ʿişve ile nāz-ile mevzūn mevzūn

7 dem olur mu deyü cānān baña şükrī şükrī
gel berü cām-be-dest luṭf-ile meftūn meftūn

373

--. / .--. / .--. / .--

1 ey gözleri cādū beni dīvāne edersin
bu dīde-i pür-ḫūnumu gūyā ne edersin

2 ẓulm etme yeter ʿāşıḳ-ı bīmāra kerem ḳıl
ben yalvarıram sen baña efsāne edersin

3 göz düşdü saña vaʿde ile ḫānemi yıḳdıñ
n'oldu saña kim ẓulmüñü mihmāna edersin

4 yandım güzelim tañrı içün bir kerem eyle
bilmem neden ötrü beni sūzāne edersin

5 evvel yoġ-idi şükrī seniñ āh [u] fiġānıñ
ʿömrüñ ṣoñudur şimdi mi efġāne edersin

374

--. / .--. / .--. / .--

1 biñ ḫūn-ı ciger ʿāşıḳ-ı dīdārıña ḳurbān
biñ ḥūrī vü ġılmān seniñ envārıña ḳurbān

2 biñ māh-liḳā lebler[i] mül ġabġab[ı] şekker
biñ zühre-cebīn lemʿa-i ruḫsārıña ḳurbān

3 biñ leylā gibi ḫāl[i] çep-endāz leb[i] līmū
biñ ḳaşı kemān nergis-i bīmārıña ḳurbān

4 biñ zülf-i siyeh nāz edici serv-i ḫırāmān
biñ piste dehān nāz-ile reftārıña ḳurbān

5 biñ rūm ġulām biñ de ḥabeş[1] biñ de seistān[2]
biñ çeşm-i siyeh mest-i şīrīn-kārıña ḳurbān

6 biñ şükrī-i dil-ḫaste gibi şāʿir-i güyā
biñ lāle-ʿiẕār ol leb-i gülnārıña ḳurbān

71a

375

.---/.---/.---/.---

1 varıp aġyāra söylen serv-i bostānımdan el çeksin
bu fikr-i fāsid-ile zülf-i cānānımdan el çeksin

2 simāʿ etdim der-imiş ol cemāle ʿāşıḳam ben de
diñiz kendine ol ḫurşīd-i tābānımdan el çeksin

3 raḳīb-i bed-revīş varmış bugün kūy-ı dil-ārāya
budur ḳorḳum beni eyler yaman cānımdan el çeksin

4 perīşān etmesin bir nice dil-āzürde ʿuşşāḳı
benim şol lebleri mül derde dermānımdan el çeksin

5 ṣabā allāh içün var şükrī-i bī-çāreden söyle
kerem ḳılsın eger var-ise noḳṣānımdan el çeksin

376

-.--/-.--/-.--/-.-

[1] *Habeş*: Doğu Afrika'da bulunan Habeşistan (bugünkü adıyla Etiyopya) ülkesinden olan kimse (bkz. Dursun 1995, 488).
[2] *Sistân*: Günümüzde bir kısmı İran, bir kısmı Afganistan sınırları içinde kalan tarihi bölge. Kelimenin etimolojik kökeni Orta Farsça'da "Sakaların ülkesi" anlamındaki Sakastan kelimesine dayanır (bkz. Özgüdenli 2009, 274).

1 cilve vü nāz-ile geçdi seyre cānānım bugün
ol yüzü cennet yanaġı verd-i reyḥānım bugün

2 mest [ü] ḥayrān eyledi hep ʿālemi bir nāz-ile
ṣanasın ḳopdu ḳıyāmet çıḳdı terlānım bugün

3 ḳan eder çeşm-i siyāhı kuḥl-yāb olmuş begim
ʿişvedir başdan ayaġa māh-ı kenʿānım bugün

4 görmesem bir göz yumup açınca gül ruḫsārını
sebʿa-i seyyāreden[1] ʿazm eyler efgānım bugün

5 raḥm edip üftāde-i bīmārına ol ġonce-fem
luṭf-ile verdi selām ol ṣāh [u] sulṭānım bugün

6 yoḳ cihānda bir vefā kim derd-i ʿāṣıḳ em bula
ey muʿālic çāre-sāz ol derde dermānım bugün

7 şükrīyi hicrāna yandırdıñ gözüm nūru neden
ḳorḳmadıñ teʾsīr eder elbette efġānım bugün

377[2]

-.-- / -.-- / -.-- / -.-

1 düşdü taḳdīren yolum bir şehr üzre nā-gehān
siverek[3] derler efendim ḳalʿa-i muḥkem ʿayān

2 kaç gün anda istirāḥat eyledim ḳıldım ḳarār
ʿazm-i seyrān eyledik bir kaç muḥibb [ü] ṣādıḳān

3 geldi rāhım bir mübārek buḳʿa-i pākīzeye
bir maġāra gördüm anda yeddi meyyit[1] bī-gümān

---

[1] *Seb'a-i Seyyâre*: Yedi gezen. Yıldızların dünyaya ve dünya üzerindekilere etki ettiğine inanılan sistemde dünya, âlemin merkezinde kabul edilmiş; etrafındaki yedi yörüngede yedi seyyâre olduğu düşünülmüştür. Bunlar sırasıyla Kamer, Utarid, Merih, Şems, Ühre, Müşteri ve Zuhal'dir (bkz. Pala 2005, 392).

[2] Der-kenâr. (6, 7, 8 ve 9. beyitler 71b; 10 ve 11. beyitler 72a'da.)

[3] *Siverek*: Günümüzde Şanlıurfa'ya bağlı bir ilçe durumundaki şehir. Sümerler, Asurlar, Hurriler ve Mitaniler tarafından hüküm sürülen şehir 1517 yılında Yavuz Sultan Selim tarafından Mercidabık Savaşıyla Osmanlı egemenliğine katılmıştır. Irakeyn Seferi'nde Kanuni burada konaklamış ve bu vesileyle Siverek Kalesi de onarılmıştır (bkz. Ataş 2011, 4-5).

4 ṭābūt içre ḥāliyā yatar mübārek cism-i nūr
ṣaç u ṣaḳalı müzeyyen sanki uy(u)muşlar hemān

5 ḥāliyā cāyında sākin cümle endāmān-ı pāk
yaşıl örtülerle örtülmüş dururlar pāk-i cān

6 perdeyi açdım yüzünden ekberīn verdim selām
ditredi cümle vücūdum nice kim ditrer ḫazān

7 heybetinden ḳalmadı bir ẕerre ṭāḳat bende gör
ṣanki uçdu bu ḳafesden murġ-i rūḥ ender-zamān

8 ḳaldım anda kend'özümden bī-ḥaber mevtā gibi
hem refīḳler ḳaldı cümle anda ḥayrān bī-zebān

9 tārīḫin gördüm iki yüz birde olmuşlar şehīd
ḳal'a-i zerrīn ḳadeḥde sākin olmuşlar bidān

10 ḫoca ḍarīr işḳalānī nām-ı ekber şāhidiñ
şāh müseyyeble[2] ġazā ḳılmış ber-ā-ber ey civān

11 şükriyā tārīḫ otuz birde ziyāret eyledim
siverek şehrinde ben ḥacca giderken nā-tüvān sene 1231

378

-.--/-.--/-.--/-.-

1 dā'imā ālūdedir miḥnetle 'aşḳı var olan
gece gündüz rāḥatı yoḳ ṭālib-i dīdār olan

2 dünyā zindāndır buyurmuş mü'mine faḫr-i cihān
hicrden ḫālī degildir menba'ü'l-esrār olan

[1] *Ashab-ı Kehf*: Bir mağarada yıllarca uyuduktan sonra tekrar uyandıkları Kur'ân-ı Kerim'de haber verilen yedi kişi (bkz. Ersöz 1991, 465).
[2] *Müseyyeb Gazi*: Hayatı ve şeceresi hakkında kaynaklarda yeterli bilgi bulunmayan; Saltuk-name'de Haricîlere karşı mücadele eden önemli bir şahıs olarak zikredilen kahraman (bkz. Erdem vd. 2006, 108).

3 terk-i terk olmaḳ dilerseñ ʿārif olma ḳāniʿ ol
egnine gördüñ ne giydi aḥmed-i muḫtār olan

4 ehl-i dünyā mūra beñzer gece gündüz cemʿ eder
künc-i vaḥdetde ḳanāʿat bekle ey ebrār olan

5 hīç kimesne ber-murād olmaz bu dehr-i dūnda
ʿāḳıbet bir gün ölürsün *leysehu fi'd-dār*[1] olan

6 ḳıl tefekkür senden öñdin vālideyniñ ey oġul
saña ʿibret bu yeter ey nefs-ile ġaddār olan

71b

7 mālāyaʿnī sözleri terk eyle ḫālıḳdan utan
dünyā vü uḫrāda müflisdir ḥaḳa inkār olan

8 ḳıl tevellā[2] ehl-i beyt-i muṣṭafāya ṣıdḳ-ile
nācīdir cāndan ġulām-ı ḥayder-i kerrār olan

9 olmaya iflāḥ hergiz çār-yāri sevmeyen
şermsār olsun iki dünyā aña aġyār olan

10 ṣad hezārān şükr lillāh ehl-i beyte bendeyem
çār-yāri ehl-i beytden ayırır murdār olan

11 seyyidim şükrī degildir ʿārif ol ebter şaḳī
cümlesi bir nūrdur nūr oldu ʿaḳlı var olan

379

-.-- / -.-- / -.-- / -.-

1 kimseniñ yā rab benim tek ṭāliʿ[i] dūn olmasın
ben ḳara günlü gibi ḥāli dīger-gūn olmasın

2 çaġlayıp rūz-ı belāya merdüm-i çeşmim gibi
cānı ṣaḥrā eşki deryā dīde ceyḥūn olmasın

[1] *Leysehu fi'd-dâr*: "Leyse fi'd-dârı gayruhu deyyâr." -Evde ev sahibinden başkası yoktur- mealindeki, vahdet-i vucûd nazariyesi ile ilgili sufiyane deyim (bkz. Yılmaz 1992, 114).
[2] *Tevellâ*: Dost edinmek, dost olmak manasındaki bu kelime terim olarak Hz. Muhammed başta olmak üzere kızı Hz. Fâtıma ve damadı Hz. Ali'den devam eden nesle tabi olmak, onları sevmek demektir (bkz. Karaman 2009, 573).

3 ʿaşḳ [u] ġurbet derd [ü] miḥnet hicr [ü] ḥasretle müdām
necm[i] düşkün ʿaḳl[ı] şaşḳun baḫt[ı] nīgūn olmasın

4 rūy zerd ü āh serd ü sīne pür-derd [ü] elem
zār [u] giryān baġr[ı] büryān yüregi ḫūn olmasın

5 künc-i ġamda şükrī gibi ʿāşıḳ [u] dil-ḫasteniñ
cümle efʿāli rekīk [ü] tabʿ[ı] mevzūn olmasın

380

.--- / .--- / .--- / .---

1 ilāhī tevbe olsun etdigim fiʿl-i ḳabīḥimden
rucūʿ etdim güneh adlu refīḳ-i bed-serīḥimden

2 utandım şermsāram iʿtirāf etdim günāhımla
yüzüm ḳara elim ḫālī yüzeldim mevt ḳarīḥimden

3 be-ġāyet ḥadden ötmüşdür günāhım baḥr-i bī-lenger
velākin bir beşāret var bana cedd-i şaḥīḥimden

4 biḥār-ı raḥmet-i ḥaḳḳa göre ḳul ẕenb[i] bir ḳatre
ümīdim kesmezem *lā taḳnaṭū* naṣṣ-ı şaḥīḥimden

5 el açmış tevbeye gelmiş bu seyyid şükrī yā mevlā
ḳabūl et tevbesin yā rab işit bang-ı şarīḥimden

72a

381

-.-- / -.-- / -.-- / -.-

1 ʿāşıḳ oldum yeñi başdan bir perī ruḫsāra ben
mest ben şūrīde ben bī-ʿaḳl ben āvāre ben

2 ehl-i ʿirfān meclisinde rütbemiz bir ẕerre yoḳ
lāʾubālī-meşrebem bī-hūş [u] baġrı yāre ben

3 mest [ü] bī-pervā felek manṣūbesinden terk-i terk
rind ben üftāde ben mecnūn ben bī-çāre ben

4 māhveşler ḳaşlarıdır minber [ü] miḥrābımız
şemʿler başına fırlanıp düşen odlāra ben

5 bir zamāndır olmuşam seyyāḥ-ı devrān dehride
vāmıḳ [u] ferhād [ü] selmā hem-dem-i seyyāre ben

6 olmuşam rüsvā-yı ʿālem der-be-der bir yār içün
ḳalmışam ḥayrān [u] ser-gerdān göñül-bīmāre ben

7 ḳalmasın tenhā bugün meydān-ı ehl-i ʿārifān
başımı ṭop eyledim şükrī aşıldım dāra ben

382

.---/.---/.---/.---

1 seyāḥat-pīşe ḳıldım yüz çöyürdüm istiḳāmetden
ṭarīḳ-i ʿaşḳ dutdum vāz gelip ʿizz [ü] kerāmetden

2 müdebbir ʿömride bir kām-ı dil çün görmedim ey dil
unutdum ben daḫi bu nāmı nengi ḳadr-i tāmetden

3 ḫacāletden benim ḥālim n'olur ey rind-i mey-ḫāne
ʿaceb yüz ḥaşr olursa ḳurtulur muyam ḫacāletden

4 sülūk-ı ʿaşḳ bilmez bī-ḫaberdir zāhid-i ḫod-bīn
hele bī-ʿār olanlar bāk ḳılmaz nīk nedāmetden

5 mürüvvet ḳıl yeter zāhid biraz inṣāfa gel sen de
utan fiʿl-i ḳabīḥiñden ḳalursın ol ḳıyāmetden

6 tevekkül eyle ḥaḳḳa ṣūfiyā bu ṣūfa āteş ur
ne ḥāṣıl bu riyānıñ reng-i rūyu levn-i ʿādetden

7 uṣandım şükriyā aġyāra ülfet eylemeklikden
riyā-yı dām-ı tedvīr terk edip geçdim imāmetden

383[1]

.--- / .--- / .--- / .---

1 tażarruʿ eyledim yā rab be-ḥaḳḳ-ı sūre-i raḥmān
bize bühtān eden kimse ola şermende-i dīvān

2 bu ḥaḳḳı ey[le]gil icrā eger bende bu bed baḫt var
iki dünyā yüzüm ḳara olam maḥrūm ez-īmān

3 inandım bir durur allāh muḥammeddir resūlullāh
imāmdır [ol] ebū bekr [ü] ʿömer ʿoḫmān ʿalī arṣlan

4 baña töhmet ḳılan kimse iki dünyā ẕelīl olsun
uyuz [u] müflis [ü] medyūn ola ser-māyesi ḫüsrān

5 tevekkül birle ṣabr eyle elā yā seyyidim şükrī
budur bu fānīde ʿādet olur ʿāriflere bühtān

72b

384

-.-- / -.-- / -.-- / -.-

1 ey felek söndürme şemʿim āh [u] zārımdan ṣaḳın
kūre-i nār-ı ḫalīlem[2] ḳurb-ı cārımdan ṣaḳın

2 żaʿf gördüñ cismimi ḳatlime rāġıb olduñ uş
gönlüm āteşden binā olmuş şerārımdan ṣaḳın

3 sāye ṣalmış üstüme billūr ġaflet aç gözüñ
mā-yı sīr-āb-ı ġam-ı ʿaşḳam fuvārımdan ṣaḳın

4 bir naẓar ḳıl murġ-ı ʿanḳādır degil bülbül ḥaḳīr
sūz-ı şemʿe maḥv olan ẕerre ġubārımdan ṣaḳın

5 tīr-i āhımdan ḥaẕer ḳıl bir dutuşmuş āteşim
yandırır nāgeh seni ḳurb-ı civārımdan ṣaḳın

[1] Der-kenâr.
[2] bkz. *Hz. İbrahim*.

6 ḳılmagil āteş nişān-gāhında külḫan ḫār [u] ḫas
keff-ile şıḳlet çeken nā-çīze ḫārımdan ṣaḳın

7 şükrī-i bī-çāreyi incitme ey ẓālim yeter
şīre beñzer nāḫun-ı nā-çīze fārımdan ṣaḳın

385

.---/.---/.---/.---

1 dilā bu fānī dünyānıñ nesine zār [u] giryā[n]sın
bunun bu saʿd [u] naḥsına ʿaceb bī-hūde ḥayrānsın

2 ne rūzuñ rūşeni bāḳī ne ḫod ḳara gece dā'im
ḳamusu fānīdir billāh bir iki gün ki mihmānsın

3 dayanma saʿd [u] naḥsına inanma reng [ü] naḳşına
hevā-yı nefsdir cümle niçün bī-çāre sekrānsın

4 gece gündüz ḳıyās etme bu bir mār-ı dü-reng oldu
mülevven rengin'aldanma ekābir ṭuʿme-i nānsın

5 ne mümkin rāḥat-ı insān bu yetmiş iki milletden
hemān kendiñ gözet ġayrına baḳma ehl-i ʿirfānsın

6 eger rāḥat dilerseñ kes diliñ epsem otur zīrā
görünür dehr içinde nice dürlü fısḳ ʿāyānsın

7 bıraḳ bu sūd-ı sevdāyı gözet *naḥnü ḳasemnā*yı
otur bāb-ı tevekkülde egerçi ehl-i īmānsın

8 ḫuṣūṣā bu zamān içre vefā erbāb[ı] ḳaṭʿ oldu
fesād oldu ḳamu dünyā ʿaceb nisyān-ı ḳur'ānsın

9 bugünde seyyidim şükrī selāmet eyle īmānıñ
ḍalālet vaḳtidir zīrā yazıḳ kim ehl-i ʿirfānsın

73a

386

.---/.---/.---/.---

1 diyār-ı bekre geldim āşiyān-ı murġ-ı devletden
ḫalāṣ oldum diyār-ı hicr-ile ṭuġyān-ı firḳatden

2 bi-ḥamdillāh nihāyet buldu ġam bu ġurbet [u] hicrān
erişdi nā-gehān verdi ḫaber büşrā-yı rıḥletden

3 vefāt etdi dedi şeyḫü'z-zamān ol mürşid-i kāmil
kesildi sāye-i himmet faḳīr [ü] ehl-i ʿuzletden

4 dirīġā ḳalmadı bir ehl-i dil dünyā-yı fānīde
ne erbāb-ı şerīʿat ḳaldı ne silk-i ṭarīḳatden

5 yine öksüz bıraḳdı bī-nevā sālikleri mürşid
bıraḳdı bizleri miḥnet-keş olduḳ dehr-i nikbetden

6 ḳalıp bī-çāre bülbüller fiġān [u] zār eder gülsüz
gece gündüz fiġāna başlasınlar nār-ı ḥasretden

7 ne ḥikmetdir dirīġā ehl-i ʿirfān dehride bīmār
göz açmaz bī-nevā dünyā yüzünde faḳr [u] ʿilletden

8 ḥadīṯ-i faḫr-i ʿālemdir buyurmuş sicn dünyāyı
hemīşe ehl-i ḥaḳ yanmış bu dār-ı dehr-i ḳılletden

9 biraz dünyā baña rūşen göründü bekr şehrinde
erişdi bu ḫaber yaḳdı beni biñ defʿa ġurbetden

10 bi-ḥamdillāh degil ḫālī mekānı post oturmuş er
ḳalıpdır on bir evlādı meşāyıḫ dervīş aḥmedden

11 dedi hātif bugün şeyḫ aḥmediñ tārīḫini şükrī
hezār u dü-ṣad ü çihil ü heştüm rūz-ı hicretden

387[1]

-.-- / -.-- / -.-- / -.-

[1] Der-kenâr. (4, 5 ve 6. beyitler 73b; 7, 8 ve 9. beyitler 74a; 10 ve 11. beyitler 74b'de.)

1 merḥabā biñ yā nesīmī reh-nümā-yı sālikīn
deprenip merdāne ʿaşḳ içre reʾīsü'l-ʿāşıḳīn

2 *aḥsen-i taḳvīm* olup terk-i vücūd etdiñ tamām
çağırıp dāʾim *ene'l-ḥaḳ*[1] eylediñ işbāt-ı dīn

3 çün ḥaleb şehrinde postuñ üzdü ḳavm-i bī-vefā
ḳāḍī vü müftī saña yazdı fetāvāyı yaḳīn

4 ḫādim-i dergāh-ı ʿālem şimdi necmeddīn ʿazīz
şeyḫ muḥammed ismi bir ʿālī-himem pīr-i ḥazīn

5 ʿizzet-i pākiñdir ol merd-i lebīb-i ehl-i dil
dāʾimā ehl-i riyāżet merd-i ḥaḳ ehl-i yaḳīn

6 gelmişem dergāhıña yüz sürmege yā seyyidī
eylerem himmet ricā senden eyā merd-i metīn

7 ism-ile meşhūr taḫalluṣdur nesīmī līk saña
hem ʿimādü'd-dīn olup nāmıñ hemīn ey ḫurde-bīn

8 aḳadan saña peder oldu ḥasan-ı ḫulḳ-ı ḥasen
hem anadan oldu ceddiñ şāh ḥüseyn-i kām-bīn

9 el-vedāʿ ey revnaḳ-i bāġ-ı fütüvvet el-vedāʿ
cāy-ı nāmın bāb-ı raḥmet kon naẓar ber-men ḥazīn

10 yādigārım ḳaldı dergāhıñda aʿnī himmetiñ
isterem rūz-ı ḳıyām senden şefāʿat nūr-ı ʿīn

11 şükrīyem seyyāḥ-ı devrān ʿazm-i beytullāh edip
biñ'ki yüz otuz birinde oldu ḥac etmek ḳarīn sene 14 cemāziye'l-āḫir 1231

388

-.-- / -.-- / -.-- / -.-

[1] *Ene'l-Hak*: "Ben Hakk'ım" manasına gelen, Hallâc-ı Mansûr'a isnat edilen bir söz (bkz. Uludağ 2005, 123).

1 ey göñül dünyā evi bir būm [u] meʾvādır yaḳīn
naḳş [u] naḳṣ-ı cilvedir olma buña tekye-nişīn

2 bu görünen lāle vü güller degildir sebzezār
mār-ı dü-reng oldu dünyā ādemi sancır hemīn

3 ḥaḳ teʿālā imtiḥān içün yaratmış ʿālemi
dehr-i fānī oldu cīfe ṭālib-i kelb-i ḥazīn

4 māl [u] mülk [ü] genc-i ḳaṣra olma maġrūr ʿāḳıbet
ḫod selefde görünür ʿaynü'l-yaḳīn biñ hūşe-çīn

5 ye yedir mālıñ eger var-ise taḳṣīr eyleme
niceler sen tek bu mesned[d]e olup ṣadr-nişīn

73b

6 görmediñ ḥāl-i ḥayātıñda nice efrāsiyāb
renc çekdi genc yıġdı yemedi gitdi ġamīn

7 māl-ı cīfe cemʿ eden aḥmaḳ ḳatı maġbūn olur
ḳor gider ġayrıya āḫir kendi olur dūr-bīn

8 var-iken elde ġanīmet fırṣatı fevt eyleme
yoḳsa ġayra ḳalısar cemʿ etdiğiñ ʿilmü'l-yaḳīn

9 şükriyā terk eylegil bu mālāyaʿnī sözleri
ḫalḳa teʾsīr eylemez pendiñ yeter epsem hemīn

.---/.---/.---/.---

1 dilā nālān [u] giryān ol cihānda ḳalmadı ʿirfān
dükendi vaḳt āḫirdir bulunmaz sīretā insān

2 dirīġā biñ'ki yüz ḳırḳ ṭoḳuzunda belde-i kerkük
ne dürlü mefsedet ıẓhār olup mesned bulup nā-dān

3 ḳamu iḫfāya ser çekdi fenādan merdüm-i kāmil
gülistān-i irem yād eyleyip ʿazm eyledi iḫvān

4 biraz nā-dān-ı sifle aldı ṣadr[ı] şurb-ı ḫamr-ile
bulunmaz biñde bir ümmet içinde kāmil-i īmān

5 ne bed günde ṭulūʿ etdi şafaḳdan talʿat-ı ḫurşīd
gelince biz cihān aḫşama düşdü ṭalʿat-ı tābān

6 ne ḥākim ʿadl [ü] dād eyler ne ʿāmil ehl-i ʿilm içre
ne dervīş rāh-ı ḥaḳ dutmuş ne mürşid erşed-i insān

7 fenā-ender-fenā oldu cihān deccāle iz geldi
yaḳındır erişe ʿisā erişdi mehdī-i devrān

8 ilāhī ḥıfẓ ḳıl müʾmin ḳarındaşım ḍalāletden
naṣīb et kendi luṭfuñla ḳamuya ḫalʿat-ı īmān

9 ḍalālet vaḳtidir īmān selāmet olması müşkil
dutupdur ser-te-ser dünyā yüzünü zümre-i ṭuġyān

10 ilāhī merḥamet eyle muḥammed muṣṭafā ḥaḳḳı
şaşırma ṭoġru yoldan bizleri bā-ḥürmet-i ḳurʾān

11 ebū bekr [ü] ʿömer ʿoṯmān ʿaliyyüʾl-mürteżā ḥaḳḳı
bizi ʿafv eyle yā raḥmānu yā ḥannānu yā ġufrān

12 ẕelīl [ü] ḫavl be-ser ḳaldıḳ bu ḳavm-i bed arasında
dutupdur çārşu bāzārı edebsiz bī-ḥayā oġlan

74a

13 nice ʿārif medār eyler görünce mefsedet ehlin
uṣandıḳ küfr-ile cāhil elinde olmuşuz giryān

14 dirīġā dīn żaʿīf oldu kesildi ḫürmet-i ʿālim
bu cāhil ḳavm arasında görülmez farż-ı dīn erkān

15 ḍalālet dutdu dünyāyı ne ʿilm [ü] ne ʿamel ḥayfā
şerīʿat baş kesik ḳalmış elinde cāhiliñ her yan

16 meded ey menbaʿü'l-esrār eriş ıṣlāḥ-ı nās olgil
perīşānız ḍalaletde meded yā mehdī-i devrān

17 ṣıḳılma şükriyā ḫāmūş tevekkül eyle mevlāya
ki māniʿ muʿṭīdir kendi gece gündüz oḳu ḳurʾān

390

.---/.---/.---/.---

1 yine düşdü göñül bir lāle-ruḫ ʿaşḳına rāsından
utandı murġ-ı cān billāh anıñ ḥilm [ü] edāsından

2 dü-tā oldu ḳadim gördükde ḳadd [ü] ḳāmetin şol dem
dutuldu nuṭḳ-ı gūyāmız o şūḫuñ merḥabāsından

3 raḳībā bes utan mevlādan ey bī-ʿār [u] bī-devlet
yeter inṣāfa gel ḫavf eyle ʿuḳbā mācerāsından

4 efendim gūş ḳılma müddeʿādır ʿārife zāhid
ṭarīḳ-i ʿaşḳda cāhildir ol bilmez niyāsından

5 bilirsin bāḳī ḳalmaz ḥüsn [ü] ḳuvvet fānīdir fānī
ne ḥācet bellüdür her ayda on dördüñ żiyāsından

6 ruḫ-i gülnārıña maġrūr olma ey perī-peyker
ne ḥāṣıl revnaḳ-i gül bozulur ṣarṣar ṣabāsından

7 yeter incitme ḫavf eyle ḫudādan şükrī-i zārı
özünden ḳor[ḳ]madıñ bāri utan ḳādir ḫudāsından

391

.---/.---/.---/.---

1 meded yā ḥayder-i kerrār eriş müşkil-güşā sensin
ḳamu bīmār-ı ʿaşḳa derd sensin hem devā sensin

74b

2 ne bed günde beni ṭoġdu bu vaḳtiñ māder[i] derdā
ṣafāsın görmedik dehriñ dirīġā reh-nümā sensin

3 ʿaceb baḥr-i keremden bizi sīr-āb eyleseñ yā rab
ḳamuya cān veren ġaffār sen[sin] pür-ʿaṭā sensin

4 egerçi ḳulda naḳş olur seniñ luṭfuñ ziyād andan
beni ḳurtar nuḥūsetden ḫudāyā bī-riyā sensin

5 tevellā şükriyā bārī ḫudāya dā'imā ḳılgil
bilirsin kendi ḥāliñ mücrim [ü] bed-ḥāliyā sensin

392

--.-/--.-/--.-/--.-

1 laʿl-i lebiñ pertev ṣalıp zeyn oldu eṭrāf-ı çemen
şermende ḳaldı ḥüsnüñe reyḥān [u] sünbül yāsemen

2 burḳaʿ yüzüñden bes getir ʿālem yanıp ʿaşḳ oduna
baʿż gözüñ üftādesi ḥayrān-ı lebiñ vaṣfında ben

3 ger fem açıp ʿuşşāḳ-ilen bir kez tekellüm eyleseñ
ḳamer-zebānlar lāl olur būyuñ eger berg-i süsen

4 bu ḫāne teşrīf eyleyip ʿuşşāḳ[ı] ḫandān eyleseñ
pervāneler tek ʿāşıḳıñ eyler fedā rūḥ [u] beden

5 ser [ü] ḳadiñ ger sāyesi düşse çemenzār üstüne
biñ gül açılır neş'eden gülzār olur ṣaḥn-ı çemen

6 gelmiş degil ḥüsnüñ gibi bir māh-ı rūşen çār-deh
ey fitne-i āḫir zamān ferdā şefāʿāt kon zi-men

7 ger laʿl-i nābıñ vaṣfını söylerse şükrī biñde bir
taḥrīrine ʿāciz ḳalır ins [ü] melek yā bü'l-ḥasen

393

.---/.---/.---/.---

1 feżāyilver muṭahhar dil-ber-i pākīze manẓarsın
melekler ḥüsnüñe ḥayrān ʿaceb rūḥ-ı muṭahharsın

2 saña nisbet ne mümkindir bulunmaz iki ʿālemde
meger deryā-yı raḥmetden çıḳan nūr-ı münevversin

3 güzellik sende ḫatm oldu çü sensin bāʿiṯ-i ïcād
nezāket gülşeninde bir gül-i raʿnāya beñzersin

75a

4 felekde āftāb [u] māh-tābıñ faḫr[i] sendendir
niçün kim baḫr-i luṭfundan ḫudānıñ nūr-ı eẕhersin

5 dü kevneyn ḳurretü'l-ʿayni ḥabïb-i ḥaḳ resūlallāh
şefïʿü'l-müẕnibïnsin bilmişem taḥḳïḳ peġambersin

6 ʿināyet eyle luṭfuñla bu yüz[ü] ḳara rüsvāya
dirïġ etme şefāʿat ḳıl bize ʿuḳbāda rehbersin

7 zülāl-i āb-ı kevṯerden naṣïbim ver kerem-kānā
muḥaḳḳaḳ bilmişem ḳassām-ı ḫuld-ı ḥavż-ı kevṯersin

8 utanır faḫr ede kimse nesebde ẕātıña ḳarşu
ṣufūf-ı enbiyāda berḳ-i lāmiʿ nūr-ı ekbersin

9 nedir bunca tefekkür şükriyā ḳaṭʿ-ı ümïd etme
tevekkül ḳıl ḥaḳa naḳd-i resūl evlād-ı ḥaydersin

394

-.--/-.--/-.--/-.-

1 ey dil-i vïrāneme miʿmār ḫoş geldiñ bugün
rāḥat-ı cān [u] göñül dildār ḫoş geldiñ bugün

2 ʿāşıḳ-ı bï-çāre yandı firḳate vaṣlıñ yetir
mürde-i ʿaşḳam baña tïmār ḫoş geldiñ bugün

3 muʿciz-i mūṣā mı yoḳsa nefḫa-i rūḥü'l-ḳudüs
ʿālemi iḥyā ḳılan dïdār ḫoş geldiñ bugün

4 yūsuf-ı güm-geşte [vü] pirāhen-i muʿciz-nümā
tūtiyā-yı ḥikmet-āmïz yār ḫoş geldiñ bugün

5 ravża-i rıḍvān[ı] zeyn etdi ḳudūm-i meymenet
ey münevver nūr-i ḥaḳ envār ḫoş geldiñ bugün

6 ser-ḫoş [u] nāzende pür-cilve erişdiñ ʿāleme
merḥabā yā aḥmed-i muḫtār ḫoş geldiñ bugün

7 ḳays-ı ser-gerdānveş şükrī gözet leylā yolun
rāh-güzārında dikil ey yār ḫoş geldiñ bugün

395[1]

şükrī

.---/.---/.---/.---

1 dilā kesme ümīdiñ raḥmet-i bārī teʿālādan
eger var-ise ḫaşyet sende her ṣuġrā vü kübrādan

2 tevekkül dāmenin dutmaḳ gerekdir ʿārifī billāh
dutup şerʿ-i şerīf-i aḥmedi ḫavf ede mevlādan

3 ne dürlü olsa bu dehr-i denī elbette fānīdir
gözet ḥubbü'l-vaṭan ey dil naẓar kes zīr [ü] bālādan

4 ṣaḳın çekme fenā ġavġāsını ṣabr [u] taḥammül ḳıl
bulur her kimse āʿmālin n'iderse fiʿl-i belvādan

velehu

5 ʿaḳīde ẓabt lāzımdır ḳamu mü'min ḳarındaşa
tevekkül dāmenin elden bıraḳma olma süflādan

6 buyurmuş faḫr-i ʿālem *faḳru faḫrī*[2] ṣabr ḳıl faḳra
bulursun rütbe-i aʿlā cenāb-ı rabbü aʿlādan

7 bugün şükrī be-ġāyet terk-i terk olduñ ʿafāk allah
görünür sūretiñde ġālibā bir ehl-i taḳvādan

[1] Der-kenâr. (5, 6 ve 7. beyitler 75b'de.)
[2] *Fakru Fahrî*: "Yoksulluk benim övüncümdür, ben onunla övünürüm." mealindeki el-*fakru fahrî ve bihî eftahirü* hadisinden kısmî iktibas (bkz. Yılmaz 1992, 49). Allah'tan başka hiçbir şeye muhtaç olmamayı ifade eden *fakr* terimi tasavvufî literatüre bu hadis üzerinden geçmiştir.

75b

396

--. / .--. / .--. / .--

1 ẕevḳ-ile benem şād bugün ey gül-i ḫandān
ḫandān olubem şevḳ-ile sen mehveşe ḳurbān

2 ḳurbān olayım ey güzelim ʿıyd-ı viṣāle
vaṣlıñ beni ḫürrem ḳılar ey nev-gül-i bāġān

3 bāġān-ı cihān içre bulunmaz saña mānend
mānend ne mümkin ḳad-i mevzūnuña ḫayrān

4 ḫayrān olubem ʿarʿar-ı şimşādıña cānā
cānānsız olur mu güzelim dehride ẕī-cān

5 cānım saña ḳurbān edeli ḫayl[i] dem olmuş
olmuş degil aṣlā saña hem-tā heme ḫūbān

6 ḫūbān-ı cihān bende saña ben daḫi çāker
çāker saña ger lāzım ise ʿāṣıḳ-ı nālān

7 nālān [ü] żaʿīf heme dem şükrīyi ḳıldıñ
ḳıldıñ beni ey çeşm-i pür-efsūn dīde-giryān

397

-.-- / -.-- / -.-- / -.-

1 āyete inkār ḳılma olma *ḳavmu'ẓ-ẓālimūn*
kendiñi ebrāra ilḥāḳ et olasın sālimūn

2 bir ʿamel kesb eylegil dünyā degil çün ber-ḳarār
olma buġz [u] kīn [ü] nefs [ü] kibr elinde key zebūn

3 bir misāfir-ḫānedir billāh inanma naḳşına
cehd ḳıl cennāt-i ʿadne kendiñ eyle ḫālidūn

4 nefs-i emmāre elinde key ẕelīl olmaḳ ne sūd
görmediñ şeddād[1] firʿavni[2] nice oldu ḫāsirūn

5 bir ticāretdir gelir ādem bu dehr-i fānīye
el-amān cān-ı peder īmāna olgil ḥafiẓūn

6 şānıña gelmiş çü *kerremnā* ḳamu maḫlūḳdan
üç yüz ü altmış melāʾik saña oldu ḫādimūn

7 gör ne luṭf etmiş muḥammed ḥürmetine ḥaḳ bize
hem ṣalāt-i penc gāhī cehd-ile ḳıl dāʾimūn

8 ḳıl teʾennīyle münāsib bir ḥelāl loḳma-ḫoruñ
olma erbāb-ı ṭamaʿ tek kārıña *yestaʿcilūn*

76a

9 *mūtu ḳable en temūt*a munṭaẓır ol rūz [u] şeb
çün gelir ġaflet vefānıñ yoḳ durur *yesteʾḫirūn*[3]

10 ehl-i ḥaḳ böyle sülūk etmiş gözet emr-i ḥaḳı
naṣṣ-ı ḳurʾān-ile gelmiş hāẕā ḳavmi yaʿḳilūn

11 ḥaḳ-şinās olmaḳ bu dürlü olmaz ey dervīşler
rūz [u] şeb ehl-i ḫuşūʿ olmaḳ gerekdir mütteḳūn

12 ḥaḳ teʿālā bize raḥmet eyleye ölmezden öñ
olasız her dü-cihān ḳahr-ı ḫudādan āminūn

13 ḥācı seyyid şükriyā pindār olduñ ʿāleme
ya niçün bu nefs-i emmāre seni ḳılmış zebūn

---

[1] *Şeddâd b. Ad*: Rivayetlere göre Cennet'in bir benzerini dünya üzerinde yapmak iddiasıtla *Bâğ-ı İrem* adı verilen efsanevî behçeleri yaptırmış, ilahlık iddiası ve zulmü ile meşhur kişi. Edebiyatta zalim olan sevgili ile kıyaslanır; yaptırmış olduğu cennet bahçeleri ile anılır ve dünya hayatının boş, zevk ve sefanın geçici olduğunu anlatmak için kullanılır (bkz. Tökel 2000, 394-396).

[2] *Fir'avn*: Firavun. Eski Mısır hükümdarlarına verilen ad. Tarihte ve edebiyatta bahsedilen, Hz. Musa kıssasında yer alan Firavun'dur. Hz. Musa'nın tüm uyarılarına rağmen kibrinden, zulmünden ve tanrılık iddiasından vaz geçmeyerek sonunda Kızıldeniz'de boğularak ölmüştür. Divan şiirinde bir kötülük ve şer sembolü olarak ele alınmıştır. Sevgilinin hattı Firavun'un askerleri olarak anılmış, rakip veya düşman olarak görülmüş, Hz. Musa kıssasına yapılan atıflarda adı geçmiştir (bkz. Tökel 2000, 343-347)

[3] *Yeste'hirûn*: "Tehir edilemez" mealindeki Kur'ân tabiri. A'raf Suresi 34 ve Nahl Suresi 61. ayetlerde zikrolunur.

398

.---/.---/.---/.---

1 dilerseñ hevl-i maḥşerden olasın nācī ey iḥvān
diliñ kes epsem ol rāḥat oturgil kāmil ol ey cān

2 dutuban vālideyn ḳadrin saḳın nehy eyleme emrin
ola çün āḫir-i ʿömrüñ ḳalırsın ḥaşrde giryān

3 dilerseñ bulmaga īmān ḳılagör dā'imā iḥsān
baḫīle ḫışm eder deyyān eger dervīş [ü] ger sulṭān

4 nedir bu fānī dünyā ne ṣafāsı ḳahr eder cāna
eriş cehd-ile yārāna ḍalālet yoludur ʿunvān

5 ṣaḳın terk etme ādābı ġażablandırma vahhābı
bularsın ṣoñra ḳullābı cehennemde olup sūzān

6 gece gündüz ʿibādet ḳıl sülūk kendiñe ʿādet ḳıl
yeter oġlum ḫasāret ḳıl gidersin āḫirī ʿüryān

7 āceb şükrī sözüñ cāna ki te'şīr etmez insāna
uyupsun nefs-i ṭuġyāna en evvel kendiñ ey nā-dān

399[1]

-.--/-.--/-.--/-.-

1 ceyş-i ġamdan ḫāne-i dil şöyle vīrāndır bugün
ṣanki deryā-yı belāda nevḥa ṭūfāndır bugün

2 görmedim ʿömrümde bir dem rāḥat-ı dil dehride
her nefes biñ derd [ü] miḥnetle göñül ḳandır bugün

3 ehl-i ʿirfāna hemīşe devride hicr [ü] elem
ḫurd [u] ḫ[v]āb-ı ehl-i ḳıble āh [u] hicrāndır bugün

4 ehl-i dünyā ẕevḳ [ü] rāḥatda gezer ḫandān [u] şād
rind [ü] ʿirfān ehl-i ḥaḳḳa dehr zindāndır bugün

[1] Der-kenâr.

5 şükriyā ẓulmāna girmezse eger ḫıżr-ı nebī
bulmadı āb-ı ḥayātı resm-i ʿirfāndır bugün 26 şevvāl 1252

400

-.--/-.--/-.--/-.-

1 ṣubḥ-dem gördüm geçerken bir nigār-ı nāzenīn
bir nigāhıyla beni dīvāne ḳıldı meh-cebīn

76b

2 gözleri bir fitne-i āḫir zamān ḳaşlar kemān
ḳadd[i] ʿarʿar lebleri mercān kendi ḥūr-i ʿīn

3 ʿaḳlımı yaġmaladı bir ʿişve-ile şol ṣanem
kirpigi tīr-i ḳażā āhū baḳışlar ḫūrde-bīn

4 raḥmı yoḳ ʿāşıḳları nālān eder ʿunvān-ile
derdim artırdı geçerken nāz-ile ḳaldım ḥazīn

5 şükriyā dildāra dil vermek degil fiʿliñ seniñ
ʿāşıḳ-ı ṣādıḳ degildir rāz eden ifşā hemīn

401

.---/.---/.---/.---

1 gözüm nūr[u] bugün serv [ü] gül-i ḫandāna beñzersin
başıñda tāc-ı zerrīn devlet-i ḫaḳana beñzersin

2 giyip elvān cübbe nāz-ile seyrān edersin tā
nigārā küşte-i ʿuşşāḳ olan cānāna beñzersin

3 n'idem bilmem ne çāre yandı cānım hicr [ü] firḳatden
ururbut tīr-i müjgānıñ ʿaceb düşmāna beñzersin

4 gel ey rūḥ-ı revānım ʿāşıḳ-ı bīmāra raḥm eyle
mürüvvet maʿdeni bir mihr[i] çoḳ iḥvāna beñzersin

5 bugün gördüm seni cānā kesildi ṣabr ü ārāmım
neden geldi bize böyle ġażab ḫasmāna beñzersin

6 seni görse benim çeşmimle bir kez mü'min [ü] tersā
fedā eyler saña cānın ʿaceb ḫūbāna beñzersin

7 yeter şükrī fiġān etme degildir resm-i ʿuṣṣāḳī
uṣandı ḫalḳ efġāndan hemān ṣıbyāna beñzersin

402

.---/.---/.---/.---

1 n'olur ey gözlerim nūr[u] baña cevriñ müdām olsun
cefā vü cevr[i] artır tā ki iḥsānıñ tamām olsun

2 bizi ġamdan ferāmūş etme ey rūḥ-ı revānım kim
görende ʿāṣıḳ-ı bī-çāreyi bārī kelām olsun

77a

3 beni ey yār-i meh-pāre cüdā ḳılma viṣāliñden
seniñ mihriñden özge ġayrlar baña ḥarām olsun

4 baña sen meyve-i bāġ-ı viṣāliñ gel dirīġ etme
daḫīlem hīç bahāne eyleme luṭf et ko ḫām olsun

5 bugün ʿıyd eylemiş dil-ber dil [ü] cānsız daḫi bir bir
çöküp ḳaṣṣāb öñünde ʿıyda ḳurbānlar tamām olsun

6 en evvel gel beni öldür saña ḳurbān olam cānā
ümīdim var ki gün günden benim ʿaşḳım devām olsun

7 benem rüsvā olan ʿāşıḳ cihānda şükrī-i bīmār
nigārım dil-berim yārim n'olur ʿaşḳım müdām olsun

403

-.--/-.--/-.--/-.-

1 bir firengī-zādedir her dem beni giryān eden
ġamze-i ḫūn-rīzine bu cānımı ḳurbān eden

2 gāh nāz eyler gehī ülfet ḳılar ʿuşşāḳ-ile
şol sebebden ʿāşıḳ-ı bī-çāre baġrın ḳan eden

3 lāle-i ḥamrāya beñzer lebler[i] ḳanlar döküp
görmedi devr-i zamān bir böyle ḫūn-efşān eden

4 böyle bir maḥbūba verdim göñlüm islāmbolda
bilmezem kimdir ʿaceb fikr [ü] ġamı evṭān eden

5 bir ṭarafdan hicr [ü] ġurbet bir ṭarafdan ʿaşḳ-ı yār
şükriyā bilmem n'idem loḳmān ḳanı dermān eden

404

--. / .--. / .--. / .--

1 bir dil-bere dil ver ki ola ḫāzin-i ʿirfān
tā olmaya ʿaşḳıñ ṭuruḳunda dem-i noḳṣān

2 maʿşūḳda ger meşreb ola ḳātil-i ḫūn-rīz
ʿālem doludur dehride her ʿāşıḳ-ı bī-cān

3 bir ʿahd-i bütūn ʿārifī billāh ele girmez
bir kān-ı edeb bul ben aña tīz verem cān

4 ʿārifler arasında budur şarṭ-ı muḥabbet
maʿşūḳa gerek ḳābil ola ögrene erkān

5 her kimse ki derk etmeye bu nükteyi şükrī
lāzımdır aña söyleyesin nāṭıḳ-ı ḥayvān

77b

405

--. / .--. / .--. / .--

1 beni her derd-ile taḫmīr eden miʿmār sensin sen
yine hicr-ile ġamdan ḳurtaran ġaffār sensin sen

2 yeter bu ʿabd-i nā-çīze hezārān derd [ü] firḳatler
ḫalāṣ eyle ḫudāyā ʿālimü settār sensin sen

3 muḥammed muṣṭafā ḥaḳḳı beni ʿafv eyle yā nāfiʿ
nice biñ mücrimi maġfūr eden hem ḍār sensin sen

4 ʿaceb *naḫnü ḳasemnā*da baña rūz-ı ġam [u] miḫnet
beni firḳātle ġam-keş eyleyen ʿaṭṭār sensin sen

5 erişdik sīnn-ile ḳırḳ ṭoḳuza şükrī hele aḥmaḳ
biraz da muʿterif ol şükriyā ġaddār sensin sen

406

..-- (-.--)/ ..-- / ..-- / ..-(--)

1 sīnemi maḫzen-i āh eyledi sevdā-yı vaṭan
ceşm-i bīgāneyi ḫᵛāb etdi tem[ā]şā-yı vaṭan

2 ḳalmadı kār-geh-i dilde ne ṣabr [u] ārām
oldu ġāret-zede-i pençe-i yaġma-i vaṭan

3 *es-sefer ḳıṭʿa ṣaḳar*[1] söyledi faḫr-i ʿālem
andan artuḳ söz olur mu dedi ey vā-yı vaṭan

4 dār-ı ġurbetde ġarīb andıġı demde vaṭanı
cān ciger ḥasret-ile iñleyü şeydā-yı vaṭan

5 seyyidim şükrī vaṭan yād ederek menzile gel
yūsuf-ı mıṣr gibi söyledi hāy hāy-ı vaṭan

407

--. / .--. / .--. / .--

1 ey şūḫ ʿaceb āfet-i devrān olacaḳsın
ʿaşḳ ehline ġāretger-i īmān olacaḳsın

2 meyl etmeyesin vaṣlına ṣaḳın yāriñ ey dil
āḫir ki esīr-i ġam [u] hicrān olacaḳsın

[1] "Yolculuk, birinizin yeme içmesini ve uykusunu engelleyen bir çeşit sıkıntıdır. Bu sebeple (yolcu) işini bitirdiğinde bir an önce evine dönsün!" mealindeki hadisten kısmî iktibas (bkz. Komisyon 2014c, 515).

3 ey zülf yeter rūy-i dil-ārāya niḳāb ol
nā-gāh bir āh-ile perīşān olacaḳsın

4 ibʿādlıḳ el verdi göñül ṣubḥ-ı vaṭandan
üftāde-gī-i şām-ı ġarībān olacaḳsın

5 ḳurb-ı ḥaḳa her gāh ṭalebkār iseñ ey dil
bu kibr-ile mi lāyıḳ-ı sübḥān olacaḳsın

78a

6 meyl eyleme her cīfeye kerkes[1] gibi rind ol
ger ḥaḳḳa yaḳın mülhaḳ-ı ġufrān olacaḳsın

7 terk et mey [ü] maḥbūb hevāsın hele şükrī
belki bu ser-encāma peşīmān olacaḳsın

408

-.-- / -.-- / -.-- / -.-

1 meclis-i rindāna girdim mest [ü] bī-pervā bugün
ʿaḳl [u] dīn [ü] dili ḳıldım ser-te-ser yaġma bugün

2 mest [ü] bī-pervā felek manṣūbesinden terk-i terk
girmişem meydān-ı ʿaşḳa olmuşam rüsvā bugün

3 rind [ü] ḳallāşam baña vaʿẓ etme ey zāhid yürü
añlamam pend [ü] naṣīḥat senden ey monlā bugün

4 lāʾubālī-meşrebem ẕevḳ [ü] ṣafā bilmem nedir
ḳılma bunca ben ḥaḳīre ṭaʿn-ile zerḳā bugün

5 nefsiñe ẓābit olursañ ḥaḳḳı bulduñ şükriyā
yoḳsa bu ʿunvān-ile lāʾda ḳalırsın yā bugün

409

-.-- / -.-- / -.-- / -.-

[1] *Kerkes*: Akbaba. Kartal ile birlikte yırtıcı kuşların en iri türlerinden olan, leş ile beslenen, uzun ömürlü bir kuş. Klasik şiire leş ile beslenmesiyle yansımıştır. Tasavvufî literatürde, bilinçsiz bir şekilde dünya nimetlerini tüketmek gafleti ile ilişkilendirilir (bkz. Ceylan 2015, 27-29).

1 sāḳiyā bir curʿa ṣun ḫāṭır müşevveşdir bugün
ʿāşıḳ-ı dil-teşneyem dildār ser-keşdir bugün

2 ol ḳadar yandım yaḳıldım ṭabʿ[ı] āhen dil-beriñ
rūy[u] pinhān raḥm[ı] ḥırmān ṭabʿ[ı] āteşdir bugün

3 tünd-i ḫūnuñdan ne mümkin ʿāşıḳa şefḳat yüzü
böyle bir ġaddār elinde ʿaḳl ser-ḫoşdur bugün

4 ġayrılar vaṣlın bulup oldu kamusu behr-yāb
bes beni kim naḥt içün müjgān tīr-keşdir bugün

5 ṭaşa beñzer mehveşiñ göñlü n'idem şükrī ʿaceb
bu dil-i bī-ʿāreye hem ʿaşḳ-ı mehveşdir bugün

410[1]

.---/.---/.---/.---

1 yazıp bir nāmeyi kūy-ı dīl-ā[rā]ya cigerden ben
dirīġā ayrı düşdüm ġurbete vech-i ḳamerden ben

2 muḥibb-i āteşi yaḳdı derūnum olmuşam sūzān
niyāza başladım bād-ı ṣabāya her seherden ben

3 ṣabā kūy-ı dil-ārāya varıp benden selām eyle
ṣafā-yı ḫāṭır eylegil olam şād ol ḫaberden ben

4 yürü bizden ḥazīn ilet firāḳ yandıġımız bilsin
feraḥ-baḫş-ı dil-i endūh [u] kīnem bir eşerden ben

5 yürü ey seyyidim şükrī bugün seyyāh-ı devrān ol
dedi pīr-i muġān fikr etme ḥıfẓ edem kederden ben

411

.---/.---/.---/.---

1 bugün gördüm muṣallāda gezer bir dil-ber-i meh-rū
sanasın kim ḫotende geşt eder ʿunvān-ile āhū

[1] Der-kenâr.

2 ben-i dil-ḫaste gördüm ʿaḳl yaġmalandı şevḳinden
tażarruʿyla niyāz etdim çaġırdım ʿaşḳ-ile yā hū

78b

3 dönüp nāz eyledi güyān yürüdü ʿarʿar-ı şimşād
beni yandırdı ḥasretle dü çeşm[i] pür-füsūn cādū

4 tevaḳḳuʿyla dedim cānā dedi söyle dedim raḥm et
dedi nerden dedim lebden dedi şekker dedim līmū

5 dedi ʿāşıḳ dedim ḥayrān dedi maḳsad dedim vaṣlıñ
dedi ṣabr et dedim yoḳdur dedi firḳat dedim ṭamu

6 dedi mecnūn dedim leylā dedi ḫüsrev dedim şīrīn
dedi bī-ʿār dedim ḳurbān dedi ḥāliñ dedim ṣayru

7 dedi şükrī dedim lebbeyk biraz ṣabr et dedim heyhat
dedi niçün dedim ummam dedi billāh dedim ṭoġru

412

-.-- / -.-- / -.-- / -.-

1 cān-ı pür-ġam dil-berā dīdārıñ eyler ārzū
yandı firḳat çekmeden ruḫsārıñ eyler ārzū

2 mehveşim allāh içün bir dem beni şād eylegil
gece gündüz ʿaşḳ-ilen güftārıñ eyler ārzū

3 ey vefāsız düşmüşem ṣaḥrālara mecnūn gibi
cān [u] dil dā'im gül-i gülzārıñ eyler ārzū

4 ben seniñ ʿaşḳıñla rüsvā olmuşam ṣanʿānveş
ṭaş göñülün dā'imā aġyārıñ eyler ārzū

5 şükriyā yansam yaḳılsam veche vardır ʿayb yoḳ
bir gün olur sen gibi efkārıñ eyler ārzū

413

--. / .--. / .--. / .--

1 ḳan oldu ciger būse-i dildāriden ötrü
ʿömrüm dükenip laʿl-i leb-i yāriden ötrü

2 hicrān-ile ey şūḫ beni yaḳdı bu devrān
devrān yıḳılır sen gibi ġaddāriden ötrü

3 rūyuñ göreli ben seniñ ey rūḥ-i revānım
her dem düşerem āteşe dīdāriden ötrü

4 ṭuġyān-ı sitemger neden olduñ baña bunca
aġlar dīdeler nergis-i bīmāriden ötrü

5 feryād ederem rūz [u] şeb öz ḥālime şükrī
neylem ḳalıbem zār [u] ẕelīl yāriden ötrü

414[1]

.--- / .--- / .--- / .---

1 yine dutdu girībānım hem-i hicr [ü] keder ḳayġu
baña işkence eyler dost bir yandan felek ayru

2 dirīġā dehride āvāreyem bāzār-ı ʿaşḳ içre
ne bir naḳş-ı emel gördüm ne buldum hem-dem-i ṭoġru

3 sefīl [ü] der-be-der ġurbet-keş oldum şām-ı hicrānda
nedāmet firḳat [u] ḥasret ġam [u] hicr [ü] keder ṣayru

4 ne bed günde ṭulūʿ etdi felekden kevkeb-i baḫtım
ʿumūm-ı ʿömride şād olmadım derdā n'idem yā hū

5 nedir şükrī fiġān [u] zār edersin rūz [u] şeb ḥāmūş
esīr-i vādī-i ʿaşḳam ẕelīl [ü] der-be-der bī-rū

79a

415

-.-- / -.-- / -.-- / -.-

[1] Der-kenâr.

1 eşkiden ey dīde ṣaçma dilde nār-ı yāre ṣu
kim bu āteş def'ine ḳılmaḳ ne mümkin çāre ṣu

2 ben seniñ būs-ı kenār-ı laʿliñe dil-teşneyem
sūd ḳılmaz ʿaṭşıma ger olsa biñ fevvāre ṣu

3 ārzū-yı būs-ı ḫāk-i kūyuñ eyler dā'imā
geçmez ol sevdādan aṣla olsa yüz biñ pāre ṣu

4 ben gibi seng-i sitem her demde cismin yaralu
ġālibā gelmiş şikāyet-çün saña güftāra ṣu

5 ʿıḳd-i şeb-nemdir gülüñ berkinde yoḳsa ol nigār
ḳatre-i terden dür-efşān eylemiş ruḫsāra ṣu

6 āteş-i derd-i derūnum ṣormagil aġyārdan
sūzişin şemʿiñ ne bilsin her şeb ol bī-çāre ṣu

7 ben seniñ ʿaşḳıñda cān vermekden etmem ictināb
ḳorḳaram kim cām-ı lā'da olmaya bir pāre ṣu

8 ben gibi sen tek gül-i ruḫsārdan olmuş cüdā
ṣubḥ [u] şām şām [u] ṣabah olmuş gezer āvāre ṣu

9 bülbülüñ ḳatline ḫançer ḫār çekmiş şāḫ-ı gül
pāyine düşmüş meger ibrām-ile ḳurtara ṣu

velehu eyżen

10 kerbelāda āb-ı ḥasretden ciger-ḫūn ʿaşḳına
bu şehīd-i tīġ-i ʿaşḳa ṣun gözüm bir pāre ṣu

11 ġālibā görmüş benim ʿaşḳıñda baġrım pāresin
raḥm edip aġlar benim-çün durmayıp hemvāre ṣu

12 yoḳṣa düşmüş ʿaşḳına bir sen gibi serviñ müdām
baña nisbet baġrını her dem ḳılar bin pāre ṣu

13 ol dür-i yek-tāya nisbet bulamazsın ey ṣadef
küfeġi devr-i ḥavādiṯden çekip var ara ṣu

14 ġarḳa vermişdir beni eşk-i nedāmet dostlar
dīde ṣu dil ṣu ciger ṣu sīne-i ġam-pāre ṣu

15 ben o ṣūḫuñ ġamze-i dil-sūzunuñ mecrūḥuyam
ey muʿālic ḳılma merhem öyle zaḫma vara ṣu

16 ʿālemi seyl-āba verdirdi şirişk-i firḳatiñ
bilmezem ḳandan gelir bu dīde-i ḫūn-bāra ṣu

79b

17 şol gülüñ şīrāze-i cemʿiyyetin bozmaḳdadır
bāġ-bān menʿ edegör kim girmesin gülzāra ṣu

18 ġamze-i çeşm-i siyāhıñ tīrine düzmez göñül
zāġdan bes bunca ver ol nāvek-i ḫūn-ḫᵛāra ṣu

19 ruḫlarıñ vaṣfıyla nemnāk olsa müjgānım n'olur
resmdir gül sāyesinde hem verilmek ḫāra ṣu

20 āteş-i rūyuñda gör kim cār-ı āb atmış ʿaraḳ
siḥr mi muʿciz mi cemʿ-i żıdd olmuş vara ṣu

21 āteş-i hicriñle biz yanmaḳdayız şām [u] seḥer
cām-ı vaṣlıñ her zamān ṣunmaḳdadır aġyāra ṣu

22 cismimi yaḳmaḳdadır nār-ı ḫaṭā ser-tā-ḳadem
var ümīdim cām-ı elṭāfıñ sepe ol nāra ṣu

23 sen o baḥr-i mevc-endāz-ı şefāʿatsın ne var
saçsañ andan ben gibi yüz biñ nedāmetkāra ṣu

24 ḫastedir bīm-i günāhından seyid şükrī bugün
baḥr-i luṭfuñdan diler şerbet dil-i bīmāra ṣu

25 ẕikr-i naʿtiñden diler dil kesb ede feyż [ü] şeref
meyve ḳaṣdıyla verirler her zamān eşcāra ṣu

26 şükrī-i dil-teşneye bir cām-ı kevṯerden yetir
nice kim tesnīm[1] puvarından gelir ebrāra ṣu

[1] *Tesnîm*: Cennet'teki ırmaklaradan birinin adı (bkz. Devellioğlu 2005, 1092).

416

..-- (-.--)/ ..-- / ..-- / ..-(--)

1 rāmażān erdi yine ʿālemi dutdu ḳayġu
sofiler raḳṣa girip rindler oldu ṣayru

2 diñledip vaʿż [u] naṣīḥat yine seccāde be-dūş
çekilin bir ṭarafa ʿārif olan geldi ṭamu

3 diñle ey ʿārifi billāh pend et sözümü
bezm-i ʿuşşāḳ yine oldu perīşān [u] delü

4 vāʿiz-i ḫod-bīne baḳ kürsiye çıḳdı ebleh
oḳuyup ḫalḳa diyor līk içer kendi ṣabū[1]

5 biz de nā-çār edelim ʿuzlet-ile güş biraz
belki şol bārī ḫudā fetḥ ede bir bağlu ḳapu

6 ḳılalım subḥa[2] gibi sofi omuzunda raḳṣ
belki şevvāl-i şerīfden alalım ʿıyd [u] ḳoḫu

80a
7 biz de nā-çār erelim mescid-i zühhāda ẕehāb
ḳılalım ṣofi gibi subḥa-i zünnāra ġulu

8 ramażāna marażān şehr dedi ḥākim-i vaḳt
nūruna perde çekip söyledi geldi hindū

9 şükriyā ṭāʿata maġrūr olup olma dem-best
ʿālemi ḳırdı ḳodu böyle ḳara gündür bu

417

--. / .--- / --. / .---

1 sevdā-ile ferhādam ey şūḫ-ı leb-i līmū
ʿaşḳ-ile ciger-ḫūnam maḥbūb-ı kemān-ebrū

2 kāfūr-ı[1] ruḫa ḫaṭṭıñ geldikde göñül derdi

[1] *Sabûh*: Mahmurluğu gidermek için sabahleyin içilen şarap, içki (bkz. Sami 1317, 817).
[2] *Subha*: Evrad ve esma zikri için kullanılan doksan dokuz taneli tesbih (bkz. Sami 1317; 705).

yā naḳş-ı ḫaṭādır bu yā müşg-i ḫotendir bu

3 gencīne-i ḥüsnüñden el çek ḥaẕer et ey dil
ejder gibi yatmışdır dürunda iki gīsū

4 pervāne-i dil her şeb yanmaḳda ḫayāliñle
ol şemʿ-i ruḫuñ k'etmiş bezm-ārāyiş her bed-rū

5 ey mehveş-i şūr-engīz luṭf eyle seyid şükrī
bir nīm-nigeh eyler maḳṣad bu durur ṣayru

418

.---/.---/.---/.---

1 ne çiġnersin ayaġ altında zülfüñ berg-i güldür bu
ḳılursın ʿāşıḳı nālān ṣanursın odlu küldür bu

2 fiġānımdan ḳamu ʿālem uṣandı ey kemān-ebrū
nedendir bilmezem raḥm eylemezsin seng-i dildir bu

3 çiçekler kūh-i ġamda dīde-i giryān-ile sīr-āb
meger gülzār-ı ḥüsnüñden çıḳan bir tāze güldür bu

4 neden ey şūḫ-ı şīrīnim göñül ḳadrini bilmezsin
hele rindān içinde ḳadrlü ḳıymetlü dildir bu

5 bunu şükrī demiş ḳavsī[2] degildir āh [u] zār ammā
ciger pergālesi derler buña bir özge güldür bu

419

.---/.---/.---/.---

1 işitdim yār raḥm eyler baña billāh yalandır bu
muḥaḳḳaḳ iftirādır baḫtıma maḥżā kemāndır bu

---

[1] *Kâfûr*: Güney Hindistan'da yetişen bir ağacın beyaz ve ağır kokulu zamkı. Şairler tarafından renk yönüyle sevgilinin tenine benzetilirdi (bkz. Onay 2007, 219).

[2] *Kavsî*: 17. asırda yaşamış Tebrizli şair. Asıl adı Alican'dır. Isfahan'da eğitim görmüş, Türkçe ve Farsça şiirler yazmıştır (bkz. Çakır 2008, 5-11). Divan'da şiirlerine nazireler bulunan, bir gazeli de tahmis edilen (bkz. 589) Kavsî, Şükrî'nin şiirde kendine üstat kabul ettiği şairler arasında görünmektedir (ayrıntı için bkz. *Etkilendiği Şairler*).

80b

2 güzellerde vefā olmaz ḫuṣūṣā ummazam senden
bu ḥüsne pek dayanma el bilir kim kār-bāndır bu

3 dediler lebleriñden ber-murād dā'im olur ʿāşıḳ
ḫaber aldım gelen ādem dedi taḥḳīḳ yalandır [bu]

4 atarsañ tīr-i müjgānıñ tīz at ḳarşu dutam gögsüm
egerçi doġru oḳdur līk bir doġru nişāndır [bu]

5 gözüñ aç şükriyā ʿibret gözet mecnūn [u] vāmıḳdan
bülend oldu ṣadā-yı rıḥletiñ bir kār-bāndır bu

420

.---/.---/.---/.---

1 olupdur bir zamāndır ḫaste göñlüm yārdan ayru
ḫudāyā düşmesin hīç kimse bir ġam-ḫᵛārdan ayru

2 ḳara günler çeken ancaḳ benem mecnūndan ṣoñra
itirdim nāḳa-i leylāyı ol seyyārdan ayru

3 bugün bülbül ṣafā vü ẕevḳ-i ʿişret eylesin bensiz
ben-i bī-kes ḳafesde zār edem dildārdan ayru

4 çemende ḳumrılar gibi ḳılam çe çe ne sūd andan
niçün kim düşmüşem serv [ü] gül-i ruḫsārdan ayru

5 işim peyveste tār-ı zülfüñe bağlandı sulṭānım
üzüldü şükriyā bağrım dil-i dildārdan ayru

421

.---/.---/.---/.---

1 zihī nūr-ı muṭahhar lemʿa-i nūr-ı ḫudādır bu
delīldir ehl-i ʿuṣṣāta resūl-i kibriyādır bu

2 muḥammed muṣṭafā ismi münevver nūr-ı ḥaḳ cismi
żiyā-yı gün olup resmi ʿaceb ḫayrü'l-verādır bu

3 burāḳ[1] [u] tāc ile seyrān edip ol raḥmet-i raḥmān
yedi ḳat göklere ṭayrān muḥammed muṣṭafādır bu

4 budur ol bā'iṯ-i ādem denildi ismine ḫātem
anıñ vaṣfında dil mātem niçün mu'cīz-nümādır bu

5 bu 'arş [u] ḳürse nūr andan ki efrāz oldu sübḥāndan
vücūdu cūd-ı iḥsāndan re'is-i enbiyādır bu

6 denildi şānına *levlāk* olup seyrānıña eflāk
ḳanı fikrin ede idrāk 'aceb nūr-ı ḫudādır bu

81a

7 niçün ġamgīnsin ey şükrī unutma dilde bu fikri
hemīşe nūrdur ẕikri güzel müşkil-güşādır bu

422

.--- / .--- / .--- / .---

1 ḳalıp baḥr-i günāh içre bu yüzü ḳara yā allāh
bu deryādan ḫalāṣ eyle ben-i bī-çāre yā allāh

2 dīger-günam ẕünūbumdan ne 'ilm [ü] ne 'amel bende
necātım ver cihād etmek dil-i ġaddāra yā allāh

3 muḥammed muṣṭafā ḥaḳḳı beni 'afv eyle yā ġaffār
bağışla çār-yār-ı bā-ṣafā kübbāra yā allāh

4 be-ḥaḳḳ-ı 'arş [u] kürsī levh-i maḥfūẓuñ deşi(*) yā rab
ümīd-ile saña geldim çekildim dāra yā allāh

5 benem şükrī dil-āzürde düşüpdür cān [u] ten derde
selāmet bulsam āḫirde dilerem çāre yā allāh

423

..-- (-.--)/ ..-- / ..-- / ..-(--)

[1] *Burâk*: İsrâ hadisesinde Hz. Peygamber'in Mescid-i Haram'dan Mescid-i Aksâ'ya gelirken üzerinde olduğu rivayet edilen, katırla merkep arası, beyaz, uzun, gemi vurulmuş ve eyerlenmiş adımını gözünün gördüğü en uzak noktaya atan, şimşek hızındaki binek (bkz. Akmaz 2011, 17-19)

1 n’ola bir luṭf edesin gözleri ḫumār bize
ḳılasın ʿarż bugün çehre-i gülnār bize

2 ḳalamaz bāḳī bilirsin saña bu ḫüsn-i füzūn
bes durur bunca nedir sende sitemkār bize

3 seni bir ʿömr durur görmezem ey rūḥ-ı revān
menşeʾi böyle gerek sen daḫi aġyār bize

4 ey ṣanem dilde gezer ʿaşḳ [u] ġamıñ şām [u] seḥer
neyleyem böyle düşüp gerdiş-i devvār bize

5 senden özge gözüme yār görünmez ḫāṣā
sen daḫi gāhice ver bu dil-i ġaddār bize

6 besdir ey ḫāne-ḫarāb sāḳi-i devrān yandıḳ
devr ḳıl meclise gel bāde-i kerrār bize

7 şükriyā yandı ciger oldu vücūdum maʿdūm
olmadı bir gün ola raḫm ede dildār bize

424[1]

şükrī

-.-- / -.-- / -.-- / -.-

1 şāʿir olmaz ḫoş-edā bir şūḫ-ı zībā görmese
bülbül olmaz naġme-pīrā verd-i ḫamrā görmese

2 görmeyince rūy-ı tābānıñ açılmaz nuṭḳ-ı dil
nuṭḳa gelmez ṭūṭī mirʾāt-ı mücellā görmese

3 ʿaşḳ oduna yanmaġa gerçi göñül pervānedir
līk yanmaz tā ki bir şemʿ-i şeb-ārā görmese

4 hergiz etmez şāh-bāz-ı himmetim meyl-i şikār
zaḫm-ı şāhīn görmemiş bir geyk-i raʿnā görmese

[1] Der-kenâr. (6 ve 7. beyitler 81b’de.)

5 ʿāşıḳa dildārını aġyārsız görmek gerek
yoḳsa yeġdir öyle görmekden ki tenhā görmese

6 ġavṭadār olmaz emel deryāsına ġavvāṣ-ı dil
ḳaʿr-ı ümmīdinde tā lüʾlüʾ [vü] lālā görmese

7 şükriyā şīrīn-süḫan üstād-ı eşʿārım velī
gönlüm açılmaz gözüm bir şūḫ-ı zībā görmese

81b

425

.---/.---/.--

1 bu şeb ru[ʾ]yāda gördüm bir yüzü māh
diyerek *rabbī yessir*[1] oldum āgāh

2 tebārek ṣad tebārek bu cemāle
ne ṣanʿat ẓāhir etmiş ḳādir allāh

3 esed burcunda[2] bir ferḫunde ṭāliʾ
erişdim vaṣlına elḥamdü lillāh

4 hezārān biñ selām olsun efendim
muṭahhar ẕātıña rūz [u] şeb[ā]n-gāh

5 saña her kim olursa ʿāşıḳ-ı zār
aña nār-ı firāḳıñ ḫuld billāh

6 firāḳıñla gece gündüz yanan cān
saʿādet mülküñe mümkin ola şāh

7 teʿālillāh ẕihī ẕāt-ı şerīfiñ
münezzeh ferd-i bī-çün ancaḳ āgāh

8 ḥarīm-i vuṣlata yüz urduñ ol şeb
seniñle olmadı cibrīl hem-rāh

[1] "Rabbim kolaylaştır."
[2] *Esed*: Aslan burcu. İçinde yirmi yedi, dışında beş yıldız bulunur. Kamer, Esed burcuna girdiğinde işe başlamak, padişah görmek, ulu kişilere dertlerini söylemek, savaşmak, tılsım yazmak, yemin etmek olumlu yorumlanmıştır (bkz. And 2008, 340).

9 *le-ʿamrük* tācını giydiñ mübārek
ḳadem başdıñ mücerred ḳurba ey māh

10 saña münkir olan buldu cehennem
çekildi aña tīġ-ı ʿād [u] ʿādāh

11 muḥibb-i ṣādıḳıñ buldu saʿādet
ilā yevmü'l-ḳıyām sen vālehullāh

12 işiden ismiñi vermek ṣalavāt
anı farż eyledi maḫlūḳa allāh[1]

13 seniñ ismiñ muḥammed muṣṭāfādır
medīne şehridir ḥāle naẓar-gāh

14 şefāʿat-ḫᵛāh-ı uṣṣāt oldu nuṭḳuñ
beni maḥrūm ḳılma ey meded-ḫᵛāh

15 be-ḥaḳḳ-ı çār-yār [u] çār-erkān
ricā ḳıl cürmümü ʿafv ede allāh

16 be-ḥaḳḳ-ı ehl-i beyt-i ḫānedānıñ
elim dut ḳalmışam bī-çāre güm-rāh

17 żaʿīf [ü] bī-[n]evā āvāre şükrī
düşüpdür baḥr-i ẕenbe ḥāl[i] efvāh

82a

..-- (-.--)/ ..-- / ..-- / ..-(--)

1 ey dirīġā yine ḥaḳ verdi bizi bir bāda
ʿamelimizden ilişdik ʿarab [u] kürrāda

2 ḥaḳ teʿālā bizi bend etdi yine itler-ile
gördük ʿaḫir nice çattıḳ hele bu dīv-zāda

3 vere ḥaḳ ḳāf gibi günde iki biñ belvā
iki üç ṭā'ifedir kürd [ü] ʿarab cerrāde

[1] "Şüphesiz Allah ve melekleri Peygamber'e salât ediyorlar. Ey iman edenler! Siz de ona salât edin, selam edin." mealindeki Ahzâb Suresi 56. ayetini telmih.

4 ola kerkük-ile bed-ḫᵛāh olanıñ dīdesi kör
bula nuṣretle fütūḥ vāli olan baġdāda

5 küşte-i kürd-i köpek fāʾidedir islāma
bāʿiṣ-i fitne fesād kürd [ü] ʿarab ḫar-zāde

6 zümre-i fısḳ [u] fücūr dāʾimā düzd [ü] ẓālim
biñ ḳażā gökden ine ʿömrü ola üftāde

7 himmet-i pīr-i muġān ger ola şükrī bir gün
çalalım tīġ biraz bu ʿacem ü kürrāda

427

-.-- / -.-- / -.-- / -.-

1 żāyiʿ etme bir nefes rūz [u] şeb et ẕikr-i ilāh
saʾy ḳıl ebrāra ilḥāḳ ol eyā baḫt[ı] siyāh

2 hep ziyāndır saña mülk [ü] māl [u] ferzend ey ʿazīz
yevm-i yenfaʿü olunca sūd ḳılmaz ʿizz [u] cāh

3 saʿy-ı bāṭıl ḳılma zinhār eylegil ṣāliḥ ʿamel
ʿārif ol rind ol bu ʿömr[ü] ḳılma fısḳ-ile tebāh

4 gel şarāb-ı ʿaşḳ[ı] et nūş olma bī-hūde-neverd
ḥāṣıl et naḳd-i ḥayāt-ı cāvidān ol pādişāh

5 bu denī dünyāya meyl etme seyid şükrī yeter
ʿāḳıbet elden ayaḳdan düşüp eylersin biñ āh

428[1]

.--- / .--- / .--- / .---

1 ne ḫoş ārāste-i meclis ḳurulmuş dil-rubālarla
ṣunarlar bāde-i gül-fām gel gör meh-liḳālarla

[1] Der-kenâr. (7. beyit 82b'de.)

2 ḳurulmuş bezm-i rindān zāhidā ṭaʿne gözün açma
buyur sen daḫi bezme terk-i faḫr et mübtelālarla

3 gel ur çeng [ü] çeġāne[1] bezm-i ʿirfān içre ol sāmiʿ
pey-ā-pey bāde nūş et terk-i terk ol bī-nevālarla

4 ḳamu zerf-i riyādır ālet-i zühd-i düruʿ fikr et
ḫarābāt ehlini seyr et oturma merdiyālarla

5 ne ḫoş hengāmdır çeng [ü] def [ü] ney muṭrib[2] [ü] sāḳī
elinde var iken fırṣat geçirme vaḳt ḳālarla(*)

6 eriş raḳṣ eyliyor sīb-i ẕeḳan nāzik-beden cānlar
bilirsin fevt olur bir dem gözet ehl-i ṣafālarla

7 yine deprendi sevdā pīrliḳ vaḳtinde ey şükrī
erişdi sīnni pencāh sāle ḳaldıñ ḥüsn-i ġālarla sene 1250

429

.---/.---/.---/.---

1 göñülden ḥamd-i bī-ḥad şol kerīm [ü] ferd-i yezdāna
ki *kerremnā* buyurdu ḫalḳdan mümtāz insāna

2 hezārān şükr lillāh bize çoḳ luṭf eylemiş ḫallāḳ
yüz igirmi daḫi dört biñ peġamber ḳıldı iḥsāne

3 ḳamudan intiḫāb etdi muḥammed muṣṭafā nūruñ
ki ḫatmü'l-mürselīn oldu gelip nūr-ile devrāna

4 hezārāndır hezārān biñ ṣalāt-ile selām olsun
muṭahhar nūr-i rūḥ-ı aḥmed [ü] maḥmūd-ı ẕī-şāna

82b

5 daḫi hem çār-yār-i [bā-]ṣafā evtād-ı dīn anlar
kim ismiyle ebū bekr [ü] ʿömer ʿoṯmān [u] arṣlana

[1] *Çegâne*: Çengilerin çaldıkları bir nevi zil (bkz. Sami 1317, 510).
[2] *Mutrib*: Klasik şiirde, saz, sazende ve hanende topluluğu manasıyla sıkça anılan müzik terimi (bkz. Öztuna 2000, 277).

6 heme aṣḥāb-ı emcād-ile hem evlādına cümle
ki rıḍvānullāhi teʿālā her zamān benden bu iḫvāna(**)

7 ilāhī ʿafv kon cürmem be-ḥaḳḳ-ı āl [ü] aṣḥābeş
ḳamu müʾmin ḳarındaşım bula cennetde rıḍvāne

8 be-ḥaḳḳ-ı çār-deh maʿṣūm beni ʿafv eyle yā rabbī
ẕünūbum ḥadden aşırdım ümīdim ḳaldı ġufrāna

9 tażarruʿ eylegil şükrī cenāb-ı ḥażret-i ḥaḳḳa
ümīdiñ ḳaṭʿ ḳılmaz ʿabd olan baġlar o yezdāna

430

.---/.---/.---/.---

1 suʾāl etdim bugün bir merd-i kāmil ehl-i ʿirfāna
ki ḥall et müşkilim vardır benim ey pīr-i mey-ḫāne

2 niçün ekṣer muṣībet ehl-i faḳra eylemiş muʿtād
bu fikr-ile yanıpdır cān-ı şīrīn nār-ı sūzāna

3 ebed bir naḳṣ-ı māl ü cān [u] mülk olmaz şerīr içün
heme derd [ü] elem hicr [ü] keder var ehl-i īmāna

4 ilāhī bu ne ḥikmetdir faḳīriñ ḳanına ʿaṭşān
olupdur mīr [ü] sulṭān ger olursa egri ṣalmāne

5 ne ḳudretdir kime baḳsañ faḳīre hem tamaʿ dutmuş
eger insān eger ḥayvān eger ṭāʿūn [u] ḫışmāne

6 ne dürlü bir meṣāʾib kim ẓuhūra gelse ḳudretden
en evvel faḳr gözler ḳāsımü'l-erzāḳ-ı ezmāne

7 buña rāżı olup yā rab ki ʿillet ḳıllet [ü] ẕıllet[1]
ḥadīṯ-i faḫr-i ʿālemdir ber-ā-berdir dil [ü] cāne

8 bu dünyā *sicn-i müʾmin*dir anı taḥḳīḳ buyurmuşdur
olupdur cennet-i fāsıḳ bu ẓālim çarḫ-ı gerdāne

[1] "Allah'ım! Fakirlikten, yokluktan ve zilletten sana sığınırım. Haksızlık etmekten ve haksızlığa uğramaktan da sana sığınırım." mealindeki hadisi telmih (bkz. Komisyon 2014a, 167).

9 eger bir vartā-ı kübrā belürse bir vilāyetde
ki ḥaḳdan bir ḳażā geldi eger gebr[1] ü müselmāna

10 yine faḳra dūçār olur eger mevt [ü] eger ṭā'ūn
ne noḳṣān olsa miskīne faḳīre vardır ey cāne

11 yine ẓālimleriñ aṣlā erişmez mūyuna raḫne
dutar perkem gibi miskīn yaḳasın böyle merdāne

83a

12 gelir emr-i ḫudā-ile eger kürrād ü ger cerrād
fenāya hem gider faḳr ehl[i] olur ḫāne-vīrāne

13 ebed ermez aña noḳṣān ki ẓālimdir peder cānı
gerek yaş yana ḫuşk-ile düşerse od bir ormana

14 biñ iki yüz sene ḳırḳ altıda oldu vebā peydā
ḳuşaḳ dirler aña faḳr ehl[i] gitdi cümle ṭūfāna

15 ḳırıldı ser-be-ser miskīn faḳīr [ü] bī-nevā dervīş
er ü 'avrat uşaḳ ḳızlar kefensiz cümle 'uryāne

16 bulunmaz nān [u] melbūsāt şaşıp ḥālinde bī-çāre
kefen ġaṣṣāl ḳazan ḳabri diler pāre yana yana

17 dirīġā şehr-i kerkük mevt elinde ḳaldı ser-gerdān
peder māder fiġān eyler ölür evlād ḳalır ana

18 ilāhī def' ḳıl yoḳdur çü sehm-i ẓālim [ü] fāsıḳ
dükendi cümle miskīnler ḳırıldı faḳr [u] dīvāne

19 sükūt ol seyyidim şükrī ṣaḳın hikmet işin ṣorma
bu iş bir ḥükm-i mevlādır erer faḳr ehl-i noḳṣāna

.---/.---/.---/.---

[1] *Gebr*: Mecûsî. Ateşperest. (bkz. Sami 1317, 1142).

1 gönülden ḫoş tevekkül eyle ḥayyu ferd-i yezdāna
ʿumūmen luṭf iḥsān eylemişdir cinn [ü] insāna

2 ḳażāya ṣabr edip verdim belāya ben rıżā yā rab
kerem ḳıl cūd-ı luṭfuñdan bu ʿāciz zār [u] nālāna

3 muḥammed muṣṭafā ḥaḳḳı beni ʿafv eyle yā rabbī
bağışla cümle taḳṣīrim o ceddim şāh-ı merdāna

4 tevellā eylerem yā rab hemīşe bāb-ı aʿlādan
ki āl-i beyt-i aḥmed çār-yār-i bā-ṣafā cāna

5 ilāhī ḥürmet-i heftād [ü] dü ten deşt-i zevrāda[1]
ḥasan ḫulḳ-i ḥasen ḥaḳḳı ḥüseyn şāh-ı şehīdāna

6 çü zeyne'l-ʿābidīn oldu esīr-i zümre-i ṭāġūt
imām mūsā-yı kāẓım sākin-i baġdād [u] ʿummāna

7 ʿalī mūsī rıżā ḥaḳḳı ki sulṭān ḥıżr-ı āsān ol
selāmet eyle īmānım emānet rāh-ı ḥaḳḳāna

8 muḥammed bāḳır [u] caʿfer imām-ı heştümīn oldu
muḥammed hem taḳī şāh-ı cihān sulṭān-ı ʿirfāne

9 naḳī bir nūr-ı eşrefdir şeref-yāb ol ṣafā pertev
ḥasan el-ʿaskerī geldi erişdi cān cānāna

83b

10 yine ḫatm-i imām oldu erişdi ṣāḥib-i sancaḳ
muḥammed mehdī ol server erip sürʿatle devrāna

11 bi-ḥamdillāhi ve'l-minne ṭarīḳ-i ḥaḳ dutup şükrī
degil erbāb-ı nefsānī olupdur bende sübḥāna

.---/.---/.--

1 ilāhī tevbe ḳıldım her günāha
mürüvvet eylegil ben rū-siyāha

[1] *Zevrâ*: Bağdat için kullanılan adlardan biri (bkz. ed-Dûrî 1991, 425-433).

2 ʿamel yoḳ tūşe-i ʿuḳbā gerekdir
elim boş ḳalmışam gitdim tebāha

3 muḥammed muṣṭafā nūr ḥaḳḳı içün
beni ʿafv eyle bağışla o māha

4 ʿināyet olmaya sen pādişāhdan
beni emmār[e] nefs eyler menāhe

5 ebū bekr [ü] ʿömer ʿoşmān ʿalī-çün
yolum azdırma gi[r]dim ṭoġru rāha

6 ilāhī maʿṣiyet deryāsı çoşdu
beni ġarḳ eyledi cürm [ü] günāha

7 gelip *ḳālū belā*dan bunda mihmān
ḳamu raḫtım verip ṭūfān ke-māha

8 ne çāre ḳalmışam ġurbetde ʿāciz
bu nefs-i şom beni verdi tebāha

9 bu bezristān içinde toḫm dikdim
çiçek bitdi velī döndü giyāha

10 ne ḥāṣıl ʿömr-i fānī bulmadım feyż
hevāya ṣarf olundu ʿizz [ü] cāha

11 ümīdim yoḳ ʿamelde dest-i ḫālī
velākin var ümīdim faḫr-ı şāha

12 şefāʿat-ḫᵛāh-ı mücrim faḫr-i ʿālem
bağışla cürmümü ol pādişāha

13 bi-ḥamdillāh seyyid şükrī ḥaḳḳa
ṭarīḳ-i müstaḳīm ümmīd-gāha

433[1]

şükrī-i şūrīde

.---/.---/.---/.---

1 bahār oldu yine güller açıldı kūh [u] ṣaḥrāda
bezendi nāz-ile seyrāna çıḳdı mīr-i beg-zāde

2 yanıp ʿaşḳ āteşine ʿāşıḳ-ı şūrīdeler şimdi
yeñi başdan yine başladılar efġāna ḳıllāde

3 açıldı verd ü reyḥān sünbül ü nesrīn gülşende
ḫırāma geldi ḫürremler çemende bezm-i āmāde

4 bugün ṣaḥn-ı çemenler tāzelendi zaḫm-ı ʿāşıḳ tek
nice şūrīdeler yandı yaḳıldı gitdiler bāda

5 gürūh-ı nāciyān seyrāna geldi nāz [u] ʿişveyle
dayan ey ḫavl be-ser ʿāşıḳ dur imdi bezm-i heycāda

6 naẓar ḳıl *keyfe yuḥyi'l-arḍa baʿde mevtihā*[2] ḳādir
bezetdi köhne dehri raḥmetiyle rabb muʿtāde

7 yine deprendi sevdā pīrliḳ vaḳti naẓar-bāz ol
amān ey nāzenīnler bir ʿināyet sūz-ı ferhāda

8 ciger ḳanına ġarḳ oldum kerem ey sāḳī-i devrān
baña bir curʿa ṣun yandım dutuşdum nār-ı ḥamrāda

9 yine bī-ʿārlıḳ dutdu yaḳañdan seyyidim şükrī
cihānda görmedim sen tek igen şūrīde üftāde sene 26 ẕi'l-ḥicce 1[2]55

84a

434

.---/.---/.---/.---

[1] Der-kenâr.
[2] *Yuhyi'l-arda ba'de mevtiha*: "Yeryüzünü ölümden sonra diriltir." mealindeki, Rûm Suresi 19 ve 50. ayetlerde zikrolunan tabir.

1 çü taḳdīr-i ḫudā düşdü yolum bir gün muṣallāya
gezerken bir iki hem-dem erişdik āniden cāya

2 ne gördüm anda eglenmişdi bir māh-ı melek-sīmā
cemāl-i şuʿlesi ṭaʿn eyler-idi şems-ile aya

3 hezārān nāz [u] cilve eyledi ben ʿāşıḳ-ı zāra
hemān-dem uçdu ʿaḳl [u] hūş [u] derkim gitdi yaġmaya

4 dedim ey ṭalʿat-ı tābān bu ʿāşıḳ yandı hicrāndan
açıp dürc-i dehān nāz-ile baḳdı bend-i rüsvāya

5 niḳābın hāleveş dutdu münevver yüzüne ol dem
ḳaraldı çeşmime dünyā buluṭ ḳaplandı ṣaḥrāya

6 dilinde var yedi cādū görünce söyledim yā hū
firāḳıñdır baña ṭamu ṣıġındım rabbü aʿlāya

7 ne lāyıḳ şükriyā böyle mecāzāne kelām etmek
eger var-ise idrākiñ ümīdiñ dutma her-cāya

435

..-- (-.--)/ ..-- / ..-- / ..-(--)

1 bir güzel nāz-ile ḳılmışdı güẕer ṣaḥrāya
görüben ʿişvesini düşdü başım ġavġāya

2 gelmemişdir bu cihāna aña beñzer mehveş
ger yüz ıl devr ede devrān gelemez dünyāya

3 merḥabā söylemedi geçdi bugün rūḥ-ı revān
göz ucuyla yine bir baḳsa idi şeydāya

4 oldu bu ḫaste göñül ʿişve vü nāz pā-māli
beni ḳurtar güzelim merḥamet et rüsvāya

5 şükrīyi eyleyeli ḫüsnüñe pā-beste gülüm
raḥm eder kāfir [ü] tersā bile ġam-fersāya

436

.---/.---/.---/.---

1 dilā eyle tevekkül tañrıya nā-dāna yalvarma
ne dürlü hicr olursa ḳatlan ol loḳmāna yalvarma

2 veripsin cānıñı bir āteşīn ruḫsāra ey ʿāşıḳ
yeter terk et bu sevdāyı bu ẓālim ḫana yalvarma

3 vefāsız dil-bere dil verme ʿömrüñ żāyiʿ eylersin
ḫudādan ġayrı terk et bī-vefā cānāna yalvarma

4 vefāsız pīre-zendir dehre olmaz iʿtibār ey dil
dürüş merdāne ʿaşḳıñda denī gerdāna yalvarma

5 eger zindān eder cānān seniñ şükrī yeriñ ṣabr et
olur ʿafvıñ gele bir gün yeter zindāna yalvarma

437[1]

.---/.---/.---/.---

1 ṣıġındım cān [u] dilden pādişāh-ı cinn [ü] insāna
ḳanāʿat eyledim dünyāda ben bir ḫırḳa vü nāna

2 ṭarīḳat ʿāleminde ṣarf-ı cān etmek güzel ḥālet
ferāġat gözle hem-çü yūsufā gel gir bu zindāna

3 ḍalālet vaḳtidir zīrā fesād üzre ḳamu ʿālem
ḫudāvendā kerem ḳıl eyle tevfīḳ ehl-i īmāna

4 ḳamu müʾmin ḳarındaşım ḥafīẓ ismiñle hıfẓ eyle
ne ṭāʿat görünür zīrā ne ḥālāt ehl-i ʿirfāna

5 ne ʿālim ʿilmine ʿāmil ne ʿābidde ʿibādet var
hemān bir ism ḳalmışdır şehādet ferd-i yezdāna

6 meşāyıḫ zümresi cümle riyā ile sülūk eyler
derāvişler sefīl olmuş düşüpdür baḥr-i ʿummāna

[1] Der-kenâr.

7 yeter şükrī naṣīḥat ḳıl kimesne diñlemez pendiñ
gözet öz ḥāliñi zīrā müselmān uydu küffāra

84b

438

.---/.---/.---/.---

1 dilerem ḥālimi ʿarż eyleyem cānāna cānāna
ḳarārım ḳalmamışdır olmuşam dīvāne dīvāne

2 vefā ḳıl ʿāşıḳ-ı dil-ḫasteler ḥālin suʾāl eyle
görünce ʿaḳlımı yaġmaladı ḫaşmāne ḫaşmāne

3 teraḥḥum ḳılmadı nāz-ile geçdi seyre sürʿatle
uyup aġyār-ile ʿazm etdiler seyrāna seyrāna

4 dedim ey gözlerim nūr[u] baña bir merḥabā luṭf et
deyip nīm-i nigehle merḥabā mirẕāne mirẕāne

5 girip meydān-ı ʿaşḳa çünki iẕn oldu o mehveşden
başın ṭop eyleyip şükrī girip meydāna meydāna

439

-.--/-.--/-.--/-.-

1 bāġa girdim keşf-i rāz etdim şu yanmış bülbüle
ʿaşḳ meydānında rüstem tek dayanmış bülbüle

2 ol daḫi ben gibi gül ruḫsārdan olmuş cüdā
ʿaşḳdan bir neşʾe ermiş baġrı yanmış [bülbüle]

3 rişte-i cānım yeter ḳıl zülf-i şeb-renge esīr
ḳıyma yazıḳdır benim tek derde ḳanmış bülbüle

4 ġonceye ʿādet degildir ḫār-ı müjgānın çekip
tīr-endāz olmaḳ olmaz böyle fanmış bülbüle

5 şükriyā var bāġa seyrān et nice biñ ġonceler
raḥm edip vaṣl-ile ḳandırmış ṣınanmış bülbüle

440

-.-- / -.-- / -.-- / -.-

1 kāş ki bir dem gideydim seyre ben cānān-ile
mest olup mey nūş edem şol derdime dermān-ile

2 tā göreydi ol raḳīb-i bed-siyer böyle bizi
odlara düşseydi cānı firḳat-i hicrān-ile

3 göreli ol meh cemāli ḳalmayıpdır ṭāḳatim
rūz [u] şeb ḥālim perīşān aġlaram efġān-ile

4 ḳoymagil yansın bu cānım firḳatiñle dil-berim
bir mürüvvet üzre gel ḳurbān saña biñ cān-ile

5 bir gözüñ ḫᵛāb-ı viṣālinden beni seyr eylesin
tāze cān elbet bulurdum şol kerem iḥsān-ile

6 mehveşim gelmiş bugün teşrīf buyurmuş ḫāneme
ḫoş-muḳārin olmuşam şol ṭalʿat-ı tābān-ile

7 ṣorsa dil-ber kim durur efġān eder bunca ʿaceb
şükrīdir söylen ki yanmış ḥasret-i sūzān-ile

441[1]

şükrī

.--- / .--- / .--- / .---

1 yine dil oldu ḥayrān yeñi başdan bir dil-ārāya
yine sevdā-zede baş düşdü (bir) reng-āmīz ġavġāya

2 yine yandı kebāb-ı hām-sūz-āsā dil [ü] cānım
yine firḳatle maḥv oldum atıldım nār-ı ḥamrāya

3 yine meydān-ı ʿaşḳa şeh-süvār oldu ten-i lāġar
yine rezm āletin giydi göñül fırlandı ortaya

[1] Der-kenâr. (4 ve 5. beyitler 85a'da.)

4 yine nahcīr olup āhū-yı ṭabʿım ṭurfe ṣayyāda
yine bir dāne içün murġ-ı rūḥum düşdü sevdāya

5 yine şükrī giyip bir ḫırḳa-i āteş girip rezme
yine bī-çāreyi gör atdı kendin nār-ı ḥamrāya

85a

442

.---/.---/.---/.---

1 bahār oldu açıp burḳaʿ yüzünden nergis [ü] lāle
görüp mehveşleriñ ʿaynın dil-i ʿāşıḳ olup vāle

2 terennümle fiġāna başladı ḳumrī vü ṭūṭīler
varıp saḥrālara müstaġraḳ-ı ḫūn oldu hep jāle

3 giyindi ḫilʿat-i ḳudret yine kūh-ile ṣaḥrālar
olup ʿuşşāḳa mürşid yeñi başdan sünbül [ü] [l]āle

4 bezendi āh-ile sūzān olup üftādeler şimdi
ṣarardı ʿāşıḳ-ı bī-çāre rengi döndü ṣaġġala

5 fiġān [u] āh-ile sūzān olup üftādeler şimdi
ḳamu raḫtı ḳumaşın verdi ʿāşıḳ sūk-ı dellāla

6 çıḳardı yeryüzüne her ne varsa *tünbitü'l-arż*[1]
tüvānā ḳādirü ferd-i ḫudāyı vaḥş-ı ġazzāle

7 dedi ṭāʿūn elinde şükrī bir tārīḫ bahāriyye
biñ iki yüz yine ḳırḳ altıda bu şehr-i şevvāle

443

-.--/-.--/-.--/-.-

1 ey göñül ẓann etme ḳaldı cām [u] mey mey-ḫānede
belki leẕẕet yoḳ ḥaḳīḳat ẕevḳ içün cānānede

2 terk-i terk ol lā'ubālī-meşreb [ol hem] ṣāf-żamīr
ʿābid ol sācid hemīşe dergeh-i sübḥānede

3 ḳıl tevekkül bul ḳanāʿat ʿuzlet eyle iḫtiyār
cān-ı şīrīn maḥv ola tā künc-i ḫalvet-ḫānede

4 *mūtu ḳable en temūt*a saʿy ḳıl ebrārveş
bul ḥayāt-ı cāvidānı meclis-i rinḍānede

5 terk-i dünyā terk-i ʿuḳbā terk-i cennet terk-i terk
refʿ olunsun naḳş-ı dilden cennet [ü] ġılmāne de

6 gerçek emr-i ḥaḳ teʿālā ḫamse-i mefrūżedir
merd-i kāmil fiʿlidir terk olmamış insānede

7 lā'da ḳaldı münkir olan bulmaz illallāha yol
lafẓatullāh cārī olmaz nutḳ-ı her nā-dānede

8 bunda maḫfī kāra meşġūl ol eger ʿirfān-iseñ
perdeyi refʿ eyle gir gör içerü ser-ḫānede

9 seyyidim şükrī ṭarīḳat sırrın etme āşkār
fażlıñ ıẓhār etmeye gör meclis-i ʿirfānede

85b

.---/.---/.---/.---

1 göñül seccāde üzre cālis ol tesbīḥsiz ṭurma
namāz ehlinden özge kimse ile ṭurma oturma

2 başıñ ḳo secdeye ḳurtul enāniyyet hevāsından
dem-ā-dem al vużūʾ bul tāze cān bu nefsi yaturma

3 yüzün sür yerlere gel bu riyānıñ mescid içinde
otur minber gibi dāʾim ḳafesde ḳuş gibi ṭurma

4 cemāʿatle namāzı terk eden dolmuş küdūretle
anıñ terkiyle luṭf et bir küdūret hem sen arturma

5 müʾeẕẕin nālesin diñle dağılsın dilde teşvīşin
cehennem bābın açdırma ʿuyūb-ı nāsiden şorma

6 ḫaṭīb [ü] vāʿiẓīn aḳvāl [u] efʿāline ol ṭābiʿ
imāmdan ġayrısına kend'özüñ zinhār tapşurma

7 de şükrī ṭāʿati terk eylemek buʿd u foḍūlluḳdur
kerem ḳıl terk-i ṭāʿatle şaşıp da ḫalḳı şaşurma

445

..-- (-.--)/ ..-- / ..-- / ..-(--)

1 yār raḥm eyleyüben gelmedi hīç yanımıza
ḫāk-i pāyin sürelim dīde-i giryānımıza

2 muntaẓīriz gece gündüz bize luṭf ede meger
ḫāne teşrīf ḳılıp külbe-i aḥzānımıza

3 olmasın dil-ber-i rāḥim ne biter ḥüsnüñden
görünür kim ġażab-ālūde gelir yanımıza

4 bende yoḳ tāb [u] tüvān anda muḥabbet eşeri
gebr [ü] tersā yanar aḥvāl-i perīşānımıza

5 ne durur bunca sitem bu dil-i maḥzūnuma kim
yer ü gök ḫalḳ[ı] dutup gūşunu efġānımıza

6 gelirem demiş o meh-pāre umulmaz lākin
iʿtibār etmezem aña ki gele yanımıza

7 bir meṭāʿım var aña etmege ḳurbān her dem
naḳd-i cānım ḳıluram fidye o mihmānımıza

8 yār mihmānıñ olup ʿāşıḳ-ı şūrīde bugün
ne tedārik edelim dīdesi mestānımıza

9 şükriyā ʿarşa erişdi ser-i tācım şimdi
ʿarż-ı ḥāl oldu bugün devlet-i sulṭānımıza

86a

446

..-- (-.--)/ ..-- / ..-- / ..-(--)

1 nā-gehān geldi bize mūnis-i cān ḥaşmet-ile
ṣordu aḥvāl-i perīşānımızı şefḳat-ile

2 nice terk etmek olur böyle mürüvvet ehlin
şol benim ḫāṭırım incitmez igen firḳat-ile

3 edemez ʿaşḳa heves her denī ġayretsiz olan
giremez baḥr-i ġam-ı ʿaşḳa faḳīh ḳıllet-ile

4 ey bizi ṭaʿna dutan seng-i siyāset göresin
ne dutupsun gece gündüz yaḳamı miḥnet-ile

5 şükriyā ṭaʿne-i deccāle ḥazīn olma yürü
çaġnamaz baḥr-i girān it düşe ger sürʿat-ile

447

..-- (-.--)/ ..-- / ..-- / ..-(--)

1 ḥamdü lillāh ki erişdim bu melek-simāya
hem-dem oldum ben-i bī-kes bu gözü şehlāya

2 raḥm edip ḥālimize bārī teʿālā ḥamdā
līk düşdü dil [ü] cān ʿāşıḳ olup ġavġāya

3 yār[i] aġyārdan ayırdı biraz bārī ḥudā
yine raḥm eyledi ḥaḳ ʿāşıḳ-ı dil-şeydāya

4 şermsār oldu raḳīb it gibi efġān edesin
baş alıp gitdi ḳara it hürerek ṣaḥrāya

5 şükrī aldanma fenā dehr seni şād etse
pīre-zendir nice gün yüzüñe baḳsa dāye

448

-.-- / -.-- / -.-- / -.-

1 şol raḳīb-i bed-siyer seyrāna varmış yār-ile
ʿādet olmuşdur gezer her ġonce-fem bir ḫār-ile

2 göz göre bī-mihr-i cānān böyle ġaddār ola mı
baḳa ḳalsın ʿāşıḳ-ı bī-çāre āh [u] zār-ile

3 görmeseydim kāş öleydim ḫāne-vīrān olmuşam
dīde-i ḫuffāş tek miḥnetle ḳaldım nār-ile

4 ey sipihr-i bī-vefā bir ʿaks-i devrān eylediñ
olmadı beş gün vefāsında bir ehl-i ʿār-ile

5 dāʾimā kārıñ ġam [u] miḥnetdir ey ẓālim felek
sende raḥm olsaydı mihr eyler idiñ ebrār-ile

6 uşta yandım ben daḫi maḥv oldu ecsāmım begim
bes ne bulduñ bilmezem bī-çāre ḳaldım kār-ile

7 şükriyā yoḳdur cihānda ẕerrece mihr [ü] vefā
mihr olaydı yār olurdu aḥmed-i muḫtār-ile

86b

449

.---/.---/.---/.---

1 ne ḳudretdir ḫudāyā böyle ḳaldıḳ bend [ü] āvāre
kesildi şedd-i rāḥil kūy-ı dildāra n'idem çāre

2 ilāhī bir fütūḥāt ver baña ḫayr-ile yā fettāḥ
ḫalāṣ et bend-i ġurbetden erem tā vaṣl-ı dildāra

3 çıḳıp māh-ı rebīʿü'l-evvel islāmbol şehrinden
erişdim bir buçuḳ ayda muṣulda ḳaldım āvāre

4 taḥayyür oluban ḳaldım bu vīrān şehr-i ḫadbāda
ẕelīl [ü] bī-nevā ʿāciz ġarīb üftāde bī-çāre

5 muḥammed muṣṭafā ḫaḳḳı beni ḳurtar bu ṣıḳletden
bağışla bizi bū bekr [ü] ʿömer ʿoṯmān [u] kerrāra

6 ʿırāḳ-ı pür-nifāḳa geldigim dem olmuşam ʿāciz
vīrān olasıya kerkükide gör ḳaldıḳ āvāre

7 el açmış şükrī yā rabbī münācāta ḳabūl eyle
be-ḥaḳḳ-ı yūnus[1] [u] cercis[2] nebiyyullāh [u] ebrāra

450

.---/.---/.---/.---

1 diyār-ı bekrde ḳaldım taḥayyür böyle āvāre
gece gündüz firāḳ [u] ḥasret-ile zār [u] bī-çāre

2 vaṭan fikrin ederken nā-gehān bir ḳāṣid [ü] ẓālim
urup bir zaḫm-ı zehr-ālūde baġrım eyledi yāre

3 naḳışbendīde ṣāḥib-nām gelip verdi ḫaber nā-geh
ki merḥūm oldu şeyḫ aḥmed erişdi dār-ı iḳrāra

4 kesildi yek-cihet ḳalbimde ẕerre ḳalmadı neşve
cihān naḳş-ı göñülden ḥaḳ olup yandı ciger nāra

5 yine dīvāne ʿāşıḳ yandı firḳat āhına heyhāt
olup bih-būdumuz ḫüsrān bu derde bulmadım çāre

6 fenā bir *sicn-i mü'min*dir buyurdu muʿciz-i ṣādıḳ
ne bir rūz-i ferāḥ gördüm ne derdim erdi tīmāra

7 dirīġā ṭāliʿ-i baḫtım nüḥūset buldu dünyādan
firāḳ [u] miḥnet [ü] derd [ü] elemden cān [u] dil yāre

8 hemān dünyā yüzünde bir dilīr-i merd ḳalmışdı
şeyḫ aḥmed ḳādirī ṣāḥib-ṭarīḳat ehl-i ebrāre

9 dedi şükrī tevārīḫ bekr şehrinde ṣıḫ aḥmed-çün
girip dārü'l-cināna şeyḫ aḥmed pīr-i bīmāre

[1] *Yûnus Peygamber*: Kur'ân-ı Kerîm'de adı geçen bir peygamber. Bazı kaynaklara göre, Hz. Yakub'un oğlu Bünyâmin'in kabilesindendir. Kendisine riayet etmeyen halkından uzaklaşmak için yaptığı yolculukta balığın karnında hapsolması ve Allah'ın yardımıyla oradan kurtulması kıssasıyla anılır (bkz. Harman 2013a, 597-599).

[2] *Cercis*: Hz. İsâ'dan yaklaşık 300 yıl sonra yaşadığı rivayet edilir. Ticaret yapan, fakirlere ve muhtaçlara yardım etmeyi çok seven, puta tapan Romalılar'a karşı Hak dinde sabit duran, yetmiş defa öldürülmesine rağmen tekrar diriltilen mübarek bir zat olarak anlatılır (bkz. Tökel 2000, 336).

87a

451

--. / .--. / .--. / .--

1 hem başladı cān bülbül[ü] feryād [u] fiġāne
bir sūz-ı güdāz eyledi kim yandı terāne

2 bī-çāre ḳalıp gülşen-i bezm içre perīşān
ḳumrīlere dil ögredüben devr-i zamāne

3 ʿafv eyle beni bārī ḫudāyā kerem eyle
bağışla günāhım yine ol faḫr-i cihāna

4 şol aḥmed-i muḫtār ḥaḳı merḥamet etgil
bū bekr [ü] ʿömer ʿoṯmān-ile şīr-i cihāne

5 kendimde ümīd eylemezem ẕerre ḳadarca
lākin kerem-i luṭfuña ḳayyūm-ı tüvāne

6 olmazsa eger feyż-i ʿamīmiñ bize yā rab
cümle oluruz nār-ı cehennemde sūzāne

7 şükrī keremi çoḳdur anıñ kesme ümīdiñ
çoḳ sencileyin mücrimi emr etdi cināna

452[1]

--. / .--- / --. / .---

1 gülzāra meyl ḳılmam bir gül yanaġım olsa
çeşmim ḫumār ederdim bir lāle-dāġım olsa

453

--. / .--- / --. / .---

[1] Der-kenâr.

1 n’etdim çalabım bilmem dergāh-ı muʿallāda
yüz biñ ġam [u] miḥnetle ḳıldıñ beni üftāde

2 ben muʿterifem yā rab sū-i ʿamelim ġāyet
raḥmetle ümīdim var raḥm et ben-i ber-bāda

3 her çend günehkāram dergāhıña yā raḥmān
lā taḳnatü emr etdiñ ḳudretle bu ʿabbāda

4 şol mefḫar-i mevcūdāt kim nāmı muḥammeddir
bağışla aña cürmüm yā rab dem-i ʿuḳbāda

5 hem şāh-ı necef[1] sulṭān ol ḥayder-i kerrāra
ʿafv eyle günehkāram bağışla dü şeh-zāda

6 ol şāhid-i evlā[d] kim sulṭān-ı siyādetdir
yaʿnī ḥasan ol mīrim zehr-āb-ile ġalṭāda

7 feryād-resim ol şāh-ı heftād [u] dü ten birle
ol şāh-ı ḥüseyn ḥaḳḳı ẓālimlere üftāde

8 hem rābiʿ-i serdārım bir nūr-ı münīr oldu
serdār-ı ḫavātinler şol zeynel-i ʿabbāde

9 geldi yine bir server şol ʿıtret-i ṭāhirden
bāḳır-ı muḥammeddir ʿāriflere üstāde

87b

10 ol caʿfer-i ṣādıḳdır bir nūr-ı münevver kim
rūḥum cesedim ḳurbān nem varsa dünyāda

11 mūsā-yı rıżā ḥaḳḳı sulṭān-ı ḫorāsānī
ol mürşid-i nūrānī ḫūrşīd-i *kerremnā*ya

12 hem mūsī-i kāẓımdır bir māh-ı münīr evlād
kim nūr[u] anıñ vermiş ḫoş revnaḳ[ı] bağdāda

13 yā rab beni ʿafv eyle ol şāh-ı taḳī ḥaḳḳı
ḳurtar ġam-ı dünyādan īmān-ile ʿuḳbāda

[1] *Necef*: Hz. Ali’nin türbesinin bulunduğu Irak’taki şehir.

14 ben müẕnib[i] ʿafv eyle hem şāh-ı naḳī ḥaḳḳı
bir ʿārif-i kāmildir dā'im gezer iḥyāda

15 şāhım ḥasanü'l-ʿasker iṣnā ʿaşer ol server
hem mehdī-i hādī kim ẕikr eyledim inşāda

16 şükrī ne güzel söyler iṣnā ʿaşeriñ medḥin
evlād-ı peġamberdir medḥūldür evlāda sene 26 ṣafer 1250

454

..-- (-.--)/ ..-- / ..-- / ..-(--)

1 şükr lillāh yüzüñü gördüm efendim bu gece
şerbet-i laʿl-i lebiñ nūş ede ḳandım bu gece

2 ḳatreveş baḥre erişdim oluban mest-i elest
dīde-i baḫtım uyandı meyi andım bu gece

3 ġayrı niçün gidelim gülşen-i dehre kerem et
gül-i ruḫsārına ben şūrīde yandım bu gece

4 ṭaʿne-i kelb-i raḳībi nice bir diñleyelim
çünki sen bedr-i tamām-ile uyandım bu gece

5 ḳāniʿ oldum güzelim laʿl-i lebiñ şekkerine
ḳapuña geldim emān ḥüsnüñe andım bu gece

6 ehl-i ḥaḳ ḳorḳamaz aṣlā saña cān vermekden
biñ kezin cānı fedā etdim efendim bu gece

7 şükriyā cān-fedā-yı kemteridir ʿaşḳ içre
dīn [ü] dünyā yoluña verdim inandım bu gece

455[1]

-.-- / -.-- / -.-- / -.-

[1] Der-kenâr.

1 ey dil-i dīvāne ṣabr eyle bu nār-ı ġurbete
ʿāḳıbet bārī teʿālā vāṣıl eyler vuṣlata

2 yūsuf-ı güm-geşte kenʿāna erişdi ṣabr-ile
dīde-i yaʿḳūbu rūşen ḳıldı nūr-ı raḥmete

3 ger ḫazān erdi gülistāna yine faṣl-ı bahār
var ümīdim ġonceler tezyīn verirler firḳate

4 çekmeyince ḫār elinde ġonce-i gül firḳati
bülbül-i şūrīde olmaz gülde behcet şevkete

5 şükriyā mādem ḳafesde ṭūṭī-i dil-bānımız
ʿāḳıbet bārī teʾālā anı ilter vuṣlata

88a

456

..-- (-.--)/ ..-- / ..-- / ..-(--)

1 ey dirīġā dil [ü] cān düşdü firāḳ [u] kedere
meger allāh beni bu hicr ü elemden ḳurtara

2 *es-sefer ḳıṭʿatu* ol *nā seḳar* dedi resūl
hele taḥḳīḳ seḳar ḳıṭʿa olupdur sefere

3 ezelī ġurbete meyl eyler-idi ʿārifler
şimdi it gibi gedālar ḳamu ehl-i fıṭıra

4 ḳalmadı ehl-i dile dehride seyyāḥ olmaḳ
ḫıżra ḫınzīr baḳar ehl-i vilāyet naẓara

5 ḫayli bed vaḳt gün aḫşama erişdi ḥayfā
n'idelim çāre nedir ṣabr gerekdir ḳadere

6 ne fenā vaḳtde geldiḳ bu cihāna derdā
olmuşuz ḥāliyā muḥtāc bizden betere

7 ḳalmadı yerde beşer gökde melekde ḥürmet
şükriyā eyle naẓar şems-ile nūr-ı ḳamere

457[1]

-.-- / -.-- / -.-- / -.-

1 ṭanta[2] şehrine erişdim iki menzil mışra rāh
anda dutmuşdur maḳām ol seyyid aḥmed bed(e)vī şāh[3]

2 ḥikmetullāh ol gün aña geldi züvvār ġarbdan
ol beşinde şehr-i şaʿbān erbiʿā günü refāh

3 görmedim cümle maḳām-ı evliyāda böyle cemʿ
ʿarʿar-ı şimşādlar āġāz ederler āh [u] vāh

4 biñ ayaḳ bir barmaḳ üzre māh-ı ṭalʿatlar beher
līk er ʿavratla ḳarışmış aġavāt [ü] sipāh

5 duḫter-i gerden-dīrāz şīrīn-süḥan sāz-endeler
raḳṣ eder çārşūda ġāyet dīn[i] eylerler tebāh

velehu eyżen

6 şarḳ [u] ġarbıñ cümle maḥbūbu olur cemʿ anda kim
neşʾe-i dīdār-ı yūsuf anda elgin fiʿl-i fāh

7 ḥayf bu iḳl[ī]mde ġāyet dīn żaʿīf olmuş dirīġ
mışr tek dārü's-selām böyle ġılāle bī-ḥayā(h)

8 ḥaḳ teʿālā verse tevfīḳ belde-i fitne[4] ʿırāḳ
olmasa bā-yek-diger daʿvā eger ġāyet ferāḥ

9 şükriyā bu belde-i kerküke ḥaḳ ḳılmış naẓar
ʿarż bābında bir ednāsı ḳılar ʿömrün tebāh

---

[1] Der-kenâr. (6, 7, 8 ve 9. beyitler 88b'de.)
[2] *Tanta*: Ahmed el-Bedevî'nin medfun bulunuğu Mısır'ın kuzeyinde bir şehir (bkz. *Ahmed el-Bedevî*).
[3] *Ahmed el-Bedevî*: Kuzey Afrika ve Mısır'ın en büyük velisi olarak kabul edilen mutasavvıf, Bedeviyye tarikatının kurucusu (v. h. 675 / m. 1276). Bedevî lakabını yüzünü Afrika bedevileri gibi örttüğü için almıştır. Tasavvuf büyüklerini ziyaret etmek üzere bir süre Irak'ta bulunmuştur. Irak'tan Mısır'a dönünce Tanta şehrine yerleşmiş ve irtihaline kadar yaklaşık kırk yıl bu şehirde kalmıştır. Sultan Kayıtbay tarafından tamir ettirilip genişletilen türbesi Tanta'dadır (bkz. Kara 1989, 47-48).
[4] Kerbelâ faciası başta olmak üzere, İslam tarihinde yaşanmış büyük kargaşalara ev sahipliği yapması nedeniyle Irak coğrafyası bu şekilde anılır olmuştur.

458

.---/.---/.---/.---

1 egin[1] nāmında bir şehre yolum düşdü benim nā-gāh
ḫarāb olasıya bir yolu vardır estaʿiẕ billāh

2 ṣırāṭ üzre ne mümkindir taḥayyür anı geçdikde
şaşar insān ayaḳ ḳaypar görünmez iz gidesin rāh

3 delikṭaş adlu bir derbend vardır el-ʿiyāẕ andan
ḫudāyā ḫıfẓ ḳıl hīç kimseye gösterme yā allāh

4 hele mevlā ḳuluna ḳahr ederse ol yolu görür
amān yā rabbī der kārvāncılar ḳalmış ḳatı güm-rāh

5 sezādır söylesem billāh egin gird-āb-ı eskendir
gören bir kez anı elbet olısar gezmeden ikrāh

6 hemān bir ṭaş kimisi cümle etrāfı semā üzre
ne bir bāġ-ı bahār anda ne bir ziynetlü seyrān-gāh

7 iki ṭaş ortasında şehr yapmış kāhin-i aḥmaḳ
müneccim ḥaḳḳına keẕẕāb buyurdu şol resūlullāh

8 yaġışṭaş nurşin(*) adlu köyleri miṣl-i cehennemdir
düşürme kimseyi yā rab bu gird-āba olur efvāh

88b

9 ḥicāz [u] mıṣr [u] şām islāmbolu gezdim seyid şükrī
egin tek görmedim bir ṭaş kimisi estaʿiẕ billāh

459

.---/.---/.--

1 dirīġā bir vaḳit geldik cihāna
ḳalıpdır ehl-i ḥaḳdan bir nişāne

[1] *Eğin*: Erzican'a bağlı Kemaliye ilçesinin eski adı. 19. yüzyılın ilk yarısında Diyarbekir vilayeti Harput sancağı içinde bir kaza merkezi durumunda idi. (bkz. Akkan 2002, 236-237).

2 belirdi olmayan işler zamānda
fenā-ender-fenā oldu zamāne

3 çoġaldı dehride deccāliyūnlar
yakındır gelmege mehdī cihāna

4 ilāhī isteriz senden hidāyet
bağışla bizleri faḫr-i cihāna

5 ne bed günde ġurūba geldi ḫurşīd
ne ḥürmet var ne ʿizzet ʿārifāne

6 hezārān ḥayf kim dīn-i muḥammed
żaʿīf etdi bu ebnā-yı zamāne

7 meşāyıḫ zümresinde nutḳ-ı kemdir
ṭarīḳatda sülūk etmek bahāne

8 eger ʿālim vü ger sādāt [u] dervīş
ḳamu ehl-i ṭamaʿ olmuş yamāne

9 eger dervīş eger ʿālim meşāyıḫ
arar loḳma dīni verdi zebāne

10 meger kim kendi luṭfuñla kerīmā
ʿināyet ḳılasın ehl-i fiġāne

11 meger imdād ede mevlā-yı ʿālem
ḳalıpdır bende şükrī nīm-cāne

460

.---/.---/.---/.---

1 göñül terk eyle dünyāyı ulu settāra meyl eyle
günāhıñdan peşīmān ol raḥīm ġaffāra meyl eyle

2 nedir beş gün bu fānī dehr-i dūna iʿtibār etmek
eger var-ise ʿaḳlıñ aḥmed-i muḫtāra meyl eyle

3 çıḳar dilden hevāyı pīre-zen dünyā degil bāḳī
yarın ʿuḳbā yüzünde *taḥtihe'l-enhāra*[1] meyl eyle

4 kimesne bulmamış bu fānīden bir şemme-i rāḥat
yeter inṣāfa gel terk et hevā dildāra meyl eyle

5 dile ḥaḳdan gece gündüz īmān-ı kāmil ey şükrī
ḥayā ḳıl nefsden ḳurtul biraz dīdāra meyl eyle

461

.---/.---/.---/.---

1 ṭamaʿdır eyleyen insānı maġbūn dār-ı dünyāda
ṭamaʿsız ādemī āzādedir dünyā vü uḫrāda

89a

2 ṭamaʿdır ḫalḳ[ı] ser-gerdān eden kesgil ṭamaʿ ʿırḳın
ṭamaʿdır minber üzre söyleyen miḥrāb-ı üftāde

3 ṭamaʿdır naḳṣ eden rızḳı hele rezzāḳ-ı ʿālemden
ṭamaʿdan niʿmetullāh leẕẕeti yoḳ ṭaʿm-ı dünyāda

4 ṭamaʿdır nefs-i emmāre yudar ḫar tek bizi yek-ser
ṭamaʿdır ādemi maḥrūm eden firdevs-i aʿlāda

5 ṭamaʿdır ḳalmadı ḥürmet meşāyiḫ ʿāleme hergiz
ṭamaʿdır rabb-i ʿizzetden ʿamelsiz ḳaldı süflāda

6 ṭamaʿdır ʿālemi ifnā eden bu nefs-i şūmuñla
ṭamaʿdır meʾmerullāhı unutdu zīr [ü] bālāda

7 ṭamaʿdır seyyidim şükrī seni yer yer yudar nefsiñ
ṭamaʿdır bed fiʿāliñle muḥayyer ḳaldıġın lāʾda

462

.---/.---/.---/.---

[1] *Tahtihe'l-enhâr*: Kur'ân-ı Kerîm'in birçok ayetinde zikrolunan, "altından nehirler akan" mealindeki, Cennet tasvirlerinde geçen bir tabir.

1 dilā terk et hevāyı tevbe istiġfāra meyl eyle
kime ḳıldı vefā bes dünye-i ġaddāra meyl eyle

2 ne ḥāṣıl dünyānıñ nāz-ı naʿīminden tefekkür ḳıl
geçip māl [u] menālinden ulü'l-ebṣāra meyl eyle

3 ḳanı ḳārūn[1] [u] kisrā ḳanı yā iskender [ü] dārā
ḳanı yūsuf ḳanı mecnūn yeter dildāra meyl eyle

4 n'olur bir kez teraḥḥum et vücūduñ nāra yandırma
mürüvvet eylegil bir dem bu bed murdāra meyl eyle

5 aġardı mūy-ı jūlīde ne mum etdiñ ne bal etdiñ
biraz şerʿ-i nebiyy-i aḥmed-i muḫtāra meyl eyle

6 hidāyet buldu aḳrānıñ ṭarīḳ-i ḥaḳ sülūkunda
eriş sen daḫi cehd eyle ulü'l-ebṣāra meyl eyle

7 ne bulduñ dünye-i dūnuñ tikenlü keşmekīşinden
rücūʿ et fiʿl-i bedden tīz gel gülzāra meyl eyle

8 ḳanı bed fiʿl-ile meşhūr firʿavn-ile şeddādıñ
kibirden geç müselmān ol ġanī settāra meyl eyle

9 ne ḫavf eylersin ey şükrī bu ṭāʿūn içre olmakdan
ölümden ṣoñra rūşendir medār-ı ḳāra meyl eyle

463[2]

1 fikr-i bülbül der-endīşe-i gül
fikr-i gül der-minḳār-ı bülbül

[1] *Kârûn*: Adı Firavun ve Hâmân ile birlikte Kur'ân'da anılan, Hz. Mûsâ zamanında yaşamış, zenginliği, cimriliği, Allah'a isyanıyla meşhur olmuş ve buna karşılık malı ve mülküyle helak olmuş İsrailoğulları'ndan bir kişi (bkz. Tökel 2000, 382).
[2] Der-kenâr.

464[1]

1 bülbülüñ fikri hemān bir güldedir
ya gülüñ fikri ʿaceb ne dildedir[2]

89b

465

--. /.--. /.--. /.--

1 cānımdan uṣandım yürümekden biñek üzre
bir yılca evimde yatamadım döşek üzre

2 pervāne-i şemʿ-i ruḫuñ olsam gece tā ṣubḥ
yansın per ü bālim ṣanemā dur göbek üzre

3 ḳısmet ola mı vaṣl-ı ruḫuñ ʿāşıḳ-ı zāra
yoḳsa verirem cān [u] teni bu emek üzre

4 ḳatl eyle beni kendiñ eyā ḳātil-i ḫūn-rīz
cellād ne lāzım ola insān melek üzre

5 şükrī ne münāsib bu mecāzāne kelāma
terk eyle yeter bunca şikāyet felek üzre

466

.---/.---/.---/.---

1 yüz urdum ḫāk-i pāye ḳıl şefāʿat yā resūlallāh
buyurduñ kim beni eylen ziyāret yā resūlallāh

2 muḥaḳḳaḳ ṣādıḳü'l-vaʿdü'l-emīnsin şübhemiz yoḳdur
sıġındım fażlıña senden ʿināyet yā resūlallāh

3 ḫuṣūṣā var taʿallüḳ bende-i kemter deseñ şāhā
bi-ḥamdillāh hele bizde siyādet yā resūlallāh

[1] Der-kenâr.

[2] 463 ve 464. manzumeler sayfanı sol üst kısmına dikey olarak kaydedilmiştir. Bu kaydın mürekkebi ve yazı tipi metninkilerden farklı görünmektedir. Bu iki müfred yazmaya sonradan başka biri tarafından eklenmiş durmaktadır. Farsça bir beyt ve beytin manzum Türkçe tercümesi hüviyetindedir.

4 siyeh-rūyam baña raḥm eyle lākin rūz-ı ʿuḳbāda
beni şermende ḳılmışdır ḫıcālet yā resūlallāh

5 saña feryād eden ḥāşā ola meʾyūs-ı dergāhıñ
seni ẕikr edene olmaz nedāmet yā resūlallāh

6 günehkārız egerçi biz de çoḳdur fiʿl-i bed yā hū
şefāʿat isteriz senden ḳıyāmet yā resūlallāh

7 meded ḳıl yā ebe'l-ḳāsım benem ʿāṣī yüz[ü] ḳara
bu seyyid şükrīdir müẕnib be-ġāyet yā resūlallāh

467

.---/.---/.---/.---

1 benim derdim gibi derde giriftār olmasın kimse
viṣāl-i yār içün āşüfte vü zār olmasın kimse

2 bu dār-ı dehr-i fānīde ẕelīl [ü] der-be-der ḳaldım
benim tek māyesiz yā rab günehkār olmasın kimse

3 dirīġā bir gün öz ḥālimce ḫandān olmadım bunda
hemīşe ben gibi bī-devlet [ü] ḫᵛār olmasın kimse

4 dil-efkār olduġum bir dil-ber-i ḫūn-ḫᵛār içündür kim
elinde bir müselmān ben gibi zār olmasın kimse

5 bugün şükrī ġam-ı fırḳatle olmuş zār [u] ser-gerdān
o bī-çāre gibi zār-ı dil-āzār olmasın kimse

468

..-- (-.--)/..--/..--/..-(--)

1 nefes ehlin dileyen gevher-i kāndır bilene
nuṭḳumuz ḳudret-i ḥaḳ rūḥ-ı revāndır bilene

2 ʿaḳl olmazlar ile olma muṣāḥib ey dil
dīv ile hem-dem olan külli ziyāndır bilene

3 ehl-i diller sülūkundan ṣaḳınıp dūr olma
leẕẕet [ü] ẕevḳ [ü] ṣafā anda ʿayāndır bilene

4 ʿārife hem-dem olup kendiñi ḳıl efgende
menbaʿ-ı rūḥ-ı ġanī sözleri cāndır bilene

5 olmagil nefse ẕelīl gözle ṭarīḳ-i nassı
olasın nāci sözüm diñle beyāndır bilene

6 mālāyaʿnī söze meyl etme edeb ṣaḳla edeb
ḫām söz söyleme kim ḫayli ziyāndır bilene

7 şükriyā bunca yeter lāf-ı güẕāf etme ḫamūş
sözüñ az eyle füzūn söz yamandır bilene

469

--. / .--. / .--. / .--

1 ey şūḫ buyur gel gidelim yāsemen üzre
ʿuşşāḳa sezādır yürüye feslegen üzre

2 ẕevḳ eyleyelim defʿ edüben miḫnet-i dehri
gül gibi açıl sāye bıraḳ gel çemen üzre

3 bir nīm nigehle bizi ʿadm etdiñ efendim
maḥv oldu tenim gerd gibi şol leben üzre

4 bilmem n'olısar feyż size ger ben ölürsem
bir de bulamazsın beni beytü'l-aḥzen üzre

5 şükrīyi ʿaceb zār [u] perīşān ḳılar-iseñ
ser-geşte-i āvāre dil-āzar miḫen üzre

470

..-- (-.--)/ ..-- / ..-- / ..-(--)

1 merḥabā ey maraż-ı ʿaşḳıma dermān ḳahve
sāḳī-ī defʿ-i elem emlec-i īrān ḳahve

2 her seher ḫᵛāb-ı teġāfüller[i] bī̇dār ü ṣafā
dāfiʿ-i ḥüzn-i cüzʿ [ü] miḥnet-i hicrān ḳahve

90b

3 tāze tāze bişiren ẕevḳ [u] ṣafāsın bulısar
böyle bir ṭabʿa ṣafā revnaḳ-i fincān ḳahve

4 içmeyenler ḫar [u] lā-yefhem [ü] bir ebterdir
aña tiryāki olan dehride sulṭān ḳahve

5 sāḳisi tāze püser ẓarfı ola pey[ġā]le zer
ḫoş ṣafā ẕevḳ-ile nūş eyleye rindān ḳahve

6 sāf-ı dī̇vān-ı ekābirde ederken cevelān
çeki mī̇zān-ı şehenşāh [u] emī̇rān ḳahve

7 laʿl [ü] mercān [u] zümürrüd gibidir dāneleri
her zamān āteş-i sūzān-ile büryān ḳahve

8 būy[u] ʿud ẓarfı leb-i dil-ber-i pākī̇ze beyāz
kendi ʿuşşāḳ-ı ḥazī̇n gibi ciger ḳan ḳahve

9 şükriyā böyle ḳara günlere rūḥ-efzādır
hem-dem-i ʿārif-i şeb revnaḳ-i dī̇vān ḳahve

471

.---/.---/.---/.---

1 bahār eyyāmıdır dağlar büründü nergis [ü] lāle
çemenler tāzelendi yeñiden ḫilḳat giyip vāle

2 girift etdirdi gūyende rebābın kilk-i destinde
yetirdi āh [u] feryādın felekde diñledi hāle

3 bezendi lāle-ruḫ dil-ber gelip seyr-i çemenzāra
yaḳıldı ʿaşḳ-ile bī̇-çāre ʿārif ḳurdanıp nāle

4 ġam [u] endūhlar defʿ oldu dilden ẕevḳe yüz dutdu
bi-ḥamdillāh dil-i ʿāşıḳ bugün de fāriġü'l-bāle

5 verip devr-i felek ʿuşşāḳ baḫtın eyledi mesʿūd
erişdi ġayb-ı hātifden beşāret rind-i bī-bāla

6 ḫudāyā ber-ḳarār olsun bu ʿişret-ḫāne-i ʿuşşāḳ
hemīşe böyle gül ḫandān ola ʿirfān dil-i vāle

7 ne lāyıḳ ʿāşıḳ-ı bī-çāreler hicrān-ile sūzān
hemīşe dehride ḫandāndır nā-dān [u] ḥayyāle

8 biraz revnaḳ erişdi ʿārifāne himmet-i pīrān
bezendi kūh [u] ṣaḥrālar açıldı burḳaʿ-i lāle

9 degil şükrī bugün tārīḫ-i dīvānıñ tamām oldu
biñ iki yüz daḫi elli ṣafer şehri ser-i sāle

91a

472

-.-- / -.-- / -.-- / -.-

1 murġ-ı cān evṭānıdır perçem bıraḳma lāneyi
raḥm ḳıl ʿuşşāḳıña yaḳma dil-i dīvāneyi

2 ketm-i rāz et her dil-i nā-dānı maḥrem eyleme
key ṣaḳın sırrıña maḥrem eyleme bīġāneyi

3 rāzıñı ifşā eder kākül perīşānī gibi
imtiḥān et ḳıl tefekkür gör hezār dil-şāneyi

4 yār-i ṣādıḳ bulmadım gezdim cihānı ser-te-ser
terk-i terk oldum fenā fillāh her vīrāneyi

5 çek ayaġıñ zīr [ü] bālādan yeter ey bü'l-heves
terk ḳıl besdir biraz inṣāf-ile ʿunvāneyi

6 ʿārifī billāh olup terk et fenāyı ʿāşıḳān
epsem ol bülbül gibi terk eyle bu efsāneyi

7 şükriyā ḫāmūş evlādır ne lāzım keşf-i rāz
ḳaf [u] lāmıñdan uṣandırma ṣaf-ı ʿirfāneyi

473

.---/.---/.---/.---

1 çü taḳdīr-i ḫudā düşdü yolum bir şehr-i zībāya
añа ism-i mekāndır bāyezīd[1] bir ḳalʿadır ġāye

2 velākin bir güzel maḫlūḳ vardır ehl-i dil cümle
muḥibb [ü] ʿāşıḳ [u] rindāne ʿārif ehl-i ser-māye

3 tevāżuʿ ehl[i] cümle seyyid [ü] ʿālim sever ġāyet
ne bir fiʿl-i ḳabīḥ anda ne bir ẓulm [ü] riyā fāye

4 ḫuṣūṣā ḥākim-i behlūl paşa[2] bir müdebbir kim
ne gördü miṣlini dünyā ne ṭoġdu bir daḫi vāye

5 ola dāʾim nigeh-bānı meşāyıḫ evliyāullāh
ḫudā feṭḥ [ü] ẓaferle anı manṣūr etsin ʿādāya

6 daḫi dergāh-ı ʿālī ketḫudāsı kim süleymāndır
ḫudāyā ʿömr-i devletle bula andan yegin pāye

7 duʿā ḳıl seyyidim şükrī bula feth [ü] ẓafer dāʾim
ola yardım hemīşe bārī ḥaḳ behlūl paşaya

474[3]

şükrī

.---/.---/.---/.---

1 dilā bilmem neden maġrūrsun bu fānī dünyāda
görürsün ebb [ü] ecdādıñ yatar ḫāk içre süflāda

[1] *Doğubayazıt*: Günümüzde Ağrı iline bağlı bir ilçe. XIX. yüzyılın başlarında Erzurum eyaletine bağlı bir sancak merkezi durumundadır. Bu dönemde dört defa işgale uğrayıp harap olmasına rağmen, şehri ziyaret eden gezginler tarafından cazip manzarası ve birer sanat şaheseri olan değerli eserlerinden övgüyle bahsedilmektedir (bkz. Tuncel 1994, 492-494).

[2] *Behlül Paşa*: Çıldıroğullarının Doğubayazıt'taki hakimiyetinin 1820 yıllarında sona ermesiyle Doğubayazıt'ın yurtluk olarak verildiği yörenin ayanı (bkz. Bulat 2013, 21).

[3] Der-kenâr. (6, 7, 8 ve 9. beyitler 91b'de.)

2 gelirken raḥmden dehre eliñde var mı bir behre
sataşıp āb [u] nān zehre yudarsın nīş-i loḳmada

3 erişdi ʿömrüñ on dörde biraz ʿunvān olur serde
şebābiyyet ara yerde ḳılarsın ʿişve heycāda

4 mürūr-ı ʿömr erir ḳırḳa olur ṭabʿıñ iki fırḳa
düşersin nīk [ü] bed farḳa görünür ḥāl rūyāda

5 alırsın bākire ḳızlar yatarsın gece gündüzler
açılır bir yerin sızlar olursun dürlü ġavġāda

6 erürken altmışa sinniñ dökülüp bir bir ol senniñ
tedārik ḳıl çaġır senniñ ḳalırsın zār [u] üftāde

7 eger var-ise iẕʿānıñ bıraḳma şerʿ dāmānıñ
bulunur anda dermānıñ olursun şād ʿuḳbāda

8 hele nev-reste iken gel ʿibādet ḳıl ḥaḳa evvel
geçirme żāyiʿen erzel bu dār-ı dehr-i ifnāda

9 ʿamel ḳıl seyyidim şükrī ṭarīḳ-i ḥaḳla ḳıl fikri
hemīşe ḥıfẓ eden ẕikri ṣafālar eyle meʾvāda

91b

475

..-- (-.--)/ ..-- / ..-- / ..-(--)

1 ḥamdü lillāh ḫudā ḳıldı bizi āzāde
hep umūr-ı dīn [u] dünyāmız olup āmāde

2 ḥaḳ teʿālā vere iḳbāline nuṣretle fütūḥ
geldi sulṭān-ı cihān maḥmūda bir şeh-zāde

3 olalar ʿömr-i dirāz-ile muʿammer yā rab
aña bed-ḫᵛāh olanıñ ʿömrü ola ifnāda

4 zümre-i küfrü yine ḳahr ede ḫallāḳ-ı cihān
bula nuṣretle fütūḥ vāli olan baġdāda

5 vere biñ dürlü belā gird-i denīye mevlā
bā'iṣ-i fitne fesād gerd-i denī dīv-zāde

6 leşker-i dīn-i mübīn ḳıldı ẓuhūr devletden
ederiz rezm-ile ḫoş cūş [u] ḫurūş heycāda

7 himmet-i pīr-i muġān feṭḥ ederiz tahrānı
gidecekdir bu sene mülk-i īrān bir bāda

8 kim ki ḳırmaz bu yezīd ṭā'ifesin ḫā'indir
biñ belā ḥaḳdan ine cānı ola üftāde

9 ġāzi ol yāḫū şehīd cehd ḳıl ey cān-ı peder
olasın tā ki ḳıyāmet günü ḫoş āzāde

10 geldi devlet ṭarafından bize bir merd-i dilīr
umarız kim būs eder dāmını 'anḳā da

11 fikrimiz yoḳ bizim aṣlā 'acemiñ mekrinden
nuṭḳumuz bāṭıl eder siḥrlerin damlada

12 bize kerkük denir rub'-ı mesākin[1] içre
nice biñ böyle iti eylemişiz ḳıllāde

13 himmet-i şāh-ı necef feṭḥ bizimdir hele gör
bu baban[2] ṭā'ifesi böyle şaḳī dünyāda

14 bize bir luṭf-i ḫudā geldi vezīr-i 'ādil
buldu şöhret 'alī paşayı diyārbikrāda

15 şükriyā şāh-ı necef himmetine ṣığınalım
çalalım tīġ [ü] sinān bu 'acem [ü] kürrāda

[1] *Rub'-ı Mesâkin*: Bazı tarihçiler tarafından Kuzey Irak bölgesi üç kısma ayrılarak tarif edilmiştir. Musul ve çevresini içine alan kısma "Diyâr-ı Râbiâ" denilmiştir (bkz. Marufoğlu 1998, 27). Şair "rub-ı mesakin" tabiri ile buraya işaret ediyor olmalıdır.

[2] *Baban Aşireti*: 17. yüzyılda, Fakih Ahmed tarafından kurulan Kürt kökenli aşiret. Ailenin nüfuzu 18. yüzyıl boyunca artarak devam etmiş, Osmanlı-İran arasında tabiiyet değişiklikleri ile vazgeçilmez olmayı başarmışlardır. Yüzyılın başlarında Şehrizor'un 18 sancağından birine isimlerini vermişlerdir. 19. yüzyılın başlarında Baban lideri Abdurrahman Paşa, Bağdat valisi Süleyman Paşa'ya karşı ayaklanmış ve Süleyman Paşa'nın azlinde rol oynamıştır (bkz. Bayrak 2012, 650-654).

476

-.--/-.--/-.--/-.-

1 gūş dut diñle birāder bir naṣīhat cān-ile
ʿömrüñ olduḳça ḳonuşma cāhil [ü] nā-dān-ile

92a

2 ḫoş temāşādır bu ʿālem līk ādem bī-vefā
ṣoḥbet etme ey göñül ādem-ṣıfat ḥayvān-ile

3 ādeme lāyıḳ degil herkesle ülfet eylemek
dervīşe lāyık mıdır kim ḳırnaşa sulṭān-ile

4 ehl-i ḥaḳla külḫan içre hem-dem ol cān-ı peder
yek durur gülşende gezmekden denī nā-dān-ile

5 ḳıl refīḳiñ ehl-i ʿirfān ḫor baḳma öñüne
aṭlas [u] dībā degil bāʿiṣ-ḫudā yārān-ile

6 her gedā görseñ tevāżuʿ ḳıl aña taʿẓīm-ile
tā olursun ḫoş mülāḳāt ḥażret-i sübḥān-ile

7 her kişi ḥāl añlamaz fehm eylemez esrār-ı ḥaḳ
olmasa mirʾāt-ı ṭāhir yüz görünmez ān-ile

8 ölmeden bu nefs-i kāfir olmadıñ insān tamām
ehl-i ḥaḳ ʿindinde küfrüñ farḳ[ı] yoḳ īmān-ile

9 şükriyā sen aḥmedī pendī(*) mi olduñ ey denī
dut sözüñ evvel özüñ bes söz degil ʿunvān-ile

477

.---/.---/.---/.---

1 bıraḳdı ġurbete taḳdīr-i ḥaḳ ben miskini berde
ümīdim raḥmet-i ḥaḳdır naṣībim var-ise nerde

2 baña rūz-ı ezelden böyledir ḥikmet nedir çāre
ṭaġılmış dāne-i rızḳım ki her bir ḥabbe bir yerde

3 ne ḥikmetdir benim yā rab murādım bitmedi aṣlā
cefā vü cevr[i] muʿtād eylemişsin baḥr eger berde

4 ʿaceb ḳudret ʿaceb serdir benim ḥālim ne işdir bu
bulunmaz āteş istersem çerāġ-ı bezm-i micmerde

5 baña maḳṣūd hīç yüz vermedi yā rab meded senden
ʿaceb ben tek ḳara ṭāliʿ bulunur dehr-i perverde

6 eriş feryādıma yā rab muḥammed muṣṭafā ḥaḳḳı
küşād et ṭāliʿ-i baḫtım bulam revnaḳ bu aṣferde

7 ilāhī şükrī-i bī-çāre feryādın bülend etmiş
emīn eyle anı yā rab suʾāl-i hevl-i maḥşerde

478[1]

.---/.---/.---/.---

1 seyāḥat eyledim dünyā yüzünde her aḳālimde
beş altı yüz vilāyet seyr ḳıldım kendi ḥālimde

2 düşüp taḳdīr ile köysancaġı dedikleri şehre
bir iki gün müṣādif böyle düşdü sinn [ü] sālimde

3 erişdim sinn-ile elli birin tārīḫ-ile taḥḳīḳ
iki gün andan artuḳ geldi bezdim bu menālimde

4 poyuḳ sancaġı içre ḥabs ḳaldım el-amān yā rab
dutuşdu cān-ı şīrīnim yanıp hep per [ü] bālimde

5 ebū bekr [ü] ʿömer ʿoṯmān ʿaliyyüʾl-mürteżā ḥaḳḳı
ḫalāṣ et şükrīyi bundan münācat oldu ḳālimde

92b

479

.---/.---/.---/.---

[1] Der-kenâr.

1 dirīġā bir ḥerīf-i ehl-i dil ʿazm etdi ʿuḳbāya
şehādet ʿilm-i feyżinden giriser ḫuld-ı meʾvāya

2 yine meydān-ı ʿaşḳı ḥāli gördü lāf eder zāhid
olup maḥlūl mehveşler yanaġ[ı] ṣoldu yek cāya

3 ḳaluban bülbül-i şūrīdesiz bir gülşen-i fānī
ṣafā vü ẕevḳ [ü] şevḳ-āmiz iken her dürlü şeydāya

4 dirīġā şāʿir-i gūyende kerkük içre tek ḳaldı
ḳamu ʿisā-nefes emmāre nefsiñ ṣaldı ġavġāya

5 aña aḳrān degildir nābī[1] ṣervet vāmıḳ [u] ferhād
ḳamu hāle gibi ʿaṣrında ol bunlarda bed-rāye

6 olurdu behr-yāb-ı feyż nüfūsundan anıñ ʿālem
rekīk-i ṭabʿlar buldu nüfūsundan anıñ vāye

7 ḳamu kemter ġulāmından birisi şükrī-i şeydā
biñ iki yüz otuz yeddide bedrī[2] vardı meʾvāya

480

.---/.---/.---/.---

1 dü-şenbe günü islāmbolda düşdüm baḥr-i ʿummāna
muḥarrem on sekizinde şaşırdım kendim el-āne

[1] *Nâbî*: 17. yüzyıl klasik Türk şairi (v. m. 1712). Urfalı'dır. Hikemi tarzın en önemli temsilcisi kabul edilir. Yaşadığı devrin duyuş, düşünüş ve ihtiyaçlarına uygun eserler vermiş; düşüncelerini tasannudan kaçınarak söylemiş ve bir çok şair ve sanatçıyı tesiri altında bırakmıştır (bkz. Banarlı 1983, 671-672). Nâbî, Şükrî'yi de tesiri altına almıştır. Nâbî'ye nazireler yazan şair, aynı zamanda onun bir gazelini tahmis etmiştir (bkz. 604). Yazmanın 181b sayfasına ise başka bir gazelini kaydetmiştir. Özellikle hikemi tarzdaki şiirlerinde Nâbî'yi üstat olarak gördüğü anlaşılmaktadır (ayrıntı için bkz. *Etkilendiği Şairler*).

[2] *Bedrî*: 1743 yılında Kerkük'te doğan, Arapça ilimlerde bilgili, Fars edebiyatına hakim ve döneminde tanınmış bir şair (v. m. 1821). Kerkük ağzının zevk ve ahengini ortaya koyması bakımından önemli eserleri vardır. Bunlar: Divan, Edebî Risale, Aşk Risalesi, Mirac-ı Nebî (bkz. Saatçi 1997, 332). Kerküklü bir şair olan Bedrî'nin Şükrî için önemli bir yeri olduğu görünüyor. Muhtemelen henüz gençken, ahir ömründe olan Bedrî ile tanışmış ve onu üstat kabul etmiştir. 543 numaralı manzume, "bedrî" redifli bir gazeldir ve Bedrî'nin vasıflarından bahsedilen bir medhiyedir. Ayrıca Şükrî, Bedrî'den dört gazeli tahmis etmiştir. (bkz. 641, 643, 659, 660)

2 biñ iki yüz otuz altıda ol dergāh-ı ʿālīde
bir āteş ḳayıġıyla geçer-idim bāb-ı sulṭāna

3 ola yazdım şehīd ammā yine baḫt etmedi rūzī
niye geldim fenā dünyāya oldum ʿaḳl-ı noḳṣāne

4 ḫudā rūz-ı ezelden teslīm etmiş yaḳamı hicre
bıraḳma deyü emr etmiş budur ġam-ile hicrāne

5 vekīlem ḳays-ı ser-gerdān yerinde vāmıḳ-ı vaḳtem
gelir mi ben gibi dünyāya bir mecnūn-ı dīvāne

6 olurdum āb-ı ġarḳ-ile cihān ḳaydından āzāde
bulur mu bir de ben tek ḫavl be-ser bu çarḫ-ı gerdāne

7 ḳalırdı bülbül-i āvāresiz bu gülşen-i fānī
olurdu ġam evi dīvānesiz bir beyt-i vīrāne

8 beni dürlü belāya uġradır ol tīre-i baḫtım
eder günde hezārān biñ ḳażā tīrine ḳal-ḫāne

9 ciger ḳanından özge rızḳ yoḳdur ʿāşıḳa billāh
dem-ā-dem ṭas-ile āġū ṣunar çarḫ ehl-i ʿirfāna

10 gidelden vāmıḳ [u] ferhād [u] mecnūn bendeñiz ḳaldım
ʿaceb gelmez mi bir de ben edem ʿazm-i gülistāne

11 ne niʿmetdir saña şükrī bu erşe ḳāniʿ ol ṣabr et
diliñden ḳoyma şükrü dem-be-dem ḥamd eyle yezdāna

93a

481

.---/.---/.---/.---

1 nigārā yandı cānım merḥamet ḳıl nār-ı ḥasretle
dükendi ʿömr gitdi rūz [u] şeb āh vāh-ı firḳatle

2 meger ḫavf-ı ḫudā yoḳdur göñülde ẕerrece sende
beni yaḳmaḳ nedir bunca celāl [ü] nāz [u] ḥaşmetle

3 gönül eyyūbveş ḳatlandı hicr [ü] miḥnet [ü] derde
dil-i yaʿḳūbumuz yandı firāḳa nār-ı ḥurḳatle

4 cigerden tīr-i ġamzeñle beni mecrūḥ ḳılmışsın
gözümden ḫūn-ı dil cevlān eder eflāka şiddetle

5 nedir ey seyyidim şükrī cihānı pür-fiġān etdiñ
ʿaceb bī-ʿār şāʿirsin otur ḫāmūş ġayretle

482

-.--/-.--/-.--/-.-

1 ol raḳīb-i bed-siyer seyrāna çıḳmış yār-ile
ʿādet olmuşdur gezer her ġonce-fem bir ḫār-ile

2 geçdi benden bir ṭaraf nāz ile ʿunvān bir ṭaraf
bir ṭarafdan yandı cānım bir ṭaraf ruḫsār-ile

3 görmeseydim kāş ol şūḫ[u] bu bed-ṭıynet raḳīb
böyle cevlān eyler ol cānān bu bed-ker-dār-ile

4 ḥaḳ teʿālānıñ tecellāsı budur ʿāşıḳlara
ehl-i dil dāʾim cihānda ġam çeker āh zār-ile

5 şükriyā ʿārif bu fānīde hemīşe derdmend
sen gibi bülbül-zebān dünyāda yanmış nār-ile

483

.---/.---/.---/.---

1 olupdur ḫaste gönlüm ʿaşḳdan dīvāne dīvāne
gözümden eşk seyl-ābı gelir peymāne peymāne

2 alıpdır ʿaḳlımı başdan bugün bir yār-i nev-reste
anıñçün andan ötrü olmuşam büryāne büryāne

3 bugün maʿlūm ḳıldım kim benim baḫt-ı kemīnimden
dutupdur hāleveş dil-ber yüzün pinhāne pinhāne

4 baña bir merhabādır yollar üzre yatdığım maḳṣad
velī benden teġāfül birledir cānāne cānāne

5 bugün şükrī durur āḫir zamān ʿāriflerinden bir
anıñçün gün bugün olmuş cihān vīrāne vīrāne

484[1]

.---/.---/.---/.---

1 göñülden bir tażarruʿ eyledim yā rab teʿālāya
ilāhī tūş ḳılma dīn ḳarındaşımı belvāya

2 hezārān ḥamdü lillāh olmuşam eşcār-ı pür-eṣmār
nişān daşı gibi ʿālem beni ṭaʿn eyliyor ḳāye

3 egerçi rūz-ı ādemden bu yana ehl-i ʿirfānlar
olupdur dāʾimā ṭaʿn ehl[i] tā erince ʿuḳbāya

4 bi-ḥamdillāhi ve'l-minne maẓanne var-imiş bende
ki oldum sū-i ẓann-ile cihānda ḫalḳa ser-māye

5 ṭarīḳ-i şeyḫ ʿabdü'l-ḳādire otuz bir ıl ḫıẕmet
edelden şükriyā maẕmūn-ı ʿālem olmuşam ġāye sene 11 ṣafer 1253

93b

485

.---/.---/.---/.---

1 biraz maḥbūblar gördüm ḳılurlar ʿazm-i seyrāne
biriniñ ʿaşḳına düşdüm ṣığındım ḥayyu ḥannāne

2 dilimde ṭāb [u] ṭāḳat ḳalmadı vālih olup düşdüm
dudaġı āb-ı kevṣer tek ṣaçar dür-dāne devrāna

3 yıḳıldım zār [u] ser-gerdān bugün baġdād şehrinde
imām mūsā-yı kāẓımdan gelirken tā ki meydāna

4 dedim ey gözlerim nūru baña bir merḥabā söyle
dedi ʿādet degil ʿuṣṣāḳa bizden luṭf [u] iḥsāne

[1] Der-kenâr.

5 velākin ʿarz eder cānān hemīşe ʿāşıḳa cilve
gerek düzmek aña ʿāşıḳ degil ʿuşşāḳa ḫaşmāne

6 oturdu başım üstünde şıġadı gözlerim ol dem
dedi lāyıḳ mıdır bizi el içre etdiñ efsāne

7 dedim cānā dedi söyle dedim raḥm et dedi şükrī
bugün ʿaḳlıñ şaşırmışsın sözüñ beñzer her insāna

486

.--- / .--- / .--- / .---

1 bugün gördüm nigārım seyr eder aġyār yanınca
nice ṣabr eyleye cān [u] göñül derde boyanınca

2 giyip elvān raḫtı yaḳdı cānım ʿişve vü nāzı
ṣaçaḳlar ṣalmış eṭrāfa bu yanınca o yanınca

3 bu nāz ü cilveye ṭāḳat getirmek ġayr-ı mümkindir
de ḳatlan ʿāşıḳ-ı bī-çāre böyle nāza şānınca

4 benem bir ʿāşıḳ-ı bī-pā esīr-i çeşm-i şehlāyam
sevip dil bir dür-i yek-tā kemer-beste miyānınca

5 ben-i bīmāra raḥm etmez cefākārım dil-ārāmım
biraz ṣabr eyle ey şükrī göñül derde dayanınca

487

-.-- / -.-- / -.-- / -.-

1 isterem ʿazm eyleyem seyrān seyrān üstüne
nice kim ʿuşşāḳ eder hicrān hicrān üstüne

2 ḳalmışam pā-beste cānā bir teraḥḥum eylegil
ʿafv ḳıl ḫāṣṣ eyleme zindān zindān üstüne

3 dostlar ṭaʿn eylesin ḥālim görüp dil-ber baña
ẓulm[ü] çoḳ inṣāf[ı] yoḳ her ān her ān üstüne

4 böyle bir ḫūn-ḫᵛāra pā-best olmuşam bilmem n'idem
ṭurmuşam müjgān atar peykān peykān üstüne

5 bir ṭarafdan baña bī-dād bir ṭaraf aġyāra mihr
kim görüpdür ḫānede mihmān mihmān üstüne

94a

6 düşmüşem bī-çāre ʿaşḳa böyle nālān olmuşam
eyliyor cānān baña ḥırmān ḥırmān üstüne

7 şükriyā bir bī-edebsin olmaya nisbet saña
niçün eylersin ʿaceb efġān efġān üstüne

488

.---/.---/.---/.---

1 dirīġā neyleyem çāre nigārım ḳanda ben ḳanda
ne tedbīr eyleyem yā rab ḳarārım ḳanda ben ḳanda

2 olupdur ḫaste bu cānım içer cānā gözüñ ḳanım
mürüvvet eyle sulṭānım ġubārım ḳanda ben ḳanda

3 n'ideyim ḳaldım āvāre efendim baña bir çāre
esīrem zülf-i ruḫsāra nizārım ḳanda ben ḳanda

4 ayaġım baġlıdır cāna eyā erem mi dermāna
dil [ü] cān saña ḳurbāne fikārım ḳanda ben ḳanda

5 benem şükrī perīşān-ḥāl gözünden kör dilinden lāl
ne dürlü olısar aḥvāl timārım ḳanda ben ḳanda

489

.---/.---/.---/.---

1 ayaġım baġlıdır yā rab bu zindān ḳanda ben ḳanda
şikeste-pāy bir mūram süleymān ḳanda ben ḳanda

2 firāḳ-ile dil-efkāram esīr-i çeşm-i dildāram
ẕelīl āşüfte vü zāram şu cānān ḳanda ben ḳanda

3 yaḳarsın cānımı dil-ber ursun sīneme ḫançer
daḫīlem ey saʿīd-aḫter bu hicrān ḳanda ben ḳanda

4 beni gözden bıraḳdıñ sen saña ḳurbān olayım ben
gözüm cānım nigārım sen bu sūzān ḳanda ben ḳanda

5 demezsin ḳandadır cāne bizim şol ḫāne-vīrāne
dutuşdum nār-ı sūzāna gülistān ḳanda ben ḳanda

6 fiġānım diñle ey meh-rū ḳad-i ʿarʿar kemān-ebrū
yazıḳdır cān verir ṣayru yā loḳmān ḳanda ben ḳanda

7 seyid şükrī perīşāndır hemīşe dīde-giryāndır
ki bir ṭayr-ı ḫoş-elhāndır ġazel-ḫᵛān ḳanda ben ḳanda

490[1]

-.-- / -.-- / -.-- / -.-

1 ey baña nā-ḥaḳ diyenler intiḳām etsin ilāh
ḥaşr dīvānında şermende olasız rū-siyāh

2 cümleñizden ḥaḳḳımı alsın ḫudāvendgīrim
görmeyesiz dünyā vü uḫrāda bir rūz-ı refāh

3 bende ger bir ġayrı günā var-ise āʿmāl-i bed
olayım şermende-i dīvān-ı rabbü bī-güvāh

4 yoḳ eger bühtān ḳıldıñ intiḳām alsın ḫudā
rū-siyāh etsin seni mevlā-yı ʿālim rū-siyāh

5 seyyidim şükrī duʿā ḳıl ḫamse-i mefrūżede
ḥaḳḳıñ alsın ol kerīmü ol raḥīmü ol ilāh

94b

491

.--- / .--- / .--- / .---

[1] Der-kenâr.

1 nigārım nāz-ile ʿazm eylemiş seyrāna seyrāna
nice ʿāşıḳlarıñ göñlün ḳılıp dīvāne dīvāne

2 beni bir nāz-ile şaldı ayaḳdan pāy-māl oldum
dönüp baḳdı bana bir kez gelip iḥsāne iḥsāne

3 hezārān nāz [u] cilve ʿişve nīk nāz [u] nezāketle
ġubār-ı ḫāk-i pāyinden cihān raḫşāne raḫşāne

4 eger serv-i ḫırāmānın göreydi ḳays-ı ser-gerdān
dutardı dāmen-i leylāsını merdāne merdāne

5 yeter zāhid yeter inṣāfa gel ʿuşşāḳa ṭaʿn etme
saña mescid bize düşmüş bugün mey-ḫāne mey-ḫāne

6 ṭarīḳ-i ʿaşḳda bir rind-i bī-pervāya hıdmet ḳıl
meger irşād olup yol bulasın īmāna īmāna

7 bugün meydān-ı ʿaşḳıñ merd-i bī-pervāsıdır şükrī
başın ṭop eyleyip girmiş hemān meydāna meydāna

492

.---/.---/.---/.---

1 bu şeb rūyāda gördüm yārimi ḥüsn-ı nezāketle
sorup ḥāl-i perīşānım hezārān biñ leṭāfetle

2 göñül maġşūş cān medhūş uruldum ṭāḳ-i ebrūya
o söyler bilmezem neylem sorar ḥālim şefāʿatle

3 ilāhī bir kelām açsam liyāḳat ver baña bir dem
ki şāyed ʿarż-ı ḥāl edem nigāra bir cesāretle

4 ne dürlü olsa nuṭḳ açdım dedim ey leylī-i ʿālem
n'olur ẓāhirde görsem ṭalʿat-ı tābānı ʿādetle

5 bize himmet olur mu dehride cānā hemān böyle
geçe rūz [u] şebim şükrī benim miḥnet felāketle

493

..-- (-.--)/ ..-- / ..-- / ..-(--)

1 vermişem gönlümü bir fitne baḳışlu ṣaneme
vaṣf-ı rūyuñ yazamaz nāḳış erişdi ḳaleme

2 rūy[u] ḫoş-nūr-ı ḫudā olduġuna yoḳ şübhe
böyle bir māh-liḳā ṣaldı beni derd [ü] ġama

3 bir kez açsa[ñ] yüzünüñ burḳaʿını cānānım
hīç şek yoḳ ki verir devr [ü] zamānı ʿademe

95a

4 n'olur ey rūḥ-ı revān raḥm gelip ʿāṣıḳıña
bir naẓar ḳıl bu gözümden dökülen ḳanlu neme

5 şükrī incitme özüñ ṣabr gerek ʿuṣṣāḳa
şīr olan raḥm ediyor baʿż yaḳılmış ġaneme

494

..-- (-.--)/ ..-- / ..-- / ..-(--)

1 ḳulaġıñ bir baña dut uyma bu dehr-i zaġala
dile sen kim ola başıñ rāhat āġzıñ rezele

2 epsem ol ḳalmadı ādem aña ülfet edesin
böyle bir günde gerek cān [u] gönüller bezele

3 ʿuzlet et ḫalḳ[ı] unut ḥaḳḳa tevekkül eyle
dil ucundan niceler oldu cihānda fezele

4 ki ṣaḳın etmeyesin ḫalḳ-ile ülfet zīrā
nām-ı nā-dān doludur ḳalmadı ehl-i fużele

5 ṭaleb eylerseñ eger şükrī bugün himmet-i pīr
ṣabr ḳıl rūz-ı ḳıyāmet ḳamu ümmet düzele

495

.--- / .--- / .--- / .---

1 nedir her sīb-i ġabġab çeşm-i ṭāṭārım[1] olan yerde
nedir her ṣūret-i şīrīn benim yārim olan yerde

2 ne mümkin dil-ber-i nev-res hezārān biñ ola mehveş
utanur şermden ol cism-i envārım olan yerde

3 kerem kānı mürüvvet maʿdeni yüz biñ letāfetle
ne şübhe ḳalısar āvāre dildārım olan yerde

4 beni ḥayrān eden ol gözleri ḫammār dil-berdir
nedir şeh-zāde-i ʿālem o ḫammārım olan yerde

5 bugün şükrī görünce dil-beri ṣabr etmedi ḳaçdı
ne ḥaddi var ṭura miskīn ki ḫünkārım olan yerde

496[2]

.---/.---/.---/.---

1 zamāne dutdu bir ʻizz-i ḳarīn ey merd-i mey-ḫāne
yıḳıldı mescid [ü] miḥrāb [u] minber ḳaldı mey-ḫāne

2 ne şerbetler gezer meclisde diḳḳatle naẓar ḳılgil
ṣatıldı dīn [ü] erkān [u] şerīʿat iki fincāna

3 cihānda ḳalmadı leẕẕet er almaz ʿavrat āġūşa
ʿıyālin terk edip erler baḳarlar tügsüz oġlana

4 dirīġā dīn zaʿīf oldu yıḳıldı şerʿ dīvārı
zen [ü] ferzend yek-dil cümle gitdi rāh-ı ḫüsrāna

5 ne bed günde ṭulūʿ etdi dirīġā kevkeb-i baḫtım
gelince fānī dehre gün dolandı vaḳt-i żulmāna

6 dirīġā ṣad dirīġā nām-ı nā-dān ser-firāz oldu
muḳallid müttehem geçdi oturdu ṣadr-ı dīvāna

---

[1] *Tatar*: Türklerden bir şube olup edebiyatta akıncı, zalim gibi manalarda kullanılmıştır (bkz. Onay 2007, 383). Beyitte sevgilinin gözü ile ilişkilendirilmiştir.
[2] Der-kenâr.

7 sükūt ol seyyidim şükrī ne derseñ fāriġ ol şimdi
gözet öz ḥāle tek merdāne depren uyma şeyṭāna

497

.---/.---/.---/.---

1 tevekkül eyledim cān [u] göñülden ferd-i yezdāna
ṣıġındım yek-cihet cümle umūrda ḥayy-ı sübḥāna

95b

2 bugün ġāyet perīşānam görünmez çeşmime dil-ber
meger ol çeşm-i cādū ʿazm ḳılmış mı gülistāna

3 ola ḫıżr-ı nebī rehber öñünce tā ḳıla ʿavdet
ümīdim böyledir ʿavdetde ḳılsın merḥabā cāna

4 baña ger cevr eder ger lūtf eder etsin göñül rāzı
hemān ṣaġ olsun ol mestān-ı cānān laʿl-i mercāne

5 baña şükrī nedir maḳṣad güzelden merḥabā gāhçe
bu dilden maḥv olur derd [ü] elem şāyed erem cāna

498

-.--/-.--/-.--/-.-

1 ey ṣanem raḥm et beni her laḥẓa giryān eyleme
çün beni üftāde ḳıldıñ ḫalḳı ḥayrān eyleme

2 hicr çoḳ çekdim yoluña bir de luṭf et ḥālime
dīde-i pür-ḫūnumu bes bunca pür-ḳan eyleme

3 düşmüşem bir derde kim yoḳdur ʿilācım ölmeden
gel beni ʿafv eyle cānā daḫi bī-cān eyleme

4 neyleyem ʿaşḳıñ beni ṣaldı ayaḳdan mūr tek
sen özüñ ḳatl eyle hīç cellāda fermān eyleme

5 sīn [ü] lām [u] mīmdir şükrī seni ḥayrān eden
besdir ey ẓālim felek şükrīyi nālān eyleme

499

.---/.---/.---/.---

1 uyup mecnūna ey kāş ben de varsaydım bu ṣaḥrāya
ḫalāṣım belki mümkindi ki düşdüm dürlü ġavġāya

2 neden bilsem ḳaradır rūzgārım zülf-i ḫūbān tek
benim baḫtım urur bir ʿaks-i sevdā zülf-i leylāya

3 benim ol şūḫ-ı terlānım bugün seyrāna çıḳmışdır
amān yā rabbī raḥm eyle ʿināyet ḳıl bu ṣeydāya

4 ererse her kime ṣayd eyler anı ol kemān-ebrū
nice bī-kesleriñ elbet verir ʿaḳlını yaġmaya

5 yeter şükrī fedā ḳıl cānıñı ol çeşm-i cellāda
nice ʿāṣıḳ fedā ḳılmaz özün bir böyle zībāya

96a

500

--./.--./.--./.--

1 yā rab ola mı cān-ı şīrīn yāre ṣarılsa
muʿtād budur ġoncelere ḫāra ṣarılsa

2 yoḳ ṣabra liyāḳat n'ideyim dil-i pür-ḫūn
bir gün ola mı ḫaste göñül yāre ṣarılsa

3 terk eylemezem ʿaşḳıñı ey rūḥ-ı revānım
bülbül gibi cānım leb-i dildāra ṣarılsa

4 öpdüm elini baḳdı baña ḫışm-ile cānān
yalvardım aña bu dil [ü] cān nāra ṣarılsa

5 şükrī n'ideyim yār baña merḥamet etmez
ʿādet bu ki ʿuşşāḳlarıñ zāra ṣarılsa

501

.---/.---/.---/.---

1 bugün ʿazm eyledik iki birāder kūy-ı cānāna
ziyāret eylemek oldu ḫasāret ʿādet-i ḫāne

2 ne bulduḳ anda dildārı ne bir derde devā oldu
mübeddel oldu ʿişret firḳat [u] ḥasretle hicrāna

3 görünmez çeşmime dünyā ḳarañu dutdu dünyāyı
ne çāre olmasa taḳdīr düşürmez bir varaḳ dāne

4 nigāhım berḳ-i raḫşān tek göründü mehveş-i mümtāz
görüp bī-çāre ʿāşıḳ dil-beri tīz geldi īmāna

5 neden geldiñ dedi ʿāşıḳ degil bu mescid-i aḳṣā
edebsizdir o kimse bunda gelmek ehl-i ḫüsrāne

6 degildir kaʿbe iḥrām-best olan gelsin bu dergāha
ziyāret-gāh-ı pīrāndır bu cāy-ı rind-i pervāne

7 eger maḳṣad saña bunda ḥaḳīḳat ʿālemi olsa
gireydiñ mest [ü] lā-yaʿḳīl olaydıñ mest [ü] mestāne

8 iki dünyāyı bunda gel füruḫt et bādeye tā kim
iki dünyāda rāḥat olasın bir rind-i mey-ḫāne

9 eger şükrī riyāyı terk ederseñ gel berü bir kez
mey iç ser-geşte ol terk eyle birden merd [ü] merdāne

96b

..-- (-.--)/ ..-- / ..-- / ..-(--)

1 raḥm et yār baña bāri naẓardan naẓara
ki budur ʿādet-i inṣāf beşerden beşere

2 ḳılmazam mihr saña ḥāl bilirdim kim ölür
mey-i maḥbūb düşer renc kederden kedere

3 dönemez cān [u] göñül ġonce-i laʿl-i lebiñe
andan ötrü dolanır göz bu şecerden şecere

4 bir kerem ḳıl baña ey gözlerimiñ merdümü
ḳorḳaram ʿadm oluram dürlü ḫaṭardan ḫaṭara

5 şükriyā günde görürdün ruḫ-ı dildār-ı cedīd
müsteḥaḳ şimdi ki ḳaldıñ bu ḫaberden ḫabere

503

.---/.---/.---/.---

1 muḥammed ḫatm-i mürseldir ki çıḳdı ʿayn-ı miʿrāca
beşāretler getirdi çoḳ hediyye cümle muḥtāca

2 ḳamu ẕerrāt-ı ʿālem merḥabālar söyledi birden
ki vardıñ ziynet-ile refref[1] adlu taḫta-i ʿāca

3 durup cibrīl maḳāmında saña ġurbet göründü rāh
ḫitāb-ı peyk-i ʿizzet geldi ḥaḳdan gel berü ḫᵛāce

4 ḳalıp ḥayretde faḫrü'l-enbiyā ol nūr-ı vāhid kim
eḥad deryāsına girdi muḥammed baḥr-i emvāca

5 varıp vaḥdet sarāyında selām etdi resūlullāh
ʿaleyke nuṭḳ-ı ḳudretle işitdi lā-şek ol tāca

6 getirdi ḫamse-i mefrūżeyi ḫallāḳ-ı ʿālemden
bu beş vaḳti ḳılan emr etdi oldu aña miʿrāce

7 gel ey yüzü ḳara ümmet bu emr[i] dut edā ile
degildir ḥaḳ teʿālā bu namāzdan saña muḥtāce

8 buyurdu kim şınar emrim ger eder bunda ʿişyānı
yarın dīn-i muḥammedden olısar lā-şek iḫrāce

9 gelip şükrī efendim gör şefāʿat ilticā eyler
saña nāz [u] niyāz-ile kerem ḳıl böyle muḥtāca

[1] *Refref*: Hz. Peygamber'in Mi'rac hadisesi sırasında Sidretü'l-Münteha'dan Kürsî'ye dek üzerinde oturup gittiği yeşil yaygıya verilen ad (bkz. Pala 2005, 375).

504

.--- / .--- / .--- / .---

1 nigārım senden ayrı olmuşam şūrīde şūrīde
mürüvvetdir beni ḳıldıñ begim ġam-dīde ġam-dīde

97a

2 baña luṭf-ile ḳıl iḥsān olayım ḥüsnüñe ḳurbān
amān ey server-i ḫūbān olam gül-çīde gül-çīde

3 yoluñda terk ḳıldım ser verip cān olmuşam çāker
daḫīlem ey perī-peyker neden tehdīde tehdīde

4 bugün ḳıl ḫāneyi rūşen şerāfet birle ey pür-fen
mürüvvet mi olayım ben yüzü mālīde mālīde

5 degil şükrī ġazel dā'im gece gündüz göñül ḳā'im
umīdim var bulam cā'im ola ḫandīde ḫandīde

505

.--- / .--- / .--- / .---

1 bi-ḥamdillāh erişdi mevsim-i gül ḫoş bahār oldu
fiġāna başladı derd-ile bülbül dāġdār oldu

2 bezendi şehr-i baġdādıñ ḳamu sīb [ü] zenaḫdānı
muʿaẓẓam ḳapusunda seyr-i bāġ [u] gül-ʿiẕār oldu

3 libās-ı zerd [ü] surḫ-ile çıḳıp seyrāna mehveşler
yine ʿāşıḳlara feryād-ile ḥayret yarar oldu

4 girişme nāz [u] istiġnāya girdi māh-ı ṭalʿatlar
piyāle oldu nūş-ā-nūş yanaġlar lālezār oldu

5 rebāb [u] çeng-ile gūyendeler dünyāyı pür ḳıldı
dil-i bī-çāre ʿāşıḳlar yıḳıldı ḫāksār oldu

6 müzeyyen oldu ʿālem yer yerin maḥbūbla ʿāşıḳlar
nice ṣabr [u] taḥammül ḫānesi hem tārmār oldu

7 bugün baġdād şehrinde yine şükrī ciger yaḳdıñ
veli meydān-ı aʿẕamda biraz mey nūş-i yār oldu

506

.--- / .--- / .--- / .---

1 ne yārān ḳaldı ʿālemde ne ḫod lezzetli dem ḳaldı
ezelki āşinālardan hemān derd [ü] elem ḳaldı

2 dirīġā dutdu dünyāyı baḫīl [ü] nākıs [u] nā-dān
sürüldü cümleten gitdi mürüvvet ehl[i] kem ḳaldı

3 giderseñ sāḥib-i ṣadra muḥabbet ḳılmaġa şāyed
seni ṭāmiʿ gümān eyler diyer ki şeyḫ-i nem ḳaldı

4 ḫuṣūṣā kör ola şol göz ki el ḳapusunu gözler
faḳīr-i bī-ḥayālar gezmeginde bir nedem ḳaldı

97b

5 ʿaceb kimden neḥāvet iltićā eylersin ey şükrī
bilirsin āḫiret taḥḳīḳ erişdi bir ḳadem ḳaldı

507

.--- / .--- / .--- / .---

1 ilāhī defʿ ḳıl bizden vebāyı muṣṭafā ḥaḳḳı
ebū bekr [ü] ʿömer ʿoṯmān ʿaliyyü'l-murtażā ḥaḳḳı

2 ḫudāyā ḥadden aşmışdır günāhkāram ḳatı mücrim
tehī dest [ü] siyeh-rūyam celāl-i kibriyā ḥaḳḳı

3 dirīġā cümle ʿālemler ḳırıldı bu mübārekde
ḳalıp öksüz ḳamu mü'min baġışla mīm [ü] ḥā ḥaḳḳı

4 eger ʿālim ü ger ʿābid dükendi dehriden ḥayfā
ḳalıp ʿālim ḍalāletde yeter yā rab liḳā ḥaḳḳı

5 bizim noḳṣānımız çoḳdur naẕar ḳıl ʿayn-ı raḥmetle
ġafūr ismiñle ʿafv eyle bizi dārü'l-beḳā ḥaḳḳı

6 rebīʿü'l-evvel ayında ḳuṣaḳ ṭāʿūnu gönderdiñ
yine bu şehr-i şaʿbān içre sāriyye vebā ḥaḳḳı

7 deme ḥayfā bu ʿilletle ḳamu merḥūm olan şükrī
şehīd oldu velī cümle recā ḳıl defʿ yā ḥaḳḳı

508

..-- (-.--)/ ..-- / ..-- / ..-(--)

1 ey cemāliñ ḳamer-i maẓhar-ı nūr-ı ʿarabī
mübṭel-i ṭāʿat-ı aṣnām vücūduñ sebebi

2 bu şerāfet ʿacabā kime mü'essir oldu
ne ki ḥaḳdan dilediñ oldu mü'essir yā nebī

3 ʿizz-i ẓātıñ nicedir gör ki ḫudā ʿindinde
ḳıldı teklīf ki eḥad ṭaġını edem ẕehebī

4 cism-i pākiñ güher[i] baḥr-i nebīler içre
oldu ḥaḳ ḥażretiniñ bī-bedel müntaḫabı

5 şānıña oldu muḳarrer bu risālet taḫtı
iftiḫār etdi saña cümleniñ aṣl [ü] nesebi

98a

6 ḫāk-i pāyine ḫudā sürmege yüz gönderdi
yedi ḳat gökde olan hep melegiñ bā-edebī

7 ḥażret-i bārī seni ḳıldı viṣāline vüṣūl
ḥased etdi saña her mürsel [ü] vehbī nebī

8 nūr-i pākiñ görüben rūḥ-ı nebiyy [ü] mürsel
şermden terleyüben ḳıldılar ol dem edebi

9 barmaġıñdan aḳıdıp çeşme-i ʿāb-ı ḥayvān
muʿciziñ gördü ʿacem rūm-ile türk [ü] ʿarabī

10 ol ḳadar luṭf [u] kerem ḳıldı saña bārī ḫudā
ana biñ rāvī muḥaddiṯ edemezler ketebi

11 yemm-i ʿiṣyāna düşüp gişte-i īmān-ı ümem
bū kureyşdir ki gider ḳılmasın imdād yā ebī

12 rūz-ı maḥşerde eger olmaz-iseñ bize şefīʿ
oluruz cümle ümem nār-ı cehennem ḥaṭabı

13 olmasa senden eger himmet-i küll ʿīsāya
ḳatl-i deccāl edemez görmeye şām [ü] ḥalebi

14 mehdīye yol bula mı bunca günāhkār ümmet
muʿcizātıñ eger olmaz yā tihām-ı ʿarabī

15 naʿt-i pākiñ gece gündüz yüzü ḳara şükrī
oḳuyup zār ḳılar maġfiret olmuş ṭalebi

509

.--- / .--- / .--- / .---

1 ṣıfāhān sürmelidir ol perīniñ çeşm-i şahbāzı
ʿaceb bir şūḫ-ı şehr-aşūb sevdim yār-i mümtāzı

2 ne ḥikmet ḥüsn-ı yūsuf bir daḫi dünyāya gelmiş mi
be-ġāyet şübheye ṣaldı beni bu ʿişve vü nāzı

3 çemende serv-i raʿnālar utanır ḳadd-i ʿarʿardan
aña çoḳ ġıbta eyler serv görse ḳadd-i tannāzı

4 göründü mihr-i ruḫsārı baña bir berḳ-i lāmiʿ tek
bu ġurbet köşesinde yaḳdı cānım laʿl-i şahnāzı

5 erişdi leşker-i türk-i girān ṭoḳat şehrinde
beni yaġmaladı şükrī ki gördüm rūy-ı cānbāzı

510[1]

.--- / .--- / .--- / .---

1 yine cān [u] göñülde neşʿe-i ʿaşḳ-ı mecāz oldu
görüp bir ṣūret[iñi] cān fedā-yı serv-i nāz oldu

[1] Der-kenâr.

2 giyip raḫt-ı zer ü zīver ḫırāmān geçdi seyrāne
bugün devr-i gülistānda biraz nāz [u] niyāz oldu

3 ṣadā-yı çeng [ü] ney dünyāyı dutdu dest-i ḫūbānda
dil-i bī-çāre ʿāṣıḳlar yanıp birden güdāz oldu

4 bahār eyyāmıdır ṣaḥrā bezenmiş ḳadd-i dil-ber tek
ki her bir mehveşiñ laʿl-i lebiñde biñ niyāz oldu

5 nice ṣabr eylesin bīmār şükrī bunca ʿunvāna
niçün kim biñ.. (tamamlanmamış)

98b

511

.--- / .--- / .--- / .---

1 gülüm āvāze-i ḥüsnüñ bugün dilden dile düşdü
ḫumār-ı gözleriñ dīvānesi elden ele düşdü

2 diyār-ı ġurbet içre gördü çeşmim sen şehenşāhı
perīşān ʿaḳl-ı küll ey dil-rübā ḳıldan ḳıla düşdü

3 düşürdü vāde-i ḥırmāna ben bīçāreyi gerdūn
dirīġā dürd-keş cānlar bugün gilden gile düşdü

4 benem ol yūsuf-ı güm-geşte kim bāzār-ı ʿaşḳ içre
fenā dellāl elinde ismimiz nīlden nīle düşdü

5 bulup herkes murādınca emel dünyāda ey şükrī
bizim de ṭāliʿ-i menḥūsumuz çoḳ mengile düşdü

512

-.-- / -.-- / -.-- / -.-

1 ʿaḳlımı yaġmaladı bir çeşm-i cellād ermenī
şīr-i ġarrā tek beni ṣayd etdi ṣayyād ermenī

2 ḳāmetim ḫam ḳıldı bir kez nāz-ile ḳıl kec naẓar
görmedi görmez kimesne böyle şeh-zād ermenī

3 bī-ḫaber düşdüm begoġlu yerde is[tān]bulda ben
zār [u] nālān eyledim efġān [u] feryād ermenī

4 fānīdir ḥüsn-i cemāle çoḳ da maġrūr olma kim
ʿāḳıbet bir gün ölürsün laḥd-i mirṣād ermenī

5 sen meger üstād-ı nāz [u] cilve vü efsūnsun
senden ögrendi ḳamu maḥbūb üstād ermenī

6 nāz-ile vīrāne ḳıldıñ bu dil-i ġurbet-keşim
olmuşam ġurbetde giryān eyle imdād ermenī

7 şükrī-i bī-çāreyi nāz-ile öldürdüñ bugün
gel müselmān ol yeter der bunca bī-dād ermenī

513

.---/.---/.---/.---

1 ilāhī bu ne ḥikmetdir mūşulda ḳalmışız ʿāsī
delīl ile bize ḫayr eyle yā rab ḫıżr [u] ilyāsı

2 īlāhī ḳahr ḳıl ḳahhār olan ismiñle ʿurbānı[1]
ikinci bāʿiṯ-i fitne olan kürrād-ı belbāsı

3 uşandıḳ cānımızdan mūşuluñ eşrār ḳavminden
be-ġāyet çaġırır söyler şanur ednā vü aʿlāsı

99a

4 yıḳıldı cümle kerkük ehl[i] bu eşrār ḳavim içre
füruḫt etdi ḳamu kār-bāncılar bār-gīr [ü] palası

5 bizi ḳurtar ilāhī bunda sākin üç nebīler-çün
nebī yūnus daḫi cercis ile şīt bunda süknāsı

6 ne yandıḳ yā ilāhī her ṭarafdan yolumuz bağlı
elinden nesne gelmez ḥükmü yoḳ bir ẕerre paşası

7 gece gündüz ḳamu ʿālem tefekkürle görür ruʾyā
görünmez bir tedārik çıḳmaz aṣla ṭoġru ruʾyāsı

[1] *ʿUrbân*: Çöl Araplarına, bedevî Araplara verilen ad (bkz. Sami 1317, 932).

8 ne çāre bekle pāşāhdan ne himmet var meşāyıḫdan
pozulmuş rubʿ-ı meskūn içre yerden sikke bināsı

9 dirīġā böyle bed günde ki geldiñ dār-ı dünyāya
ḳamu ʿālem fesād üzre umulmaz dīn [ü] daʿvāsı

10 bu dünyā *sicn-i mü'min*dir buyurdu muḫbir-i ṣādıḳ
velākin bu vaḳitde sicne girmiş ʿāmm-ile ḫāṣı

11 yeter besdir muṭavvel ḳılma seyyid şükrī güftārı
en evvel kendi ḥāliñ gör ki sensin ḫalḳıñ ednāsı

514

-.-- / -.-- / -.-- / -.-

1 bir memālikde bulunmaz mardiniñ ḥüsnāları
ḥüsnüne meftūn eder her ʿāşıḳ-ı ifnāları

2 bāġ-ı ḥüsnüñden derer ʿāşıḳ gül-i ter ġonceler
lāle-i ḥamrāya beñzer laʿl-i leb ḫannāları

3 nāz [u] cilve dā'imā eyler dil-i ʿāriflere
derk eder ilḥāḳ ḳamusu şiʿr-ile maʿnāları

4 şemʿ-i cān-sūz eglese pervāne sūzān olduġun
ḥāl bilir dil-ber baña de neyleyem āʿmāları

5 gezmede yer ḳalmadı gezdim ḥicāz [u] mısr [u] şām
görmedim mardinde illā ḳudret-i bīnāları

6 her ṭarafdan nāz-ile perçem bıraḳmış dil-berān
ʿanber-i pür-bū gibi cevlān eder raʿnāları

7 şükriyā bu ṭaş vilāyetde bu ḥüsn-i nāzenīn
luṭf-ı mevlādır bu ḥüsn ü perçem ü īmāları

99b

515

.--- / .--- / .--- / .---

1 yine deprendi bir sevdā ḳafamda ʿaşḳ emrāżı
şeref-yāb oldu ḫāṭır gördü ol ḫāl-i çep-endāzı

2 dü çeşm-i sāḥiri aldı tenimden ṣabr [u] ārāmım
ne gördüm ne işitdim dehr içinde böyle ṣahbāzı

3 ḳad[i] ṭūbā gibi mevzūn lebi mül dişleri incü
çekip ṣayd eyledi cān murġunu ol çeşm-i cān-bāzı

4 göreydi zāhid-i ḫod-bīn daḫi ṭaʿne eder miydi
ḳoyuban terk ederdi mescid [ü] miḥrāb [u] āvāzı

5 görünce ditredi tende ḳamu reg üstüḫ^{v}ān-ile
düşüp pāyine el-ān eyledim keşf [ü] ʿayān rāzı

6 dedi ṭur ʿāşıḳ-ı şūrīde besdir el-ḥaẕer zīrā
gelir ṭaʿne ṭaşı kelb-i raḳībden ketm ḳıl rāzı

7 dedim ey gözlerim nūr[u] ne-bākim ṭaʿne ṭaşından
girişme birle yaḳdı cān-ı şīrīn rūy-ı tannāzı

8 dönüp bir merḥabā ḳıldı ʿafāk allāh dedim aña
bıraḳdı külbe-i aḥzānıma ol sāḳ-ı şehnāzı

9 bugün mardin içinde böyle bir bāzār olup şükrī
duyurma epsem ol allāh içün bes çalma bu sazı

516

-.-- / -.-- / -.-- / -.-

1 ġırra olma bu felek beş gün sürūr eyler seni
mekrine aldanma şāyed ṣoñra mūr eyler seni

2 şarḳ [u] ġarbıñ revnaḳ[ı] olsa ʿuḳūl [u] fikre tek
bir lememden ötrü elbet nefs-i kūr eyler seni

3 pīre-zen dünyā hezārān sen gibi merdümleri
ʿaḳd-i inkāḥ eylemiş āḫirde ḫor eyler seni

4 ḳuvvet-i bāẕuñu bilme dā’imā pür-zūr olur
dem olur arṣlan iken naḥcīr-i mūr eyler seni

5 kibr [ü] ʿunvān fikr-i fāsiddir ḥaẕer ḳıl kibrden
ʿāḳıbet bir gün ḳabirde ṭaʿm-ı mūr eyler seni

6 ehl-i faḳra ḳıl tevaḳḳuʿ ger ferīd-i dehr iseñ
ḥürmet-i faḳr [u] fenā ehl-i ṣabūr eyler seni

7 burc-ı ḥūt[1] içre gezerseñ ṭāliʿ-i baḫtıñ saʿīd
nā-gehān burc-ı ḥamelden *len tebūr*[2] eyler seni

100a

8 şām [u] ṣubḥuna inanma bī-vefādır rūzgār
ṭaʿme-i mār-ı vüḥūş-ile ṭuyūr eyler seni

9 şükriyā fikr eyle dehriñ ḥālini ẕallāmdan
iḥtirāz eyle bulardan ḥaḳḳa dūr eyler seni

517

-.-- / -.-- / -.-- / -.-

1 ey felek n’etdim ki böyle pür-melāl etdiñ beni
ḫānemi vīrān edip āşüfte-ḥāl etdiñ beni

2 ḳaşlarıñ sevdāsına ṣaldıñ beni ey şūḫ kim
şöyle inceldi vücūdum bir hilāl etdiñ beni

3 bulmadım fırṣat ġanīmet ḥālimi ʿarż eyleyem
her gören sāʿatde ṣūret gibi lāl etdiñ beni

4 dil giriftār oldu ey leylāveşim ruḫsārıña
eyleyip mecnūn muḳīm-i ḫaṭṭ [u] ḫāl etdiñ beni

[1] *Hut*: Balık burcu. Burc-ı mâhî ya da Hût-i felek de denilir. İçinde otuz dört, dışında dört yıldız vardır. Kamer, Hût burcuna geldiğinde hamama gitmek, şeyhleri, din adamlarını görmek, ilaç içmek, Allah’a ibadet etmek, dostları çağırmak, tarımla uğraşmak olumlu yorumlanmıştır (bkz. And 2008, 347).

[2] “Şüphesiz, Allah'ın kitabını okuyanlar, namazı kılanlar ve kendilerine rızık olarak verdiğimiz şeylerden, gizlice ve açıktan Allah yolunda harcayanlar, asla zarar etmeyecek bir ticaret umabilirler.” mealindeki Fatır Suresi 29. ayetten kısmî iktibas.

5 rūy-ı gül-rengiñ firāḳından dil olmuşdur kebāb
serv-i ḳaddiñden cüdā ḳumrī-miṣāl etdiñ beni

6 ḫoş geçerdi vaṣl-ile ʿömr-i ʿazīzim bu ne ḥāl
vaṣl ederken ārzū-yı firḳat nevāl etdiñ beni

7 geh gece ru[ʾ]yāda geh ruḫsāra ḳarşu yanmada
şükriyā besdir üzeldim mū-miṣāl etdiñ beni

518[1]

.---/.---/.---/.---

1 ẕihī sulṭān-ı kevneyn ol cemiʿ-i enbiyā şāhı
ki nūr-ile münevver eylemiş eflākda māhı

2 ẕihī miʿrāc bürhānı erişdi *ḳābe ḳavseyni*
girip vaḥdet maḳāmına ziyāret ḳıldı allāhı

3 getirdi peyk ḥażretden hediyye ḫamse-i mefrūż
erişdi raḥmetü'r-raḥmān bize beş vaḳt her gāhī

4 birine olmadı ḳışmet cemiʿ-i enbiyālardan
maḳām-ı maḥmūd[2] u ḥavżı yine tesnīm kemā-hiye

5 ne ḥācet seyyidim şükrī şefāʿat ġayrıdan yarın
şefīʿimdir resūlullāh penāh edindim ol şāhı

519

.---/.---/.---/.---

1 bi-ḥamdillāh cihān pür-nūr olup faṣl-ı bahār oldu
nice güller açıldı kūh [u] ṣaḥrā lālezār oldu

2 ser-ā-ser kāḫ-i nikbet dūd-mānı maḥv edip mevlā
erişdi ḫıżr-ı dil ḥaḳdan bize çoḳ luṭf-ı yār oldu

[1] Der-kenâr.
[2] *Makâm-ı Mahmûd*: İsrâ Suresi 79. ayette bahsedilen; mizan gününde Hz. Peygamber'in şefaat edeceği makamı ifade eden tabir (bkz. Cebeci 2009, 410).

3 ġam [u] miḥnetle yanmış dilleri ḥaḳḳ eyledi iḥyā
dil-i maḥzūn-ı ʿāşıḳlar yeñiden gül-ʿizār oldu

4 neşāṭ-ı vaṣl-ile pür-rūşen oldu cān [u] dil şimdi
erip p̄irāhen-i yūsuf ki yaʿḳūb çeşmdār oldu

5 dil-i pür-ḫūnumuz buldu şifā-yı vaṣl-ı d̄ildārı
giriftim dāmen-i saḥrā refī̇ḳim vaṣl-ı yār oldu

6 bu pür-sāl[e vü] ḫurde ṭabʿımız lāzım bulup neş'e
anıñçün murġ-ı rūḥum nuṭḳa geldi b̄i-ḳarār oldu

100b

7 amān terk et seyid şükr̄i meger aḫzā-yı sehv etdiñ
biñ iki yüz bugün ḳırḳ altıda dünyā ḫasār oldu

520

.---/.---/.---/.---

1 ilāh̄i setr ḳıl cümle ʿuyūbum muṣṭafā ḥaḳḳı
ebū bekr [ü] ʿömer ʿoṡmān ʿaliyyü'l-mürteẓā ḥaḳḳı

2 sülāl-i ṭāhire baġışla yā rab ben günehkārı
ki ol ş̄ir-i vilāyet şāh ḥasan ḫulḳ-ı rıżā ḥaḳḳı

3 ḫudāyā ḥürmet-i heftād [u] dü ten zümre-i eşhād
re'̄is-i ān gürūh-ı nāc̄i şāh-ı kerbelā ḥaḳḳı

4 şu zeyne'l-ābid̄in ḥaḳḳı ki ender-kerbelā pür-ġam
daḫi şol ʿıtret-i ṭāhir ʿal̄i mūs̄i rıżā ḥaḳḳı

5 be-ḥaḳḳ-ı mūs̄i-i kāẓım emān-ı pür-ṣafā yā rab
muḥammed bāḳır [u] caʿfer imām [u] p̄işvā ḥaḳḳı

6 taḳıyyü bā-naḳ̄i server muḥammed hem ʿal̄i nāmān
bağışla cürmümü ʿafv et ḥasan ʿasker penā ḥaḳḳı

7 seyid şükr̄i kem̄ine bendedir evlād[ı] medh eyler
anı ʿafv eyle yā rab mehd̄i-i ṣāhib-livā ḥaḳḳı

521

.---/.---/.---/.---

1 biñ iki yüz yine ḳırḳ altıda ṭāʿūn cedīd oldu
dirīġā ehl-i diller fevt oluban nā-bedīd oldu

2 dirīġā bir muṣībet kim erişdi şehr-i kerküke
kimi sorsañ diyerler ʿafv ola ḳabre ḳaʿīd oldu

3 ḳırıldı cümle ʿālimler ḳalıp öksüz müselmānlar
dirīġā ḥasretā derdā ġam [u] endūh zīd oldu

4 ḳamu kendi ḳuṣūrumdan naṣībim olmadı bundan
ḳamu müʾmin ḳarındaşlar varıp ḳabre laḥīd oldu

5 yüz iki biñ yedi yüz belki artuḳ zen kişi cümle
çocuḳlar çārşū bāzār içre ḳaldı ʿūd [u] bīd oldu

6 ilāhī ḥürmet-i nūr-ı muḥammed aḥmed [ü] maḥmūd
ḳamusun ʿafv ḳıl çünkim bu dürlü hep şehīd oldu

7 duʿā ḳıl seyyidim şükrī muṣībet defʿine dāʾim
ki mevt-i ʿālim [ü] ṣāliḥ ḳarañu ıl şe[d]īd oldu

101a

522

-.--/-.--/-.--/-.-

1 ey [ne] ḫoş günler ki bir ṣādıḳ nigārım var-idi
her görende ṣabr ü ārām [u] ḳarārım var-idi

2 dönmedi bir kez benim rāyımca devrān [u] felek
sāḳī bir cām ṣunmadıñ tā iḫtiyārım var-idi

3 ey ṣabā kūy-ı dil-ārāya güẕer ḳılsañ eger
ḥālini ṣor anda bir müşfīḳ nigārım var-idi

4 yandı cānım ḳalmadı bir üstüḫᵛān tende dirīġ
āh bir dem görmedim bir gül-ʿizārım var-idi

5 şükriyā ḥāliñ ne dürlü geçdi bu ʿömr-i dirāz
gece gündüz gerçi derseñ āh [u] zārım var-idi

523

-.-- / -.-- / -.-- / -.-

1 kāş olaydı yüz biñ ıl bu ʿömrümüñ ser-māyesi
tā ḳılaydım günde biñ kez dil-beriñ ḳurbānesi

2 ʿömr nāḳış yār ġāfil dehr fānī baḫt dūn
ne baña ser-māye vardır ne güzeller ḳānesi

3 ḳalmamış baḥr-i ġam içre elde yoḳ bilmem n'idem
bulmadım ʿilm [ü] ʿamel ne dehr-i dūn hicrānesi

4 bes benim baḫtım ḳara gördüm bu çarḫ-ı siflede
bir ṭarafdan cevr-i dil-ber bir ṭaraf dil yānesi

5 şükriyā ʿārif degil derdin nigāra söyleyen
ʿārif oldur ḥālini fehm etmeye cānānesi

524[1]

-.-- / -.-- / -.-- / -.-

1 nāz [u] ʿişve ey ṣanem āşüfte zār eyler beni
firḳat [u] ḥasret nedāmet bī-ḳarār eyler beni

2 bende yoḳdur ol saʿādet kim olam ʿāşıḳ saña
līk luṭfuñ sebḳat üzre bendevār eyler beni

3 baḫt-ı kūtāhımdan ummam böyle olmaġa…
şefḳatiñ öz baḫtıma ümmīd-vār eyler beni

4 bunca kim ḳıldıñ nişān-gāhıñ muḥaḳḳar sīnemi
her doḳunduḳça ḫadengiñ tārmār eyler beni

[1] Der-kenâr.

5 şükriyā terk etmezem ʿaşḳ-ı mecāz-ı dil-beri
tā ṭarīḳ-i müstaḳīme der-kenār eyler beni

525

-.-- / -.-- / -.-- / -.-

1 olmuşam bir ġonce-fem cānāneniñ bīmāresi
ʿaḳlımı yaġmaya verdi nergis-i ḫammāresi

2 sīne-i bī-kīnesine ger ṣarılsam ḥāleveş
bir zamān derler ʿaceb mesʿūd eder istāresi

3 kāse-i billūr içinde şerbet-i laʿl-i lebi
ger emersem cāna iḥyā ola şekker-pāresi

4 kāş bir mil tek olaydı raġbetim ʿindinde kim
bāʿiṯ-i kuḥl olsa ey dil çeşm-i yāre vāresi

101b

5 şükrīyi üftāde ḳılmış bir güzel merdānevār
olmasın yā rab anıñ tek kimse yār bī-çāresi

526

.--- / .--- / .--- / .---

1 bugün gördüm gezer bir dil-ber-i nev-res muṣallāyı
miṯālin görmeyiserdir gezen hind [ü] buḥārāyı

2 cemāl-i ḥüsn-ile yūsuf desem bir küfr yoḳ zīrā
nice biñ ʿāṣıḳı geçdi bugün yūsuf züleyḥāyı

3 teʿālillāh ne ḳudretdir anıñ ḫāl-i çep-endāzı
esīr etmiş ruḫ-ı ṣāfında yüz biñ zülf-i leylāyı

4 yüzünden ger nikāb açsa bu ān ol ḥüsn-i ṣūretle
hemān bir ʿişvesi yaġma ḳılar baġdād [u] başrāyı

5 ṣanursın şükriyā bes yalıñız sen olduñ üftāde
bugün gel bezm-i ʿuṣṣāḳa görürsün ḫoş temāşāyı

527

-.-- / -.-- / -.-- / -.-

1 eylediñ ġāyet perīşān ey melek-sīmā beni
görmesin ẓālim bugünde kāfir [ü] tersā beni

2 böyle kim ben olmuşam üftāde-i ḫüsn-i cemāl
fikr ḳılmaz ṣūretim yā ādemem dānā beni

3 olmasın kelb-i raḳībiñ ʿömr[ü] yā rab behre-yāb
eyledi ḫāṭır-perīşān şimdi ol rüsvā beni

4 olmuşam bunca cefāya zārī ammā ʿömr kem
ḳorḳaram terk-i cefā ḳılsın güzel raʿnā beni

5 şükriyā dāʾim tażarruʿ birle ḫāliñ ʿarż ḳıl
bil ki bir kez dil-ber eyler mest-i bī-pervā beni

528

-.-- / -.-- / -.-- / -.-

1 görmüşem billāh bugün bir cilveli cānāneyi
görmesin cānın seven bir böylece mestāneyi

2 böyle kim ben olmuşam pā-best[e] tār-ı zülfüne
olmasın yā rab benim tek bekleyen vīrāneyi

3 dalmışam baḥr-i ġam içre olmuşam ġavvāṣ ben
yā ölürem yā çıkaram ḳaʿrdan dür-dāneyi

102a

4 neyleyem yā rab ne çāre ʿaşḳ-ile zāram bugün
daḫi revnaḳ ile ʿaşḳım tā bulam mey-ḫāneyi

5 şükriyā nā-çār şükrāne edersin yoḳsa kim
gelmez elden nesne dāʾim ġayrı ḳıl şükrāneyi

529

-.-- / -.-- / -.-- / -.-

1 düşmüşem deryā-yı ʿaşḳa ey meded dildār hey
bir kerem senden diler bu derdmend [ü] zār hey

2 yanmışam tā āteş-i sūzāna ben şeb-tā-seḥer
raḥm edip ḳurtar beni ey raḥm[ı] yoḳ ġaddār hey

3 olmuşam ṣanʿān gibi ṣūrīde-i ḥüsn-i cemāl
bir naẓar ḳıl ḥālime ḳurbān saña ey yār hey

4 çeşm-i pür-ḫūnum açılmaz kevkeb-i baḫtım gibi
ḫavf ḳıl bu nāle-i dil-sūzdan ḫūn-ḫᵛār hey

5 tā ḫudā raḥm eyleye sen daḫi bir inṣāfa gel
ʿafv ede cürmüñ seniñ ṣol ḳādirü settār hey

6 mehveşim bir kez teraḥḥum birle sil göz yaşımı
kim ġamıñ ḳıldı beni bu dehride bī-ʿār hey

7 şükrī-i biʿ-çāreyi ḳıldıñ ẕelīl [ü] der-be-der
olmasın yā rab anıñ tek kimse baḫt-ı ḳara hey

530

-.-- / -.-- / -.-- / -.-

1 cilve vü nāz-ile dil-ber geçdi ḳad mīnā gibi
ben görünce ḳanımı nūş eyledi ṣahbā gibi

2 gözlerim giryān olunca ḳalmadı tende mecāl
yalvaru düşdüm ayaġa der-zamān mevtā gibi

3 geçdi (yüz) biñ āy[ī]nile ʿāşıḳlar oldu tārmār
ḫāneler vīrāne ḳıldı gözleri yaġma gibi

4 ḳalmadı bir kimse kim sevdā-yı ʿaşḳa düşmedi
hīç benden yigrek olmaz olmuşam rüsvā gibi

5 ḫāne-i zenbūrveş ḫānem bulup raḫne bugün
şükriyā gör ḫāne-i saʿdī ḫas [u] ḫāṣā gibi

102b

531

.--- / .--- / .--

1 ḫayāl mi yā yuḳu gördüm nigārı
bugün tenhāca buldum gül-[ʿi]zārı

2 bana raḥm eyledi mevlā-yı ʿālim
yine ṣād eyledi ben dil-figārı

3 inip gökden yere burc-ı saʿādet
bi-ḥamdillāh bulup göñlüm ḳarārı

4 ezelden olmuşam ḳurbān o yāre
bilirem var nice ben tek şikārı

5 bugün böyle sefīlim dehr içinde
meger şükrī ḥaḳ etsin bana çārı

532

-.-- / -.-- / -.-- / -.-

1 ʿarż-ı ruḫsār eyledi dildār cānım ḳalmadı
yere düşdüm nā-gehān elde ʿinānım ḳalmadı

2 dīde-i pür-ḫūn[u] açdım bir naẓar seyr eyleyem
sāye tek ʿadm-i vücudumda gümānım ḳalmadı

3 bir tekellüm eyleyip ʿarż eyleyem ḥālim deyü
söyleme dursun hele nutḳ-ı zebānım ḳalmadı

4 ol gül-i raʿnāya verdim dīn [ü] dünyā bilmedim
yek-cihet maḥv oldu ẕerre tende cānım ḳalmadı

5 şükriyā dād etmege geldim bugün dergāha ben
ḥall ḳıl müşkil-güşā bir ġayrı ḫanım ḳalmadı

533

-.-- / -.-- / -.-- / -.-

1 ṣabrım elden gitdi ammā cān geleydi kāş ki
cān daḫi gitsin ne ġam cānān geleydi kāş ki

2 ḳanda ben dursam gider cānān nedendir bilmedim
n'ola bir kez ḫāneme raḫşān geleydi kāş ki

3 cevr eger bir gün ola ʿāşıḳ ederdi tūtiyā
günde bir kez raḥm edip hicrān geleydi kāş ki

4 mehveşim bir kez göreydi kim ne gelmiş başıma
şāyed eylerdi bana iḥsān geleydi kāş ki

103a

5 aġız açmış şevḳ-ile bir beyt inşā etmege
dil düşer baḥr-i ġama ʿirfān geleydi kāş ki

6 ey ṣabā ʿarż eyle aḥvālim der ü dīvārına
bendvār olmuş göñül ḫandān geleydi kāş ki

7 ḳalmadı ṭāb [u] tüvānā şükrī-i bī-çār[e]de
bu dil-i bīmārına bir cān geleydi kāş ki

534

.---/.---/.---/.---

1 ṣabā ferhād-ı zāram ġālibā dildār inanmaz mı
benim āşüfte vü ḫᵛār olduġum her bār ṣanmaz mı

2 bu bīmāra cefā eyler raḳībe merḥabā eyler
bizi ġamla fenā eyler cefālardan uṣanmaz mı

3 ḳılar biñ ḫāneyi maʿmūr olupdur ḥüsnüne maġrūr
varır ġayrı ḳılar mesrūr beni görgeç inanmaz mı

4 bu dünyāyı baña zindān edipdir lebler[i] mercān
ḳılıpdır dīdemi giryān dil-i pür-ḫūna yanmaz mı

5 benem şükrī perākende teni mürde göñül zinde
yanıpdır cānı külḫanda bu ʿömrüm yā tükenmez mi

535[1]

.---/.---/.---/.---

1 raḳībā şerr [ü] ṣavından gönül nā-şād[e]dir şimdi
firāḳ-ı ḥasret-i cānān-ile muʿtād[e]dir şimdi

2 yeter ḫavf-ı ḫudā ḳıl çek taʿarruż benden ey ẓālim
dil-i pür-ıżṭırābım ġuṣṣādan ber-bād[e]dir şimdi

3 mürüvvet sende yoḳ mu terk edip üftādeler ṭaʿnın
beni cāndan uṣandırdıñ zebān üftādedir şimdi

4 beni ḳoy kendi ḥālime yanam firḳatle ġurbetde
bu şehr-i ḳıbrız[2] içre ḥāletim efrādedir şimdi

5 ʿaceb bilmez misin şükrī bu dünyā dār-ı miḥnetdir
(h)erācif vaḳtidir ʿirfān olan bī-bādedir şimdi

536

-.--/-.--/-.--/-.-

1 ibn-i ʿamm-ı muṣṭafādır ol şeh-i merdān ʿalī
müʾmine pīr-i muġāndır kāfire ṭūfān ʿalī

2 ḳāmıʿ-ı ḥayber veliyy-i ser-firāz-ı *hel etā*[3]
şīr-i ḥaḳḳ *eyne'l-mefer*[4] andan kaçıp küfrān ʿalī

3 şāh-ı merdān ḥayder-i ṣafdır daḫi şāh-ı necef
sāḳī-i kevşer dilīr-i ʿarṣa vü meydān ʿalī

---

[1] Der-kenâr.

[2] *Kıbrıs*: Sultan III. Selim döneminde Osmanlı topraklarına katılan, Doğu Akdeniz'in en önemli adası (bkz. Çiçek 2002, 374).

[3] *Hel etâ*: İnsan Suresi. Kur'ân-ı Kerîm'in 76. suresidir. "Hel etâ" kelimesiyle başladığı için bu isimle de anılır. Surenin 5. ve 8. ayetlerinde sevdiği yemekleri fakirlere, yetimlere ve esirlere yediren ebrardan bahsedilir. Bazı müfessirlere göre bu ayetler Hz. Ali ve ailesinin üç gün boyunca iftarlık yemeklerini fakirlere ve yetimlere vererek oruç tutması ve üç gün sonra Hz. Peygamber'in onları bitkin halde görüp üzülmesi üzerine inmiştir. Bu sebeple Hz. Ali ve Ehl-i Beyt konulu şiirlerde iktibas ve telmih yollarıyla sıkça anılır.

[4] "O gün insan 'kaçış nereye?' diyecektir." mealindeki Kıyamet Suresi 10. ayetten kismî iktibas.

4 şāh-ı kevneyn şāh-ı düldül[1] şāh-ı ḳanber[2] şāh-ı dīn
kāfire mevt [ü] muṣībet müʿmine īmān ʿalī

5 *laḥmüke lahmī* buyurdu aña faḫrü'l-mürselīn
çār-yār oldu ebū bekr [ü] ʿömer ʿoṯmān ʿalī

6 ayrı bilenler ḫavāric çār-yār-i bā-ṣafā
bil imām-ı çārumīndir ḫāzin-i ḳurʾān ʿalī

7 murteżādır müctebādır muḳtedādır pīşvā
reh-nümādır *innemā*dır maʿden-i iḥsān ʿalī

103b

8 maḥrem-i ḫayrü'n-nisā[3] ol fāṭıma zevcü'l-betūl
ḳātil-i küffār-ı ʿanter tañrıdan arṣlan ʿalī

9 seyyidim şükrī ġulām-ı ḥayderem merdāne ben
umaram ḳıla şefāʿat ḥaşrde bürhān ʿalī

537

-.-- / -.-- / -.-- / -.-

1 gitdi ʿaḳl [u] hūş benden dil-fiġārım gelmedi
zaḫm-ı nāsūram dirīġā gül-ʿizārım gelmedi

2 āh kim erdi ecel ġaflet beni taḥc[ī]r edip
başım üzre ol perīveş nāzlı yārim gelmedi

3 ḳılmışam pā-beste kendim bir vefāsız dil-bere
ol cefācu dil-berim nāzlı nigārım gelmedi

4 hīç bilmem neyleyem ḥālim n'olur encām-ı kār
ölürem ḥasretle āḫir nūr-ı nārım gelmedi

5 şükriyā ṣabr eyleyen elbet yeter maḳṣūduna
bes bugün yetdi ecel devletlü yārim gelmedi

[1] *Düldül*: Hz. Ali'nin, Hz. Muhammed'in hediyesi olan atının ismi (bkz. Zavotçu 2013, 201).
[2] *Kanber*: Çeşitli kaynaklarda Hz. Ali'nin kölesi, hacibi ve seyisi olarak geçen zat (bkz. Kırbıyık 1992, 278-282; Taneri 1996, 508-511).
[3] *Hayrunnisâ*: Hz. Peygamber'in kızı Hz. Fâtıma'nın lakabı (bkz. Hz. Fâtıma).

538

-.-- / -.-- / -.-- / -.-

1 ṣubḥ-dem geçdim dedim bir kez görem cānānemi
oda yandım görmedim ol laʿl-i leb mercānemi

2 gözlerim ḳan yaş döküp ol reh-güẕār-ı yārda
dīde-giryān sīne-büryān görmedim hūbānemi

3 el-amān efġān-ile zār eylerek döndüm gerü
külbe-i aḥzāna geldim diñliyor efġānemi

4 ḳılmadı ülfet baña bir ḥamm-ı cānān neyleyem
baḳa ḳaldım ḳaysveş hīç diñlemez efsānemi

5 ben nice kez can fedā ḳıldım mürüvvet etmedi
ʿāḳıbet ḥasretle gitdim bulmadım dür-dānemi

6 nic'olur ḥālim dirīġā ḳalmışam zār [u] ḥazīn
ey muʿālic tīz yetir bu derdime loḳmānemi

7 şükriyā bī-cā fiġān [u] zār edersin bü'l-heves
dil-rübā söyler niçün inkār eder iḥsānemi

539

-.-- / -.-- / -.-- / -.-

1 gelmedi devr [ü] zamān[a] bir de dil-ber sen gibi
durmadı ʿaşḳıñ yolunda ḳatle ḥāżır ben gibi

2 çün esīr oldum ser-i zülfeyn-i ʿanber-bārıña
yanaram şeb-tā-seḥer āteşle berg-i ter gibi

104a

3 ḥüsn [ü] nāz [u] cilveye dil-ber ṣaḳın olma ġurūr
çün olur faṣl-ı ḫazān bu neng döner sūsen gibi

4 gel ben-i bī-çāreye eyle teraḥḥum ey ṣanem
bes teġāfül yandı cānım āteşīn külḫan gibi

5 ḳoyma bu ġam-ḫāneyi seyl-āb-ı eşk etsin ḫarāb
bulamazsın bir daḫi bir ḫāne-vīrān ben gibi

6 cevre ṭāḳat ḳalmadı allāh içün ʿafv et beni
senden ayrı tīredir bu dīdeler āhen gibi

7 şükriyā ʿirfānlar içre yoḳ yeriñ tek ṭur bugün
görmedim ʿuşşāḳ içinde bir de bī-ʿār sen gibi

540

-.-- / -.-- / -.-- / -.-

1 olmuşam bir dil-beriñ dīvāne-i bī-çāresi
tārmār etmiş vücūdum nergis-i ḫammāresi

2 böyle bī-ʿār olmuşam gördükde rūyun eylerem
her temennālar ki yoḳdur miṣl[i] anıñ vāresi

3 derdime dermān bulunmaz hīç bilmem neyleyem
yoḳ durur ölmekden özge ben żaʿīfiñ çāresi

4 böyle bir ġaddāra dil verdim ḥamāḳat eyledim
zār [u] ser-gerdān ḳalıp cānım igen āvāresi

5 şükriyā besdir felekler yandı āhıñdan seniñ
böyle mühlik derdiñ olmaz ölmeyince çāresi

541

-.-- / -.-- / -.-- / -.-

1 bir perī-peyker ʿazīziñ olmuşam üftādesi
tā ilā yevmü'l-ḳıyām bo[y]numdadır ḳıllādesi

2 biñ kezin günde beni ḳatl eyleyip iḥyā eder
ʿaşḳına tāḳat getirmem olmuşam ber-bādesi

3 geh kemend-i zülfüne ḳandīl gibi cānım aşar
geh keser başım döker ḳanım ruḫ-ı cellādesi

4 ġabġab-ı çāh-ı zenaḫdān aldı ʿaḳl [u] hūşumu
ola mı bir gün ʿaceb olsam anıñ irşādesi

5 şükriyā ʿaşḳıñ kemālin bulmamışsın neyleyem
ṣabr ḳıl elbette bir gün nūş olur ḥaḳ bādesi

104b

542

-.-- / -.-- / -.-- / -.-

1 bir perīveş meh-cebīniñ olmuşam divānesi
yeñiden düşdüm ġam-ı ʿaşḳına ben ḳurbānesi

2 raḥm ḳıl ḳurtar ḫadeng-i tīr-i müjgāndan beni
şol cemāl-i bī-miṯāliñ olmuşam ḥayrānesi

3 ḳalmışam ḥayrān [u] ser-gerdān özümden bī-ḫaber
ḳıl kerem ġamdan ḫalāṣım derdimiñ dermānesi

4 ġāyet eylersin baña ẓulm [u] taʿaddī mehveşim
ḫoş gelir elbet saña dīvāneler efġānesi

5 şükrīyi ʿafv eylegil ey bī-vefā ẓālim felek
ʿālemi seyl-āba verdi dīde-i giryānesi

543

..-- (-.--)/ ..-- / ..-- / ..-(--)

1 menbaʿ-i ʿilm [ü] ʿamel kāmil-i ʿirfān bedrī
maʿden-i faẓl [u] şeref ʿilmde sulṭān bedrī

2 maẓhar-ı luṭf-i ḫudā nādir-i ʿaṣr oldu bize
ʿāşıḳ-ı ṣāde-żamīr şiʿrde cevlān bedrī

3 hem belāġātda feṣāḥatda ʿadīm[1] aḳrāndır
mest olup bāde-i raḥmetle ġazel-ḫᵛān bedrī

[1] Beyitte adı geçen ‘Adîm’in 13. yüzyılda Halep’te yaşamış şair *İbnü’l-Adîm* (v. h. 660 / m. 1262) olması muhtemeldir. İbnü’l-Adîm, aynı zamanda Eyyubîler hakimiyetindeki Halep’te müderrislik, vaizlik ve kadılık yapmış, vezirliğe kadar yükselmiş bir devlet adamıdır (bkz. Sevim 1999, 478-479).

4 böyle bir mest-i ġurūr ʿārif-i ḥaḳ bī-pervā
ḫalḳ aña ẓann-ı gümān eyledi bühtān bedrī

5 bu zamānda bulunur şükrī hezārān şāʿir
līk ol nādir-i vaḳt oldu dıraḫşān bedrī

544

.---/.---/.--

1 göñül şād ol bugün cānāne geldi
içip mey mest-ile mestāne geldi

2 ṣaçaḳlar ṣalmış ol şīrīn miyāne
hezārān nāz-ile seyrāna geldi

3 ḳamu başdan ayaġa nāz [u] ʿişve
ḳırar ʿāşıḳları ḥaşmāne geldi

4 ḳamer-ṭalʿat melek-ḫaṣlet nigārım
çekip şimşīr ḳaṣd-ı cāna geldi

5 nice ben olayım ḳurbānı anıñ
baña luṭf eyleyip mihmāne geldi

105a

6 gülistānda çiçekler munṭaẓırı
ki seyr içün ṣanem bustāna geldi

7 tedārik ḳıl dediler şükrī şimdi
uyandı baḫtıñ uş cānāne geldi

545

..-- (-.--)/..--/..--/..-(--)

1 ne bulursun güzelim bende vefādan ġayrı
ne oñar ʿāşıḳ-ı bīmāra cefādan ġayrı

2 kim eder ḥālimizi ʿarż nigāra bilmem
kim dutar destimizi bārī ḫudādan ġayrı

3 nīm-cānam anı hem dosta niṣār eylerdim
eger olsaydı rıżā cāna fedādan ġayrı

4 böyle bed-ṭāliʿmiz buldu nuḥūset zāhid
ḳalmadı elde ʿinān fażl-ı ḫudādan ġayrı

5 ḳatlimiz ḳılar ḥelāl ḳanḳı kitābdan bilmem
ḳalmadı raḥm edici kimse fetādan ġayrı

6 ʿāşıḳ-ı ṣādıḳa bir luṭf gerekdir yoḳsa
bir gedā olsa n'olur saña ḫaṭādan ġayrı

7 şükriyā ṣabr gerek söz ne lāzımdır kim
ne gelir bilmem eliñden de rıżādan ġayrı

546

.--- / .--- / .--- / .---

1 fiġān kim bir civān-ı ḥūb-rū terk-i cihān etdi
bıraḳdı ʿizz [ü] şānı ʿazm-i bāġ-ı cāvidān etdi

2 yatıp dıḳ[1] ʿillet-ile bu zamān eyyūbveş rencūr
şehādet rütbesi taḥḳīḳ anı cennet-mekān etdi

3 peder māder birāderler ḳalıp nālān [ü] ser-gerdān
bu nev-res nev-civān ḥayfā vücudun bī-nişān etdi

4 ilāhī cürmünü ʿafv et muḥammed muṣṭafā ḥaḳḳı
vücud[u] maḥv-ı ʿillet oldu terk-i ḫānmān etdi
105b
5 dedi tārīḫ-i hātif şükriyā bu pāk-i maʿṣūma
ḳonup ṭaşında yā murġ ile hem ʿazm-i cinān etdi

547

bunu ḳabrim ṭaşında yazalar

-.-- / -.-- / -.-- / -.-

[1] *Dık*: Erime hastalığı, verem (bkz. Ahmet Vefik Paşa 2000, 590).

1 yā ilāhī şol mübarek ism-i aʿẓam ḥürmeti
ol ḥabībiñ ḥaḳ muḥammed muṣṭafānıñ ʿizzeti

2 eyle ḳabrin ravża-i cennet be-ḥaḳḳ-ı çār-yār
gece gündüz eylesinler ḥūri ġılmān hizmeti

3 el çekip fi'l-cümleden terk etdi emvāl [ü] menāl
rūḥ-ı pāki eyledi ḫuld-ı berīne rıḥleti

4 kim gelirse ḳabrim üzre fātiḥa ḳılsın edā
dīn ḳarındaşım oḳu üç ḳul huvallāh āyeti

5 hātif-i ġaybī dedi tārīḫ[i] şükrī der-zamān
ircıʿī[1] emrin işitdi rūḥ[u] buldu cenneti

548

-.-- / -.-- / -.-- / -.-

1 defʿ-i ġam ḳılmaḳ ne mümkin seyr edersem cenneti
böyle perkinmiş dil-i maḥzūna ʿaşḳıñ şevketi

2 ġurbet içre gece gündüz ḫurd [u] ḫ[v]ābım ḳalmadı
ana raḥminden getirdim kendim-ile ġurbeti

3 kimseniñ yā rab benim tek ṭāliʿ[i] dūn olmasın
saʿd umarsam naḥs olur baḫtım görürsün ḥikmeti

4 neyledim n'etdim ilāhī n'işledim dergāhide
ẕıllet [u] ʿilletle ḳıllet miḥnet etdiñ ḳışmeti

5 ṣabr-ı eyyūbe ne mümkin bende-i bī-çāreye
enbiyā bārın çeker mi ʿabd-i ʿāṣī ḳudreti

6 *sicn-i müʿmin*dir buyurdu faḫr-i ʿālem dehr-i dūn
bu kelāma şād olur bir ẕerre dil bī-minneti

[1] "Sen O'ndan razı, O da senden razı olarak Rabbine dön!" mealindeki Fecr Suresi 28. ayetten kısmî iktibas.

7 şükriyā ṣabr et ümīdiñ ḳaṭʿ ḳılma tañrıdan
her ḳuluñ ḥālin bilir bārī teʿālā ḥażreti

106a

549

.---/.---/.---/.---

1 nigārım şuʿle-i rūyuñ vücudum dāġdār etdi
nigāh [u] ġamze [vü] ġabġab (birle) [ile] derdim hezār etdi

2 raḳīb-i rū-siyāhla ülfet etmek dīdemi giryān
ḫırāmān reh-neverdiñ cism-i zārım ḫaksār etdi

3 ne inṣāf böyle ġaddār olduġuñ bāʿiṯ nedir bilsem
mürüvvet eyle cānā cevr cānım tārmār etdi

4 ṣorulmaz mı ṣanursın rūz-ı maḥşer senden ey meh-rū
baña bunca sitem ḳılmaḳ saña kim şuġl [u] kār etdi

5 kerem ḳıl bī-vefālıḳ resmini terk eyle sulṭānım
beni sen kāfire tesḫīr efendim kirdgār etdi

6 bilirsin rūz [u] şeb vird-i zebānım laʿl-i nābıñdır
bu ẓulmu senden evvel söyle ḳanḳı büt şiʿār etdi

7 yeter fikr et ḫudādan şükrī-i bīmār[ı] incitme
firāḳ-ı vaṣlıñız bī-çāreyi ġāyet figār etdi

550

-.--/-.--/-.--/-.-

1 es-selām ey nūr-i pākiñ ʿilm-i ẕātıñ maṣdarı
es-selām ey levḥ-i ḳudret nūr-ı ḥaḳḳıñ maẓharı

2 es-selām ey faḫr-i ʿālem bāʿiṯ-i īcādsın
es-selām ey menbaʿe'l-esrār-ı ʿirfān serveri

3 es-selām ey ibtidā naḳḳāş-ı naḳş ismiñ ḳılıp
es-selām ey noḳta-i ol mīm [ü] ḥānıñ miḳṭarı

4 es-selām ey *aḥsen-i taḳvīm*sin sen şübhesiz
es-selām ey ʿālem-i vaḥdetde ẕātıñ manẓarı

5 es-selām ey maʿden-i ḥilm [ü] ḥayā ʿilm [ü] edeb
es-selām ey ʿanber-i ṭabʿ-ı kemāliñ micmeri

6 es-selām ey ṣaḥib-i ḥamdü'l-livā ḫayrü'l-beşer
es-selām ey şāfiʿ-i ʿuṣṣāt [u] ehl-i maḥşerī

7 es-selām ey ṣāḥib-i tāc-ı burāḳ [u] ḥavżsın
es-selām ey ḫāk-i pāyiñ ʿarş-ı aʿlā efseri

8 es-selām ey ehl-i faḳra sen mülāzım hem penāh
çār-ḳurb [u] çār-yāriñ çār-ı saʿd-ı aḫteri

9 es-selām ey faḫr-i ʿālem ḳıl şefāʿat şükrīye
ol zamān teşḫīs ola cümle ʿameller defteri

551[1]

-.-- / -.-- / -.-- / -.-

1 bāda verme zülfleriñ ber-bād ḳılma cānımı
göklere erdirme cāna nāle-i efgānımı

2 ḳılma ser-gerdān ben-i bī-çāreyi ferhādveş
raḥme gel pür-nūr ḳıl bu külbe-i aḥzānımı

3 bir nice (kim) efġān ḳıldım firḳatiñle ey ṣanem
yandı ʿālem hīç işitmezsin dil-i sūzānımı

4 sīne-i sūzānımı ġırbālveş ṣad-çāk edip
luṭf edip bir kez n'ola sil dīde-i giryānımı

5 şükriyā eflāka erdi nāle vü zārım hele
geçdi günler ʿömr azaldı bulmadım cānānımı sene 1254

[1] Der-kenâr.

106b

552[1]

-.-- / -.-- / -.-- / -.-

1 fikriñiz ey nūr-ı dīde bī-ḳarār eyler beni
ārzū-yı vaṣlıñız bī-iḫtiyār eyler beni

2 meyliñiz yoḳdur baña bilmem nedendir mehveşim
bir muḥabbet-nāme her dem intiẓār eyler beni

3 vaḳf ḳıldım cānımı şīrīn-süḫanlar ʿaşḳına
ġonce-femler gördügümce dāġdār eyler beni

4 olmuşam āvāre neylem ʿaşinālardan cüdā
ṣūretiñde her kimi görsem şikār eyler beni

5 bu ḥaleb şehrinde çoḳ maḥbūbeler seyr eyledim
senden özge kimse var kim zerd [ü] zār eyler beni

6 ʿazm-i kaʿbe eyledim bāʿiṣ münevver türbe tek
kaʿbe hem senden şefāʿat iftiḫār eyler beni

7 dil-berim yegdir ḳapuñda ṣarf-ı cān biñ kaʿbeden
līk şükrī nefsdir kim kem-ʿayār eyler beni

553

-.-- / -.-- / -.-- / -.-

1 dehr-i dūn her günde bir nevʿ imtiḥān eyler beni
dem-be-dem sāʿat-be-sāʿat baġrı ḳan eyler beni

2 nice kim saʿy eyledim ṣubḥ-ı viṣāle ereyim
ṭāliʿ-i bed böyle żaʿf [u] nā-tüvān eyler beni

3 bir de ben tek ʿāşıḳ-ı şūrīde bulmazsın begim
ey dil-ārāmım girişme çün ḫazān eyler beni

[1] 5 ve 6. beyitler derkenara kaydedilmiş.

4 hem yine ʿıyd-ı viṣāliñden ümīdim kesmezem
ger yüz ıl ṭaʿn-ı raḳībān seng-i dān eyler beni

5 vāmıḳ-ı vaḳtem ne-bākim ṭaʿne-i zühhāddan
ḳatl[i] ger ʿafv eylese pīr-i muġān eyler beni

6 rūḥ-ı ḳudsem ʿıtret-i pākim ʿayāndır gün gibi
bir dıraḫtam bārver aḥmaḳ nişān eyler beni

7 seyyidim şükrī bi-ḥamdillāh ʿalī evlādıyam
anıñ içün bin yezīdān hep yamān eyler beni

554

.---/.---/.---/.---

1 göñül māh-ı muḥarremdir fiġānıñ dutsun eflākı
sipihr-i bī-vefā gör neyledi şol zümre-i pāki

2 yezīd-i bī-ḥayānıñ rāyet-i iḳbālini iʿlā
ḥüseyn-i pür-ṣafānı deşt-i erzemde bu ʻteşnākī

3 ciger-kūş-ı resūlullāh dirīġ [ü] zār perīşān-ḥāl
anıñ ḫūnuyla laʿl olmuş dirīġā kerbelā ḫāki

4 ḫuṣūṣā āl-i beyt-i muṣṭafā ʿişmetle ʿiffetle
perīşān ḫāṭır incikli mükedder dil elemnāki

107a

5 melā'ikler feleklerde fiġāna başladı bir bir
ḳılıp laʿnet yezīde yer ü gökde cümle aġlakı

6 deñizde ḥūt-ı māhīler ḳara berde olan vaḥşī
tażarruʿla fiġān eyler göñüller cümle ġamnākī

7 hezār-ender-hezārān biñ yezīde laʿnet olsun kim
ḳılıp rencīde ḫāṭır-ı resūlullāhı ḥaḳḳā ki

8 ḫudāyā intiḳām eyle yezīde rūz-ı maḥşerde
seyid şükrī dilinden ṣad hezārān laʿnet ān-rā ki

555

.--- / .--- / .--- / .---

1 dilā gör dehr bāġında ʿadedsiz lālezār açdı
benim baḫt-ı kemīnimden göñülde ḫārzār açdı

2 ne mūm etdim ne bāl etdim ḫasāret oldu sevdāmız
ne dürlü verd-i raʿnā dikdim ise ʿayn-ı ḫār açdı

3 ḥicāz [u] mıṣr u şām istanbulu gezdim seyāḥatle
ne ʿilm [ü] ne ʿamel ṭāliʿ ne bir burc-ı ḥiṣār açdı

4 fenā günde ṭulūʿ etdi felekden kevkeb-i baḫtım
fe ānen taḥte ānin bes tenezzül birle tār açdı

5 yeter ey seyyidim şükrī şikāyet etme ṭāliʿden
ḫudā ḳā[dir] durur biñ ʿuḳde-i bed-rūzgār açdı

556[1]

.--- / .--- / .--- / .---

1 göñül bir mürdedir senden meded yā ġavṯ-ı geylānī
eriş feryādıma ḥālim perīşān dilde sūzānī

2 esīrem dām-ı ẕenb içre yüzüm ḳara elim ḫālī
meded yā ḥāmi-i baġdād [u] zevrā cāy-ı nūrānī

3 günāhım ḥadden efzūndur beni meẕmūm eder ʿālem
ʿadūdan ḥıfẓ ḳıl bu bende-i pür-ẕenb [ü] noḳṣānı

4 bulur senden şeref dāʾim melek ins [ü] ecinnā feyż
beni maḥrūm ederseñ ḫāşe lillāh ey kerem kānı

5 buyurmuş şükriyā bir ehl-i dil bu mıṣraʿ-i mevzūn
ki bir şīrān şeref-dār u seg-i dergāh-ı geylānī

[1] Der-kenâr.

567

.--- / .--- / .--- / .---

1 ʿaceb bilmem neden efġānıma dildār inanmaz mı
żaʿīf oldu tenim mū tek sitemden yār uṣanmaz mı

2 ḳamu mehveş eder ʿuṣṣāḳına luṭf-ile şefḳatler
benim yārim ʿaceb ḫavf eyleyip ḥaḳdan utanmaz mı

3 şeb-i deycūrda ḳaldım meded yā ḫayder-i kerrār
n'idem bu ṭāliʿ-i bed ḫᵛāb-ı ġafletden uyanmaz mı

4 kemāl-i ḥüsn-ile bir gün bulaydım maḳṣadım yā rab
ġarīb [ü] bī-kes [ü] nālān ʿaceb burcum dolanmaz mı

5 bilirsin mehveşim kim *külli şey'in hālikun* emrin
ʿaceb ol naṣṣ-ı ḳātʿı āyetin taḥḳīḳ ṣanmaz mı

6 baña bir ʿömrdür bunca siyāsetler neden geldi
ḳamu ol bī-vefādandır niçün ġamdan uṣanmaz mı

107b

7 ne dürlü cevr ederse şükriyā ṣabr eyle dildārıñ
maḳām-ı ṣābirīne ġālibā ḳalbiñ inanmaz mı

558

-.-- / -.-- / -.-- / -.-

1 ey dirīġā dehride yār-i muvāfıḳ ḳalmadı
dil bilen ḥāl añlayan dildār-ı ṣādıḳ ḳalmadı

2 ḳalmadı ʿārif cihānda oldu ʿālem ber-ṭaraf
dil-ber-i nā-dānlara hīç ḳadr-i ʿāşıḳ ḳalmadı

3 ḥüsn bāzārında olmuşdur kesād ḫūb çehr[eler]
zümre-i ʿuṣṣāḳda bir merd-i lāyıḳ ḳalmadı

4 merdüm-i nā-dāna raġbet günde artar ey göñül
ʿāḳil [ü] kāmiller[e] bir ẕerre vāṣıḳ ḳalmadı

5 şükriyā vaḳt oldu gelsin mehdī-i ṣāḥib-zamān
ḥayf kim ol ḥażrete bir merd-i lāyıḳ ḳalmadı

559

-.-- / -.-- / -.-- / -.-

1 firḳat ey dil-ber viṣāl-içün kebāb eyler beni
n'ola ersem vaṣlıña ḥayret ḫarāb eyler beni

2 çarḫ-ı ẓālim bir ṭaraf aġyār cevr[i] bir ṭaraf
iki yandan iki ẓālim baġrı āb eyler beni

3 görmedim aṣlā gürūh-ı ḫūblarda bir vefā
ḳanḳı maḥbūbu seversem dil-kebāb eyler beni

4 gelmeseydim kāş ki bu naḥs [u] fāsıḳ dehre ben
her ṭarafdan dehr-i fānī dīde-āb eyler beni

5 yatdılar mecnūn [u] ferhād ḳalmadı ʿaşḳ içre er
benden özge yoḳ felek tīre ḥicāb eyler beni

6 ben ki ʿirfān-ı cihānam ʿaşḳ meydānında ferd
firḳat-i vaṣl-ı bütān bī-ḫurd [u] ḫ[v]āb eyler beni

7 şükriyā ger ʿaşḳ meydānında ölsem şāhidem
ḫūn-rengīnim şehīd-i pür-ṣevāb eyler beni

108a

560

-.-- / -.-- / -.-- / -.-

1 firḳat ey mehveş cüdā ser-geşte zār eyler beni
tīre baḫtım ṣubḥ olunca bī-ḳarār eyler beni

2 senden ayrı ḫurd [u] ḫ[v]ābım ḳalmadı cānā meded
ḳays-ı giryānam bugün devrān tebār eyler beni

3 n'ola ḥālim sensizin bu külbe-i aḥzānda
bülbül-i şūrīdeveş ʿaşḳıñ hezār eyler beni

4 ḫavf-ı ʿuḳbā sende yoḳdur bende ṣabr ey dil-berā
ʿāḳıbet derd-i derūnu dīḳ-i nār eyler beni

5 bir vefālu görmedim ben reh-neverd-i ʿaşḳda
her ṣanem sevdim cihānda kem-ʿayār eyler beni

6 rind-i ḳallāşam ḳalender bir ʿaṣādır āletim
seyr-i ser-gerdān seyāḥat ḳalb-i tār eyler beni

7 şükriyā terk et ṣanemler ʿaşḳını bī-bāk ol
kes taʿalluḳ her güzelden kem-ʿayār eyler beni

561

-.-- / -.-- / -.-- / -.-

1 nuṭḳuñuz ey nūr-ı dīde bī-zebān eyler beni
ārzū-yı vaṣlıñız hem baġr[ı] ḳan eyler beni

2 olmuşam āvāre bilmem senden ayru neyleyem
bir muḥabbet-nāmeñiz bād-ı ḫazān eyler beni

3 meyliñiz yoḳdur baña yā rab ne ʿiṣyān eyledim
bend-i zindān cāyım oldu dehr fān eyler beni

4 vaḳf ḳıldım cānımı şīrīn-süḫanlar ʿaşḳına
her güzel bir nevʿ-i ḫāṭır imtiḥān eyler beni

5 şükriyā bī-çāre ḳaldım çarḫ ẓālim baḫt dūn
ṭāliʿim kem ʿaşḳ ṭuġyān dīde-ḳan eyler beni

562[1]

-.-- / -.-- / -.-- / -.-

1 bir güzel görsem mevāz-ı ʿaşḳ-ı āb eyler beni
gece gündüz firḳati bī-ḫurd [u] ḫᵛāb eyler beni

2 pīrliḳ vaḳtinde dutdu yaḳamı sevdā-yı ʿaşḳ

[1] Der-kenâr.

ḳanda bir maḥbūb görsem bī-ḥesāb eyler beni

3 nāz ü ʿişve pāy-bend etmiş ben-i şūrīdeyi
her ṣanem her ġonce-fem baġrı kebāb eyler beni

4 elde yoḳdur iḫtiyārım ṭaʿne ḳılma zāhidā
böyledir taḳdīr her mehveş ḫarāb eyler beni

5 şükriyā taḳdīre gerden-dāde ol seyr et güzel
ṭaʿneden pāk dutma zinhār behre-yāb eyler beni

563

.---/.---/.---/.---

1 ümīdiñ baġla ḥaḳḳa bir ḳula iḳrār yetmez mi
hele ḳaṭʿ-ı ümīd etmek dil-i inkār yetmez mi

2 mürüvvet ḳıl yeter fiʿl-i ḳabīḥ etme utan ey dil
sebük-bār ol omuzuñda olan aṣfār yetmez mi

3 erişdi vaʿde-i nefḫa elinde ṣūr-ı isrāfīl[1]
utan ḥaḳdan peder cānı göñül ġaddār yetmez mi

108b

4 ṭarīḳ-i müstaḳīme girdiler ābā vü ecdādıñ
unutduñ n'oldu ey bī-ʿār saña bu ʿār yetmez mi

5 gel ey ṣarrāf-ı bī-hūde yeter ṣarf eyle ol genci
saña mīrāṯ olan genc ġamze-i dildār yetmez mi

6 erişdiñ sinn-ile elli tevāriḫi bulup ʿömrüñ
ne mum etdiñ ne bāl etdiñ ḫacālet nār yetmez mi

7 ne ḳalbiñ ḳāṣīdir ẓālim ne derdiñ var ne dermānıñ
nice ṣayrusun (ki) ey ġāfil timārıñ yār yetmez mi

8 bugün de bir ticāretdir bu dehr-i fānīye geldik
ne ʿilm [ü] ne ʿamel sende ḫaṭarlu ġār yetmez mi

[1] *İsrâfîl*: Kıyamet vaktinde, Allah'ın izni ile sûra üflemekle vazifeli (bkz. *Sûr*), dört büyük melekten biri (bkz. Serdar 2008, 235-236).

9 ümīdiñ şükriyā kesme ḫudānıñ ʿafv[ı] artuḳdur
dutan dāmān-ı aḥmed şerʿini muḫtār yetmez mi

564

.---/.---/.---/.---

1 diriġā rūy-ı dünyāyı yine fisḳ [u] fiten dutdu
fezāyı revnaḳ [u] bezmi cefā ile miḥen dutdu

2 yatıp erbāb-ı ʿirfān ʿadm ol ḫāk-i meẕelletde
anıñ cāyın müzaḫref ʿucb u kibr ü men diyen dutdu

3 unutdu ḫalḳ-ı ʿālem ḥaḳḳa meyl etmek yolu ḥayfā
ḥaḳāyıḳ ehl[i] vardı öñce ḫoş cāy-ı ʿaden dutdu

4 ber-ā-ber oldu küfr ile hele īmān şad ḥayfā
cehālet merkezin şimdi dirīġā ʿilm eden dutdu

5 bize nevbet gelince şükriyā bu dehr-i fānīde
eline sāḳī-i bezm-i ezel bir cām-ı fen dutdu

565[1]

şükrī

.---/.---/.---/.---

1 yine bir mehveş-i mümtāza dil ḥayrān [u] zār oldu
yine sevdā-zede cān ʿaşḳ içinde zerd [u] zār oldu

2 yine deprendi bir vecd-i mecāzım pīrliḳ vaḳti
yine manṣūrveş pīrāne-i seyrān-ı dār oldu

3 yine elli iki ʿömrümde ʿaşḳ-ile şehīr oldum
yine vīrāne göñlüm ḥasret-ile tārmār oldu

[1] Der-kenâr.

4 yine bir dil-bere dil yandı bir bāzār-ı ʿaşḳ içre
yine bir ḫavl-i ser ʿāşıḳ cihānda şermsār [oldu]

5 yine üftāde olduñ şükriyā terk-i mecāz eyle
yine ḳaldıñ esīr [ü] der-be-der ʿömrüñ tebār oldu

566

..-- (-.--)/ ..-- / ..-- / ..-(--)

1 ey şehenşāh-ı ʿarab cümleden aʿlā nesebi
eyleyen nūr-ile tenvīr ḳamu türk [ü] ʿarabı

2 iftiḫār etse ʿaceb mi saña yeṯrible mekī
çār kitāb içre seni müctehid eyler ketebi

3 gözlerim merdümü ki mefḫar-ı ʿālem sensin
dūzaḫa girse gerek terk ḳılan ʿayn-ı edebi[1]

109a

4 resm-i *levlāke* münāsib saña miʿrāc-ı guzīn
çeşm-i dünyā-ile dīdāra yetirdiñ ṭalebi

5 iftiḫār-ı ʿarab [u] türk [ü] ʿacemsin sen kim
seni medḥ etmege dil ʿāciz eyler edebi

6 nice meddāḥ ola kim medḥ ede ẕāt-ı pākiñ
saña vaṣṣāf ḫudādır kime var yol yā nebī

7 ravża-i pāk-i şerīfiñ gören ādem elbet
bāʿiṯ-i ʿafv olur ger ʿacemi ger ʿarabı

8 dü-cihān nūr-ı münīr oldu ḳudūmüñden tā
ʿālemi eylediñ iḫyā ḳamu buldu ṭarabı

9 şāfiʿ-i rūz-ı cezā cemʿ-i melā'ik faḫri
ism-ile aḥmed [ü] maḥmūd [u] muḥammed ʿarabī

[1] Peygamber'in huzurunda edepli davranmaktan, aksi halde amellerin yok sayılacağından bahseden Kur'ân-ı Kerîm'in 49. suresi olan Hucurât'ın ilk iki ayetini telmih. Ayetlerin meali: "Ey iman edenler! Allah'ın ve Peygamberi'nin önüne geçmeyin. Allah'a karşı gelmekten sakının. Şüphesiz, Allah hakkıyla işitendir, hakkıyla bilendir. Ey iman edenler! Seslerinizi, Peygamber'in sesinin üstüne yükseltmeyin. Birbirinize bağırdığınız gibi, Peygamber'e yüksek sesle bağırmayın, yoksa siz farkına varmadan işlediklerniz boşa gider." Ameli olmayan kişinin, beyitte söylendiği üzere Cehennem'e gitmesi beklenir.

10 sensin ol rūḥ-ı muṭahhar kerem [ü] luṭf-ı ilāh
buldu senden keremi mürsel ü vehbī [ü] nebī

11 naẓar-ı luṭfuñ umar bu yüzü ḳara şükrī
ḳomadı gezdi seniñ ʿaşḳıña şām [u] ḥalebi

567

-.-- / -.-- / -.-- / -.-

1 mürşid-i rāh-ı ḫudā eş-şeyḫ aḥmed ḳādirī
menbaʿ-i ʿilm-i hüdā eş-şeyḫ aḥmed ḳādirī

2 evvelā cümle ṭarīḳat bāġınıñ bir ġoncesi
ṣāḥib-i ḥilm [ü] ḥayā eş-şeyḫ aḥmed ḳādirī

3 maʿden-i ʿilm [ü] ʿamel hem menbaʿ-i esrār ol
meyve-i bāġ-ı vefā eş-şeyḫ aḥmed ḳādirī

4 sākin-i kerkük [ü] ʿālī-ḳadr [u] bin maḥmūd kim
nām-ı meşhūr-ı veġā eş-şeyḫ aḥmed ḳādirī

5 post-nişīn-i şeyḫ ʿabdu'l-ḳādir ol merd-i ḫudā
pīşvā vü reh-nümā eş-şeyḫ aḥmed ḳādirī

6 cāmiʿ-i remz-i rumūz [u] server-i ehl-i ḫuşūʿ
ṣāḥib-i ʿizz [ü] ʿalā eş-şeyḫ aḥmed ḳādirī

7 ṣad hezārān ṭālibinden kemteri şükrī benem
şāfiʿ-i rūz-ı cezā eş-şeyḫ aḥmed ḳādirī

568[1]

-.-- / -.-- / -.-- / -.-

1 luṭf edip ben bī-kese ḳādir ḫudā gör ṭāliʿi
nerde kerkük mışr nerde ḳıl tefekkür şāniʿi

[1] Der-kenâr.

2 maġribistān iḳlimin seyrān ḳıldım ser-be-ser
fırlanıp mıṣr [u] ḥicāz oldum cebeller ḳāliʿi

3 mıṣr şehrinde hezārān er ziyāret eyledim
ḳıbleye ḳarşu muḳābilde imām-ı şāfiʿī

4 sitti zeyneb[1] kaʿb el-aḫbār[2] bū ʿalī sīnā[3] ʿazīz
çārşū başında ber-ā-ber cümle yatar rāfiʿi

5 neẕrim olsun dem dökem ʿaşḳ-ile mıṣrıñ erleri
ḥac edip baġdāda varıp şükriyā sen ḳāliʿi

109b

569

-.-- / -.-- / -.-- / -.-

1 mehveşā şemʿ-i cemāliñ pāy-māl eyler beni
firḳat-i ʿarʿar miyānıñ ten-hilāl eyler beni

2 şöyle bir zībā güzelsin ḥüsnüñe yoḳdur bedel
ṣubḥ-ı vaṣlıñ ārzū[s]u ehl-i ḥāl eyler beni

3 bir murāda yetmedim geşt eyledim dünyāyı ben
her merāḥilden gelir mecnūn suʾāl eyler beni

4 sen beni bir ʿömrdür terk etdiñ ey leylāveşim
merḥamet ḳıl ḥālime ʿaşḳıñ nevāl eyler beni

---

[1] *Seyyide Zeyneb*: Hz. Ali ile Hz. Fâtıma'nın en büyük kızları (v. h. 62 / m. 682). Kerbelâ vakası esnasında kadınların ve çocukların hamisi olmuş; sonrasında ise Kerbelâ'nın şahidi olarak yaşananların bir sonraki nesillere aktarılmasını sağlamıştır. Çeşitli kaynaklarda Medine, Kahire ya da Şam'da irtihal ettiği; kabrinin ise Şam'da yahut Kahire'de olduğu söylenmektedir (bkz. Özkan 2013, 356-357).

[2] *Ka'b el-Ahbâr*: Yemen'de doğmuştur. Geniş malûmatı nedeniyle el-Ahbâr lakabı ile anılmıştır. Bir Yahudi âlimin oğlu olarak benî İsrail ile ilgili oldukça zengin birikime sahiptir. Ömrünün sonunda Humus'a yerleşen Ka'b el-Ahbâr, Bizanslılarla yapılan savaşlara katılmış, h. 32 / m. 664 yıllarında burada rıhlet etmiştir (bkz. Çınar 2006, 62).

[3] *İbn Sînâ*: Büyük Türk filozof ve tıp üstadı (v. h. 428 / m. 1037). Tam adı Ebu Ali el-Hüseyin ibn Abdullah ibn Hasan ibn Ali İbn Sina'dır. Horasan'da doğmuştur. Daha sonra Buhara'ya geçip ilk tahsilini burada almıştır. Henüz on sekiz yaşında bütün ilimleri ezberlemiştir. Bir süre vezirlik yapmış, ordusunun kendisine isyan etmesiyle dört ay kadar hapis yatmıştır. 58 yaşında Hemedan'da irtihal etmiştir. Kısa sayılabilecek hayatının her anında, hapiste, at üstünde, vezirlik yaparken, gece ve gündüz, her zaman okumuş, yazmış ve münakaşalarda bulunmuş bir âlimdir (bkz. Altıntaş 1985, 9-13).

5 yād-ı vaṣlıñ eylemekden dilde tābım ḳalmadı
kehrübāveş[1] zerd [ü] zāram şevḳ-i lāl eyler beni

6 nār-ı ʿaşḳıñ ey ṣanem āteşden artuḳdur baña
ey mürüvvetsiz yeter firḳat züḥāl eyler beni

7 şükriyā terk etmezem tā cān bulur bī̇mār-ı ten
ʿāḳıbet bir gün efendimdir suʾāl eyler beni

570

.---/.---/.--

1 ilāhī̇ ʿafv ḳıl diñle nidāyı
ḳabul et dergehinde bu duʿāyı

2 muḥammed muṣṭafā nūr ḥaḳḳı-içün
şefīʿ eyle bize ḫayrü'l-verāyı

3 ki sensin ḳādir-i dānā tüvānā
ʿademden ḫalḳ edensin ṭī̇n [ü] māyı

4 mürüvvetden ḫalāṣ et ben żaʿī̇fi
delī̇lim ḳıl ʿaliyyü'l-mürteżāyı

5 ḫudāyā *neccinā min[e'l-]ʿusrin*[2]
ki dūr eyle ḳuluñdan bu belāyı

6 faḳır derdi beni cāndan üzüpdür
ʿaṭāvuzdan ṭaleb ḳıldım ġınāyı

7 be-ḥaḳḳ-ı ehl-i beyt-i muṣṭafā-çün
dedim evvel şehī̇d-i kerbelāyı

8 ikinci şol ḥasan evlād-ı zehrā
o server zehrā-çün atdı fenāyı

[1] *Kehrübâ*: Kehribar, samankapan. Farsça keh (saman) ve rübâ (kapan) sözcüklerinin birleşmesiyle oluşmuştur. Sarı renkli kıymetli bir taştır (bkz. Sami 1317, 1220).
[2] "Bizi zorluktan kurtarıver."

9 imām zeyne'l-ʿabā nūr-ı mükerrem
şefīʿim eylegil ol pür-ṣafāyı

10 muḥammed bāḳırıñ nūr[u] ḥaḳıyçün
yine ṣoñra ʿalī mūsī rıżāyı

11 muḥaḳḳaḳ caʿfer[i] sevdim göñülden
aña tefvīż ḳıldım cümle rāyı

12 taḳiyyü bā-naḳī evlād-ı ḥayder
ḳılam mūsā-yı kāẓımdan ricāyı

13 ḥasan ʿasker penāh-ı ʿaskerīdir
muḥammed mehdīdir ṣāḥib-livāī

14 yine evlād-ı ṭayyīb ṭāhirīne
bağışla cürmümü göster liḳāyı

15 bu seyyid ḥācı şükrī oldu maḥrūḳ
şefīʿ et kendine ḫayrü'l-verāyı

110a

571

-.--/-.--/-.--/-.-

1 çıḳdı lafżıñ orta yerden nā-geh istincā gibi
ʿārifān rīdend tū peydā şodī ġayṭā gibi

2 ḳıldılar ġāyetle istibrā rekīk aḳvāliñe
ʿāciz oldum meclis içre ol zamān şeydā gibi

3 bu kelām anıñ degildir söyledim mevlā ḥaḳı
tā size ṭaʿn olmaya ey bī-ḫaber cühlā gibi

4 līk bu meşhūrdur kim herkesin miḳdār söz[ü]
kişi ne miḳdār olursa söz[ü] ol maʿnā gibi

5 ey edebsiz ṭıfl-ı mekteb hicve saʿy etmek ʿabeṯ
āḳıbet ecreb olursun şol sekī mūsā gibi

6 ẕāt-i nā-pākiñ hele maʿdūmdur bu beldede
kimse bilmez kim nedendir ḫilḳatiñ caʿlā gibi

7 perde-i ʿiffetde eklin it(*) bugün zenlerle tā
bulasın şöhret cihānda şol resūl nirmā(*) gibi

8 kendiñe lāyıḳ bir ebter bul anıñla baḥṣe gir
ben saña olmam ḥerīf bil nādirem selmā gibi

9 el bilir biñ sen gibi çocuk çırāġım var benim
çoḳ baġırma nān-ı deryūz[u] ḳapan ḳa(ṭ)ṭā gibi

10 sen denī ḫuffāş olup ʿanḳāya ḳarşu söyleme
cīfe-ḫor kerkes olur mu söyleye ʿanḳā gibi

velehu eyżen

11 olmadın ādemleriñ üçden biri ey bī-edeb
dem ursun bir bütün köfte yudun mama gibi

12 kes dilin epsem otur ey kend'özüñden bī-ḫaber
yuduban bir başḳa yerden ataram ḫārā gibi

13 sen hele nev-reste ḳız tek bikriñi ḥıfẓ eylegil
baş aşaġa fırlanırsın nā-gehān ʿablā gibi

14 ḥürmet etdim ḫocama ism-i muḥammed ḥaḳḳı-çün
yoḳsa ber-bād eyler-idim seni naʿl-i pā gibi

15 gelmesin tek ṭur yüzüñ tek ḳara mektūbuñ baña
ḫod bilirsin durmuşam bir şīr-i ner ġarrā gibi

16 ḥāyı terk et maḥlaṣ-ı nā-pākiñizden ne ḳalır
ol ze yā'yı tek yeter eyle fiġān ḥalhā gibi

110b

17 ʿārifī billāh eger var-ise şimdi dehride
ben ki ol ẕāt-ı şerīfem olmazam sizla gibi

18 ḳıl mürüvvet seyyidim şükrī yeter ḥāliñ nedir
baḥr çaġnar mı düşerse it eger āʿmā gibi

572

.---/.---/.---/.---

1 yine güller açıldı kūḥ [u] ṣaḥrā lālezār oldu
giyip elvān ḳavārīr hep çiçekler gül-ʿizār oldu

2 erişdi vaʿde-i nev-rūz açıldı perde-i ʿişmet
muḥabbet cūş urup yandı cigerler dāġdār oldu

3 libās-ı surḫ u zerd-ile çıḳıp seyrāna mehveşler
piyāle oldu nūş-ā-nūş yanaġlar laʿlvār oldu

4 hezārān nāz [u] ʿişveyle perīveş māh-rū dil-ber
yanıp pervāneveş ʿāşıḳ yer üzre ḫāksār oldu

5 ne ḫoş mevsim durur şükrī bugün gülzārlar pür-nūr
perīveş dil-rübālar seyr eder ʿālem bahār oldu

573

.---/.---/.---/.---

1 ilāhī bu ne ḥikmetdir ḍalālet dutdu dünyāyı
unutdu yek-cihet insān olan ṣuġrā [vü] kübrāyı

2 ʿamel yoḳ şānıña lāyıḳ ḫudāyā cinn [ü] insānda
ṭarīḳ-i fısḳa meyl eyler ḳamu pīr şeyb [ü] bernāyı

3 mesākīn ḳaldı ser-gerdān çıḳarsa ṭaşrada yaġma
girerse şehr-i kerküke içer bir cām-ı ifnāyı

4 ne ḥikmetdir bu ḫıṭṭa fısḳ [u] ḳatle cümle māʾildir
dutupdur yer yüzün fitne dolaş baġdād [u] başrāyı

5 ne ʿilm [ü] ʿālime raġbet ne ḥākim ḥükmüne ḳādir
żaʿīf üftādeler ḳalmış ẕelīl ez-dest-i süflāyī

6 çıḳıp ʿālemde ṭavrından eger sād[ā]t eger ʿālim
fesāda māʾil olmuşlar unudup dīn-i ġarrāyı

7 güzeller çekdiler ser ḫırḳaya şükrī yeter söyle
sülūk et rāh-ı ḥaḳ sen de unut dilden bu sevdāyı

574

.---/.---/.---/.---

1 ilāhī defʿ ḳıl bizden vebāyı muṣṭafā ḥaḳḳı
ebū bekr [ü] ʿömer ʿoṯmān ʿaliyyüʾl-mürteżā ḥaḳḳı
111a
2 be-ḥaḳḳ-ı āl-i beyt-i ḫānedān ʿafv et bizi yā rab
vebā vü ṭaʿn-ı ṭāʿūndan ḥasan ḫulḳ-ı rıżā ḥaḳḳı

3 bağışla cürmümüz yā rab be-ḥaḳḳ-ı çār deh-i maʿṣūm
yine ez-deşt-i zevrā yaʿnī şāh-ı kerbelā ḥaḳḳı

4 reʾis-i ehl-i ʿiffet ḳāfile-sālār-ı ḫatunlar
esīr ü bī-nevā öksüz ḳalan zeyneʾl-ʿabā ḥaḳḳı

5 ḳılan bağdādı rūşen nūr-ile miṣbāḥ-ı nūrānī
muṭahhar ẕāt-i pāk-i kāẓimīn-i pür-ṣafā ḥaḳḳı

6 bulan ʿilm-i bedāīʿle cihānda şöhre-i ḫāṣṣa
ki yaʿnī ṣādıḳüʾl-ḳavl ol reʾis-i evliyā ḥaḳḳı

7 ʿalī mūsī rıżā şā[h]-ı ḫorāsān mürşid-i kāmil
şerāfet maʿdeni şāh-ı taḳıyy ol bā-vefā ḥaḳḳı

8 ʿalī aṣġar naḳī kāmil ki oldur zümre-i ṭāhir
göñül taḫtında sulṭān pīşvā vü reh-nümā ḥaḳḳı

9 ḥasan ʿasker dilīr-i *innemā* nūr-ı muṭahhardır
imāmet merkezinde kāmil ol merd-i ḫudā ḥaḳḳı

10 be-ḥaḳḳ-ı mehdiyüʾl-hādī muḥammed ibni ʿabullāh
fütüvvet-ehl şed-i maḥşerde hem ṣāḥib-livā ḥaḳḳı

11 size feryād eder cān [u] göñülden bu seyid şükrī
yarın maḥşerde olasız şefīʿi muṣṭafā ḥaḳḳı

575

-.-- / -.-- / -.-- / -.-

1 ḥāmī-i dīn-i muḥammed sāḳī-i kevşer ʿalī
nūr-i vāhid[d]endir ibn-i ʿamm-i peyġamber ʿalī

2 menbaʿü'l-esrār [u] ḥikmet ḳāmıʿ-i küfr [ü] girān
vāriş-i aḥmed velīler üzre bir defter ʿalī

3 maḥrem-i ḫayrü'n-nisā zevcü'l-betül şāh-ı necef
mesned-i ṣadr-ı ḫılāfet cā-nişīn ṣaf-der ʿalī

4 ol ḥasan ḫulḳ-ı rıżādır dü-cihānıñ serveri
ekber-i evlād-ı zehrā ibn şol ḥayder ʿalī

5 ol ḥüseyn-i kerbelā şāh-ı şehīdān nūr-ı ḥaḳ
zübde-i evlād-ı ṭāhir maʿden-i enver ʿalī

6 ʿıtret-i ṭāhirden ol zeyne'l-ʿabā oldu imām
cedd-i pāk-i murteżā şol ḫᵛāce-i ḳanber ʿalī

7 ol muḥammed bāḳır oldu reh-nümā-yı ḫāṣṣ [u] ʿām
vāriş-i şāh-ı necef ol ṣāḥib-i minber ʿalī

111b

8 mūsī-i kāẓım olup miṣbāḥ-ı baġdād burc-ı nūr
mālik-i leşker ḫavāṣ [u] ʿāmdır bihter ʿalī

9 hem ʿalī mūsī rıżādır *hel etā* bāġında gül
ḫāk-i pāyi çeşmime ḫoş tūtiyā server ʿalī

10 şāh taḳiyyü bā-naḳī nām-ı muḥammed ekberiñ
bir yine ismi müsemmā dediler asġar ʿalī

11 şāh ḥasan ʿasker penāh-ı her faḳīr [ü] bī-nevā
ol muḥammed mehdīdir ġāyet olur eẓher ʿalī

12 hem yine ḫatm-ı imām oldu bugün ey merd-i ḥaḳ
ḳıl tevellā ehl-i beyte ola görgil er ʿalī

13 seyyidim şükrī tevellā ehl-i beyte ḳılmışam
cedd-i pākimdir bi-ḥamdillāh ol ṣaf-der ʿalī

576

.---/.---/.---/.---

1 bi-ḥamdillāh yine buldu dil [ü] cān feyż-i sübḥānī
ḫurūş etdi göñülden cün[b]iş [ü] vecd-i ġazel-ḫᵛānī

2 bulurdu ṭūṭī-i ṭabʿa bugün bir neşʾe-i merdī
unutmuşken göründü çeşmime vaḳtiñ nerīmānı

3 sabāḥın erte vardım ḥākim-i şerʿe görem anı
yürüşdü her ṭarafdan geldi şehriñ cümle aʿyānı

4 geçip seccāde-i şerʿ-i şerīfe ḥākim-i enver
yıġıldı cümle anda ʿālimi ʿallām [u] ʿirfānī

5 ṣafā geldiñ dedi ḳāḍī efendi cümleye ol dem
getirdi ḳahveyi sāḳī olan devr etdi fincānı

6 içildi şerbet [ü] ḳahve damaġlar ʿıtr [u] fām oldu
şeref-yāb oldu ʿālem ḫoş ḥükūmet buldu mīzānı

7 nigāhımdan çıḳardı bir emīr bir ṭabʿ-ı nā-hemvār
girift olsun dedi emri vezīr vardır süleymānı

8 oḳundu emr-i āʿlī tā girift ola süleymān beg
ki bin maḥmūd aġa gör neyledi vaḳtiñ süleymānı

9 yerinden şıçradı bebr-i beyābān şīr-i ġarrā tek
beni kimdir dutan gelsin dedi tīz çekdi soranı

10 perākende ḳılıp ḫalḳı nice ġazbān ḳaçıp ol dem
öñünde ṭurmadı bir dāne ḫalḳıñ cümle ġazbānı

112a

11 açıldı ṣadrdan tā ṣaf niʿāle eyledi pür-tāb
benātü'n-naʿş[1] tek ḳıldı perīşān tā şüreyyānı[2]

12 vilāyet çaġnadı şehre düşürdü heybet [ü] ʿuẓmā
işitdi erligin cümle memālik ḳāḍī-yı dānī

13 bi-ḥamdillāh hele ḳurtuldu eyyām-ı nuḥūsetden
ḳılıp himmet meşāyiḫler ḫuṣūṣā şeyḫ geylānī

14 yazıldı çoḳ rekāket ʿarż-ı nā-hemvār ṣoḥbetler
tīz elden etdiler şol vālī-i baġdāda ʿarż anı

15 semiyy-i ḥayder-i ṣaf-der ʿalī paşa rıżā maḫlaṣ
emīr-āhūrunu[3] irsāl ḳıldı ḫurşīd aġanı

16 mümeyyiz çoḳ müdebbir cümle tedbīrinde eflāṭūn
zekī-ṭabʿ ol aristo-ḫaṣlet [ü] luṭf [u] kerem kānı

17 getirdi ḫoş taʿahhüdle vezīre eyledi iʿlām
olup taṣdīḳ-i ıẓhār hep bilindi ḫalḳ yalanı

18 erişdi himmet-i pīrān varıp baġdāda tīz geldi
yine bir ḫilʿat-i fāḫir giyip şādān [u] ḫandānı

19 ṣadāḳatle ḳılan hiẕmet meşāyiḫden bulur himmet
hemīşe şükriyā egri olanlar buldu noḳṣānı

muṣṭafā aġanıñ ṣoñ sozün ṣormaġa ḳarār verdi.

577

.---/.---/.---/.---

1 ṣun ey sāḳī bu pejmürde dile bir cām-ı ṣahbāyı
k'olam medhūş [u] maḫmūr bilmeyem imrūz [u] ferdāyı

---

[1] *Benâtü'n-Nâş*: Kuzey kutbu yönünde, üçü *benât*, dördü *na'ş* olarak adlandırılan yedi yıldızdan oluşan -günümüzde Büyükayı adıyla anılan- yıldız kümesi. Edebiyatta, yıldızlarının birbirinden uzaklığı hasebiyle dağınıklık yönü ele alınmıştır (bkz. Onay 2007, 68).

[2] *Süreyyâ*: Ülker yıldızı. Kuzey yarımkürede yedi yıldızdan oluşan, gerdanlığıandıran yıldız kümesi. Divan şairleri tarafından genellikle memduhu yetenek ve kişilik açısından överken zikredilir (bkz. Zavotçu 2013, 694).

[3] *Emîr-ahur*: Mîr-ahur, imrahor. Osmanlı devlet teşkilatında padişahın yahut paşa ve beylerin at işlerinden sorumlu mermurun unvanı (bkz. Pakalın 1983, 541).

2 bu miḥnet-ḫāne-i süflīde huşyār olmaḳ āfetdir
ḫoşā ol kimsene bilmez nedir bu aġ [u] ḳarayı

3 ġam [u] hicr [ü] keder miḥnet ḫam etmiş ḳāmetim sāḳī
mürüvvet üzre gel bir kez dolandır cām-ı ḥamrāyı

4 bu köhne sāl-i ḫurde pīre-zen dünyāya aldanma
be-ġāyet ictināb eyle budur maḥbūb-ı her-cāī

5 unut resm-i vefā bu dehr-i sifle gerdişinden kim
nice sen tek ciger-ḫūnī ḳılıpdır ḫāne yaġmayı

6 velī bir ʿayn-ı ʿibretle naẓar ḳıl ḥikmete her dem
ne cevher āşkār etmiş ʿademden ferd-i yek-tāī

7 buyurmuş faʿtebir ḥaḳḳā ulü'l-ebṣāra fikir eyle
gözüñ aç iʿtibār al cümleden dāver [ü] paşayı

112b

8 elinde var iken ḫātem süleymānvār vezīr idi
ṣadırda ḳarşu durmuşdu hezārān şerr [ü] ġırrāyı

9 düşürdü mührünü ḫālıḳ nigāhım baḥr-i ġam içre
aristo-ʿaḳl [u] eflāṭūn-ṭabīʿat buldu yaġmayı

10 erişdi ṭāliʿ [ü] baḫt[ı] nuzūle saʿd iken nuḥse
gelip kerküke maḥbūsen elinde ḳalmamış rā'yı

11 atırmışsın vezāretde hezārān biñ nerīmānlar
kemerde dest durmuşlar aña ḳarşu egip pāyi

12 dü-raḫt [u] bārver ḥālinde bir bambaşḳa leẕẕetdir
ḫazān faşlında ḫāk üzre düşerken ḳıl temāşāyı

13 gözüñ aç ʿārif ol billāh yalandır naḳş-ı dünyā hep
gözet *ve'l-bāḳiyātu'ṣ-ṣāliḥāt* ḳur'ān-ı mevlāyı

14 dürüş şerʿ-i şerīf üzre ʿamel kesb eylegil yarın
cinān-ı ʿadn [u] firdevs içre gör ḥaḳdan tecellāyı

15 bilirsin iʿtibār olmaz bu dehre fānīdir fānī
unut bu ẕevḳ-i dünyāyı ki şeb rūz oldu bir fāʾī(*)

16 ḳanı dār[ā]b [u] iskender nic'oldu ḳayser [ü] faġfūr
ḳanı nemrūd-ile firʿavn ḳanı şeddād bin ʿādī

17 inanma naḳşına ḥāşā bulunmaz surḫ [u] zerdānda
birisi ḫūn benī ādem birisi semm-i zehrāī

18 gülerse yüzüñe ḳaç gün ʿarūs-ı nev gibi ammā
inanma köhne ḳarıdır bıraḳmış nice kisrāyı

19 bu nāz [u] niʿmete aldanma bir uydurma leẕẕetdir
en evvel dürlü leẕẕetle yudarsın gerçi loḳmayı

20 biraz fikr eyle encām[ı] n'olur anıñ peder cānı
görürsün ṣoñraki ḥālin dutarsın burnun ednāī

21 ḥelālinden ḥesāb ister ḥarāmın ḥāl[i] ḫoş maʿlūm
bu bir kār-ḫāne-i ʿuẓmā n'ider derviş [ü] paşayı

22 seni irsāl eden bunda degildir yemek içmek-çün
bu bāzār [u] ticāretdir edegör ḫayrlu sevdāyı

23 unutma ḥubbü'l-evṭānı īmāna ḥāfıẓ ol zīrā
yetir ṣaġ [u] selāmet ʿahd olan dergāha eşyāyı

24 ḳamu nīk [ü] bedi gördüm seyāḥat eyledim bir bir
ne islāmbol bıraḳdım ne ḥicāz ne mışr [u] başrāyı

113a

25 ne mūm etdim ne bāl etdim ḫasāret eyledim bī-ḥad
hezārān tevbeler yā rab gider benden bu ġavġāyı

26 ḳaṣīde buldu itmāmı seyid şükrī yeter ḫāmūş
gelip maḥbūs tārīḫinde dāvūduñ bu ġarrāyı sene 1247

.---/.---/.---/.---

1 dilā ʿāşūredir[1] feryād [u] zārıñ dutsun eflākı
sipihr-i bī-vefā gör neyledi şol zümre-i pāki

2 yezīd-i pür-cefānıñ ziynet [ü] iḳbālini iʿlā
edip ḫandān anı yaḳdı ḥüseyn[i] ḳıldı ḫūnnāki

3 dirīġā ḥasretā derdā ḥüseyn-i kerbelā şimdi
pelīdler içre zār olmuş ġubār-ālūde ḫāşāki

4 ciger-kūş-ı resūlullāh olup zār [u] perīşān-ḥāl
anıñ ḫūniyle laʿl olmuş dirīġā kerbelā ḫāki

5 ḫuṣūṣā ehl-i beyt-ile ki dāʾim ehl-i ʿiffetler
perīşān ḫāṭır incikli mukedder dil elemnākī

6 melāʾikler ḳılar zārı felekler muẓtarib-ḫāṭır
ederler laʿneti nāzil yezīde hep ġażābnākī

7 deñiz dibinde māhīler ḳara ber cānever cümle
taẓarruʿla eder şekvā ḫudāya cümle ġamnākī

8 hezārāndır hezārān biñ hezārān laʿnet-i bārī
yezīd [ü] şimr-i melʿūnuñ ola cānına ḥattā ki

9 ilāhī intiḳām eyle yezīd evlādına günde
seyid şükrī dilinden ṣad hezār laʿnet ber-an-rā ki

579

-.-- / -.-- / -.-- / -.-

1 ey göñül ġırrālanıp dehre geçirme fırṣatı
her günāh etseñ olur boynuñda ṭavḳ-ı laʿneti

2 nefrīn olsun ol kimesne kim ḳıla bidʿat işi
hīç rıżā yoḳdur kişi ḳılsın olunmaz bidʿati

3 rūz-ı ādemden berü görmüş degil bu fiʿli kim
bu [işi] sen işlediñ ey nikbetīler nikbeti

113b

[1] *ʾÂşûre*: Muharrem ayının 10. gününe verilen ad (bkz. *Muharrem*).

4 etmedi firʿavn [u] nemrūd daḫi şeddād-ı laʿīn
sen īcād etdiñ bu ʿālem buldu senden ẕilleti

5 dürlü dürlü melʿanet işler ẓuhūr etdiñ pelīd
intiḳāmın aldı senden dehride ḥaḳ ḥażreti

6 veyl ola mesken saña yüz biñ zibā-yı ḫādimiñ
göresin rūz-ı ḳıyām dīvān-ı ḥaḳda ḫacleti

7 ḥamdü lillāhi teʿālā bulduñuz böyle cezā
ḳabriñizde mūr [u] mār olsun ḫudānıñ heybeti

8 ḥaḳ musallat eylesin bir kelb [ü] bir ḫınzīra kim
senden ebter bir mübāşir verdi ḥaḳḳıñ hikmeti

9 nice nice ḫāneler senden yanı oldu ḥarāb
bilmezem ḳanḳı müselmān bed-duʿā ḳıldı ḳatı

10 çün ḳabūl oldu duʿālar ḥaḳ ġażab etdi saña
bāṭıl oldu nice istidrāc-ı siḥriñ şiddeti

11 kibr ü ʿunvānıñ kefende ḳaldı erdi aşlına
ḳaldıñ āvāre yüzü ḳara nedāmet nikbeti

12 ḳanı yā bunca rikābıñda giden ġazbānlarıñ
bu gününde saña imdād eylesin ey laʿnetī

13 ḥayf bu ismiñ [k]i resm olmuş vücūd-ı necsiñe
saña kebrīl nām olaydı ey yahūdīden kötü

14 ḳazdıġın ḳuyuya düşdün ey ebū cehl-i laʿīn[1]
yaʿnī hārūte vü mārūte[2] gibi olduñ ḫatı

[1] *Ebû Cehil*: Asıl adı Amr b. Hişam'dır (ölüm: h. 2 / m. 624). Hz. Peygamber'in ve İslam'ın azılı düşmanlarından biridir. Bedir savaşında öldürüldü. Hz. Muhammed tarafından "bu ümmetin firavunu" olarak tasvir edilmiş, İslamiyet aleyhtarlığı ve Peygamber'e ve sahabeye zulmü sebebiyle pek çok ayet nazil olmuştur (bkz. Kapar 1994, 117-118).

[2] *Hârut ve Mârut*: Bakara Suresi 102. ayette bahsedilen, bu kısa bahis dışında hakkındaki bilgiler genellikle İsrailiyat'a dayanan, kendilerine nefsi arzular verilince günah ve isyan batağına saplanıp şehvetlerinin uğruna kendilerinde emanet bulunan İsm-i Azâm duasını fâş edince lanetlendikleri rivayet edilen iki melek. Divan şairleri tarafından genellikle sevgilinin âşığı büyüleyici özelliği anlatılırken yahut hikâyelerindeki ibret verici unsurlar anılarak kullanılır (bkz. Tökel 2000,354-361).

15 bilmediñ mi kim ʿaceb herkes bulur istedigin
bu ḳadar ḳıldıñ cihānda olur olmaz bidʿati

16 her ḳuluñ bilir işin verir cezā rabbü'l-ʿibād
her ne işlerse işābetdir ḫudānıñ ḳudreti

17 şükriyā ḳıl bir ʿamel kim ḥaşr dīvānına sen
bulasın emn [ü] emānı ḳılmaya gör bidʿati

580

muḫammes-i şükrī

.---/.---/.---/.---

I

muʿallā dergehiñ baġdād şehrin ḳıldı nūrānī
yapılmış iki cānibden münaḳḳaş ḳaṣr [u] eyvānı
114a ne mümkin bir de bir miʿmār yapa bu naḳş-ı ṭufrānı
meger irşād ḳılmışsın o ṭāliʿ-saʿd ustanı
daḫīlem ḳapuña geldim amān yā ġavṯ-ı rabbānī

II

muḥammed muṣṭafā-ṭıynet ledünnī ʿilmine üstad
ʿaliyyü'l-mürteżā-ṣīret mürīdān eyleyen irşād
efendim merḥamet eyle gelen dergāhıñā dil-şād
esīrem ḳapuña geldim amān yā ḥāmiʿ-i baġdād
daḫīlem ḳapuña geldim amān yā şeyḫ geylānī

III

ṣadā-yı kūs-ı dergāhıñ dutupdur ʿālemi yek-ser
kemāl-i ḫulḳ-ı ḥilmiñ *aḥsen-i taḳvīm* ey rehber
muṣarraḥ çār kitāb içre musannifler eder ez-ber
yazılmış bāz-ı allāh[1] ʿālimü'ş-şarḳ der-ser-i defter
daḫīlem ḳapuña geldim amān yā gavṯ-ı geylānī

IV

hezārān mücrim [ü] ʿāṣī olur makbūl-i dergāhıñ
olupdur ḳıble-i ʿuşşāḳ efendim şol naẓar-gāhıñ
ne deñlü luṭf-i cūdu var seniñle ḳādir allāhıñ

[1] *Bâz-ı Allâh*: (bkz. Abdülkâdir-i Geylânî).

dolupdur rubʿ-ı meskūna mesīḥā-nuṭḳ ile cāhıñ
daḫīlem ḳapuña geldim meded [yā] ḳutb-i rūḥānī

V

ẕihī sulṭān-ı ʿirfān maʿden-i remz-i rumūzātı
niẓāmü'l-ʿālem olmuş her memālikde kerāmātı
rumūz-ı remz-ile irşād edersin cümle ʿuṣṣātı
ḳudūmüñ munṭaẓīr etmiş melā'ikler [ü] cennātı
daḫīlem ḳapuña geldim amān yā şeyḫ geylānī

VI

ḳapuñda yazılan şol āyet-i *innā feteḫnā*dır
göreler bāb-ı aʿlāyı hemān maġfūr-ı mevlādır
bulur herkes merātibce merāmın ʿayn-ı maʿnādır
bu miskīn bendeyi ʿafv et egerçi merd-i rüsvādır
daḫīlem ḳapuña geldim meded yā gavṣ-ı geylānī

VII

benem müstaġraḳ-ı ʿişyān günāhım kūh-ı ḳāf olmuş
seniñ baḥr-i kerem-āmūzuñ içre miṣl-i nāf olmuş
114b hele ḫavf [u] recāda ḳaldıġım dersem güẕāf olmuş
hezārān şükrī-i müẕnib seniñ ḳapuñda ʿāf olmuş
daḫīlem ḳapuña geldim meded yā ḳutb-i rūḥānī

581

muḫammes-i dīger

-.-- / -.-- / -.-- / -.-

I

ey kerīmü ferd-i yek-tā ḫālıḳ-ı perver-gidār
emriñe fermān-beriñdir ʿarş [u] kürs leyl [ü] nehār
şol muḥammed muṣṭafādır dü-cihāna iftiḫār
kim buyurdu ben medīne bāb-ı şehrim[1] āşkār
lā fetā illā ʿalī lā seyfe illā ẕü'l-fiḳār[2]

[1] *Bâb-ı Şehr*: "Ben ilmin şehriyim, Ali onun kapısıdır." mealindeki "*Ene medînetü'l-ilmi ve aliyyün babühâ*" hadisini telmih (bkz. Yılmaz 1992, 40).
[2] "Ali'den başka yiğit er; Zülfikâr'dan keskin kılıç yoktur." (bkz. Yılmaz 1992, 100).

II

şol imām-ı pür-ṣafā heftād [u] dü ten serveri
şāh ḥüseyn-i kerbelā mīrim ḥasan bin ḥayderī
tīġ-i şimşād-ile maḳtūl etdi ḳavm-i ebteri
şāh-ı dīn şāh-ı velāyet ehl-i ʿirfān rehberi
lā fetā illā ʿalī lā seyfe illā ẕü'l-fiḳār

III

ol imām-ı pür-ṣafā hem reh-nümāyı ehl-i dīn
ṭalʿat-ı nūr-i mülemmaʿ şāh zeyne'l-ʿābidīn
ehl-i ʿiffetle varıp şām-ı şerīfe ol güzīn
ḫuṭbeyi ʿunvān-ı minberde oḳudu ol ḥazīn
lā fetā illā ʿalī lā seyfe illā ẕü'l-fiḳār

IV

kāẓimīne'l-ġayẓa[1] ʿāfi'n-nās ol dürr-i yetīm
sākin-i baġdāḍ burç-ı evliyā merd-i kerīm
ḥabs-i zindān oldu beş ıl olmadı ṭabʿ-ı saḳīm
ʿāḳıbet buldu şehādet sicn içinde ol ḥalīm
lā fetā illā ʿalī lā seyfe illā ẕü'l-fiḳār

V

hem imām-ı ẕī-ḥayā yaʿnī ʿalī mūsī rıżā
meskeni oldu ḫorāsān merd-i meydān-ı vefā
nūş edip semm-i helāhil rāżı şod emr-i ḫudā
ḳahr [u] ber-bād eyleye düşmānların rūz-ı cezā
lā fetā illā ʿalī lā seyfe illā ẕü'l-fiḳār

VI

ol nedir seyyāḥ olup gezmekde burc-ı ḫāveri
rūz [u] şeb feryād-res seyrān eder baḥr [ü] beri
nām-ı mevzūnu muvāfıḳ şol muḥammed bāḳırı
saʿd [u] iḳbāl ol kişiniñdir kim oldu çākeri
115a *lā fetā illā ʿalī lā seyfe illā ẕü'l-fiḳār*

VII

caʿfer-i ṣādıḳ imām-ı pür-vefā ṣāḥib-kemāl
menbaʿü'l-esrār-ı ʿirfān merd-i meydān-ı celāl

[1] "Onlar bollukta ve darlıkta Allah yolunda harcayanlar, öfkelerini yenenler, insanları affedenlerdir. Allah iyilik edenleri sever." mealindeki Âli İmrân Suresi 134. ayetten kısmî iktibas ile 12 İmam'ın yedincisi Mûsâ el-Kâzım anılıyor.

ehl-i dil ehl-i ḳanāʿat ehl-i vecd [ü] ehl-i ḥāl
ʿadd-i meẕheb eyler anı her şaḳī ehl-i ḍalāl
lā fetā illā ʿalī lā seyfe illā ẕü'l-fiḳār

VIII

ism-i şān-ver(di) söyler iken nerde bir ṭabʿ-ı raḳī
gece gündüzde müdāvim ẕikr eder ism-i ḥaḳı
ḥubb-ı ehl-i beyt eden buldu behişt-i elyaḳı
kim nühüm derler imām oldu muḥammed et-taḳī
lā fetā illā ʿalī lā seyfe illā ẕü'l-fiḳār

IX

lā'da ḳaldı münkir olan bulmadı hergiz merām
ehl-i bidʿat oldu ḫüsrān ṭamuda dutdu maḳām
ehl-i beyte buġż eden oldu münāfıḳ ve's-selām
dediler taḥḳīḳ onuncudur ʿalī naḳī imām
lā fetā illā ʿalī lā seyfe illā ẕü'l-fiḳār

X

on birincidir ḥasan ʿasker imām-ı pür-ṣafā
kifride medfūn olupdur ehl-i ʿaşḳa reh-nümā
ṭayyib [ü] ṭāhir müdeḳḳiḳ pür-ḥayā merd-i ḫudā
anlara lā söyleyen melʿūna laʿnet her ṣabā
lā fetā illā ʿalī lā seyfe illā ẕü'l-fiḳār

XI

mehdiyü'l-hādī ḫıṭām-ı ehl-i beyt-i muṣṭafā
ġāyibāne seyr eder şām [u] ḥicāzı her mesā
ekber-i evlād-ı ḥayder şol imām-ı ẕī-vefā
eyleye ʿuḳbā şefāʿat şükrī ḳalmış bī-nevā
lā fetā illā ʿalī lā seyfe illā ẕü'l-fiḳār

582

muḫammes-i dīger

.---/.---/.---/.---

I

esīrem nefs-i emmāre elinde key giriftāram
muḥāl-i ḳabre erdim yā ilāhī pīr-i bī-çāram

varacaḳ zād-ı rāhım yoḳ saña ne yüz-ile varam
ulu dergāha yüz sürdüm daḫi ben kime yalvaram
115b *esīrem ḳapuña geldim dediñ yā rabbī ġaffāram*

II

ḫudāyā sen kerīmü rāhimü raḥmānu mevlāsın
ḳamu efʿālime ʿālim ḫabīrü ferd-i dānāsın
aġīṯnā yā ġıyāṯe'l-müstaġīṯīn[1] ḥayyu bīnāsın
yüzüm ḳara elim boşdur sen ol ḥallāḳ-ı yek-tāsın
daḫīlem ḳapuna geldim dediñ yā rabbī settāram

III

hezārān biñ günāhkāram ümīdim kesmezem senden
kelāmıñda ṣarīḥen kim dediñ *lā taḳnatü* [se]nden
mübeşşirle beşāretler bi-ḥamdillāh var senden
maʿāẕallāh ümīdin ḳatʿ eder mi hīç kim senden
ẕelīlim ḳapuna geldim dediñ yā rabbī ġaffāram

IV

ilāhī dā'imā ismiñ oḳur zühhād [ü] ʿabbādıñ
kimi iḫfāya maẓhardır kimi cehren ḳılar yādıñ
ne eksilir ḫazīniñden ġanī settārdır adıñ
beni ʿafv eyle yā rabbī hemīşe okuram adıñ
esīrem ḳapuna geldim dediñ yā rabbī ġaffāram

V

ḳuluñdur bu seyid şükrī ḳatı mücrim günehkārı
seniñ tevḥīdiñe meşġūl olupdur yoḳdur inkārı
n'olur ʿafv eyleseñ anı ki sensin dilde iḳrārı
ilāhī cūd-ı luṭfuñla şefīʿ et aña muḫtārı
esīrem ḳapuna geldim dediñ yā rabbī ġaffāram

583

muḫammes-i dīger

..-- (-.--)/ ..-- / ..-- / ..-(--)

I

[1] "Ey yardım bekleyenlerin yardımcısı, bize yardım eyle."

allāh allāh beni ḥaḳ ḥüsnüñe üftāde ḳodu
nice kim ḳays[ı] ġam-ı firḳat-i leylāda ḳodu
bülbül-i ġam-zedeyi ġonceye feryāde ḳodu
ehl-i ʿaşḳı heme dem ẕevḳ-ile āmāde ḳodu
it gibi zāhid-i ḫod-bīnleri ḳıllāde ḳodu

II

nām-ı nā-dānlar eger kibr-ile ʿunvān edeler
ādem olmaz ger anı dehride sulṭān edeler
ehl-i ḥaḳ merkezini kūşe-i zindān edeler
ola bir gün anı vaṣl-ı leb-i cānān edeler
nice kim yūsuf-ı güm-geşteyi aʿlāda ḳodu

116a

III

ʿizz ile mesned-i kisrāya çıḳarsa sifle
iftiḫār ede eger cehl-ile ehl-i fużle
seyr ḳıl ḥükmüne gör ḳā'il olur mu ʿadle
nice biñ ẓālimi gördüm yatıyor biñ ġamla
görmediñ kelle-i firʿavnı ne deryāda ḳodu

IV

feyżdir maḳṣad olan ins-ile cinn [ü] meleke
iʿtibār eylemegil şām-ile ṣubḥ-ı feleke
genc-i ḳārūnu geçerdi zīr-i heftüm-dereke
ḥāriṣ[i] ḳıldı şaḳī muʿtemed iken meleke
fescudū[1] emrini ṣındı anı ḥaḳ lā'da ḳodu

V

saʿy ḳıl şükriyā şol aḥmed-ı muḫtāra eriş
nefs-i pür-mekri bıraḳ zümre-i ebrāra eriş
var-ise cānda ḫuşūʿ cehd-ile var yāre eriş
cürmüñe muʿterif ol raḥmet-i ġaffāra eriş
nice bir seyyi'at gör nefs anı ber-bāde ḳodu

584

muḫammes-i dīger

-.-- / -.-- / -.-- / -.-

[1] "Haydi Allah'a secde edin ve ona kulluk edin." mealindeki Necm Suresi 62. ayetten kısmî iktibas.

I

ḳudretin ıẕhār edip kevn-i mekāna kirdgār
birligin bildirdi ṣanʿatla ḫudā-yı kāmkār
kendi nūrundan muḥammed nūrun etdi āşkār
nūr-ı aḥmedden yine ḫalḳ eyledi bir şeh-süvār
lā fetā illā ʿalī lā seyfe illā ẕü'l-fiḳār

II

ḥayder-i kerrār şānında oḳundu *hel etā*
menbaʿ-i ʿilm [ü] ḥaḳāyıḳ ismi resmi *lā fetā*
faḫr-i ʿālem *laḥmüke laḥmi* aña buyurdu tā
hem yine cibrīl melā'ikle der-idi *lā fetā*
lā fetā illā ʿalī lā seyfe illā ẕü'l-fiḳār

III

āh kim kāfirler içre çekdi çoḳ cevr[i] ḥasan
mekr-ile üsyūna şundu nūş edib zehr[i] ḥasan
yā rab iflāḥ olmasın ol kim ḳılar cevr-i ḥasan
ekber-i evlād-ı zehrādır gözüm nūr[u] ḥasan
lā fetā illā ʿalī lā seyfe illā ẕü'l-fiḳār

IV

ḥamdü lillāh olmuşam meddāḥ-ı şāh-ı kerbelā
buldu neşve ḫūn-ile deşt-i siyāh-ı kerbelā
āh neler gördü yezīdler içre māh-ı kerbelā
nūr-ı çeşm-i fāṭıma ol nūr-ı şāh-ı kerbelā
lā fetā [illā ʿalī lā seyfe] illā ẕü'l-fiḳār

V

116b laʿnetullāh cānına murdārdır ehl-i fesād
gör neler ḳıldı ʿalī evlādına şerr [ü] ʿinād
her ne mışraʿ söylenir bir merdīdir andan murād
gözlerim nūru benim rūḥum ʿalī zeyn'l-ʿibād
lā fetā illā ʿalī lā seyfe illā ẕü'l-fiḳār

VI

her dü ʿālem serveridir şol muḥammed bāḳırī
reh-nümā vü pīşvādır şol muḥammed bāḳırī
günde biñ kez cān fedādır şol muḥammed bāḳırī
dediler ġayba ḳadem başdı muḥammed bāḳırī
lā fetā illā ʿalī lā seyfe illā ẕü'l-fiḳār

VII

cān [u] dilden ʿaşḳına baş ḳoymuşam taḫḳīḳ ben
ehl-i beyt-i muṣṭafādır ḳılmışam taṣdīḳ ben
ḥamdü lillāh ḳılmazam sāʾir gibi tefrīḳ ben
eʾim(m)e işnā ʿaşerden caʿfer-i ṣıddīḳ ben
lā fetā illā ʿalī lā seyfe illā ẕü'l-fiḳār

VIII

şol imām mūsī-i ḳāẓımdır imām-ı mürteżā
ḳubbe-i zerrīn-ile baġdād[ı] ḳılmış pür-żiyā
maʿden-i ḥilm [ü] ḥayā cūd-ı kerem luṭf [u] seḫā
ehl-i beyte buġż eden melʿūna laʿnet her ṣabā
lā fetā illā ʿalī lā seyfe illā ẕü'l-fiḳār

IX

şol ʿalī mūsī rıżā bir nūr-ı ekmeldir yaḳīn
ḥaḳḳına vāsıl olup zehr-i ʿineble ol hemīn
bizlere ḳılsın şefāʿat pāk-ẕāt ol pāk-ı dīn
her kim ola ṣādıḳ ümmet bilmez aşla küfr [ü] kīn
lā fetā illā ʿalī lā seyfe illā ẕü'l-fiḳār

X

ol muḥammed kim taḳīdir medḥ-ile dād eylerem
kendimi ḫāk-i ḳademde gird-i ber-bād eylerem
cūşa gelsem biñ ġazel bir demde īcād eylerem
sifle-perver gerdişinden ḥaḳḳa feryād eylerem
lā fetā illā ʿalī lā seyfe illā ẕü'l-fiḳār

XI

hem imām-ı pür-ṣafā cānım ʿaliyyü'l-aşġarī
kim naḳī derler laḳab her dü-cihānıñ serveri
görselerdi rūy-ı pākiñ her zamān ey dīn eri
şübhesiz beñzerdi şāha ol cemāl-i aḥmeri
lā fetā illā ʿalī lā seyfe illā ẕü'l-fiḳār

117a

XII

hem ḥasan ʿasker penāh-ı her faḳīr-i bī-nevā
merd-i meydān-ı vilāyet ehl-i ʿaşḳa reh-nümā
ṣāḥib-i fażl [u] kerāmet mürşid-i rāh-i ḫudā
dediler kim naʿş-ı pāki kifride buldu żiyā

lā fetā illā ʿalī lā seyfe illā ẕü'l-fiḳār

XIII

şāh-ı iḳlīm-i vilāyet maḥrem-i sırr-ı ʿalī
ḳāmıʿ-i küfr [ü] girān ol merd-i ḥaḳ ibn-i velī
ẓāhir [ü] bāṭında dāʾim sābiḥāt üzre celī
ol muḥammed mehdīdir remz-i rumūz-ile ʿalī
lā fetā illā ʿalī lā seyfe illā ẕü'l-fiḳār

XIV

cān [u] dilden ehl-i beyte bir kemīne bendeyem
eʾim(m)e iṯnā ʿaşer dergāhına efgendeyem
gerçi seyyid ḥācı şükrī ben igen şermendeyem
hīç yandan çekmezem ġam ḥaydere pā-bendeyem
lā fetā illā ʿalī lā seyfe illā ẕü'l-fiḳār

585

muḫammes-i dīger

-.-- / -.-- / -.-- / -.-

I

ben muḥibb-i ḫānedānam muṣṭafāyı sevmişem
maẓhar-ı nūr-ı velāyet murteẓāyı sevmişem
ḫāzin-i genc-i müsemmā müctebāyı sevmişem
ol şehīd-i hem saʿīd-i kerbelāyı sevmişem
ol ḥasan-ile ḥüseyn-i pür-ṣafāyı sevmişem

II

ḳāfile-sālār-ı ʿiffet şāh-ı zeyne'l-ʿābidīn
hem muḥammed bāḳır ol merd-i velāyet şāh-ı dīn
nūr-ile baġdād[ı] rūşenger ḳılan ol kāẓımīn
şol ʿālī mūsī rıżā şāh-ı ḫorāsān ol güzīn
caʿfer-i ṣādıḳ imām-ı pür-ṣafāyı sevmişem

III

menbaʿ-i ʿilm-i ledünnīdir muḥammed et-taḳī
ṣāḥib-i ṭabl-ı ʿilim ol nūr-i ʿaynimdir naḳī
ceyş-i aʿdāya ḳażā-yı mübrem ol merd-i ḥaḳī
yaʿnī kim ʿasker penāh ol aḥsen-i nūr-ı ḥaḳī

mehdiyü’l-hādī delīl [ü] reh-nümāyı sevmişem

IV

hem yine medḥ-i imām oldu bulup diller ṣafā
münkire tīr-i ḳażādır medḥ-i şāh-ı *innemā*
117b her kim eyler bunlara bir ẕerrece kīn [ü] cefā
iki dünyāda anı me’yūs ede bārī ḫudā
ol ebū bekr [ü] ʿömer ʿoṯmān ʿalāyı sevmişem

V

seyyidim şükrī şeb [ü] rūz söyle medḥ-i çār-yār
bunları tefrīḳ eden ola ḳıyāmet şermsār
cümlesin cān-ile seven görmeye uḫrāda nār
münkire cāndan hezārān laʿnet olsun ṣad hezār
ḥamdü lillāh sālik-i rāh-ı ḫudāyı sevmişem

586

muḫammes-i dīger

-.-- / -.-- / -.-- / -.-

I

sāḳiyā mey ṣun baña bārī ḫudānıñ ʿaşḳına
eşref-i ʿālem muḥammed muṣṭafānıñ ʿaşḳına
nūş ḳıl sahbā ʿaliyyü’l-mürteẕānıñ ʿaşḳına
edelim ʿişret ḥasan ḫulḳ-ı rıżānıñ ʿaşḳına
ey göñül ẕevḳ-ile şāh-ı kerbelānıñ ʿaşḳına

II

ṭoġru derler her zamān bir ʿāşıḳıñ devrānıdır
serverimiz ḥāliyā iki cihān sulṭānıdır
pīrimiz serdārımız bir ehl-i diller ḫanıdır
bādeyi ṣun sāḳiyā mey nūş olan hengāmıdır
alḳaşalım āl-i beyt-i ḫānedānıñ ʿaşḳına

III

çün ezelden gelmişiz *ḳālū belā*dan lā’übāl
ibtidādan olmuşuz ḥayrāne-i ḥüsn-i cemāl
her yaña baḳsañ görünür luṭf-i ḥayy-ı ẕü’l-celāl
ehl-i beyt-i muṣṭafādan bir dilīr-i pür-kemāl

mürşid-i her dü serā zeyne'l-ʿabānıñ ʿaşḳına

IV

ol muḥammed bāḳıra cān [u] göñül ḳurbān eden
caʿfer-i ṣādıḳ reʾis-i *innemā* ḥaḳḳa giden
mūsī̇-i kāẓım bugün baġdād[ı] nūr ʿayān eden
benden özge kimse yoḳdur cānını ḳurbān eden
ol muḥammed et-taḳī̇ nūr-i ḫudānıñ ʿaşḳına

V

ṣūfiyā rindāne gel terk et riyāyı ṭoġru ol
kim saña dedi melāmet çek cihānda ʿāşıḳ ol
118a sevmişem şāh-ı naḳī̇yi ṣūfiyā gel ṭanıḳ ol
sen daḫi meydāna gel nūş eyle bir cām ayıḳ ol
ol ḥasan ʿasker penāh-ı her gedānıñ ʿaşḳına

VI

maẓhar-ı esrār-ı ḥaḳḳız bizdedir nūr-ı kerī̇m
anlamaz bu remz-i esrārı özün bilmez leʾī̇m
manẓar-ı ẕāt-ı ṣıfātız bizdedir ḳalb-i selī̇m
etdigim fiʿle hezār estaġfirullāh el-ʿaẓī̇m
ʿafv ḳıl yā rab beni ṣāḥib-livānıñ ʿaşḳına

VII

seyyidim şükrī̇ bi-ḥamdillāh benim ehl-i ṣevāb
ḳorḳmazam deccāliyūndan andan etsem ictināb
ḳādir ol mevlādır elbette ḳılar bir feṯḥ-i bāb
sāḳiyā gezdir ṣürāḥī̇ ṣun bize cām-ı ṣarāb
eʾim(m)e iṣnā ʿaṣer ṣāh-ı cihānıñ ʿaşḳına

587

muḫammes-i şükrī̇ ber-ġazel-i fużūlī̇

-.-- / -.-- / -.-- / -.-

I

vaṣlıñ ey sī̇mī̇n-beden ki nī̇m-i şeb geh rūz olur
firḳatiñden dil-berim dil kūre vü cān sūz olur
ḫurd [u] ḫᵛābım senden ayrı kāse-i deryūz olur
şu'le-i şemʿ-i ruḫuñ aġyāra bezm-efrūz olur

āh kim yetgeç baña bir berk-i ʿālem-sūz olur

II

gözlerim nūru raḳībe luṭf edersin meskenet
bendeñe raḥm eyle cānā ez-fütādem ber-deret
rūz-ı ʿuḳbā yād-gīr ān-rūz gīrem dāmenet
ġayrı çeşmiñden bulur her dem nigāh-ı merḥamet
ben ne ḳıldım kim naṣībim nāvek-i dil-dūz olur

III

defter-i ʿuşşāḳa baḳ ismim ḳadīmdir yeñiden
ʿāşıḳ-ı pīr olmuşam şanma civānım yeñiden
118b ḳayda düşdüm görücek şeb-reng-i zülfüñ yeñiden
her dem açar gönlümü ẕevḳ-i viṣāliñ yeñiden
gerçi güller açmaġa her ılda bir nev-rūz olur

IV

dil-berim çün derd verdiñ bāri eyle ihtimām
vaṣldan ayru nigārım ḫ^{v}āb [u] ḫurd oldu ḥarām
çeşm-i mestiñ eylemişdir dil evini pür-ġamām
hāle tek çıkmaz evinden māh-ı ṭalʿatlar müdām
her kimiñ devr-i ḳamerde ṭāliʿi fīrūz olur

V

olmuşam bīmārıñ ey cān ṣormadıñ aḥvālimi
terk [ü] tecrīd iḫtiyār etdim bıraḳdım mālımı
şükriyā dest-i felekden diñle sūzān nālemi
ṣāʿidiñ ẕevḳiyle terk etmiş fużūlī ʿālemi
meyl-i ṣaḥrā eylemez bir ḳuş ki dest-āmūz olur

588

muḫammes-i şükrī ġazel-i fużūlī

.---/.---/.---/.---

I

nesīm-i kūy-ı cānān el-amān et böyle bir kār et
esīr-i miḥnet [ü] ġam olduġum şol yāre şiʿār et
melālet-keşligim lillāh içün ol şūḫa iḫbār et
ṣabā aġyārdan pinhān ġamım dildāra ıẓhār et

ḫabersiz yārimi ḥāl-i ḫırāmımdan ḫaberdār et

II

görür ben ʿāşıḳ-ı zārın varıp aġyāra mihr eyler
benim ʿıyş-ı viṣālim yek girişme birle zehr eyler
ṣabāveş pāyine benden yaña yavunca gör neyler
getir yādım anıñ yanına ger görseñ ki ḳahr eyler
ḫamūş olma yine düşnām taḳrībiyle tekrār et

III

muḥaḳḳaḳ ṣıḥḥatim mümkin degil perverde-i derdem
beyān-ı ʿaşḳ besdir eşk-i elem bir ruḫ-ı zerdem
ṭarīḳ-i ʿaşḳda tek ḳaldıġım çün söylerem her dem
göñül ġam günlerin tenhā geçirme iste bir hem-dem
ecel ḥᵛābından efġānlar çekip mecnūn-ı bīdār et

119a

IV

ḳılıp aġyāra şefḳat bizi cevriñle uṣandırma
amāndır cemʿ-i ḫāṭır olmuşam raḥm et budandırma
viṣāliñ kāsesinden dil-berim aġyārı ḳandırma
beni reşk oduna pervāneveş ey şemʿ yandırma
yeter ḫurşīd-i ruḫsārıñ çerāġ-ı bezm-i aġyār et

V

bi-ḥamdillāh kemāl-i ʿaşḳ-ile meşhūre-i şehrem
ẕihī niʿmet ki feyż-i ʿaşḳdan müstevcib-i mihrem
cünūn-ı ʿaşḳ-ı ḳayd birle ḫoş-ḥālem bu dur[ur] behrem
giriftār-ı ġam-ı ʿaşḳ olalı āzāde-i dehrem
beni bundan beter yā rab ġam-ı ʿaşḳa giriftār et

VI

bıraḳ bu mālāyaʿnī sözleri ẕikr eyle her dem ḥay
bilirsin ber-ḳarār olmaz bu dünyā rūz [u] şebdir ḫay
ḫayāl-i ḫām-ile müstaġraḳ-ı cürm [ü] hevā tā key
çü yoḳ ʿaşḳ āteşi bir şuʿle çekse ṭāḳatiñ ey ney
baş aġrıtma dem-i ʿaşḳ urma ancaḳ nāle vü zār et

VII

yeter ey seyyidim şükrī biraz hem başla tevḥīde
vefā şimdi güzellerde olupdur rūy-ı nā-dīde
kime ḥāliñ beyān etseñ döner uluca tehdīde

fużūlī baḳmaḳ olmaz ol güneş yādıyla ḫurşīde
ne vech ile olursa gün geçer fikr-i şeb-i tār et

589

ġazel-i ḳavsī muḫammes-i şükrī

-.-- / -.-- / -.-- / -.-

I

kūy-ı cānān var iken firdevse dil ḫürrem degil
vaṣl-ile ḫoşnūd olan dil cevr-ile pür-ġam degil
ʿāşıḳ-ı bī-çāreye ṭaʿn eyleyen ādem degil
bāġ-ı cennetden eger göz yumsa ādem ġam degil
ravża-i kūyuñ seniñ terk eyleyen ādem degil

II

ḥayfdır cānā saña derler ki sen ġaddārisin
ʿucb [u] kibr ü kīneden ey mehveşim sen ārisin
119b günde biñ kez saña ḳurbānam vefālu yārisin
ey dolanam başıña bilsem ki sen ġam-ḫᵛārisin
yüz ġam [u] miḥnet girībānım dutarsa ġam degil

III

ʿāşıḳ-ı bī-çāreyi berdinde bīmār etme kim
maḥrem ol esrār-ı ehl-i ḥāl[i] inkār etme kim
el-ḥaẕer güftār[ı] ʿāşıḳ-ile tekrār etme kim
ʿaşḳ derdin bü'l-heves yanında ıẓhār etme kim
her özün bilmez bu gencin sırrına maḥrem degil

IV

her faḳīr dervīşi görseñ aña raḥm et ṣoyma kim
herze-gū müdbir şeḳāvetkāra ey dil uyma kim
fırṣat[ı] fevt etme düşse rind andan duyma kim
şeb-nem[i] ey çeşme-i ḫurşīd gözden ḳoyma kim
az düşer ṣāḥib-naẕar her çend-i ʿāşıḳ kem degil

V

cām-ı laʿliñden ümidim var beni sīm-āb ede
baḥr-i elṭāfıñ yaḳılmış göñlümü pür-āb ede
dīde-i bīmārıñız cānā revā mı ḫ[ᵛ]āb ede

teşne-i ʿaşḳam meger gönlüm beni seyr-āb ede
yoḳsa deryālar ḥerīf-i dīde-i pür-nem degil

VI

ey dil-ārāmım yeter yaḳdı derūnum her ġamıñ
sen beni ḳatl eyle cānā ẓāyiʿ etme bir demiñ
ʿafv umar ʿālem degil māl [u] menāl-i ʿālemiñ
ḫātem oldur kim günāhıñdan geçer bir ādemiñ
ʿālemiñ māl [ü] menālinden geçen ḥātem degil

VII

merḥamet ḳıl ehl-i ʿaşḳa çoḳ cefā cevr etme kim
ʿāşıḳı incikli aġyāra kerem fevr etme kim
şükriyā ṣabr eyle cevre dīdeñi kūr etme kim
el ayaḳ çoḳ çalma teslīm ol özüñ incitme kim
böyle mehlik zaḫm[ı] ḳavsī ḳābil-i merhem degil

120a

590

ġazel-i nābī taḫmīs-i şükrī

-.-- / -.-- / -.-- / -.-

I

ʿömre maġrūr olma her dem inḳırāżın görmüşüz
ʿizzet-i cāh-ı selāṭīn zer-nigārın görmüşüz
miḥnete ṣabr eyle çoḳ renc-i fikārın görmüşüz
bāġ-ı dehriñ hem ḫazānın hem baḫārın görmüşüz
biz neşāṭıñ da ġamıñ da rūzgārın görmüşüz

II

dergeh-i mevlāda yoḳdur ẓālimiñ bir māyesi
ẕenb [ü] noḳṣāndır hemīşe fiʿl-i beddir vāyesi
bu vefāsız dehride bulmaz vucūduñ fāyesi
bir ḫadeng-i cān-güdāz-ı āhdır ser-māyesi
biz bu meydānıñ nice çāpuk-süvārın görmüşüz

III

ey gönül aldanma dehr[e] olma ḳīl [u] ḳālde
hep ziyāndır el-ḥaẕer ferzend ü zende mālde
saʿy-ı bāṭıl ḳılma zinhār gün geçir ihmālde

çoḳ da maġrūr olma kim mey-ḫāne-i iḳbālde
biz hezārān mest-i maġrūruñ ḫumārın görmüşüz

IV

bu sipihr-i nīl-gūne iʿtibār olmaz hele
ʿārif iseñ keç fenādır ber-ḳarār olmaz hele
ger yüz ıl ʿömrüñ ola saña şikār olmaz hele
ṭop-ı āh-ı inkisāra pāyidār olmaz hele
kişver-i ẓulmuñ nice sengīn ḥisārın görmüşüz

V

ʿāḳil iseñ iḥtirāz et alma āh-ı ḥaḳ-perest
ḫor dutma ehl-i faḳrı olgil aña gīr-i dest
herkese eyle muḥabbet olmagil mīnā-şikest
bir ḫurūş-ile eder biñ ḫāne-i iḳbāli pest
ehl-i derdiñ seyl-i āh-ı inkisārın görmüşüz

VI

żāyiʿ etme bir nefes ḳıl rūz-ı şeb ẕikr-i ilāh
saʿy ḳıl ebrāra ilḥaḳ ol eyā baḫt-ı siyāh
120b *yevmi lā-yenfaʿ* olunca sūd ḳılmaz ʿizz [ü] cāh
bir gün eyler dest-beste pāy gāhı cāh-gāh
bī-ʿaded maġrūr ṣadr-ı iʿtibārın görmüşüz

VII

gel şarāb-ı ʿaşḳı nūş et şükrī-i ehl-i fesād
bu denī dünyāya meyl etme gözet yevmü't-tenād
fānī benlik eyleyen efrāsiyāb [u] keyḳubād[1]
kāse-i deryūzeye tebdīl olur cām-ı murād
biz bu bezmiñ nābiyā çoḳ bāde-ḫᵛārın görmüşüz

591

ġazel-i fużūlī taḫmīs-i şükrī

..-- (-.--)/ ..-- / ..-- / ..-(--)

[1] *Keykubâd*: Şehname hükümdarlarından biri. Feridun'un soyundan gelir. Şehname'de adaleti ile övülmüştür. Bu özelliğini divan şiirinde görmek de mümkündür. Ayrıca sevgiliyi övmek ve dünyanın geçiciliğini vurgulamak için de kullanılır (bkz. Tökel 2000, 227-228).

I

bir ḫaber erdi yine ʿālemi dutdu ḳayġu
ṣūfîler raḳṣa girip rindler oldu ṣayru
ḥayf kim ʿıyş gidip oldu cihān ġamla ṭolu
ramażān oldu çekip şāhid-i mey perdeye rū
def içün ceng dutup taʿziye açdı gîsū

II

diñle ey ʿārifi billāh pend-ile sözü
terk olup ʿıyş [u] ṭarab ġam bize gösterdi yüzü
vāʿiẓ-i ḫod-bîne baḳ ʿālem aña dutdu gözü
bildi muṭrib ki nedir ḥāl getirdi ḳopuzu
bezmden çekdi ayaġını ṣürāḫî vü sebū

III

zāhidān mescid içinde dirilip bağladı ṣaf
bezm-i ʿuṣṣāḳ dirîġā oluban berg-i ḫazef
gitdi şol dem ki gezerdi mey-i maḥbūb-ı be-kef
bezm ḳanun[u] bozuldu mey içün çeng-ile def
yıġılıp etmeyeler ḥākim eşiginde ġulū

IV

biz de nā-çār edelim ʿizzet-ile nāyiḥalar
ḳılalım subḥa gibi ḥasret-ile ṣāyiḥalar
belki ṣevvāl-i şerîfden alalım rāyiḥalar
feṯḥ-i mey-ḫāne içün oḳuyalım fātiḥalar
ola kim yüzümüze açıla bir bağlu ḳapu

121a

V

ḥayf bağlandı bize ʿişret-i vuṣlat ḳapusu
her ṭarafdan açılıp firḳat [ü] miḥnet ḳapusu
ne münāsibdir ola sedd muḥabbet ḳapusu
ramażān ayı gerek açıla cennet ḳapusu
ne revādır ola mey-ḫāne ḳapusu bağlu

VI

biz de nā-çār edelim meclis-i zühhāda şürūʿ
ḳılalım ṣūfî gibi subḥa-i zünnāra rükūʿ
bu günü görmeye hîç kimse ki yoḳ ẕerre ḫuşūʿ
āftāb-ı ḳadeḥ etmez ramażān ayı ṭulūʿ
ne belādır bize yā rab ne ḳara gündür bu

VII

düşelim yalvaralım sāḳī-i devrān pāyine
ola kim mey ṣuna bir gün gele ʿirfān cānına
bize gösterdi felek ẓulmet-ile ʿaks āyine
intiẓār-ı mey-i gül-gūn-ile bayrām ayına
baḳa baḳa inecektir gözümüze ḳara ṣu

VIII

ramażāna marażān dedi eṭibbā vü ḥekīm
şeref [ü] nūr bula mücrim [ü] ūṣṣāt tā kim
şükrī ʿuṣṣāḳa hemīşe ramażāndır bil kim
ramażān oldu budur vehmi fużūlīniñ kim
nice gün içmeye mey zühd-ile nā-geh duta ḫū

592

ġazel-i fużūlī muḫammes-i şükrī

.---/.---/.---/.---

I

göñül ʿömr erdi pāyāna hevā-yı yār yetmez mi
ḫazān eyyāmıdır seyr-i gül-i gülzār yetmez mi
ḫayāl-i māh-rūlarla gece bīdār yetmez mi
göñül yetdi ecel ẕevḳ-i ruḫ-i dildār yetmez mi
aġardı mūy-ı ser sevdā-yı zülf-i yār yetmez mi

II

kesil bu ʿālem-i fānīde mihr-rūlarla ülfetden
vücūduñ ney gibi ṣūrāḫ ṣūrāḫ ḫār-ı ḫurḳatden
vaṭan ʿazmini fikr eyle ḥaẕer ḳıl seyr-i ġurbetden
yetirdi başıñı gerdūn ayaġa bār-i miḥnetden
ḫayāl-i ḥalḳa-i gīsū-yı ʿanber-bār yetmez mi

III

dutalım dehre sulṭānsın çekersin her yaña ruʾyet
ġurūr olma muḳārindir cihānda şevkete ẕillet
121b tamām oldu göñül ʿömrüñ verirsin cān [ü] ten elbet
saña yetdi ecel peymānesi nūş etmege nevbet
hevā-yı çeşm-i mest [ü] ġamze-i ḫūn-ḫᵛār yetmez mi

IV

dilā şöyle güẕer ḳıl dehr-i dūnuñ bāġ [ü] rāġından
taʿalluḳ būyunu şemm etme hergiz gül budaġından
ferāġat ḳıl bu fānīniñ ḳarasından vü aġından
yeter oldu ḳulaġa bāng-i rıḥlet dehr baġından
ne durmuşsun temāşā-yı gül-i bī-ḫār yetmez mi

V

yeter ey dil ḫayāl-i dil-ber ile geçdi devrānıñ
ḫazān eyyām[ı] geldi geçdi vaḳt[i] cām-ı ḥamrānıñ
saʿādet mesnedine geçdiler cehd-ile yārānıñ
hidāyet menziline erdiler saʿy-ile aḳrānıñ
ḍalālet içre sen ḳaldıñ saña bu ʿār yetmez mi

VI

yüzüñ dut dergeh-i maʿbūda terk-i yār [ü] aġyār et
bu fānīden kesil çün [ü] çerādan terk-i ekdār et
hemān etdikleriñ fiʿl-i ḳabīḥ[i] ẓahrıña bār et
yeter cemʿ eyle bār-i maʿṣiyet taġyīr-i etvār et
ḥaẕer ḳıl yoḳ mudur inṣāfiñ ol kim var yetmez mi

VII

deme şükrī günāhım ʿafv[ı] ol maʿbūda müşkildir
ümīdin ḳaṭʿ eden ḥaḳdan bil ol merdūda müşkildir
murāda vāṣıl olmaḳ dehr-i dūnda o da müşkildir
fużūlī deme yetmek menzil-i maḳṣūda müşkildir
dutan dāmān-ı şerʿ-i aḥmed-i muḫtār yetmez mi

593

ġazel-i fużūlī muḫammes-i şükrī

.--- / .--- / .--- / .---

I

dirīġā ṭāliʿimden dehride renc [ü] ʿanā gördüm
hemīşe derd [ü] ġam ḥasret nedāmet firḳatā gördüm
kime yavuncadım dermān-içün derde duta gördüm
vefā her kimseden kim etdim andan cefā gördüm
kimi kim bu fenā dünyāda gördüm bī-vefā gördüm

II

dürüşdüm ʿaşḳ meydānında nā-merdānlıḳ el verdi
yügürdüm meclis-i ʿirfāna hem nā-dānlıḳ el verdi
122a ve ger meyl-i viṣāl etdim baña ḫayrānlıḳ el verdi
ayaḳ baṣdım reh-i ümmīde ser-gerdānlıḳ el verdi
emel ser-riştesin dutdum elimde ejdehā gördüm

III

dil-i nā-şādīden hergiz bulamam hemle ġam defʿin
devāsız der[d]den ḳurtulmadım bulmadım em nefʿin
hele ʿaşḳa giriftār olalı görmem kerem ṣafʿın
mükerrer ḫāṭırımdan ḳılmadı bir kimse ġam defʿin
vefādan dem uran hem-demleri ehl-i riyā gördüm

IV

hemīşe ṭāliʿim bed-gūn ḳaradır gözlerim giryān
ciger büryān dil sūzān işim efġān [ü] bī-sāmān
bu dehr-i bī-vefāda ʿömrüm içre olmadım ḫandān
kime kim derdimi ıẓhār ḳıldım isteyü dermān
özümden hem beter bir derde anı mübtelā gördüm

V

bu sifle devr-perver gerdişinden ġamlu bir merdem
perīşān olduġum şāhid naẓar kon bir ruḫ-ı zerdem
بلوح دل هزاران بار مرآتش نظر كردم[1]
baña gösterdi gerdūn tīre baḫtım kevkebin her dem
ben-i bed-baḫt aña her gāh kim baḫtım ḳara gördüm

VI

raḳībā tañrı-içün gel ʿadāvet ʿırḳın üz benden
yetirme ṭabʿ-ı nāzik yāre nā-hemvār söz benden
ḳamu yār [ü] eḥibbā senden ötrü oldu çöz benden
eger ṣu dāmenin dutdum revān döndürdü yüz benden
ve ger gözgüye baḳdım ṣıdḳ aks-i müddeʿā gördüm

VII

uṣandı ḫalḳ-ı ʿālem geceler bīdār nālemden
degil bī-hūde şükrī döndügüm ʿammāt [ü] ḫālemden
bilen ḥālim baña ṭaʿn eylemez bezdim bu ʿālemden

[1] "Binlerce kez gönül sayfasındaki aynasına baktım."

fużūlī ʿayb ḳılma yüz çevirsem ehl-i ʿālemden
neden kim her kime yüz dutdum andan yüz belā gördüm

122b

594

ġazel-i ḳuṭbeddīn taḫmīs-i şükrī

--. / .-.- / .--

I[1]

باعث ز وصال یار نالم

تاریك به چشم من دو عالم

کن رحم نماند یك مجالم

ای یار بیا بپرس حالم

تا کی ز فراق تو بنالم

II[2]

در کنج همین ضعیف زردم

شب و روز بتر شود چو دردم

باریك و حزین و درد مندم

ز سبکه به دل غم تو خوردم

باریك و ضعیف چون هلالم

III[3]

با عشق تو در جهانرا بد نام

وصلت نشود نصیب خودکام

ای غبغب لعل عنبر فام

از دوری رویت ای کل اندام

[1] Sevgiliye kavuşmak sebebi ile inlemekteyim. İki dünya da gözüme karanlık görünür. Hiç mecalim kalmadı bana acı. Ey sevgili! Bana halimi sor. Senin ayrılığınla daha ne kadar inleyeceğim?

[2] Bir köşede zayıf ve sararmış haldeyim. Derdim gece gündüz daha beter oluyor. Daraldım, hüzünlüyüm, dertliyim. Gönlümde senin gamını o kadar çok yedim ki hilal gibi zayıflayıp inceldim.

[3] Senin aşkınla dünyada adım kötüye çıktı. Ben zavallıya kavuşma nasip olmadı. Ey amber renkli lal çeneli! Ey gül endamlı! Senin yüzünden hayatım hüzünle geçiyor.

باشد زحیات خود ملالم

IV[1]

شوق لب لعل تو بری من

فریاد زنم سری دری من

سوختم صنما به غم گری من

تا پای کشیدی از سری من

دردست زمانه پایمالم

V[2]

خوبان جهان فتاده رویت

روزان و شبان بجست جویت

من راه بنورده ام ز کویت

خواهم بپرم چو مرغ سویت

اما چه کنم که نیست بالم

VI[3]

نالم برسید به چرخ سبعه

ای ماه بس است حیله خدعه

این جور و جفا گرفتی طبعه

بی یاد تو کر روم به کعبه

چیزی نبود بجز وبالم

[1] Bende senin lal dudağının şevki var. Ey put! Kapında feryat ediyorum, gamınla yandım. Başımdan ayağını çekmediğin için feleğin elinde yerle bir oldum.

[2] Dünya güzellikleri senin yüzüne düşkündür. Gece gündüz seni aramaktadır. Ben senin mahallenden yola düştüm, kuş gibi sana uçmak isterim. Ama ne yapayım kanadım yok.

[3] Ahım yedi kat göğe ulaşır. Ey ay! Bu kadar hile ve aldatmaca yeter! Yaradılışın kötülük ve cefayla tutuldu. Seni anmadan Ka'be'ye gidersem, günahımdan başka hiçbir şeyim olmaz.

VII[1]

شب و روز شود فزون جوشم

ليك نتوان كنيم خروشم

درد و غم و محنت است توشم

بر یاد تو گر شراب نوشم

باشد به خداکه آن ملالم

VIII[2]

شب تا سحر گوینده بلبل

فریاد و فغان و سوزش دل

قصمت به تو و وصالت ای گل

چون نیت عشق توست در دل

جز نقش مبارك است فالم

IX[3]

سوگند کنم همین بدان راست

این شکری حزین بی سر و پاست

میکرد جفا به او لت خاست

بشنو سخن به قطب دین راست

جز حسن تو نییت درخیالم

[1] Coşkunluğum gece ve gündüz artmakta; fakat çağıldayamıyorum. Azığım dert gam ve mihnettir. Seni anarak şarap içerim. Hamdolsun ki hüznümü giderir.

[2] Geceden sabaha dek inleyen bülbüldür gönlün yanışı, feryad ve figanı. Ey gül! Sana kavuşmak ile nasiplendim. Gönlümde aşkının niyeti olduğu için falın bana kutlu bir işarettir.

[3] Yemin ederim, bu hüzünlü, başsız, ayaksız Şükrî, ondan gönlüne cefa gelmesini istiyordu. Kutbeddin'den sözün doğrusunu dinle. Hayalinde senin güzelliğinden başkası yoktur.

123a

595

el-müseddes der-medḥ-i çehār-yār-i güzīn rıḍvānallāhu teʿālā aleyhim ecmaʿīn

.---/.---/.--

I

ebū bekr ol refīḳ-i muṣṭafādır
ʿömer-i fāruḳ imām-ı müḳtedādır
ki ʿoṯmān maʿden-i ḥilm [ü] ḥayādır
aliyye'l-mürṭeẓā şīr-i ḫudādır
bu dördü sev ki bunlar nūrhādır
bulara buġż eden ḥaḳdan cüdādır

II

ebū bekr eyledi evvel ḫilāfet
ʿömer bünyād-ı küfrü ḳıldı ġāret
yazıp ḳurʾān ʿoṯmān āyet āyet
ʿalīdir merd-i meydān-ı vilāyet
bu dörde cān veren merd-i ḫudādır
bulara sebb eden çoḳ bī-ḥayādır

III

ebū bekr oldu evvel müḳtedāmız
ʿömer ezān içün oldu nidāmız
olup ʿoṯmān kitābet-pīşvāmız
ʿaliyyü'l-mürṭeẓā şīr-i ḫudāmız
bu dörde ḫubb eden ehl-i vefādır
bulara kīn dutan ehl-i şeḳādır

IV

ebū bekr rehber oldu ehl-i ʿilme
ʿömer çaldı ḳılıç erbāb-ı ẓulme
olup ʿoṯmān reʾis ol ṭabʿ-ı ḥilme
ʿalīdir ḳapucu ol şehr-i ʿilme
123b bu dörde cān [ü] dil dāʾim fedādır
bu dördü sevmeyen ḥaḳdan cüdādır

V

ebū bekr oldu faḫr-i ʿāleme yār
ʿömer ezān oḳutdu ḳıldı aşkār
olup ʿoṯmāna ḳurʿān naṣṣ-ı eẕhār
ʿālīden ḳorḳdu ḳaçdı cümle eşrār
bu dördü sev ki bunlar merdiyādır
bulara münkiriñ yeri laẕādır

VI

ebū bekr oldu ol bū bekr-ı ṣıddīḳ
ʿömer taḥḳīḳ ḫudāya ḳıldı taṣdīḳ
müselmānam diyen eyler mi tefrīḳ
ʿalīye buġż eden merdūd zındīḳ
bu dörde cān veren ṣāḥib-liḳādır
bulara buġż eden çoḳ bī-ḥayādır

VII

hezārān ḥamd [u] minne şol ḫudāya
beni ḳıldı bu dört sulṭāna māye
ebū bekr [ü] ʿömer ʿoṯmān ʿalīye
göñülden bendeyim ehl-i ṣafāya
bu dörde cān veren ehl-i vefādır
bulara buġz eden ehl-i ḫaṭādır

VIII

hezārān ḥamdü lillāh şükrī her dem
muḥibb-i çār-yāram ṭoġru merdem
velākin rāfiżī baġrına derdem
bu dördüñ ʿaşḳı-ile zār [ü] zerdem
bu dördü sevdigim luṭf-ı ḫudādır
şefāʿat-ḫᵛāhımız hem muṣṭafādır

124a

596

ġazel-i ḥāfiẓ taḫmīs-i şükrī[1]

..-- (-.--)/ ..-- / ..-- / ..-(--)

[1] Tahmis edilen gazel Hâfız Divanı'nda bulunmamaktadır (bkz. *Dîvân-ı Hâfız*, Bahâeddin Haremşâhî (haz.), İntişârât-ı Dostân, Tahrân, 2005).

I[1]

الله الله چه بد فعل بشر مي بينم

بسكه اين وقت جهان نوع ديكر مي بينم

غافل از احسن تقويم صور مي بينم

اين چه شوريست كه در دور قمر مي بينم

همه آفاق پر از فتنهٔ شر مي بينم

II[2]

روز و شب تير قضا در سرسری بارد

جمله از اين فعل خود ازسر شر ميارد

كارهای همه عالم ز فسادی دارد

هيچ رحم نه برادر به برادر دارد

هيچ شوقی نه پسررا پدر مي بينم

III[3]

همه ارباب حقيقت زجهان دل بريان

نام نادان فرحناك به مجلس خندان

چرخ كجرو دل احباب همين كرد سوزان

اسب تازی شده مجروح به زير پالان

طوق زرين همه درگردن خر مي بينم

[1] Allah Allah! İnsanların amelleri ne kötü görüyorum. Öyle ki dünyanın bu zamanını başka türlü görüyorum. "Ahseni takvim"i gafil görüyorum. Ayın devrinde acayip bir kargaşa; bütün dünyayı fitne ve kötülük elinde görüyorum.

[2] Kaza oku gece gündüz başıma bela yağdırıyor. Herkesin kendi ameli kötülükten başka bir şey getirmiyor. Bütün dünyanın işleri fesatlığa dayanıyor. Kardeş kardeşe acımıyor, baba oğluna hiç merhamet etmiyor görüyorum.

[3] Dünyada hakikat sahiplerinin gönülleri yanılmış. Cahiller ferah içinde, mecliste gülüşüyorlar. Felek eğri dönüyor, âşıkların gönlü hep yanıyor. Arap atı eğer altında yaralanmış. Ama eşeğin boynunda hep altın semer var, görüyorum.

IV[1]

هرگز از دهر فنا کس که ندید روز امل

همه دم طالع عاشق بود هجران کسل

هم چنین اسب درین دائرۀ نقش ازل

ابلهانرا همه شربت ز گلابست عسل

قوت دانا همه از خون جگر مي بينم

V[2]

هیچ نماند قدر پدر نزد پسر این نادر

عفت از دختر ززن حیا قطع آخر

دهر هر روز بتر میشود از ظلم جابر

دخترانرا همه جنگ است جدل با مادر

پسرنرا همه بد خواه پدر مي بينم

VI[3]

در حزر باش همین شرمی کند نیکی کن

ترك کن نقش فنا عارف شو نیکی کن

پند خود محکم گیر شکری بیا نیکی کن

پند خافظ بشنو خوجه برو نیکی کن

که من این پند به از گنج گهر می بینم

[1] Kimse fani dünyada emel gününü göremedi. Âşığın talihi her zaman ayrılıktır. Bu ezel nakşı dairesinde tıpkı at gibiyim. Eblehlerin şerbeti hep gül suyu ve baldır, Bilginlerin azığı ciğer şerbeti içmektir, görüyorum.

[2] Çocuğun yanında babasının hiç kıymeti kalmadı. Kızda namus, kadında hayâ kalmadı, Dünya her geçen gün zulüm ile daha da kötüleşiyor. Kızlar sürekli anneleriyle kavga ediyor, oğlanlar babalarının kötülüğünü istiyor, görüyorum.

[3] Utanç verici şeylerden kendini sakın, iyilik yap! Fani dünyayı bırak, arif ol, iyilik yap! Ey Şükrî! Nasihati bırak, gel iyilik yap! Efendi Hafız'ın nasihatini dinle, git iyilik yap! Çünkü ben bu nasihatten daha değerli bir hazine görmüyorum.

597

ġazel-i zekī[1] muḫammes-i şükrī

.---/.---/.---/.---

I

dilā ḳan aġla gözden hem göñülden āh [ü] feryād et
gece gündüz firāḳ-ı ehl-i beyti dile muʿtād et
bu dehr-i bī-vefādan ḳādirü ḳahhāra bīdād et
göñül māh-ı muḥarremdir cigerden nevḥa bünyād et
bu çarḫ-ı sifle-perver gerdişinden ʿāleme dād et

II

ne gördü bī-vefā ümmet elinde pāk-sīretler
neler ḳıldı ʿalī ev[lā]dına ehl-i mażarratlar
şehīd-i kerbelāya eyledi dürlü eziyyetler
muḥarrem ġurre olduḳda ḥarām olur meserretler
unut resm-i ṣafāyı kerbelānıñ teşnesin yād et

III

fiġān [ü] āh-ile dök ḳanlu yaş yoḳdur bu mātem tek
vücūduñ maḥv ḳıl bu yolda çün ibrāhim edhem tek
bulunmaz derde dermān ey göñül hīç dīde-i nem tek
ḫam et ḳaddiñ hilāl-i ġurre-i māh-ı muḥarrem tek
siyāh-pūş ol yatan ġāfillere ıẓhār-ı bīdād et

IV

durup merdāne ehl-i beytiñ uġrunca ġazā eyle
muḥibb-i ḫānedān ol fikr-i naḳş-ı kerbelā eyle
ne kim kendiñ dögüp seng-i siyāsetle ġazā eyle
ser-i sāle ḥüseyniñ mātemiyle mübtelā eyle
muḥibb-i ḫānedān ol muṣṭafānıñ ḳalbini şād et

V

dīger-gūn mużṭarib-ḫāṭır mükedder cismiñ et ḫaste
bu günlerde ṣıyāmü'd-dehr olup cehd et ulaş dosta
gözüñden ḳanlu yaş dök zār ḳıl āheste āheste

[1] *Zekî*: 19. yüzyılda Bağdat'ta yaşamış şair. Kerküklü Ahmed'in oğludur (bkz. Hatibi 2008, 133-134).

şehīd-i kerbelānıñ māteminde ol kemer-beste
niṣār et naḳd-i cān ʿanḳā gibi ʿālemde bir ād et

VI

cigerden maḫfī feryād et ʿaḳīdiñ olmaya merdūd
ʿazā dut şerʿ-ile elyaḳ ki anı bilmeye cümmūd
ṣaḳın terk-i edebden tā ġażabnāk olmaya maʿbūd
derūnuñ yaḳ ʿazāsında vücūduñ ḳılma ḫūn-ālūd
şu ṣaḫrāda görünen lāle-i nuʿmānı üstād et

125a

VII

hezārān laʿnet-i ḥaḳ şimre bidʿat eyleyen mülḥid
bu dünyā cīfesiyçün dīne firḳat eyleyen mülḥid
ʿaceb var mı sözü ḥaḳḳa yarın bed eyleyen mülḥid
resūluñ būse-gāhın tīġ-ile ḳaṭʿ eyleyen mülḥid
ne firʿavna mümāṣildir ne ḫod teşbih-i şeddād et

VIII

cigerden maḫfī feryād et kimesne bilmeye dādıñ
tezelzül birle ʿarş [ü] ferşe raḫne vere bīdādıñ
hemīşe dīdeden ḳan yaş aḳıtmaḳ eyle muʿtādıñ
yetir ʿarş-ı çehārümde mesīḥe āh [ü] feryādıñ
sirişk-i çeşm-ile münkirleriñ dārını ber-bād et

IX

ḫudāyā bī-nevā ḳaldım elim dutgil hidāyetle
muḥammed muṣṭafā ḥaḳḳı ki gönderdiñ şefāʿatle
beni ʿafv eyle yā rab şükrīyem ḳaldım nedāmetle
elin dut yā şehīd-i kerbelā luṭf-i ʿināyetle
çü sensin mürşid-i kāmil zekī bīmār[ı] irşād et

598

ġazel-i fużūlī taḫmīs-i şükrī

.---/.---/.---/.---

I

seyāḥat-pīşe ḳıldım yüz çevirdim istiḳāmetden
ṭarīḳ-i faḳr dutdum yeg bilip ʿizz [ü] şevāketden
unutdum nām [ü] nengi ʿār ü vāz geldim maḳāmetden

ucaldıñ ḳabrim ey bī-derdler seng-i melāmetden
ki maʿlūm ola derd ehline ḳabrim ol ʿalāmetden

II

medīd-i ʿömrde bir kez n'olaydı şefḳatiñ görsem
erişsem vaṣlına cānā yüzümü pāyıña sürsem
ne ġam ger terk-i cān etmekle cānā ʿaşḳ-ile ölsem
mezārım üzre mīl dikmen eger kūyuñda cān versem
ḳoyun bir sāye düşsün üstüne şol serv-ḳāmetden

III

bu bir ʿayn-ı beḳādır cān fedā ḳılsam dilīrāne
ki resm olmuş hemīşe ʿāşıḳ eyler cān ḳurbāne
125b ḫıcāletden benim ḥālim n'olur ey rind-i mey-ḫāne
gelen sāʿatde ol ḳāmet ḳıyāmın ḳıymadım cāna
ḳıyāmet hem gele ḳurtulmayam ben bu nedāmetden

IV

sulūk-ı ʿaşḳ bilmez bī-ḫaberdir zāhid-i cāhil
hemīşe kerkes-i kemterdir ol her cīfeye mā'il
ne bilsin lezzet-i ʿaşḳı o kendin bilmeyen zā'il
ḳıyāmet mācerāsın bilmeyenler[den]dir ol ġāfil
ki farḳ eyler firāḳıñ şāmını ṣubḥ-ı ḳıyāmetden

V

mürüvvet eyle zāhid kibr[i] ḳo inşāfa gel sen de
muḥaḳḳaḳ ṣoñra ʿuḳbāda ḳalırsın zār [u] dermende
yetir cāna murāde ʿaşḳdan varsa dīn [ü] tende
ṭabīʿat inḥirāfın gör hevā-yı ʿaşḳdan bende
ʿilāc et düşmeden sāḳī mizācım istiḳāmetden

VI

yürekde ʿaşḳ ġālibdir ḳanāʿat lezzetin bilmen
benem bir lā'ubālī rind firḳat lezzetin bilmen
vücūdum ʿaşḳa maḥv oldu ferāġat lezzetin bilmen
ṭarīḳ-i ṣabr [u] tedbīr-i selāmet lezzetin bilmen
bana ʿaşḳ [u] melāmet yeg gelir ṣabr [u] selāmetden

VII

ṭarīḳ-i ʿaşḳ dutdum geçdim ol zühhād ḫūyundan
ne hāṣıl būriyā-yı minber [ü] miḥrāb būyundan

uṣandım şükriyā aġyār-ı bed-ker-dār rūyundan
fużūlī geç selāmet kūçesinden ṣabr kūyundan
ferāġat olmayan yerde sefer yegdir iḳāmetden

599

.---/.---/.---/.---

I

şeb-i deycūra ṣabr et ḥaḳ anı pür-nūr [eder] bir gün
vücūduñ şehrini aḳsā-yı mūsī̇ ṭūr eder bir gün
ne deñlü ġarḳ-ı ʿiṣyānam ḫudā maġfūr eder bir gün
dil-i nā-ṣādımı maḥzūn eden maʿmūr eder bir gün
bu mātem-ḫāne-i nüzhet-serāyı sūr eder bir gün

II

düşüp *naḥnü ḳasemnā*da bize bir sehm-i nā-hemvār
bu fānī̇ dehride nā-dān güler ʿirfān eder āh zār
126a bu fikr[i] eylemen ʿāṣıḳları bī̇mār eden dildār
binā-yı ʿaṣḳımı ḳahr eyle vī̇rān eyleyen miʿmār
ümī̇dim var ki dest-i luṭf-ile maʿmūr eder bir gün

III

tevekkül birle ṣabr et rāżı ol her çend ġam çoḳsa
eger biñ nī̇ş-i zehr-ālūde gerdūn baġrına ṣoḳsa
ḳanāʿat gözle dāʾim bu ḳılād bo[y]nuñda ger ṭoḳsa
hemān ṣabr etmek ister seng-i bārān-ı ġama yoḳsa
ṣubū-yı ḳalbimi meskūr eder mecbūr eder bir gün

IV

bugün gör dehr ḥālin key ṣaḳın ferdāyı yād etme
diliñ kes epsem [ü] rāḥat otur fısḳ [u] fesād etme
ne derlerse tevāẓuʿ ḳıl yeter adıñ ʿinād etme
civānım sāḳī̇-i devrāna pek de iʿtimād etme
ne deñlü mest [ü] nāz olsañ seni maḫmūr eder bir gün

V

dilerseñ ger selāmet yaḳasın dürlü vaḳāyiʿden
ṣaḳın terk-i edeb olma göñül kesme tevāżuʿdan
bu pür-fitne cihānda şükriyā umma menāfiʿden

siyeh-rūyam deyü es‘ad[1] *şikāyet ḳılma ṭāli‘den*
felekdir bu seni leb-rīz-i feyż-i nūr eder bir gün

600

.---/.---/.---/.---

I

dilā aldanma dünyāya ḥayāsız ṭab‘-ı fāsıḳdır
ḳabīḥ-i bü’l-heves mekkāra her dem nükh-ṭāliḳdir
vücuduñ nūr-ı ḥaḳdan bir münevver levḥ ü aşıḳdır
şu dil kim ṣāġar-ı bī-reng-i ṣahbā-yı ḥaḳāyıḳdır
anı leb-rīz-i çirk-āb-ı mecāz etmek ne lāyıḳdır

II

uyarsın nefsiñe ḥayfā olursun cīfeye mā’il
hevāyı kibr [ü] ‘unvānı ferāġat eyle ey ġāfil
uçar bir gün bu murġ-ı cān ḳafesden oluban zā’il
tecerrüdle olur āġūş-ı vaṣla pīrehen nā’il
ḳabā-yı vuṣlatıñ maḥrūm eden ḳat ḳat ‘alāyıḳdır

III

ṣaḳın terk eyleme fırṣat ‘ibādet ‘ayn-ı fāżıldır
‘ademden ḫalḳ eden ḫallāḳ seni dānā-yı ‘ādildir
ṣalāt [u] savm [u] ḥacc [u] farża ‘ādet ‘ayn-ı lāzımdır
münāsib hem-zebān rūşenger-i āyine-i dildir
126b *ġubār-ı çehre-i ḫāṭır ḳarīn-i nā-muvāfıḳdır*

IV

mürüvvet eyle besdir māsivā ‘uzletle ol vaḥdi
tefekkür eyle her dem key unutma tār[ī]k-i laḥdi
bulunmaz bir daḫi rāḥat yaḳındır gelmege mehdī
muvāfıḳ ḳanda var kim esb-i çarḫıñ mihr-ile mehden
iki na‘lī elinde birbiriyle nā-muvāfıḳdır

V

unutma *fa‘budü*[2] emrini ey dil gözle erkānıñ
hemīşe ẕikr-i ḥaḳ olsun diliñde ṣubḥ ile şāmıñ

[1] *Esad Naib*: Şükrî’nin çağdaşı Kerküklü şair. (v. h. 1248 / m. 1832/1833) Zamanında Kerkük’ün büyük şairlerinden sayılmıştır (bkz. Terzibaşı 2013a, 63-66).
[2] *Fa’budü*: “Öyleyse kul olun” mealindeki Kur’ân tabiri. Âli İmrân 51, Zümer 2 ve 15. ayetlerde zikrolunur.

ṣaḳın fikr etme şāyed buluna ṭabʿıñca aḳrānıñ
inanma imtizācın seyr edip bu çār-erkānıñ
dem-ā-dem birbirine fırṣatın gözler münāfiḳdır

VI

bilirsin bī-vefādır dehr-i fānī ṣubḥ [u] şāmı çün
azıḳ cemʿ eyle ʿuḳbāya varacaḳ devr-i rāhı çün
deme bir ṣāliḥ ol ṭāliḥ ṣadāḳat ile kendiñ çün
ṣebū-yı meyle ibrīḳ-i vużū bir ḫākdendür çün
ne ḥikmetdir bilinmez birsi ṣāliḥ birsi fāsıḳdır

VII

nice geldiñ ʿaceb *ḳālū belā*dan şükriyā bilmem
unutduñmu ʿaceb ahd-i vefāñı ḳanı yā bilmem
şaşırdıñ kendiñi dīvāne dersin tanıyabilmem
daḫi kimden ümīd-i ṣıdḳ ararsın nābiyā bilmem
ṣabāḥıñ bir dem içre nıṣf[ı] kāẕib nıṣf[ı] ṣādıḳdır

601

-.-- / -.-- / -.-- / -.-

I

ne belādır ṣanemā ġamzeleriñ ḳan getirir
ḳaşlarıñ ʿāṣıḳ-ı dil-ḫasteye fermān getirir
gör seḥer bādı baña renc-ile hicrān getirir
ʿanberīn rāyiḥayı ṭurra-i cānān getirir
luṭf-ile bād-ı ṣabā derdime dermān getirir

II

bāġ-ı cennet ne revā kūy-ı ṣanemdir meʾvā
yine cānım üzecekdir ġam [u] hicrān [u] cefā
127a demedim başıma miḥnetle getir derd [ü] belā
ben dedim nükhet-i zülfün getir ey bād-ı ṣabā
o gider başıma sevdā-yı perīṣān getirir

III

el-amān ẓulm [u] sitemden igen oldum bīmār
yüregim ṭop[ṭo]lu ḳan eyledi feryād-ile zār
beni bī-devlet edip baḫt-ı siyeh ʿişve-i yār
gönlümü eyledi ḳan ṭurra-i şeb-reng-i nigār

o sebebden gözüme her gece çoḳ ḳan getirir

IV

mürde ḳıldı beni cānānıña cān-ı fersā
görmesin bu günümü mü'min [ü] gebr [ü] tersā
geşte-i baḥr-i ġama düşdü göñül cilfāsā
merdüm-i dīdelerim hicr günü nūḥāsā
ol ḳadar eşk döker başıma ṭūfān getir[ir]

V

ehl-i dil zümresine dehride çoḳ ʿillet var
ṣabr ḳıl ẕillete tā olmaya derdiñ düşvār
seyyidim şükrī kederlenme eger derdiñ var
ḫādimī[1] *şükr-ile her ʿillete çoḳ ẕillet var*
devlet-i vaṣl-ı sürūr ġam-ı hicrān getirir

602

-.-- / -.-- / -.-- / -.-

I

biz cihāna zāhidā seyrāna gelmişlerdeniz
āb [ü] āteş ḫāk [ü] bādız cāna gelmişlerdeniz
ḫıżrveş bu çeşme-i ḥayvāna gelmişlerdeniz
raḥm-ı māderden bu köhne kāna gelmişlerdeniz
yeddi ḳırḳdan ṣoñra bu vīrāna gelmişlerdeniz

II

ey dirīġā fırṣatı fevt eyledim dünyā-içün
ʿömr azaldı geçdi devrān bir leb-i ḥamrā-içün
dīnimi dünyāya verdim mehveş-i her-cā-içün
kendimi dīvāne ḳıldım nergis-i şehlā-içün
cüġdvār[2] vīrānede efġāne gelmişlerdeniz
127b

III

bir der isterken bu şehre şimdi bulduḳ çār der
olmuşuz ʿāşıḳ ḳalender rind-i ʿārif ḫavl be-ser

[1] *Hâdimî*: 16. yüzyıl Bağdat şairlerindendir. Adı Pir-zade Hasan'dır. Bağdat'ta Hazret-i Ali türbesinin hizmetkârlığını yapan bir aileye mensuptur (bkz. Ahdî 2018, 153).

[2] *Cüğd*: Baykuş. Ağaçlık ve bataklık yerlerde yaşayan yırtıcı bir gece kuşu. Alacakaranlıkta veya seher vaktinde avlanır. Yalnızlığı sever ve bu yüzden viraneleri mesken edinir (bkz. Ceylan 2015, 51-52).

ḳılmañuz deccāl-i süfyāndan dilā ẕerre ḥaẕer
biz müselmān-zādeyiz *ḳālū belā*dan ey peder
şol *elestü*den berü īmāna gelmişlerdeniz

IV

bu fenāya gelmediḳ kim tā ebed ḳalmaġ-içün
geldi herkes tūşesin derç eyleyip varmaġ-içün
nāşī olma ṭoġru git ṭoġru ṭarīḳ almaġ-içün
baḥr-i ʿaşḳa dalagör lüʾlüʾ-i ter bulmaġ-içün
bir misāfir ādemiz kār-vāna gelmişlerdeniz

V

ey göñül aldanma dehre çoḳ vefāsızdır geçer
ʿömr[ü] naḫl-i bārvār ṣanma ḫazānverdir geçer
iʿtibār olmaz hemān bir merd-i cābirdir geçer
şükriyā beş gün bu ʿālem bir misāfirdir geçer
gece gündüz görüben ḥayrāne gelmişlerdeniz

603

terciʿ murabbaʿ

-.--/-.--/-.--/-.-

I

ey felek çarḫıñ bozulsun dīde-giryānam bugün
gelmişem lākin cihāna uş peşīmānam bugün
gelmeseydim kāş geldim zār [u] nālānam bugün
ḫoş degil ʿālem baña gör ḥabs-i zindānam bugün

II

bir vefāsız mehveşiñ ʿaşḳıyla her şeb ṣubḥa dek
āh [u] efgān ṣuġlum olmuş eylerem hicr-ile ceng
sūzdan yandı vücudum cismim olmuş tār-ı çeng
ṭoġrusu dünyāya geldiḳden perīşānam bugün

III

ḳılmadıñ bir gün efendim ṭāliʿim rūşen benim
el-amān dünyā evinde meskenim külḫan benim
her zamān ḫār-ı muġaylān ṭabʿıma gülşen benim
diḳḳat eyle gör nice ʿaşḳ-ile sūzānam bugün

IV

olmuşam müstaġraḳ-ı derd [ü] belā hicr-i ʿanā
olmadı bir gün geçerken baña ḳılsın merḥabā
128a ede tevfīḳ ol ḳadīmü ferd-i yezdānıñ saña
ḳalmışam ʿaṭşān [ü] sūzān zār ü nālānam bugün

V

görmedim ʿömrümde bir kez kendimi ḫandān [u] şād
günde biñ kez yaḳamı dutar ġam-ı ḥasret ziyād
ḳalmışam ġam-ḫānede gerden-gīre bir nīm-ḳılād
iʿtibārıñ yoḳ-ise gel gör ne vīrānam bugün

VI

ḳoyma elden dāmen-i dildār[ı] her dem şükriyā
al vüżū dā'im münācāt eyle cāndan tañrıya
kendiñi cehl-ile etme dehride ṣāḥib-riyā
pend benden al naẓar ḳıl gör ne ṭuġyānam bugün

604

-.--/-.--/-.--/-.-

I

ḥayf kim dünyāda bir maḥbūb-ı ḫoş-ḫū ḳalmamış
gülşen-i ʿālemde verd-i nesteren-bū ḳalmamış
ḫalḳ içinde merdüm-i pākīze nīgū ḳalmamış
gülsitān-ı dehre geldiḳ reng yoḳ bū ḳalmamış
sāye-endāz-ı kerem bir naḫl-i dil-cū ḳalmamış

II

dīn żaʿīf oldu be-ġāyet ʿālem oldu bī-ḳarār
dili bir ḳalbi hezārān merdüm-i bī-iʿtibār
bağladı ʿuşşāḳ baḫtın raḥm ḳılmaz oldu yār
eylemiş der-beste dükkānın ṭabīb-i rūzgār
ḥoḳḳa-i fīrūze-i gerdūnda dārū ḳalmamış

III

aldı dünyāyı ser-ā-ser ehl-i fısḳıñ leşkeri
yoḳ mümeyyiz ehl-i dīn farḳ eyleye ḫayr [u] şeri

ḳādirü ḳahhār meger göndere bir de ḥayderi
teşnegānın çāk çāk olmuş dil-i ḫᵛāhiş-keri
çeşmesār-ı merḥametde bir içim ṣu ḳalmamış

IV

yoḳ durur ḥālin ṣoran bu bī-nevā rencīdeniñ
gün-be-gün devrān ḫarāb eyler evin ġam-dīdeniñ
silmedi çeşmin ebed bir kimse ben nem-dīdeniñ
ḳadrin añlar bir bilir yoḳ bu dür-i sencīdeniñ
128b *çār-sūy-ı ḳābiliyyetde terāzū ḳalmamış*

V

şükriyā besdir diliñ kes ḳılma bunca keşf-i rāz
ehl yoḳ nādir bu remziñ cümleten ehl-i mecāz
doldu ʿālem hep tevātür mālāyaʿnī söz [ü] sāz
ceyş-i ġamdan kime etsin iltićā ehl-i niyāz
ḳalʿa-i himmetde nābī burc [u] bārū ḳalmamış

605

muḫammes-i es-seyyid şükrī

-.-- / -.-- / -.-- / -.-

I

ey felek n'etdiñ baña hicr-ile sūzān olmuşam
olmuşam ḳaç gün saña mihmān peşīmān olmuşam
gelmeseydim kāş ki geldim ciger-ḳan olmuşam
ḫoş degil devriñ baña firḳatle giryān olmuşam
ṭoġrusu cānāndan ayrı zār [u] nālān olmuşam

II

bī-vefā cānān-içün ʿaşḳ-ile her şeb ṣubḥa dek
ḳays-ı ser-gerdān gibi ṣaḥrāyı gezdim mest ü tek
şevḳ-ile yandı vücūdum maḥv olupdur mūy tek
eyledim feryād efendim ney gibi mānend-i çeng
kimse bilmez ben nice ḥasretle sūzān olmuşam

III

el-amān ġaddār elinden ṣad hezārān el-amān
bunca feryād eyledim bir dem mürüvvet yoḳ hemān

olmadım devrānda aṣlā bir nefes ṣād [u] jiyān
göreli nev-res seni cismim ża'īf ḥālim yaman
bilmezem n'etdim bu dürlü ḫāne-vīrān olmuşam

IV

ḳalmışam zār-ı ḫazīn müstaġraḳ-ı derd [ü] belā
hīç bilmem neyleyem ey dil-ber-i şīrīn-edā
129a gāhda ber-bādam efendim luṭf-ile ḳıl merḥabā
ḳalmışam beytü'l-ḫazende ey nigār-ı bī-vefā
bir naẓar ḳıl ḥālime ġāyet perīşān olmuşam

V

eyle kim ben olmuşam şol zülf [ü] ḳaşa pāy-bend
mümkin olmaz hīç ḫalāṣım pāy-bendim pāy-bend
ḳalmışam ġam-ḫānede pā-bend [ü] boynumda kemend
günde biñ kez ḳatl eder ol yār gör eyle pesend
ben daḫi bilmem nedir derdim neden ḳan olmuşam

VI

şükriyā devr-i felekden böyle feryādıñ nedir
'ālemi yaḳdıñ firāḳa söyle bu dādıñ nedir
kendiñi ıẓhār edersin bilmerem adıñ nedir
gerçi 'āşıḳsın velī dil-berde mu'tādıñ nedir
rāzıñı söyle seniñçün gör ne nālān olmuşam

606

-.-- / -.-- / -.-- / -.-

1 bir 'acā'ib ḳal'a gördüm vardır iki der aña
vardır anıñ ḳapusunda bir muṣībet ejdehā

2 ḳancaru yüz duta ejder ḳal'a varır hem bile
nuṭḳ-ı 'isāveş ḳılar mevtāyı iḥyā ejdehā

607

-.-- / -.-- / -.-- / -.-

1 bir 'acā'ib nesne gördüm cānı yoḳdur ey peder
ne ṭa'ām[a] ne şarāba meyl eder ḫoş mu'teber

2 iki serlü şöyle mevzūn kārgerdir ʿūddan
bir göbek vardır miyānında anıñla devr eder

608

-.--/-.--/-.--/-.-

1 bir ġarāyib şehr gördüm ḳalʿası dū çārşū
līk ḫalḳı cümle mevtādır ḳaçan durmuş ḳapu

2 ceng olurken hep olur iḥyā vü ḫalḳı fīl [ü] esb
cengden fāriġ olunca hem yine ölür ʿamū

609

-.--/-.--/-.-

1 ol nedir derler cihānda cānever
ana ḳarnında öz anasını yer

129b

610

-.--/-.--/-.-

1 ol nedir altı ayaġı var yaḳīn
daḫī aʿlā bir ḳulaġı var metīn

611

-.--/-.--/-.-

1 ol nedir gördüm yabanda cānever
iki pāyi var velī ġāyet keser

2 başı aṭ başı gibi ġāyet mühīb
sīnesi arṣlān gibi yükrek gider

3 gerdeni öküz gibi vardır ṭolu
ol ne vaḥşīdir ne ḫod maḫlūḳ-ı ber

612

-.--/-.--/-.--/-.-

1 bir ʿacāʾib nesne gördüm şükriyā
tīz umūrum tefvīż etdim tañrıya

2 beş başı var-idi şol bī-hūdeniñ
hem yine beş ten gör ol ġam-dīdeniñ

3 var-idi yüz dırnaḳ anda key ʿaceb
dört nefes gelir gider ancaḳ anıñ

613

-.--/-.--/-.--/-.-

1 ol nedir ʿālemde söyle ʿārifā maḫlūḳda
ṭoḳuz ata yeddi māderden ṭoġan cān-ı peder

614

-.--/-.--/-.-

1 oldu üç evlād nedir oġlanları
nice ḥikmetdir düşüñ ol cānları

615

-.--/-.--/-.--/-.-

1 ṣubḥ-dem bir māh gördüm zülf[ü] sünbül lāle-ruḫ
ḳadd[i] ʿarʿar rūy[ı] ḳatmer ʿayb[ı] yoḫ (mısra eksik)

616

-.--/-.--/-.--/-.-

1 şöyle bir ḳanlu güzelsin ḥüsnüñe yoḳdur bedel

gel beni ḳatl etme ʿafv et ey kemān-ebrū güzel

617

.---/.---/.---/.---

1 diler cānān beni çeksin ser-i zülf-i kemendine
dirīġā raḥm ḳılmaz ben sefīl [ü] derdmendine

618

-.--/-.--/-.--/-.-

1 ey dirīġā dār-ı dünyāda müselmān ḳalmamış
raġbet-i ʿilm [ü] hidāyet ehl-i erkān ḳalmamış

130a

619

..-- (-.--)/..--/..-(--)

1 ādem oldur ki ola ehl-i naẓar
ʿābid [ü] tabʿ-ı lebīb nuṭḳ-ı güher

2 ṭurḳ-ı ḥaḳda ola pāyende muṭīʿ
ola şāyeste-i dergāh-ı ḳader

620

..-- (-.--)/..--/..-(--)

1 şükrīdir şimdi cihānda meşhūr
eger aʿlā vü ger ednā-ı duhūr

621

..-- (-.--)/..--/..--/..-(--)

1 ehl-i ʿirfān olan imdi görünür miṣl-i ḳamer
çeşm-i ḫuffāşa görünmez ruḫ-ı cānān ekṣer

622

..-- (-.--)/ ..-- / ..-- / ..-(--)

I

giremem meclis-i ḫūbāna rebāb olmayıcaḳ
yaḳamam ḫāne-i dil yāre ḳırāb olmayıcaḳ
söz [ü] sāz eyleyemem naḳl-i kebāb olmayıcaḳ
ḥālimi arż edemem bezm-i şarāb olmayıcaḳ
cürmüm iḳrār edemem mest [ü] ḫarāb olmayıcaḳ

II

eyledi pīr-i muġān şefḳat-ile bana ḫitāb
geri gel terk edip olma behey cāne-ḫarāb
kendiñi nāra bıraḳma söz[ü] dut diñle cevāb
bana bir pīr dedi içme güzellerle şarāb
her ḳadeḥ başına bir būse kenār olmayıcaḳ

623

.--- / .--- / .--

1 ilāhī varıcaḳ dārü'l-beḳāya
günāhım ʿafv ḳıl ergir liḳāya

2 suʾāl-i münkirīn[i] ḳılgil āsān
bağışla cürmümü āl-i ʿabāya

624

-.-- / -.-- / -.-- / -.-

1 dehride her kim umūruñ ḥaḳḳa tefvīż eyleye
şanma kim ol merd-i dil ʿālemde bir maḥkūm olur

2 ehl-i ʿirfān rind olur zāhid riyāyı kār eder
ġayret ehl[i] gün gibi dünyāda hem maʿlūm olur

625

-.-- / -.-- / -.-- / -.-

1 ṭoġruluḳ insānı eyler dā'imā meclisde şem'
rişte-i ṭūl-i emel 'ārifleri etmez sefīl

2 uġruluḳ eyler siyāset ṣāḥib-i ṭab'ın müdām
ya çekilir dāra uġru yā olur her dem zelīl

130b

626

..-- (-.--)/ ..-- / ..-- / ..-(--)

1 dil-i āzādemiz ol rişte-i ṭūl-ı emele
dā'imā ser-keş olup nefsine maġrūr olmaz

2 teh-nişīn olduġumuz ḳadrimiz efzūn eyler
ṭab'ımız himmet edip salṭanata mūr olmaz

627

-.-- / -.-- / -.-- / -.-

1 ger benim çün kendini *hel min mezīd* eyler ṣaḳar
def'in eyler bilmişem bir çeşm-i pür-nem kerbelā

2 gerçi 'ālem yanısar dūzaḫda nār-ı nefsine
līk ben yandım be-'aşḳ-ı şem'-i şāh-ı kerbelā

628

..-- (-.--)/ ..-- / ..-- / ..-(--)

1 ḫalḳdan rüşvet eger almasa bir gün ḳāḍī
ḥırṣ-ile böyle yanar sanki cehennem kötegi

2 miḥfer-ile çekişir bulmadıḳ aṣlā bir kār
yürü var çārşūya gözle bul getir bir köpegi

629

..-- (-.--)/ ..-- / ..-- / ..-(--)

1 var çoḳ ṣūfī riyā ile eder cismini zeyn
şeyḫ-i fāsıḳ gibi kendin ḳılar erbāb-ı kerem

2 ġālib-i kūşe-nişīnler eder efʿāl-i ḳabīḥ
ʿāḳıbet rūz-ı ḳıyāmet bulısar ḫayli nedem

630

-.-- / -.-- / -.-- / -.-

1 her ki bir miskīn elin dutsa ḫudā feryād-res
elbet eyler müşkilin ḥal ol kişiniñ kirdgār

2 ger gelir elden hemīşe dest-gīr ol bī-kese
çün bilirsin ṭabʿ-ı ẓālim el[b]et olur tārmār

631

-.-- / -.-- / -.-- / -.-

1 ḫod bilirsin ʿaşḳını terk eylemem cānā seniñ
ger beni ḳıyma gibi levḥ üzre etseñ çāk çāk

632

..-- (-.--)/ ..-- / ..-(--)

1 beni öldür begim olgil sen şād
ʿāşıḳ öldürmek ola muʿtādıñ

2 yā vaṣl[ıñ] ile şād eyle beni sulṭānım
yā cānımı alsın dīde-i cellādıñ

633

-.-- / -.-- / -.-- / -.-

1 ger büyüklük ister-iseñ ḫurde-bīn ol dehride
ḳıl kerem ʿafv-ı beşāşet olma ẓālim ey peder

131a

634

-.-- / -.-- / -.-- / -.-

1 yār-i ṣādıḳ var-ise ʿālemde bu ġamdır bana
miḥnet-i firḳatle ġurbet ṭoġru hem-demdir bana

2 cismimi maḥv eyledim bir bī-vefānıñ ʿaşḳına
her görende ḫışm eder bir böyle maḥremdir bana

635

..-- (-.--)/ ..-- / ..-- / ..-(--)

1 naẓarıñ yoḳ bana bilmem neden oldu bu ġażab
var ümīdim seni tesḫīr ede dil çekdi ṭaʿab

2 ḳamu ʿömrümde bana kām-ı dil olmaz ḥāṣıl
ne ʿaceb baḫt-ı siyeh böyle perīşān ne ʿaceb

636

..-- (-.--)/ ..-- / ..-- / ..-(--)

1 seni gördükde göñül rāḥat olur kūşe-nişīn
görmese rūyuñu dil zülf gibi tefriḳa-bīn

2 çeşmimiz ḥayret alır ṣūret-i dīvār gibi
n'ola bir kez olayım gülbün-i ruḫda gül-çīn

637

.--- / .--- / .--- / .---

1 firāḳ [u] ḥasret [ü] ġam derd [ü] miḥnet mesken-i şükrī
enīs-i mūnisim olmuş hemīşe lebleriñ ẕikri

2 vücūdum ʿadm ḳıldı gözleriñ ey ẓālim-i ḫūn-ḫᵛār
ʿaḳībe döndü ʿaynım aġlamaḳdan ṣaḳlaya tengri

638

..-- (-.--)/ ..-- /..-(--)

1 ḫaṭṭ-ı nev-res gelicek rūyuña ey dil-ber
hūşmend eyledi her ʿāşıḳa bir ḫançer

2 cān-ı şīrīn yoluñda oldu telef
kimdir ol kim ḫüsniñe döze beter

639

.--- / .--- / .--- / .---

1 düşenler ḳayd-ı dāma dehr elinde ḫayl[i] ḫançer yer
reg-i faṣṣ-ı nigīn bir nām-içün biñ zaḫm-ı neşter yer

640

-muhtelif vezinler kullanılmıştır-[1]

1 göricek sīne-i billūruñ o(l) berber şūḫuñ
naḳd-i cānım ʿārifā ḳodum tez āyīnesine
131b
2 bir giren bir daḫi çıḳmaz idi dükkānından
berberde eger çıḳ demeseydi [ya] miḳrāż

641

muḫammes-i şükrī ber-ġazel-i bedrī

.--- / .--- / .--- / .---

[1] 1. ve 3. dizeler "..-- (-.--)/ ..-- / ..-- / ..-(--)"; 2. dize "-.-- / -.-- / -.-- / -.-"; son dize "--. / .--. / .--. / .--".

I

mürüvvet sende yoḳdur mehveşim ben ṭāliʿ-i dūna
seni ḳıldım ḥavāle ḫayr içün ol ẕāt-ı bī-çūna
eger düşse müşādif ʿarżımız var şāh-ı meʾmūna
şikāyet bizde çoḳdur derd elinden pīr-i gerdūna
bu ṣaḥrā-yı muḥabbetde bizi döndürdü mecnūna

II

teraḥḥum üzre gel cānā beni ġamdan kenār eyle
bu nāz [u] ʿişveyi terk eyleyip luṭf iḫtiyār eyle
yeter bunca sitem ʿuşşāḳa ḫavf-ı kirdgār eyle
getir sāḳī kerem ḳıl bir ḳadeḥ defʿ-i ḫumār eyle
kesildik her ṭarafdan düşdü iş ol cām-ı gül-gūne

III

gece gündüz nigārā hicr elinde zār [u] giryānam
meger bilmez misin ḥālim ne dürlü ḫāne-vīrānam
seniñ ʿaşḳıñla bir ḫūnīn-ciger merd-i giribānam
sorarsañ ger beni bir ẓālimiñ ʿaşḳında ḥayrānam
kesildik ṭāḳ-ı ebrūya urulduḳ çeşm-i meftūna

IV

efendim derd-i ġamdan ḳāmetim gör iki ḳat olmuş
ġamıñla aġlamaḳdan dīdeler nehr-i fırāt olmuş
benim ʿaşḳım görüp mecnūn varıp ṣaḥrāda māt olmuş
dil [ü] leb teşneden mevc-i serāb āb-ı ḥayāt olmuş
ḥabābāsā sebük tenler ururlar ġūṭa ceyḥūna

V

kesil bu fānī ʿālemden eger dil-ḫürrem isterseñ
gözet vīrāneler genc-i fırāvāndır hem isterseñ
dut erkān-ı ṭarīḳ erşedü'n-nās ādem isterseñ
cihān gencin unut ger genc-i ism-i aʿẓam isterseñ
meger ḫāk anı seyr etsin veren dil genc-i ḳārūna

VI

erişmez maḳṣadı uḫrāya kimde ġayra māʾil var
fenāya meyl-i külli eyleyen erde tecāhil var
132a cihānıñ ʿizz-i cāhından ulü'l-ebṣāra ḥāʾil var
ḳamu maṭlūbu ṣan bulduñ saña bundan ne ḥāṣıl var
velī cehd et eriş devlet-serā-yı sırr-ı meknūna

VII

yed-i nā-dāna vermek gevherī ḳıymet ne müşkildir
dirīġā ʿaşḳ içinde merdüme ḥayret ne müşkildir
vefāsız mehveşe şükrī igen ülfet ne müşkildir
perīşān-ḥāl [ü] ḫāṭır cemʿ-i cemʿiyyet ne müşkildir
muḫālif ṭabʿ neyler ülfeti bedrī ciger-ḫūne

642

şükrī
düvāzdeh imām güfte-i şükrī

.--- / .--- / .--- / .---

1 ümīdim kendime yoḳ raḥmet-i fażl-ı ḫudādandır
şefāʿat istiʿānem faḫr-i ʿālem muṣṭafādandır

2 egerçi çoḳ günāhkāram dedemdir ibni haydāram
ümīdim sāḳī-i kevṯer ʿaliyyü'l-mürteżādandır

3 yine ol ekber-i evlād-ı zehrā ṭayyib [ü] ṭāhir
şehīd [ü] esʿad [ü] nācī ḥasan ḫulḳı rıżādandır

4 gece gündüzde giryān olduġum şāh-ı şehīdān kim
esīr-i deşt-i zevrā ol ḥüseyn-i kerbelādandır

5 sülāl-i ṭāhir ol nesl-i mükerrem aḥmed-i muḫtār
reʾis-i āl-i beyt-i muṣṭafā zeyne'l-ʿabādandır

643

--. / .--. / .--. / .--

I

dünyāda benim ḥāṣılım ancaḳ dūd-māndır
maḳṣūda erişmek ḳatı müşkil [ü] gümāndır
meşhūr ise ʿāşıḳ ġam[ı] bu maḥż-ı nihāndır
derlerse baña dil-ber eder raḥım yalandır
dil-ber demen allāh içün ol āfet-i cāndır

II

her-cāī vefāsız güzele eylemişem meyl
hicrān-ile çekdim ġam-ı ḥasretlerini ḫayl
aḳdı gece gündüz ḫūn-ı dilden gözüme seyl
aḥbāb-ile menbūş eder aġyāra ḳılar meyl
gördükde beni ṣanasın ol berḳ-feşāndır

III

terk etdi beni her ne ḳadar eyler isem mihr
ḥüsn-i naẓar umduḳça ṣanemden eder ol ḳahr
gördükde ruḫ-ı yāri gözümden aḳıyor zehr
her ḫᵛāb dem-i vuṣlat [u] bir vāḳıʿa-i ḥaşr
her naḳş-ı ġam cāna bir āşūb-ı cihāndır

IV

hīç kimse ʿaceb gördü mü bir böyle cünūn-ṭabʿ
bir ẓālim-i ḫūn-ḫᵛār güzeldir cān eder ḳamʿ
cevrin baña eyler eder aġyār sözün semʿ
her meclis-i bīgāneye der maḥrem-içün şemʿ
ʿuşşāḳını yād eylemesi maḥż-ı gümāndır

V

biñ raḥmet aña böyle güzeller ḫalef etdi
nāz eylemede ḳıldı teraḳḳī selef etdi
düşdü dil [ü] cān bir ṣaneme ʿömr me[l]ef etdi
miḥnetle benim ʿömrümü āḫir telef etdi
her derdi anıñ gönlüme yüz dāġ nihāndır

132b

VI

verdim dil aña böylece miḥnetleri gördüm
kime diyeyim ben ki bu firḳatleri gördüm
rūḥum çıḳayazdı ki bu ḥasretleri gördüm
bir ḥaḳ bilir andan ki ne zaḥmetleri gördüm
taḳrīre ne ḥācet durur ol söz ki ʿayāndır

VII

şükrī bu riyā ʿilm-ile maʿbūd ele girmez
ṣabr eyle cefāya ki bu bih-būd ele girmez
bu vaḳt-i fenā mehveş-i memdūd ele girmez
bedrī heves-i kār-ile maḳṣūd ele girmez

ḥarmān ṭamʿa-i ḫāmīde maʿlūm nişandır

644

.---/.---/.---/.---

I

dilā ṣabr eyle gör neyler ḫudānıñ feyż-i iḥsānı
tevekkül birle bekle rūz-ı şeb bu beytü'l-aḥzānı
dil-i eyyūbumuñ elbet olur bir nevʿ-i dermānı
taḥammül eyle yūsufveş bu ḳaç gün genc-i zindānı
ʿazīz-i mıṣr eder dāver seni bildikde bühtānı

II

ṣıḳılma ey göñül ʿālem saña ger olsa ḫan-dīde
açılmaz ġonce gül olmasa ḫār içre ġam-dīde
ṣaḳın ḳatʿ eyleme ḥaḳdan tevāżuʿ uyma nevmīde
şefāʿat dergehin bend etdi herkes rūy-ı ümmīde
elem çekme açıḳdır dergeh-i elṭāf-ı yezdānī

III

zuḥaldir ṭāliʿ-i baḫtım olur elbet ḥamel bir gün
yine bāġ-ı ümīdim tāzeler ḳalmaz ḫalel bir gün
raḳīb-i bed-sirişte erişir merg-i ecel bir gün
hemān ḥaḳ ṣaḳlasın ol dāverī vardır emel bir gün
buyursun ʿafv der-i memlūkumuñ her dürlü noḳṣānı

IV

ṣarıldım yek-cihet fażl-ı ḫudāyā her çe bād-ā-bād
ṣıġındım āl-i beyt-i muṣṭafāya isterem imdād
bize her çend çarḫ-ı ẓālim eyler eylesin bīdād
ḳatı düşvār olupdur kārımız yoḳ kimseden imdād
meded yā rūḥ-ı şāh-ı naḳşibend [ü] ġavṣ-ı geylānī

V

bi-ḥamdillāh veliyyü'n-naʿīmim bir ehl-i bāverdir
vezīr-i bā-mürüvvet ṣāf-ı dil sulṭān-ı kişverdir
133a ümīdim vardır ıṭlāḳım bu zindāndan muḳarre[r]dir
ʿilācım şerbet-i dārü'ş-şifā-yı ʿafv-ı dāverdir
müfīd etmez ḥekīmiñ etdigi bu derde dermānı

VI

yanıpdır cān-ı şīrīn sicn içinde şuʿle-i kibrīt
ḳanı ardım sıra pür-tāb eden ġazbānlar fikr et
vefāsız beglere ḳılma tevaḳḳuʿ ey göñül ṣabr et
ulaşdırmaz süleymānı necāta düşmen-i ʿifrīt
emel ʿarşın eger ʿilm-i kitāb-ı āṣaf-ı ṣānī

VII

hemān ol muʿterifsin kendiñe dön ḳubḥ fiʿiliñden
taẓarruʿ eyle ḥaḳḳa nādim olgil sū fiʿiliñden
ümīdiñ kesme zinhār ḥaḳ teʿālā cūd [u] luṭfuñdan
yed-i ümmīdimi ḳaṭʿ etmezem dāmān-ı ʿafvıñdan
ḳarīb oldu telāṭum eylesin ol ʿafv-ı ʿummānı

VIII

duʿālar dāʾimā ol vāli-i baġdāda lāzımdır
mürüvvet merḥametler luṭf[u] cümle ḫalḳa lāzımdır
ilāhī ʿömrün efzūn eyle bir ṭabʿ-ı mülāyimdir
maḳarr-ı keştī-i maḳṣūd cūdī-i merāhımdır
degil daġ-ı tehevvür ġarḳ ḳılsın ḫaşm-i ṭūfānı

IX

tevekkül eyle şükrī el-ḥaẕer key olmagil nevmīd
ne dürlü cevr ederse cānıñā ṣabr eyle ey mürşid
dilerseñ ger saña bir feṭḥü'l-ebvāb eyle[ye] īzīd
belā girdabına düşdüyse esʿad keştī-i ümmīd
eser bād-ı merāḥim yelken āç dut rāst sükkānı

645

-..- / -..- / -.-

I

sāḳī getir ṣun baña cām-ı şarāb
vaʿde-i güldür ḳılalım ẕevḳ-i şāb
besdir efendim çekilip ıżṭırāb
ṣubḥ ṣalıp māh-ı ruḫundan niḳāb
çıḳ ki temāşāya çıḳar āftāb

133b

II

zülf-i perīşanıña dedim siyeh
düşdüm ise ʿaşḳıña ḳıldım güneh
ḥālimi gel eyleme besdir tebeh
rişte-i cānım yeter et pür-girih
ṣalma ser-i zülf-i semen-sāya tāb

III

bülbül-i şeydā gibi etdim fiġān
bir gül içün eylemişem terk-i cān
çār kitāb içre yazılmış beyān
dūzaḫa girmez sitemiñle yanan
ḳābil-i cennet degil ehl-i ʿaẕāb

IV

ḥasret-ile yandı vücūdum ki baḳ
ʿarẕ-ı ruḫ[u] ṣāf ḳıl ey nūr-i ḥaḳ
zülf-ile ḳaşıñ bana oldu sebaḳ
geceler encüm ṣayaram ṣubḥ[a dek]
ey şeb-i hicriñ bana yevmü'l-ḥisāb

V

gezme yeter ey dil-i dildār-ı mā
ḳılma cefā bunca yazıḳdır bana
ḳılma raḳīb-ile ṣafā bī-vefā
mest çıḳıp ṣalma naẕar her yaña
görme revā kim ola ʿālem ḫarāb

VI

ʿāşıḳ-ı şūrīde melāliñ nedir
şükrī-i bī-çāre ḫayāliñ nedir
dil-ber-i ṭannāza suʾāliñ nedir
yār suʾāl etse ki ḥāliñ nedir
ḫaste fużūlī ne verirsin cevāb

646

..-- (-.--)/ ..-- / ..-- / ..-(--)

I

geceler subḥa gibi nāle-i efġān ederem

şol ḳadar eşk döker dīdelerim ḳan ederem
tāb [ü] ṭāḳat kesilir kendimi bī-cān ederem
her zamān ārzū-yı laʿl-i bedaḫşān ederem
baḫt elinden müjemi rişte-i mercān ederem

II

ḥasretiñden geceler ḳan döker oldu çeşmim
ḫurḳat-ile dür-i ġalṭān döker oldu çeşmim
aġlayı laʿl-ile mercān döker oldu çeşmim
zülf dutdu yüzünü ḳan döker oldu çeşmim
bu gece ḳala seḥer açıla biñ ḳan ederem

III

134a zülf-i perçemine verdim dil [ü] cān cism-ile ser
āteş-i ʿaşḳ beni eyledi gör zīr [ü] zeber
iḥtiyāt eyle biraz mehveş-i dil-seng yeter
şāne ger kākülünüñ bir teline ḳılsa ḫaṭar
çūb-ı şimşād biten yerleri sūzān ederem

IV

ʿömrüm içre baña bir kez ḥāṣıl olmadı merām
bezm-i ʿaşḳ içre çalışdım ḫurd [u] ḫ[ᵛ]āb oldu ḥarām
eyledim kendime ol maḥfe-i ḫūn-ḫᵛārı imām
o sebebden özüne nergis edip ḫ[ᵛ]āb[ı] ḥarām
işidip çeşmiñ elinden nice efġān ederem

V

ḳamu ʿālem o perī-çehre nigārıñ zārı
ben daḫi ḳātil-i ʿuşşāḳ gözünüñ bīmārı
şükriyā terk edemem kūy-ı leb-i gülnārı
yār kūyuñ gözedip cennete girmez nārī
der ki niçün özümü dāḫil-i zindān ederem

647

.---/.---/.---/.---

I

dilā her gün şafaḳdan ṭur diliñde bu duʿā olsun
raḳīb-i bed-sirişte her nüfūsuñ bed-duʿā olsun
raḳībā göreyim yüzüñ ḳıyāmetde ḳara olsun

raḳībiñ ʿömr[ü] yā rab ṣabr-ı ʿāşıḳ tek fenā [olsun]
zelīl [ü] ḫaste [vü] rencūr [u] tesḫīr-i belā olsun

II

bugün būstān-ı ʿaşḳ içre biraz toḫm-ı cefā dikdi
muḳallid sözler ile ol nigārı bezmden çekdi
muḥabbet merkezinde naḫl-i ġam firḳat ʿanā ekdi
kemānāsā firāḳ-ı yārdan ol ḳāmetim bükdü
ilāhī tīr-i āh-ı ṣubḥ-gāha mübtelā olsun

III

baña ol mehveş-i mümtāz eder mihr-i vefā ammā
ne kim ol ẓālim eyler aña taʿlīm-i cefā ammā
134b raḳībe ben daḫi bī-cā ḳılmam bir duʿā ammā
baña bed-ḫᵛāhlıḳ eyler ben etmem bed-duʿā ammā
zügürd [ü] müflis olsun borçlu olsun bī-nevā olsun

IV

gece gündüz benimle kīn dutup ġavġā eder ḳāʾim
gerek ben hem riyāzetle gece gündüz olam ṣāʾim
taẓarruʿla o dergāh-ı muʿāllāya olup hāʾim
beni gördükde eyler ġıybetim ol gül-ruḫa dāʿim
dilinden lāl gözünden görmeyip yüzü ḳara olsun

V

ʿaceb ol kāfiri billāh ḳorḳmaz mı ḳıyāmetden
utanmaz fiʿl-i bed eyler ḫudā-yı celle ḳudretden
n'olur ḥāli dilā herkes kesilmez nefs[i] şehvetden
ḳıyāmetde naşībi olmasın yā rab şefāʿatden
ola şermende-i dīvān taḳvāsı riyā olsun

VI

raḳīb-i bed-liḳānıñ isterem ʿömrü fenā olsun
rezīl [ü] kem-ʿayār [u] bī-libās [ü] bī-ḥayā olsun
hemīşe derd-i ʿilletle ḥayātında cefā olsun
umaram ḫıżr olsun ḳışmeti āb-ı beḳā olsun
diyemem ʿömrü kem līk ol mehden cüdā olsun(**)

VII

göz aġrı diş dökülmek derd-i eşkimle bī-ḫoş olsun
hemān nehr-i ḫorāsān tek dil-i ḫūn aña cūş olsun

degil bir dürlü miḥnet şol raḳîbe şükrî nūş olsun
ṣaḳın her derd-i nārı isteme tūş-i raḳîb olsun
o derdiñ kim devāsı yoḳ özüne mübtelā olsun

648

..-- (-.--)/ ..-- / ..-- / ..-(--)

I

aġa verdi baña bir çūḫa ki biñ dūna deger
ḳayṣer-i rūm giyen raḫt-ı hümāyūna deger
yaḳası yaḳa kolu lü'lü'-i meknūna deger
muḫtaṣar her etegi biñ etek altuna deger
fi'l-meṣel ḫil'at-i ḫaḳan [u] ferîdūna[1] deger

135a

II

görmedi kimse buña beñzeye lübs-i ḫaseni
çūḫadır ḳırmızıdır dāne-i la'l-i yemeni
yād-ı ebrū ü ḫaṭ-ı lāle-ruḫān gül bedeni
yūsufuñ yoḳsa ki ya'ḳūba gelen pîreheni
çeşm-i tāra çekilen dîde-i pür-ḫūna deger

III

çūḫadır yoḳsa ki bir zerbāf-ı ferḫunde-liḳā
hîç kim görmedi aṣlā özü māhūr-ı veġā
versin allāh bunu baḫş edene 'ömr-i beḳā
ne mireş-rende(*) müzeyyen veriyor ẕevḳ [ü] ṣafā
per-i ṭāvūsda olan 'ādet-i ḳānūna deger

IV

cennet esbābına zāhid bu ḳadar müşterîsen
az danış başım aġırtdıñ kişisin serserîsen
kör degilseñ berü gel aç göz-i kūr-ı feri sen
sündüs-i ḫaḍrā-la dut bu çūḫa-i aḥmarı sen
baḳ bunuñ ḳanḳı yeri ḳıymet-i elsūna(*) deger

[1] *Ferîdûn*: Pişdadiyan sülalesinin altıncı hükümdarı. 500 yıl tahtta oturduğu rivayet edilir. Şehname'de adı en çok geçen padişahlardandır. Soyundan gelmiş olmak insanlar için büyük gurur vesilesidir. Taht ne zaman boş kalsa onun soyundan gelen biri aranır. Hayat hikâyesi ile Hz. Nuh kıssası arasında benzerlikler görünür. Edebiyatta, adalet, iyilik ve uzun ömürlülük ile anılır (bkz. Tökel 2000, 166-173).

V

şükriyā eyle duʿā devlet [ü] iḳbāl-i aġa
ʿömr ile devlet-ile nuṣret-ile ṣubḥ [u] mesā
vāli-i kerkük [ü] aḥmed mütesellim[1] ḥālā
ki acarlı anı ʿafv eyleye ḳādir mevlā
ḫilʿat-i leylī gibi gerden-i mecnūna deger

649

-.--/-.--/-.--/-.-

1 ey göñül ḥamd eyle ḥaḳḳa erdi uş faṣl-ı bahār
ġonceler açıldı gülzār içre bitdi lālezār

2 bülbül-i bī-çāre baġrın yaḳmış iken nār-ı ʿaşḳ
luṭf-ı ḥaḳla güller açıldı bezendi kūhsār

3 muntaẓır-ı vaṣl iken ḳumr[ī] hezār [u] ʿandelīb
māh-ı nev tek bir ufuḳdan ṭoġdu ṣunʿ-ı kirdgār

4 ḳudret-i ḥaḳdan şeref-yāb oldu ʿālem yeñiden
ḳıbleden geldi mübeşşir söyledi aḫbār-ı yār

5 vāli-i zevrā gelip luṭf [u] mürüvvet üstüne
ḥażret-i dāvūd paşa [ol] kām-bīn [ü] kāmkār

135b

6 çün mübārek bād-ile verdi merātıb şol vezīr
ol acarlı aḥmed aġayı ḳılıp ḫoş nāmdār

7 her cihetle gördü lāyıḳ anı ol ṣāḥib-kerem
baş bölük başı mübārek ḫilʿatin verdi vaḳār

8 ḥaḳ teʿālā devlet [ü] iḳbāline versin fütūḥ
düşmen-i bed-ḫᵛāhı olsun ḳırş-ı tīġ-i ābdār

9 baş aġalıḳ ḫilʿatin giydi vezīrden şol emīr
aḥmed aġa şīr-i ner tek ol dilīr-i şeh-süvār

[1] *Mütesellim*: Hicrî 1000 tarihinde başlayıp Tanzimat dönemine kadar geçen sürede, Osmanlı kaza ve sancakların idarelerinin teslim edildiği kişilere verilen ad (bkz. Pakalın 1983, 639).

10 ruʾyet-i iḳbāline versin fütūḥ rabbü'l-ʿibād
tīġını ḳılsın elinde ḫaḳ teʿālā ẕü'l-fiḳār

11 merd-i meydān-ı vefā şīr-efgen [ü] rüstem-şiyem
görmedi görmez miṯālin bir de devr-i rūzgār

12 ṣāf-şiken [v]ālā-ʿalem ḫātem-şiyem kān-ı seḫā
ḳahramān-dehşet nerīmān-zūr-ı bāzū-yı nijār

13 ġāyibāne ḫamse-i evḳātde ḳıldım duʿā
ʿömr-i devletle hemīşe ḫoş olasız pāyidār

14 şükr lillāh bulduñuz iḥsān merātib şimdi kim
hem müşerref eylediñ kerkükü ḳıldıñ tābdār

15 vāli-i baġdādı mevlā eyleye dāʾim ẓafer
kim sizi irsāl ḳıldı ḫayr ola encām-ı kār

16 aʿni aġa-yı ṣaf-ārā vü şecāʿat-pīşe kim
aḥmed aġa baş bölük başı dilīr [ü] nāmdār

17 tīz erişdi himmet-i pīrān o ṣāḥib-dehşete
ḳızribātdan[1] iki günde ḫalḫalāna[2] ḳıldı ġār

18 şīr-i ner tek şol beyābānda ḳılıp ceng-i girān
hem erāvend ʿişretini eyledi çün tārmār

19 çelebi üzre yürüş etdi peleng [ü] bebr tek
görmedi devr-i zamān bir daḫi böyle kār-ı zār

20 çaġnadı arṣlan gibi şol müdbir ü şomu tamām
āferīn ḳıldı anıñ erligine mīr ü kibār

21 ḫamdü lillāhi teʿālā feth olundu bu sefer
düşman-ı bed-ḫᵛāhıñ olsun ḳahr destiñde nizār

[1] *Kızılribât*: Bir adı Zengâbâd olan, Bağdat'a dokuz konak mesafede dağlık ve ovalık bir bölge (bkz. Mantran 1999, 93).
[2] *Halhalân*: Osmanlı zamanında Süleymaniye Sancağı'nın liva merkezinden geçen Darmazile, Kevije ve Jajile isimli sıra dağların sancağın kuzeyinde bulunan Surtaş bölgesinde kalan kısmı, mevki olarak bu isimle anılırdı (bkz. Eroğlu vd. 2012, 203).

136/1a

22 rūz-ı ʿuḳbāda şefīʿ olsun muḥammed muṣṭafā
ḥaḳ naṣīb etsin efendim bulasın dārü'l-ḳarār

23 seyyidim şükrī duʿā ḳıl devlet-i iḳbāline
biñ iki yüz ḳırḳ üçünde etdi böyle kār-ı zār

650

.---/.---/.---/.---

1 ḫaṭādan ḥıfẓ ḳıl dāʾim ḫudāyā āl-i ʿoṯmānı
çün etdiñ bunları dāʾim cihān ḫalḳı nigeh-bānı

2 bu bir nesl-i muṭahhardır nizām-ı ʿālem olmuşlar
cihān-gīr ibn-i erṭuġrul[1] [u] bin ʿoṯmān[2] [u] ḫaḳanī

3 iṭāʿat eyleyip şerʿ-i şerīfe inḳıyād üzre
muḳavvīdir ḥaḳīḳat şerʿ-i aḥmed üzre īmānı

4 ʿadāletle binā urdu anıñçün ber-ḳarār oldu
velākin şimdilik baʿżı unutdu ʿadl [ü] mīzānı

5 seḫāvetle mürüvvetle şecāʿatle ʿadāletle
bu bünyād[ı] ḳurup elḥaḳ bezetdi ṣadr-ı eyvānı

6 ṣalāt-ile selām olsun resūluñ rūḥuna her dem
ki anıñ feyż-i teşrīfi münevver ḳıldı dünyānı

7 edindim böyle bir mevzūn ḳaṣīde söyleyem himmet
anı nāḳış görüp ṭaʿn etmesin her ehl-i ʿirfānī

8 en evvvel çoḳ ṣalāt-ile selām ol faḫr-i ʿālem çün
hediyye benden olsun günde yüz biñ şād [u] ḫandānı

[1] *Ertuğrul Gazi*: Osmanlı Devleti'nin kurucusu olan Osman Bey'in babasıdır. (v. 1281-82?) Oğuzların Kayı boyuna mensuptur (bkz. Başar 1995, 314).
[2] *Osman Gazi*: Osmanlı Devleti'nin kurucusu ve hanedana ismini veren ilk padişahı (v. 1324) (bkz. İnalcık 2007, 443).

9 duyam ol çār-yār-ı bā-ṣafāya cān-ile raġbet
biri ṣādıḳ biri fārūḳ biri ḥayder u ʿoṩmānı

10 cemīʿ-i āl [ü] aṣḥāba hezārān biñ selām olsun
ki anlar dīn içinde cān [u] dilden ḳıldı cevlānı

11 bi-ḥamdillāh seyyid ḥācı şükrī ehl-i īmānam
muḥibb-i çār-yāram ṭoġru merdem ʿabd-ı geylānī

12 bu defʿa söyleyem dilden cigerden bir ṩenā-nāme
gelir her söz zebāna vardır elḥaḳ ḫaṭ ṩenādānı

13 ḫuṣūṣā vāli-i baġdād [ü] baṣrā ʿālim [ü] fāżıl
ki nāmı ḥażret-i dāvūd paşa[dır] ol kerem kānı

14 geçip taḫt-ı vezāret üzre ol bālā-yı ʿilm çünkim
biñ iki yüz otuz birde ʿadālet buldu mīzānı

15 rebīʿü'l-evveliñ on dört gününde salṭanat buldu
ilāhī ḫıżr ola rehber aña ilyās aḳrānı

136/1b

16 ilāhī ḫıfż ḳıl baġdād[ı] her dürlü meṣā'ibden
muḥammed muṣṭafā ḥaḳḳı şefīʿ et bizlere anı

17 oturdu taḫt-ı ʿadl üzre vezīr-i maʿdelet-güster
öñünce bir müdebbir ṣīr-i ner vaḳtiñ süleymānı

18 emīr-āḫūr aġa meşhūr-ı ʿālem her ṭabīʿatde
seḫā vü tīġ-ı ḥilm [ü] hem mehābet dutdu dünyānı

19 eger ḥātem bir ism-ile bulup şöhret zamān içre
bu yüz dürlü ḫaṣā'il gösterip zeyn etdi büldānı

20 ḳanı bir dil ki vaṣf ede ḳalemde ṭāb [u] ṭāḳat yoḳ
ki zīrā ol durur ḥālen vezīriñ ḥükm-i devrānı

21 ilāhī ḫıfż ḳıl cān-ı ʿazīzi bulmaya raḫne
niçün kim istirāḥat buldu andan cinn [ü] insānı

22 be-ḥaḳḳ-ı aḥmed [ü] maḥmūd muḥammed muṣṭafā yā rab
selāmet ver aña her kim ederse ʿadl-i iḥsānı

23 nice vaṣf eyleyem ẕātın bulunmaz miṯl[i] dünyāda
ḳanı bir dil ki vaṣfında bula vecd-i ġazel-ḫānī

24 ilāhī ḳanda kim ʿazm eyleye feṭḥ-i ḳarīb olsun
be-ḥaḳḳ-ı çār-yār-i bā-ṣafā manṣūr ḳıl anı

25 egerçi şehr-i baġdād içre vardır şīr-i ner elgin
seḫāvetle şecāʿatle n'ola terciʿ edem anı

26 nice biñ zümre-i ṭuġyānı tesḫīr etdi tīġ-ile
nice iḳlīmi feṭḥ etdi süleymān mīr-āḫūr cānı

27 ḫuṣūṣā kendine ḳarşu duran bir müdbir-i nā-dān
sefūk-ı şeyḫ denir meşhūr bir melʿūn [u] ṭuġyānī

28 ḫudā feṭḥ [u] ẓafer nuṣret müyesser eyledi ḥamden
sefūku pek züyūf etdi daġıtdı ceyş-i ʿüryānı

29 ḳılıp bir bād ol ḳavmi perākende perīşān-ḥāl
benātü'n-naʿş tek daġıldı cümle gör temāşānı

30 kesip başlar döküp ḳanlar dutup meydānı heybetle
niceler ḫāk-i ẕilletde yatuban verdiler cānı

31 ḫuṣūṣā geldi kerküke aña tesḫīr olup ʿālem
dutup muḥkem ḳamu bir bir ne varsa kerkük aʿyānı

32 nice fāsıḳları kesdi kimin baġdāda gönderdi
vezīr-i ʿāli-şāna ʿarż edip her dürlü eşḳānı

33 cihānı eyledi iḥyā ḳamu fısḳ ehlini kesdi
ne diyem bilmezem seyr ḳalmadı feṭḥ etmedi anı

136/2a

34 cihānda ḳalmadı bir ḫamr-i nūş-sekrān edip tehdīd
emīr-āḫūr aġadan buldu dünyā emn [ü] emānı

35 ḳurulsun dāʾimā çetr-i muʿallā fevḳ-i reʾsinde
urulsun yer yüzünde sikke-i muḥkemle seyvānı

36 ola her dem aña rehber meşāyıḫ evliyāʾullāh
bula feṯḥ [u] ẓafer dāʾim ḫudādan ḳahr aʿdānı

37 hemīşe ḫoş göre dāver anı hüsn-i naẓar birle
vezīr-i maʿdelet dāvūd paşa-yı fażl-ı ʿummānī

38 muʿīn [ü] nāşırı olsun heme baġdād şehrinde
ne deñlü var-ise şeyḫ [ü] meşāyıḫ ehl-i bürhānī

39 ilāhī ʿafv ḳıl cürmün baġışla faḫr-i ʿālem-çün
emīr-āḫūru kim nāmı denir vaḳtiñ süleymānı

40 dedi tārīḫ-i ẓāhir şükriyā hātif baña şimdi
biñ iki yüz otuz sekkizde oldu kerkük imkānī

651

--. / .--. / .--. / .--

1 ey ṭūṭī-i dil şevḳe gelip olsaña güyā
kim fānī cihān gör neler etdi bize āyā

2 söyle ta saña vermiş iken mühlet ey dil
maġrūr oluban eylemegil kendiñi iʿlā

3 hīç kimse çerāġı yanamaz ṣubḥa degin bil
biñ sencileyin aḥmaḳı ṣayd eyledi dünyā

4 dārāb ḳanı ḳanı sikender ḳanı nemrūd
firʿavn ḳanı ḳanı yā cemşīd-ile kisrā

5 her kimseye fincān-ile bir şerbet içirse
āġū ṣunısar ʿāḳıbeti tas-ile derdā

6 fikr eyle bugün ḥāl-i cihān n'olısar āḫir
bir mār durur iki seri var anıñ aʿlā

7 elde var iken fırṣat[ı] fevt eyleme ey dil
de neyledi taḳdīr-i ḫudā ẓālime fiʿlā

8 söyle görelim merṣiye-i ḳātil [ü] maḳtūl
ḳāḍī ḥasanı ḳara ḥüseyn rüstem [ü] dānā

9 ẕi'l-ḳaʿdeniñ üçüncü günü hikmet-i bārī
iki nerīmā[n] birbiri-le eyledi ġavġā

136/2b

10 iki ḳāḍīnıñ ad[ı] mūsā [i]bni ḥasandır
ol birisidir ḳara ḥüseyn ʿabd-i siyeh-rā

11 taḳdīr-i ḫudā geldi teṣādüf rūz-ı şenbe
ḳatl oldu ḥasan gün ṭoġaraḳ ḫançer-i bürrā

12 taḥḳīḳ belāsın bulup ol fāsıḳı billāh
fi'n-nāri seḳar[1] ṭamusunu eyledi süknā

13 bir böyle ġurūr görmedi görmez benī ādem
bir daḫi eger biñ ıl olur gerdiş-i dünyā

14 ḫallāḳ-ı cihān belde-i kerkükü müsaḫḫar
ḳılmışdı aña mīr ü gedā pīr-ile bernā

15 çoḳ kimselerin rüşvet-ile malın alırdı
varna boġası yaşladı bir gövde-i manda

16 ol ḥākim efendi ki aña hizmet ederdi
bir ṭabʿ-ı seḫā ḥüsn-i kelām merdüm-i vālā

17 nām-ile kemāl-ile ḳamu ʿālemi dutmuş
fārūḳ-laḳab ism[i] ʿömer ʿāḳil [ü] dānā

18 döndürmüş idi ʿālemi ol merd-i seḫīden
ḳalmış müteḥayyir nic'ede ʿālim [ü] monlā

19 bir böyle denī müdbiri ḳatl eyledi ʿanter
şol ḳara ḥüseyn böyle ġazā eyledi sehlā

20 arṣlan gibi hem ḳıldı ḳarār ol reʿs-i merdān
ardınca düşüp dutmaġ-içün biñ şīr-i ġarrā

[1] "Yüzüstü ateşe sürüklendikleri gün kendilerine, 'Cehennemin dokunuşunu tadın!' denecek." mealindeki Kamer Suresi 48. ayetten kısmî iktibas.

21 vālī-i vilāyet ne ki var dehride insān
ḥayrān ḳaluban ḳuvvet-i bāzūsuna fi‘lā

22 ġavġāya düşüp belde-i kerkük ser-ā-ser
mātemde olup ḥīle yüzü cümlesi ammā

23 ẓāhirde denir ḥayf saña merdüm-i aḥsen
bāṭında velī söyledigi ḥamd-ile şükrā

24 devletlü efendi saña feyż-i ḥaḳ erişdi
bir böyle şaḳī ismiñizi eyledi rüsvā

25 āh vāh ḥasan cümle diyor ẓāhir elgin
bāṭında diyor ḥamd-i ḫudāyā buña veylā

26 zīrā ki ḳamu ‘ālem aña siḥr-ile ṭābi‘
bir kürd denī anası bir on iki ata

137a

27 hīç kimse ümīd etmez idi ġālib olanı
kim zühresi var idi ṭura ḳarşu aña tā

28 ey niceleri ṭab‘-ı ġurūr eyleyen altun
v’ey niceleri ḥīle ile eyleyen ifnā

29 çoḳ kimseleri māl-ile maġrūr ḳılarsın
encām anı yere çalıp ḳabrde mevtā

30 ‘unvān-ı tekebbürle nice aḥmaḳ [u] nā-dān
aldarsın anı rūz-ı ḳıyām *yuḥşerü a‘dā*[1]

31 taḳdīr-i ezel *naḥnü ḳasemnā*da emr bu
epsem dur eyā ‘ārif-i *lā yüs’elü ‘amma*[2]

32 ḫallāṣ-ı kelām ḳātil [ü] maḳtūl sözün de
gör neyledi ol ḳara ḥüseyn merd-i dil-ārā

33 vāli-i vilāyet ḳamu ardınca yügürdü
ḳāḍī bile nā’ib heme ser-gerde-i aġa

[1] “Allah'ın düşmanlarının, toplanıp yığın yığın cehenneme sevk edilecekleri günü hatırla!” mealindeki Fussilet Suresi 19. ayetten kısmî iktibas.
[2] “O, yaptığından dolayı sorgulanamaz; fakat onlar sorgulanırlar.” mealindeki Enbiya Suresi 23. ayetten kısmî iktibas.

34 hīç kimse ẓafer bulmadı şol merd-i dilīre
evden eve damdan dama ḫançerle yürür ha

35 bir ḫāneye girdi hemān ol bebr-i beyābān
kefen yetirip bebr gibi ṣıçradı ferdā

36 deyyār-ı beşer ḳalmadı ol ḥavlide hergiz
yürgeşdi ḫalāyıḳ şaşu ḳald[ı] beg [ü] aġa

37 aġnām gibi ḳıldı perākende bu ḫalḳı
arṣlan gibi gürlerdi edip mürde-i daʿvā

38 turmadı öñünde nice ġazbān-ı pala-ḫor
yer bulmadı gizlenmek-içün hīç biri ān-cā

39 çaġnaşdı ḳarār eyleyereḳ cümle igitler
ḥayḳırdı dutun ḥākim efendi bile aġa

40 şol cemʿi perākende ḳılıp bebr-i beyābān
rüstem gibi gürlerdi dem-ā-dem şīr-i ġarrā

41 hīç ṣallamadı kimseyi fikr etmedi çünkim
etmişdi ġazā fırṣat[ı] verdi aña mevlā

137b

42 böyle yür idi şīr-i ner ü bebr gibi ol
ardınca baḳa ḳaldı ḳamu ʿālim [ü] dānā

43 bir müddet o dem ḳaçdı ḳamu ardına düşdü
kerkükide ne var ise her ʿālem-i yek-pā

44 girdi yine bir ḫāneye perkitdiler anı
şāyed dutıla ḥīle ile şol dür-i yek-tā

45 şol ḫāneye girdikde meger ḥikmet-i bārī
nā-şuste'miş ol anda bulup etmek [ü] ḥelvā

46 ḫallāḳ-ı cihān rāzıḳ-ı her vaḥş [u] ṭuyūru
fikr etmedigi rızḳı yedirdi aña mevlā

47 ḳarnın doyurup rāḥat edip ṣıçradı bir kez
ṭaşra bacada durmuş-idi biñ urur ʿavvā

48 şol ḫāne öñünde niceler ṭurmuş elinde
şemşīr-i sitem ḫançer [ü] hem ṭaş [ü] dabanca

49 ṣıçradı yine bebr gibi berḳ urup evden
deyyār-ı beşer ḳalmadı ḳaçdı heme çār-pā

50 dört kimseni mecrūḥ ḳılıp buldu ḫalāṣı
ol şīr-i ner öñünde biri ṭurmadı aṣlā

51 taḥḳīḳ bunu işlemedi rüstem-i dostān
kim ḳara ḥüseyn eyledi kerkükide merdā

52 bir şöhr-ile bir böyle bacaḳsız hele nūrsun
ṣabāḥdan aḫşama varınca ede ġavġā

53 bir dürlü şecāʿatle çü ḥayḳırdı bu ḫalḳı
lerzān oluban sersem ḳaçdı ḳamu şeydā

54 ṣarṣındı ḳamu şehrde bernā vü pīrān
ṣad āferīn olsun dediler erlige ehlā

55 daʿvāya durup bir gün ikindüye gibi ol
bu şöhr-i ʿazīm-ile edip ḫançer-i daʿvā

56 bir ālet-i ḥarb anda bulunmazdı yedinde
bir ḫançer-ile ʿālemi ol eyledi ifnā

57 ḥayḳırdı hemān ḫāneden ol ṣıçradı bir kez
görmege dağıldı ḳamu ġazbān [u] nerīmā

138a

58 bildigi aña çār edemez oldu bu ʿālem
girdi yine bir ḫāneye şol ḳara ḥüseynā

59 perkitdi yine ḫāneye ol ḥākim efendi
kendiyle ber-ā-ber nice ser-gerde-i vālā

60 ḥabs oldu yine bāde-i ḥamrā yete billūr
dutdu ḳapuyu ol zamān içre nice ġarrā

61 döndü yine kendi dedi ey ḥākim efendi
ẓulm etme baña şerʿ-ile ver ḳatlime fetvā

62 olmaya ki yüzümden ola bu şehre fetāret
ḥükm eyle velī ẓulme rıżā vermedi mevlā

63 yoḳ ṭāḳatiñiz ḳarşu durup etmege çünkim
teslim olayım bāri ʿavām olmaya rüsvā

64 atdı hemān elde olan (ol) ḫançeri ṭaşra
hörgüşdü ḫalāyıḳ baṣaraḳ birbirini tā

65 ṣandılar o dem daʿvāya durmuş şīr-i esved
hep oldu perākende ḫazān yapraġı-āsā[1]

66 teslīm oluban verdi rıżā ḥükm-i ḳażāya
icrā-yı ḥaḳ ile ey efendi dedi nuṭḳā

67 ẓulm etme baña ẓulm-ile olmaz kişi maʿmūr
iṩbāt-ile ver ḫūnumu dökmeklige fetvā

68 girdi içerü ḫāneye bir merd-i dil-āver
ḥācı ʿömer oġlu ki diyerler bekir aġa

69 dutdu elini oḫşayaraḳ ṭaşra çıḳardı
ḳorḳma dedi oġlum aña leyyin-ile ḥilmā

70 ʿālem yür idi ardı ṣıra biñ bir ayaḳla
taḥsīn ederek böyle civān olmaġa ḥayfā

71 bāzār-ı vilāyet ḳapanıp ḫānede zenler
aġlaşdı ḳamu zār [u] efġān eyledi derdā

72 bir böyle igit bir daḫi gelmez bu cihāna
ṣad ḥayf aña eyledi ẓulm oldu dirīġā

[1] Türkçe kelimeye eklendiği için "âsâ" tire kullanılarak yazılmıştır.

138b

73 āḫir yetirip anı sarāy içre girince
verdiler anı gerd eline ḳatl ede ẓalmā

74 ne şerʿe anı daʿvet edip ne ḫaber aldı
ol ḥākim efendi ʿömer ol ʿāḳil [ü] dānā

75 insānı eger nefs yudar ʿaḳl n'ider bes
bir kimse ġurūr olsa ne olur āḫir eyā

76 yoḳ ḫavf-ı ḫudā dünyāya maġrūr olanda
fikr eylemez āḫir n'olısar ḳabrde ferdā

77 ḫallāṣ-ı kelām ṭaş ile şimşīr ile anda
ḳatl eylediler ḳara ḥüseyni olup ifnā

78 mevtāya ẓafer buldu igitler bunu diñle
herkes özünü bildirip öldüm dedi ben ya

79 şeyṭān-ı laʿīn el üzer ol mevt leşinden
rūḥ-ile olur buġż eder az dura ḥattā

80 insān ne lāzımdır eyā bir kişi ölse
nefs anı ḳılar ḥīle ile bir şīr-i ġarrā

81 iṯbāt-ı vücūd etmek-içün ḳāḍī öñüne
ol miskīne biñ şīr urup aḥmaḳ-ı süflā

82 gör ḥāl-i cihān böyledir āḫir anı fikr et
müʿmin olan olmaz bu fenā dehride aʿmā

83 hīç ḫavf-ı ḫudā eylemedi gerd-i denī gör
bir seng-i sitem birle edip başını pārā

84 biñ zecr ile şol merd-i dilīr elleri baġlı
öldürdü anı gerd-i şaḳī fāsıḳ-ı cuʿlā

85 taḥḳīḳ bulup cennet-içün ḳıldı ġazāyı
ḳātil degil öldürdü anı ḳara ḥüseynā

86 ḳāḍī ḥasanı vay ki evler yıḳıp ol şom
biñ kimse ederdi gece gündüz aña naġrā

87 şükrī ne ise buldu cezā söyle tevāriḫ
hātif dedi tārīḫine bir murġ ile burḥā

139a

652

ḥikāyāt-ı mekr-i nisvān

-.--/-.--/-.-

1 söy[le]gil ey ṭūtī-i şekker-maḳāl
ʿaşḳ meydānında açgil perr ü bāl

2 söyle mühlet vermiş-iken rūzgār
sen ölürseñ senden olsun yādigār

3 ḥamd [ü] şükr et evvelā allāha sen
çoḳ ṣalāvāt ver resūlullāha sen

4 çār-yār-i bā-ṣafāya ʿaşḳ-ile
cān [u] dilden ḳıl muḥabbet şevḳ-ile

5 iki dünyāda dilerseñ rāḥatı
ṣaḳla beş vaḳti bulursun cenneti

6 āl [ü] aṣḥābına yüz biñ cān fedā
hem yine cümle imāmdır reh-nümā

7 rıḍvānallāhu teʿālā ecmaʿīn
rūz [u] şeb benden selām olsun hemīn

8 ḥamdü lillāh şükrī evlādım bugün
rāfıżī baġrına nuṭḳumdur dügün

9 diñle başdan söyleyem bir dāstān
mekr-i zenden el-ḥaẕer ey dostān

10 mekr-i dünyādan size verem ḫaber
ki ṣaḳın aldar seni cān-ı peder

11 geçdi başımdan hezārān varṭalar
şarḳ [u] ġarbı seyr ḳıldım der-be-der

12 günler içre bir gün ey rūḥ-ı revān
ḫoş seyāḥatde gezerken nā-gehān

13 düşdü rāhım gelmişem baġdāda ben
ṭāli‘im bed bī-nevā üftāde ben

14 çārşū-yı bāzār gezerken lā-ḥaẕer
uġradım bir ‘avrata diñle ḫaber

15 ḳarşu baḳdım ol zeni gördüm velī
ditredi tende revānım bülbülü

16 ne gezersin dedi ey oġlum baña
ey ana her dem olam ḳurbān saña

139b

17 başına almış yamalu bir ızar
ayaġında bir çedik bertek a yār

18 iki dişi ṭaşra çıḳmış it gibi
durdu ḳarşumda hemān çaşıt gibi

19 dedi sevdim ben seni oġlum bugün
cān [u] tende ḫubbuñ etmişdir dügün

20 ġāyetü’l-ġāye seni sevdim oġul
gör ne mekr etdi baña ol bü’l-fużūl

21 dedi ḳoymam seni bundan gidesin
ḥayf kim sen tek civān ġam-dīdesin

22 bir ḳızım vardır saña verem anı
sīnesine şevḳ-ile ṣaram seni

23 söyledim ana bıraḳ almam ḳızı
ġurbet içre şermsār etme bizi

24 olmaz oġlum olma dünyāda sefīl
gezmek olmaz ʿāḳil içün bellü bil

25 ādem oġlu bārvār olmaḳ gerek
ʿāḳıbet kendi gider ḳalır emek

26 ādemi bāḳī ḫalef eyler hemān
vāriṯ olmazsa olur erşi talan

27 belki mevlā luṭf edip oġluñ ṭoġar
bāḳī ḳalır nāmıñız ḫayrāt eder

28 ḫayfdır ebter olasın ey oġul
gel anadan bu sözü eyle ḳabūl

29 māl [ü] mülk esbāb [u] raḫtım çoḳ benim
līk bir vāriṯ ẕükūrum yoḳ benim

30 bir ḳızım vardır cihānda bī-peder
mālımız ġāyet ü raḫtım sīm [ü] zer

31 bir seniñ tek erkek isterdim tamām
elime girdiñ bugün ey nīk-nām

32 ey oġul diñle bugün sözüm benim
bildigiñ gibi degil ḳızım benim

140a

33 vaṣf edem anı ḳulaḳ dutgil bāña
görürem ol dil-ber[i] lāyıḳ saña

34 lebleri mül ṣaçı sünbül ḳaşı yay
gül yanaġı şeftalu bir görklü ay

35 bir siyeh gözlü müdevvir çehrelü
ḳaşları ḳavs-i ḳuzaḫ dil vermelü

36 ġabġab[ı] çāh-ı zenaḫdān key ʿaceb
ḫoş yaratmış kendi luṭfundan çalab

37 ceşm[i] cādū zülf[ü] zincīr-i ecel
cān alıcı ḳaşları ṭūl-i emel

38 laʿl-i leb ḳırmız ruḫ üzre zülf-i ḫam
dişleri incü güzelce ġonce-fem

39 sine-i ṣāfī ḥadāʾik-i behişt
pür yemişler ṣallanır piste-be-pist

40 torpaġı ḫalḫāllı bir nāzik beden
görmedi miṣlini insānam diyen

41 on iki yāḫud on üç yaşındadır
murġ-ı devlet şol ḳızıñ başındadır

42 ḳadd[i] ʿarʿar ser-te-ser nāz [u] nezāk
böyle bir ʿişmetli şeh-zād rūy-ı pāk

43 ḥūr [u] ġılmān-ı behişt-i lā-naẓīr
ġonce-fem şīrīn-süḫan hem perde-gīr

44 ayıñ on dördü gibi maḥbūbedir
bu perī-peyker ḳatı maḥcūbedir

45 gerdeni billūr köpük fincān gibi
memeler turunç lebi mercān gibi

46 aḫmerü'l-levn o gīsūlar dirāz
nergis-i ḫammār [u] mest [ü] dil-nüvāz

47 ṭurna[1] āvāzlu zenaḫdān ʿişveger
cilvelü nāzende bir vech-i ḳamer

140b

48 böyle medḥ etdi o mekkāre hemān
görmeden yandım dutuşdum der-zamān

49 söyledim ḳandadır ol sīmīn-beden
tīz yetir beni aña ey gül-dehen

[1] *Turna*: Çok iri, uzun bacaklı, uzun boyunlu, kısa kuyruklu, sürücül bir kuş. Çığlıksı ve gür bir ses tonu vardır. Divan şiirinde gökyüzünde sürü halindeki düzenli uçuşları, av kuşu olmaları, zerafetleri ile anılır (bkz. Ceylan 2015, 238-240).

50 tīz beni ilet o dil-ber yanına
ʿāşıḳ oldum görmeden dendānına

51 ol zen-i mekkāra bes oldu delīl
evine götürdü beni ol rezīl

52 içerü girdi yine çıḳdı hemān
tīz varıp bir ḫoca getirdi revān

53 ʿaḳd-i inkāḥ eyledi baña ḳızı
gör ne dürlü āteşe ṣaldı bizi

54 ḳoydu ḫalvet-ḫāneye ḳıldı ḳarār
içerü girdim hemān-dem bī-ḳarār

55 gel berü dedim gözüm nūr[u] aña
boynuna ḳol bağladım öñden ṣoña

56 yere urdum ayaġın aldım revān
veh ne gördüm sāḥire-tāy nā-gehān

57 el urup aldım ḥayā derseñ ki baḳ
āh ne bed-rū dīze bir baʿrūr ṭabaḳ

58 keşf-i dāmān etdigim sāʿat hemīn
niyyet etdim kim cimāʿ edem yaḳīn

59 cīfe gibi ḳoḳdu bed-mürdāresi
bir havurdur nār-ılan ṭoldurası

60 ṭoġru baḳdım yüzünü gördüm hemān
şekl-i şādī bir zen-i fer-tūṭa fān

61 kelle-i bī-devleti zenbīl gibi
emcegi bir nerre-dev harkīl gibi

62 dişleri seng-i mezār göz tolu ḫūn
uġrusuz mürdār rengi merzifon

63 ḳazma dişlü bir kerīh manẓar ʿamā
bed şekillü reng-i rūyu kehribā

141a

64 kirm-i mū tek şefeteyni nerre-dev
gel göñül ġurbetde bu ʿifrīti sev

65 ṣad hezārān āh [u] vāh-ile ḳaḫār
iki burnundan samur s.ki aḫar

66 aṣla gülmez baḳmaz ādem yüzüne
nice biñ kirpik ekilmiş gözüne

67 ḳarnı şişman ḳaşları miṣl-i oraḳ
bed-naẓarlu çehresi edbāra baḳ

68 ṭāḳati yoḳ ḳalḳabilmez nā-tüvān
önce s.kilmiş olup ḳaddi kemān

69 çalḫamışlar ol ḳadar mışga-ṣıfat
ḳalmamış hīç ṭāḳati olmuş ṣaḳat

70 şol ser-i bī-devleti zenbīl gibi
çoḳ s.kilmiş bir ḫarār-ı mel gibi

71 ṭāḳati bir ẕerre yoḳ kim yürüye
ʿazrāʾil aġzın dudaġın bürüye

72 üç otuz iki ṭoḳuzunda tamām
ʿömrü içre görmemiş hergiz ḥamām

73 der-zamān çekdim elim mürdārdan
gör ne tūṣ oldum s.kilmiş ḳarıdan

74 çaş ḳılıp ḥaḳḳa münācāt eyledim
beni ḳurtar ey ḫudāvendā dedim

75 gece gündüz fırṣat isterdim ḳaçam
ol belādan ḳurtulam andan geçem

76 verdi fırṣat ol ḫudāvend-i celīl
ḫıżr [u] ilyās oldular baña delīl

77 iki ayaḳ kendimiñ iki ṣatın
durmayıp baġdāddan ḳaçdım bilin

78 ḥamdü lillāhi teʿālā ben ḥaḳīr
tīz ḫalāṣ oldum ki olmuşken esīr

79 dünyādır ol zen birāder ḳıl ḥaẕer
seni aldar uyma zinhār ey peder

141b

80 nev-ʿarūsā ṣanma dünyāyı oġul
nice yüz biñ kişiden ḳalmış fużūl

81 görünür ṣūretde gerçi ḫūb-çihir
key ṣaḳın aldanma içi pür-zehir

82 māl ferzend olsa andan fitnedir
cümlesi fırṣat diler dil-teşnedir

83 ḫūnuñu dökmek diler ol rūz [u] şeb
hep hevādır çekdirir saña naʿab

84 terki evlādır ger elden gelse bil
ger inanmazsın biraz tecrübe ḳıl

85 ḳanı yā ābā vü ecdādıñ seniñ
söyle n'oldu cümle bünyādıñ seniñ

86 baḫtlu oldur ki terk etmiş bunu
bilmemiş nice geçer rūz [u] dünü

87 bu laṭīfe-nāmeyi şükrī dedi
biñ'ki yüz ḳırḳ yeddide şükr ey[le]di

653

-.--/-.--/-.-

1 naḳl olundu bāyezīd-i[1] kām-rān
aña bir ḥālet bulurdu nā-gehān

2 günler içre bir gün ol pīr-i reşīd
şevḳe geldi söyledi *hel min mezīd*

3 dedigim ey ḫālıḳ-ı perverd-gār
çün ola rūz-ı ḳıyāmet āşkār

4 emr ola maḥşer yerine ḫāşş [ü] ʿām
anda ḳırḳ yıl ṭura cümle der-ḳıyām

5 dutayım elde ʿaṣāmı ol zamān
zūr-ile rāh-ı cehennemde hemān

6 çıḳarıp naʿreyle ol demde ḳatı
ḳoymayam yana muḥammed ümmeti

7 öleyim cümle olursun şāfiʿi
yaḳmaya āteş ki(m) olmuş ṭābiʿi

8 görmeye ümmet muḥammed dūzaḫı
gör ne nāz etdi ḥabībine seḫī

9 ḳoymayam ümmet muḥammed[d]en berī
kim ala anı cehennem içeri

142a

10 durayım bāb-ı cehennemde revān
görmeye kimse cehennemi ʿayān

11 ümmeti ḳıla ṣırāt üzre ʿubūr
geçirem cümle sehelce miṣl-i nūr

[1] *Bâyezîd-i Bistâmî*: İlk büyük mutasavvıflardan (v. h. 234 / m. 848 ?). Hayatı ile ilgili bilgi çok azdır. Horasan'a bağlı Bistâm kasabasında doğmuştur. Altıncı imam Ca'fer es-Sâdık'ın talebesi olduğu rivayet edilir. Henüz sağlığında pek çok kişi tarafından ziyaret edilmiş; pek çok kişi kendisine bağlanmış ve görüşlerini benimsemiştir. Tasavvuf tarihinde sekr, fena, melamet, tevhid, marifet, muhabbet, mirac gibi konulardaki sözleri ve şathiyeleriyle tanınır hale gelmiştir. Hayatı üzerine bir çok menkıbe oluşmuştur. Bunlardan birinde "Allahım! Beni cehenneme at ve vücudumu o kadar büyüt ki artık cehennemde başka birini koyacak yer kalmasın" diyecek kadar yaradılanı sevmektedir (bkz. Uludağ 1992, 238-241). Şükrî mesnevinin 43. beytinde Bistâmî'nin bu sözden bahsetmektedir.

12 ḥaḳ teʿālādan gelip şol dem ḫiṭāb
urma dem yā bāyezīd vardır ʿitāb

13 baña ḳarşu söyleyen ḳul var mıdır
ḳıl edeb deprenme çoḳ bu söz müdür

14 yoḳsa sırrıñ keşf edem ʿālemde ben
ʿālem içre saña olsun sū-i ẓan

15 ger edem bir ẕerre sırrıñ āşkār
ḳalasın ʿālem içinde şermsār

16 sengsār etsin ḳamu ʿālem seni
bende söyler mi bu dürlü herzeni

17 dedi ḥaḳ ey bāyezīd-i pür-hüner
ṣaḳla diliñ söyleme böyle żarar

18 sen nesin bir bende-i kemter żaʿīf
kendiñe faḫr eyleme söyle zarīf

19 yoḳsa ʿālemde seni bed-nām edem
her ne sır var ʿāleme ilhām edem

20 döndü ḥaḳḳa dedi oldum bāyezīd
diñle beni bir zamān rabbü'r-reşīd

21 ger seniñ ḳahhār ismiñde biraz
eyleyem tefsīr anı ḫalḳa bu kez

22 perdeyi refʿ eyleyem ḳahhārdan
kimse raḥmet ummaya ġaffārdan

23 ḳılmaya bir kimse secde yā ḳıyām
bilmeye kimse seni bir ve's-selām

24 keşf edem ger ʿāleme bir rāz ben
kimseyi hīç görmeyesin rāżı sen

25 bāri vaz gel kendi ḥālimce beni
yoḳsa ḳahhār eylerem raḥmān seni

142b

26 dedi aña ol ḫudāvend-i kerīm
ṣulḥ olalım biz seniñle ey selīm

27 sen bunu sırr eyle ben ʿaybıñ seniñ
sırr[ı] açma ṭur verem kāmıñ seniñ

28 ṣulḥ olup maḥbūb-ile ʿāşıḳ o dem
yayılıp bu söz deyip cümle ümem

29 çün işitdi bu kelāmı bū saʿīd
bu ne sözdür söylemiş ol bāyezīd

30 rabbine bu sözü ḳul söyleye mi
bir żaʿīf ḳulda bu rütbe ola mı

31 dediler ḥaḳla dutuşdu bāyezīd
zor ile ṣulḥ oldu ancaḳ ol reşīd

32 fikre vardı bū saʿīd-i pāk-i cān
bir teveccüh eyledi ol dem nihān

33 bāyezīdiñ ḥālini görem dedi
göreyim mevlā ile ol neyledi

34 bir murāḳıb dutdu şeyḫ-i nāmdār
gördü kim olmuş ḳıyāmet āşkār

35 sürdüler ḫalḳı tamāmet maḥşere
ehl-i cennet dāḫil oldu kevşere

36 sürdüler ehl-i ġażabı bir ṭaraf
āh [ü] vāveylā ḳamusu ber-ṭaraf

37 ehl-i dūzaḫ zār [ü] nālān bī-nevā
ister imdād her ṭarafdan pür-cefā

38 aldı yolların cehennem bunlarıñ
bağrını üzdü ḳamu azġınlarıñ

39 oldu peydā nā-gehān ol bāyezīd
naʿra urdu söyledi *hel min mezīd*

40 bir nice yüz biñ melek bā-ṣaf hemīn
boynuna zincīr daḳmışlar yaḳīn

41 her ṭaraf zincīr ile der-bestedir
ṣanasın bir şīr-i nerdir süstedir

42 naʿrā-ile bāyezīd-i pāk-ı dīn
lerze ṣalmış maḥşere oldum hemīn

143a

43 ḳoymazam girsin muḥammed ümmeti
bu cehennemde bulalar ẕilleti

44 her ki bir kez söylemiş birdir ilāh
taḥḳīḳ etmişdir muḥammeddir penāh

45 koymazam girsin cehennem ḳaʿrına
tā muḥammed erişince cānına

46 ḥaḳ teʿālādan olunca merḥamet
tā erince ol muḥammed gīr-i dest

47 gördü bu remz-i rumūz[u] bū saʿīd
merḥabā ey merd-i ṣādıḳ bāyezīd

48 merḥabā ehlen ve sehlen merḥabā
bu ne luṭf [u] cūd var ḥaḳḳıñ saña

49 böyle ḥaḳ ḳatında bulmuş rütbeyi
hep ḫalāṣ etdi günehkār bendeyi

50 beḫ beḫ ġıbṭa ḳılıp ol dem aña
kāş ben de böyle bulsam bir recā

51 bir mürīdi olsa idim nā-bedīd
tā baña bir kez baḳaydı bāyezīd

52 yā ilāhī ol muḥammed ḥürmeti
ʿafv ḳıl cürmüm kerem ḳıl cenneti

53 bāyezīdiñ ḫāṭırıyçün yā ġanī
şükrīyi ʿafv eyle hem diñleyeni

654

ḥikāyet-i zen dellāl-i ḫod-furūş

-.-- / -.-- / -.-

1 yine söyle ṭūṭī-i bāġ-ı cinān
bir ḥikāyet mekr-i zenden ḳıl beyān

2 dehr ḥālinden ḫaberdār eylegil
bī-ḫaber insānı hüşyār eylegil

3 ver ṣalāvāt tā muḥammed muṣṭafā
eyleye ḥaḳdan recā rūz-ı cezā

4 āline aṣḥābına yüz biñ selām
benden olsun tā ilā yevmi'l-ḳıyām

5 āl-i ʿoṯmānıñ zamānında meger
var-idi bir pādişāh-ı muʿteber

6 adına derlerdi sulṭān yıldırım[1]
bāyezīd-laḳab denirdi lā-cerem

143b

7 ʿābid [ü] zāhid lebīb-i ḫoş-zekī
hep vücūdu nūr idi lü'lü'-teki

8 kendi ḥālinde oturmuşdu velī
aña yaġı oldu cümle rūm ili

9 kendine düşmān kralıñ yeddisi
olmadı aḥbābı anıñ birisi

[1] *Yıldırım Bayezid*: 1389-1403 tarihleri arasında hüküm sürmüş 4. Osmanlı padişahı. (v. 1403) Ankara Savaşında Timur'a yenilmiş ve Osmanlı Devleti "Fetret Dönemi" diye anılan sürece girmiştir (bkz. İnalcık 1992, 231-234).

10 ʿāciz oldu pādişāh-ı baḥr [u] ber
ellerinde anlarıñ şaşdı meger

11 eyledi cān [u] göñülden bir duʿā
ya ilāhī ver necātım ḳıl ʿaṭā

12 ümmet-i muḥammedi etme ẕelīl
kāfir elinde eyā rabbe'l-celīl

13 der-zamān oldu duʿāsı [i]sticāb
eyledi mevlā aña bir feṭḥ-i bāb

14 bunda bu bāb-ı ḥikāyet ṭursun ol
ḫoş ṣalāvāt verelim rūḥ-ı resūl

15 bir biniş ḳıldı müheyyā pādişāh
gör ne ḳudret gösterir ḳādir ilāh

16 ṣayd ederken seyre meşġūl ol emīr
verdiler bir evliyādan bir ḫabīr

17 rūm ilinde bosna şehrinde meger
var imiş bir evliyā ṣāḥib-naẓar

18 bir seyāḥat eylemek olmuş naṣīb
şehrden çıḳmış gezerken ol edīb

19 rāst gelir bir kelleye ol evliyā'
eti gitmiş bir ḳuru kelle rehā

20 bir duʿā ḳıldı o dem ol merd-i ḫāṣ
ver buña bir nuṭḳ yā rabbet ḫalāṣ

21 ḥālini bilmek bunuñ etdim ṭaleb
verdi aña nuṭḳ ol ḳādir çalab

22 tīz lisānā geldi ol dem cimcime
ḥaḳ baña verdi ḥayāt bes söyleme

23 daḫi ölmem ḳalmayınca yeddi ḳan
böyle fermān eyledi şol müsteʿān

144a

24 bunu diñler kelleden ol pāk-i dīn
bu ʿaceb ḥikmet sözüñ söyler hemīn

25 bu ḳuru kelle ne söyler yā ilāh
bunu keşf et bendeñe ey pādişāh

26 kelleyi alıp getirir evine
ḥikmetin göre n'olur ḥāli yine

27 ḫazneye atar anı ol dem ʿazīz
baḳacaḳ içre düşüp ol ser temīz

28 līk bir ḳızı var-idi ol eriñ
muṭrife maḥbūbe bikre serveriñ

29 et gelir bir gün mübārek tekkeye
naẓr ḳılmış ḫasteye bir er yine

30 ḳıza söyler bunu bişir ser-firāz
ḳurdu maṭbaḫ ṭaşlarını dil-nüvāz

31 ḫazneye varır odun almaġ-içün
tā ki şūrba bişire ol şaġ-içün

32 içerü girdi ki oduñ ḳaşdıña
bir ser-i insān geliser destine

33 ḳız ʿacebler ḳudreti ḳalır ṭaña
bu ḳuru kelle nedir yā rab baña

34 bunu oduncu getirmiş mi ola
bunu yandırsam günāh mı ḫayr ola

35 ḫayrlısı budur yaḳarsam ben bunu
sırrını ketm eyleyem ḫayr olanı

36 ḥikmet-i bārī hem anı yaḳısar
mum gibi yanıp o dil-ber baḳısar

37 yemegi yapıp ḳor ata öñüne
diñle bu ḥikmet işiniñ ṣoñuna

38 ertesi gün kül ocaḳdan kim alır
kül içinde bir güzel moncuḳ bulur

39 moncuġu ḳor aġzına ol meh-liḳā
ṣu olur aġzında taḳdīr-i ḫudā

144b

40 gün-be-gün ḳarnı kiber eyyām-ile
nā-gehān ol bikre oldu ḥāmile

41 atası duydu ḳızınıñ ḥālini
gizli yoldu derd-ile ṣaḳalını

42 ey ḳızım der bu ne işdir de baña
der ata ben daḫi oldum mübtelā

43 kimse baña ṣunmadı dest-i dirāz
ġoncem üzre ḳonmadı bir ser-firāz

44 ben gibi mestūre ḳız bed-nām olam
ḫalḳ içinde böyle bir rüsvā olam

45 yā ilāhī ʿırżımı setr eylegil
cānımı al yā beni setr eylegil

46 atası ḳıldı taẓarruʿ rūz [u] şeb
gör ne ḳudret eyledi ẓāhir çalab

47 iki ṭāhir nuṭḳ ile ḳıldı duʿā
yaʿnī mestūre ḳız ol ṣāliḥ ata

48 geldi ḳızıñ ʿaḳlına moncuḳ o dem
ṭoḳuz aydır moncuġu yutdum n'idem

49 kelleyi yaḳdım külünden çıḳdı ol
başa topraḳ gözüme ṭoldurdu kül

50 fikre vardı ol ʿazīz ehl-i naẓar
kelleden āvāz işitmişdi meger

51 yeddi ḳan etsem ölürken ben demiş
ḳuru kelle böyle ḥikmet söylemiş

52 mā-ḥaṣal vaʿde erişdi der-zamān
bir münevver nev-civān ṭoġdu ʿayān

53 düşdügü dem söyledi gör ḥikmeti
ḥaḳ ḫaberdār etdi ol dem devleti

54 ol zamāniñ pādişāhın görüñüz
ḥālimiz n'olmuş anı fikr eyleñiz

55 ḫᵛ[ā]cegānıñ birine emr eyledi
elli kese al yürü hem söyledi

145a

56 bosna şehrinde filān dervāzede
bir ʿazīz vardır filān nām orada

57 bikre bir ḳızı var anıñ bellü bil
ṭoġmuş ol bir nev-civān ḥüsn-i cemīl

58 parayı teslīm ḳıl ol servere
oġlanı tīz al getir gel bu yere

59 vardı fermān-ile ol dem ḫᵛāce-gān
buldu ol pīre verip aḳçe revān

60 līk ḳırḳ kesse tamām verdi aña
nuṭḳa geldi ṭıfl bā-emri ḥudā

61 alma andan ḳırḳ kese dedi peder
elli kesse verdi sulṭān aña zer

62 eksik alma elliden bir pāresin
ḫᵛācegāna dedi ne ġaddāresin

63 verdi elli keseyi ol dem tamām
aldı gitdi ol uşaġı ve's-selām

64 tīz yetirdi pādişāhıñ öñüne
ḫᵛācegān vardı ḳonaġına gene

65 emr ḳıldı pādişāh-ı baḥr [u] ber
ṭıfl-ı maʿṣūma ḫiṭāb etdi meger

66 döndü maʿṣūm söyledi ey pādişāh
ḫalvet et bu odanı ey bedr-i māh

67 ḫalvet etdi pādişāh ol dem yaḳīn
ḳaldı kendi baş ḥarem oġlan hemīn

68 daḫi bir baş cāriye gitme dedi
ḥizmet eyle bizi terk etme dedi

69 ḳaldı durdu ḫalvet etdi pādişāh
gör ne ḳudret āşkār eyler ilāh

70 baʿd ez-īn oġlan bakıp eṭrāfına
ḫātemim n'oldu dedi baḳ lāfına

71 yüzüġüm çaldıñ dedi ey pādişāh
yaḫşi diñle bu sözü ey yüzü māh

145b

72 and ḳıldı pādişāh ben görmedim
bunda ḫātem ġayrı nesne görmedim

73 nerde ḳaldı ḫātemim oġlan dedi
isterem üç kişiden elbet dedi

74 yoḳ durur hep aradılar odanı
ferşini yaġdırdı gör fiʿl-i zenī

75 ḳalmadı aradılar yer yer tamām
nerde ḳaldı dedi oġlan ey hümām

76 çıkaralım urbamız daḫi hemīn
buluna belki yüzügüm sālimīn

77 pādişāh-ile ḥarem soydu libās
ḳalmadı donu bile soydu ḫalāṣ

78 cāriye daḫi dedi soysun donu
pādişāh durmuş soyamam urbanı

79 tīz çıḳar don göñlegi ḥükm eyledi
yoḳsa ḫā'insin kenīze söyledi

80 böyle maʿlūm oldu kim mekkāresin
ḫā'in-i ḫā'if ʿaceb ġaddāresin

81 tīz so[yu]ndu cāriye ḳaldı donu
soy dedi oġlan bize maʿlūm bunu

82 ḥükm ḳıldı tīġ elinde pādişāh
tīz çıḳar yoḳsa edem ʿömrüñ tebāh

83 çünki soydu donunu baş cāriye
gördü sulṭān er kişidir ḳarıya

84 baş ḥarem ṣaldı aşaġa başını
öle yazdı bildi kendi eşini

85 çün ḥarem ḥālini duydu pādişāh
bir zamān fikr eyledi ol yüzü māh

86 kesdi başın anda anıñ ol emīr
kesdi rızḳın etmegin aşın esīr

87 baş ḥarem ditrer olup ḥayrān [u] zār
anı daḫi öldürüp ol tācdār

146a

88 çünki ḳatl etdi oları pādişāh
aç dedi şimdi kepengi gör a şāh

89 ḳaldırıp ferşi o dem gördü emīr
bir ḳapu gördü yer altında kebīr

90 hem urulmuş ḳufl-ı muḥkem ey ulu
yürüdü oġlan dedi gelgil berü

91 girdi oġlan hem yürüdü pādişāh
gel dedi ardımca ey ẓıll-ı ilāh

92 girdiler ol dem yer altına hemān
gördü yatar bir iki kāfir aʿyān

93 gördü ḳız ḳardaşları birle ḥarem
ḳol boyun her biri bir erle o dem

94 baḳdı yeddi kāfir ol ḫatunları
baġrına başmış yatar ol cānları

95 diḳḳat etdi yeddi kāfir hep ḳral
her ḳralıñ ḫıẕmetinde beş ricāl

96 her biri bir nāzenīn ḳuçmuş yatur
pādişāhım işleri diḳḳatle gör

97 uşta ehliñ uşta ḳız ḳardaşlarıñ
andan ötrü gerü ḳalmış işleriñ

98 tīz bıçaḳ çekdi ḳamu ḳatl eyledi
ḳudret-i ḥaḳ gör anıñla neyledi

99 pes selāmet buldu sulṭān-ı cihān
buldu nuṣret dīn-i islām ol zamān

100 ʿasker etdi feṯḥ ḳıldı kāfiri
ol zamān buldu fütüvvet hem feri

101 diñlediñ mekr-i zeni ey merd-i dīn
ol ḳuru kelle nedir bu söz yaḳīn

102 ḳıṣṣadan bir ḥişşe almaḳdır ġaraż
ne durur bu cān [u] dil içre maraż

103 iʿtibār etme zen-i dünyāya sen
nā-gehān ḳuş olasın belvāya sen

104 şükriyā ḫatm eyle besdir ey ricāl
kendi sözüñden özüñ bir ḥişşe al

146b

655

.---/.---/.---/.---

1 getir sāḳī mey-i ṣāfī ki geldi şevḳ-i rabbānī
ḫurūş etdi yine dilde celāl-i nūr-i raḥmānī

2 getir bir bāde kim versin dimāġa neş'e ey sāḳī
diyem bir vaṣf-ı dāver maʿdelet çün āsaf-ı ṣānī

3 ki yaʿnī vāli-i baġdād [ü] başra ḥilletü'l-feyḥā[1]
ebū yūsuf ḥasan beg[2] ḥażret-i dāvūd paşanı

4 bula feth [ü] ẓafer dā'im nigeh-bānı ola ḫallāḳ
müdebbir hem müdeḳḳiḳ ḥilm [ü] ʿilmi dutdu dünyānı

5 meşāyıḫ evliyā'ullāh muʿīn [ü] nāṣırı olsun
aña yardımcı olsun dā'imā hem ġavṣ-ı geylānī

6 eger ʿazm-i sefer eylerse ol mevlā delīl olsun
licām-ı ebhurun yedsin ḫızır ilyās aḳrānı

7 cihānı ʿilm [ü] tedbir ile iḥyā eyledi billāh
oturmuş mesnedinde andan iḥyā ḳāṣī vü dānī

8 seḫāvet baḥr[i] cūş etdi miṣāl-i dicle-i baġdād
edip bu nehr-i ḫāṣṣa ḥāṣılātın ḫalḳa iḥsānı

9 nice ʿālim meşāyıḫ zümre-i sādāta luṭf etdi
vaẓīfe ḫᵛān-ı luṭfundan sīr etdi cümle ẕī-cānı

10 baña hem beş kīle ḥınṭa vaẓīfe merḥamet ḳıldı
ilāhī ʿömr-i devletle muʿammer eylegil anı

[1] *Hille*: Bağdat'ın 95 kilometre güneyinde, Fırat'ın sağ ve sol sahilinde bulunan; "Hilletü'l-Feyha" veya "Hillet Beni Mezit" adlarıyla da anılan bir kaza merkezi (bkz. Eroğlu vd. 2006, 123).
[2] Dâvûd Paşa'nın, kapıcıbaşılık görevlerinde de bulunan oğulları Yusuf ve Hasan Beyler (bkz. Süreyya 1996, 408).

11 buyurdu ṣaḥ-keşīde ṭurra-i ṭuġra[1] bize dāver
bizi hem bir duʿācı eyledi der-ḫᵛān-ı iḥsānı

12 gel imdi gör ki bu ḳassām-ı kerkük neyledi ḫalḳa
muḳassimler biçe ḳısm eyledi ʿālimlere anı

13 bize verdi şinik yaʿnī kīle dönüp ḥesāb etdi
ṭaġarı çıḳdı on yeddi güvec diñle bu īmānı

14 ḳamu ḫār [u] ḫası medḫūl edip şol ḫınṭa-i pāsı
sunup bir ebter-i kīl etmege ol kīl-i noḳṣānı

15 hele keyyāline īmān naṣīb olmaz muʿannid[d]ir
anıñ ḥaḳḳında *el-ḳassāmu fi'n-nār* naṣṣ-ı ḳurʾānī

16 daḫi igirmi ḳasnaḫ ḥınṭāsı taḥḳīḳ on üç çıḳdı
ḥesābıñ pek gözetdim tañrı süymez bil ki yalanı

17 hezārān biñ yemīn eyler o ḳassām ehl-i inṣāf ol
ʿalemdār ol ʿalī ismi seyid ʿabdullāh aġanı

147a

18 nice medḫ eyleyem bunlar gibi *ḳassām-ı fi'n-nān*
bu dürlü mefsedetle dutdular bir ṣaḫn-ı dünyānı

19 yemīn etdim ḳaṣīde eylerem bu vaṣf-ı ḥāli kim
nice ẓulm eylediler ʿāleme bu üç müselmānī

20 hezārān merḥabā olsun ne inṣāf ehlidir ḳassām
iki dünyāda meʾyūs eyleye bār-i ḫudā anı

21 oḳunsun her mecālisde ḳaṣīde medḫ ola ḳassām
(ne) mürüvvetlü kişidir kerküküñ sādat [u] aʿyānı

22 dönüben dediler size bu bir āṣār ola bizden
efendiler şehādet eyleñiz lillāh için anı

23 hemān rāżı oluñ bizden şikāyet olmaya sizden
ḥelāl ediñ ʿarab tek rūt(*) edenden soñra monlānı

[1] *Tuğra*: Türkler'de devleti temsil eden hükümdarlık alâmeti; padişahların kullandığı mühür ve imza (bkz. Derman 2012, 336-9).

24 ḥesāb etdiñ mi seyyid şükrī cümle ḥınṭayı yek-ser
ṣatıp arpa alıp ḥınṭa ḳamusu bir ṭaġar hani

656

.---/.---/.---/.---

1 be-nām-ı ḳādirü ferdü ḥakīmü rabb-i sübḥānī
degil taḥmīd-ile dā'im lisānen ḥayy-ı raḥmānī

2 ʿibādet eyle ḥaḳḳa gece gündüz ṭurma meşġūl ol
selāmet ṣaġ esen ilet yerine kāmil īmānı

3 ʿibādetle bulur insān ne varsa maḳṣad-ı ḥaḳdan
ʿibādetdir ḫalāṣ eyler cehennemden dil [ü] cānı

4 ṣalāt-ile selām olsun resūl-i ekreme benden
daḫi yārānına bū bekr ile fārūḳ [u] ʿoṯmānı

5 daḫi şol ḥayder-i kerrār ile evlād-ı zehrāya
ḥasan-ile ḥüseyndir kerbelāda teşne-leb cānı

6 bu dem yegdir ḳaṣīde söyleyem vaṣf-ile baġdādı
naẓīre olsun ol şeyḫoġluna[1] maʿẕūr dut anı

7 berü gel diñle baġdādıñ nigūne ṭāliʿi vardır
doludur māl-a-māl pür-nūr olup her ḳaṣr [u] eyvānı

8 görünmüşdür tevāriḫde buyurmuş müctehidler kim
hezārān biñ veliyyullāh ḳılıpdır bunda sükkānı

9 eger şeyḫ [ü] veliyyullāh diyem evlād-ı sād[ā]tdan
ḥesābıñ bilmez illā ḫālıḳu ḫallāḳ-ı yezdānī

10 meşāmm-ı cennet ol baġdāda her kim ẓulm eder elbet
içinde sākin olan evliyālar defʿ eder anı

[1] *Şeyhoğlu*: Şükrî ile aynı çağda, Irak coğrafyasında yaşayan şair. Halk diline yakın sade bir dille yazdığı dörtlükleri ve sanatlı klasik manzumeleri vardır (bkz. Terzibaşı 2013b, 85-86).

147b

felek bir bī-vefādır kim hezārān cāneler yaḳmış
hemīşe ʿaksine dönmüş olupdur çarḫ-ı devrānı

perākende edip baġdād[ı] ol sıfle sipihr eyā
dağıldı her ṭaraf bu beldeden nesl-i müselmānı

dirīġā merdüm-i ʿārifleri olmuş perākende
yaḳar ġutbetde derdā āh-ile cān [u] göñül fānī

hezārān nāz-ile nāzende dil-ber ʿıyş [u] ʿişretle
şeref-yāb eyler idi eglenirken ṣadr-ı dīvānı

bu ṣadr-ı ḳadr [u] ḳıymetden düşüp āḫir diyār içre
olup efgende gör kim ʿāḳıbet yandı dil [ü] cānı

dirīġā bizde aʿlāsı var idi şehr-i baġdādıñ
ġulām oldu bir ednāya buyurur hizmete anı

iki yandan eder ṭaʿne bu baġdād ehline ḥayfā
ʿacem der sünnī der rūmī diyer melʿūn naṣrānī

maʿāẕallāh degil bunlar buña nisbet ne lāyıḳdır
ḫuṣūṣā bu vilayetden alır insān her erkānı

bu burc-ı evliyā baġdād ile her kim eder raḫne
anı elbette ser-gerdān eder ḥaḳḳıñ ġażabyānı

buña ġadr eylese her kim bulur elbet belā bir gün
erişmez maḳṣada billāh olursa rüstem-i ṣānī

buña baġdād diyerler ʿālem içre ey peder cānı
nedir iḳlīm-i belḫ [ü] çīn maçīn şol hind [u] kirmānī

bu şehre teşbih etme belde-i rūm [u] ʿacem hergiz
velākin bir ḥicāzı söyleyem beynü'l-ḥarem kānı

anı vaṣf etmege bir dil ḳanı kim ʿārifā göster
niçün kim enbiyā vü evliyāya olmuş iskānī

24 biri ādem biri idrīs biri yūşaʿ[1] biri nuʿmān
biri ḥayder necef şāhı biri şāh-ı şehīdānī

25 biri mūsā-yı kāẓımdır biri maʿrūf-ı kerḫīdir[2]
biri manṣūr-ı ḥallācī biri behlūl-i dānānı[3]

26 biri şāh-ı ʿacem yaʿnī ḥabīb[4] ol ʿārifi billāh
bir[i] bū bekr-i şıblīdir[5] biridir bişr-i ḥāfānī[6]

27 biridir kim cüneyd[7] anıñ bir[i] sırr-ı ḫudā seḳ(a)tī[8]
biridir dāvūd-ı ṭāī[9] biri hem faẓl-ı rabbānī

148a

28 biridir ḳanber ol şīr-i ḫudānıñ pīşe-gāhında
tereddüd eyledi ḳıldı ġazā tā verdi ol cānı

29 biridir şeyḫ şihābeddiñ ʿömer kim suhreverdīdir[10]
biri muḥammed-i elfī biri ol pāk-i selmānī[11]

---

[1] *Yûşa' Peygamber*: Hz. Mûsâ'nın kendisinden sonra İsrailoğulları'nın idaresini bıraktığı peygamber. Hz. Mûsâ, vefat edeceği sıralarda Allah'ın, Mûsâ'ya, Yûşa´nın elini, onun üzerine koymasını, kendisinden sonra, İsrailoğullarının idaresini üzerine almasını ona vasiyet etmesini emir buyurduğu rivayet edilir (bkz. Harman 2013c, 43-45).

[2] *Ma'rûf-ı Kerhî*: Hristiyan bir ailenin çocuğu olarak doğan, teslis inancını kabul edemediği için okuldan kaçıp 8. imam Ali er-Rızâ'nın huzurunda İslam'a giren büyük sufilerden (v. m. 201 / h. 816). İmam'ın azatlı kölesi olduğu rivayet edilir (bkz. Kuşeyrî 2009, 99).

[3] *Behlûl-i Dânâ*: Halife Harun-ı Reşid zamanında yaşadığı rivayet edilen, ilahî cezbeye kapılıp mürşidane bir hayat süren meşhur sufi (v. h. 190 / m. 806) (bkz. Kalkandelen 2012, 50).

[4] *Habîb-i Acemî*: Ünlü sufilerden (v. h. 130). İlkin ticaret ile uğraşırken Hasan-ı Basrî'ye intisap ederek tasavvuf yoluna girmiştir. Fırat nehri kenarında yaptığı kendine has ibadethaneye çekilmiş, gündüzleri Hasan-ı Basrî'den ilim tahsil etmiş, geceleri ibadetle geçirmiştir (bkz. Attar 1984, 97-99).

[5] *Ebu Bekr-i Şıblî*: Tasavvuf dünyasının büyük ve meşhur şeyhlerindendir (v. h. 334 / m. 946) Samarrâ ve Bağdat'ta yaşamıştır. Cüneyd-i Bağdadî'nin halifelerindendir (bkz. Okudan 2007, 211-213).

[6] *Bişr-i Hâfî*: Sarhoş halde giderken yerde gördüğü, üzerinde Besmele yazan kağıdı alıp ona misk sürmek suretiyle tazimde bulununca kendisine manevi ululuk bahşedilen ünlü sufi. H. 227 senesinde Bağdat'ta rıhlet etmiştir (bkz. Attar 1984, 168-170).

[7] *Cüneyd-i Bağdâdî*: Hicrî 3. yüzyılda yaşamış meşhur sufi (v. h. 297). Nihavend'den gelip Bağdad'a yerleşen bir ailenin çocuğudur. Dayısı olan Serî-i Sakatî'nin yanında yetişmiştir. Zahir ve batın ilimlerde bilgin olmuş, tasavvufla şeriati birleştirmeğe çalışarak İslam bünyesine uymayacağı düşünülen birçok sufî düşünceyi İslami bünyeye uydurmuş; "Şeyhü't-Tarika" unvanına layık görülmüştür (bkz. Ateş 1968, 10-11).

[8] *Serî-i Sekâtî*: Bağdatlı meşhur sufilerden (v. h. 253 / m. 867). Ma'ruf-ı Kerhî'nin yeğeni ve mürididir. Kendisi de Cüneyd-i Bağdadî'yi yetiştirmiştir (bkz. Ulupınar 2014, 267-270).

[9] *Dâvûd-ı Tâî*: Tasavvufun büyüklerinden olan bir zahit sufi (v. h. 165 / m. 781). İmam-ı A'zam'ın bir işareti üzerine uzlete çekilip zühd yolunu tercih ettiği rivayet edilir (bkz. 2009 ,104).

[10] *Ömer Suhreverdî*: Tam adı Şihabeddin Ebü'l-Fütuh Yahya b. Haheş b. Emirek'tir. İşrakiye felsefesinin kurucusu kabul edilmiş, bu yöndeki görüşlerinden ötürü h. 587 / m. 1191 yılında Halep'te katledilmiştir (bkz. Çubukçu 1968, 177).

[11] *Selmân-ı Fârisî*: Hristiyanlığı kabul etmiş bir İranlı iken İslamiyet'in zuhuru ile İslamiyet'e girmiştir. Esir düştüğü Yahudi tüccardan Hz. Peygamber'in mucizevi teveccühü ile azad olmuştur. İslamiyet'i kabul eden ilk İranlı sahabedir. Medine'nin kuşatılamsında hendek kazılmasını tavsiye eden o olmuştur (bkz. Sertkaya 1996, 101-106).

30 biridir bü'l-ʿaṭā[1] sulṭān biridir hem ebū sellem
ki ḫūn-ı āl-i ḥayderden yeẕīde çaldı bürrānı

31 daḫi evlād-ı ḥayderden atası bin ḥüseyn ol ẕāt
denir her nuṭḳ-ı cārīde meded yā ġavṯ-i geylānī

32 anıñ neslinden olmuşdur on iki merd-i kāmil hem
biridir ʿabd-ı rezzāḳ şeyḫ hādī ṣāliḥ-i ṯānī

33 biri ʿabdü'l-celīl ḥāle ikinci bāba medfūndur
hezāran şükr ola şükrī naṣīb etmiş size anı

34 eger bir bir beyān etsem muṭavvel olısar dīvān
ne çāre biz daḫi şimdi ḳalalım muḫtaṣar anı

35 eger āb [u] hevāsın söyleyem ʿāciz ḳalır kātib
basīṭe hem ḳalem ʿāciz olur mümkin mi yazanı

36 ezel kātibleri taḥrīr ḳılmış cümleye tārīḫ
iki yüz biñ daḫi ṭoḳsan veliyyullāh evṭānı

37 eger taʿrīf edem bād [u] hevāsın diñle gör bir bir
gelir bād-ı şimāl her dem eder iḥyā dil [ü] cānı

38 gelir emr-i ḫudā ile aña lücmen eger bārān
doḳunur berk-i eşcāra cihān andan bulur şānı

39 çiçekler açılır yer yer bezer arż[ı] gül [ü] reyḥān
dökülür rūy-ı arż üzre muʿaṭṭar eyler evṭānı

40 fevākihler biter her ıl bihişdten ḳıṭʿadır baġdād
turunc [u] şeftalu hayva vü elma naḫl-i rümmānı

41 ḳılarlar şāḫlar üzre terennüm bülbül-i ḳahrī
çıḳar seyrāne ʿāşıḳlar dutar efġān dünyānı

[1] *İbn Atâ*: Bağdatlı meşhur mutasavvıf (v. h. 309 / m. 922). Hanbeli mezhebine mensup, fıkhi konularda hüküm verebilen, tefsir ilmine vakıf bir şahsiyet idi. Hallac-ı Manzur'un idamından bir süre sonra Abbasî vezirinin huzurunda onu şiddetli şekilde savunmuş ve bunu hayatıyla ödemiştir (bkz. Bolat 2004, 303-305).

42 ʿaceb maḥbūb olur ebnāsı baġdādıñ gel ey ʿārif
ḥicāz [u] mışr [u] şāmı seyr ḳıldım yoḳdur aḳrānı

43 ḳamu ehl-i ṣafādır nāz [u] cilve ʿişvedir kārı
görünce ʿāşıḳı dil-ber eder biñ nāz-ı ʿunvānı

44 ḫuṣūṣā ḥüsn-i eṣvātın velī var naġme-i dāvūd[1]
ne ḥüsn-i nāz-ile söyler geçer inşāda selmānı

45 muʿannīdir ki bundan evvel anı söylemiş üstād
aḳar ṣu ḥüsn-i aḥsen ṣavt-ı dil-ber ṭaʿm-ı rūḥānī

148b

46 seḫa vü ʿilm[i] ṣorsañ hīç bulunmaz miṯli dünyāda
nedir ḫātem seḫāvetde nedir ol rüstem-i ṯānī

47 egerçi gözde ḫʷār olmuş degildir ṭāliʿ-i menḥūs
bu dünyā *sıcn-i mü'min*dir buyurmuş tañrı yārānı

48 biñ iki yüz eger ḳırḳ altıda buldu ḫalel baġdād
bu bir emr-i ḫudādır geldi ṭāʿūn emr-i yezdānī

49 ḳırıldı ʿıtret-i insān alıp meydānı cehl ehli
kesildi zümre-i neccār [u] ʿālim ehl-i ʿirfānī

50 erişdi varṭa-i kübrā cihānı eyledi vīrān
dükendi rūy-ı arż üzre bugün nesl-i müselmānī

51 yine sā'ir memālikden igen ışlaḥdır baġdād
yürü gör sā'ir iḳlīmi eger şām [u] mışır ḳanı

52 bu bir ḥükm-i ilāhīdir erişdi vaḳt-i āḫir uş
(h)erācīf vaḳtine geldiḳ budur taḳdīr-i rabbānī

53 eger insān eger ḥayvān eger ecnās hep taġyīr
erişdi vaʿde-i mehdī bozuldu dehr mīzānı

[1] *Dâvûd Peygamber*: Kur'ân'da ve hadislerde kendisinden övgüyle bahsedilen peygamberlerdendir. Kur'ân'da Câlut'u öldürdükten sonra kendisine hem hükümdarlık hem de hikmet verildiği, demir ustalığı bahşedildiği, dağların ve kuşların emrine amade edildiği bir peygamber olarak anılır. Hadislerde ise namaz ve oruç hakkındaki hassasiyeti, çalışarak, alın teri ile geçinmesi ve kendisine indirilen Zebur'u güzel ve gür sesiyle okuması ile anılır (bkz. Ateş, 2010, 10).

54 ne lāzımdır su’āl etmek yeter şükrī tamām eyle
naẓīre söyle luṭf ile nedir bu ġayr-ı elḥānī

55 nedir ol ḥilletü’l-feyḥā nedir de dicle-i baġdād
şümār olmaz münāfiʿler ḫuṣūṣā ʿavd-i ḫırmānī

56 görürsün ol fırāṭ üzre aḳan āb-ı ḥayāt anda
ḫıṭāmı söyleyem kevṯer ḥayāta erdi başrānı

57 nedir ol dicle-i baġdād eder ceryān ara yerden
yapılmış iki cānibden münaḳḳaş ḳaṣr-ı sulṭānī

58 nedir hem nehr-i şāhī ol şümār olmaz anıñ nefʿi
nedir nehr-i ḥüseyn-i kerbelā luṭf etdi seccānı

59 mühennā nehrini söyle muḥāvīl nehrine ḳarşu
nedir ol nehr-i ḥālış[1] eyledi iḥyā ḫorāsānı[2]

60 nedir yā nehr-i mehrūtī[3] aḳar baʿḳūbeye[4] şeb rūz
nedir yā ol fedik şehri ki ırṯ-i ḥayder ol kānī

61 nedir yā adına kūy-ı bihiştāsā verir ḳaddāḥ
mekān etmişdir anda şol kemāleddīn-i rūḥānī

62 nedir yā ḫānıḳin[5] derler miṯāl-i cennetü’l-aʿlā
faḳīr [ü] miskine dā’im sebilillāh durur nānı

63 ḳalem ʿāciz kalıp medḥ etmede baġdād[ı] şaḳḳ oldu
mürekkeb hem ḥicābından aḳar şu tek azıp cānı

149a

64 bu dehre iʿtibār etme peder cānı seni aldar
bıraḳmış ḥāke ġarḳ etmiş nice kisrā vü dārānı

---

[1] *Halıs*: İran’ın Erdalan eyaleti dağlarından doğup Bağdat’ın iki saat güneyinde Dicle’ye karışan Diyale nehrinin bir kolu (bkz. Eroğlu vd. 2006, 83, 99).

[2] *Horasan:* Bağdat’tan Horasan’a giden yolun üzerinde olduğu için “Horasan Yolu”; daha sonra ise kısaca Horasan diye adlandırılan kaza (bkz. Eroğlu vd. 2006, 99).

[3] *Mehrut:* İran’ın Erdalan eyaleti dağlarından doğup Bağdat’ın iki saat güneyinde Dicle’ye karışan Diyale nehrinin bir diğer kolu (bkz. Eroğlu vd. 2006, 83, 99).

[4] *Ba’kûbe*: Bağdat vilayetine bağlı Aziziye kazasının merkezi (bkz. Ahmet Vefik Paşa 2000, 208).

[5] *Hânıkin*: Bağdat vilayetinde, Bağdat’ın 154 km kuzeydoğusunda Diyale nehrinin kolu üzerinde kaza merkezi bir kasaba (bkz. Kılıç 2011, 63).

65 nice firʿavn [u] nemrūdu yetirmiş maḳṣada ḥāle
nice şeddād [u] ḳārūnu nice cemşīd [ü] kisrānı

66 nice mecnūn[u] dāġ etdi bu bikre leylidir heyhat
nice ferhād[ı] renc-i miḥnete ṣaldı şīrīn ḳanı

67 gülerse yüzüne ġāyet inanma cādūdur dünyā
hezārān kişiden ḳalmış hele nev-res görüñ anı

68 niçün yā söylemiş üstād-ı kāmil çarḫ-ı kec-reftār
gece gündüz degildir mār-ı dü-reng ey peder cānı

69 velākin herkese ḥubbü'l-vaṭan oldu nezāketlü
ber-ā-ber dediler ḥubbü'l-vaṭan ḥubbuyla īmānı

70 nice kim bülbül ol altun ḳafesde bulsa biñ ġonce
tereddüdle diler görmek o şāḫ-ı gülde nīkānı

71 ilāhī ṣaḳla kerkük-ile baġdādı ḳażālardan
aña ẓulm eyleyen rūz-ı ḳıyāmet bula nīrānı

72 ḫudāyā kim ki kerkük-ile baġdāda ziyān eyler
bula ʿömrü içinde maḳṣadında naḳs-ı ḫüsrānı

73 be-ḥaḳḳ-ı eşref-i ʿālem be-ḥaḳḳ-ı efḍal-i ādem
be-ḥaḳḳ-ı çār-yār-i bā-ṣafā maḥbūb-ı rabbānī

74 ilāhī ʿafv ḳıl müʾmin ḳarındaşım ḳamu yek-ser
yarın ʿuḳbāda ḳışmet ḳıl ḳamuya ḥūr [u] ġılmānı

75 bi-ḥamdillāh şükrī sākin-i kerkük olupsun sen
bu ḫāk-i kerbelādır ilticā ḳıl bunda sükkānı

657

..-- (-.--)/ ..-- / ..-- / ..-(--)
-.--/ -.-- / -.-- / -.- [1]

1 şükr lillāh kerem ḳıldı ʿalīm-i ʿallām
ḳıldı sulṭān-ı cihān gönlüñe ilhām-ı niẓām

[1] 6. beyitten itibaren.

2 nuṭḳ-ı enfās-ı semiyyi yine buldu revnaḳ
etdi maḥrūse-i baġdād-ile başrāyı ḳıyām

3 aʿni sulṭān-ı selāṭīn o maḥmūd-ı ġāzī
ḳāmıʿ-i küfr-i girān ḳātil-i ṭuġyān-ı ʿavām

4 merd-i meydān-ı vefā cümle umūrunda reşīd
vermedi kimseye tedbirini etdi aʿdām

5 ismi maḥmūd-ı ḫaḳīḳat yine maḥmūd-ı ḫıṣāl
خلّد الّهمَّ عَن ایّامه نِعَمَ المرام[1]

149b

6 dehr iḳbālin küşād etdi yine miskinleriñ
maḥv olup baġdāddan erbāb-ı ṭuġyān [u] ḥarām

7 nuṭḳ-ı ẓıllullāh fermān eyledi bir serdāra
laz ʿalī paşa diyerler nāmına merd-i tamām

8 mūṣul-ı ḥadbāya geldi ol dilīr-i nāmver
ḥilm-ile ol ḳalʿa-i maḥrūseye verdi niẓām

9 şol semiyy-i ḥayder-i ṣafdır vezīr-i maʿdelet
ehl-i ʿilm [ü] ʿārifi billāh ḥalīm [ü] ṭabʿ-ı rām

10 merḥabā ḫoş geldiñ ey kān-ı mürüvvet merḥabā
ḥaḳ teʿālā vere fetḥ olsun size daru’s-selām

11 dā’imā ʿadl-i mürüvvet eyle ey kān-ı vefā
dost [u] düşmanda mümeyyiz ṭabʿ ile olgil devām

12 ʿömrlerdir ḫāk-i baġdād zār [u] ser-gerdān durur
ḫoş ṣafā geldiñ velī ẓālimde ḳoyma intiḳām

13 ḥaḳ teʿālādan saña *naṣrun minellāhi*[2] *etā*
oldu hem fetḥ-i ḳarīb bārī teʿālā verdi kām

[1] “Allahım! Onun zamanını sonsuza erdir. Bu ne güzel istektir.”
[2] “Seveceğiniz başka bir kazanç daha var: Allah'tan bir yardım ve yakın bir fetih (Mekke'nin fethi). (Ey Allah’ın Resulü!) Mü'minleri müjdele!” mealindeki Saff Suresi 13. ayetten kısmî iktibas.

14 bir zamāndır muḫtelif dutdu cihānı ẓulm-ile
ẓulm-ı ẓālimden beter tarlada zeyvānü'l-kelām

15 böyle bed günde ḳalıpdır faḳr olan himmet gerek
dest-gīr ol miskine devletle bul ʿayn-ı devām

16 sākin-i baġdād olan şol zümre-i ṭāhir saña
himmet etsin sen de ʿadl-ile cihāna ver niẓām

17 ḫāṣṣeten ol ġavṯü'l-ʿāzam hem kemer-best eyleye
olasın tā kim ḫalīfe buḳʿa-i dārü's-selām

18 şarḳ [u] ġarba nāmıñız iletdi mevlā ʿadl-ile
geldi baġdāda dediler bir vezīr-i ʿadl-i tām

19 ẓāhir [ü] bāṭın saña ruḫṣat verildi ġaybdan
sen daḫi merdāne depren ʿadl-ile ey nīk-nām

20 ehl-i beyt-i muṣṭafā olsun muʿīn [ü] nāṣırıñ
ẕü'l-fiḳār olsun yediñde tīġ-i bürrān-ı niyām

21 ḫayder-i kerrār sipeh-sālārıñ olsun dā'imā
ʿadl [u] inṣāf ile ḫalḳa ḳıl żamīriñ zeyn-i fām

22 ḫayra yor her niyyetiñ var-ise sulṭānım ki tā
ḫayr ola cümle umūruñ memleket bulsun ḳıyām

23 hīç kim ẓulm-ile fısḳ-ile erişmez maḳṣada
kim buyurmuş çoḳ eḥādiṯ-i şerīf ḫayrü'l-enām

150a

24 buldu herkes kendi miḳdārınca maḳṣad ḫilm-ile
sen daḫi ʿadl-ile bul şöhret olasın nīk-nām

25 ḳanda ʿaẓm eyleseñ olsun rehberiñ ḫıżr-ı nebī
bulasın dünyā vü uḫrāda merām-ı ʿizz [ü] kām

26 seyyidim şükrī duʿā ḳıl vāli-i baġdāda kim
hem ola ḫayr-ı duʿā tārīḫ ola [hem] murġ u tām

658

-.--/-.--/-.-

1	söyle bir tārīḫ ādemden berü nūḥ ṭūfānı olunca ey ʿamū	
2	iki biñ iki yüz elli yıl tamām geçdi ṣoñra oldu ṭūfān ey hümām	2250
3	vaḳt-i ṭūfān tā ibrāhim ḫalīl biñ daḫi yetmiş ṭoḳuza erdi ıl	1079
4	ibrāhimden ṣoñra mūsī vaḳtine beş yüz elli altı ıl oldu yine	556
5	vaḳt mūsādan erince ey aḫī cāmiʿ-i aḳsā binā oldu daḫi	
6	altı yüz hem elli altı ıl tamām oldu iskender zamānı buldu cām	656
7	rūz-ı iskenderden ey nīk-i ḫiṣāl isāya biñ yetmiş hem yeddi kemāl	1077
8	beş yüz altmış yeddi ıl andan berü üç yüz altmış yeddidir ey baḫtlu	567
9	faḫr-i ʿālem hicretinden bu deme biñ'ki yüz hem elli ıldır yoḳ deme	1250
10	dedi seyyid şükrī tārīḫ[i] tamām bāḳisin mevlā bilir bes ve's-selām	sene 4 cemāẕiyü'l-evvel 1250
11	tārīḫini söyledim bunuñ dilā ḳondu dīvān-ḫānede murġ-ı hümā	
12	biñ iki yüz elli tārīḫ-i tamām söyledim ben bu kitābı ve's-selām	

temmetü'd-dīvān-ı es-seyyid el-ḥāc
şükrī bin seyyid zemīl
baḳḳāl bin seyyid yūsuf
bi-medīne-i kerkük ketebe
bi-yedihi ve temme bi-lisānihi

ve li-kātibihi es-seyyid el-ḥac
ʿabdī bin es-seyyid zemīl
fī beled-i kerkük
ʿafa[allāhu] ʿanh
150b

659

ġazel-i bedrī taḫmīs-i şükrī

.---/.---/.---/.---

I

zamāne böyle işler nev-ẓuhūr eyler yanar aḥbāb
ḳalır ḥayretde çarḫıñ inḳılābından *ulü'l-elbāb*[1]
görünmez bir ṭarafdan ʿārifāne fātiḥü'l-ebvāb
cihānı böyle tenk etmiş bana derd-i dil-i bī-tāb
ki hergiz sāyeden farḳ etmezem ḫurşīd-i ʿālem-tāb

II

neden ben ṭāliʿ-i dūna felek bilmem yaman eyler
viṣāl-i yār-içün her gün beni biñ imtiḥān eyler
yaḳar hicr-i firāḳ-ı yāre baġrım ṭolu ḳan eyler
felek her dem beni bir canibe seng-i nişān eyler
degildir iḫtiyārımla çeker her dem beni ḳallāb

III

teraḥḥum eyle cānā yandı ten de per ü bālim de
şifā-yı vaṣliñe dil-teşneyem gör sūz-i nālimde
eriş feryādıma ʿafv et beni bu pīr-i ḥālimde
bu vaḳtiñ muḳteżāsı böyledir yoḳ raḥm ʿālimde
giden bir meclise çıḳmaz nedāmetsiz girer her bāb

[1] *Ulü'l-Elbâb*: "Akıl sahipleri" mealindeki Kur'ân tabiri. Bakara Suresi 179, 197 ve 269; Âli İmrân Suresi 7 ve 190; Mâide Suresi 100; Yûsuf Suresi 111; Ra'd Suresi 19; İbrahim Suresi 52; Sâd Suresi 29 ve 53; Zümer Suresi 9, 18 ve 21; Mü'min Suresi 54. ayetlerde zikrolunur.

IV

firāḳ-ı vaṣl içün yandı vücudum tārmār oldu
ümīdim nev-nihali ḫuşk-ı bī-berg-i şumār oldu
gece gündüz işim feryād [ü] cānım dāġdār oldu
gül-i bāġ-ı ġam [u] derdim ḫazān-ı bī-bahār oldu
sirişkim döndürür seng-i siyāh[ı] gevher-i sīr-āb

V

dirīġā ey perīveş baña bir kez ḳılmadıñ ülfet
yanıp nār-ı firāḳa ʿömrüm içre bulmadım vuṣlat
gece gündüz işim zār [u] fiġān [u] hicr ile firḳat
olur her cān-güdāz āb-ı dil-i āyine-i vaḥdet
helāk-ı cān [u] ten-perver ḳıyās-ı güşte-i sincāb

VI

cihānda ṭāliʿimden māhveşler bī-ʿuhūd olmuş
fiġān kim ehl-i ʿirfān dehr-i dūnda bī-nümūd olmuş
nümāyāndır fenāda ʿişret ehl[i] bī-suʿūd olmuş
ṭarīḳat ehline ser-mā[ye]si terk-i vücūd olmuş
ḥaḳīḳat menziliniñ zād[ı] terk-i cemʿ her esbābı

151a

VII

görürsün mehveşim yaḳdı vücudum maḥv edip ḳayġu
ruḫ-ı zerdim beyān-ı ḥālim olmuş gör tenim ṣayru
baña vaṣliñ naṣīb olmak ne mümkin ey kemān-ebrū
beni maʿşūḳa ayru ḳaṣd-ı cān eyler felek ayru
ʿaceb kimdir gören dünyāda bir ḳurbān iki ḳaṣṣāb

VIII

seni ey şūḫ-ı şīrīn böyle bī-iḳrār bilmezdim
bileydim böyle ẓālimsin saña hīç mihr ṣalmazdım
ẕelīl [ü] bī-nevā bī-ḥürmet [ü] üftāde ḳalmazdım
baña ṭāliʿ müsāʿid ger olaydı ʿāşıḳ olmazdım
dem-ā-dem ġuṣṣa-çīn endūh-bīn [ü] üftāde-i gird-āb

IX

ne çāre bu imiş taḳdīr ḳaldıḳ şükrī bī-ārām
n'olur bilmem ben-i pür-ġam ciger-ḳan ʿāşıḳa encām
ʿaceb ʿömrüm dükenmezden bulur mu hicr-i ġam itmām
bugün ġāyet melālet gösterir bedrī baña eyyām
ne ḥikmetdir ki bizden döndürürler yüzlerin aḥbāb

ġazel-i bedrī taḫmīs-i şükrī

.---/.---/.---/.---

I

bi-ḥamdillāh ʿināyet erdi cāna kirdgārımdan
bu sengīn-dil nigārım nerm olup sūz-ı fikārımdan
dil-i bīmārıma tīmār erişdi şol nigārımdan
ṣabā ḳıldı damaġım pür-muʿaṭṭār kūy-ı yārimden
ḳarīb olmuş bulam bir ẕevḳ-i ʿıyşı rūzgārımdan

II

sülūk-ı rāh-ı ʿirfān eyleyen ḥaḳdan baʿīd olmaz
veren cān [u] göñül bir ṭoġru yāre dil ḳadīd olmaz
maʿāẕāllāh dutan şerʿ-i şerīf[i] nā-bedīd olmaz
dutan bir āstān-ı devlet andan nā-ümīd olmaz
ümīdim var luṭf-i bār-gāh-i şehriyarımdan

151b

III

ʿaceb bilmez mi rūy-ı zerdiden derdimi ṣarrāfım
görünür vecd-i reng-ile sūzumdan nice ʿarrāfım
egerçi mū tek inceldim velākin rū göñül ṣāfım
eger ḫār [u] ḫas-ı deryā-yı ʿālem dutmuş eṭrāfım
velī çün ṣāḥilim leb-ḫuşk her mevc-i kenārımdan

IV

görüñ taḥḳīḳ vecd-i ʿāşıḳ-ı ṣādıḳ neverdimde
gören ʿārif bilir āṯār-ı ʿaşḳı rūy-ı zerdimde
ḫaberdār eyleñiz derd ehlini bu āh-ı serdimde
ʿaceb yoḳ mu enīs-i ḫāṭır āgāhī bu derdimde
ne naḳş-ı güller açmış dīde-i dāġ inṭiẓārımdan

V

ruḫ-ı dildārda cevlān ederken zülf-ile kākül
yana gör āteş-i ʿaşḳa taḥammül eyleme ey dil
açılsın ġonce-i ümmīd dağılsın her ṭaraf sünbül
çemende tā ki vardır raḫne-i gülzār olur bülbül
gerek n'olsun baña rāḥat ġam-ı ʿaşḳ-ı nigārımdan

VI

temennā eylerem ey meh viṣāliñ ḳıl bize ḳışmet
mürüvvet ḳıl yeter yaḳdı derūnum āteş-i firḳat
gece gündüz dü çeşmim tīre ḳıldı āh-ile ḥasret
olur ʿaşḳ āteş[i] çoḳ diḳḳat-i ḳurb vaʿde-i vuṣlat
görüñ cevher-nümāyı ḫūn-ı tīġ-ı āb-dārımdan

VII

yeter besdir tereddüd çāre yoḳdur derdine şükrī
müdavā-yı marīż-i ʿaşḳ olunmaz eyleme fikri
ḫamūş epsem süsen tek lāl olup ṣabr eyle ḳıl ẕikri
marīż-i ʿaşḳ[a] bir ʿünnāb-ı lebdir çāresi bedrī
bu ser-keş şuʿle rām olsun meger ḫūn eşk-bārımdan

152a

661

..-- (-.--)/ ..-- / ..-- / ..-(--)

I

ibtidā nāme ze-tevḥīd-i ḫudā bismillāh
ṯāniyen ism-i resūl-i dü-serā bismillāh
efḍalü'n-nās ebū bekr [ü] ʿömer bismillāh
daḫi ʿoṯmān [u] ʿalī şīr-i ḫudā bismillāh
şeyḫ [ü] müftī ümerā ḳāḍī-ı mā bismillāh

II

evvelā ḳıldı ḫilāfet ol emīr-i ṣādıḳ
dedi āmennā ḫudāya vü resūle ṭanıḳ
yār-i ġār oldu resūl-ile o merd-i ʿāşıḳ
oldu dergāh-ı mevlāda ḳamudan lāyıḳ
şol emīr-i fużelāya dāʾimā bismillāh

III

ṯāniyen ʿadl-ile iḥyā edip insānı ʿömer
oḳuyup bang[ı] o cehren bozdu ṭuġyānı ʿömer
çār-yārān-ı güzīnden birisi şān-ı ʿömer
ʿadl-ile kendi nidā eyledi ezānı ʿömer
merḥamet kān-ı ʿadālet bā-vefā bismillāh

IV

fe se yekfīkehumullāh[1] döküldü ḳanı
faẕ̇l-ile emr-i ḫudā ile düzüp ḳurʾānı
kātib-i vaḥy ḳılıp anı ḥaḳıñ fermānı
rāfiżī kāfir melʿūn sebb eden ʿoş̱mānı
cān [u] dil dāʾim aña oldu fedā bismillāh

V

ḥarem içre mütevellid olup ol sırr-ı ilāh
fāṭıma binti esed[2] vālidesi ol yüzü māh
ḳāḍī-ı rūz-ı ḳıyāmet ʿalī şol nūr-ı z̤ī-cāh
ḥayder [ü] ṣaf-der eden zümre-i ṭuġyān-ı tabāh
heme dem nān-ı ḫalīline ṣalā bismillāh

VI

oldu andan iki nūr biri ḥasan biri ḥüseyn
verdiler dīn-i mübīne heme dem cān-ile ten
kerbelāda biri eşhād oluban buldu ʿaden
biri zehr-ile şehīd oldu bi-emr-i ḥaḳdan
ol iki merdümüñü çeşme-nümā bismillāh

152b

VII

şeb-i mirʿāc getirdi bize ḥaḳdan beş kül
yaz [u] kış güller açar gece vü gündüz sünbül
seyyidim şükrī bu bāġ-ı ireme ol bülbül
çār-yāriñ yoluna cān-ile baş ifnā ḳıl
münkiriñ cānına laʿnet ḳılıç al bismillāh

662

..-- (-.--)/ ..-- / ..-- / ..-(--)

[1] "Eğer onlar böyle sizin iman ettiğiniz gibi iman ederlerse gerçekten doğru yolu bulmuş olurlar; yüz çevirirlerse onlar elbette derin bir ayrılığa düşmüş olurlar. Allah onlara karşı seni koruyacaktır. O, hakkıyla işitendir, hakkıyla bilendir." mealindeki Bakara Suresi 137. ayetten kısmî iktibas.

[2] *Fâtıma bint Esed*: Hz. Peygamber'in amcası Ebu Talib'in zevcesi ve Hz. Ali'nin annesi. Medine'ye ilk hicret eden kadın sahabilerden olduğu tahmin edilir (bkz. Aykaç 1995, 225).

I[1]

نیست یک دیدهٔ مردم شب بیدار تو نیست

گر کدام سینهٔ عرفان که اوصد نار تو نیست

درخرابات بگو کیست که هشیار تو نیست

بلبلی نیست که او عاشق گلزار تو نیست

طوطیی نیست کم مائل کفتار تو نیست

II[2]

ظاهر و باطن رخشان جمالت جانا

ابدً رحم نداری زدولت جانا

کرد روشن همه رونق رویت جانا

نیست از نسل بنی آدم آنکس جانا

صورت خوبتر او دید گرفتار تو نیست

III[3]

گوش کن نالهٔ ما خانه خراب تویم

روز و شب زار کنان وصف رخت میگویم

تو ازین کلبهٔاحزان گرفتی جویم

دلبر چون تو به این خوبی کجا میجویم

سرو در باغ ارم چون قد رفتار تو نیست

[1] Göz bebeğim dışında geceleri senin için uyanık olan yoktur. Senin aşkının ateşiyle sinesi yüzlerce kez yanmamış irfan sahibi yoktur. Söyle! Senin âşığın bulunmayan bir meyhane; senin gül bahçende âşık olmayan bir bülbül; seninle konuşmaya meyletmeyen bir bülbül var mıdır?

[2] Ey can! Yüzünün zahiri de bâtını da parlıyor. Ancak talih yüzünü gösterip de bir türlü affetmiyorsun. Yüzünün parlaklığı her şeyi aydınlık kıldı. Senin güzelliğine tutulmayan kimse insan neslinden değildir.

[3] İnleyişimizi dinle, senin yüzünden evimiz harap haldeyiz. Gece ve gündüz ağlaya inleye yanağını anlatıyorum. Bu hüzün kulübesinde seni anıyorum. Senin güzelliğinde bir dilber nerede bulayım. İrem bahçesinde senin boyunda bir servi bulunur mu?

IV[1]

عاشق جویی اگر صادق هیچ چون من نیست

در گلستان جهان بجز رخ تو گلبن نیست

خون بسر رند و قلندر منی در کلخن نیست

گلی چون صورت زیبائ تو در گلشن نیست

بلبلی چون من دیوانۀ گرفتار تو نیست

V[2]

چیست این عاشق شوریده کني خانه خراب

ما ندارم زغمت راحت دل چشم بخواب

مگر از تر نمی پرسند ازین روز حساب

که بما ناز کنی گاه غضب گاه عتاب

آخر القصه کسی واقف اسرار تو نیست

153a

663

velehu taḫmīs-i şükri

.---/.---/.---/.---

I

dilā ḳatʿ-ı taʿallüḳ kes bu ʿālemde mesīḥā tek
seyāḥat-pīşe ḳıl gerd-i cihān ol ḳays-ı şeydā tek
vücūduñ maḥv edip ifnāya ver raḫtıñ şüreyyā tek
beḳā mülkün dilerseñ varıñı yoḳ eyle dünyā tek
etek çek gördügünden āftāb-ı ʿālem-ārā tek

[1] Âşık arıyorsan benim gibi sadık olanını bulamazsın. Senin yanağın gibi gül dalı ararsam bulamam. Dünya denilen külhanda benim gibi başı kanlı, rint ve kalender yoktur. Gül bahçesinden senin yüzün gibi güzel bir gül yoktur. Sana tutkun olan benim gibi bir başka bülbül var mı?

[2] Bu çılgın aşığı niçin böyle evi harap ediyorsun. Senin gamın yüzünden gözümüz rahat bir uyku görmüyor. Kıyamet günü bunu senden sormuyorlar mı? Ki bize bazen naz bazen gazap bazen azar ediyorsun. Sözün kısası kimse senin sırlarına vakıf değildir.

II

ʿibādet eyle kārıñ tā görülsün nūr-ı ḥaḳ maṭlaʿ
ḳanāʿat gözle künc-i ʿuzlet içre cān bula şaʿşaʿ
kesil fānīden ey dil bulasın bir kenz-i pür-aḳnaʿ
taʿalluḳ ẓulmetin tecrīd ḥūrşīdine ḳıl maṭlaʿ
eger ʿālemde bir gün görmek isterseñ mesīḥā tek

III

göñülden maḥv edip elfāẓ-ı küfrü iç mey-i maʿnā
olup rind-i ḳalender ṣāf-meşreb iç mey-i maʿnā
girip bāġ-ı cināna saʿy-ile gel iç mey-i maʿnā
göñül her ṣūret-i şīrīne verme iç mey-i maʿnā
ḥaẕer ḳıl ṭaşa urma şīşeñi ferhād-ı şeydā tek

IV

yamandır arḳadaşıñ ġāyet-ile iḥtirāz andan
yeter gel terk [ü] tecrīd eyle olma bā-mecāz andan
saña bu nefs-i emmāre n'ider ol imtiyāz andan
refīḳiñ olsa dilsiz cānever hem ṣaḳla rāz andan
ṣaḳın sırrın düşürme dillere mecnūn-ı rüsvā tek

V

giyip envār-ı raḫtı eyleme faḳr ehline minnet
özüñü lā'ubālī-meşreb eyle iç mey-i vaḥdet
unut bu kibr ü ʿunvānı tevāẓuʿla dutup ülfet
yeter ṭāv[ū]s tek ʿucb ile ḳıl ārāyiş-i ṣūret
vücūduñdan geçip ʿālemde bir ad eyle ʿanḳā tek

VI

ṣaḳın terk etme ʿirfān meşrebin ger üzseler baġrıñ
unutma resm-i rindānı egerçi üzseler baġrıñ
vefādār ol uşanma ʿaşḳdan ger üzseler baġrıñ
güher tek ḳılma taġyir-i ṭabīʿat delseler baġrıñ
ḳarār et her hevādan olma şūr-engīz deryā tek

VII

cihānda ḳalmadı mışr [u] ḥicāz ḳıldım temāşāsın
ne islāmbol bıraḳdım ne yemen ḳıldım temāşāsın
muḥaṣṣal şükriyā dünyā yüzün ḳıldım temāşāsın
fużūlī kā'īnāt esbābınıñ ḳıldım temāşāsın

nedāmetsiz tenaʿum yoḳ taṣarrufsuz temāşā tek sene 3 muḥarrem 1253
153b

664

ġazel-i rūḥī taḫmīs-i şükrī

..-- (-.--)/ ..-- / ..-- / ..-(--)

I

lāl ṭurma diliñi ẕikre muḳīm isterler
cümle efʿāliñi aʿmāle nedīm isterler
şerʿ-i enverle ʿibādetde ḳadīm isterler
şanmā ey ḫ[ᵛ]āce ki senden zer [ü] sīm isterler
yevme lā yenfaʿuda ḳalbi selīm isterler

II

māsivādan kesil ey dil ṭaleb-i ʿirfān ol
sālik-i rāh-ı ṭarīḳatde tamām insān ol
nefs-i emmāreyi terk eyle gözüm rindān ol
berzaḫ-ı ḫavf [u] recādan geçüben nā-dān ol
dem-i āḫirde ne ümmīd ne bīm isterler

III

meclis-i rindde bīgāneye yol vermezler
sen anı ṣorma ki āyā niye yol vermezler
nefs-i emmāre uyan dāniye yol vermezler
ḥarem-i kaʿbeye bigāneye yol vermezler
āşinā-yı ezelī yār-ı ḳadīm isterler

IV

gel ḫarābāt-ı muġāna ṣanemā mihmān ol
ene lafẓın ḳo diliñden fuḳarā-aḳrān ol
luʿb [u] lehvi unudup müstemiʿ-i ḳurʾān ol
unudup bildigiñi ʿārif-iseñ nā-dān ol
bezm-i vaḥdetde ne ʿilm [ü] ne ʿalīm isterler

V

olma ālūde-i ʿişyān derekde hergiz
bulmadı kimse ṣafā çekdi emekde hergiz
kendiñi ḫıfẓ ede gör olma zerekde hergiz
ʿālem-i bī-meh [ü] hūrşīd [ü] felekde hergiz

ne müneccim ne mühendis ne ḥekīm isterler

VI

ṭālib-i maġfiret-i bārī ḫudā ol dā'im
ẕenbiñe muʿterif-i ḫavf [u] recā ol dā'im
ḳāniʿ ol verdigine ḥamd-ı ḫudā ol dā'im
sālik-i dergeh-i teslīm-i rıżā ol dā'im
ber-murād olmaġa ḫizmetde muḳīm isterler

VII

iftiḫār eyleyü serverligiñi ʿarż etme
kendiñi er ṣanıp bihterligiñi ʿarż etme
raḫş-ı ġarrāya binip erligiñi ʿarż etme
dergeh-i faḳra varıp dirligiñi ʿarż etme
hergiz anda ne sipāh[ī] ne zaʿīm isterler

VIII

ḥüzn-ile ḫū duta gör devlete mesrūr olma
yine vīrāne gözet ṭālib-i maʿmūr olma
çoḳ da kendiñ begenip ʿāḳıbeti ḫor olma
cürmüne muʿterif ol ṭāʿate maġrūr olma
ki şifā-ḫāne-i ḥikmetde saḳīm isterler

154a

IX

ola gör bir meh-i tābāna eresin müştaḳ
ḥayret [ü] firḳate yaḳ bu dil [ü] cān çün-ʿuşşāḳ
pāyidār olmaḳ ise sende ṭaleb ey ʿuşşāḳ
ʿāşıḳ ol şerbet-i vaṣl ister iseñ ey ʿuşşāḳ
çāresiz derd arayıp renc-i elīm isterler

X

ḥuşk nān[ı] rāh-ı ḥaḳa vermeyen ol gürsineler
ehl-i dirhem oluban yemeyen ol gürsineler
kesesin mühürleyip cemʿ eden ol gürsineler
niʿmet-i ẓāhire dil-beste olan gürsineler
müzd-i nān-pāreye cennāt-i naʿīm isterler

XI

kendiñi ṣūfī bilip mübtedīyi ayrular
gece gündüzde ḫayālinde gezer meh-rūlar
buġż [u] kīn [ü] ḥased [ü] renc-ile dök ṣayrular
ḳıble-i maʿnāyı fehme eylemeyen kec-rūlar

sehv-ile secde ḳılıp ecr-i ʿaẓīm isterler

XII

yād ḳıl ādem [ü] idrīs-ile şīt ü nūḥu
ḳanı bunlar hele fikr eyle gözüm memdūḥu
gece gündüzde oḳu şükrī sen ol bi'r-rūḥu
ezber et ḳıṣṣā-ı erbāb-ı dil[i] ey rūḥī
ḥāẓır ol bezm-i ilāhīde nedīm isterler

665

-.-- / -.-- / -.-

I

ḳalmışam ġam-ḫᵛāresiz meʾyūs hey
zār [u] nālān pür-ġam [u] maḥbūs hey
giymişem bir ḫırḳa-i sālūs hey
büt-perestem ʿāşıḳam nāḳūs hey
rind hey ʿirfān hey cārūs hey

II

çün şarāb-ı ʿaşḳı içdim dil kebāb
faḳr dutdum terk ḳıldım ḫurd [u] ḫ[ᵛ]āb
rind olup mey-ḫāneye ḳıldım ẕehāb
ʿaşḳ rāhın cümleden bildim ṣavāb
cām hey cemşīd hey kāvūs hey

III

ḫüsrev oldum ʿaşḳ-ı şīrīn meşḳ edip
gece gündüz ḫurd [u] ḫ[ᵛ]ābım ʿaşḳ edip
ḳays-ı ser-gerdān gibi ser-meşk edip
bülbülem bir gül budaġın meşk edip
şemʿ hey pervāne hey fānūs hey

IV

ol ki uydu dehre etdi iʿtibār
dünyāyı ḥayyāl dedi ehl-i ḳarār
uş bilirsin bāḳī ḳalmaz rūzgār
ger ne eyle ḥāliñe leyl [ü] nehār
fānī hey bī-ʿār hey cāsūs hey

V

[ḫo]d bilirsin dehr çoḳ mekkāredir
günde meyli bir dil-i bī-ʿāredir
ger seni terk eyleye ne çāredir
rāh-ı ḥaḳ dut kim reh-i ebrāredir
kenz hey muḫtār hey kāmūs hey

VI

ben ṣafāyı ẕevḳ[i] terk etdim tamām
mā vü menlik cāmını ḳıldım ḥarām
…ʿaşḳa cānımı ṣaldım devām
ḳadr-i ʿömr [ü] māl bilmem ve’s-selām
dād hey bī-dād hey efsūs hey

154b

VII

rind-i bī-bākem bugün şükrī deme
ʿāşıḳam rindem ḳalender söyleme
görmediñ ẕevḳ [u] ṣafā hīç ġam yeme
kendiñi ʿirfānī bühtān eyleme
ṣūfī hey bī-ʿār hey me’yūs hey

666

naʿt-i resūl a.s.

-.-- / -.-- / -.-- / -.-

I

isterem rūz-ı ḳıyamet yā resūle’l-mürselīn
ḳılasın baña şefāʿat yā resūle’l-mürselīn
çoḳ durur bende ḳabāḥat yā resūle’l-mürselīn
olısar ferdā ḫıcālet yā resūle’l-mürselīn
olmasa senden ʿināyet yā resūle’l-mürselīn

II

ādem [ü] ḥavvāya senden erdi himmet yā ḥabīb
oldu ibrāhim ḫalīle nār-ı nemrūd nūr-ı ṭīb
hem yine bāʿiṣ sen olduñ nūḥa keştīde şekīb
ṭūr-ı sīnāda bulup nār-ı şecer mūsī ʿacīb
cümle senden[dir] keramet yā resūle’l-mürselīn

III

gerçi ʿisā buldu rifʿat senden oldu mertebe
mehdiye yol bula mı bī-çāre ümmet şol deme
buldu nuṣret ḳatl-i deccāl [ü] helāk-i merkebe
olmaya ger kimse ümmet sen resūl-i ekreme
bulısar ġāyet ḫıcālet yā resūle'l-mürselīn

IV

yār-i ġār oldu saña bū bekr-i ṣıddīḳ ol emīr
ʿadl-i dād etdi ʿömer eẕān[ı] ḳıldı münteşir
oldu ẕi'n-nūreyn-i ʿoṯmān cemʿ-i ḳurʾāna dilīr
hem ʿalī ḳatl eyledi bī-ḥadd-i kāfir dād-gīr
buldular senden şerāfet yā resūle'l-mürselīn

155a

V

şükriyā bir naʿt inşā eylediñ yevmü'l-berāt[1]
şehr-i şaʿbānü'l-muʿaẓẓam nıṣf olup rūz-ı necāt
biñ'ki yüz elli tevārīḫ diñleyip ehl-i toḳat
gece gündüz durma yalvar olma ġāfil de ṣalāt
ṣad hezārān biñ ṣalāvāt yā resūle'l-mürselīn sene 15 şaʿbān 1250

667

-.--/-.--/-.--/-.-
-.--/-.--/-.-

ey göñül şād ol erişdi mevsim-i rūşen bahār
olma ḫāmūş söylegil bu faṣl-ile bir nūr-niṯār
ʿanber [ü] müşg oldu ʿālem ser-be-ser
doludur berk-i nevā-dān rūzgār

668

-.--/-.--/-.--/-.-

1 ey göñül defʿ-i ġam eyle erdi çün faṣl-ı bahār
olma ḫāmūş söylegil mevsīm içinde nev-bahār

[1] *Berat Kandili*: Müslümanlar tarafından kutsal sayılan, Hz. Muhammed'in bazı hadislerinde işaret ettiği Kamerî aylardan Şaban'ın 15. günü (bkz. Paçacı 2009, 58-59).

2 müşg [ü] ʿanberden yine pür-ʿıṭr-fām oldu cihān
bülbül [ü] ḳumrī fiġāna başladı aġlar hezār

3 muʿciz-i mūsā gibi gürler seḥāb [u] raʿd [u] berg
nuṭḳ-ı ʿīsī tek erişdi ġonceniñ derdine çār

4 dāne-i şeb-nem çemende raḳṣ eder reyḥān-ile
hem zümürrüd levḥine eyler fedā derler niṯar

5 lāleler ser çekdi yaşıl perdeden çıḳdı bugün
nergis-i sünbül hezārān nāz-ile seyrānvār

6 hem benefşeyle muṭavves oldu yāġ [u] rāġ-ı daġ
urdu ʿāşıḳ baġrına biñ dürlü nīş-i ābdār

7 çeçe bülbül-i gülistānları ḥayrān eylemiş
ġonce-femler ʿāşıḳ-ı bī-çāreyi ḳıldı tebār

8 mevsim-i güldür eyā bīmār ʿāşıḳ raḳṣa gel
bāde iç fevt eyleme fırṣat ġanīmetdir a yār

9 elde bir kez *yuḥyihe'l-arż* oldu emr-i müsteʿān
*aḥsen-i taḳvīm*sin onlar giyāh-ı bī-şümār

155b

10 sür çıḳar sen daḫi nev ser ġonceveş bu perdeden
kendiñi ḳurtar enāniyyet sözünden ḳıl ḳarār

11 bāda verme ʿömrünü ḳurtul hevā-yı nefsden
tā ki rūşen ola bu ḳalb-i mükedder tābdār

12 kendiñi sīr-āb-ı bārān-ı ḥaḳ ile lāleveş
defʿ-i ġam ḳıl çün bilirsin fānīdir bu rūzgār

13 bir dem oldu ḥāṣıl-ı ʿömr-i gir[ā]n-māyeñ henüz
rūz [u] şeb ṣanma bu bir mār-ı dü-reng oldu a yār

14 ber-ḳarār olmaz bu rūz [u] şeb inanma ṣubḥuna
ḳalır idi bāḳī olsaydı resūl-i kirdgār

15 cehd ḳıl żayiʿ geçirme ʿömrü bī-cādır heves
ḫamse-i evḳātde gel secdeye bes eyle ʿār

16 oldu miʿrāc-ı resūl ṭayy-i merāḥil eylemek
ḫamse-i maʿrūża oldu ümmete miʿrāc-ı kār

17 evsaṭ-i ʿömrün nedir oldu bahāristān seniñ
āḫirī ʿömr ol ḫazān faṣlı görünür bī-şümār

18 seyr-i bāġ et aç başīret gör ġanīmet ʿömr kim
fırṣatı fevt eyleme bir daḫi olmaz nev-bahār

19 çāre yoḳdur cān gerek teslīm ola āḫir ḳamu
ölürüz īmān selāmet olmaḳ ister ḫayrvār

20 bizden evvel dīn içinde gör ne saʿy etmiş begim
cān [u] baş terk eyledi ṣıddīḳ gör der-künc-i ġār

21 verdi mālın fī-sebilillāh be-ʿaşḳı muṣṭafā
bir ʿabā giydi ʿibādetde ḳılıp cānın niṯār

22 görmediñ fāruḳ ne etdi ʿadl [u] dād-ile ʿömer
oḳunup anıñ eliyle dīn-i ez̤ān āşkār

23 cemʿ-i ḳurʾāna nice cān ṣarf etdi z̤i'n-nureyn (gör)
ḫoş-nīz̤ām-ı dīn-i aḥmed ḳıldı andan iftiḫār

24 neyledi münkir tekebbür olana kerrār hem
cümle-i küfr ehlini etdi fedā-yı z̤ü'l-fiḳār

25 sen daḫi merdāne depren gel cihād-ı nefs ḳıl
iki kāfir destine sulṭān-ı rūḥ[u] etme zār

156a

26 ḫamse-i evḳātde el pāk-i vużuʾ nūr-i ḫudā
ḫoş cemāʿat-ile edā farż ḳıl ḫᵛār olma ḫᵛār

27 çün buyurdu ḥaḳ teʿālillāh kelāmında ṣarīḥ
ol *yuḳīmūne'ṣ-salāt*[1] emr eyledi tekrār bār

[1] *Yukîmûne's-salât*: "Namazı dosdoğru kılanlar" mealindeki, Bakara Suresi 3; Mâide Suresi 55; Enfâl Suresi 3; Tevbe Suresi 71; Neml Suresi 3 ve Lokmân Suresi 4. ayetlerde geçen tabir.

28 hem buyurdu faḫr-i ʿālem bu *ʿimādü'd-dīn*[1] içün
ümmetimde ol yahūdīdir ede terk-i ḳarār

29 şükriyā tevfīḳ-i ġālibdir yeter vaʿẓ eylegil
hādī-i muṭlaḳ ḫudādır kāfire ḥaḳ mürr-i mār

temmet sene 17 ramażān 1250

669

-.-- / -.-- / -.-- / -.-

I

ʿilm içinde eylediñ cevlān olup çoḳ muʿteber
bir fünūnü'd-dehr olduñ ʿilm-ile ṣāḥib-hüner
meclis-ārā-yı selāṭīn ü vezīr ü mīr eger
böyle bir mīr-i kelām olduñ mümeyyiz ḫayra ser
gerçi olmazsa saña feyż-i ḫudā ẕerre ḳadar
ʿāḳıbet bir gün olur kim olasın zīr ü zeber
ey dil-i dīvāne taḥḳīḳ hem degildir muʿteber

II

bū ʿalī sīnādan ögrendiñ nice efsūn ʿaẓīm
kāf-ı ḳırṭāsiyyede olduñ eger dānā ʿalīm
maʿden ehli oldu efgende saña ʿaḳl-ı ʿadīm
olmadıysa saña ger luṭf-ı ḫudāvend-i kerīm
cümle efʿāliñ muġāyir oldu bes olduñ leʾīm
seng-lāḫı mūmyā ḳıldıñ eyā ḳalb-i selīm
nīlüfer ḳıldıñ ḳara ṭaşı edip ẕevb ey ḥekīm
ey dil-i dīvāne bu iş hem degildir muʿteber

III

rubʿ-ı meskūna diyelim ḥāle olduñ pādişāh
ruʾyet-i iḳbāliñe yüz süre geldi mihr [ü] māh
keyḳubād efrāsiyāb iskender olduñ ʿāli-cāh
ḫayme-i zerrīn ḳurduñ başa ḳoyduñ zer-külāh
cāmeler giydiñ mükellel sikke urdun nuḳre-cāh

[1] *'İmâdü'd-Dîn*: "Namaz dinin direğidir." mealindeki hadisten kısmî iktibas (bkz. Komisyon 2014a, 363).

naḥs döndü ʿāḳıbet bir gün olur cümle tebāh
ey dil-i dīvāne bu iş hem degildir muʿteber

156b

IV

diyelim ʿuzlet dutup bir künc ḳıldıñ iḫtiyār
terk [ü] tecrīd-ile olduñ bir zamān leyl ü nehār
rūz ṣā'im gece ḳā'im ṭāʿat etdiñ bī-şümār
ẕikr [ü] tesbīḥ-ile zünnār-ı kemer ḳıldıñ medār
şān içün ger eylediñ tā bula şānıñ iʿtibār
olmasa ʿaşḳ-ı ḫudādan ẕerrece dilde ḳarār
ey dil-i dīvāne billāh hem degildir muʿteber

V

feylesof-ı vaḳt olup suḳrāṭıñ[1] oldu[ñ] mürşidi
olduñ eflāṭūn [u] buḳrāṭıñ[2] ḥaḳīmi seyyidi
biñ ʿilāc etdiñ ecelden ġayrısına sermedi
oldu ʿaḳl [u] fehm [ü] ẕihniñ dehriñ aʿlā emcedi
olmadı ger sende bir ẕerre penāh-ı aḥmedī
ʿāḳıbet bir gün ki gördüñ cismiñi bu yer yedi
ey dil-i dīvāne bu iş hem degildir muʿteber

VI

diyelim olduñ nerīmān rüstem [ü] hem ḳahramān
olmadı aḳrān saña rezm içre tā biñ pehlivān
bir zırıh giydiñ ṭılısmāt-ı süleymān-ı zamān
oldu maġlūbuñ diyelim rezmde ṣāḥib-ḳırān
ʿāḳıbet bir gün olursun mevt elinde nā-tüvān
pīr-i fānī olduñ āḫir olısar ḥāliñ yaman
ey ḥazīn bī-çāre ol iş hem degildir muʿteber

[1] *Sukrat*: Sokrat. M.ö. 470 yılında Atina'da doğmuştur. İlkin baba mesleği olan heykeltıraşlığa devam etmiş, daha sonra felsefeyle ilgilenmiştir. Tek bir Tanrı'ya ve ruhun bekâsına inandığı için yargılanıp ve idam edilmiştir. Hitabeti çok kuvvetli olan Sokrat divan şiirinde de genellikle bu yönüyle ele alınmıştır (bkz. Yekbaş 2010, 296).

[2] *Bukrat*: Hipokrat. Modern tıbbın babası sayılan, İslam dünyasını derinden etkilemiş bir hekimdir. M.ö. 460'ta İstanköy Adası'nda doğmuştur. Kendisinden önce, hocadan talebeye aktarılan tıp ilmini belirli kurallara bağlayıp bir disiplin haline getirmiştir. Divan şiirinde tıp üstatlığı ve bilge kişiliği ile anılır (bkz. Yekbaş 2010, 294-295).

VII

sinn-ile sī sāl olup ʿömrüñ ger olduñ zen-perest
nice bikre ḳızlar aldıñ sīm-ten pistānı çūst
elleri ḳırmız ḥınādan ṭudaġı ḫalḫāle pest
māhveş perçem-kemend [ü] cān-figen gerden-şikest
çün erişdi sinn seksen doḳsana olduñ da süst
ḳarşanıp bir bir sefer ḳıldıñ bıraḳdıñ cān [u] dost
ey dil-i dīvāne rind ol bu hem olmaz muʿteber

157a

VIII

var-ise ʿaḳlıñ yeter cemʿ eyle bār-i maʿşiyet
kāmil ol īmān[ı] ḫıfẓ eyle ne oldu memleket
ber-ḳarār olmaz cihān ḥāl[i] anıñ [sen] fikriñ et
bes durur bunca tekāhül ṭoġr[u] ol bes melʿanet
şükriyā ʿārif degilsin bāri şod der-gerdenet
dünyānıñ mālı degil devlet ki olmuşdur dü-let
māl-ı dünyāya göñül vermek degildir muʿteber

670

ḥikāyet

-.--/-.--/-.-

1 söylegil ey ṭūṭī-i bāġ-ı cinān
eyle nāle olma böyle bī-zamān

2 söyle mühletdir henüz terdir lisān
bir gün olur kim ḳalır efsürde cān

3 dehr ḥālin söylegil bize bugün
ʿārifi billāh[a] n'etdi dehr-i dūn

4 ne zamān bir ḳarn olur eyle beyān
her ḳariniñ ḥālini söyle ʿayān

5 olmagil derd [ü] elem üftādesi
ne durur dünyā nedir bih-būdesi

6 bil ki fānīdir neşāṭ [u] ġam yaḳīn
ḳıl tevekkül ḥaḳḳa olma dil-ḥazīn

7 *lā uḥibbü'l-āfilīn*[1] dedi ḫalīl
tā ki ʿilm-i ḥaḳ olup aña delīl

8 iʿtibār etmez buña ehl-i hüner
ḳanıdır fānī bilir ehl-i naẓar

9 ger ṣabāḥıñ rūşeni verir ferāḥ
gün dolanır ẓulmet eyler hem ṭaraḥ

10 ṣābit-i seyyāreler olmaz müdām
olısar elbette bir demde ʿidām

11 ḥaḳ teʿālā bunları var eyledi
birligin maḫlūḳa ıẓhār eyledi

12 yer ü gök levḥ [u] ḳalem şems [ü] ḳamer
birligine ḳıldı iḳrār baḥr [ü] ber

13 āyet irsāl etdi *allāhu'ṣ-ṣamed*
emr ḳıldı *ḳul huvallāhu eḥad*

14 birligine naṣṣ-ı ḳāṭıʿdır bu kevn
oldu maḫlūḳa muḥammed nūr-ı ʿavn

15 ḳıldı yüz igirmi dört biñ ger resūl
cümleye bāʿiṣ muḥammeddir oġul

16 yoḳ durur hīç iḥtiyācı ḫālıḳıñ
ʿālemiñ īmān [u] küfrüne [anıñ]

17 līk kendin bilmek oldu farż-ı ʿayn
tā saña lāyıḳ ola şol ḫūr-i ʿayn

18 kim ki īmān etdi allāh bir durur
hem muḥammed ḥaḳ peġamber nūr durur

19 ver ṣalāvāt cān-ile ol servere
faḫr-i ʿālem mūṣṭafa peyġambere

[1] "Üzerine gece karanlığı basınca bir yıldız gördü. 'İşte Rabbim!' dedi. Yıldız batınca da, 'Ben öyle batanları sevmem' dedi" mealindeki En'am Suresi 76. ayetten iktibas.

velehu eyżen

157b

20 ṣad hezārān ṣad hezārān ṣad selām
ṣol muḥammed rūḥuna her ṣubḥ [u] ṣām

21 çār-yār-i bā-ṣafā ʿaynü'l-yaḳīn
rıḍvanullāhu teʿālā ecmaʿīn

22 āl [ü] aṣḥābına olsun rūz [u] şeb
raḍıyallāhu teʿālā bā-edeb

23 her kimiñ īmān[ı] kāmildir a yār
ḥubb-ı aṣḥāb eyler ol hem çār-yār

24 şol ebū bekr [ü] ʿömer ʿoş̱mān ʿalī
oldular dīn içre gülşen bülbülü

25 muḫtaṣar söz şükriyā leẕẕet verir
söz yukuş olsa ḳatı naḫvet verir

26 söyle her bir ḳarn olanda āşkār
ne ẓuhūr eyler şafaḳdan rūzgār

27 her ḳarinde bir velī olsun gerek
derd [ü] miḥnet çekmege gelse gerek

28 evvelā gördüñ nesīmī serveri
neylediler ol şehi ey dīn eri

29 üzdüler şehr-i ḥalebde postunu
her nefes feryād ederdi dostunu

30 şems-i tebrīzī[1] ne gördü söylegil
n'etdiler ol servere fikr eylegil

[1] *Şems-i Tebrîzî*: 13. yüzyılda yaşamış olan meşhur sufi (v. h. 645 / m. 1247). Hindistan'dan Tebriz'e göç eden bir ailenin çocuğudur. İlk olarak Ebu Bekir Sellebaf adlı bir şeyhten ders alan Şems, daha sonra seyahatlerine başlayarak bilgilerini artırdı. Konya'ya gelerek Hz. Mevlânâ'nın mürşidi olmuş, onun maddi-manevi hayatında devrim niteliğinde bir değişime yol açmıştır (bkz. Güven 2004, 135-148).

31 n’etdiler manṣūr-ı ḥallāca ʿaceb
el ayaġın kesdiler ḳavm-i ġaleb

32 şehr-i baġdād içre behlūl dāneyi
ḥabs edip zindānda şol dīvāneyi

33 n’etdiler mūsī-i kāẓım ḥażretin
dökdüler ḳurşun[u] aġzına yaḳīn

34 bişr-i ḥāfī şehr-i baġdād içre gör
sengsār etdiler anı bā-ḥużūr

35 şordular sulṭān ʿabdu’l-ḳādiri
şehr-i geylān idi evṭān fāḫiri

36 geldi baġdāda ki rāḥat diñlene
neylediler gördüñ ol dīn ehline

37 uçdular cemʿ-i ḫalāyıḳ başına
ṣıdḳ-ile uydular anıñ işine

38 gördüler kim rāh-ı ḥaḳda ber-ḳarār
ḳıldılar aña ḥased kīn āşkār

39 edemediler anıñla ey ʿamū
eylediler gerçi çoḳ kimse ġulū’

velehu eyżen

158a

40 görmediñ ḳuṭb-ı şehenşāh-ı cihān
şeyḫ aḥmed lāhoriyye ey civān

41 neylediler aña etdiler şehīd
şimdi ṣurṭāşda dutup ḥaḳḳa ümīd

42 şeyḫ maḫmūda faḳı ḫāle be-nām
nice buġż etdi ʿadū oldu tamām

43 mīr-i mīrān yanına günde hezār
gider idi eyleyip anı firār

44 ḥaḳ teʿālā kendine çün yār idi
sālik-i rāh-ı ṭarīḳatdār idi

45 ʿavn-i ḥaḳla hep telef oldu ʿadū
buldu rifʿat gün-be-gün oldu ulu

46 oġlu şeyḫ aḥmed ulaldı yevm yevm
oldu aʿdālar ḳamusu merzübūm

47 biñ'ki yüz ḳırḳ sekkizinde rıḥleti
eyledi buldu ḫudādan rahmeti

48 ḳaldı ferzendi yerinde ʿaşr tām
oldular gün günden efzūn er tamām

49 ekber-i evlādı ʿabd(ü'r)-raḥmān velī
ʿilm-ile tekmīl-i mādde efḍali

50 geçdi post üzre bi-īẕn-i aḥmedī
ḥamdü lillāh oldu ḫalḳıñ sermedi

51 biñʿki yüz elliye bagḋāda duḫūl
buldu şeyḫiñ āstānına vuṣūl

52 eyledi çille riyāżet-pīşe ol
buldu saʿy ile ḳamu ḥaḳ işe ol

53 biz ḳalıp kerkükide zār [u] sefīl
ḳavm-i fāsıḳ içre olduḳ biz ẕelīl

54 maʿlūm oldu kim biziz ṣāḥib-şeref
cemʿ olup ʿālem başıma her ṭaraf

55 eylemek ḳaṣdında beni sengsār
bir ġulu ḳıldı ḳamu ehl-i vaḳar

56 ʿālim [ü] kāmil ne varsa şeyḫ [ü] şāb
eylediler üstüme bir bir şitāb

57 bir feraḥ dutdu beni oldum aḫī
kendimi ẓann eyledim merd-i seḫī

58 bārver-ı eşcāra nisbet olmuşam
andan ötrü böyle pā-best olmuşam

59 meyve ḳaşdıyla atılır dāra ṭaş
gevher olmazsa aşılmaz dāra baş

60 eyledim fikr-i velī ṣādıḳ şehīd
her biri bu nevʿi bühtāna ḳadīd

61 ben gibi yarım kişi ancaḳ bunu
bulısar ḥaḳdan bu yarım rütbeni

velehu

158b

62 ḥamdü lillāh var imiş bende hüner
eylemiş pīr-i muġān baña naẓar

63 oldu cānım ḥamd seng-endāz-ı ʿām
buldu taḥḳīḳ şimdi īmānım niẓām

64 olmasa bühtāna yollu bir kişi
yetmez itmāma anıñ hergiz işi

65 ḳırḳ sekiz sāʿat bu kerkük ehline
dil-ile tecrīd verdim sözüne

66 olmadı yardımcı ḥaḳdan māʿadā
yalıñız bu ʿāleme dedim ṣala

67 bir birāder bir ṭarīḳat hem-demi
olmadı bir söz deyü ḫalḳa hemi

68 ḥaḳ baña yār oldu pīrān himmeti
kesmedi bir ḳıl cānımdan biñ ḳatı

69 eyledim kerkük-ile üç gün tamām
ceng [ü] ġavġā yalıñız ben ḫāṣṣ [ü] ʿām

70 himmet-i pīrān muẓaffer bā-fütūḥ
ḳurtulup ol mevcden mānend-i nūḥ

71 oldu ümmīdim (ki) benūn-ı ehl-i dil
ehl-i ʿirfān ehl-i himmet ehl-i żıl

72 şükriyā biñ kez ḥaḳa şükr [ü] sipās
kendimi bir ehl-i dil ḳıldım ḳıyās

73 ehl-i īmānam bi-ḥamdillāh ben
ḳılmışam ikrār şol allāh ben

74 hem muḥammed[d]ir resūl-i kirdgār
ḥaḳ emīrü'l-mü'minīndir çār-yār

75 şol ebū bekr [ü] ʿömer ʿoşmān ʿalī
bunlar ol pīrim emīrimdir belī

76 bu çehārı farḳ eden azġun durur
dīn içinde cān çeker yorġun durur

77 āl [ü] aṣḥāb-ı resūle ṣıdḳ-ile
cān [ü] baş dā'im fedādır ʿaşḳ-ile

78 laʿnetullāh cānına ol kimseniñ
bunları sevmez olur rafż ol deniñ

79 şükriyā sulṭān abdü'l-ḳādiri
yoluna terk eyledim cān [u] seri

80 ey denīler ḥubb-ı loḳma dostları
otuz ıldır arañızda serveri

81 cān [u] dil hep uġruñuzda ṣarf edip
ebb [ü] ümm [ü] aḳrabāyı ṭarf edip

82 size dil verdim rıżā-yı ḥaḳ-içün
eyledim ḫıẓmet size ol ḥaḳ-içün

83 olmadı bu otuz ıl içre taʿab
size benden bir ḫısāret bā-ġażab

84 şimdi bir tecrīb ḳıldı ḥaḳ beni
cümle kez cānıñ sevip ḳaçdı denī

85 yalıñız ḳaldım ḫudā yardımcıdır
ḥāşe kim ḥaḳ sevdigin ḫalḳ incidir

159a

86 ḳulda ger olursa şıdḳ [u] ʿadl [u] rāst
olmaya dünyā vü uḫrā şān [u] pest

87 ger tevekkül dāmenin muḥkem dutar
dünyā vü uḫrāda maḳṣūda yeter

88 ḥamdullāh dutmuşam dāmān-ı şerʿ
olmuşam müstaġraḳ-ı deryā-yı verʿ

89 ādemī olmazsa gevher ḫāzini
el anı ṭaʿn eylemez bulmaz ġanī

90 bāġ-bān bir bāġa girse bā-naẓar
bīde mi daş yāḫū el sāye(*) atar

91 ḥamdü lillāh şükrī ehl-i dil benem
dehr bāġında öten bülbül benem

92 himmet-i sulṭān-ı ʿabdü'l-ḳādiri
şükriyā benven cihānın nādiri

töhmet vaḳtinde denildi
sene 3 şevvāl 1250

671

ġazel-i esʿad taḫmīs-i şükrī

-.--/-.--/-.--/-.-

I

bir ḳadi ʿarʿar ḳaşı ebrū-kemānım var benim
bir leb-i şekker büt-i nāzik-miyānım var benim
bir gözü şehlā dişi incü-dehānım var benim

gül gibi hem tāze hem ter bir civānım var benim
şevḳ-i ruḫsār-ile bülbülveş fiġānım var benim

II

ʿārıżında seyr ḳıl şol zülf-i deste desteye
dīde-i şehlā-yı mest ü ebrū-yı peyveste
nāz-ile seyrāna ʿazm eyler yürür āhesteye
cān baġışlar bir baḳışla ʿāşıḳ-ı dil-ḫasteye
böyle bir rūḥ-ı revān ārām-ı cānım var benim

III

kākülünde murġ-ı dil aşıldı şöyle oldu bend
nev-ḫıṭa bir ʿanberīn yüzünde beñi dil-pesend
ġamzesi tīġ[ı] ile ḳatl eyledi biñ şeh-levend
vaṣf-ı ḫūb-endāmı dil-keş ṭavr-ı ṭarzı dil-pesend
ḫoş-edā nāzik-ḳabā bir dilsitānım var benim

IV

çeşm-i cellādı hezārān ʿāşıḳı bī-rūḥ eder
bir nigehle sāmirī-i[1] sāḥiri maṭrūḥ eder
ġamzesi tīġı ile biñ pehlivān meẕbūḥ eder
sīne-i ḫurşīdi tīġ-i ġamzesi mecrūḥ eder
āfet-i cān bir meh-i ebrū-kemānım var benim

V

ṣad hezārān bülbül-i gūyāyı laʿli lāl eder
sünbül-i zülf-i perīşānı bir özge ḥāl eder
ʿazm-i bāġ ü rāġ ederse lāleyi bir nāl eder
serv-i bālāsı ḫırām-ı nāz-ile pā-māl eder
şāḫ-ı gül bir mū-miyān serv-i revānım var benim

velehu[2]

159b

[1] *Sâmirî*: Firavun'un zulmünden kurtulduktan sonra, Hz. Musa'nın Tûr'da olduğu esnada İsrailoğullarını kendi yaptığı buzağı şeklindeki puta tapmaya sevk eden kişi. A'râf ve Tâhâ surelerinde, bu kıssanın anlatıldığı ayetlerde ismi geçmektedir (bkz. Salihoğlu 2009,78-79).

[2] Manzume henüz bitmiyor ve "velehu" denerek devamının diğer sayfada geleceği belirtiliyor. Ancak elimizdeki yazmada 159b sayfası yeni bir manzume ile başlıyor. Burada hacmi tespit edilemeyen bir eksiklik mevcuttur.

672

ġazel-i fużūlī taḫmīs-i şükrī

.---/.---/.---/.---

I

ʿiẕār-ı aḫmeriñ ṣayyādı ṭabʿ-ı pür-ḥazînimdir
viṣāliñ ārzūsu maṭlab-ı baḫt-ı kemînimdir
bi-ḥamdillāh rūyuñ revnaḳ-i bezm-i ḥasînimdir
ġubār-ı secde-i rāhıñ ḫaṭ-ı levḥ-i cebînimdir
sücūd-ı dergehiñ ser-māye-i dünyā vü dînimdir

II

gece gündüz beni ṭūfāna verdi nevḥa-i āhım
tereddüdle ser-i kūyuñ añar ṭālibleriñ şāhım
teraḥḥum üzre gelseñ luṭf edip bu bendene māhım
eger ʿazm-ı reh etsem şevḳ-i vaṣlıñ hādî-i rāhım
ve ger ārām dutsam hem ḫayāliñ hem-nişînim

III

baña zindān olup sensiz cihān ey māh-ı kenʿānım
yıḳıp eflāk-ı çārümü de ṣayḥa āh [u] efġānım
eriş feryādıma raḥm et baña devletlü sulṭānım
hevā-yı ravżā-i kūyuñ bahār-ı gülşen-i cānım
nihāl-i ḳāmetiñ servim ʿiẕārıñ yāsemînimdir

IV

olur vaṣlıñ müyesser bilirem ger pāyine yetsem
açılır bāb-ı luṭfuñ ger hevā-yı nefsi terk etsem
baña pîr-i muġān pend eyledi şol emr-ile gitsem
yaḳînimdir ki maḳṣūdum olur ḥāṣıl saña yetsem
bi-ḥamdillāh baña senden yaña rehber yaḳînimdir

V

efendim gel baña ḫallāḳ-içün luṭfuñ dirîġ etme
yazıḳdır ʿāşıḳ-ı bîmārıña meyliñ dirîġ etme
beni ergir viṣāle şefḳat ü raḥmıñ dirîġ etme
ṭalebkār-ı viṣālim müjde-i vaṣlıñ dirîġ etme
kim ol müjde feraḥ-baḫş-ı dil-i endūhgînimdir

VI

mücerred ḳalmışam atdım başımdan dehr ġavġāsın
çıḳardım levḥ-i dilden zülf [ü] ḳaş [ü] ḫaṭṭ [u] ṭuġrasın
saña böyle dutuşdum terk ḳıldım ġayr iġvāsın
götürdü ḫāṭırımdan ẕevḳ-i vaṣlıñ ravża servāsın
sözüñ kevṯer münevver meclisiñ ḫuld-i berīnimdir

VII

egerçi dehride çoḳdur perī-peyker melek-ṭal'at
ḳamusun terk ederdim bes seniñ ḥüsnüñ baña şevket
görünmez çeşmime ger olsa dünyā aḥsen-i ṣūret
baña yüz gösterir her laḥẓa yüz biñ şāhid-i devlet
çü mir'āt-ı ruḫun manẓūr-ı çeşm-i pāk-bīnimdir

160a

VIII

yaḳıldım dil-berim dutdu giribānım ġam-ı pür-sūz
ḥarāret mevc urur tende derūnumda yanar bī-sūz
velī luṭfuñ edip raḥm eylemişsin şimdilik bir söz
serīr-i salṭanat ẕevḳinden efzūndur baña şol söz
ki luṭf-ile demişsin bir ġulām-ı kemterīnimdir

IX

kesildim māsivādan senden ötrü ey şeh-i ber-ḥaḳ
seniñ ḥubbuñ muḥaḳḳaḳ niyyet etdim cümleden elyaḳ
ḫamūş ol şükriyā besdir temennā-yı rıżā almaḳ
berī oldum fużūlī ġayrdan ol dil-rubā ancaḳ
enīsim mūnisim yārim nigārım nāzenīnimdir

ve li-kātibihi seyyid el-ḥāc 'abdī el-ḳādirī
şükrī
sene 27 ramażān 1250

673

ġazel-i fużūlī taḫmīs-i şükrī

--. / .--. / .--. / .--

I

üftādeligim sīb-i zenaḫdānıñ içündür
āvāreligim ġabġab-ı mercānıñ içündür

efġānımız ol ḫande-i rūḥānıñ içündür
āh eyledigim serv-i ḫırāmānıñ içündür
ḳan aġladıġım ġonce-i ḫandānıñ içündür

II

rüsvālıġım ol nergis-i bīmārıñ ucundan
şeydālıġım ol perçem-i şeb-rengiñ ucundan
bī-çāreligim sīne-i bī-kīniñ ucundan
ser-geşteligim kākül-i müşgīniñ ucundan
āşüfteligim zülf-i perīşānıñ içündür

III

vaṣlıñ dilesem ʿaksi döner gerdiş-i dünyā
feryād ederem sırrım olur ʿāleme ifşā
dilden bu ḫarāret ki çıḳar ṭaşraya cānā
yaḳdım tenimi vaṣl günü şemʿ tek ammā
bil kim bu tedārik şeb-i hicrānıñ içündür

IV

nālān oluram firḳat-i ḫüsnüñ eleminden
ḫayrān ḳalıram bitmedi vaṣlıñ eleminden
ḳanlar yudaram cünbiş-i mihriñ eleminden
bīmār tenim nergis-i mestiñ eleminden
ḫūnīn cigerim laʿl-i dür-efşānıñ içündür

velehu eyżen

160b

V

ʿādet edüben kendime feryād [u] fiġānı
dāʾim cigerim miḥnet [ü] ġam derd [ü] cefānı
bir gün olur ifşā ederem derd-i nihānı
ḳurtarmaġa yaġma-i ġamıñdan dil [ü] cānı
saʿyım naẓar-ı nergis-i fettānıñ içündür

VI

ey dil yeter et saʿy-ı ʿabeş kār-ı ziyānlar
şermendeligim dehride gör añla fiġānlar
bī-hūde degil āh [u] fiġān sūz-ı nihānlar
cān ver göñül ol ġamzesine bunca zamānlar
cān-ile seni beslediğim anıñ içündür

VII

elliye erip ʿömr-i gir[ā]n-māye fużūlī
başdan inüben geldi göze āb-ı nuzūlī
şükrī yeter inṣāf görüp çār fuṣūlü
vāʿiẓ bize dün dūzaḫı vaṣf etdi fużūlī
ol vaṣf seniñ külbe-i aḥzānıñ içündür sene 1250

674

muḫammes-i şükrī ber-ġazel-i fużūlī

.---/.---/.---/.---

I

dilā ġāyet ḥazīnsin bāda verdiñ raḫt-ı dünyāyı
dutup hicrān giribānıñ unutmuşsun şekībāyı
görünür ṣūretiñden ġālibā bir vecd-i şeydāī
meger ḫʷāb içre gördüñ ey göñül ol çeşm-i şehlāyı
ki ḳıldıñ ṭurfetü'l-ʿayn içre ġarḳ-ı eşk dünyāyı

II

olunmaz ketm ol cānāna bir mümtāz-ı ṭāhirdir
saña mihr eylemez nāz etmesi ʿālemde ẓāhirdir
bunu taḥḳīḳ bil cān almaġa ġaddār-ı māhirdir
yetirdi āhımı gerdūna ol meh gör ne kāfirdir
demez kim gökde āhım incidir nā-geh mesīhāyı

161a

III

dilerseñ ger cihānda baḥr-i ʿaşḳa şimdi ġarḳ olmaḳ
melāmet ḫırḳasın çek başa gözle ʿayn-ı farḳ olmaḳ
çekil nīk [ü] bedinden ʿālemiñ yegdir ki delḳ olmaḳ
belādır şehrlerde ben gibi rüsvā-yı ḫalḳ olmaḳ
ne ḫoş ferhād [ü] mecnūn mesken etmiş kūh [u] ṣaḥrāyı

IV

çıḳıp ser-ḫoş bugün dil-ber bu ʿālem ʿaḳl-ı ḳamʿ olmuş
yıġılmış başına pervāneveş ʿuşşāḳ cemʿ olmuş
bi-ḥamdillāh cānān şimdi ʿirfān içre şemʿ olmuş
görünmez yār ḫalḳ eşkim temāşāsına cemʿ olmuş
eger nā-geh görünse ol perī gel gör temāşāyı

V

bugün taḫt-ı süleymāna müvārir dāda gelmişler
yıḳılmış ʿaşḳ-ile pervāneler bī̇dāda gelmişler
yamandır ḥāletim aʿżālarım ḳıllāde gelmişler
dutup ḳuşklar başımda āşiyān feryāda gelmişler
çıḳ ey āhım odu bir dem başımdan sav bu ġavġāyı

VI

ʿaceb cāndan uṣandıñ şükriyā seyrān[a] gelmişsin
düşüben baḫr-i ʿaşḳa meclis-i ʿirfān[a] yelmişsin
niçün dī̇vānesin kend'özüñü zindāna ṣalmışsın
fużūlī̇ ḥaṭṭ[ı] sevdāsın ḳalem tek başa ṣalmışsın
gider başın eger başdan gidermezseñ bu sevdāyı

675

ġazel-i fużūlī̇ taḫmī̇s-i şükrī̇

-.-- / -.-- / -.-- / -.-

I

ʿāşıḳā ṣabr eyle naḫse döndü iḳbāliñ seniñ
ḳurʿa etdiñ gelmedi rāyıñca çün fāliñ seniñ
ey kemān-ebrū beni yandırdı ihmāliñ seniñ
ḳıldı zülfüñ tek perī̇şān ḥālimi ḥāliñ seniñ
bir gün ey bī̇-derd ṣormazsın nedir ḥāliñ seniñ

161b

II

ṣaldı firḳat-ḫāneye cānım dü-zülfüñ vāyesi
ḳalmadı cānımda ārām ey gözüm pī̇rāyesi
odlara yandı vücūdum maḥv olup ser-māyesi
gitdi başıñdan göñül ṣol serv-i ḳaddī̇n sāyesi
aġla kim idbāra tebdī̇l oldu iḳbāliñ seniñ

III

olmasaydı cān içinde mihr-i ʿaşḳı lebleriñ
olmaz idim pāy-bend-i zülf [ü] ḫāl-i ʿanberiñ
böyle kār etdi dil [u] cāna ḫadeng-i peykeriñ
ziynet içün cism dī̇vārında etmezdim yeriñ
çekmeseydi ʿaşḳ-ı levḥ cāna timġāliñ seniñ

IV

bilmem ihmāliñ nedir cānā beni ḳaldırmaga
ḥāżıram var-ise ḳaṣdıñ ger beni öldürmege
tīġ-i bürrānıñ tīz elden ur gözüm aldırmaga
tīz çekmezseñ cefā tīġin beni öldürmege
öldürür āḫir beni bir gün bu ihmāliñ seniñ

V

kendiñi ḥıfẓ et belā-yı ʿaşḳdan ey dil kesil
ʿāḳıbet seyl-i ḥavādiṯden olur cānıñ ḫac[ī]l
olmagil ālūde-i ḥırs [u] ṭamaʿ olma sefīl
dām-gāh-i ʿaşḳdan dut bir kenār ey murġ-i dil
ṣınmadan seng-i melāmetden per ü bāliñ seniñ

VI

şükrī-i bī-dil efendim ḥavl-i kūyuñ fırlanır
bir gün olur kim ḳara toprağa girip gizlenir
raḥme gel besdir egerçi derd-i hicre ḳatlanır
sāyeveş çoḳdan fużūlī ḫāk-i kūyuñ yastanır
ol ümīd ile ki bir gün ola pā-māliñ seniñ

162a

676

velehu raḥmetullāh muḫammes

-.-- / -.-- / -.-- / -.-

I

ben ḳażā külḫānıyam her ṭaʿne hençerdir bana
cilve-i meh-pāreler ḳaftān-ı zīverdir bana
lāʾubālī-meşrebem ʿālem münevverdir bana
her zamān manẓūr bir ṣūḫ-i sitemgerdir bana
ḳanda olsam bir belā ḥaḳdan muḳarrerdir bana

II

gece gündüz ʿaşḳ-ile zāhid edem ṭāʿat nʾola
sen gibi dāʾim riyā ile olam ṣāmit nʾola
māh-rūlarla egerçi eyleyem ʿādet nʾola
ol ḫam-ı ebrūya ḳılsam secde her sāʿat nʾola
ḳıble ile ol ḫam-ı ebrū ber-ā-berdir bana

III

çünki ol cānānemiñ ben kemterine raḥm[ı] var
meyl-i maḥbūb eylemez zāhid cānından vehm[i] var
ben ne-bākim var eger yāriñ tenimde sehm[i] var
ġam degil cānımda ger seng-i melāmet zaḫmı var
şıḥna-i bāzār-ı sevdāyam bu zîverdir bana

IV

mehveşim ger mihr ḳılmazsa melāliyle ḫoşam
cān içinde sikkelenmişdir viṣāliyle ḫoşam
ārzū-yı vaṣl-içün mehveş cemāliyle ḫoşam
gözde ḫūn-ālūde peykānıñ ḫayāliyle ḫoşam
her biri gūyā ki bir berg-i gül-i terdir bana

V

derde ḳatlandım nigārā ben rıżā-yı tañrı-çün
ʿaşḳıña yandım efendim ẕevḳ-i vaṣlıñ fikri-çün
ṭaʿne daşın kerkese urdum ṣafā-yı ẕikr-içün
zaḫmlardan biñ aġız açdım edā-yı şükr-içün
her oḳuñ bir niʿmet-i ġayr-ı mükerrerdir bana

VI

saʿy-ı tedbîr-ile ey meh cām mümkindir velî
ehl-i perhîze hele ilhām mümkindir velî
el yeterse cehd-ile ḫuddām mümkindir velî
ʿaḳl irşādıyla bulmaḳ kām mümkindir velî
dām-ı rāh ol ḥalḳa-i zülf-i muʿanberdir bana

162b

VII

benim iḳbālim nuḥūs-ı nāle-i āhdan gelir
ṭāliʿim āşüftedir ol devlet-i şehden gelir
lutfdur nāz eylese ġaẓẓab degil nehden gelir
aḫter-i baḫtım vebālin gör ki ol mehden gelir
mihrlerdir özgeye cevr [ü] cefālardır bana

VIII

bunca kim çekdim ṭarîḳ-i ʿaşḳda şükrî naʿab
olmadı baḫtım müṣāʿid ey nigār-i münteḫab
günde biñ seng-i siyāset başa degdi bî-sebeb
ey fużūlî menzil-i maḳṣūda yetsem ne ʿaceb

hizmet-i pīr-i muġān irşādı rehberdir bana

677

münācāt-ı seyyid ḥācı şükrī

1 be-ḥaḳḳ-ı kelīme-i lā ilāhe illāllāh
ḳoyma benim ʿamelimde cürm yā günāh

2 be-ḥaḳḳ-ı yā hū yā men hū ismiñ ḥürmeti
müstaḳillen beni ḳıl muḥammed ümmeti

3 esmāʾü'l-ḥüsnāya baġışla beni
allāh ismiñ ḥaḳḳıyçün yā rabbü'l-ġanī

4 be-ḥaḳḳ-ı ḳādirü ḳahhāru ḳadīm
eyleme ben ḳuluñ cehennemde muḳīm

5 ilāhī be-ḥaḳḳ-ı raḥmānü'r-raḥīm
naşībim eyleme *bimāʾen ḥamīm*[1]

6 be ḥaḳḳı melikü'l-ḳuddūsü's-selām
eyleme ben żaʿīf-i ẓallāmdan ulam

7 be-ḥaḳḳ-ı müʾminü mühemminü ʿazīz
eyle göñlüm ḫānesin ġayrdan temīz

8 be-ḥaḳḳ-ı celīlü'l-cebbāru mütekebbir
be-ḥaḳḳ-ı el-bāriyu vedūdu muṣavvir

9 be-ḥaḳḳ-ı fettāhu'l-ʿalīmü'l-ḥalīm
be-ḥaḳḳ-ı er-rezzāḳu ḫallāḳü'l-ḥakīm

10 be-ḥaḳḳ-ı el-ḳahhārü'l-ġafūru'r-raʾūf
be-ḥaḳḳ-ı mübdiyü muʿīdü'l-ʿaṭūf

[1] "Allah'a karşı gelmekten sakınanlara söz verilen cennetin durumu şöyledir: Orada bozulmayan su ırmakları, tadı değişmeyen süt ırmakları, içenlere zevk veren şarap ırmakları ve süzme bal ırmakları vardır. Orada onlar için meyvelerin her çeşidi vardır. Rablerinden de bağışlama vardır. Bu cennetliklerin durumu, ateşte temelli kalacak olan ve bağırsaklarını parça parça edecek kaynar su içirilen kimselerin durumu gibi olur mu?" mealindeki Muhammed Suresi 15. ayetten kısmî iktibas.

11 be-ḥaḳḳ-ı ḳābiżü’l-bāṣıṭu’l-ḥāfıẕ
be-ḥaḳḳ-ı el-ḥafīẕü’l-ḥāżiru ḫāfıẕ

12 be-ḥaḳḳ-ı el-laṭīfü’l-muʿizzü’l-müẕil
semīʿü’l-baṣīrü’l-ḥakīmü’l-ʿadl

13 be-ḥaḳḳ-ı ʿaliyyü’l-ʿafüvvü’l-kebīr
be-ḥaḳḳ-ı bedūḥü’l-ḳadīrü’l-ḫabīr

14 be-ḥaḳḳ-ı eş-şehīdü’l-ḳaviyyü’l-vekīl
be-ḥaḳḳ-ı el-ʿaẕīmü’r-rezzāḳu kefīl

15 be-ḥaḳḳ-ı veliyyü’l-metīnü’l-muʿīd
cemāliñden beni eyleme baʿīd

16 be-ḥaḳḳ-ı el-muḥyiyyü’l-mümītü’l-vāḥid
be-ḥaḳḳ-ı eḥadü’ṣ-ṣamedü’l-vācid

17 be-ḥaḳḳ-ı el-müḳtedirü muḳīmü nāṣir
be-ḥaḳḳ-ı el-evvelü bāṭınu ẓāhir

18 be-ḥaḳḳ-ı el-āḫirü’l-celīlü’l-cebbār
be-ḥaḳḳ-ı et-tevvābü’l-celālü’l ḳahhār

19 be-ḥaḳḳ-ı er-raḳībü’l-ḳarībü’l-mucīb
be-ḥaḳḳ-ı er-reşīdü’l-vāṣiʿü’l-ḥabīb

20 be-ḥaḳḳ-ı ādem-i bü’l-beşer [ü] ḥavvā
be-ḥaḳḳ-ı ḫātemü’l-enbiyā mevlā

21 be-ḥaḳḳ-ı bū bekr [u] ʿömer ʿoṯmānı
be-ḥaḳḳ-ı ʿalī tañrı arṣlanı

22 ḳabūl et duʿāmı yā rabbe’l-ʿibād
şükrīyi ʿafv eyle yā allāh micād

temmet

165b[1]

678

ġazel-i fużūlī muḫammes-i şükrī

-.-- / -.-- / -.-- / -.-

I

ḫayli demdir biz cihānda künc-i ʿuzlet bekleriz
ehl-i ʿaşḳız dāʾimā bezm-i muḥabbet bekleriz
ʿārifiz rindiz ḳalender resm-i ḥürmet bekleriz
nice yıllardır ser-i kūy-ı melāmet bekleriz
leşker-i sulṭān-ı ʿirfānız vilāyet bekleriz

II

cīfe-i dünyāya yoḳdur meylimiz ẕerre ḳadar
lāʾubālī-meşrebiz seyyāḥ-ı ʿālem der-be-der
ʿaşḳımız şanma mecāzīdir yürü zāhid yeter
sākin-i ḫāk-i der-i mey-ḫāneyiz şām [u] seḥer
irtifāʿ-i ḳadr içün bāb-ı saʿādet bekleriz

III

pīrimiz sulṭān ʿabdülḳādir ol maḥbūbumuz
şol *elestü*den berü dergāhına maḥsūbumuz
ʿālem-i tecrīd rāʾy-ı ṣūfī bizim menṣūbumuz
cīfe-i dünyā degil kerkes gibi maṭlūbumuz
bir bölük ʿanḳālarız ḳāf-ı ḳanāʿat bekleriz

IV

rūşen olmuş dīdemiz laʿl-i leb-i dildārdan
her cefā gelse şifādır cāna şol ġam-ḫᵛārdan
ṭaʿneden yoḳ bākimiz vaz gelmeniz dīdārdan
ḫᵛāb görmez çeşmimiz endīşe-i aġyārdan
pās-bānız genc-i esrār-ı muḥabbet bekleriz

[1] 163a sayfasının başından bu sayfaya kadar, ayrıntıları *Eseri* kısmında verilen "fihrist-i pādişāh-ı āl-i ʿoṯmānī raḥmehumullāhi ʿaleyhim ecmaʿīn" ve "fātiḥ-i baġdād sulṭān murād ġāzī gününden baġdāda gelen vuzerā-yı ʿaẓām efendilerimiz beyān olunur" başlıklı fihrist çalışmaları kayıtlıdır.

V

dil-berim ṣaldı ayaḳdan leẕẕet-i ʿaşḳıñ beni
ḫurd [u] ḫ[ᵛ]ābım maḥv ḳılmış naḫvet-i ʿaşḳıñ beni
külbe-i aḥzāna ṣaldı töhmet-i ʿaşḳıñ beni
ṣūret-i dīvār edipdir ḥayret-i ʿaşḳıñ beni
ġayr seyr-i bāġ eder biz künc-i miḥnet bekleriz

VI

böyle bir derde esīriz yoḳ durur dermānımız
pārelendi ṭaʿne daşından ten-i ʿuryānımız
ḳalmadı cismimde rāḥat söylenir efsānemiz
ṣanmañız kim geceler bī-hūdedir efġānımız
mülk-i ʿaşḳ içre ḥisār-ı istiḳāmet bekleriz

VII

gece gündüz āh-ı ḥasretle ṣıġār ḫavfın çekip
tende cānım ḳalmadı dāʾim ṣaḳar ḫavfın çekip
gāh ḥüsnüñden ırağım geh naẓar ḫavfın çekip
kār-bān-ı rāh-ı tecrīdiz ḫaṭar ḫavfın çekip
gāh mecnūn gāh ben dehr içre nevbet bekleriz

166a

VIII

şükrī-i bī-çāreyi gör kim ne rām-ı ʿaşḳ olup
biñʾki yüz elli birinde nīk-nām-ı ʿaşḳ olup
vaḳtde manṣūr-ı ṣāḥibdār-ı nām-ı ʿaşḳ olup
yatdılar ferhād [u] mecnūn mest-i cām-ı ʿaşḳ olup
ey fużūlī biz olar yatdıḳça nevbet bekleriz

temmet sene 6 şāban 1251

679

der medḥ-i ḳāʾim-i maḳām beg

.---/.---/.---/.---

1 göñül ẕevḳe gelip ḳıldı duʿā vaḳt-i seḥerdārī
bıraḳdı ḳaç daḳīḳa ġuṣṣa vü ġam cān-ı efkārī

2 sipeh-sālār-ı ġam nükbet-serā-yı ḳalbden çıḳdı
bıraḳdı ḫāli bir dem ceyş-i ġam bu şehr ü bāzārı

3 alıp deste ḳalem rūy-i saḥīfe ḳamd-i medḥ etdim
yazıp bir ḳaç kelīme naẓmā gelsin kilk olup cārī

4 vezīr-i maʿdelet-güster ʿalī paşa rıżā maḥlaş
o kim maṣrūfdur āsāyiş-i ḫalḳa her efkārī

5 seḫā-baḫş-ı faḳīr ü bī-nevā eytāmdır ẕī-şān
muḥibb-i ʿālim [ü] fāżıl meşāyıḫ ehl-i ebrārī

6 ferīdūn-şevket ü behcet-celāl [ü] ḳahramān-ṣavlet
guzīde nāmver-i meydān [ü] ʿilmiñ rezm-i kerrārı

7 vezīr-i müşterī[1]-tedbīr [ü] vālā vāli-i baġdād
anıñla buldu ziynet şehr-i zevrā dār ü dīvānı

8 ḫuceste-ṭıynet ol pākīze-meşreb ẕāt [u] evṣāfı
ki olmuş ḫalḳ içün feyż-i vücūdu fażl-ı dādārī

9 veliyyü'n-niʿmet-i ʿālem medār-ı rāḥat-ı ādem
niẓāmü'l-ʿālem içün ḫalḳ olunmuş cism-i envārı

10 kilīd-i ḳufl-ı ebvāb [u] umūr-ı dīn [ü] devletdir
alıp tevfīż aña baġdād [ü] başrā emr-i ḫünkārī

11 bi-ḥamdillāh ḫudā ilhām edip bir gün efendim tā
ḫalāṣ etdi bu kerkük ehlini ez-sicn-i āzārī

12 müdīr-i müddet içre görmedi kerkük bu naḳḳ[ā]şı
münaḳḳaş olalı güyende bu ẕallām [u] miʿmārı

13 hezārān şükr lillāh göçdü bundan ordu-yı menḥūs
erişdi bāb-ı luṭfundan bu şehre şād-ı kirdgārī

14 keremle verdi ḫilʿat eyledi irsāl kerküke
ser-i bevvābin-i dergāh-ı ʿālī ṭabʿ-ı ebvārı

[1] *Müşterî*: Jüpiter. Çok uğurlu bir gezegen olduğundan "sa'd-ı ekber" terkibiyle nitelendirilirdi. Hürmüz, Erendiz, Sakıt, Bercîs olarak da isimlendirilmiştir. İnanışa göre Müşteri gezegeni barışı, dinginliği, ahlâkı, sevgiyi, merhameti, hak ve adaleti simgeler. Etkisi altında doğanlar umutla dolu, şen, içten ve sadık, temiz kalpli, yüce gönüllü ve hayır sahibi olurlar (bkz. And 2008, 353).

166b

15 ḥüseyn beg ket-ḫudā ḳā’im-maḳām ol merd-i meydānı
selīmu’ṭ-ṭabʿ ber-meşreb leẕīẕ ü ehl-i dīndārī

16 aña ḳılmış kerem bārī teʿālā bir lebīb-eṭvār
hezārān müfsidiñ lāfına baḳmaz ʿaḳl [u] efkārı

17 ḫuṣūṣā bu ṣaferde kerküke teşrīf buyururlar
dağıldı cümle ʿālemden hem [ü] ġam ġuṣṣa ekdārı

18 saʿādetle gelip kerküke bā-fermān-ı ʿālī-ḳadr
ki reʾs-i ḫaṭṭına olmuş keşīde ṣatḥ-ı dādārī

19 vezīr-i maʿdelet-güster semiyy-i ḥayder-i ṣafdır
veliyyü’n-niʿ[me]tim ʿaşḳar ʿalī paşa-yı dīndārī

20 marīż-i iḥtiyāca ḫoş şifā-yāb oldu teşrīfi
ki ṣaldı sāyesinden istirāḥat ehl-i bāzārī

21 niçün kim ṭabʿ-ı idrāki bilir her cevheriñ ḳadrin
içen cüllāb-ı luṭfuñ bir de olmaz faḳr [u] bīmārī

22 yazılsın rütbetiñde āyet-i *naṣrun minellāhi*
be-ḥaḳḳ-ı sūre-i *innā feteḥnā*[1] *ḳāf*[2] ü eẕ-ẕāri

23 döne āteş-zede bir ḫırmene aʿdā-yı bed-ḫᵛāhıñ
ḳaçan [kim] öz ġılāfından çekersin tīġ-i ḫūn-ḫᵛārī

24 ola meftūḥ-ı bāb-ı cennetü’l-firdevs ʿuḳbāda
efendim ḫoş selāmet kāmilü’l-īmān [ü] envārī

25 ne semte ʿazm ederseñ ḫıżr [u] ilyās rehberiñ olsun
rikābıñda ola bu iki server…

26 serīr-i ʿömr-i devletde hemīşe ʿadl [ü] dād olsun
şükūh-ı devletinde dīde-i bed etmeye kārı

27 daḫi ol bebr [ü] şīr [ü] beşe-gīr [ü] muʿtemed aġa
aña ismiyle ʿabdü’l-ḳādir etmiş luṭf ol bārī

[1] *Fetih Suresi*: Kur’ân-ı Kerîm’in 48. suresi.
[2] *Kâf Suresi*: Kur’ân-ı Kerîm’in 50. suresi.

28 aña hem size yardımcı ola ol ġavs̱ü'l-āʿẓām kim
açıpdır her yaña sancaḳlar ol şāh-ı cihān[dārī]

29 egerçi sinn-ile ol genc pür-meyve-i der-i tāze
velākin ʿaḳlda kāmil-ʿayār ü pīrden cārī

30 dil-āver şeh-süvār [u] ʿarṣa-i meydān-ı fehm içre
dem-i tedbīrde behrām[1] olur lāyıḳ silaḥdārī

31 pür olmuş semʿ-i ʿālem ʿaḳl ile idrakine anıñ
ḳamu ʿālem rıżāmend olduġu…

32 ikinci baş aʿyān aḥmed beg ol merd-i müdebbir kim
kemīne bendesidir ḥātem-i ṭay cūd-ile kārı

33 kemāl-i ʿaḳl [u] ḥilm-ile bu ʿālem aña efgende
ḫayāl-i tīġ-i ḳahrı nā-ḫoş etmiş ʿıyş-ı aġyārı

34 muvāfıḳdır ʿumum-ı emrde taḳdīre tedbīri
zihī baḫt-ı saʿādetmend kim vermiş aña bārī

168a[2]

680

.---/.---/.---/.---

1 yine dilden ṭoġup bir ḳaç kelīme cān olup iḥyā
bıraḳdı ṭurfetü'l-ʿayn rūḥ-ı efkārī ġam-ı dünyā

2 sipeh-sālār-ı ġam [u] miḥnet sarāy-ı ḳalbden çıḳdı
olup ḫālī dil-i āzūrde ġamdan hem-zebān gūyā

3 alıp deste ḳalem ʿādetçe bir medḥ [ü] duʿā ḳıldım
erişdi himmet-i pīrān ḥaḳīre keşf olup maʿnā

[1]*Behrâm*: Sasaniyan sülalesinden Yezdgird'in oğlu olan padişah. Cesaret, adalet ve kahramanlıklarıyla meşhurdur. Behram'ın hükümdarlığı boyunca ülkesi zevk ve safa içinde yaşamıştır. Divan şiirinde kahramanlık ve hükümdarlık kabiliyetleri ile ele alınmıştır (bkz. Tökel 2000, 117-120).

[2] 166b ile 167a arasında hacmi tespit edilemeyen sayfa eksikliği mevcuttur. 679 numaralı manzume bu sebeple yarım kalmaktadır. 167a'dan 168a'ya kadar olan sayfalarda, ayrıntısı *Eseri* kısmında verilen, "fātiḥ-i baġdād sulṭān murād ʿaleyhi'r-raḥme ve'r-rıḍvān gününden şehrizora gelen paşalar beyanındadır sene 1148" başlıklı fihrist çalışması yer almaktadır.

4 vezīr-i ʿāli-şāna bir mübārek vaḳt-i saʿd içre
yazıp birkaç kelīme vaṣf-ı ḥāli vāli-i zevrā

5 vezīr-i müşterī-tedbīr yaʿnī vāli-i baġdād
vezīr-i maʿdelet-güster rıżā-maḥlaṣ ʿalī paşa

6 yegāne nāmver-i meydān-ı rezmiñ ḥāle kerrārı
sikender-ḥaşmet ü dāver-şükūh u dādver-dārā

7 ʿalem-efrāz-ı miẓmār-ı ḥükūmet ḥāmī-i ʿālem
olup tevfīż aña baġdād [u] baṣrā mūṣul-ı ḥadbā

8 kilīd-i ḳufl-ı ebvāb [u] umūr-ı dīn [ü] devletdir
niẓāmü'l-ʿālem içün ḫalḳ ḳılmış ḥażret-i mevlā

9 veliyyü'n-niʿmet-i ʿālem müdebbir rāḥat-ı ʿādem
ki olmuş ḫalḳ içün feyż-i vücudu gevher-i yek-tā

10 ḫüceste-ṭıynet ol pākīze-meşreb ḥadd-i ẕātında
seḫāvetle mürüvvetle cihānı ṭoyladı ḥaḳḳā

11 aña ḳılmış kerem bārī teʿālā bir güzel meşreb
seḫā vü ḫulḳ-ı ḥilmi eylemiş her (biñ) merde dil-iḥyā

12 ġulām-ı kemteri gelmez seḫāda ḥātem-i ṭāī
içen cüllāb-ı luṭfuñ bir de olmaz teşne-leb ḳaṭʿā

13 maʿādīn-bīm-i beẕlinden varıp topraġa gizlenmiş
görünce ḫavf-ı itlāfın baḥarda dürr-i nā-peydā

14 dil ü destine n'ola biñ zer [ü] sīm kān-ile ebrī
yaġar dest-i lisanından zer ü sīm baḥr ü kānāsā

15 hele ʿindinde yek-ser ḫāk-ile zer sīm-i bī-miḳdār
ḳamu bed-ḫᵛāh olanlar oldu efgende aña ḥamdā

16 ḫuṣūṣā bir seferde kim revāndūz üzre ʿazm etdi
mübārek ḫoş ḳudūmundan müşerref-yāb olup dünyā

17 ḫulūṣundan aña tesḫīr olup her ḳalʿa-i muḥkem
En evvel köpri feṭḥ oldı çaġırdı el-amān [derdā]

168b

18 bağırdı el-āmān el-ān ḥisār-ı burclar üzre
dutuldu ʿabde reş(*) ebter ḳılāde it gibi sehlā

19 yürüşdü leşker-i manṣūre erbil üzre gel seyr et
laġımlar eyledi tedbīr [ü] vālā vāli-i…

20 ṣadā-yı ṭop-ı ṣafdır hem tüfekler velvele-efrāz
yıḳıldı ḳalʿa-i erbil alındı zor-ile ḳalʿā

21 ḥarīr-i kūyu fetḥ etdi nüfus-ı evliyāʾullāh
devīn tek ḳalʿa-i muḥkem ḥisārı eyledi ifnā

22 marīż-i iḫtiyāca ḫoş şifā-baḫş oldu teşrīfi
ki buldu istirāḥat sāyesinden kūh-ile ṣaḥrā

23 neden kim evvelā ḥilmi ġażabla sebḳati vardır
ikinci hem nüfūsa pādişāh ol ḥāmī-i dünyā

24 nihād-ı sāf [u] rūşendir żamīr-i pāk-ı rūḥānī
n’ola mekşūf-ı ʿilmi olsa her bār cümleten iḫfā

25 müvāfıḳdır ʿumūm-ı emrde taḳdīre tedbīri
ẕihī baḫt-ı saʿādet kim kerem ḳılmış aña mevlā

26 ḳader fermān-beri iḥkāmıdır luṭf-ı ilāhīden
ne emr etse murādınca bulur kām-ı dilin ḥamdā

27 yazılsın ruʾyetiñde āyet-i *naṣrun minellāhi*
yine hem sūre-i *innā feteḥnā kāf [u] nūn ṭā hā*[1]

28 döne āteş-zede bir ḫarmana bed-ḫᵛāhınıñ ʿömrü
ḳaçan kim öz ġılāfından çekerse tīġ-i sim-pārā

29 ġılāf-ı ebr-gündan her ḳaçan çekse ḳılıç yā rab
perākende ola pīşinde şol cemiʿyyet-i aʿdā

30 ilāhī fetḥ-i nuṣretle muẓaffer olalar dāʾim
ola ḫıżr-ile ilyās reh-nümā ʿazm eylese her cā

[1] *Tâhâ Suresi*: Kur’ân-ı Kerîm’in 20. suresi.

31 daḫi şol bebr [ü] şîr [ü] beşe-i meydān-ı merdān kim
dediler nāmına meşreb güzel ser-ḫoş ʿalī paşa

32 o yek-tā fāris-i meydān-ı şaḥn-ı rezm [ü] taʿlīmī
ḫavāṣṣ-ı ʿasker-i manṣūreye serdir dem-i heycā

33 dil-āver şeh-süvār-ı ʿarṣa-i saṭvet ki lāyıḳdır
ola behrām silaḥdārī dutarken rezmde ġavġā

34 ḫudāyā feṭḥ-i nuṣretle olalar cümleten manṣūr
be-ḥaḳḳ-ı incîl [ü] ḳurʾān zebūr tevrāt yā mevlā

169a

35 ilāhī ṣaḳla hünkārın tamāmet leşkerin her ān
ḥafîẓ ismiñle ḥıfẓ eyle be-ḥaḳḳ-ı sūre-i *ḳul yā*[1]

36 göñülde bir zamāndır ġāʾibāne ḫamse-i evḳāt
duʿālar eylerem maḳbūl ola maḳṣad budur ḥālā

37 velākin neyleyem dutmuş keder āyine-i ḳalbim
ḳurutmuş fikrim enhārın cefā vü cevrden ḥummā

38 ser-ā-ser ḳaplamış mirʾāt-i göñlüm perde-i ḥayret
süḫanla eylerem yoḳsa nice medḥ [ü] ṣenā inşā

39 perîşān eylemiş sāmān-ı fikrim ṣarṣar-ı miḥnet
dağılmış bād-ı şiddetden deruḫt-ı dildeki maʿnā

40 şikāyet semtine segretme şükrī tevsen-i kilki
ki ol vādîlere ṭayy eylemez hüner aṣlā

41 ḳaṣîde yetdi itmāma duʿā hengāmıdır seyyid
ḫulūṣ-ı ḳalb-ile başla duʿāya her seḥer beyżā

42 ilāhī ṣaḳla ḥāle vāli-i baġdād [u] başrāyı
semiyy-i ḥayder-i ṣafdır rıżā maḥlaṣ ʿalī paşa

43 çıḳıp tārîḫ içün hātıf dedi bir mıṣraʿ-ı mevzun
ḳonup bu cān-fezā gülşende bir murġ-ı hevā ifşā

[1] Kur'ân-ı Kerîm'de *kul yâ* ifadesi ile başlayan tek sure 109. sure olan Kâfirûn'dur. Şükrî'nin beyitte işaret ettiği surenin bu olması muhtemeldir.

ġazel-i ʿalī rıżā paşa vālī-i baġdād
muḫammes-i seyyid ḥācı şükrī

.---/.---/.---/.---

I

dilā şād ol ki beytü'l-ḥüzne ol şeh-zāde gelmişdir
teraḥḥum eyleyip sen ʿāşıḳa dil-dāde gelmişdir
hezār-ı ʿandelīb gülbünde hem-istāde gelmişdir
ḥarīm-i gülşeninde ḫār elinden dāda gelmişdir
açıl ey ġonce-fem bülbül saña feryāda gelmişdir

II

bıraḳman ḫānkāha ṣūfī geldi iftirāḳ eyler
müderris ḥīle-endāz melʿanetle hem nifāḳ eyler
müfettin ʿāşıḳ-ı bī-çāre baġrın iḥtirāḳ eyler
meded mey-ḫāneye ṣūfīyi ḳoyman bir nifāḳ eyler
elinde subḥa-i cām meclis-i taʿdāda gelmişdir

III

eger ülfet ederse zāhid-i ḫod-bīn vefā ṣanma
ḥaẕer ḳıl bī-vefādır ḥīlesine cānā aldanma
nigār[ā] āh-ı āteş-bār-ı ʿuşşāḳı riyā ṣanma
perīşān eyleyen kāküllerin bād-ı ṣabā ṣanma
nesīm-i āh-ı serdim zülfünü ber-bāda gelmişdir

169b[1]

IV

buyur gülzāra cānā ẕevḳ edelim duḫter-i zerle
neşāṭ eyyāmıdır ʿişret edelim duḫter-i zerle
biraz defʿ-i ġam-ı eyyām edelim duḫter-i zerle
zifāfını duyup pīr-i muġānıñ duḫter-i zerle
hemān sāḳī ayaġıyla mübārek yāda gelmişdir

[1] Bu sayfada 681. manzumenin 4 ve 5. bendleriyle birlikte, Pertev Paşa tarafından, II. Mahmud'un oğlu Şehzade Nizameddin'in doğumu vesilesiyle yazılan tarih manzumesi kaydedilmiştir. *Dîvân*'ın 3 numaralı manzumesinde Şükrî, bu gazelin ilk iki beytini tahmis etmiştir.

V

yetiş feryādıma cānā yaḳıldım nār-ı ḥasretle
elim dut dest-gīr ol ey efendim cām-ı himmetle
yazıḳdır şükrīyi ber-bāda verdiñ hicr [ü] miḥnetle
ayaḳlandır rıżāyı dest-gīr ol cām-ı miḥnetle
mey-i ʿaşḳıñla dil ḳandīl olup üftāde gelmişdir

170a

682

velehu muḫammes eyżen

.---/.---/.---/.---

I

miṣālin görmedim gezdim semerḳand [u] buḫārāyı
meşām-ı ʿıṭr-ı zülfüñ ḳıldı iḥyā nice mevtāyı
seniñ teşrīfiñ etdi şol kelīm-i ṭūr-ı sīnāyı
bıraḳdı ḫāke ḥüsnüñ āftāb-ı ʿālem-ārāyı
götürdü yer yüzünden muʿciz-i laʿliñ mesīḥāyı

II

efendim ḳāmetim ḫam ḳıldı ʿarʿarken lebiñ şevḳi
şeref-yāb oldu her dü ʿāleme laʿl-i lebiñ ẕevḳi
olupdur ḥasretiñden tīre çeşmim edemez farḳı
iki gözden revān etmiş sirişkim ḳāmetiñ şevḳi
ʿaṣā-yı muʿcizi gör kim iki bölmüş bu deryāyı

III

…baġladı cānım riştesi ṭınnāb-ı zülfüñden
aġardı gözlerim ḳan yaş döker ʿannāb-ı zülfüñden
olup maḥrūm-ı dīdārıñ olup beyyāb-ı zülfüñden
bükülmüş ḳaddimi ḳurtaragör ḳullāb-ı zülfüñden
ḫaṭādır çekmesin çoḳ baġrı çökmüş bir sınıḳ yayı

IV

dudaġıñ şerbetinden dā'im emmek isterem ammā
lebiñ ḥayrānıyam ʿaşḳıñdan ölmek isterem ammā
ġam-ı ʿaşḳıñla her dem anda gülmek isterem ammā
ruḫuñ üzre ḫam-ı ebrūyu görmek isterem ammā
iyen düşvār olur gün var iken görmek yeñi ayı

V

yeter cānā beni reşk āteşine bu ḳadar yaḳma
naẓar ḳıl luṭf-ile ʿuşşāḳıña ḳahr eyleyip ḳaḳma
biraz raḥm eyle nāzı terk edip bī̇mārıñı yaḳma
şarāb-ı nābe luṭf et muḥtesib ḳahr ile çoḳ baḳma
mükedder ḳılma ʿaks-i tī̇reden cām-ı muṣaffāyı

VI

beni odlara ṣaldıñ dil-berim ḳaldım hezār-ile
nice ṣabr eyleyem cānā dutuşdum hicre nār-ile
kesildi ṭāḳatim zārım degildir iḫtiyār-ile
yedi gündür ol ayı görmezem āhım şerāriyle
n'ola ḳılsam benātü'n-naʿş tek yek-sān ş̱üreyyāyı

170b

VII

fiġān [u] nāle ḳılma şükriyā taḳdī̇re ṣabr eyle
inanma naḳş-ı dünyāya abā ecdād[ı] fikreyle
gece gündüz ʿibādet ḳıl ḳadī̇mü'ẕ-ẕāt[ı] ẕikr eyle
fużūlī̇ eşk seyliyle perī̇şān olma şükr eyle
aña hem var ola āḫir dutup durmaz [mı dünyāyı] 10 muḥarrem 1251

683

..-- (-.--)/ ..-- / ..-- / ..-(--)

I

ey göñül bunca yeter nāle vü āh etme daḫi
pī̇r olduñ teniñi żaʿf-ı tabāh etme daḫi
ʿaşḳ-ile dāra çıḳıp meyl-i fevāh etme daḫi
ey göz ol nergis-i bī̇māra nigāh etme daḫi
rūzgārıñ ġam-ı ʿaşḳ-ile siyāh etme daḫi

II

dī̇de ḫūn-āb edip üftādeligiñ terkin ḳıl
rāḥat ol bunca da āşüfteligiñ terkin ḳıl
āmil ol bende-i efgendeligiñ terkin ḳıl
ey gözüm yaşı bu ser-geşteligiñ terkin ḳıl
serv ḳāmetlere ḳaṭʿ-ı ser-i rāh [etme daḫi]

III

ṣabr ḳıl ʿaşḳa biraz gün gece rāḥatlıġ ile

n’ola bir kez oturup künce ferāġatlıġ ile
ʿömr erip elli bire ʿāşıḳ-ı ser-mestlıġ ile
ey göñül ʿömrümü verdiñ yele ʿāşıḳlıġ ile
baḳma her ġonce-lebe gül-ruḫa [āh etme daḫi]

IV

yeter inṣāf dilā bitmedi maṭlūblarıñ
ḳamu bī-ḥāṣıl olup ekl-ile meşrūblarıñ
dehr[i] terk et yele ver maṭlub [u] menṣūblarıñ
baḳma ey dil ḫaṭ [u] ruḫsārına maḥbūblarıñ
iḥtiyāṭ eyle günāh üzre günāh etme [daḫi]

V

aldanıp sevdi göñül dehride gül-çehreleri
olma üftāde yeter isteme gül-çehreleri
terk ḳıl ey dil-i dīvāne ḳamer-çehreleri
ḳılma ey ʿaşḳ baña ʿarż perī-çehreleri
ṣūret-i ḥālimi lehv ile tebāh etme daḫi

VI

şükriyā ṭoġruya gel dehr duzaḳın terk et
göñlüñü bārī ḫudā maġfiretine terk et
heves-i nefs ile bes ʿaşḳ turaġın terk et
ey fużūlī mey [ü] maḥbūb mezāḳın terk et
özüñü ʿāṣī-i dergāh[-ı ilāh etme daḫi]

171a

684

merṯiyye-i baġdād

.---/.---/.---/.---

I

[ḥa]zirān ibtidāsında muḫālif rūzgār oldu
revāfiż çeşmine bu şehr-i zevrā tenġ-i tār oldu
cihānıñ ʿıyş [u] nūşu cānlarına zehr-i mār oldu
bıraḳdı māl [u] mülkün bāb-ı aʿẓamdan firār oldu
[efe]ndim seyre çıḳ ruffāż yahūdī şermsār oldu

II

bugün bu mālāyaʿnī söz erişdi semʿ-i nā-dāna
tezelzül bulısar baġdād yahūdī uydu şeyṭāna
perīşān-ḥāl mużṭar hep daġıldı bāġ [ü] bostana
bıraḳıp ḳaṣr [u] eyvānı firār etdi beyābāna
[v]ücudu ṣāṭṭ-ı ḳında dil-berānıñ ḫāksār oldu

III

…ḳalmamış rūyunda baġdād ehliniñ behcet
ḳarāra yoḳ mecāli ditreyip lerzān alıp dehşet
kenār-ı ricl-ile teşrīf buyur seyr eylegil ḥikmet
zen [u] ferzend [u] duḫter cümle rākib ḳamçıya ḳuvvet
heme mehveşleriñ şol laʿl-i nābı zerdzār oldu

IV

ḥaremler ḫavfdan merkebler üzre zār [u] ser-gerdān
olup bī-ḫūş ditrer ʿavd-i ḫırmān tek eder efġān
uyup bir it yahūdī sözüne bu ḳavm-i bī-eẕ[ān]
firār etdi ḳamu ḳaldı yerinde ḳaṣr ile e[yvān]
ḫocālar öñlerince ʿabdveş cerrü'l-ḥımār oldu

V

güzel ḳaṣr u ḳuṣūr içre yaturken şān [ü] şevketle
dikilmiş ḥavżlar ṭarf-ı çemenle zīb [ü] ziynetle
bıraḳdılar yerinde cümlesin bir keẕb-i ṣoḫbetle
ḳapudan ṭaşra çıḳdı pīr ü bernā ḫavf [u] ḫaş[yetle]
sanasın rüste-ḫīz yaʿnī ḳıyāmet āşkār oldu

VI

ʿacāyib seyrvār şāhım buyur bāb-ı muʿaẓẓamda
ṣarılmış bir bire insān tevātür sözleri femde
bıraḳmış ḳız anayı ata oġlun cümle mātemde
ʿaḳīde böyle mi olur müselmān olan ādemde
naẓār ḳıl şehr-i baġdādıñ vücūhu bī-ḳarār oldu

171b

VII

hezārān ʿizz [ü] nāz-ile gezerken bāġçeler içre
ṣafā vü ẕevḳ-ile ʿunvan edüben ṭāḳçeler içre
ḫınālı el ayaḳ billūra beñzer aḳçeler içre
ḳamusu terk olup toprağa batmış arḳçalar içre
unudup ʿizz [ü] nāzı vādī-i ḥayretde zār oldu

VIII

amān yā rab deyü efġān eder maḥbūb-ı raʿnālar
ġubār-ālūde rūy-ı meh-cebīnler ehl-i mirzālar
ḫuṣūṣā kendini maġr[ū]r eden ol şīr-i ġarrālar
yürür hüdhüd[1] gibi çārşū içinde ehl-i belvālar
sanasın van kedisinden ḳaçar mūş tek firār oldu

IX

[ne]rīmānım denīler cümleden evvel firār etdi
hemān ḳusḳuna ḳuvvet neng [ü] nāmı terk-i ʿār etdi
bu ʿālem başına ṭūfān gelip bī-iḫtiyār etdi
varıp ṭaşrada ol ḫāk-i meẕelletde ḳarār etdi
unutdu ekl [ü] şurbu dehşet-ile bī-ḳarār oldu

XI

uyup bir kelb-i ebter sözüne ʿālem perīşāndır
serāsīme olup ditrer ḳaçar eṣnāf [u] aʿyāndır
ḳarışmış bir bire pīr-ile bernā ḫāke yeksandır
ne ḥikmetdir ilāhī ḫalḳ böyle denk…
ıraḳdan seyr ederdim bunlarıñ ḥāli tebār [oldu]

XII

yeter şükrī erācīf vaḳtidir ḥıfẓ eyle īmānı
gece gündüz tilāvet eyle ṭurma naṣṣ-ı ḳurʾānı
saña yardımcıdır her varṭa-i kem ġavṣ-ı [geylānī]
ʿaḳīde ẓann olanda böyle ser…
suʾāl etme ulü'l-ebṣāra bu remz iʿtibār oldu sene 9 rebīʿü'l-evvel 1253

172a[2]

685

seyyid şükrī-i kerkükī
ġazel-i seyyid ʿali mendelāvi taḫmīs

.---/.---/.---/.---

[1] *Hüdhüd*: İbibik kuşu. İbiği ile meşhur, gagası uzun ve aşağıya kıvrık olan, uçarkan kapalı tuttuğu ibiğini konuduğunda salan, yuvarlak kanatlı ve kendine has bir uçuşu olan bir kuş. Doğu kültüründe Hz. Süleyman'ın habercisi olarak kabul edilir. Divan şiirinde de en çok Hz. Süleyman ile olan ilişikisi üzerinden anılır (bkz. Ceylan 2015, 126-128).

[2] Şükrî, tahmis ettiği Ali Mandelâvî'ye ait gazelin metnini bu sayfada tahmisinin hemen yanına kaydetmiştir.

I

efendi[m] cān-ı bīmārım cenābıñdan şifā ister
dem-ā-dem ḫᵛān-ı elṭāfıñdan elbette ṣalā ister
ḫırāmān nāz-ile raḥm eyle beytü'l-ḥüzn(ümüz nūr) cilā ister
ġubār-ı ḫāk-ı rāhıñdan dü çeşmim tūtiyā ister
cilā-yı ḳalbe cānā ṭalʿatinden bir żiyā ister

II

ġam-ı hicr ü elemden cümle cānım rīzelenmişdir
suṭūr-ı miḥnetiñden tende yanım rīzelenmişdir
muʿālic şaşdı cānā dilde ḳanım rīzelenmişdir
firāḳıñdan cemīʿi üstüḫᵛānım rīzelenmişdir
bu kisrā ʿanberīn vaṣlıñdan elbet mūmiya [ister]

III

efendim raḳṣa geldi üstüḫᵛānım bir sevinmekle
ki ḳurbān eyliyorsun dediler öldüm göyünmekle
üzüldü rişte-i ġam nerdveş luʿbe yekinmekle
ümīdim şāh-mat oldu ruḥuñdan kīş görünmekle
meded yeñilmemekçün bir ḥimāyetlü payā ister

IV

cihānıñ ʿizz [ü] nāzın terki ḳıl olma şeḳī ey dil
bu kāḫ-ı dūd-mānı terk edip ẕikr et ḥaḳı [ey dil]
çü dīn dīnāra geldi istemezler ṣādıḳı ey dil
zamāne ḫūbları neyler muḥabbet ṣādıḳı ey dil
iki yüzlü muḳallid müttehem ṣāḥib-riyā ister

V[1]

ne leẕẕet ḳaldı ʿālemde degil bunca ġażab lāzım
çü öldü fānī ʿālemde bu ḫalḳa bir luʿab lāzım
bıraḳmış ʿāşıḳı maʿşūḳalar şimdi ẕeheb lāzım
zamāne ḫūblarınıñ derdine ḥabb-ı ẕeheb lāzım
ḥekīm-i bī-hünerdir kim şarāb [u] ney niya(*) ister

172b

[1] 3, 4 ve 5. dizeler 171b'ye kaydedilmiştir.

ġazel-i ḫāliṣ taḫmīs-i şükrī

.---/.---/.---/.---

I

reh-i ʿaşḳıñda cānā lāle-i rūḥum tarāb etdim
dü çeşmim aġlamaḳdan ḥasret-ile ġarḳ-ı āb etdim
vücūd-ı nā-tüvānım vaṣl-içün bī-ḫurd [u] ḫ[v]āb etdim
nigārā mülk-i cismim kenz-i ʿāşḳıñ-çün ḫarāb etdim
anı cānım yerine ḳalbde nā'ib menāb etdim

II

dil [ü] cānım niṣār etdim bugün dildār ʿaşḳından
uṣanmaz günde biñ ḫançer yesem ol yār şevḳinden
hele fāriġ degil rūḥ-ı revān ġam-ḫvār meşkinden
derūn-ı sinemi pāk eyledim aġyār naḳşından
göñül kāşānesin ʿaşḳ-ı ruḫuñçün müsteṭāb etdim

III

ümīdim ḳaṭʿ ḳılmam ey ṣanem vaṣlıñ(dan) muṭāʿından
yanar firḳatle her şeb ʿāşıḳıñ cānā vedāʿından
şeb-i deycūrumu rūşenger et laʿliñ ḳurāʿından
beyābān-ı ṭalebde pertev-i ḥüsnüñ şuʿāʿından
tenim başdan başa seyyāle-i mevc-i serāb etdim

IV

ḥadāyıḳ-ı ruḫunda ḫār içinde olmuşam bülbül
beni maḥv-ı vücūd etdi o ḫaṭṭ [u] kākül-i sünbül
ḳılıp sevdā-zede āḫir beni şol perçem-i kākül
cihānıñ gülşenine gelmemiş ḥüsnüñ gibi bir gül
anıñçün ʿālem içre ʿaşḳ-ı ḥüsnüñ intiḫāb [etdim]

V

yürü terk et beni rüsvā ḳılıp maġrūr dut zāhid
ṭarīḳiñce sülük etmem özüñ maġrūr dut zāhid
görürsün rind [ü] ḳallāşam işim mebrūr dut [zāhid]
şarāb-ı nābe meyl etsem beni maʿẕūr dut [zāhid]
ki ben mey-ḫānede pīr-i muġāna intisāb etdim

173a

VI

yaḳarsa kün fekānı āh-ı serd-i ḥasretim n'ola
ki [yārdan] ayru düşdüm ḥadden aşsa firḳatim n'ola
velākin faḳr-ile artarsa şān [u] şevketim n'ola
cenāb-ı saḳf-ı gerdūna ulaşşa himmetim n'ola
ki ʿömrüm ṣarf-ı rāh-ı bir şeh-i ʿālī-cenāb etdim

VII

fenā dünyāda şükrī bulmadım bir ẕevḳ [ü] maʿnāsın
gece gündüz çalışdım görmedim ser-meşk-i ṭuġrasın
gezip dünyā vü māfihāyı gördüm ʿaşḳ ġavġāsın
medāris içre ḫāliş görmedim bir ʿaşḳ sevdāsın
anıñçün ʿilmimi mey-ḫānede rehn-i şarāb etdim

687

güfte-i seyyid şükriyyü'l-ḳādirī
tārīḫ-i bāb-ı tekye-i şeyḫ maḥmūdü'l-ḳādirī ḳudduse sırrahu

.---/.---/.---/.---

1 ẕihī bāb-ı hümāyün feyż-baḫş-ı müʾmin [ü] tersā
ziyāret-gāh-ı ʿālim kaʿbetü'l-ʿuşşāḳ bī-hem-tā

2 naẓar-gāh-ı meşāyıḫ post-nişīn-i şeyḫ geylānī
bu merḥūmeyn-i mebrūreyn-i maḥmūd aḥmed-i dānā

3 serilir rūz [u] şeb nān-ı ʿazizi fī-sebilillāh
faḳīr-i bī-nevā düşkünlere bir melceʾ-i kübrā

4 dü çeşm-i ʿāşıḳ-ı şūrīde tek āb-ı firāvānı
müdevver ḥavż eṭrāfında çaġlar āb-ı rūḥ-efzā

5 çıḳıp hātif buyurdu neşr-i tārīḫin seyid şükrī
hele tevfīḳ olup ḫāliş mesārın eyledi iḥyā

173b

688

.---/.---/.---/.---

1 dilā şād ol ki aldı intiḳāmıñ ḥükm-i rabbānī
ʿadū-yı bed-liḳā buldu cezāsın ḥamd-ı yezdānī

2 göründü herkesiñ āʿmāliniñ elvān-ı efʿāli
kişi elbet bulur etdigini ey ehl-i ʿirfānī

3 bize ḥasbī ʿādāvet eyleyen buldu bi-ḥamdillāh
ḫudānıñ faż[ı] hem maḳtūl [ü] hem ḳātil edip anı

4 egerçi cüzʾ-i ḥürmet buldu ḳaç gün ehl-i dünyādan
riyā-yı ʿilm-ile şöhret bulan tīz buldu noḳṣānı

5 ẕihī ʿıyd-ı feraḥ pīrāye kim endīşe-i ẕevḳim
ḳılıp ḫāṣṣa [vü] ʿāmma tīz erişdi ʿıyş [u] ḫandānı

6 cemāẕi'l-āḫiriñ ḥālā ṭulūʿ-i ibtidāsında
şeb-i cumʿa biñ iki yüz yine elli üç ol…

7 köse nāʾib muḥammed ʿilm [ü] cehliniñ ġurūrunda
varıp ḳatl eyledi mollā muḥammed ehl-i īmānı

8 bi-ġayri'l-ḥaḳ binā-yı ḥaḳḳı vīrān eyledi ġaddār
tuz etmek ḥaḳḳını fehm etmedi ol ẓālim-i şānī

9 yegen mollā muḥammed ehl-i ʿilm [ü] tāʾib-i ṭāhir
bi-ġayri'l-ḥaḳ şehīd oldu dirīġ dīn buldu noḳṣānı

10 anı ḳatl eyleyen müdbir münāfıḳ ẓālim [ü] ġaddār
köse nāʾib dediler ḳatl ḳıldı ol müselmānı

11 *ʿabūsen ḳamṭarīran* çehre-i edbāra biñ laʿnet
egerçi ṣūretā ʿālim velī bāṭında şeyṭānī

12 mürüvvetsiz vefāsız kürd-i ebter-ʿıtret-i maʿdūm
kimi zen kimi vermez yār dediler milletin mānī(*)

13 necīb olsaydı aṣl[ı] fiʿl-i bed olmazdı ẕātında
necīsü'l-aṣl olanlar eyler elbet fiʿl-i ḫarrānī

14 o dem ki ḳatl ḳıldı ṣubḥ olunca cümleden evvel
gelip ḥālin sorar ḥaḳ intiḳāmın ala der ānī

15 o dem nuṭḳa gelip maḳtūl olan ʿālim cevāb etdi
dedi kim ḥayf ḳıldıñ köse nāʾib eylediñ anı

16 ki dünyā bunca el vermez ki insān ẓulm eyleye
bu dünyā cīfesi tezcek ġurūr eyler dil [ü] cānı

17 müṣādif geldi taḳdīr-i ḫudā-yı lem-yezel ol gün
ikindi vaḳti teslīm etdi ḥaḳḳa cānı ʿirfānī

18 vilāyet oldu mātem-pūş anıñçün pīr-ile bernā
yaḳıldı ḳāḍī vü müftī müsellem şehr aʿyānı

174a

19 gelip cāmiʿde cemʿ oldu ne varsa memleket ehli
işitdi bu ṣadāyı ḳamu geldi ḳāḍī vü dānī

20 müsellem ismāʿīl beg-zāde aḥmed şol kemāl ehli
buyurdu ẓulm ḳılman ḥaḳ-ile icrā ediñ anı

21 şehādet eyledi müftī efendi ol necīb-zāde
yerinden der-ʿaḳib ṭurdu yine mollā_aḥmed-i nāyī

22 şehādet eyledi kim ḳatl eden taḫḳīḳ nāʾibdir
niçün kim bir kimesne incimezdi bundan insānı

23 erişdi ol zamān bir şīr-i ner kim nāmı aḥmed beg
süleymān aġa-zāde kerküküñ ḥālā baş aʿyānı

24 buyurdu elbet olmaḳ emr-i ḥaḳ üzre ḳışāṣ imdi
bıraḳmam bir daḳīḳa eylerem elbet ḳışāṣ anı

25 götürdüler efendi nāʾibi şol nehr [ü] çay içre
erişen ġayret-ile urdu ḫançer tā verip cānı

26 egerçi topladı bunca derāhim olmadı sürdü
bıraḳdı yerlü yerde bu kefen ṣaldı yola anı

27 yeter cemʿ eyle iḫvān[ı] ḥelāl [ü] yā ḥaram dirhem
bıraḳıp terk edersin vārişe her dürlü isyānı

28 yeter ey seyyidim şükrī merāmıñ çeşm-ile gördüñ
bi-ḥamdillāhi ve'l-minne erişdi ġavṯ-ı geylānī

sene 1 cemāẕiye'l-āḫir 1253 şeb-i cumʿa sāʿat 7
ḳātil vefātı rūz-ı cumʿā sāʿat 11

174b

689

ġazel-i fużūlī taḫmīs-i şükrī

-.-- / -.-- / -.-- / -.-

I

zāhidā dünyā-yı dūnu beytü'l-aḥzan bilmişiz
sicn-i mü'min emr olunmuş bend-i zindān bilmişiz
külli nefsün hālikün naṣṣını ḳur'ān bilmişiz
biz cihān ma'mūresin maʿnīde vīrān [bilmişiz]
ʿāḳıbet gencin bu vīrān içre pinhān bilmişiz

II

هر که خود را مرد داند نزد مردان چون خرست[1]
ʿārifi billāh olur mu merdüm-i dünyā-perest
نفس اماره چو دانی ای برادر کافیست[2]
ger özün taḳlīd ile dānā bilir ʿālem-perest
ʿālem-i taḥḳīḳde biz anı nā-dān bilmişiz

III

زاهد خود را چنین در بس زیور دادهٔ
در سلاسل نفس بغض و حرص و کین افتادهٔ
روز و شب از اکل و شرب نفس شوم افتادهٔ[3]
bī-ḫaberler şerbet-i rāḥat ṣanurlar bādeyi
biz ḥakīm-i vaḳtiz anı dökmüşüz ḳan [bilmişiz]

IV

bilmişiz dünyā-yı dūndan bulmamış kimse beḳā
bāḳi olsaydı ḳalırdı şol muḥammed muṣṭafā
pīre-zen mekkāredir ġāyet vefāsız bī-ḥayā

[1] "Kendini mert bilen herkes mertlerin katında eşek gibidir."
[2] "Ey kardeş! Nefs-i emmareyi bilirsen yeter."
[3] "Ey kendini beğenmiş zahid! Öylesine çok süslenmişsin ki nefis zincirinde buğz, hırs ve kine düşmüşsün. Gece gündüz uğursuz nefsi yedirip içirmeye batmışsın."

bilmişiz kim mülk-i ʿālem kimseye ḳılmaz vefā
ol zamāndan kim anı mülk-i süleymān bilmişiz

V

gel berü şükrī bügun bir curʿa iç peymāneden
ʿaşḳ resmin ögren imdi ʿāşıḳ-ı dīvāneden
sen niçün billāh seçersin kaʿbe-i büt-ḫāneden
ayrı bilmişseñ fużūlī mescid [ü] mey-ḫāneden
sehv dur[ur] ol kim seni biz ehl-i ʿirfān bilmişiz sene 3 şevvāl 1253

690

müfred[1]

-.-- / -.-- / -.-- / -.-

ḥamd ola oldu tamām bu derd-i dil mecmūʿası
bu lisān-i ḥāl-ile ḥālā derūn(da) merfūʿası
175a[2]

691

.--- / .--- / .--- / .---

...

VII[3]

sükūt ol şükriyā uşlanmış etmez bāk-i yārāndan
fiġān etme yeter şāyed ki incür şol nigār andan
saña mevrūṣ ḳaldı ṭaʿne daşı şınf-ı yārāndan
fużūlī çekme yāriñ oḳların her laḥẓa yārāndan
saña mı ḳaldı çekmek her zamān bir yār hicrānın sene şevvāl 1253

[1] Bu iki dizenin mürekkebi ve yazı tipi metninkilerden farklı görünmektedir. Bu beyit yazmaya sonradan başka biri tarafından eklenmiş durmaktadır.
[2] 174b ve 175a arasında hacmi tespit edilemeyen eksiklik mevcuttur.
[3] Sayfa eksikliğinden ötürü tahmis edilen gazelin sadece son beytini görebiliyoruz. Fuzûlî'nin bu gazeli 7 beyittir (bkz. Akyüz vd. 2000, 240) Dolayısıyla bu bendin manzumenin 7. bendi olması muhtemeldir.

taḫmīs-i fużūlī şükrī

-.-- / -.-- / -.-- / -.-

I

böyle hicrāna dūçāram her gören ḳalır ʿacīb
miḥnet içre yandı cānım bulmazam hergiz şekīb
ey muʿālic bunca bī-hūde çeker renc[i] ġarīb
derd-i ʿaşḳım defʿine zaḥmet çeker dā'im ṭabīb
şükr kim olmuş aña zaḥmet baña rāḥat naṣīb

II

ḫayl[i] demdir zerd [u] zāram ḳalmadı cān u göñül
żaʿfdan tende mecālim ḳalmayıp maḥv oldu dil
bülbül-i zāram gece gündüz işimdir ḳāl [u] ḳīl
bir zebāndır şerḥ-i ġam taḳrīrine her berg-i gül
eylemez bī-hūde gül gördükde efgān ʿandelīb

III

zāhid-i ḫod-bīn ne bilsin ʿaşḳ-ı meh-rū n'olduġun
sīm [ü] zer ḳadrin bilir mi genc-i ḳārūn bulduġun
bülbül-i şūrīde aġnar gül ne günde şolduġun
bilse ẕevḳim vaṣldan firḳatde efzūn olduġun
vaṣldan menʿim revā görmezdi reşkinden raḳīb

IV

ʿayn-ı aḥmaḳdır şu kim ʿālemde eyler ḳīl [u] ḳāl
kūh [u] ṣaḥrā içre zer-efşāna ḳılmışlar miṯāl
ḳalmadı derdā dirīġā dehride ehl-i kemāl
ṭaʿn-ı ġafletdir perī-ṭalʿatler[e] ıẓhār-ı ḥāl
ṣanma kim aḥbāb ḥālinden olur ġāfil ḥabīb

V

böyle pā-bend-i nigāram fārig olmaz ṣayddan
gece gündüz mübtelādır ʿömre sürmez zeydden
çāresiz ḳaldım meded yoḳdur ḥalāṣım keydden
āh bilmem neyleyem ḳurtulmaḳ olmaz ḳayddan
ben ḥerīf-i ṣāde-dil ḫūblar cemāl-i dil-firīb

175b

VI

kend'özüñ yaḳma yeter ḥicrāna ey dīvāne kim
ḥayfdır āteş bıraḳma sīne-i suzāna kim
bir daḫi doġmaz vücūduñ raḥmden şol ana kim
şemʿ ḳurbuyla tefāḫur ḳılma ey pervāne kim
ḥırmen-i ʿömrüñ köyer berḳ-i fenādan ʿan-ḳarīb

VII

murġ-ı rūḥum ditredi şükrī ser-i mūyuñ görüp
cān atıp iʿtābıña geldim güzel ḫūyuñ görüp
ḥasret [ü] firḳatle yaḳdım cān [u] dil būyuñ görüp
n'ola aġlarsa fużūlī ravża-i kūyuñ görüp
lā-cerem giryān olur ḳılġaç vaṭan yādın garīb sene 27 şevvāl 1253

693

muḫammes-i diger

.--- / .--- / .--- / .---

I

seḥer bīdār olup şevḳiñle ʿazm-i gülsitān etdim
firāḳıñdan nigārā terk-i ser ü kin fiġān etdim
olup mecnūn sen leylīveşe baḫş-i revān etdim
ḳaçan kim ḳāmetiñden ayrı seyr-i būsitān etdim
ḳoparıp eşk seyl-ābıyla biñ serv-i revān etdim

II

efendim ḫāk-i kūyuñ dīde-i āʿmāya degşirdim
edip terk-i mecāzī ʿaşḳ boynum dāra aşdırdım
raḳīb-i rū-siyāhıñ başını cānāne kesdirdim
götürdüm gird-bād-ı āh-ile ḫurşīde tapşırdım
ġubār-ı rāh-güẕāruñ cevherin gözden nihān etdim

III

görüp ʿarʿar ḳadiñ cānā utanır serv dūd eyler
viṣāliñ āb-ı ḥayvāndır dıraḫt-ı bīdi ʿūd eyler
nigārā ḫüsn-i tābānıñ gören dünyāda sūd eyler
nişān-ı ṣūret-i ḫūbuñ görüp bütler sücūd eyler
fesād-ı iʿtiḳādın kāfiriñ ḫāṭır-nişān etdim

IV

gezip āvāre ḳıldım gece gündüz gözledim ẕikrin
bu dürlü niʿmetin bilmem ne dürlü eyleyem şükrün
olup rind-i ḳalender gece gündüz çekmeden hicrin
olup ser-mest ḳıldım neşe-i ẕevḳ-i lebiñ ẕikrin
meye raġbet ḳılanlar küfrünü ḫalḳa ʿayān etdim

176a

V

eger var-ise dehr içre bugün bir encümen ʿāşıḳ
sen ol maḥbūbe leylī ey ṣanem mecnūn-ı ben ʿāşıḳ
görüp hicr [ü] firāḳım tende ögren sūz-ı ten ʿāşıḳ
görüp dīvārlarda kūh-ken naḳşın demen ʿāşıḳ
benem ʿāşıḳ ki dutdum deşt terk-i ḫānm[ān etdim]

VI

maẓanne serv-i āẓādem perīşān olduġum bilmiş
gece gündüz firāḳ-ile şekībān olduġum bilmiş
olup mecnūn [u] ferhāda hirāsān olduġum bilmiş
reh-i ʿaşḳıñda ol gül-ruḫ ciger-ḳan olduġum bilmiş
çeker her dem baña tīġ-i siyāset ṣanki ḳan etdim

VII

elestü ʿāleminde ḳāle *kerremnā* iken gör ben
nice ḳayd oldu rūḥum bülbül ā[vā]zlı iken gör sen
seyāḥatde ḳalender ẕevḳ-yāb şükrī[-iken] dil-şen
fużūlī şāh-bāz-i evc-i istiġnā iken bilmen
ne sehv etdim ki bu vīrāne deyr āşiyān etdim sene 9 ẕi'l-ḳāde 1253

694

.---/.---/.---/.---

I

dirīġā āh [u] zārım şol kemān-ebrūyu dem ḳılmaz
leb-i lāʿl-ile bu nāsūr zaḫma ẕerre em ḳılmaz
ne ḥāṣıl āh-ı ḥasret çekmeden refʿ-i sitem ḳılmaz
nem-i eşkim mükedder ḫāṭırımdan defʿ-i ġam ḳılmaz
bu rūşendir ki nem ʿayineden jengār[ı] kem ḳılmaz

II

bu nāz [u] şīveyi kim saña enʿām eylemiş tekvīn
şaşıp deşt-i beyābān eyleyü sīr-ābveş dūr-bīn
leb-i laʿl-i mey-āmīziñ içen med-hūş olur mümkin
ḫam-ı ebrū-yı müşgīniñ görürse zāhid-i ḫod-bīn
daḫi ḳāmet sucūd-ı kūşe-i miḥrāb[a] ḫam ḳılmaz

III

nigārā raḥm ḳıl feryād eder kūyuñdaki itler
saña ʿāşıḳ olanlar dehride aḥvāl-i nikbetler
ʿaceb ḫavf eylemezsin ḥaşrden besdir eziyyetler
saña ey şūḫ seng[īn]-dil desem büt-nīşe kim bütler
egerçi seng-dildir böyle bī-dād [ü] sitem ḳoılmaz

176b[1]

IV

yanıpdır nār-ı firḳatle vücūdum olmuşam şayru
beni āşüfte ḳıldı ḫāl [ü] ḫaṭṭ [u] sünbül-i hindū
amān maḥv oldu cānım raḥme gelgil ey kemān-ebrū
cefā vü cevr-ile ḳan oldu baġrım yā rab ol bed-ḫū
niçün terk eylemez bī-dād [ü] cevrin bir kerem ḳılmaz

V

der u dīvāra naḳş etdim muṣavver tek ḳadiñ ṭarḫın
nice merhemler urdum şāfī bulmaz tendeki cerḥin
çıḳardı hicr [u] ġam cān çekmeden sūz-ı ciger ḳarḥın
ḫaṭın devrinde eşk-i al-ile derd [ü] ġamım şerḥin
dem olmaz kim ruḫ-ı zerd üzre müjgānım raḳam ḳılmaz

VI

yeter raḥm eyle ʿuşşāḳıñ yoluñda ḫāksārıñdır
yanar ḥasretle her şeb ārzū-yı gül-ʿiẕārıñdır
bilirsin maḳṣad-ı dünyā vü uḫrā emr-i kārıñdır
murādım giryeden kesb-i ġubār-ı reh-güẕārıñdır
gözüm yaşı dem-ā-dem çehremi bī-hūde nem [ḳılmaz]

VII

demezsin bir kez efġān eyleyen ben derdnākiñdir
faḳīr ü der-be-der üftāde şükrī kelb-i ḫākıñdır
sitemden mūy tek inceldi ḥerīf-i sīne-çākiñdir

[1] Bu sayfada, 694 numaralı manzumenin 4, 5, 6, 7. bendleri ile birlikte, *Eseri* kısmında belirtildiği üzere, "ebced maʿnāsıdır" başlıklı Arapça mensur metin kaydedilmiştir.

fużūlī bī-nevā tā ravża-i kūyuñda sākindir
temennā-yı bihişt ü meyl-i gülzār-ı irem ḳılmaz sene 16 ẕi'l-ḥicce 1253
177a

695

.---/.---/.---/.---

I

bugün ḥaccāc geldi şehr-i kerkük şādumān oldu
bi-ḥamdillāhi ve'l-minne şiʿār-ı dīn ʿayān oldu
hezārān şükr lillāh dīn-i aḥmed ḳuvvet…
hele elḥamdü lillāh rāh-ı kaʿbe ḫoş-revān oldu

II

bi-ḥamdillāh zemzem būyu dutdu şehr-i kerkükü
cihānı eyledi iḥyā [bu] zemzem ṣu beyān oldu
erişip efserim fevḳü's-semāya ẕevḳ [u] şevḳimden
gelip būy-ı muḥabbet cāḥlardan cān-feşān oldu

III

ilāhī dīn ḳarındaşa müyesser eyle ḫayr-ile
bize hem eyle tekrārın müyesser dil revān oldu
be-ḥaḳḳ-ı aḥmed [ü] maḥmūd be-ḥaḳḳ-ı kaʿbe-i maḳṣūd
be-ḥaḳḳ-ı bū bekir ʿoṯmān ʿömer ḥayder ʿayān oldu

IV

naṣīb et baña tekrārın be-ḥaḳḳ-ı buḳʿa-i ṭāhir
ḳılayım bir daḫi saʿyla ṭavāf ihyā-yı cān oldu
biñ iki yüz otuz birde naṣīb oldu bi-ḥamdillāh
n'ola bir de müyesser olsa yā rab kün fekān oldu

V

ebū bekr [u] ʿömer ʿoṯmān ʿaliyyü'l-mürteẕā ḥaḳḳı
naṣīb et kaʿbe-i ʿulyāyı cānım nā-tüvān oldu

VI

biñ iki yüz otuz bir tārīḫinde eyledim ḥaccı
mışırdan gitdim ammā gelmegim şāma amān oldu
ziyāret eyledim şām-ı şerīfiñ cümle merdānıñ
ḫuṣūṣā ol benī yaḥyāda çoḳ vecd-i nihān oldu

VII

yediler ḳırḳları ḳıldım ziyāret ḥamd ola yā rab
murādım ḥāṣılına ḥamd ü şükr-i bī-girān oldu
dedim tārīḫ-i ḥüccāc ʿabd-ı raḥmān ḥaccınıñ şükrī
biñ iki yüz daḫi elli ikide seyrān oldu sene 10 rebiyyü'l-evvel 1252

177b

696

taḫmīs-i şükrī ġazel-i fużūlī raḥmetullāh

-.-- / -.-- / -.-- / -.-

I

dil-berā vehm eyle āh-ı intiẓārımdan ṣaḳın
nāra ṣalma cānımı sūzān buḫārımdan ṣaḳın
ṣubḥa dek feryād-ile āh-ı nizārımdan ṣaḳın
yaḳma cānım nāle-i bī-iḫtiyārımdan ṣaḳın
tökme ḳanım āb-ı çeşm-i eşk-bārımdan ṣaḳın

II

ʿarż-ı ḥāl etdim efendim bir ḳolan ur āhıma
key ʿaceb ermez benim efġān-ı zārım şāhıma
bunca luṭf-ı merḥamet etdiñ benim bed-ḫᵛāhıma
ṣu verir her ṣubḥ-dem göz yaşı tīġ-i āhıma
çoḳ beni incitme tīġ-i ābdārımdan ṣaḳın

III

gel kerem ḳıl her beni līmūya uyma ey göñül
ʿāḳıbet vīrāne olduñ ḫūb sevme ey göñül
gülbünü terk eyle bundan böyle dönme ey göñül
cevr odu yaḳdı beni yanımda durma ey göñül
bir tutuşmuş āteşim ḳurb [u] civārımdan ṣaḳın

IV

ṭāb [u] ṭāḳat ḳalmadı āh eylemekden ṣubḥa dek
ʿömr azaldı cān üzeldi ḳalmadı et yandı rek
görmedim ʿömrümde bir rüsvā-yı ʿāṣıḳ rūḥ tek
ten evinden raḥtıñı cehd eyle ey cān ṭaşra çek
ʿafet-i seyl-i sirişk-i bī-ḳārārımdan ṣaḳın

V

ḫalḳ içinde güft ü gū söyler güler ʿālem yüze
ṭaʿn daşından aġrıdı mūy-ı ser[im] raḥm et bize
ḳays-ı rüsvā tek efendim daş atar ġāfil size
gerçi (kim) bir ḫāk-i rehim kimse beni almaz göze
çoḳ ḥaḳāretle naẓar ḳılma ġubārımdan ṣaḳın

VI

ʿaşḳ ehlin derde ṣalmaz kimse sen tek ölmeyen
baş [u] cānı terk ḳılmaz ol ki ben tek ölmeyen
ʿaḳl[ı] cemʿ et ṣofuluġla ʿaşḳa er tek ölmeyen
gelme ḳabrim üzre ey ʿaşḳ içre ben tek ölmeyen
ṭaʿne daşıdır saña seng-i meẓārımdan ṣaḳın

178a[1]

VII

ḫāzin-i gencīne-i ʿaşḳam gözümde eşk [ü] nem
ḳahramān-ı rezm-i sevdāyam mübāriz hicr ü hem
rüstemāsā rūz-ı heycāda ḥerīfem der-sitem
şāh-ı mülk-i miḥnetem ḫayl ü sipāhım derd [ü] ġam
ḫayl-i bī-ḥadd [ü] sipāh-ı bī-şumārımdan ṣaḳın

VIII

şükriyā besdir fiġān [ü] zār[ı] terk et ḳıl ḳarār
söz [ü] sāzıñ yār[e] teʾsīr eylemez ṣabr iḫtiyār
ḳanda bir maḥbūb görseñ raḥm umup pāyine var
ey fużūlī ḳanḳı maḥbūbu severseñ raḥmı var
ḳıl ḥaẓer ancaḳ benim bī-raḥm yārimden ṣaḳın sene 21 ẕi'l-ḳāde 1253

179b

697

ġazel-i ʿalī rıżā pa[şa] taḫmīs-i şükrī

.---/.---/.---/.---

I

raḳīb-i rū-siyāhı yār-ile gördüm keder çekdim
görünce öleyazdım cevrden çoḳ derd-i ser çekdim
düşüp bī-hūş elgin yārdan raḥm-ı naẓar çekdim

[1] Bu sayfada 696 numaralı manzumenin 7 ve 8. bendleriyle birlikte Ali Rıza Paşa'nın bir gazeli kaydedilmiştir. 178b sayfasından 179b sayfasında kadar Ali Rıza Paşa'dan 6 gazel, Halis'ten bir gazel ve Zekî'nin bu gazele yazdığı nazire kaydedilmiştir.

görünce rūy-ı cānānı cigerden āh-ı ser çekdim
o çeşm-i fitne ġaddārıñ elinde ben neler çekdim

II

dü ḫam ebrūlarında görünür ʿāşıḳlarıñ ḳanı
ayaḳ altında çıġnar nāz-ile biñ ḫāne-vīrānı
degil ben yalıñız ʿişveyle yaḳdı cümle iḥvānı
kemānāsā vü ebrūlar atar müjgān-ı peykānı
o müjgān-ı belāya dūd-ı ʿāhımdan siper çekdim

III

gece gündüz fiġānımdan yatırmam çeşm-i dildārı
anıñçün ḳan içer dāʾim anıñ ol çeşm-i ḫun-ḫᵛārı
budur ẓannım ki tesḫīr eyledim āh-ile ġaddārı
şeb-i vuṣlatda mestāne der-āġūş eyledim yārı
miyān-ı yāre gūyā sīm-i bāzūdan kemer çekdim

IV

el urdum zülf-i yāre bilmedim bir mār imiş belvā
velākin incimiş nāzik-beden maḥbūb-ı müsteşnā
leb-i laʿlini emmek istedim ben bī-edeb derdā
o s[ī]mīn gerden-i billūr[u] būs eyler iken ḥayfā
leb-i laʿlinde ol sīb-i zenaḫdānına per çekdim

180a

V

ben-i dil-ḫasteye raḥm etmedi geçdi ṣaf-ı ḫūbān
hezārān nāz [u] ʿişve eylediñ cānān-ı bā-ʿunvān
baña şükrī naẓar tā ḳılmadı elgin ben-i nālān
dil-i bīmārı pür-dāġ eyledi(m) çün ḥasret-i cānān
bu şeb dāġ-ı derūna ey rıżā çoḳ şīşe[ler çekdim]

698

ġazel-i rıżā taḫmīs-i şükrī

.---/.---/.---/.---

I

dil-ārāmım bu cānım yaḳdı firḳat çoḳ ʿaẕābım var
cigerden āh-ı serdim derd ü ġam senden ʿitābım var
gözüm bir ḫāne-vīrān olmuşam ne ḫurd [u] ḫᵛābım var

cüdāyım āstānıñdan derūn-ı ıżṭırābım var
fiġān [u] nāleden sīnemde ṣanki bir rebābım var

II

ġam-ı ḥasret beni yaḳdı be-ġāyet olmuşam lāġar
gözüm görmez dilim dutmaz ḳulaḳdan olmuşam saġar
tenim böyle giriftār-ı ġam etdiñ ey gülüm āḫar
ḥarām oldu baña şimdi yediñden içdigim ṣāġar
ġam-ı hicrān-ile seyl-āb-ı dīdemden ṣarābım var

III

görünmez peyk-i cānān ġālibā yollar mı baġlandı
bugün mehveş görünmez bilmezem aġyāra aldandı
bize bir vaʿde verdi gelmedi dīvāne mi ṣandı
dutuşdu nāra hicrān-gāh-ı sīnem ser-te-ser yandı
müheyyā meclis-i ḫāṣṣa cigerden bir kebābım var

IV

tutuşdum naḥv [u] ṣarfa gece gündüz kāʾim oldum ben
seni tesḫīr içün evrād-ı ṣubḥa ḳāʾīm oldum ben
bi-ḥamdillāh kim rind-i ḳalender dāʾim oldum ben
oḳurdum ders-i ʿaşḳıñ naḥv [u] ṣarfın ʿālim oldum ben
derūn içre fünūn-ı ʿaşḳa dāʾir çoḳ kitābım var

V

ṣığındım şükriyā mevlāya her derde elem çekmem
olursa cümle ʿālem baña düşman derd ü vehm çekmem
tevekkül dāmenin dutdun ʿadūdan bir nedem çekmem
rıżā aġyār olursa ḫalḳ-ı ʿālem ẕerre ġam çekmem
bi-ḥamdillāh o şūḫ-ı dilsitāna intisābım var sene 1253

180b

699

-.-- / -.-- / -.-- / -.-

I

ey ḥabībim kūre-i ʿaşḳ içre dil-büryāneyem
mest [ü] rencūr-ı ġam-ı ʿaşḳam ʿaceb pervāneyem
ẓann-ı ʿālem böyledir kim ʿāḳil-i ferzāneyem
ʿāḳilem bāṭında ammā ṣūretā dīvāneyem
kimse bilmez kim neyem ben yā neyem ammā neyem

II

*naḥnü ḳasemnā*da bir cām-ı feraḥ nūş eyledim
ṭavrımı dīvāne ammā ʿaḳl[ı] bī-hūş eyledim
curʿa-i *ḳālū*da cānā ʿaḳl[ı] ser-ḫoş eyledim
bezm-i ṣahpā-yı elestīñ curʿasın nūş eyledim
bāde-nūş-ı bezm-i ʿaşḳam böyle bir mestāneyem

III

biz ḫarābat ehliyiz terk-i fenādır kārımız
ẓāhiren ḫandān görürsün līk var āzārımız
sırrımız ketm eyleriz fehm etmeye aġyārımız
iç yüzündendir bizim cānān-ile bāzārımız
bāṭınında ins-i ülfet ẓāhirī bīgāneyem

IV

vermişiz gerçek fenā dünyāda bir nevʿ-ile ad
olmadıḳ bu çarḫ-ı sifle gerdişinden ber-murād
līk ʿirfānız felekden etmeyiz hīç kime dād
ger ne deñlü ḫande eylersem deli ẓann etme şād
ḳalb-i maḥzūn baġr-ı pür-ḫūn ḫāṭır-ı vīrāneyem

V

vāli-i baġdād ü başrā söylemiş beyt-i şafā
seyyidim şükrī lisān-ı ġayb-ile ḳıldım edā
rind-i bī-pervā buyurmuş merd-i bī-reyb [ü] riyā
irtikāb etmem ḫilāf-ı güft ü gūyu ey rıżā
ḫāṣılı merd oġlu merdem böyle bir merdāneyem

700[1]

ġazel-i ʿalī rıżā paşa taḫmīs-i şükrī

-.-- / -.-- / -.-- / -.-

I

neşʿe-i ʿaşḳıñ nigārā şeyḫ [ü] şābı ditredir
nice kim kilk-i ecel çeng [ü] rebābı ditredir

[1] 6. bent 181b'de.

reng-i rūyuñ baḥr-i ʿaşḳ içre ḥabābı ditredir
ʿaks-i mirʾāt-ı cemāliñ yerde ābı ditredir
tāb-ı ruḫsārıñ semāda āftābı ditredir

II

rūşen etmişdir cihānı meh cemāliñ ey güneş
ʿāşıḳ-ı bī-çāre olmuş ārzūdan derd-keş
ḳıldı yaġma gül leb-i laʿliñ ʿinānım türkveş
pertev-i nūr-ı cebīniñ sāye şalmış berḳveş
ḳaʿr-ı āb içre ḫayāl-i māh-tābı ditredir

181a

III

ey kemān-ebrū reh-i ʿaşḳıñ bozulmasın deyü
gül cemāliñ ġoncesi āhımla şolmasın deyü
ʿāşıḳ-ı bī-çāre senden nevmīd olmasın deyü
tār-ı zülfüñ nūr-ı māha māʾil olmasın deyü
ġayret-ibād-ı şabā turmaz seḥābı ditredir

IV

ḥāla ser-gerdān gezer çarḫ-ı felekde āftāb
gör nice dehr-i denīde gerdiş eyler āsyāb
ben de böyle ḫavl be-ser oldum cihānda pür-ʿaẕāb
[nān edince kendimi maḳṣūd-ı çarḫ-ı bī-ḥesāb]
āb-ile ser-geşte eyler āsyābı ditredir

V

şükriyā ʿālemde bed-nām āḫir etdiñ ismiñi
etmediñ şūrīdelik terkin unutduñ resmiñi
ey güzel bilmem neye beñzer diyeyim kesmiñi
sīm-i ḫāliṣe rıżā teşbīh edersem cismiñi
ḥayretinden andan ötrü sīm-yābı ditredir *sene 1253*

VI

senden ötrü mehveşim bed-nām edersem ismiñi
gel mürüvvet üzre terk eyle bu ʿunvān resmiñi
seyyidim şükrī yeter terk et mecāz[ī] ḫışmıñı
sīm-i ḫāliṣe rıżā teşbīh edersem cismiñi
ḥayretinden andan ötrü sīm-yābı ditredir

taḫmīs

-.-- / -.-- / -.-- / -.-

I

uġradım ġafil dirīġā bir güzel me'vāsına
'āşıḳ oldum cān [u] dilden nergis-i şehlāsına
mā'il eyledi muḥaḳḳaḳ ġabġab-ı ḥamrāsına
şimdi düşdü gönlümüz bir āfetiñ sevdāsına
ṭaldı keştī-i göñül ḥüzn [ü] elem deryāsına

II

ey ḥabībim aġlamaḳdan ḥālim olmuşdur yamān
raḥme gel üftādeler ḥāline ey serv-i revān
ḳalmadı ṣabr [u] taḥammül tāb [u] ṭāḳat el-amān
ẕikr [ü] fikrim gece gündüz ey perī-peyker hemān
ẕevḳ [u] şevḳi terk edip düşdüm anıñ ġavġāsına

III

ey müselmānlar ben anıñ çeşminiñ ḥayrānıyam
boynu bağlu göñlü dağlu dem-be-dem ḳurbānıyam
el bilir ol çeşm-i cellādıñ evi vīrānıyam
ol nihāl-i 'işveniñ 'aşḳıyla ser-gerdānıyam
cāme-i 'işve biçilmiş ḳāmet-i bālāsına

velehu eyżen

181b[1]

IV

çünki… …mümtāzın igen dehşet ile
öle yazdım ḥayretimden ey ṣanem ḥasret ile
levḥaşallāh[2] nice ḫalḳ etmiş anı ḥikmet ile
yer yer etmiş ḥaḳ o māh-ı 'ālemi ḳudret ile
n'ideyim biñ cān-ile ol ruḫları ḥamrāsına

[1] Bu sayfada 701 numaralı manzumenin 4 ve 5. bendleri ile birlikte Nâbî'nin; 182a sayfasında ise Kabûlî'nin birer gazeli kaydedilmiştir.
[2] *Levhaşallâh*: "Allah uzaklaştımasın." manasındaki bir dua ifadesi (bkz. Ali Seydi 1330, 909).

V

ḥüzn-i hicr ü miḥnete eyle taḥammül urma dem
böyle rindāne[ye] ʿādet olmaya illā nedem
şükriyā taḳdīre gerden-dāde olgil dem-be-dem
olma maḥzūn ey rıżā ṣabr eyle aṣlā çekme ġam
yalvaran maḥrūm olur mu ṣıdḳ-ile mevlāsına

182b

702

.---/.---/.---/.---

I

benim nāmım bu ʿālemde ḳamu dillerde nāḳildir
bi-ḥamdillāhi ve'l-minne bu ḫalḳıñ fikr[i] bāṭıldır
gece gündüz baña bühtān ederler ʿayn-ı fāżıldır
beni ẕikr etmez el efsāne-i mecnūna mā'ildir
ne beñzer ol baña derdi anıñ dermana ḳābildir

II

bu ṣaḥrā-yı cihān içre baña zann-ı ḍalāl etmen
yazıḳdır merd-i ʿārif kāmili sū-i fiʿāl etmen
sorarsız ḥālimi erbāb-ı işḳādan niḳāl etmen
beyābānlarda mecnūndan benim derdim su'āl etmen
ne bilsin baḥr ḥālin ol ki menzil-gāh-ı sāḥildir

III

benem ancaḳ bu ṣaḥrā-yı cünun içre ḳılan hāmūn
ne bilir leẕẕet-i ʿaşḳı özünü bilmeyen sāhūn
benem manṣūr-ı vaḳtem olmuşam ʿālemde pek memnūn
benim tek olabilmez şöhre-i şer-i belā mecnūn
ḳabūl eyler mi bu rüsvālıgı her kim ki ʿāḳildir

IV

ʿaceb bilmem n'olur ḥālim ki ḳaldım böyle āvāre
yürekde ḳalmadı ṭāḳat saña yalvara yalvara
bileydim vermez idim gönlümü sen gibi ġaddāra
ne müşkil-ḥāl olursa ʿāşıḳıñ maʿşūḳ eder çāre
ger ol bī-derd bilmezse bu ḥāli ḥāl müşkildir

V

ne ḥāṣıl böyle dil-berden ki vaṣlından ṣemer vermez
hemān bir ʿūda beñzer kim büyür bir berg-i ber vermez
ne ẓālimdir hele gör bendesine bir naẓar vermez
firāḳ eyyāmı seyl-āb-ı sirişkimden ḫaber vermez
ḳıyāmet mācerāsından gör ol ẓālim ne ġāfildir

VI

ne lāzım merd-i ʿālem cehl içinde ḫaṭṭ-ı meşk etse
degil lāyıḳ sefīh bir yār-i kāmil birle ẕevḳ etse
ḳanı bir yār-i ṣādıḳ ẓālim-i ġaddār[ı] farḳ etse
faḳīh-i medrese maʿẕurdur inkār-ı ʿaşḳ etse
yoḳ özge ʿilmine inkārımız bu ʿilme cāhildir

VII

benem kim yoḳ durur aḳrān baña şimdi feṣāḥatde
hele manṣūr-ı vaḳtem şübhe yoḳdur ben riyāsetde
bugün meşhūr-ı şehrem şükriyā ḥamdā siyādetde
fużūlī el seni mecnūndan artuḳ der melāmetde
buña münkir degil mecnūn daḫi maʿḳūle ḳā'ildir

183a

703

taḫmīs-i şükrī ġazel-i fużūlī raḥmehumullāhi teʿālā sene receb 1251

-.-- / -.-- / -.-- / -.-

I

ʿömr bī-cā sürmeden ten ḫāke yek-sān olsa yeg
inṭiẓār-ı yār-içün göz eşk-i ʿummān olsa yeg
dūd-ı ḥasret çekmeden dil mülkü vīrān olsa yeg
dāġ-ı hicrān ile yanmaḳdan ciger ḳan olsa yeg
mülk-i dil ġam menzili olunca vīrān olsa yeg

II

şol raḳīb-i rū-siyeh gördü begimle yār olur
ʿāşıḳın terk eylemiş aġyār-ile ġam-ḫᵛār olur
gör ne bed-gündür cihān ʿāşıḳlar-içün tār olur
yāri aġyār-ile görmek ʿāşıḳa düşvār olur
böyle görmekden esīr-i dāġ-ı hicrān olsa yeg

III

derd-i ḥasret çekse ʿāşıḳ fikr ḳıl nefʿine kim
ʿāşıḳ-ı bīmārıña bir cilveniñ ṣaḥfı ne kim
nāz [u] ʿişvesin ḳılarken ʿāşıḳa efʿī ne kim
sineme peykānıñı gönder göñül defʿine kim
sinede sūzān göñül olunca peykān olsa yeg

IV

bir kezin raḥm eyleyip gūş urmadıñ nālemlere
dāʾimā göz gördü mihr etdiñ velī ẓālimlere
ʿāḳıbet rüsvā edip ṣaldıñ kelāmım dillere
rāzımı rüsvālıġım fāş eylediñ ʿālemlere
zār cismim eşk girdābında pinhān [olsa yeg]

V

gör ne ẓālimdir bizār eyler benim derdim ṣabā
perçem-i zülf-i nigārı dağıdır gördüm ṣabā
ben żaʿīf üftādeye ne ġadr eder bī-dem ṣabā
dağıdırsa n'ola ʿaḳd-i zülfünü her dem ṣabā
fitne ehli olanıñ cemʿi perīşān olsa [yeg]

VI

şükriyā bī-ʿār olup olduñ müyesser ḫūbdan
ne ʿaceb tīz vāz gelip göñlüñdeki maṭlūbdan
ṭaʿne-i aġyārdan ötrü geçip maḥṣūbdan
dün fużūlī sehv edip geçmiş mey [ü] maḥbūbdan
[tevbe] edip bu yaman işden peşīmān [ol]sa yeg

183b

704

muḫammes

-.-- / -.-- / -.-- / -.-

I

bülbül-i şūrīde ḥālin zāġlar ḳılmış heves
ʿakse döndü müddeʿā-yı ṣıdḳ sen ümmīd[i] kes
ey dil-i dīvāne ṣabr et başa gitmez bü'l-heves
mesken ey bülbül saña geh şāḫ-ı güldür geh ḳafes
nice ʿāşıḳsın ki āhıñdan dutuşmaz ḫār [ü] ḫaş

II

böyle bir ber-bād-ı ʿaşḳam ṭop-ı çevgāndır serim
tengnāy-ı dehride yoḳdur ḥerīf-i hem-serim
baḫt kem ṭāliʿ zebūn yanmış firāḳa aḫterim
yār kūyuñda müselmānlar ger olsaydı yerim
kāfirem ger ravzā-ı rıḍvāna eylersem heves

III

āh [u] zārımdan uşandı ʿārifān-ı encümen
hicr-ile ġurbet-keş oldum ḳalmadı mışr u yemen
vāmıḳ [u] ferhād [u] ḳaysam olmuşam seyyāh men
kūh-ı ferhādam ṣadāsın verdi feryādım demen
naḳş-ı şīrīndir verir āv[ā]z olup feryād-res

IV

ʿāḳıbet atdıñ beni cānā bu zindān kaʿrına
bir naẓar ḳılmazsın aṣlā mübtelāyān deyrine
sen de bir kez n'ola gelseñ raḥme ceddiñ ḫayrına
nāḳa leylī maḥmilin çekmiş beyābān seyrine
eyle mecnūnu bu ḥāletden ḫaberdār ey ceres

V

aġlamadan ten üzeldi nāzenīnim ṣubḥ tek
ārzū-yı vaṣl-ile cānā ḥazīnim ṣubḥ tek
n'ola bir kez luṭf edip gülseñ efendim ṣubḥ tek
bir nefes ḳalmış ḥayātımdan ḥabībim ṣubḥ tek
n'ola bir kez mihr gösterseñ baña āḫir-nefes

VI

ḫavf sendendir kesildi iḫtiyāṭ[ı] ġayrıdan
mā'il oldum saña kesdim ir[ti]bāṭ[ı] ġayrıdan
bes saña üftādeyem yoḳ iltifāṭ-ı ġayrıdan
ḫālī etdim dil hevā-yı iḫtilāṭ-ı ġayrıdan
bezm-i ġamdır ney gibi her dem baña feryād-res

184a

VII

seyyidim şükrī yeter maḫlūḳa etme ittiḥād
gönlüñü bağla hemān bārī ḫudāya kes ʿinād
var-ise cān içre sende evliyāya inḳıyād
ey fużūlī ger saña cemʿiyet-i dildir murād
bağla bir dildāra gönlüñ ġayrıdan peyvend kes

muḫammes

-.-- / -.-- / -.-- / -.-

I

ben ḫarābāt ehliyem faḳr-ile çoḳdur ülfetim
zāhidā sen tek degildir zerḳ-i ṭāʿat niyyetim
rāġıb-ı mey-ḫāneyem ʿirfāna dāʾim raġbetim
zāʾir-i mey-ḫāneyem muġ secdesidir ṭāʿatim
ʿaşḳ pīrim naḳd-i cān nezrim tevekkül niyyetim

II

ẕevḳ-i dünyādan uṣandım yoḳdur anda teşvişim
kibr-i ʿunvānı bıraḳdım faḳr olmuş yoldaşım
girmişem meydān-ı ʿaşḳa ṭop-ı çevgāndır başım
her yaña baḳsam ṣürāḥī tek sücūd etmek işim
ḳanda olsam bāde tek düşmek ayaġa ʿādetim

III

dehr-i fānīden uṣandım çoḳdur anda iḫtilāf
mūtu ḳable en temūtu yoḳdur isminde liḥāf
ger beni ṭaʿn eyleyip zāhid der-ise ḳaç güẕāf
ṭavrıma zāhid eger ṣūretde eyler iʿtirāf
iḫtilāf etsem anı şermende eyler sīretim

IV

n'ola ger bāzār-ı dünyādan emel ʿırḳın silem
pāk-bāz-ı ẕāt-ı bī-çūn n'olduġun şeksiz bilem
terk [ü] tecrīd eyleyip fikr-i *hüve'l-evvel* ḳılam
bes ki cām-ı mey gibi ḫoş-meşreb [ü] ṣāfī-dilem
ḥürmetim vācib bilir her kim bilir keyfiyyetim

V

ehl-i dünyādan uṣandım meclisinden fāriġem
zāhid-i ḫod-bīn elinden ṣoḥbetinden fāriġem
ḫod-pesend olmaḳ küfürdür ḥamd andan fāriġem
muʿteberlikdir ḳurūr ehl[i] ben anlardan fāriġem
iʿtibāra çoḳ degil ḳābil muḥaḳḳar ṭıynetim

VI

terk esbāb-ı ġınādan ġāfil etmiş gönlümü
ẕevḳ aṣḥāb-ı riyādan kāmil etmiş gönlümü
nūş ʿirfān meclisinde ʿāḳil etmiş gönlümü
ʿaşḳ erbāb-ı vefādan zā'il etmiş gönlümü
faḳr esbāb-ı ʿalāyıḳdan götürmüş raġbetim

184b

VII

şükriyā var meclis-i rindāna ṣoḥbet etse kim
faḳr dāmānıñ dutuban anda şevket etse kim
ehl-i dünyādan ıraġ ol kūşe ʿuzlet etse kim
ey fużūlī faḳr toprağında devlet etse kim
sāye ol toprağa ṣalmışdır hümā-yı devletim *sene 1251*

706

muḫammes-i diger

-.-- / -.-- / -.-- / -.-

I

terk ḳıldı ʿaşḳıñ ey meh dil-rübālardan beni
dil verip rūz-ı ezel etdiñ ṣafālardan beni
el bugün ṭaʿn eyliyor ehl-i riyālardan beni
fāriġ etdi mihriñ özge meh-liḳālardan
ḥırz imiş ʿaşḳıñ seniñ ṣaḳlar belālardan beni

II

çünki dil verdim ezelden sen şeh-i ḫūbānıma
cidd [ü] cehd etdim el ermez dāmen-i sulṭānıma
olmadı bir kez teraḥḥum birle gelseñ yanıma
gönlüm aldıñ gösterip yüz luṭf minnet cānıma
eylediñ müstaġnī özge dil-rubālardan beni

III

zāhidā sen tek degildir zerḳ-i ṭāʿat niyyetim
terk-i terk olmaḳ diler cāndan muḥaḳḳar ṭıynetim
lā'ubālī-meşrebem faḳr [u] fenādır şevketim
vāmıḳ [u] ferhād tek rüsvāya ḳılman nisbetim
bir faḳīrim ṣanmanız ol ḫod-nümālardan beni

IV

gün bugün zīb-i cemāl-ile ucaltdıñ cāhımı
ʿarż-ı ruḫsār eyleyip ḳaʿra yatırdıñ çāhımı
olmadı cān verdim āḫir bulmadım sen māhımı
ʿişve vü nāz-ile refʿ etdiñ semāya āhımı
siḥr-ile bīġāne ḳıldıñ āşinālardan beni

V

gel begim luṭf eyleyip vaṣlıñ şarābından yetür
cān üzeldi ʿömr azaldı merhem et zaḫmım bitür
luṭf içinde ey nigārım gül cefā rengīn itür
ḳıl tekkellüm zülfüñ endūhunu gönlümden götür
bir füsūn-ile ḫalāṣ et ejdehālardan beni

VI

…çend faḳr ehl-i seng ʿindiñde zāhid ḫūr ise
saña mescid zerḳ-i ṭāʿat muḳteżā-yı ḥūr ise
kendi zuʿmuñca bize vaṣl-ı ṣanemler dūr-ise
ġāyet-i zühd [ü] veraʿ zāhid viṣāl-ı ḥūr ise
vechi yoḳ menʿ eylemek ḥūr-liḳālardan beni

VII

isterem cānā viṣāliñ hem cesāret ḳılmazam
ʿaşḳıñ ıẓhār eylerem şükrī ḥikāyet ḳılmazam
olmuşam rüsvā efendim bes ḫasāret ḳılmazam
her cefā ḳılsañ fużūlī tek şikāyet ḳılmazam
ʿaşḳ eṭvārında şanman bī-vefālardan beni

185a[1]

707

ʿder-medḥ-i istanbul ʿammerehullāhu teʿālā

-.-- / -.-- / -.-
..-- (-.--)/ ..-- / ..-(--)[2]

1 söylegil ey ṭūṭī-i şīrīn-nevā
evvelā ḥamd [u] sipās nām-ı ḫudā

[1] Sayfanın başına Ali Rıza Paşa'nın bir gazeli kaydedilmiştir.
[2] 66. beyitten itibaren.

2 ḥamd-i bī-ḥad ol ilāhü'l-ʿālemīn
ḳıldı irsāl raḥmeten li'l-ʿālemīn

3 ṣad hezārān ḫoş ṣalāt-ile selām
faḫr-i ʿālem rūḥuna her ṣubḥ [u] şām

4 ol muḥammed kim dedi *levlāk* ḥaḳ
andan ötrü ḫalḳ edip eflāk ḥaḳ

5 çār-yār [u] āl [u] aṣḥāb-ı güzīn
rıḍvānallāhu teʿālā ecmaʿīn

6 cümlesine benden olsun ṣubḥ [u] şām
ilticā-i nestaʿīn ʿarż-ı tamām

7 söyle ey dil vaṣf ol ebbü'l-bilād
nefs-i istanbul kim aʿẓam-ı sevād

8 söyle kim tā bile elḥaḳ dostān
medḥ-i istanbul-ı devlet-āşiyān

9 miṣl[i] yoḳdur şarḳ [u] ġarb emlākda
şehr-i istanbul gibi bir ḫākde

10 görmedim seyr eyledim dünyāyı ben
ḳılmışam dünyā yüzün ṭayrān ben

11 dehride var-ise bir ehl-i kemāl
cemʿ olup bu şehride mānend-i ḫāl

12 şiʿrini beñzet yanaġ-ı dil-bere
ehl-i ḫaṭṭın ḫaṭṭ [u] ḫāl-i dil-bere

13 ola dāʾim ḳahr aʿdāsı anıñ
belde-i maḥrūs-ı bīnāsı anıñ

14 bulunur her dürlü maḳṣad dileseñ
kim n[e] dürlü meşk-i sevdā ḳılasan

15 bulunur herkesde ḫālince şeref
olmaz el-ḥāṣıl ʿömür anda telef

16 hem bularsın dünyā içün māl [ü] genc
āḫret içün hem bulursun ṣāvm [u] ḥac

17 żāyiʿ olmaz mā-ḥaṣal ʿömr-i ʿazīz
her merātib ister iseñ ey ʿazīz

185b

18 ḥāżır anda cümle manṣıb ṭuġ-ile
her ne isterseñ bularsın çoġ-ile

19 rubʿ-ı meskūnda bulunmaz yā ricāl
şehr-i istanbuldaki ehl-i kemāl

20 ḥüsn-ḫaṭṭ [u] ḥüsn-ṣūret perverīş
cümlesi ārāsite ṭoġru dürüş

21 isteseñ ger ḥüsn-ṣūret ʿişve-nāz
var begoġluna ṣafā ẕevḳ-i mecāz

22 görmek isterseñ eger ṣıbyāniler
naḳş [u] tezyib [ü] ḫaṭ-ı rūḥāniler

23 git bezistān çār-sūsuna her ṣabā
sīb-i ġabġab laʿl-i mercān pür-nevā

24 ger ṣafā-ḫᵛāh olsa cānıñ ey civān
var eriş ṭopḫāneye ol şādumān

25 vaʿż diñlerseñ yürü cāmiʿlere
seyr ḳıl tekmīl olan vāʿiżlere

26 yürü defterdār efendi bābına
seyr edip ol şevket-i küttābına

27 ger daḫi dürlü ʿacāyib isteseñ
uşta dīvān yolu ṭurma uşta sen

28 daḫi nice dürlü gör envāʿ-i bāġ
ʿıṭr būyuñdan olur iḥyā dimāġ

29 dört faṣılda verd-i ġonce açılır
ʿanber-i sārā zemīne ṣaçılır

30 her ne dürlü ṣanʿat-ı rabbü teʿāl
nice dürlü naḳş-ı ṣunʿ-ı ẕü'l-celāl

31 ne görür külḫānlar içre ol kişi
ne durur külḫan ne durur cünbişi

32 ḳıldılar ehl-i kemāl teşbīh aña
gülşen istanbul [durur] dedim saña

33 sāʾire emlāklar külḫan durur
dehride ancaḳ bu ḫoş gülşen durur

34 her ne dürlü ṣanʿat isterseñ tamām
şehr-i istanbulda bulmuş niẓām

35 ṭaşrada hīç nāmını bilmez eḥad
nice nice naḳş-ı envāʿ bī-ʿaded

186a

36 ger dilerseñ diñlemek çeng [ü] rebāb
muṭrib [u] raḳṣ-ı ṣıfāhān yā ʿitāb

37 dolmabāġçe ḳapusuna ḳıl heves
andan diñle çeng [ü] ney dürlü nefes

38 muṭrib [u] çeng [ü] çeġān ṭanbūr[1] [u] ney
cümle anda cemʿ olur esbāb-ı mey

39 bundan evlā bunca nevʿ[i] et ṣafā
gir ḳayıḳla seyr ḳıl ṣubḥ [u] mesā

40 taḫt üzre cālis ol deryāyı gez
gör ṣanāīʿ var-ise fehmiñ biraz

41 emriñe fermān-ber olsun rūzgār
hem ḳayıḳçı saña bende ʿabdvār

[1] *Tambur*: Klasik Türk musikisinin en meşhur çalgısı. Yaylı ve telli nevileri vardır. Evliya Çelebi 16. yüzyıl ortalarında İstanbul'da 500 kadar tambur çalıcısı bulunduğunu nakletmiştir (bkz. Öztuna 2000, 465).

42 ola ḥükmüñde hemān āb-ı beşer
ḳanda kim cānıñ diler eyle sefer

43 üsküdāra yāḫu begkoz köyüne
seyr ḳıl daḫi ḳavaḳ köyün yine

44 ḳanlıca köyüne ʿazm etmek ṣafā
yāḫū beglerbegiye biñ merḥabā

45 iki cānib ḳaṣr [u] eyvān hem ḳuṣūr
cāmlar eyler ṣadā çalındı ṣūr

46 bu ṭarafda ol sarāy-ı pādişāh
luṭf edip ol ḫāke gör ḳādir ilāh

47 dergeh-i ʿālī denir bābü'l-ʿulā
yaʿnī ol bāb-ı hümāyūn ẕī-ṣafā

48 ḳız ḳulesin seyr ederseñ gel berü
gör ne ṣanʿatdır deñizde bir ulu

49 ḳulle yapmış ṣu içinde remz-ile
ʿaḳla yetmez kim deñizde şol ḳule

50 birbirine ḫoş muṭābıḳ ḫāneler
içlerinde ḫūr [u] ġılmān dāneler

51 gel berü ṭop-ḫāneye ṭoġru hele
göresin dünyāyı anda çeşm-ile

52 cāmlar eṭrāf-ı cānib her ḳonaḳ
nice revzenler serilmiş hep yataḳ

53 ʿūd-ile üstād anı etmiş binā
miṣl[i] yoḳ dünyāda böyle ḫoş ʿalā
186b
54 gūyiyā bu vaṣf[lar] ṭaşradadır
içerü gir şehr gör ne cāddedir

55 yeddi ṭaġ üstünde yapılmış ḳonaḳ
birbirinden hep müzeyyen ḳaṣr [u] ṭaḳ

56 boya ile surḫ [u] zerd yaşıl siyāh
seyr edince ʿaḳl-ı dānādır tabāh

57 cāmiʿ-i aḳṣāları pākīze-cā
ʿaḳl-ı küll cāmiʿde ḳalısar ṭaña

58 yazılu ḳurʿān tamāmen ḳubbede
anı gören daḫi yine ḥubb ede

59 ḫoş ayaṣofyayı olmaz medḥ-i tām
ger yüz ıl ṭursañ içinde ve’s-selām

60 şeş cihetde altı mināre iʿlā
yapılır mermerle ol cāy-ı ṣalā

61 on yedi sulṭān medfūndur tamām
ayaṣofiyye içinde ḳabr-i tām

62 her biri bir ehl-i ḥaḳ ḳuṭb-ı zamān
ḫādim-i beytü’l-ḥarām zemzem-revān

63 görmedim miṣlini ben gezdim tamām
ayaṣofiyye gibi cāmiʿ be-nām

64 miṣl[i] cennetde bulursun ey aḫī
yoḳ durur dünyā yüzünde bir daḫi

65 her ne dürlü şeyʾ ararsañ ey ulu
andan aʿlādır bu istanbul ṭolu

66 beg [ü] paşa vü vezīr ü ʿuḳelā
māl-a-māl olmuş efendi ümerā

67 olmasaydı ger mübārek ṭāʿūn ol
yoḳ-idi miṣli hele ey pür-ehūl

68 kim çıḳardı ʿaceb ol zībādan
böyle maḥrūse ḥazīn fersādan

69 muʿtedil līk hevāsı biraz īn
andan ötrü anı terk etdi yaḳīn

70 seyyidim şükrī niçün geldiñ bes
eylediñ fitne-i kerküke heves

71 bu behişt ravżayı nā-dān ede terk
ʿāḳil olan edemez cennet[i] terk

187a

72 n'ideyim böyle imiş taḳdīrim
beni maġbūn eder öz taḳṣīrim

73 yoḳsa ben ḳanda bu kerkük ḳanda
böyle nā-dāne-i meslūk ḳanda

74 böyledir kerküküñ ancaḳ hüneri
muʿtezil bileler ehl-i naẓarı

75 ḳalmamış şimdi bu kerkükide er
oldu muḳfūl dükkānı zerger

76 aldı dünyāyı biraz nā-dānlar
buleġāyı kim oḳur kim diñler

77 oldu erbāb-ı kemāliñ yeri boş
düşdü nā-dānlara ḥāle cünbüş

78 şuʿarāya ḳatı nefrīnler edip
ġayb elḥānını küfrānlar edip

79 yaramaz ehl-i kemāl ʿālemde
var-iken māl-ile zen ʿālemde

80 kibr-ile ʿucb-ile maġrūr olmuş
ʿulemādan ḳamu mangūr olmuş

81 ne fażīlet ne seḫāvet ne ʿilm
oldu ʿālem ḳamu erbāb-ı ẓulm

82 gerçi bir secde ḳılar mevlāya
ammā erkānını bilmez vāye

83 dāneye meyl eder erbāb-ı fenā
dīne raġbet ḳılar ammā sehlā

84 mā-ḥaṣal belde-i maḥrūse-i māh
yaʿnī ol lāne-i dīvān-ı sipāh

85 yaʿnī ol dāʾire-i islāmbol
dīn [ü] erkān yeridir elḥaḳ ol

86 yoḳ durur miṣl[i] cihānda hergiz
böyle bir cāy-ı menās-ı dil-rīz

87 üç sefer oldu müyesser şükrī
ḳılmadı baḫt müsāʿid tañrı

187b

88 yine kerküke götürdü mevlā
görmedi ʿömr-i girān-māye ṣafā

89 ṭāliʿim şom ʿamel-i nā-yābem
baḫt-ı kūtāh [u] şaḳī bī-ḫ[v]ābem

90 bu vilāyetde ḳanı rāḥat-ı cān
bir ṭarafdan cühelā hep sekrān

91 bir ṭarafdan umerāsı ġaddār
ister etsin fuḳarāyı ber-dār

92 bir ṭaraf düzd-i gece miṣl-i kaʿab
ev ṣoyup böyle çeker renc [u] taʿab

93 ṣanki gece çalışır ṭāʿat içün
evimiz ṣubḥa gibi ġāret içün

94 bir ṭarafdan kesilir rāh-ı sebīl
ḳaṭṭāʿu'ṭ-ṭuruḳ ḳılar ḫalḳı sefīl

95 mā-ḥaṣal rāḥat[ı] yoḳ kerkükde
ḳalmışız mūr gibi dellükde

96 meger allāh bizi ede ḫalāṣ
bulalım rāḥat-ı dil cāy-ı menās

97 yoḳsa ber-bād ḳamu ʿilm [ü] ʿamel
aldı dünyāyı bu dem-i cehl [ü] daġal

98 şükrī besdir bu ḳadar söz çoḳdur
mā-ḥaṣal dehride rāḥat yoḳdur

708

..-- (-.--)/ ..-- / ..-(--)

1 ey dil ol kaʿbe-i ʿulyāya sefer
ʿayn-ı lāzımdır eger olsa da zer

2 kaʿbeden ġayr[ı] mekān bī-behre
ḳılmışam ʿayn-ı seyāḥat dehre

3 kaʿbetullāh ḳamu yerden eşref
ġayr[ı] yerlerde olur ʿömr telef

4 kaʿbeden ġayr[ı] yere etme heves
ḳamu yerden hele peyvendiñ kes

5 kaʿbedir ḳıble-geh-i ins ü melek
dāʾim anda bite maḳṣūd [u] dilek

188a

6 ḥaḳ teʿālā o yere ḳıldı naẓar
şerefi dutdu cihānı yek-ser

7 oldu ol buḳʿa-i pāk maḳṣad-ı kül
rūy-ı ez-rızḳ aña ol daḫi mül

8 kaʿbedir raḥmet-i raḥmānu raḥīm
hem medīne şeref-baḫş-ı kerīm

9 kaʿbedir şemʿ-i şebistān-ı cihān
oldu yeşrib eşer-i faḫr-i cihān

10 olmasa kaʿbe meger cāy-ı menās
cürm-i ʿiṣyāndan eder miydi ḫalāṣ

11 kaʿbeyi eyledi raḥmet mevlā
andadır ʿafv-ı günāh-ı süfelā

12 ḫākine yüz uran olur maġfūr
ʿafv olur mesḥi ile cümle ḳuṣūr

13 ḥamdü lillāh naṣīb oldu bize
seyyidim şükrī yüzüm urdum ize

14 ḥaḳ teʿālā k'anı ḳışmet eyler
ḥacc içün māl [ü] menāli neyler

15 līk çoḳ ṣāde göñül ister ol
getir azıġ-ı tevekkül ey oġul

16 şevḳidir merkeb [ü] ebdān [ü] cesed
olmasa şevḳi nedir zūr u meded

17 meded allāh ḳılar inṣāna
gör olur göz ki baḳar iḥsāna

18 var-ise ḳulda eger ʿayn-ı seḫā
yine mevlā ḳılar ilhām aña

19 vermese tañrı ḳula niʿmet-i ḫayr
yapamaz kaʿbe kilise vü deyr

20 yaʿnī müʾmin dili oldu kaʿbe
ġayr[ı] ṣarf-ı māl olur pür-taʿaba

21 saña şükrī ne ki vermiş mevlā
rāh-ı ḥaḳḳa anı ḫarc eyle dilā

709

ġazel-i fużūlī muḫammes-i şükrī

-.-- / -.-- / -.-- / -.-

I

ey hemīşe luṭf-ı ḥaḳ olmuş tamām iḥsān saña
raḥmeten li'l-ʿālemīn buyurdu ol yezdān saña
ey şefāʿat-ḫᵛāh-ı ümmet bendeyem her ān saña
ey olup miʿrāc bürhān-ı ʿulüvv-i şān saña
yere inmiş gökden istiḳbāl edip ḳur'ān saña

II

ṣad hezārān ḥamdü lillāh şol ḥaḳıñ enʿāmına
eyledi irsāl seni bu ʿālemiñ ʿiṣyānına
z̲ī-beşāret z̲ī-şerāfet ʿabd-i ʿāṣī cānına
ḥīn-i daʿvā-yı nübüvvet müddeʿī ilzāmına
cāhil iken el gümān ʿilm bes bürhān saña

III

geldi teşrīfiñ cihāna nesḫ olup cemʿ-i ġalaṭ
dīn [ü] erkān-ı şerīʿat s̲ebt olup yazıldı ḫaṭ
bir ṭarafdan ʿavn-i bārī bir ṭaraf seyf-i rabaṭ
kilk-i ḥikmet çekdi ḥarf-i sā'ir-i edyāna ḫaṭ
ḥükm-ı iṣbāt etdi nefy-i sā'ir-i edyān saña

IV

oldu miʿrāc-ı berīn ḳışmet erişdiñ z̲ātına
çeşm-i dünyā ile baḳdıñ ḫālıḳıñ mir'ātına
reh-nümā cibrīl olup teşrīf edip daʿvātına
bākī-i muʿcīz ne ḥācet dīn-i ḥaḳ iṣbātına
ʿālem içre muʿciz-i bākī yeter furḳān saña

V

ḥaḳ ḳatında enbiyālardan füzündur ḥürmetiñ
ḥamdü lillāh ümmetiñdir bende-i bī-rütbetiñ
ḳoyma yansın yā resūlallāh günehkār ümmetiñ
vaṣf-ı cibrīl-i emīn etmiş ḳabūl-i ḫız̲metiñ
sırr-ı ḥaḳ keşfine anıñla yetip fermān saña

VI

ḥubbuna resm-i risālet kim seniñ ẕātıñda var
menbaʿ-i nūr-ı ilāhī vech-i mirʾātiñde var
ḫatem-i cemʿ-i nübüvvet hem risāletiñde var
ol ḳadar ẕevḳ-i şefāʿat cevher-i ẕātıñda var
kim gelir ʿarż-ı ḥaṭā maʿnīde pür-iḥsān saña

VII

senden oldu rütbe-i ādem ṣafī hem mātemi
nevḥa erdi feyż-i teşrīfiñ çıḳardı…
fidye-i ismāʿile bāʿiṯ vücūduñ ḫātemi
sensin ol ḫātem ki refʿ etmiş cemīʿ-i ḥākimi
189a *ḫātem-i ḥükm-i risālet tapşırıp devrān saña*

VIII

geldi teşrīfiñ bi-ḥamdillāh bulup revnaḳ cihān
ṣallimū yā ḳavm bel ṣallū ʿalā faḫr-i cihān
buldu ziynet feyż-i teşrīfiñle hem ḫuld-ı cinān
māh-ı nevdir yoḳsa sen ḳıldıḳda seyr-i āsumān
ḳaldırıp barmaḳ getirmiş āsumān īmān saña

IX

yā resūlallāh günehkāram ḳatı şuġlüm yaman
şükrī-i bī-çāreyem yüzüm ḳara baḫtım duman
yüz sürüp dergāhıña geldim daḫīlem el-amān
yā nebī luṭfuñ fużūlīden kem etme ol zamān
kim olur teslīm miftāḥ-ı der-i ġufrān saña

710

ġazel-i fużūlī muḫammes-i şükrī

.---/.---/.---/.---

I

ṣabā raḥm eylediñ ḥālime cānāndan ḫaber verdiñ
şikeste-pāy-i mūra sen süleymāndan ḫaber verdiñ
ḥazīn-i ġurbet idim baña evṭāndan ḫaber verdiñ
ṣabā luṭf etdiñ ehl-i derde dermāndan ḫaber verdiñ
ten-i maḥzūna cāndan cāna cānāndan ḫaber verdiñ

II

fiġān-ı hicr-ile ālūde gördüñ bende-i ẕārıñ
üzüp mihr [ü] muḥabbet ʿırḳını sehv etdiñ iḳrārıñ
teraḥḥum üzre geldiñ şād ḳıldıñ ʿāşıḳ-ı zārıñ
ḫazān-ı ġamda gördüñ ıżṭırābın bülbül-i zārıñ
bahār eyyāmı tek gül-berg-i ḫandāndan ḫaber verdiñ

III

hezārān şükr lillāh ehl-i küfrüñ milletin kesdiñ
şerār ehlin düketdiñ dil nifāḳıñ bidʿatin kesdiñ
erişdiñ nūr-ı lāmiʿyle cihānıñ kefretin kesdiñ
süleymān mesnedinden dīv-i güm-reh raġbetin kesdiñ
deñizde ḫātem-i ḥükm-i süleymāndan ḫaber verdiñ

IV

erişdi feyż-i teşrīfiñ cihānda şūr [u] şer olmaz
şefāʿat sancaġın açdıñ elinde ġayra fer olmaz
ḥadīṯ [ü] muʿciziñ bir kez gören müştāḳ-ı ġayr olmaz
sözüñü vaḥy-i nāzil ger desem ben hīç küfr olmaz
cihānı dutmuş iken küfr īmāndan ḫaber verdiñ

189b

V

işitdim raḥm edip şād etmek ister ʿāşıḳı göñlüñ
ḥayāt-ı cāvidān buldum ḫudā şād eyleye göñlüñ
erişdi luṭf-ı cūduñ verdi revnaḳ zārıña göñlüñ
dediler yār ʿuşşāḳıñ gelir şād etmege göñlüñ
meger kim yāre uşşāḳ-ı perīşāndan ḫaber verdiñ

VI

ḫaẕer ḳıl şükrī-i bī-çāra şekvā etse dīvānda
üzeldi tār [u] mū tek ol esīr-i baḥr-i hicrānda
meger inṣāfa geldiñ raḥm ḳıldıñ mihr-i iḥsānda
fużūlī rūzgārın tīre gördüñ şām-ı hicrānda
nesīm-i ṣubḥ tek ḫurşīd-ı dıraḫşāndan ḫaber verdiñ

711

ġazel-i fużūlī muḫammes-i şükrī

-.-- / -.-- / -.-- / -.-

I

ḫalḳ olaldan ʿālem-i ervāḥ[1] ez-rūz-ı ezel
revnaḳ-i ruḫsārıña bend eyledim ṭūl-ı emel
ben ṭılısm-ı ḥüsnüñe müştāḳ oldum şol maḥal
öyle müstaġnī güzelsin ḥüsnüñe yoḳdur bedel
münḳaṭıʿ ḳılmaz beni senden ve illā kim ecel

II

mū tek inceldim ḥabībim ben palās-ı ʿaşḳdan
rāḥatım ḳaṭʿ oldu dünyāda şinās-ı ʿaşḳdan
mümkin olmaz cān [u] dil bulsun ḫalāṣ[ı] ʿaşḳdan
nice ṣūret baġlasın gönlüm ḫalās-ı ʿaşḳdan
ʿaşḳdır ol ḥāl kim gönlümdür ol ḥāle maḥal

III

ʿāşıḳa āzār ḳılma cilveletme ʿārıżı
derdimi efzūn eder gördükçe laʿl [ü] ʿārıżı
ḥālime raḥm eyle besdir bunca göster ʿārıżı
ʿaşḳıma noḳṣān getirmez görmemek şol ʿārıżı
cevher[e] āşār-ı taġyīr-i ʿaraż vermez ḫalel

IV

gece gündüz mālāyaʿnī söz meşk eyler faḳīh
ʿaşḳ sulṭānın hemān ḥükmüyle fısḳ eyler faḳīh
bu ne sırdır ḫalve-gāh-ı ʿaşḳı nesḳ eyler faḳīh
ḥālimi gördükçe menʿ-i ehl-i ʿaşḳ eyler faḳīh
ḥüccet-i maḳṭūʿ[u] yoḳ eyler ḳıyās-ile cedel

190a

V

gel şarāb-ı ʿaşḳ[ı] nūş et ibtidā-yı keʾsden
terk-i terk ol lāʾübāli bul ḫalāṣı nefsden
ʿāşıḳ ol rind ol ḳalender çıḳ belā vü tersden
medrese içre müderris verdigi biñ dersden
yeg durur mey-ḫānede bir cām verse bir güzel

VI

hīç ḫalāṣım mümkin olmaz tengnāy-ı ʿaşḳdan
bulmadım ġayr ez-melāmet mübtelā-yı ʿaşḳdan

[1] *ʿÂlem-i Ervâh*: Ruhlar âlemi. İnsan ruhunun dünyaya gelmeden önce bulunduğu cismani olmayan âlem (bkz. Uludağ 2005, 299). Şair burada bezm-i eleste atıfta bulunuyor (bkz. *Bezm-i Elest*).

şükriyā bilmem ne tedbīrim rehā-yı ʿaşḳdan
ey fużūlī ben dem urmuştum belā-yı ʿaşḳdan
maṭlaʿ-i ḫurşīd īcād olmadan rūz-ı ezel

712

-.-- / -.-- / -.-- / -.-

I

ḫayl[i] demdir dehr-i dūnda künc-i ʿuzlet beklerim
olmadı ʿömrüm içinde hīç müsāʿid aḫterim
raḥme gel cānım üzeldi bir naẓar ḳıl dil-berim
her ḥabāb-ı eşkime bir ʿaks şalmış peykerim
şāh-ı mülk-i miḥnetem dutmuş cihānı leşkerim

II

göçdü mecnūn dehr-i dūndan ḳurtulup merdāneveş
ol gidelden bu fenāda olmuşam ben derd-keş
maḥv olup yandım yaḳıldım dil-ber-i mānendveş
ehl-i derdem yanalı ʿaşḳ oduna pervāneveş
sürme-i çeşm eylemişler şemʿler ḫākisterim

III

inkisārım alma cānā ḥāl-i göñlümden ṣaḳın
öyle bir ber-bād-ı ʿaşḳam lāl-i göñlümden ṣaḳın
birden ey mehveş yeter bed-ḥāl-i göñlümden ṣaḳın
cismimi yaḳdıñsa pā-māl etme göñlümden ṣaḳın
külḫanım eksik degil ḫakisterimde aḫterim

IV

gitdi elden rindlerle ṣorduġum şol çaġlar
gülşen-i ʿaşḳ içre bülbül oldu ḳaldı bāġlar
ʿandelībiñ yerini dutdu dirīġā zāġlar
ʿaşḳ ser-gerdānıyım gögsümde yüz biñ dāġlar
bir sipihr-i sāʾirem ṣābit cemīʿ-i aḫterim

V

manẓara etmiş idim çeşm-i ġazāllar manẓarın
ṣarṣar-ı bād-ı ḥazān dağıtdı dil-ber leşkerin
ehl-i ʿirfān ḳalmadı ʿaşḳ bī-sütūn[uñ] cevherin
çeşm rār-ı çeşmime düzmüşdü eşkim gevherin

āh kim çarḫ üzmüş ol tārı dağılmış gevherim

190b

VI

dönmezem senden ezilsem ger ayaḳda dūd tek
bir kezin bulsam viṣāliñ ez-ḳadīmī cūd tek
cism [ü] cāndan geçmişem şemʿiñ başında dūd tek
n'ola her sāʿat od üstünde dönersem ʿūd tek
ʿūd-ı bezm-i ʿaşḳam āteştir bisāṭ [u] bisterim

VII

gel beni ʿafv et vücūdum hicr-ile incitme kim
dīde-i pür-ḫūnumu yaʿḳūbveş tār etme kim
şükrī-i dil-ḫasteyi allāh içün aġlatma kim
ey fużūlī çoḳ melāmetden beni menʿ etme kim
ben nihāl-i gülşen-i derdem melāmetdir berim

713

ġazel-i fużūlī taḫmīs-i şükrī

-.-- / -.-- / -.-- / -.-

I

veh ne ẓālimsin giriftārıñ gece bīdār olur
her ne cevriñ var ḳıl kim ʿāşıḳıñ ġam-ḫᵛār olur
ʿaşḳdan dāʾim teninde bir dutuşmuş nār olur
ḥüsnüñ olduḳça füzūn ʿaşḳ ehl[i] artuḳ zār [olur]
ḥüsn ne miḳdār olursa ʿaşḳ ol miḳdār [olur]

II

ey ḳılan menʿ ehl-i ʿaşḳı şol leb-i gülnārdan
zāhidā ḳurtulmadıñ bu nefs-i bed-ker-dārdan
ḥaḳ baṣīret vermemiş farḳ ede nūru nārdan
cennet içün menʿ eden ʿāşıḳları dīdārdan
bilmemiş kim cenneti ʿāşıḳların dīdār olur

III

ʿaşḳ bir bāzārdır anda bulunmaz genc kim
çāre bulmaz ʿāşıḳıñ derdine loḳmān-ı ḥekīm
gerçi vecdinden görünür baḳsa ḥāẕıḳ her saḳīm
ʿaşḳ derdiyle olur ʿāşıḳ mizācı müstaḳīm

ʿāşıḳıñ derdine dermān eyleseñ bīmār olur

IV

rind olan ḥālin bilir fehm-ile her ẕevḳ ehliniñ
görünür vecdiñde ẓāhir revnaḳi şevḳ ehliniñ
taḥt[ı] gözler añlamaz ḥāli nedir fevḳ ehliniñ
zāhid-i ḫod-bīn ne bilsin ẕevḳini ʿaşḳ ehliniñ
bir ʿaceb meydir muḥabbet kim içen huşyār olur

191a[1]

714

-.--/-.--/-.--/-.-

...
girmişem meydān-ı ʿaşḳa bezmişem esbābdan
zāhidiñ ṭaʿnıyla döndürdüm yüzüm miḥrābdan
bunca bulmaz ecr biñ kāfir müselmān eyleyen

IX[2]

dil-ber[ā] allāh içün āzād ḳıl ben besteni
olmadım kāfir ki sevdim sen gül-i nev-resteni
gāhça bāri yād ḳıl bu şükrī-i dil-ḫasteni
derd-i hicrān nātüvān etmiş fużūlī ḫasteni
yoḳ mudur yā rab devā-yı derd-i hicrān eyleyen

715

.---/.---/.---/.---

I

ṣaḥurda dil-beriñ çeşm-i cihān-bīninde ḫ[v]āb oynar
anı gördükde ʿāşıḳ cān [u] dil eydip kebāb oynar
bulursa vaṣl-ı cānān ʿāşıḳ olup kām-yāb oynar
ṣabādan gül yüzünde sünbül-i pür-p[ī]ç [ü] tāb oynar
sansın per açıp gülşende bir müşgīn ġurāb oynar

[1] 190b ile 191a arasında hacmi tespit edilemeyen eksiklik mevcuttur.
[2] Sayfa eksikliğinden ötürü tahmis edilen gazelin son iki beytini görebiliyoruz. Fuzûlî'nin bu gazeli 9 beyittir (bkz. Akyüz vd. 2000, 238). Dolayısıyla bu bendin manzumenin 9. bendi olması muhtemeldir.

II

deñizde yelken açmış zevraḳ-i dil-ıżṭırābımdır
cigerde pāre-i ḫūn ol görünür hem şarābımdır
eger bir rūz-ı vaṣl olsa müyesser güm-ḥesābımdır
ḫayāl-i ʿārıżıñ cevlān eder çeşm-i pür-ābımdır
niçün kim mevclenmiş ṣuda ʿaks-i āftāb oynar

III

nice ṣabr u taḥammül yā şekībā bulsa yā ṭāḳat
raḳīb-i rū-siyāha el verir bir kīne-cū ḥālet
görünce ʿāşıḳ-ı bīmār yār-ile bulup ḥācet
ırag̱ olsun yaman gözden ne ḫoş sāʿatdir ol sāʿat
ki ʿuşşāḳ-ile (ʿāşıḳ) [maʿşūḳ] eyleyip nāz [u] ʿıtāb oynar

IV

gör ol zāhid bulupdur kendine bir vecd-i bī-ḥāṣıl
olupdur gece gündüz mescid içre minbere māʾil
nedir bu dām-ı teẕvīr-i ḥaḳīḳatde olan kāmil
riyā-yı zāhid-i ḫuşkuñ semāʿından nʾolur ḥāṣıl
ḫoş ol kim rind-i mey-ḫāne içip cām-ı şarāb oynar

V

yeter cānā mürüvvet üzre gel ʿadm oldu müştāḳıñ
yanar sūz-ile hicrān içre şükrī gördü efrāḳıñ
ʿaceb fikr eylemezsin saña yarın ḳaḳsa ḫallāḳıñ
fużūlī reşkden titrer dil-i pür-ḫūn-ı ʿuşşāḳıñ
benāgūşunda yāriñ dem-be-dem kim laʿl-i nāb oynar

191b

716

ġazel-i fużūlī taḫmīs-i şükrī

..-- (-.--)/ ..-- / ..-- / ..-(--)

I

firḳatiñle ṣanemā göñlümü maḥzūn etdiñ
ḫāne-vīrān beni ḥāl-i dīger-gūn etdiñ
varıp aġyārı benim raġmıma memnūn etdiñ
ey firāḳ-ı leb-i cānān cigerim ḫūn etdiñ
çehre-i zerdimi ḫūn-āb-ile gül-gūn etdiñ

II

beni rüsvā-yı cihān eylediñ āḫir ey dil
yār[i] aġyār ḳılıp bizi ṣavutduñ ey dil
göz göre firḳat-ile cānımı yaḳdıñ ey dil
cigerim ḳanını göz yaşına tökdüñ ey dil
vara vara anı ḳulzüm bunu ceyḥūn etdiñ

III

nice bir vuṣlat içün ġayrıya minnet ḳılayım
cānımı āteş-i sūzān-ile ḥurḳat ḳılayım
sen kemān-ebrūya ḳarşu dide ḥayret ḳılayım
nice ḥüsn-ile seni leylīye nisbet ḳılayım
bilmeyip ḳadrimi āḫir beni mecnūn etdiñ

IV

vaʿde verdiñ baña cānā veresin ʿaşḳa niẓām
ederem külbe-i aḥzāna nezāketle ḫırām
ḫurd [u] ḫ[ᵛ]ābım kesüben cismden aldıñ ārām
söylediñ kim dutaram şād göñüllerde maḳām
şād iken bu söz-ile göñlümü maḥzūn etdiñ

V

eylediñ ʿahd-i ebed küsmeyesin ʿāşıḳdan
vaʿde verdiñ güzelim bezmeyesin ʿāşıḳdan
rūy-i aġyāra nihān ḳılmayasın ʿāşıḳdan
ʿahd ḳıldıñ ki cefā kesmeyesin ʿāşıḳdan
ʿāşıḳı vaʿde-i iḥsān-ile memnūn etdiñ

VI

beni dellāle verip ʿaşḳ-ile hem ṣatdırdıñ
merdüm-i ḥürr iken ey cāne ġulām etdirdiñ
ʿıyş-ı rāḥatda benim ʿıyşıma sem ḳatdırdıñ
curʿa curʿa mey içip zīb-i cemāl artırdıñ
ẕerre ẕerre gözümüñ nūrunu efzūn etdiñ

VII

dil-berā ʿāşıḳıñı ʿaşḳa ḫarīk eyleyeli
kelb-i aġyārı begim bize şerīk eyleyeli
seyyidim şükrī özüñ ʿaşḳ-ile rīk eyleyeli
ey fużūlī aḳıdıp seyl-i sirişk eyleyeli
ʿaşḳ ehline fiġān etmegi ḳānūn eyledin

192a[1]

717[2]

.---/.---/.---/.---

1 yine derdim füzūn oldu vücūdum yandı firḳatden
ḫalāṣım olmadı yā rabbī hergiz bār-ı ġurbetden

2 egerçi yetmişe erdiyse ʿömrüm ḳırḳı ġurbetde
ebed göz açmadım āh-ı firāḳ-ı derd-i ʿilletden

3 sekiz kez şehr-i istanbula vardım ṭūl-ı ʿömrümde
ʿıyāl eṭfālimiz kerkükde yandı āh u ḥasretden

4 vücūdum maḥv ḳıldım bī-vefā evlād uġrunca
ḥam oldu ḳāmetim dişler döküldü bār-ı miḥnetden

5 ne mūm etdim ne bāl etdim dirīġā lāne-i ġamda
döküldü per ü bālim ḥāṣılım yoḳ ġayr-ı nikbetden

6 perīşān mużṭarib-ḫāṭır mükedder ġurbet illerde
velākin himmet-i pīrān degildim ḫāli niʿmetden

7 ne aç oldum ne ḫod ʿüryān ṣafā vü ẕevḳ-ile ḫandān
kişi sulṭān olursa ẕevḳi bulmaz bār-ı ġurbetden

8 gelince ḫāṭıra evlād-ı ensāb ṣoḥbet-i aḥbāb
yanardı āh-ı ḥasretle vücūdum nār-ı firḳatden

9 ne çāre bu imiş taḳdīrini şükrī taḥammül ḳıl
olur bir feṭḥ-i bāb elbet açıḳdır bāb-ı raḥmetden

[1] Yazmanın bu son sayfasında, Arapça bir nikah duası ile -daha önce 176b sayfasına da yazılmış olan- "ebced maʿnāsıdır" başlıklı mensur metin kaydedilmiştir (bkz. *Eseri*).
[2] Molla Sâbir'in *Kerkük Şuarâsı* isimli eserinde örnek olarak verdiği şiir (bkz. Molla Sâbir 1966, s. 33-35).

SONUÇ

Türklerin İslamiyet ile tanışmasıyla başlayıp Anadolu'ya yerleşmesiyle birlikte zirve noktasına ulaşan divan şiiri geleneği, 19. yüzyıla gelindiğinde eski kuvvetini yitirmiş olsa bile nicelik bakımından zengin bir dönem geçirmektedir. Bu yüzyılda kurulan matbaalar sayesinde yazma divanların yanında matbu divanlar da kütüphane raflarını doldurmuş durumdadır. *Şükrî Dîvânı* da bu yüzyıldan günümüze tevarüs etmiş bir eserdir. Çalışmamız sonucunda, bu eserin tespit edebildiğimiz günümüze ulaşan tek nüshası üzerinden divan metni çeviri yazı ile neşredilmiştir.

Divanın sahibi Seyyid Şükrî, edebiyat tarihleri ve biyografik eserlerde ismine rastlanmayan bir şairdir (bkz. *Hayatı*). Çalışmamız ile birlikte Şükrî, Molla Sâbir'in kısa bahsinden sonra ilk kez bir araştırmaya konu olmuştur. Hayatı ve edebî kişiliği üzerine yapılan incelemelerle birlikte ortaya çıkan şair portresi ilim dünyasının dikkatlerine arz olunmuştur.

Seyyid Şükrî 19. yüzyılda, Kerkük'te yaşamış bir şairdir. Şükrî'nin şiir dünyasına ve bu vesile ile 19. yüzyıl Irak coğrafyası edebiyatına eğilince; 17 ve 18. yüzyılda ortaya çıkmış klasik şiir akımlarının bölge edebiyatında hâlâ etkisini sürdürdüğü göze çarpmaktadır. Bölgenin ve Türk edebiyatının en büyük şairlerinden olan Fuzûlî'nin izinde bir klasik üslup; Nâbî'nin izinde bir hikemi tarz ve bölgenin hareketli tekke-tasavvuf hayatının sonucu olan tasavvufî üslup, bölge edebiyatının belirleyici unsurları olmuştur. Seyyid Şükrî'nin de bölgedeki bu edebiyat ortamına ayak uydurduğu; geleneğe bağlı, sufi-meşrep ama aynı zamanda da hikmetli sözler söyleyen bir şair olduğu söylenebilir. Şair özellikle Fuzûlî'den oldukça etkilenmiş, aşk-sevgili temalı klasik üslup ile yazdığı şiirlerinde onu örnek almıştır. Hikemi tarzda yazdığı şiirlerde ise bu tarzın üstadı kabul edilen Nâbî'nin yolundan gitmiştir. Yirmili yaşlarda tanıştığı tekke-tasavvuf kültürü, şairin hayat tarzını belirlemekle birlikte şiirindeki sufiyane söyleyişlerin temelini oluşturmuştur.

Şeyyid Şükrî, Türkçe, Arapça ve Farsça'nın yoğun olarak konuşulduğu bir coğrafyada yaşamıştır. Şairin bu üç dile de hakim olduğu görülür. Bu hakimiyet *Dîvân*'ın söz dağarcığına da yansımıştır. Özellikle Farsça alıntı kelimeler ve ifadeler eserde dikkat çekmektedir. Şairin birden fazla Türkçe başladığı dizesini, "şod", "bud" gibi Farsça yardımcı fiiller ile bitirdiği görülmüştür. Bunun yanında eserde az da olsa Irak-Türkmen ağız özelliklerine rastlanır. Ergir-, kuç- göyün- gibi fiil kökleri; igen, iye, Çalab gibi isimler; -IsAr, vUz, Up gibi eklerle çekimlenen yüklemler *Dîvân*'da dikkat çeker. 19. yüzyıl Anadolu sahasında artık neredeyse karşılaşılmayan bu kullanımlar, eserin söz dağarcığına yerel ağız özellikleri bakımından katkı sağlamıştır.

Şükrî Dîvânı, yazıldığı devirde ve coğrafyada cereyan eden olaylar hakkında yorum ve bilgi mahiyetinde içeriğe sahiptir. Bu bakımından eser önemli bir kaynak sayılabilir. *Hayatı* bölümünde ve metnin notlar kısmında ayrıntılı olarak değinilen Arap, Kürt ve Acem aşiretlerinin gasp ve hırsızlıkları; Yezidî ayaklanmaları; veba felaketi, Şeyhzade Nizameddin'in doğumu gibi bazı olaylar ve bu olayların halk üzerindeki tesirleri bir şairin bakış açısıyla okuyuculara aktarılmıştır.

Eser, 19. yüzyılın ilk yarısında, Kuzey Irak bölgesi edebî hayatından yansımalar sunması açısından da değerlidir. *Giriş* kısmında bahsedildiği üzere 19. yüzyıl, bölge edebiyatının en verimli dönemi olmuştur. Şükrî de çağdaşı ve hemşehrisi olan Hâlis, Rıza, Kâsimî, Esad Naib, Bedrî, Zekî ve Şeyhoğlu gibi şairlerin şiirlerine nazireler ve tahmisler yazarak; bazılarını şiirlerinde bizzat anıp överek 19. yüzyıl Kuzey Irak'ının yoğun ve hareketli edebiyat ortamını okuyucularına hissettirmiştir. *Dîvân*'da gazellerden sonra en çok tercih edilen nazım şeklinin tahmis olması da dönemin ve bölgenin edebî anlayışıyla uyumluluk göstermektedir.

Şükrî, şiir kabiliyeti bakımından kısıtlı olsa da üretken bir şair olarak karşımıza çıkmıştır. Özellikle vezin bakımından büyük sıkıntılar Şükrî'nin şiirlerinde kendini göstermektedir. Aruz kurallarını ihlal etmede oldukça rahat davranan şairin Türkçe cümle bilgisinde de yetersiz olduğu göze çarpar. Yine de Şükrî, 192 varaklık, 716 manzume ihtiva eden, 6270 beyit hacminde büyük bir divan tertip etmiştir.

Dîvân özellikle, bölgenin edebî hareketliliği açısından fikir vermesi ve bölgede yaşanan olaylar hakkında veriler içermesi bakımından kıymetlidir.

Notlandırma çalışması sonucunda metnin çok zengin bir içeriğe sahip olduğu görülmüştür. Şükrî'nin ehl-i tarik olmasından ötürü metinde dinî-tasavvufî kavram, tarih ve kişi referansları oldukça fazladır. Bunun yanında Calinus, Buhtunnasr, Bel'am-ı Bahur, Şeddad gibi tarihî-efsanevî şahsiyetler; şairin özellikle Irak bölgesinde ve Anadolu'da gezip gördüğü şehirler yanında Buhara, Habeşistan, Sistan, Isfahan, Sûse gibi şehirlerin şairane teşbih ve tasvirler için kullanılması; Müseyyeb Gazi, Mevlay Reşid gibi divan şiirinde oldukça az rastladığımız isimlerin zikredilmesi, şairin geniş bir genel kültüre sahip olduğunu ve bunu şiirlerine başarılı bir şekilde aktardığını göstermektedir.

Çalışmamız sonucunda divan metni, çeviri yazı yoluyla ve metnin daha iyi anlaşılmasına fayda sağlaması hedefiyle notlandırılarak aktarılmış; şairin hayatı ve edebî kişiliği incelenerek bölge edebiyatı ve klasik Türk şiiri içindeki yeri tespit edilmeye çalışılmıştır. Böylece *Şükrî Dîvânı* 19. yüzyıl divanları; Seyyid Şükrî de 19. yüzyıl klasik şairleri arasında yerini almak imkanına sahip olmuştur.

NOTLAR LİSTESİ

Abdülkâdir-i Geylânî, 19/1

Abdurrahman Halis-i Kekükî; 248/15

Abdülmecid Han; 81/3

Âb-ı Hayat; 101/6

Abûsen Kamtarîrân; 52/1

Ağu Ağacı; 173/5

Ahmed el-Bedevî; 457/1

Ahmed-i Kerkükî; 69/9

Ahmed-i Lahorî; 69/9

Akik; 252/4

Akl-ı Küll; 85/5

Akreb; 6, VI

‘Âlem-i Ervâh; 711/I

Ali el-Hâdî; 20/7

Ali er-Rızâ; 20/6

Ali Rıza Paşa; 1/8

Amr b. Ma’dîkerib; 192/4

Ankâ; 55/4

Antere bin Şeddâd; 251/6

Arafat; 4/3

Araz; 211/1

Ârif-i Billâh; 17/7

Aristo; 1/9

Âsaf; 1/10

Ashâb-ı Kehf; 377/3

Âşûre; 578/1

Ba’kûbe; 656/60

Baban Aşireti; 475/13

Bâb-ı Şehr; 581/1

Baş Ayan Ahmed Ağa; 1/4

Bâyezîd-i Bistâmî, 653/1

Bâz-ı Allâh; 580/III

Bâzü'l-Eşheb; 30/3

Bedir Gazvesi; 122/20

Bedrî; 479/7

Behlûl-i Dânâ; 656/25

Behlül Paşa; 473/1

Behrâm; 679/30

Bel'am-ı Baûr; 173/13

Benâtü’n-Nâş; 576/11

Berat Kandili; 666/I

Beşiran ve Nezira; 90/5

Beytü'l-Hazen; 31/4

Bezm-i Elest (Bezm-i Ezel); 153/7

Bilâl-i Habeşî; 217/7

Bî-Sütûn; 150/2

Bişr-i Hâfî; 656/26

Buhara; 108/1

Buhtunnasr; 240/9

Bukrat; 669/V

Burç; 198/5

Ca’fer es-Sâdık; 20/5

Ca’ferîlik; 121/6

Câlînûs; 189/4

Cemşîd; 97/6

Cennetü'l-Me'vâ; 22/1

Cercis; 449/7

Ceyhûn; 179/2

Cihâd-ı Ekber; 359/4

Cüğd; 602/II

Cüneyd-i Bağdâdî; 656/27

Çâr Rükn; 258/5

Çâr-deh Ma’sûm; 253/6

Çegâne; 428/3

Çeng; 120/19

Çermik; 131/1

Dârâb; 128/6

Dâr-ı Siyâset; 2/V

Dâvûd Paşa; 19/5

Dâvûd Peygamber; 656/44

Dâvûd-ı Tâî; 656/27

Deccâl; 90/12

Def; 223/4

Defte-hane; 368/2

Dık; 546/2

Doğubayazıt; 473/1

Düldül; 536/4

Dü-şak; 228/4

Ebu Bekr-i Şıblî; 656/26

Ebû Cehil; 579/14

Ebû Saîd Bahadır Han; 108/1

Eflatun; 1/9

Efrâsiyâb; 141/14

Eğin; 458/1

el-Ezher; 18/3

Emîr-ahur; 576/15

Ene'l-Hak; 387/3

Enfiyye; 225/1

Ertuğrul Gazi; 650/2

Esad Naib; 599/5

Esed; 425/3

Eyyûb Peygamber; 274/1

Fa'budü; 600/V

Fağfûr; 4/8

Fakru Fahrî; 395/6

Fâtıma bint Esed; 661/V

Felek; 16/3
Fenâ Fillâh; 258/10
Ferhâd u Şîrîn; 24/5
Feridûn; 648/I
Fetih Suresi; 679/22
Fıtnat Hanım; 2
Fir'avn; 397/4
Fuzûlî; 5
Gebr; 430/9
Gûy u Çevgân; 133/5
Habeş; 374/5
Habîb-i Acemî; 656/26
Hacer; 103/7
Hacı Bektâş-ı Velî; 131/1
Hadbâ; 353/6
Hâdimî; 601/5
Hâfız-ı Şirâzî; 368/8
Halhalân; 649/17
Halıs; 656/59
Hâlid b. Velîd; 192/1
Hallâc-ı Mansûr; 34/3
Hamel; 240/7
Hânıkin; 656/62
Hârut ve Mârut; 579/14
Hasan el-Askerî; 20/7
Haşr; 41/1
Hatem-i Tâî; 1/8
Hayber Kalesi; 122/18
Haydar; 4/11
Hayrunnisâ; 536/8
Heftâd u dü ten; 262/9
Hel etâ; 536/2
Hırka; 61/5
Hızır; 4/16
Hille; 655/3
Hindû; 333/3
Horasan; 656/59
Hoten; 169/6
Hubbü'l-Vatan; 23/2
Huffâş, 165/5
Humus; 192/1
Huneyn Gazvesi; 122/20
Hut; 516/7
Hüsrev-i Dihlevî; 277/5
Hz. Abbas; 69/3
Hz. Abdullah; 33/2
Hz. Âdem; 85/7
Hz. Ali; 12/5
Hz. Ebû Bekir; 12/5
Hz. Fâtıma; 85/3
Hz. Hamza; 69/3
Hz. Hârûn; 85/10
Hz. Hasan; 20/2
Hz. Havvâ; 97/3

Hz. Hüseyin; 20/3
Hz. İbrahim; 85/9
Hz. İsa; 6/IV
Hz. Meryem; 85/11
Hz. Mûsâ; 28/1
Hz. Nûh; 85/7
Hz. Osman; 12/5
Hz. Ömer; 12/5
Hz. Yusuf; 47/2
Isfahan; 360/1
İbn Atâ; 656/30
İbn Sînâ; 568/4
İbni Mes'ûd; 118/6
İbnü'l-Adîm; 543/3
İbrahim b. Resulullah 85/3
İbrahim Edhem; 56/6
İdrîs Peygamber; 97/3
İhlas Suresi; 72/7
İlm-i Ledün; 302/6
İlyâs Peygamber; 118/3
İmam-ı Şâfiî; 122/21
İskender; 97/6
İsrâfîl; 563/3
İtikâf; 18/3
Ka'b el-Ahbâr; 568/4
Ka'be; 73/5
Kabz u Bast; 106/2
Kâf Suresi; 679/22
Kâfirûn Suresi; 680/35
Kâfûr; 417/1
Kahraman; 669/VI
Kalem Suresi; 208/4
Kanber; 536/4
Kârûn; 462/3
Kâsım b. Hasan; 113/6
Kâsım b. Resulullah 85/3
Kavalalı Mehmet Ali Paşa; 118/1
Kavmi'z-zâlimûn; 366/5
Kavmin ya'kilûn; 366/3
Kavsî; 418/5
Kayser; 4/8
Kehrübâ; 569/5
Ken'ân; 47/2
Kenz-i Mahfî; 11/3
Kerkes; 407/6
Keşkûl; 112/3
Kethüda Mehmed Said Efendi; 3
Keyhüsrev; 189/2
Keykâvus; 189/2
Keykubâd; 590/VII
Keyvân; 63/4
Kıbrıs; 535/4
Kıtmîr; 173/13
Kızıl Elma; 136/4

Kızılribât; 649/17

Kimyâ; 266/2

Köysancak; 230/1

Kureyş; 103/11

Kûs; 120/28

Kün; 122/2

Lahmüke Lahmi; 27/2

Lebbeyk; 4/3

Levhaşallâh; 701/IV

Levlâke Levlâk; 135/3

Leylâ ve Mecnûn; 38/1

Leysehu fi'd-dâr; 378/5

Lokmân; 97/4

Mâ uhiye; 354/4

Ma'rûf-ı Kerhî; 656/25

Mahmil Emini; 120/5

Mahmud-ı Kerkükî; 69/9

Mahmud-ı Sâni; 81/3

Makâm-ı Mahmûd; 518/4

Mâr; 16/1

Mâsivâ; 229/3

Mehdî el-Muntazar; 20/8

Mehrut; 656/60

Melâmet; 96/5

Melik Gazi; 116/2

Mervân; 241/2

Mescid-i Aksâ; 275/1

Mevlây Reşîd; 108/4

Mirac; 101/3

Mîr-i Mîrân; 67/13

Mudar; 100/6

Muhammed el-Bâkır; 20/4

Muhammed el-Cevâd; 20/7

Muharrem; 56/1

Mûsâ el-Kâzım; 20/5

Mutrib; 428/5

Mûtû kable en-temûtû; 237/7

Münkerîn; 33/3

Müseyyeb Gazi; 377/10

Müşterî; 679/7

Mütesellim; 648/V

Nâbî; 479/5

Necef; 453/5

Nefs-i Emmâre; 24/2

Nemrud; 85/9

Nevrûz; 103/1

Ney; 120/21

Nısf-ı Din; 47/5

Nüh Revâk; 74/1

Nüh Tâk; 77/7

Osman Gazi; 650/2

Ömer Suhreverdî; 656/29

Perî; 111/2

Pertev Paşa; 3

Pirâhen-i Yusuf; 269/7

Pîr-i Mugân; 165/4

Râfizîlik; 66/5

Rahmân Suresi; 273/10

Rebâb; 120/21

Refref; 503/2

Revandiz; 26/2

Riyazet; 56/7

Rub’-ı Mesâkin; 475/12

Rûh-ı Kuds; 6/IV

Rüstem; 159/4

Sa’d-ı Ahter; 4/10

Sabûh; 416/4

Saffât Suresi; 208/4

Safûrâ; 103/8

Sâm u Hâm; 147/6

Sâmirî; 671/IV

Seb’a’l-Mesânî; 101/4

Seb’a-i Seyyâre; 376/4

Selimiye Külliyesi; 275/1

Selmân-ı Fârisî; 656/29

Serendib Dağı; 103/5

Serî-i Sekâtî; 656/27

Seyyid Nesîmî; 48/4

Seyyide Zeyneb; 568/4

Sırât; 122/12

Sicn-i Mü’min; 104/2

Sistân; 374/5

Siverek; 377/1

Subha; 416/6

Subh-ı Sâdık; 98/1

Sukrat; 669/V

Sultan III. Selim; 275/1

Sûr; 122/7

Sûse; 240/7

Süleyman Peygamber; 97/3

Süreyyâ; 576/11

Süveydâ; 200/6

Şâh-ı Merdân; 56/4

Şah-mat; 48/2

Şeddâd b. Ad; 397/4

Şehribânû; 113/4

Şehrizor; 174/2

Şehzâde Nizâmeddîn; 3

Şem' u Pervâne; 13/4

Şems-i Tebîzî; 670/30

Şeş-per; 4/12

Şeyh San'an; 161/4

Şeyhoğlu; 656/6

Şimr; 109/5

Şît Peygamber; 97/3

Tâhâ Suresi; 680/27

Tahtihe’l-enhâr; 460/3

Takvâ; 127/2

Tambur; 707/38
Tanta; 457/1
Tartus; 189/9
Tatar; 495/1
Tâ'ûn; 19/2
Tâvûs; 55/4
Tel Afer; 309/9
Terk-i Terk; 23/3
Tesnîm; 415/26
Tevbe Suresi; 208/4
Tevellâ; 378/8
Tîg-i Dü-Ser; 88/6
Tûbâ; 21/1
Tuğra; 655/11
Tûl-ı Emel; 103/3
Tûr-ı Sînâ; 90/9
Turna 652/47
Tûtî; 28/10
Tûtiyâ; 20/5
Tünbitü'l-arz; 22/2
Türk; 45/2
'Ubûdiyyet; 54/2
Ûd; 16/4
Ulü'l-Elbâb; 659/I
Ulü'l-Ebsâr; 66/1
Urbân; 513/2
Usfûr; 99/1
Ümmü Gülsûm; 113/4
Üveys el-Karanî; 108/2
Üzeyir; 240/6
Vahdet; 27/8
Vâmık; 177/5
Vehhâbîlik; 118/6
Ya'kûb Peygamber; 250/3
Yed-i Beyzâ; 136/5
Yesrîb; 4/4
Yesta'cilûn; 366/1
Yeste'hirûn; 397/9
Yezid b. Muaviye; 20/3
Yezzekkerûn; 366/2
Yıldırım Bayezid; 654/6
Yuhyi'l-arda ba'de mevtiha; 433/6
Yukîmûne's-salât; 668/27
Yûnus Peygamber; 449/7
Yûşa' Peygamber; 656/24
Zekî; 597
Zemzem; 131/3
Zengene; 248/5
Zevrâ; 431/5
Zeynelâbidîn; 20/4
Zıllullah; 81/2
Zinnureyn; 84/3
Zülfikar; 108/6
Zünnâr; 188/2

KAYNAKÇA

Abca, Yurdaer (2006), *Yezidilik ve Osmanlı Yönetiminde Yezidiler*, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi.

Adam, Baki (2012), "Üzeyir", TDVİA, C. 42, s. 401-402.

Afyoncu, Erhan (1994), "Defterhane", TDVİA, C. 9, s. 100-104.

Ahdî (2018), *Gülşen-i Şuʿarâ*, Süleyman Solmaz (haz.), erişim tarihi 18.12.2018, http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/56733,ahdi-gulsen-i-suarapdf.pdf?0

Ahmet Vefik Paşa (2000), *Lehce-i Osmânî*, Recep Toparlı (haz.), Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.

Akkan Erdoğan ve Metin Tuncel (2002), "Kemaliye", TDVİA, C. 25, s. 236-237.

Akkaya, Hüseyin (2007), "Râsih Bey'in 'Üstine' Redifli Meşhur Gazelinde İkilemelerin Kullanılışı", Turkish Studies, S. 2/3, s. 25-31.

Akkoyunlu, Ziyat (1992), "Kerkük Ağzında Mani ve Horyata Dair", Milli Folklor, S. 14, s. 2-6.

Akmaz, Fatımatüzzehra (2011), *İslâm Tarihi Açısından İsrâ ve Mirac*, Selçuk Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi.

Akpınar, Şerife (2006), *Âgâh Divanı ve İncelemesi*, Gazi Üniversitesi, Doktora Tezi.

Aksoyak, İ. Hakkı (2005), "Manastırlı Celal'in Satranç Terimleri ile Yazdığı Gazeli", Türklük Bilimi Araştırmaları Dergisi, XVIII, s. 7-16.

Akün, Ömer Faruk (2015), *Divan Edebiyatı*, İSAM Yayınları, İstanbul.

Akyüz Kenan, Beken Süheyl, Yüksel Sedit, Cunbur Müjgan (haz.) (2000), *Fuzûlî Divanı*, Akçağ Yayınları, Ankara.

Albayrak, Ali (2012), "Caferîlik", Din Sosyolojisi El Kitabı, Grafiker Yayınları, Ankara.

Albayrak, Nurettin (1995), "Eyyûb", TDVİA, C. 12, s. 17.

Algar, Hamid (1993), "Çârdeh Ma'sûm-ı Pâk", TDVİA, C. 8, s. 227-228.

Algar, Hamid (1997), "Hasan el-Askerî", TDVİA, C. 16, s. 289.

Algül, Hüseyin (1997), "Hamza", TDVİA, C. 15, s. 500-502.

Ali Seydi (1330), *Resimli Kâmûs-ı Osmânî,* C. I, Matbaa-i Kütübhane-i Cihan, İstanbul.

Altıntaş, Hayrani (1985), *İbn Sina Metafiziği*, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, Ankara.

And, Metin (2008), *Minyatürlerle Osmanlı-İslam Mitologyası*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.

Armutlu, Sadık (2010), "Şem' u Pervâne", TDVİA, C. 38, s. 495-497.

Âşûr, Saîd Abdülfettâh (1995), "Ezher", TDVİA, C. 12, s. 59-63

Ataş, İsmail Hakkı (2013), *438 Numaralı Siverek Şer'iyye Sicili'nin (h.1283–1284 / m.1866–1867) Transkripsiyonuu Ve Değerlendirilmesi*, Gaziantep Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi.

Ateş, Abdurrahman (2010), "İsrailiyatın Odağındaki Peygamber: Hz. Davud -Sâd Suresi 21-25. Ayetler Bağlamında Yapılan Rivayetlere Eleştirel Bir Yaklaşım-", Marife: Dini Araştırmalar Dergisi [Bilimsel Birikim], C. X, S. 1, s. 9-27.

Ateş, Süleyman (1968), "Cüneyd-i Bağdad", İslâm Medeniyeti, C. I, S. 11, s. 10-11.

Attar, Feridüddin (1984), *Tezkiretü'l-Evliya*, Süleyman Uludağ (haz.), İlim ve Kültür Yayınları, Bursa.

Avcı, Casim (2002), "Kureyş", TDVİA, C. 26, s. 442-444.

Avcı, Meral (2009), "Sri Lanka", TDVİA, C. 37, s. 424-425.

Avşar, Ziya (2017), *Revânî Dîvânı*, erişim tarihi 01.03.2019, http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/56143,revani-divanipdf.pdf?0

Ay, Mahmut (2010), "İşârî Tefsirlerde Hakîkat-i Muhammediyye Anlayışı", İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, S. 23, s. 77-120.

Aybakan, Bilal (2010), "Şâfiî", TDVİA, C. 38, s. 223-233.

Aycan, İrfan (2004), "Mervân I", TDVİA, C. 29, s. 225-227.

Aydın, Songül (2004), *Gazellerde Kafiye*, Muğla Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi.

Aykaç, Mehmet (1995), "Fâtıma bint Esed", TDVİA, C. 12, s. 225.

Azarkan, Muhammed Şerif (2013), *Mehmed Said Pertev Paşa Divanı (Transkripsiyon ve Tahlil)*, Dicle Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi.

Banarlı, Nihad Sâmi (1983), *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*, C. I-II, Millî Eğitim Basımevi, İstanbul.

Başar, Fahamettin (1995), "Ertuğrul Gazi", TDVİA, C. 11, s. 314-315.

Başara Erol, Erdoğan Mehtab, Yıldız Zeynep (2010), "XVIII. Yüzyıla Ait Bir Güfte Mecmuası İncelemesi", Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi S. 38, s. 137-172.

Bayatlı, Hidayet Kemal (1996), *Irak Türkmen Türkçesi*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.

Bayrak, Şaban (2012), "Osmanlı-İran Devletlerinin Irak'ın Kuzeyindeki Aşiretlere Yönelik Siyasetleri ve Baban Mutasarrıfı Abdurrahman Paşa Olayı (1790-1813)" 38. ICANAS Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi, C 1, Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, s. 647-662. Ankara.

Beydilli, Kemal (2003), "Mahmud II" TDVİA, C. 27, s. 352-357.

Beydilli, Kemal (2009), "Selim III", TDVİA, C. 36, s. 420-425.

Bilkan, Ali Fuat (1993), *Nâbî'nin Türkçe Dîvânı (Karşılaştırmalı Metin)*, Gazi Üniversitesi, Doktora Tezi.

Boks, Abdullah (1991), "Arafat", TDVİA, C. 3, s. 261-263.

Bolat, Ali (2004), "Ebu'l-Abbas İbn Atâ'nın Bazı Tasavvufî Temel Kavramlara Bakışı", Tasavvuf: İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi, C. V, S. 13, s. 301-322.

Bolay, Süleyman Hayri (1998), "Âdem", TDVİA, C. 1, s. 358-363.

Bozkurt, Nebi (2004), "Mescid-i Aksâ", TDVİA, C. 29, s. 268-271.

Bulat, Serap (2013), "İshak Paşa Sarayı Taçkapılarının Bezemeleri Açısından Değerlendirilmesi", Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi, S. 30, s. 19-43, Erzurum.

Bulut, Halil İbrahim (2001), *Nübüvveti İspat Açısından Hissî Mucizeler*, Marmara Üniversitesi, Doktora Tezi.

Bursalı Mehmed Tahir (ty), *Osmanlı Müellifleri*, Ali Fikri Yavuz ve İsmail Özen (haz.), Meral Yayınevi, İstanbul.

Buzpınar, Ş. Tufan (2009), "Surre", TDVİA, C. 37, s. 567-569.

Cebecioğlu, Ethem (2009), *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, Ağaç Kitabevi Yayınları, İstanbul.

Ceran, İsmail (2004), "Mevlây Reşîd", TDVİA, C. 29, s. 460-461.

Ceylan, Ömür (2005), "Ölümün Unutulan Adı: Vebâ", Dergâh, S. 182, s. 20-21.

Ceylan, Ömür (2010), "Büyüyen Gölgeler Yüzyılı", Türklük Bilgisi Araştırmaları, S. 34/1, s. 121-172.

Ceylan, Ömür (2015), *Kuşlar Dîvânı*, Kapı Yayınları, İstanbul.

Çakır, Mümine (2008), *Kavsî, Hayatı, Edebî Kişiliği ve Divanı (İnceleme-Tenkitli Metin-Dizin)*, Gazi Üniversitesi, Doktora Tezi.

Çeçen, Mehmet Korkut (2012), "Eski Kimyada Kibrît-i Ahmer Teriminin Klasik Türk Şiirine Yansımaları", Turkish Studies, S. 7/3, s. 759-780.

Çelebi, İlyas (1998), "Hızır", TDVİA, C. 17, s. 406-409.

Çelik, İsa (2008), "Kâdirîyye Tarîkatı Hâlisiyye Şubesinin Kurucusu Şeyh Abdurrahman Hâlis Kerkükî", A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi S. 38, s. 159-184, Erzurum.

Çetin, Osman (1998), "Horasan", TDVİA, C. 18, s. 234-241.

Çınar, Mahmut (2006), *İslami Literatür'deki Nur-i Muhammedî Anlayışının Nübüvvet Açısından Değerlendirilmesi*, Marmara Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi.

Çınarcı, Mehmet Nuri (2007), *Arif Hikmet Bey'in Tezkiretü'ş Şu'arası ve Transkripsiyonlu Metni*, Gaziantep Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi.

Çiçek, Kemal (2002), "Kıbrıs", TDVİA, C. 25, s. 374-380.

Çubukçu, Asri (2000), "İbrahim", TDVİA, C. 21, s. 273-274.

Çubukçu, Asri (2001), "Kâsım", TDVİA, C. 24, s. 538.

Çubukçu, İbrahim Âgah (1968), "Suhreverdî ve İşrâkiye Felsefesi", Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, C. XVI, s. 177-200.

Demir, Ahmet İshak (2010), "Cem Dergisi'nin Bakış Açısıyla Kerbela", Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, S. 29, s. 179-224.

Demir, Mustafa (2008), "Danişmendli Emâreti'nin Kurucuları", Sakarya Üniversitesi Fen Edebiyat Dergisi, C. 10, S. 1, s. 141-149.

Demir Necati ve Erdem Mehmet Dursun (2006), "Türk Kültüründe Destan Ve Battal Gazi Destanı", Turkish Studies, S. 1/1, s. 106-159.

Demirci, Kürşat (1992), "Burç", TDVİA, C. 6, s. 421-424.

Demirel, Şener (2009), "XVII. Yüzyıl Klasik Türk Şiirinin Anlam Boyutunda Meydana Gelen Üslup Hareketleri: Klasik Üslup - Sebk-i Hindî - Hikemî Tarz - Mahallileşme", Turkish Studies, S. 4/2 s. 279-306.

Derman, M. Uğur (2012), "Tuğra", TDVİA, C. 41, s. 336-339.

Devellioğlu, Ferit (2005), *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat*, Aydın Kitabevi Yayınları, Ankara.

DİA (1998), "Abbas", TDVİA, C. 1, s. 16-17.

Dilçin, Cem (1999), "Fuzûlî'nin Nesîb Bölümü 'Lugaz' Olan Bir Kasidesi", Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi, C: 39, S.1-2, s. 79-86.

Dilçin, Cem (2000), *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.

Dîvân-ı Hâfız (2005), Bahâeddin Haremşâhî (haz.), İntişârât-ı Dostân, Tahrân.

Dursun, Davut (1995), "Etiyopya", TDVİA, C. 11, s. 488-491.

ed-Dûrî, Abdülazîz (1991), "Bağdat", TDVİA, C. 4, s. 425-433.

el-Cedîdî, Muhammed (1999), "Sûse", TDVİA, C. 37, s. 571-573.

Ercilasun, Ahmet Bican (1989), "Irak Türkleri ve Edebiyatları", Milli Folklor, S. 4, s. 3-4.

Ercilasun, Ahmet Bican (2004), *Başlangıçtan Yirminci Yüzyıla Türk Dili Tarihi*, Akçağ Yayınları, Ankara.

Erdem, Sargon (1991), "Amber", TDVİA, C. 3, s. 7-8.

Erdoğan, Ayşe (2007), *Atâ Terzibaşı, Kerkük Şairleri: 1*, Trakya Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi.

Erdoğan, Kenan (2001), "Said Paşa Divanı'na Göre XIX. Yüzyıl Divan Şiirinde Görülen Bazı Değişmeler", Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi S. 9, s. 83-106.

Ergun, Sadeddin Nüzhet (1936), *Âşık Ömer Hayatı ve Şiirleri*, Semih Lütfi Matbaası ve Kitap Evi, İstanbul.

Eroğlu Cengiz, Babuçoğlu Murat, Özdil Orhan (2006), *Osmanlı Vilayet Salnamelerinde Bağdat*, Global Strateji Enstitüsü, Ankara.

Eroğlu Cengiz, Babuçoğlu Murat, Özdil Orhan (2012), *Osmanlı Vilayet Salnamelerinde Musul*, Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi, Ankara.

Ersöz, İsmail (1991), "Ashâb-ı Kehf", TDVİA, C. 3, s. 465-467.

Ersöz, İsmet (1991), "Ashâb-ı Kehf", TDVİA, C. 3, s. 465-467.

Esat Mehmet Efendi ve Bağçe-i Safa-enduz'u (2018), Rıza Oğraş (haz.), erişim tarihi 26.09.2018, http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/59393,esad-mehmed-efendi-bagce-i-safa-enduzpdf.pdf?0.

es-Sakkâr, Sâmi (2006), "Musul", TDVİA, C. 31, s. 361-363.

Fatin Tezkiresi (2017), Ömer Çiftçi (haz.), erişim tarihi 26.09.2018, http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/55976,fatin-tezkiresi-pdf.pdf?0.

Fayda, Mustafa (1992), "Bedir Gazvesi", TDVİA, C. 5, s. 325-327.

Fayda, Mustafa (1994), "Ebû Bekir", TDVİA, C. 10, s. 101-108.

Fayda, Mustafa (1997), "Hâlid b. Velîd", TDVİA, C. 7, s. 289-292.

Fayda, Mustafa (2007), "Ömer", TDVİA, C. 34, s. 44-51.

Fığlalı, Ethem Ruhi (1989), "Alî", TDVİA, C. 2, s. 371-374.

Fığlalı, Ethem Ruhi (1997), "Hasan", TDVİA, C. 16, s. 282-285.

Fığlalı, Ethem Ruhi (1998), "Hüseyin", TDVİA, C. 18, s. 518-521.

Fıtnat Hanım (1286), *Dîvân*, Tasvîr-i Efkâr Matbaası, İstanbul.

Fuzulî (2000), *Leylâ ve Mecnun*, Muhammed Nur Doğan (haz.), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.

Gökalp, Haluk (2011), "Eski Türk Edebiyatında Nazım Şekilleri (Eşkâl-i Nazm)", *Başlangıçtan Günümüze Türk Edebiyatında Tür ve Şekil Bilgisi*, Kesit Yayınları, İstanbul.

Güfta, Hüseyin (2004), "Divan Şiirinde Hz. Bilâl", Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi, C. IX, S. 30, s. 383-402.

Gündüz, Ahmet (2002), "Kerkük", TDVİA, C. 25, s. 290-292.

Gündüz, Şinasi (2010), "Şît", TDVİA, C. 39, s. 214-215.

Güner, Selda (2013), *Vehhâbî-Suûdîler (1744-1811)*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.

Gürkan, Salime Leyla (2013), "Yılan", TDVİA, C. 43, s. 527-529.

Güven, Rasih (2004), "Mevlânâ Celâleddîn ve Şems-i Tebrîzî", Safi Arpaguş (çev.), Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, S. 27, s. 135-148.

Hamidullah, Muhammed (1998), "Huneyn Gazvesi", TDVİA, C. 18, s. 376-377.

Harman, Ömer Faruk (1992), "Buhtunnasr", TDVİA, C. 6, s. 380-381.

Harman, Ömer Faruk (1997), "Hârûn", TDVİA, C. 16, s. 254-256.

Harman, Ömer Faruk (1997b), "Havvâ", TDVİA, C. 16, s. 542-545.

Harman, Ömer Faruk (2000a), "İbrâhim", TDVİA, C. 21, s. 266-272.

Harman, Ömer Faruk (2000b), "İdrîs", TDVİA, C. 21, s. 478-480.

Harman, Ömer Faruk (2000c), "İlyâs", TDVİA, C. 22, s. 160-162.

Harman, Ömer Faruk (2000d), "Îsâ", TDVİA, C. 22, s. 465-472.

Harman, Ömer Faruk (2004), "Meryem", TDVİA, C. 29, s. 236-242.

Harman, Ömer Faruk (2006), "Mûsâ", TDVİA, C. 31, s. 207-213.

Harman, Ömer Faruk (2007), "Nûh", TDVİA, C. 33, s. 224-227.

Harman, Ömer Faruk (2013a), "Yûnus", TDVİA, C. 43, s. 597-599.

Harman, Ömer Faruk (2013b), "Yûsuf", TDVİA, C. 44, s. 1-5.

Harman, Ömer Faruk (2013c), "Yûşa", TDVİA, C, s.43-45.

Hatibi (2008), *Tezkire-i Şuara-yı Bağdad (XIX. Yüzyıl Bağdat ve Civarındaki Türk Şairleri)*, Mehmet Akkuş (haz.), Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul.

Hizmetli, Sabri (1991), *İslam Tarihi*, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, Ankara.

Horata, Osman (2002), "Lale Devrinden Tanzimat'a Türk Edebiyatı", *Türkler Ansiklopedisi C. II*, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara,s. 573-592.

http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/58597,mecma-i-suara-ve-tezkire-i-udeba-pdf.pdf?0.

Hürmüzlü, Habib (2008), "Irak Türkmen Ağzı ve Yazılı Metinlerde İmla Sorununa Toplu Bir Bakış", Kardaşlık Dergisi, S. 40, s. 26-33.

İnal, İbnü'l-Emin Mahmud Kemal (2013), *Son Asır Türk Şairleri*, Müjgan Cumbur, M. Kayahan Özgül, Hidayet Özcan, İbrahim Baştuğ, Ayşegül Celepoğlu (haz.), Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara.

İnalcık, Halil (1992), "Bayezid I", TDVİA, C. 5, s. 241-243.

İnalcık, Halil (2007), "Osman I", TDVİA, C. 33, s. 443-453.

İpekten Haluk, İsen Mustafa, Toparlı Recep, Okçu Naci ve Karabey Turgut (1988), *Tezkirelere Göre Divan Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara.

İpekten Halûk, İsen Mustafa, Karabey Turgut, Akkuş Metin (1986), *XVI. Yüzyıl Divan Nazmı (Devam) ve Nesri; Büyük Türk Klasikleri*, C. 4, Ötüken-Söğüt, İstanbul.

İsen, Mustafa (1991), "Aruzun Anadolu'daki Gelişme Çizgisi", Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten, s. 119-125.

Kâdî Asker Şerîf Mehmed Mollâ Efendî (ty), *Cönk*, Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu, 06 Mil Yz Cönk 118.

Kalkandelen, Hilal (2012), "Fars Edebiyatı'nda Behlûl Hikâyeleri", Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, S. 37, s. 47-64.

Kandemir, Mehmet Yaşar (1994), "Ebû Hüreyre", TDVİA, C. 10, s. 160-167.

Kandemir, Mehmet Yaşar (1995), "Fâtıma", TDVİA, C. 12, s. 219-223.

Kapar, Mehmet Ali (1994), "Ebû Cehil", TDVİA, C. 10, s. 117-118.

Kara, Mustafa (1989), "Ahmed el-Bedevî", TDVİA, C. 2, s. 47-48.

Kara, Mustafa (2010), *Tasavvuf ve Tarikatlar Tarihi*, Dergâh Yayınları, İstanbul.

Karaman Fikret, Karagöz İsmail, Paçacı İbrahim, Canbulat Mehmet, Gelişgen Ahmet ve Ural İbrahim (2009), *Dinî Kavramlar Sözlüğü*, DİB Yayınları, İstanbul.

Kaval, Musa (2015), "Büyük Cihad'ı Anlamaya Dair Bir Değerlendirme", Akademik Bakış: Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi, S. 49, s. 1-12.

Kaya, Hasan (2013), "Divan Şiirinde Harf ve Kelime Oyunlarına Dair Bir Tasnif Denemesi", İstanbul Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi, S.48, s. 71-114.

Kaya, Mahmut (1991), "Aristo", TDVİA, C. 3, s. 375-378.

Kayaokay, İlyas (2015), "Rus Biçimciliği Kuramı İle Divan Şiirine Bakmak", Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi C. 8 S. 39 s. 162-178.

Kılavuz, Ahmet Saim (1989a), "Ali el-Hâdî", TDVİA, C. 2, s. 365-366.

Kılavuz, Ahmet Saim (1989b), "Ali er-Rıza", TDVİA, C. 2, s. 436-439.

Kılavuz, Ahmet Saim (2013), "Zeynelâbidîn", TDVİA, C. 44, s. 365-366.

Kılıç, Remzi (2011), *Osmanlı Yönetiminde Irak ve Suriye Tarihi Coğrafyası XIX. Yüzyılda İdare Yapısı*, İdeal Kültür Yayıncılık, İstanbul.

Kırbıyık, Kasım (1992), "Baytarlık", TDVİA, C. 5, s. 278-282.

Kocakaplan, İsa (2005), *Açıklamalı Edebî Sanatlar*, Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları, İstanbul.

Kocatürk, Vasfi Mahir (2016), *Büyük Türk Edebiyatı Tarihi*, İstanbul Kültür Üniversitesi Yayınevi, İstanbul.

Kohlberg, Etan (2004), "İmâmiyye Şiası Geleneğinde 'Râfizî' Terimi", Halil İbrahim Bulut (çev.), Kelâm Araştırmaları Dergisi, C. II,S. 2, s. 117-124.

Komisyon (1998), *Tükçe Sözlük*, C. I-II, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.

Komisyon (2014a), *Hadislerle İslam*, C. I, Diyanet İşleri Başkanlığı, Ankara.

Komisyon (2014b), *Hadislerle İslam*, C. IV, Diyanet İşleri Başkanlığı, Ankara.

Komisyon (2014c), *Hadislerle İslam*, C. VII, Diyanet İşleri Başkanlığı, Ankara.

Köksal, Mustafa Asım (2008), *Hz. Hüseyin ve Kerbelâ Faciası*, Karaca Yayınevi, İstanbul.

Köksal, Mustafa Asım (2008), *İslam Tarihi C. 5-6*, Işık Yayınları, İstanbul.

Kur'ân-ı Kerîm Meâli (2011), Halil Altuntaş, Muzaffer Şahin (haz.), Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara.

Kurnaz, Cemal (1993), "Dâr", TDVİA, C. 8, s. 482-483.

Kurnaz, Cemal (1995), "Felek", TDVİA, C. 12, s. 306-307.

Kurnaz, Cemal (1998), "Hızır", TDVİA, C. 17, s. 411-412.

Kurtuluş, Rıza (1995), "Emir Hüsrev-i Dihlevî", TDVİA, C. 11, s. 135-137.

Kuşeyrî, Abdülkerim (2009), *Kuşeyrî Risalesi*, Süleyman Uludağ (haz.), Dergâh Yayınları, İstanbul

Kutluer, İlhan (1993), "Câlînûs", TDVİA, C. 7, s. 32-34.

Kutluer, İlhan (1995), "Felek", TDVİA, C. 12, s. 303-306.

Kutluoğlu, Muhammed Hanefi (2002), "Kavalalı Mehmed Ali Paşa", TDVİA C. 25, s. 62-65.

Kuzgun, Şaban (1996), "Hacer", TDVİA, C. 14, s. 431-433.

Küçük, Cevdet (1998), "Abdülmecid", TDVİA, C. 1, s. 259-263.

Küçükaşçı, Mustafa Sabri (2005), "Mudar", TDVİA, C. 30, s. 358-359.

Macit, Muhsin (1996), *Divân Şiirinde Âhenk Unsurları*, Akçağ Yayınlarıu, Ankara.

Mantran, Robert (1999), "Irak", TDVİA, C. 19, s. 91-99.

Martı, Huriye (2012), "Ümmü Külsûm", TDVİA, C. 42, s. 323-324.

Marufoğlu, Sinan (1998), *Osmanlı Döneminde Kuzey Irak (1831-1914)*, Eren Yayınları, İstanbul.

Mehmed Tevfik (2017), *Kafile-i Şuara*, Fatma Sabiha Kutlar Oğuz vd. (haz.), erişim tarihi 26.09.2018, http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/56163,mehmed-tevfik-kafile-i-su39arapdf.pdf?0.

Mehmet Siraceddin (2018*), Mecma-ı Şuara ve Tezkire-i Üdeba*, Mehmet Arslan (haz.), erişim tarihi 26.09.2018,

Mermer, Ahmet (2011), "Osmanlı Şairlerinin Sanatçı Kimliğinin Göstergesi Olan Bir Edebî Sanat: Hüsn-i Ta'lîl", Gazi Türkiyat Türkoloji Araştırmaları Dergisi, C. 1, S. 8, s. 195-200.

Molla Sâbir (1953), *Kerkük Şairlerinden Faiz ve Safi Efendiler Arasındaki Müşaare*, Maarif Matbaası, Bağdad.

Molla Sâbir (1966), "Kerkük Şuarâsı VI", Kardaşlık Dergisi, S. 10, s. 33-34, Bağdat.

Muhtar, Cemal (1991), "Antere bin Şeddâd", TDVİA, C. 3, s. 237.

Okçu, Naci (1993), *Şeyh Galib: Hayatı, Edebî Kişiliği, Eserleri, Şiirlerinin Umûmî Tahlili ve Divânın Tenkidli Metni I-II*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.

Okudan, Rıfat (2007), "Ebû Bekr Şiblî: Hayatı ve Tasavvuf Tarihindeki Yeri", İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi, Yıl: 8, S. 19, s. 211-234.

Olguner, Fahrettin (1994), "Eflatun", TDVİA, C. 10,s. 469-474.

Onay, Ahmet Talât (2000). *Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar ve İzahı*, Akçağ Yayınları, Ankara.

Onay, Ahmet Talat (2007), *Açıklamalı Divan Şiiri Sözlüğü*, Cemal Kurnaz (haz.), Birleşik Yayınevi, Ankara.

Öbek, Ali İhsan (2005), *Klasik Türk Edebiyatında Müşaare (Fâiz-Sâfî)*, Kerkük Vakfı, İstanbul.

Öz, Mustafa (1993), "Ca'fer es-Sâdık", TDVİA, C. 7, s. 1-3.

Öz, Mustafa (2002), "Kerbelâ", TDVİA, C. 25, s. 271-272.

Öz, Mustafa (2003), "Mehdî el-Muntazar", TDVİA, C. 28, s. 376-377.

Öz, Mustafa (2005a), "Muhammed el-Bâkır", TDVİA, C. 30, s. 506-507.

Öz, Mustafa (2005b), "Muhammed el-Cevâd", TDVİA, C. 30, s. 514-515.

Öz, Mustafa (2006), "Mûsâ el-Kâzım", TDVİA, C. 31, s. 219-221.

Özdemir, Mehmet (2016), "Muhyî'nin Manzum Hadîs-i Erbaîn Tercümesi", Journal of Turkish Language and Literature Volume:2, Issue: 1, Winter, (323-342).

Özgüdenli, Osman Gazi (2009), "Sistân", TDVİA, C. 37, s. 274-276.

Özkan; Halit (2013), "Zeyneb bint Ali", TDVİA, C. 44, s. 356-357.

Öztuna, Yılmaz (2000), *Türk Mûsikîsi Kavram ve Terimleri Ansiklope*disi, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, Ankara.

Pakalın, Mehmet Zeki (1983), *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, C. 2, Millî Eğitim Basımevi, İstanbul.

Pala, İskender (2002), "Kün", TDVİA, C. 26, s. 552-553.

Pala, İskender (2005), *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, Kapı Yayınları, İstanbul.

Ramazanoğlu, M. Gözde (2009), "Selimiye Camii ve Külliyesi", TDVİA, C. 36, s. 434-436.

Rasim, Seyyid Mustafa (2013), *Tasavvuf Sözlüğü (Istılâhât-ı İnsân-ı Kâmil)*, İhsan Kara (haz.), İnsan Yayınları, İstanbul.

Saatçi, Suphi (1982), "Kardaşlık", *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi 5. cilt*, Dergah Yayınları, İstanbul, s. 196.

Saatçi, Suphi (1997), Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi 6.Cilt (Azerbaycan-Irak Kerkük Türk Edebiyatı), Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.

Sabri Paşa, Eyüp (1992), *Tarih-i Vehhâbiyân*, Süleyman Çelik (haz.), Bedir Yayınları, İstanbul.

Saedgul, Muhammed Karim (2015), *Kerküklü Şair Hicrî Dede Hayatı, Sanatı ve Eserleri*, Ankara Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi.

Salihoğlu, Mahmut (2009), "Sâmirî", TDVİA, C. 36, s. 78-79.

Sami, Şemseddin (1317), *Kâmûs-ı Türkî*, İkdâm Matbaası, Dersaadet.

Sayın, Esma (2013), "Tasavvuf Kültüründeki Ubûdiyyet, Muhabbet ve Hürriyet", Türk-İslam Medeniyeti Akademik Araştırmalar Dergisi, C. VIII, S. 16, s. 85-94.

Serdar, Murat (2008), "Semavi Dinlerde Dört Büyük Melek (Cebrail, Mikail, İsrafil, Azrail)", Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, C. XIII, S. 2, s. 227-245.

Setkaya, Osman Fikri (1996), "Nehcü'l-Feradis'te ve Ahmed-i Yesevî Hikmetlerinde Selman-ı Farisi (Arslan Baba) Mankıbeleri", İlmî Araştırmalar, S. 3, s. 101-112.

Sevim, Ali (1999), "İbnü'l-Adîm", TDVİA, C. 20, s. 478-479.

Seyyid Şükrü, *Dîvân*, Yapı Kredi Sermet Çifter Araştırma Kütüphanesi, 713.

Sezikli, H. Ahmet (1991), "Amr b. Ma'dîkerib", TDVİA, C. 3, s. 88.

Süreyya, Mehmed (1996), *Sicill-i Osmanî*, Nuri Akbayar (haz.), Seyit Ali Kahraman (akt.), C. I-VI, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.

Tâhirü'l-Mevlevî (1994), *Edebiyat Lügati*, Enderun Kitabevi, İstanbul.

Taneri, Aydın (1996), "Hâcib", TDVİA, C. 14, s. 508-511.

Tanpınar, Ahmet Hamdi (1988), *19. Asır Türk Edebiyatı Tarihi*, Çağlayan Kitabevi, İstanbul.

Taşkesenlioğlu, Lokman (2017), "Divan Edebiyatında Elifnameler ve Bilinmeyen İki Elifname Örneği: Memi Can Saruhânî ve Ömer Karîbî Elifnameleri", Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi [TAED], S. 58, s. 159-202, Erzurum.

Terzibaşı, Ata (2013a), *Kerkük Şairleri*, C. 1, Ötüken Yayınları, İstanbul.

Terzibaşı, Ata (2013b), *Kerkük Şairleri*, C. 2, Ötüken Yayınları, İstanbul.

Terzibaşı, Ata (2016), *Fuzûlî Hakkında Yazılar*, Necat Kevseroğlu (haz.), Kerkük Vakfı Yayınları, İstanbul.

Tezkire-i Şu'arâ-yı Şefkât-i Bağdâdî (2017), Filiz Kılıç (haz.), erişim tarihi 26.09.2018, http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/55753,sefkat-tezkiresi-pdf.pdf?0.

Tokatlı, Ümit (1994), "Kerkük'te Evlenme Adetleri", Milli Folklor Dergisi, S. 21, s. 32-39.

Topaloğlu, Bekir (1998), "Abdullah", TDVİA, C. 1, s. 75-76.

Tosun, Necdet (2013), "Veysel Karanî", TDVİA, C. 43, s. 74-75.

Tökel, Dursun Ali (2000), *Divan Şiirinde Mitolojik Unsurlar*, Akçağ Yayınları, Ankara.

Tuğluk, Halil İbrahim (2009), "Edebiyat-Toplum İlişkisi: Lâmekânî'nin Bir Gazeline Göre 17. Yüzyıl Osmanlı Toplumu", Modern Türklük Araştırmaları Dergisi, C. 6, S. 1, s. 81-90.

Tuman, Mehmet Nail (2001), *Tuhfe-i Nâilî*, Cemal Kurnaz, Mustafa Tatcı (haz.), Bizim Büro Yayınları, Ankara 2001.

Tuncel, Metin (1994), "Doğubayazıt", TDVİA, C. 9, s. 492-494.

Tülücü, Süleyman (1997), "Hatim-i Tâî", TDVİA, C. 16, s. 472-473.

Uludağ, Süleyman (1988), "Abdülkâdir-i Geylânî", TDVİA, C. 1, s. 234-239.

Uludağ, Süleyman (1992), "Bâyezîd-i Bistâmî", TDVİA, C. 5, s. 238-241.

Uludağ, Süleyman (1997), "Hallâc-ı Mansûr", TDVİA, C. 15, s. 377-381.

Uludağ, Süleyman (2005), *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, Kabalcı Yayınevi, İstanbul.

Ulupınar, Hatice (2014), "Serî es-Sekatî: Hayatı Ve Bazı Tasavvufî Görüşleri", Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 2014, C. XVIII, S. 2, s. 265-289.

Uzun, Mustafa (1995), "Ezher", TDVİA, C. 12, s. 53-58.

Uzun, Mustafa (2012), "Tûbâ", TDVİA, C. 41, s. 317-319.

Uzunçarşılı, İsmail Hakkı (1954), "Asâkir-i Mansure'ye Fes Giydirilmesi Hakkında Sadr-ı Âzam Takriri ve II. Mahmud'un Hatt-ı Humayunu", Belleten, C. XVIII, S. 70, s. 223-230.

Ünal, Sadettin (2001), "Kâbe", TDVİA, C. 24, s. 14-21.

Ünver, İsmail (1988), "XIX. Yüzyıl Divan Şiiri", Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi, C. 32, S. 1-2, s. 131-140.

Üzüm, İlyas (1998), "Hüseyin", TDVİA, C. 18, s. 521-524.

Üzüm, İlyas (2005), "Alevilikte Hz. Ali Telakkisi", Hayatı Kişiliği ve Düşünceleriyle Hz. Ali Sempozyumu Tebliğ ve Müzakereleri, Bursa.

Vassaf, Hüseyin (2011), *Sefîne-i Evliyâ*, C. I, Mehmet Akkuş, Ali Yılmaz (haz.), Kitabevi Yayınları, İstanbul.

Yazır, M. Hamdi (1979), *Hak Dini Kur'ân Dili*, Eser Neşriyat ve Dağıtım, İstanbul.

Yekbaş, Hakan (2010), "Divan Şiirinde Yunani Şahsiyetler", Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi Klasik Türk Edebiyatının Kaynakları Özel Sayısı Turgut Karabey Armağanı, C. 3, S. 15, s. 281-300.

Yekbaş, Hakan (2012), "Divan Şairinin Sessiz ve Gizli Anlatımı: Muvaşşah", Turkish Studies, S. 7/3, s. 2649-2700, Ankara.

Yılmaz, Mehmet (1992), *Edebiyatımızda İslami Kaynaklı Sözler*, Enderun Kitabevi, İstanbul.

Yiğit, İsmail (2007), "Osman" TDVİA, C. 33, s. 438-443.

Yorulmaz, Hüseyin (1996), *Divan Edebiyatında Nâbî Ekolü*, Kitabevi Yayınları, İstanbul.

Yuvalı, Abdülkadir (2006), "Ebû Saîd Bahadır Han", TDVİA, C. 10, s. 218-219.

Zavotçu, Gencay (2013), *Klasik Türk Edebiyatı Sözlüğü*, Kesit Yayınları, İstanbul.

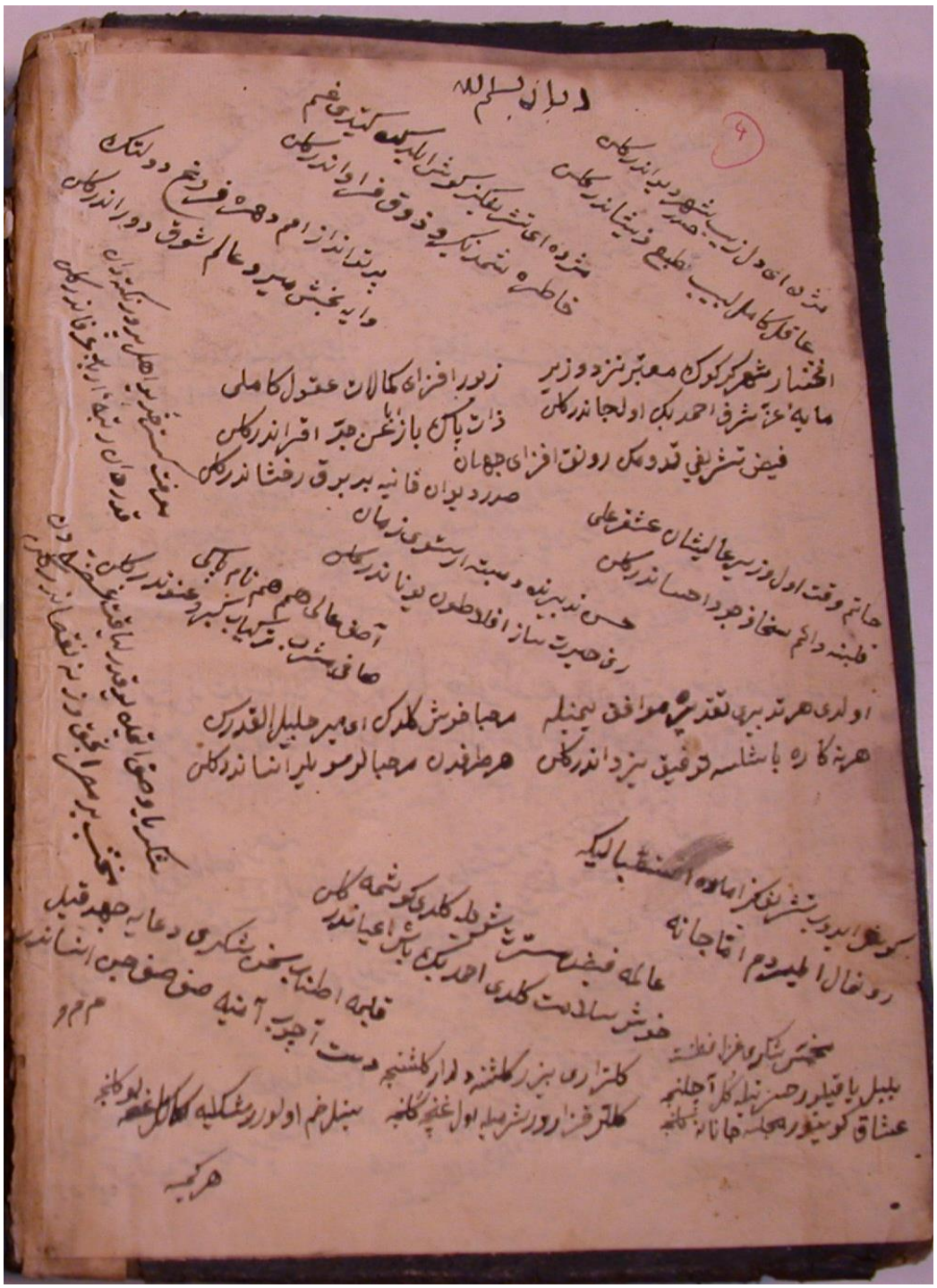
Zübeyiroğlu, Ruhsar (1988), *Mecmü'atü't-Teracim Mehmed Tevfik Efendi*, İstanbul Üniversitesi, Doktora Tezi.

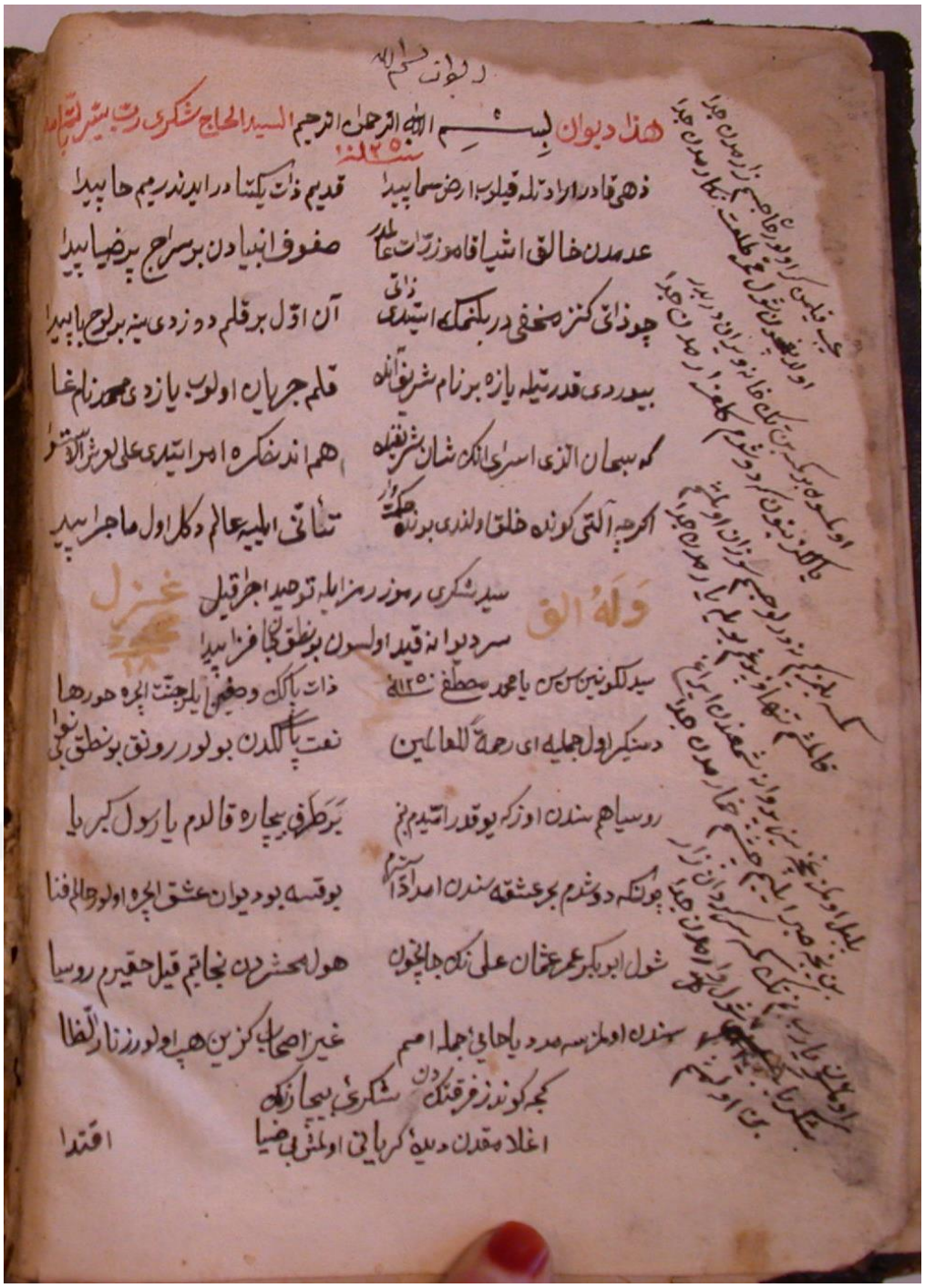
İnternet Kaynağı:

http://www.ttk.gov.tr/genel/tarih-cevirme-kilavuzu/

EK: Kerküklü Seyyid Şükrî Dîvânı'ndan Örnekler

(Yapı Kredi Sermet Çifter Araştırma Kütüphanesi Türkçe Yazmaları Koleksiyonu No: 713)

هذا دیوان بسم الله الرحمن الرحیم السید الحاج شکری رت بیتر تا صد
سنه ۱۲۵۰

ذهی قادر ارادت فیلسوف ارض سما پیدا — قدیم ذات یکتا در ابد ندریم ها پیدا
عدم دن خالق اشیا فاموز ذات علام — صفوف انبیادن بر سراج پر ضیا پیدا
چو ذاتی کنز مخفی در بلنمک استیدی ذاتی — آن اول بر قلم دو زدی سینه بر لوح ها پیدا
بیدردی قدر تیله یازه بر نام شر یوآنه — قلم جریان اولوب یازدی محمد نام غا
گه سبحان الذی اسری انکه شان شر نقله — هم اندن ذکره امر استیدی علی العرش الاستو
اگر چه آلتی کونده خلق اولدی بو تنگ دار — تثانی ایلیه عالم دکل اول ماجرا پیدا

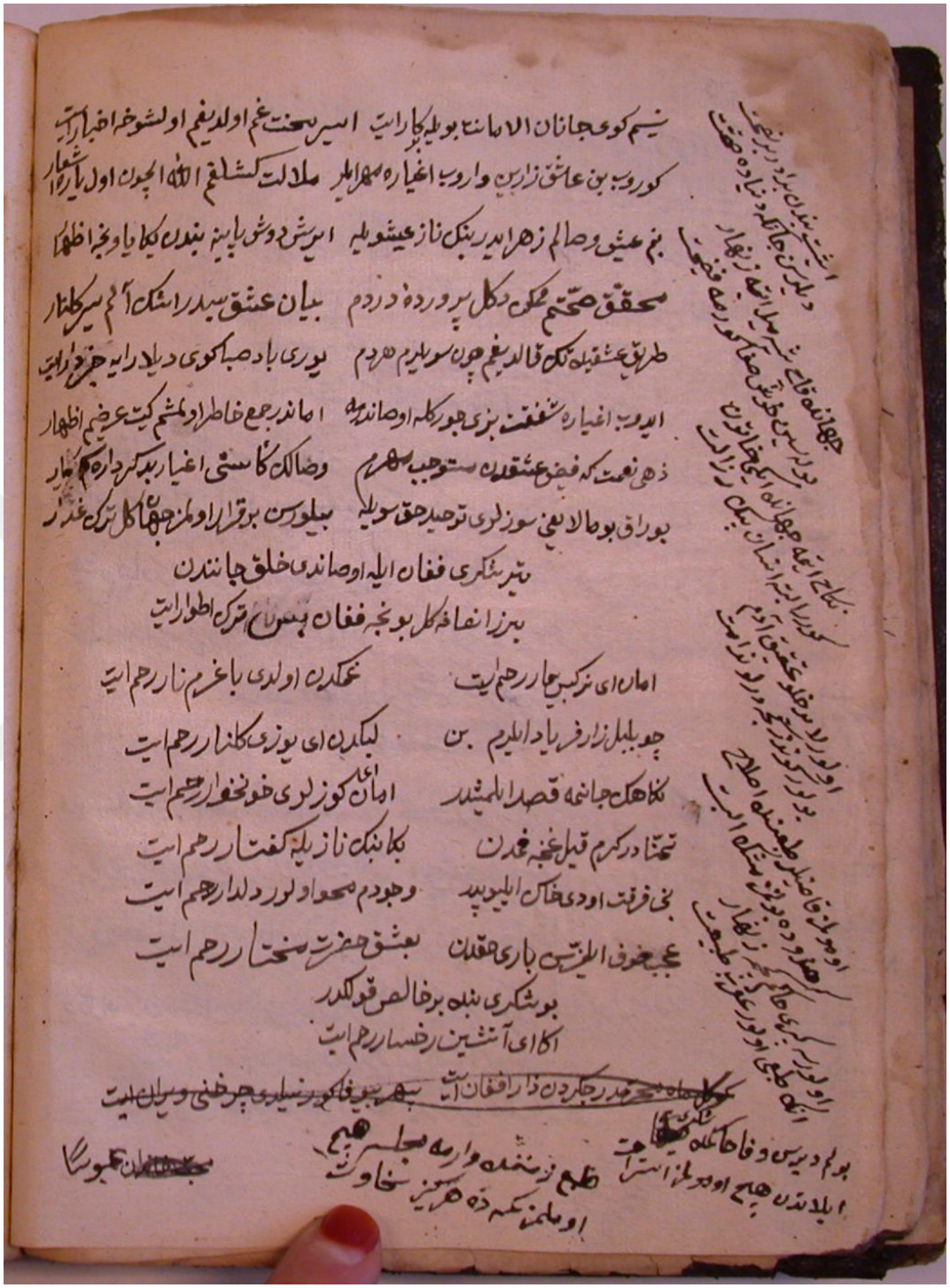
غزل

وله الف

سید شکری رموز رمز ایله توحید اجرا قیل — سر دیرانه قید اولسون بو نطق کجا فرا پیدا
سید لکون بن حسن یا محمد مصطفی ۱۲۵۰ — ذات پاکن وصفیوا یلر جنت اچره حورها
دسنکر اول جمله ای رحمة للعالمین — نعت پاکلدن بولور رونق بو نطق نبوا
روسیاهم سندن اوزکه یوقدر امیدم بنم — بر طرفی بیچاره قالدم یا رسول کبریا
چونکه دوشدم بر عشقه سندن امداد استرم — بو قصه بو دیوان عشق اچره اولور حال فنا
شول ابو بکر عمر عثمان علی نکدر جانیکون — هول محشر دن بنجا بتم قیل حقیر م روسیا
سندن اولمز سه مدد یا حامی جمله امم — غیر اصحاب کزین هپ اولور زنار الظا

کجه کوندز فرقنکدن شکری بیچارنکه
اغلامقدن دیده کریانی اولمش بی ضیا

اقتدا

نسیم کوی جانان الامانت بویله بکارایت اسیر بخت غم اولدیغم اولشوخه اخبارایت
کوروب بن عاشق زارین واروب اغیاره سهم ایلر ملالت کشلغم الله الجون اول یارشعارایت
بنم عیش وصالم زهر ایدر بنگ ناز عیشویله امرش دوش باینه بندن کیا یاوخه اظهارایت
محقق صحتم ممکن دکل پرورده دردم بیان عشق سبدر اشک آلم سیر کلنارایت
طریق عشقیله تک قالدیغم چون سویلیرم هردم یوری باد صبا کوی دیلدارایه جزغ زارایت
ایدوب اغیاره شفقت بزی جور کله اوصاندیره اماندرجمع خاطراولمشم کیت عرضم اظهارایت
ذهی نعمت که فیض عشقدن مستوجب سهرم وضالکن کاسنی اغیاربد کردار ه کم کمارایت
بوراق بوحالایغی سوزلری توحید حق سویله بیلورسن برقرار اولمز جهانکل ترک غدارایت

بتیر شکری فغان ایله اوصاندی خلق جاندن
بیرز انصاف کل بونجه فغان بیسن ترک اطوارایت

امان ای نرگس جادرحم ایت غمکدن اولدی باغرم نار رحم ایت
چو بلبل زار فریاد ایلرم بن لبکدن ای یوزی کلنار رحم ایت
نکاهک جانمه قصد ایلمیشدر امان ای کوزلری خونخوار رحم ایت
تمنادرکرم قیل غنچه خندن بکا بنگ نازیله کفتار رحم ایت
بنی فرقت اودی خاکه ایلیوبدر وجودم محو اولور دلدار رحم ایت
عجب خوف الهیدن باری عقلمن بعشق حضرت مختار رحم ایت

بوشکری بنده برخالص قولکدر
اکای آتشین رخسار رحم ایت

[illegible] بیوفا کور نیلیدی چرخنی ویران ایت

بولم دیرس وفا حاکله کیاه
ابلاندن هیچ اولمز استراحت

طبع نرمنده وارمه مجلس هیچ
اولمز کمه ده هرکز خاوت

[illegible] کوسکا

